37
29 C
6
468

Digitized by Google

Digitized by Google

DE
THEOLOGICIS
DISCIPLINIS.

Digitized by Google

JOANNIS LAURENTII BERTI
FLORENTINI
FRATRIS EREMITAE AUGUSTINIANI

LIBRORUM DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

TOMUS I.

Continens Prolegomena, ac diſputationes de Exiſtentia, & Proprietatibus UNIUS DEI.

ROMAE APUD PANTHEON ANNO D. MDCCXXXIX.
EXCUDEBAT ANTONIUS DE RUBEIS

SUPERIORUM PERMISSU.

Digitized by Google

EMINENTISSIMO AC REVERENDISSIMO

PRINCIPI
D. F. GASPARI
DE MOLINA

ORDINIS FF. EREMITARUM S. P. AUGUSTINI

S. R. E. CARDINALI

Sanctæ CRUCIATAE *Generali Commiſſario,*
Epiſcopo Malacenſi, Sacri Caſtellæ Conſilii
Supremo PRAESIDI, *&c.*

F. JOANNES-LAURENTIUS BERTI EJUSDEM ORDINIS
PERPETUAM FELICITATEM.

Singulari divini Numinis providentia factum arbitror, PRINCEPS EMINENTISSIME, *ut dum ego ſuadente univerſi Ordinis noſtri Ma-*

giſtro

giſtro cogitabam de hoc Theologico Opere in commodum atque utilitatem Noſtratium elucubrando, ac me æqua propriæ imbecillitatis æſtimatio, magnitudo laboris, necnon iſtiuſmodi librorum exitus & fortuna magnopere deterrebant; eodem prorſus tempore Clemens XII. *Pontifex Maximus Te, plaudentibus omnibus, numero S. R. E. Cardinalium adſcripſerit. Concepi ſtatim ſpem haud exiguam fore ut, ſi demandatum munus explerem, atque exaratæ a me ſacrarum diſciplinarum Præceptiones ſub fauſtiſſimis auſpiciis tuis prelo tandem committerentur, mihi ſatis opportuna exhiberetur occaſio inſcribendi præclaro ampliſſimoque Nomini tuo publicum aliquod obſequii mei monumentum; nec deeſſet aut proditure in lucem Operi optimum patrocinium, aut adoleſcentibus, quorum cauſſa ſuſceptum eſt, alliciens ad ſapientiam exemplum. Excuſa nunc typis priora Volumina, quæ reliquum Operis quamprimum ſubſequetur, ſiſtunt ſe tibi,* Cardinalis ampliſſime, *ac me ſecum præſentem exhibent humillimum tuum ac venerabundum clientu-*

lum.

lum. Is quippe ego ſum, quem olim, cum Generalibus Comitiis Peruſiæ celebratis adeſſes, ibidem commorantem, pro tua erga me, ignotum licet ac minimum ſingulariſſima humanitate, vehementer hortatus ut ſacræ doctrinæ ſedulam darem operam, affirmaſti propoſitam tibi ſpem eſſe proditura aliquando me auctore in literarium Orbem nonnulla Auguſtinianæ Theologiæ Commentaria. Hæc vero, quæ ex parte divinum te fecit, mira comitas & urbanitas adeo animum meum devinxit, ut quamvis compertum habeam quantum exornatæ a me Diſsertationes careant eruditionis ornatu, verborumque elegantia; quamvis illæ, quemadmodum procreatæ ſunt mente humili admodum & anguſta, ita cum ſumma qua fulges dignitate, & cum ſapientiæ ingeniique tui nitidiſſimo lumine non ſint ratione aliqua comparandæ: eas tamen auſus ſum tuo committere Patrocinio, cujus ſpe præformatæ fuerunt, & properant ad complementum. Adauget ſummopere fiduciam iſtam perantiqua tibique ingenita indoles, qua inter nos conſtitutus, & ad præ-

cipua Cœnobiorum Provinciarumque regimina, ad Generalis Aſſiſtentis munus præſtantiſſimum, ad ſupremi quoque Antiſtitis honorem promotus innumeris propemodum benefactis cumulaſti univerſam Auguſtinianam Familiam, cui ab ineunte adoleſcentia nomen dederas, nobili proſapia, generis claritudine, rerum opulentia, fortuniſque omnibus abdicatis. Neque priſtinæ in te conſuetudinis inducere potuerunt oblivionem aut Inviciſſimi Hiſpaniarum Monarchæ PHILIPPI V. *regalis munificentia, aut redituum ad ſacram Militiam ſpectantium commiſſa Præfectura, aut intima cum Optimatibus familiaritas, aut collatum Regii Caſtellæ Conſilii ampliſſimum Præſidis munus, aut Eccleſiaſticarum Infularum ſplendor, aut denique Vaticanæ Purpuræ inſignia. In tanta potius meritorum tuorum celebritate, in tanto Nominis tui & Dignitatis incremento non ſolum magis enituit mens illa excelſa ulli difficultati cedere neſcia, ardor amplificandæ Religionis, ſtudium in Apoſtolicam Sedem præcipuum, mirabilis in componendis diſſi-*

diis prudentia, & inaudita in rebus proſperis moderatio; verum etiam antiqua præditus comitate amicos veteri retines obſervantia, Religioſos homines complecteris eadem amoris conſpiratione, & a conſtruendis amplificandiſque Cænobiis, ab erigendis ſacrandiſque DIVO THOMAE *Valentino Archiepiſcopo Aedibus Fontiſplani, ab augendis honore Viris vitæ doctrinæque ſpectabilis, a fovendis ſtudioſorum animis nulla te cura divellit. Jure itaque hanc in omnes profuſam beneficentiam mihi propitiam fore confido; præſertim quod Patrocinium tuum ſimul quærit Auguſtiniana Theologia, quæ Tibi,* CARDINALIS EMINENTISSIME, *in Eremitano Ordine, in Regum Magnatumque conſeſſu, & in Eccleſiaſtica Hierarchia impenſe patrocinata eſt; Tibique ambit in his Voluminibus ſubjici, quæ Te ad animi præſtantiam, & ad gloriæ faſtigium evexit. Ipſa enim Theologia Te in celeberrimis Hiſpaniarum Academiis inſigni laurea condecoratum ceteris inſtituendis regendiſque præfecit: ipſa Te plurimum in ejus exercitatione doctriniſque*

 ver-

verſatum perduxit ad maxima, quæ conſequutus es præmia: ipſa ſummæ, qua polles gerendarum rerum intelligentiæ, ſcientiiſque omnibus, quibus præfulges contulit ordinem, decorem & pulchritudinem. Quum autem illam inſectentur nefariæ hæreticorum phalanges, novorumque dogmatum inventores ſubvertere & labefactare conentur, nonnulli etiam viri alioqui Catholici refellant quamplura Scholarum noſtrarum placita; in cujus fidem & clientelam conferre ſe debet Theologicum Opus, in quo pro modulo ingenii mei ſimul traduntur veritates Orthodoxæ, Patrum documenta, & Auguſtinenſium doctrinarum vindiciæ, niſi Patronum nanciſcatur Virum in Eccleſia dignitate conſpicuum, eximium Theologum, & Auguſtiniani Ordinis Germen inclytum, talem nempe, qui auctoritate, ſapientia, atque jure neceſſitudinis illud communiat ac tueatur? At pauci mortalium ſunt, in quibus præcellant omnes hi characteres, præter Te unum, PRINCEPS, & CARDINALIS AMPLISSIME. *Patere igitur, qualemcumque vigiliarum*

labo-

Digitized by Google

laborumque meorum fructum Tibi devoveri, meaſque Theologicas lucubrationes tuo validiſſimo Patrocinio munitas publicam judiciorum aleam ſubire: quas ſi conſueta humanitate digneris excipere, ego quidem immortale beneficium, & diutiſſime expetitum me conſecutum fuiſſe gloriabor; Tibique multum debebunt cum Hiſpaniarum Provinciæ, in quarum commodum Aegidiana doctrina tuo juſſu ac favore fuit novis Commentationibus illuſtrata, tum Italicæ, & quotquot viderint Auguſtinianam Theologiam magno a Te præſidio ſuffultam. Noſtri denique Adoleſcentes, quorum præcipue cauſsâ appuli animum ad ſcribendum, ſtatim ac hujus Voluminis initio nuncupatum Tibi Opus deprehenderint, percipient ex celeberrimo clariſſimoque Nomine tuo, quantum ſcientiarum cultus bene inſtitutis atque integerrimis afferat emolumenti, dum Tibi tantam exiſtimationem & auctoritatem comparavit, quantam poſt Noriſium, Virum illum maximum, & de Hiſtoria, univerſaque Theologia optime meritum, nemo fuerat apud nos aſſequutus.

 Verum

Verum quum perpauci præditi ſint tali facultate atque ingenio, multi inſuper res humanas experiantur adverſas; condiſcent ex Te omnes quomodo debeant perfungi laboribus, ſingulis benefacere, & eamdem ſemper æquabilitatem tenere: ac poſtremo ex hac Epiſtola, *demiſſo licet ſtilo, & abſque fuco phaleriſque conſcripta, cognoſcent qua ratione cuſtodienda ſit beneficiorum memoria, quo animi candore Majoribus congratulandum; & ſi latentes in me ſenſus ex hac publica ſignificatione perſpexerint, quam vehementi deſiderio diuturna Tibi incolumitas, & majora gloriæ incrementa ſint votis omnibus apprecanda.*

AU-

Digitized by Google

AUCTORIS
AD AUGUSTINENSES
Theologicis Diſciplinis formandos
ΠΑΡΑΙ'ΝΕΣΙΣ.

MIrari vos credo, Juvenes ornatiſſimi, unde ſit, quod præ ceteris Studiorum noſtrorum Moderatoribus, qui & ingenii acumine, & delectu orationis, & humanarum divinarumque rerum cognitione præpollent, ego potiſſimum Theologicas Diſciplinas nova quadam methodo exornatas ante conſpectum veſtrum exhibeam, hac præſertim ætate ob literarum cultum ſplendoremque vere aurea, in tanta optimorum librorum copia, ex ampliſſima autem MAGNI AUGUSTINI familia, in qua & omnium minimum me eſſe cognoſco, & innumeros plane video huic implendo muneri idoneos, necnon doctrinæ laude nominiſque celebritate clariſſimos. Quamquam vero mihi videor hujuſmodi cogitationibus veſtris pleniſſime ſatiſfacturus, ſi dixero me ad ſcribendum ſupremi Antiſtitis, NICOLAI ANTONII SCHIAFFINATI olim Neapolitanæ S. Joannis Congregationis, nunc univerſi Ordinis vigilantiſſimi Præſulis auctoritate fuiſſe compulſum; quod nullus æquus æſtimator reprehendet in homine vinculis juramentorum obſtricto: credo tamen ideo vigilantiſſimum Præſulem in me animum convertiſſe, quod viri exercitatiſſimi opus aut minus elaboratum, aut brevi abſolutum nunquam prodire paterentur in lucem, vel prima fortaſſis divinarum ſcientiarum rudimenta publici juris facere minime dignarentur, ſublimioribus ſtudiis addicti, moliendiſque duntaxat ſummæ eruditionis voluminibus. Cum itaque temporum anguſtiæ cogerent, atque ageretur tantum de Tironibus erudiendis, neque eſ-

ſent

Digitized by Google

ſent opuſcula iſta Eruditorum manu terenda; ſcribendi onus impoſitum mihi eſt, obſcuro ſcilicet homini, cujus fama periclitari non poſſet, eo forte conſilio, ut his additis incitamentis viri illi doctiſſimi ac celeberrimi perpolitum aliud Theologicum Opus aggrederentur, quod nullatenus moroſi Critici faſtidirent, atque cum uberiori proventu repeterent Candidati. Neque ab inſtituto deterrere nos potuit magna illa multitudo Scriptorum, qui de rebus Theologicis accurate, ornateque diſſeruerunt: quippe non omnia, quæ conſcribuntur in manus incidunt ſingulorum; & perutile eſt de eiſdem quæſtionibus plures a pluribus libros perfici, quibus, ſi fieri poteſt, etiam ad negligentiores veritas aliquando perveniat, quemadmodum initio magni Operis de Trinitate, & in libro de unico adverſus Petilianum Baptiſmate ſcite beatiſſimus Auguſtinus admonuit. Urget præterea, torporemque noſtrum vehementer excitat numerus ille Scriptorum, ex quo & ſententiæ complures ſpargi cœperunt adverſus inſtituta Majorum, & plura exorta fuerunt quæſtionum genera, quæ veteres prætermiſerunt Scholaſtici, nunc autem dedecus eſt ignorari. Quæ cum ita ſint, non abs re factum puto, ſi Theologicas Diſciplinas ex Antiquorum placitis, ſtudiiſque Recentiorum complexus fuero, in quibus nova ſimul ac vetera proferantur; omniaque ad certa principia, duce præſertim & facem præferente Auguſtino, quantum poterit imbecillitas ingenii mei, revocavero. Aequo igitur animo labore hoc noſtro, Juvenes, unuſquiſque veſtrum fruatur: navate operam Theologiæ; id vero quanta animi voluptate, & qua ratione facere debeatis, quantum denique, ſi feceritis, gloriæ decoriſque poſſit vobis ipſis accedere, non rhetoricorum pompa verborum, ſed hortatoria dicturus ſum oratione.

Non illam vobis propono, Auguſtinianæ Doctrinæ Cultores, percipiendam voluptatem, quæ in omni ſenſu implicata penitus inſidet, & majores partes animi a virtute detorquet, ſive quam malorum eſcam Plato appellabat, Tullius vero decoris labem, atque illecebram turpitudinis; ſed quæ interiorem hominem, mentem ſcilicet rationalem honeſtiſ-

neſtiſſima ſuavitate perfundit, & maximum habet cum virtute commercium; explet autem inſatiabilem in cognoſcendis rebus ardorem, animumque incommutabili bono conglutinat. Iſtud quidem manifeſta veritatis contemplatione, atque indiſſolubili perpetuoque nexu in cæleſti Jeruſalem poſſidendum, multimodis nos allicit ac demulcet: at nulla eſt in hac mortalium peregrinatione, ſi una excipiatur Theologia, tam excellens facultas, cujus ope humana ratio luce divina illuſtretur, & conſortium quodammodo habeat ſupernæ felicitatis. Memineritis, opinor, quanta inviti etiam ac reluctantes legeritis ſub ferula Grammaticorum poetarum figmenta; nec prorſus ignoratis quam anceps ſit, contentioſa, & per anfractus diſcurrens ſcientia illa, cui noviſſimam dediſtis operam, nimirum Phyſiologia. Proh quanta animi ægritudine in literarium ludum urgebamini adoleſcentuli, memoriæ mandantes plenum armatis equum, incendium Ilii, errores Aeneæ, amorem Didonis, Creuſæ umbras, atque fabellas hujuſmodi plurimas; de quibus legentes mœrentem fletum, ac verba Auguſtini, (*Conf.* 1. *cap.* 17.) Ita ne aliud non erat, ubi exerceretur ingenium meum? optime percipietis quale vos traxerit aſperſum felle atque amariſſimum blandimentum. Poſteaquam vero acceſſiſtis ad Philoſophicas Inſtitutiones, ut mittam barbariſmos latinitatis, & torquentes ingenia complexiones thecnaſque Dialecticorum, quæ neque nos, veluti teſta odorem quo recens imbuta eſt, provecta jam ætate abjecimus; quid vobis, quæſo, aut certitudinis, aut jucunditatis attulerunt Categoriæ Ariſtotelis, Platonicorum archetypi, Epicuri atomi, Carteſii elementa, atque alia complura, ſcitu quidem aliquo modo neceſſaria, ſed innumerabilibus controverſiarum ambagibus implicata? Nunc autem his omnibus ad naturæ opera inveſtiganda improbo labore comparatis, en vobis profero incommutabilem veritatem, Deum Unum, Deum Trinum, Deum Conditorem univerſorum, Deum Largitorem gratiarum omnium, Deum humani generis Reparatorem, Deum, inquam, Deum, in quo bonitatis ac ſapientiæ theſauri inveniuntur abſconditi. Profecto ſi ratione,

ne, atque experimento comprobatas ſcientias ceteris præferendas eſſe jure meritoque arbitramur, quemadmodum Mathematicas firmis innixas definitionibus, exploratiſque theorematibus, anteponimus Phyſicis, ac Logicis Inſtitutionibus, quarum illæ circa ſenſuum miniſteria verſantur, hæ autem circa humanæ mentis idola; longe ſupra ceteras ſe extollunt Theologicæ meditationes, quibus non traduntur Græcorum Philoſophorum inventa, non corporum generationes, non pugnæ elementorum, non ſenſibilium facultatum officia, non quantitatis proprietates ac dimenſiones; ſed myſteria gentibus abſcondita, impervia ſenſibus, immutabilia, ſpiritalia, divina; eaque Prophetarum vaticiniis, revelatione Spiritus ſancti, ſtatutis Eccleſiæ, teſtimoniis Patrum, & certitudine miraculorum apertiſſime confirmata. Quamobrem nullam ex univerſis naturalibus humaniſque ſcientiis, quantam ex una Theologia, poteſt rationalis homo percipere voluptatem, ſive res ipſa ſpectetur, & inconcuſſa atque exploratiſſima veritas, ſive præceptionum, aut locorum, unde argumenta deducuntur, perſpicui fontes, ac regula ſtabilis & immutabilis. Neque vero ſpiritualium æternorumque bonorum ubertatem & copiam oſtendunt Theologicæ diſquiſitiones ad excitandum inutile deſiderium, & quaſi ad animum excruciandum. Sit hæc miſerrima aliarum ſcientiarum conditio, ad ea, quæ conſequi non poſſumus cupiditatem accendere, aut de iis, quæ ſi adipiſcamur, deteriores efficimur, laborioſa exercitatione diſſerere. Perpauci enim minimam partem aſſequuntur bonorum, quæ in rerum creatarum complexu a natura miniſtrari demonſtrat Philoſophia; omneſque e contra temporum viciſſitudini ſubjiciuntur, & properant ad interitum, humana duntaxat inveſtigantibus teterrimum & miſerandum. Verum Theologi in Deum, qui ſimul & via & veritas & vita eſt, animum intendentes non ſolum ubi perennis felicitas ſita ſit non ignorant; verum etiam planiſſimum rectiſſimumque, quod arripiant iter agnoſcunt, diſcernentes a ſuperſtitione religionem, ab hæreſi fidem, a Satanæ conventu Eccleſiam Catholicam, a mercenariis paſtores, a morum corru-

corruptelis regulas probitatis; ut non poſſint, niſi ſumma pervicacia reddantur rebelles lumini, extremam ſubire calamitatem. Itaque, lectiſſimi Adoleſcentes, cum nihil tam honeſtum ac ſanctum, tam gratum ac perjucundum in hac mundanarum rerum varietate poſſit excogitari, quam accedere ad beatiſſimam illam vitam, quæ in contemplatione conſiſtit; bene ac ſapienter exclamabat in commendationem ſacræ doctrinæ eximius Eccleſiæ Doctor Hieronymus, (*Epiſt.* 155.) Quid hac voluptate jucundius, qui cibi, quæ mella ſunt dulciora, quam Dei ſcire prudentiam, & in abdita ejus intrare, & ſenſum Creatoris inſpicere, & ſermones Domini; qui ab hujus mundi ſapientibus deridentur, plenos docere ſapientia ſpiritali? Cedat, cedat Theologicis contemplationibus conſideratio naturæ, quam Cicero dixit animorum ingeniorumque pabulum: cedat inſpectio aſtrorum, cui deditus Ptolomæus putabat ſe pedibus contingere ſidera, atque attolli ad conſortium Deorum: cedat conviviorum apparatus, cedat divitiarum opulentia, cedat corporum forma, valetudo, & integritas, cedat honoris ſplendor, decoriſque amplitudo: cedant denique quæcunque alia tam animi, quam corporis oblectamenta.

Sed audio quoſdam hactenus dictis repugnantes in me verba contorquere, propterea quod nullus Scholaſticis honor ſoleat ætate hac noſtra deferri, ipſaque Theologica ſtudia permultis adeo videantur aſpera, ut quæ tædio affecti compendioſis notis, ſparſiſque lacunis dictante Magiſtro ſcriptitarunt, ea blattæ tineæque corrodant. Hos paullulum alloquar, opus eſt. Ergone ex ipſo veritatis fonte, quem vobis attingere ſingulari Numinis providentia datum erat, ad ciſternas diſſipatas, quæ ſalubres aquas continere non valent, atque a ſacrarum literarum conſortio, vel ad temporalium rerum adminiſtrationem, vel ad vitam otio & languore torpentem, tandem animum convertiſtis? Ergone fuit literarii certaminis veſtri meta commodiorem agere vitam, præeſſe ceteris, laureæ ornamenta capeſsere, & ampliori nomine celebrari, ita ut poſt tam miſeram compenſationem virtutis, unuſquiſque veſtrum, quaſi accepto

Digitized by Google

bravio, ſtadium percurrere in poſterum detrectaret? At non iſta mehercle ſunt, de quibus Præco divinus inclamat, Currite ut comprehendatis. Nam qui habitat inacceſſibilem lucem, ipſe requirentibus veritatem merces eſt, nec aliis, niſi iis, qui fuerint mundi corde, & humiles ſpiritu, repromiſſa. Accepimus, ſpectatiſſimi Adoleſcentes, cur iſti queruli ſupernarum veritatum jucunditatem minime deguſtaverint; ideo nempe, quia ſuperbia tumidi, noxiiſque irretiti cupiditatibus, non ipſam ſapientiam revera meditarentur, ſed res illas mortalium, in quarum affluentia deprehendit Eccleſiaſtes vanitatem, & ſpiritus afflictionem. Atque hoc erat, de quo initio orationis vos commonefaciendos eſſe putavi, quando me demonſtraturum dixi, qua ratione danda ſit opera Theologicis Diſciplinis. Quum etenim harum notitia melior ſit cunctis pretioſiſſimis, neque omne deſiderabile poſſit ei comparari; profecto turpe eſt diſciplinas ipſas poſtponere humanæ vitæ ſolicitudini; magis turpe illas temporis progreſſu deſerere; turpiſſimum vero non incommutabilis veritatis, ſed quæſtus vel ambitionis cauſſa eaſdem appetere. Rectiſſimum propterea quiſquis ad Theologiam accedit, ſibi finem proponat: inquirat cæleſtia: terrena contemnat: ad fores ſapientiæ quotidie vigilet, neque abjiciat eam, cum invenerit. Quotidianæ lectioni preces præmittat: Deo, quicquid didicerit, gratias referat: caveat ne ſcientia abſque caritate animum inflando ipſum reddat inſipientibus deteriorem. Hoc erga Auctorem omnium ſervato fine, modum etiam in ceteris teneat: præſcriptam a Præceptore methodum non immutet: diſputationibus aſſiduus interſit: fugiat rixandi libidinem, & puerilem oſtentationem decipiendi adverſarium. In uſu facultatum, quas ſibi ſedulo comparavit, tale ſtudeat ſervare temperamentum, ut eloquentiam non affectet, vitet tamen orationis barbariem: utatur logicis potius ac metaphyſicis inſtitutionibus, quam traditis in Scientia naturæ: argumentationes autem neque ſophiſtice perſtringat, neque rhetorice exornet. Animadvertat præterea magno ſibi futuras eſſe adjumento Hebraicas Græcaſque literas, quarum notitia planior red-

redditur Scripturæ ſenſus, refellitur Judæorum pervicacia, detegitur hæreticorum calliditas, percipiuntur Veterum dogmata, & controverſiæ innumeræ dirimuntur. Interdum quippe pendet ab una dictione quæſtio univerſa; quemadmodum, ut ex multis producam exemplum aliquod, interpretatio vocabuli *Siloh* demonſtrat an ad Meſsiam ſpectet Jacobi vaticinium, *Alma* an Virgo ſine maritali complexu peperit, *Emmanuel* an ſit una in Chriſto perſona: ſæpenumero aut ſuffixum, aut punctum, aut litera pedagogica omnem tollit dubitationem, ut contingit in hujuſmodi diſputationibus, An primus homo fuerit ſepultus in Hebron, an Diabolus verum ſerpentem aſſumpſerit, an Meſſiæ pedes ac manus fuerint transfigendæ: frequenter uno Græcorum articulo explodimus cavillationes hæreticorum, pugnantes præſertim pro Verbi divinitate, & pro ſubſiſtentia Spiritus ſancti. Impoſſibile eſt etiam, ut antiquas hæreſes inſectemur, niſi perdiſcamus quid ſit Omoouſion, quid Hypoſtaſis, quid Theotoxos, ut prætermittam alia vocabula Græcorum quamplurima: immo qui cum Latinis tantum verſabitur, etiam nomina ſacrorum librorum ignorabit, Geneſeos, Exodi, Deuteronomii, Paralipomenon, Evangelii, Apocalypſis; quid plura? ipſius, quam tradimus Theologiæ, & ſcientiarum reliquarum etymologiam, nominiſque rationem. Igitur perutilem eſſe Theologo utriuſque linguæ notitiam nemo jure negabit. Idem de Eccleſiaſtica Hiſtoria judicium ferendum eſt, niſi hanc magis etiam neceſſariam æſtimare velimus: hiſtoriâ enim, paucis exceptis parabolis, vetus Teſtamentum comprehenditur: hiſtoriam vitæ, ac mortis Reparatoris noſtri enarrant Evangeliſtæ: ex hiſtoria Religionis Chriſtianæ dignoſcitur inſtitutio & progreſſus: hiſtoriæ commemorant profligatas hæreſes, & confirmatas Majorum traditiones in Synodis Oecumenicis: in hiſtoria demum recondita ſunt omnia fidei noſtræ præclariſſima monimenta. At quoniam hiſtoriam univerſam memoriæ mandare eſt impoſſibile, neque tempus ſupereſt ſtatutis ſtudiorum veſtrorum annis pervolutandi Euſebium, Socratem, Theodoretum, Evagrium, Baronium, alioſque in hoc ar-

gumento percelebres; conſcriptis induſtria veſtra breviſſimis catalogis, quorum unus enumeret ſacros libros eorumque argumenta, alter ſupputet per Epochas ſæcula, tertius tradat ſeriem Romanorum Pontificum, quartus celebriorum Conciliorum, quintus ſanctorum Patrum, poſtremus Hæreticorum, qui ad hanc uſque ætatem vexarunt Eccleſiam, aliquam ſaltem ſacræ Hiſtoriæ Epitomen perlegere minime negligatis. Sint vobis uſui pro conficiendis catalogis accurati recentiores, Petavius, Pagius, Scheleſtratus, aliique complures, non quidem ſinguli, ſed unus, aut alter: atque Hiſtoriæ compendium eligite, quale olim ad quartum uſque ſæculum protraxit Severus Sulpitius, ac poſtea ad ætatem noſtram Boſſuetius. Interim compilatas ab Heterodoxis Hiſtorias, in quibus latet anguis in herba, prorſus abjicite; etiamſi audiatis non abſque laude celebrari Centuriatores, Baſnagium, Clericum, Uſſerium, Caveum, & ceteros hujus ſurſuris: hos omnes diſciplinis jam imbuti tanquam hoſtes adite, expugnate, refellite, extrahite ex ipſis viſceribus viperarum adverſus venena medicamentum. Præter hæc univerſim dicta, ut palam fiat quam ſolemniter mentiatur Antonius Charlas, dum in ſua Paræneſi de omnibus ſacrorum Virorum Ordinibus auſus eſt indiſcriminatim pronuntiare, quod Theologia in Monaſteriis tradita longe ab eruditione Eccleſiaſtica diſtare ſolet, multique Theologiæ Profeſſores ſe in Eccleſiaſticæ antiquitatis ſtudio peregrinos monſtrarunt; vos ſaltim, Adoleſcentes optimi, in ſingulis fidei controverſiis expendite priori loco ſacras literas additis Catholicorum interpretationibus, conſulite traditiones Apoſtolicas, exquirite Eccleſiæ definitiones, examinate teſtimonia Patrum, attendite verborum omnium ſcopum ac ſenſum, probate communes Theologorum aſſertiones: atque hæc veſtra propugnacula ſint; non mentis figmenta, non fallaciarum ſtructura, non jejuna, vel ſpinoſa ratiocinatio. Pugnantia Scholarum placita verſate cum ingenii moderatione: parum vos exerceant Veterum quodlibeta: ſive Ariſtoteles dixerit, ſive Socrates, ſive Plato, vera tantum probate: ante Interpretum Commentaria ſcrutamini

textus

textus Auctorum, ſæpenumero magis, quam ſint aliorum Interpretamenta, perſpicuos. Hæc vobis monita præſcribo; reliqua vos uſus, atque experimentum docebit.

Dummodo ſtudia veſtra his præceptionibus dirigantur, firmiſſimam habeo ſpem, fore ut aliquando conſequamini ampliora Ordinis munera, Eccleſiaſticas dignitates, atque in literaria Republica nomen honeſtiſſimum & celeberrimum. Convertite, quæſo, oculos in periſtylii, gymnaſiique parietes, & paullulum contemplamini pictas Majorum imagines, necnon ea, quæ iis appoſuit Curtius, aut Pamphilus, Epigrammata. Refert hæc tabula Romanum Aegidium Bituricenſium Antiſtitem, quo poſt Auguſtinum neminem plura, neminem accuratius ſcripſiſſe affirmat Sabellicus, ac tantæ auctoritatis & doctrinæ virum, ut illum adhuc viventem Generalia Comitia Florentiæ habita Scholarum noſtrarum Ducem elegerint. Proximus eſt Gregorius Ariminenſis, quem nullus veterum Sholaſticorum in Auguſtini lectione ſuperavit, ut recte Noriſius, Macedo, Deſchampſius, aliique plurimi conteſtantur. Exhibent tabulæ reliquæ Thomam de Argentina, Gerardum Senenſem, Paulum Venetum, & Scholaſticos alios innumeros, quorum ſcripta dignis, pleniſque laudibus celebrantur. Inter iſtos vero illi maxime, qui ad exercitationes Scholaſticas addiderunt peritiam linguarum, eloquentiam, hiſtoriam, ac multiplicem eruditionem, non ſolum inter Noſtrates, verum etiam inter viros cujuſcunque Ordinis celebriores laudibus ſplendidiſſimis cohoneſtantur. Quis enim non congerit laudes omnes in Onuphrium Panvinium, quem alii helluonem Antiquitatis, alii Faſtorum Conditorem, alii Romanæ & Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ Patrem appellant? Quis ampliſsimis præconiis non exornat Aegidium Caniſium decus Purpuratorum Patrum ſingulare, a Jovio, Sadoleto, Bembo, ob poeſim, ſolutamque orationem Maroni ac Tullio comparatum, declaratumque publicis Leonis Decimi teſtimoniis hominem egregium atque digniſsimum? Quis gloria & prædicatione non effert Hieronymum Seripandum Cardinalem ampliſsimum, ac in Tridentino Concilio Apoſtolicæ

 Sedis

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Sedis Legatum; qui, ut Donius ſcribit, linguæ Græcæ & Hebraicæ, ac divinarum, humanarumque ſcientiarum cognitione ad miraculum imbutus in ſe omnium admirationem convertit? Quis ad ſidera uſque non extollit inclytum & percelebre nomen Henrici Cardinalis de Noris, Auguſtinianorum librorum Vindicis ſtrenuiſsimi, ſuorum obtrectatorum invicti Debellatoris, reconditarum Hiſtoriarum Scriptoris accuratiſsimi, & poſteriorum Chronologorum omnium Ducis ac Principis? Chriſtianum etiam Lupum ob Moralium doctrinarum gravitatem ac pondus, ob illuſtratos ſacrorum Conciliorum Canones, ob hiſtoricarum Diſſertationum copiam atque præſtantiam quis non laudat, non prædicat, non commendat? Hi quidem, & qui brevitatis gratia prætermittuntur ſilentio, tantam adepti ſunt gloriæ lucem atque amplitudinem, eo quod Scholaſticam Theologiam bonarum artium ſocietate honeſtarunt, peregrinas linguas excoluerunt, luſtrarunt vetera monumenta, rudera quoque confractoſque lapides pervolutarunt. Fateor non omnes tali ingenio ac fortuna præditos eſſe, ut poſsint ad horum doctrinam & decora, adhibito etiam omni conatu, pertingere: ſed qui parem ipſis dignitatem non aſſequetur, aliquam ſaltem, nec mediocrem reportabit; ſi nullam prorſus arripiet, ſatis illi glorioſum erit promeruiſſe: ſi nec promeruerit, honeſtum valde atque decorum curam omnem & diligentiam ad promerendum locaſſe. Monui quippe, atque iterum moneo, non eſſe ſolam hominum exiſtimationem, & cumulatam honoribus famam ſapientiæ virtutiſque mercedem: ſapientia ipſa ſuimet corona eſt, & ſcientiarum omnium, quæ ſunt participationes veritatis æternæ, ipſa veritas præmium ac retributio. Porro hæc merces rependitur iis omnibus, qui bene utuntur diſtributis a Deo talentis, ſive decem, ſive quinque, ſive duo tantum acceperint; illique ſoli remuneratione fruſtrantur, qui unum ſibi collatum tenent pigritia atque inertia reconditum in ſudario. Fruuntur ſupernæ veritatis luce ex Magni Auguſtini diſcipulis, non tantum Proſper hæreſis Semipelagianæ devictor, Fulgentius Propugnator divinæ Gratiæ, & profligator

Digitized by Google

gator Arianorum, Thomas Præſulum & Concionatorum Exemplar, aliique inter Divos relati, & literis æque ac ſanctitate conſpicui; verum etiam permulti ex ordine illorum, qui ad cathedras regendas inepti e Schola exierunt inſtructi ſaltem, ac parati ad reliqua Religioſæ vitæ exercitia. Verum in tanta ſanctorum Virorum multitudine nullus prorſus poterit connumerari, qui Superiorum nutu inter ſtudentes cooptatus propter pigritiam aut ignaviam ſacrarum diſciplinarum ſtudia neglexerit. Quæ cum ita ſint, vos ſpectatæ indolis Juvenes oro, atque obteſtor, ut ſi quis vobis ineſt felicitatis amor, ſi quis ſcientiæ ardor, ac ſtimulus honeſtatis; in Theologicas veritates omnem ingenii facultatem intendatis, additoque ſacræ eruditionis ornatu exhibeatis vos dignos Auguſtini diſcipulos, athletas fidei, Evangelii miniſtros, atque hoſtes acerrimos hæreticorum. Ad hanc rem libros iſtos conſcribere juſſus cauſſa duntaxat veſtræ utilitatis ſuperavi metum conſequentis laboris; voſque demiſſe precor, ut fraterna caritate quicquid vobis profero excipiatis: ſi quid erit perutile, Deo primum, deinde Auguſtino referatis acceptum; errores autem mihi illorum auctori æquo animo condonetis. Ad te denique ſupplex accedo, Pater ac Magiſter omnium optime, Aureli Augustine, pro me, hiſque adoleſcentibus ſacra doctrina imbuendis patrocinium tuum enixe deprecaturus. Te optimum Fidei Magiſtrum, Legis Oraculum, Eccleſiæ auctoritatem ac Ducem, ſplendidiſsimum ſcientiæ ſolem, munitiorem contra hæreticos partem, Doctorum omnium ſuſtentaculum, Pontifices, Patres, Theologi, univerſi demum fideles proclamant. A Te profligatas quaſcunque hæreſes, productas in lucem veritates fidei Catholicæ, firmiſque & invictis rationibus ſolidatas, declarant Conſtitutiones Romanorum Pontificum, definiunt Oecumenicæ Synodi, teſtantur totius orbis Epiſcopi. Verbis præſertim tuis Sententiarum libri, in quos tot Scholaſtici Commentaria ediderunt, fuere conſcripti, iiſdem fabricati canones Conciliorum, ex iis deromptæ Scripturarum ſanctarum perſpicuæ & dilucidæ expoſitiones. Etiamſi túi, Præſul ac Pater ſanctiſsime, non eſſemus,

mus, cum abſque ulla dubietate doctrinam tradideris ſanctarum Scripturarum auctoritati in omnibus concordiſsimam, & nullus Doctorum abſtruſa quælibet diligentius exquiſierit, verius invenerit, veracius protulerit, luculentius enodaverit, robuſtius defenderit, effuſius diſſeminaverit; poſtularet æquitas ipſa, ne alium in Scholarum noſtrarum columen, ac præſidium præeligeremus. Nunc vero, quoniam Tui ſumus, impellit nos præter æquitatem filiorum neceſsitudo, atque in tui clientelam trahit etiam amor ac pietas. Ex illa itaque beatorum Spirituum patria, ubi præfulges inter Doctores Eccleſiæ, tanquam ſol rutilans inter ſidera, dirige me ſcribentem; & pro ea gratia, quam in te puſilli cum magnis miramur, quid tenere debeam oſtende. Theologicis ſtudiis addictos, quibus decretum eſt Te ſuſpicere, colere, tuaque dicta quaſi propria defendere, omni caritate ac benevolentia proſequere; & excubante pro univerſis membris corporis Chriſti vigilantiſsima induſtria tua, Eremitanam Familiam paterno, & ſingulari amore complectere.

CEN-

CENSURA.

De mandato Reverendiſſimi Patris Magiſtri Regentis Fratris Nicolai Antonii Schiaffinati Generalis legi libros, quorum titulus eſt, *De Theologicis Diſciplinis*, elucubratos opera & ſtudio admodum Reverendi Patris Magiſtri Fratris Joannis Laurentii Berti Florentini; in quibus nihil ſane offendi, quod ſanam Orthodoxamque doctrinam undique non redoleat, immo omnia ibidem perſpicue, appoſite, graviterque ita diſcuſſa, omnigenaque eruditione referta conſpexi, ut nedum Tironibus noſtratibus dirigendis, & ad bona ſtudia inflammandis, ſed etiam doctis, veteraniſque in abditiora ſacræ doctrinæ penetralia inducendis utilia, idoneaque mihi videantur. In his ſiquidem Auctor ita Scholaſticam methodum ſectatur, ut linguæ barbariem quondam Peripatum obtinentem penitus exuat, ac perpetuo declinet. Dogmaticas, Polemicaſque controverſias paſſim occurrentes ita pertractat, ut & offuſas ſub peregrinæ eruditionis ſpecie a verſutis Novatoribus tenebras, arceſſitis undique e ſacratiori penu illuſtribus teſtimoniis, omnino depellat; & ſacrorum Oraculorum, ſanctorumque Patrum auctoritatem a malignantium, aut minus critices peritorum calumniis egregie vindicet; Scholaſticas demum, adiaphoraſque quæſtiones ea modeſtia, brevitate, ac perſpicuitate diſſolvat, ut & planiorem, ac Auguſtini ſenſibus accomodatiorem ſententiam domeſticis Juvenibus aperiat, & externarum Academiarum ſibi adverſantium placitis debitum honorem ubique ſervet: eaque propter cenſeo e re Auguſtinianæ Scholæ eſſe, quod præfatum Opus typis mandetur. Romæ die 26. Septembris anno 1737.

Fr. Benedictus Auguſtinus Gattini Pratenſis, Sacræ Theologiæ Magiſter, Procurator Generalis Ord. Erem. S.P. Auguſtini.

CEN-

C E N S U R A.

OPus inſcriptum *De Theologicis Diſciplinis*, ab A. R. P. Magiſtro Fratre Joanne Laurentio Berti Florentino in Scholæ Auguſtinianæ commodum elaboratum vidi, pervidi, probavi. Vidi, inquam, ut mandatis Univerſi Noſtri Ordinis Magiſtri obtemperarem: pervidi, ut voluptatem, quam in ſemel legendis hiſce lucubrationibus perceperam, mihi ingeminarem: probavi, ut non ſolum Noſtratium, ſed Externorum etiam Magni Auguſtini ſtudioſorum utilitatem proveherem. Eſt enim Opus perſpicua, claraque methodo digeſtum; ſolida, ſanaque doctrina inſtructum; ac multiplici, minimeque obvia eruditione reſperſum: totum denique ſpirat, atque exhibet Auguſtinum. Eſt igitur cum aliis titulis, tum hoc uno nomine publica luce digniſſimum. Sic cenſebam

Romæ in D. Auguſtini pridie Idus Sextiles 1737.

F. Hieronymus Auguſtinus Zazzeri Ord. Erem. S. P. Auguſtini Sacræ Theologiæ Magiſter, Ex-Aſſiſtens Italiæ, Congregationis Sacrorum Rituum Conſultor, & in Archigymnaſio Sapientiæ Urbis Sacræ Script. Interpres.

F. NI-

F. NICOLAUS ANTONIUS SCHIAFFINATI
NEAPOLITANUS

S. Joannis ad Carbonariam, Sacræ Theologiæ Magiſter Regens, totius Ord. FF. Erem. S. P. Augustini *Prior Generalis, & Commiſſarius Apoſtolicus.*

Cum Opus inſcriptum *De Theologicis Diſciplinis*, a Rev. Patre Magiſtro F. Joanne Laurentio Berti Florentino elaboratum, duo noſtri ejuſdem Ordinis Theologi a Nobis deputati recognoverint, & in lucem edi poſſe probaverint; Nos tenore præſentium facultatem concedimus, ut typis mandetur, ſi ita iis, ad quos reliquum ſpectat, videbitur.
Datum in Conventu noſtro S. P. Auguſtini de Urbe die 10. Martii 1739.

F. Nicolaus Antonius Schiaffinati Generalis, & Commiſſarius Apoſtolicus.

Noſtri mun. aff. Sig.

Magiſter Fr. Auguſtinus Gioja a Juvenatio Ordinis Secretarius.

Reg. lib. 6.

Im-

Imprimatur,

Si videbitur Rm̃o Patri Magiſtro Sacri Palatii Apoſtolici.

Philippus Spada Epiſc. Piſauri Viceſg.

CENSURA.

CUm ex mandato Reverendiſſimi Patris Joannis Benedicti Zuanelli Sacri Apoſtolici Palatii Magiſtri accurate perlegerim tria *Theologicarum Diſciplinarum* Volumina, quorum in priori diſputatur de Exiſtentia, & Proprietatibus unius Dei, in altero de Summa Trinitate, de Angelis, de rerum corporearum productione, in tertio denique de Originali peccato, de hæreſibus adverſus liberum arbitrium, & gratiam, ac de ipſa gratia Reparatoris, Opus elucubratum per Adm. Rev. P. Mag. Joannem Laurentium Berti Florentinum Ordinis Fratrum Eremitarum S. Auguſtini, tantum abeſt ut in eo quidpiam a recta fidei, vel morum norma alienum offenderim, ut potius miratus ſim Authoris ingenium, eruditionem, ac doctrinam. Quamobrem ſtudioſorum omnium Sacræ Theologiæ bono lucubrationes hujuſmodi publica lucis uſura digniſſimas cenſeo.

Datum in Conventu Tranſpontinæ Idibus Octobris anni 1737.

F. Petrus Thomas Cacciari Carmelita Sacræ Theol. Mag. & Doctor, Romani Cleri Examinator, atque in Collegio de Propaganda Fide ejuſdem ſacræ Diſciplinæ Lector.

CENSURA.

UT mandatis obſequerer Reverendiſſimi P. Jo. Benedicti Zuanelli Sacri Apoſtolici Palatii Magiſtri, attente legi Librorum *De Theologicis Diſciplinis* tres priores Tomos, Opus ſanæ doctrinæ & eruditionis plenum, ab Adm. Rev. P. Mag. Jo. Laurentio Berti Eremita Auguſtiniano ſollerter, atque ingenioſe elucubratum, in quo nihil Fidei Catholicæ aut bonis moribus adverſum, quamplurima Sacræ Theologiæ ſtudioſis utiliſſima deprehendi: in cujus fidem, &c.

D. Antonius Andreas Galli Abb. Canon. Regul. SS. Salvatoris, & Sac. Congr. Indicis Conſultor.

Imprimatur.

F. Jo. Benedictus Zuanelli Ord. Præd. S. P. A. Magiſter.

IN

Digitized by Google

IN LIBROS
DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS
PROLEGOMENA.

DIVINARUM RERUM DISCIPLINAM, *quam proprie ſapientiam nuncupari*, affirmat in lib. XIV. cap. I. de Trinitate maximum Catholicæ Eccleſiæ lumen ac firmamentum Auguſtinus, non ſolum contentioſam illam, quam Scholaſticam dicunt, & quæ ſublimiori & longe jucundiori, quam appellant dogmaticam, viam ſternit, eamque validiſſimo præſidio tutatur, verum etiam hanc ipſam, in qua Fidem, Sanctorumque dogmata contra impiorum machinamenta vindicamus ac propugnamus, quantum vires tenuiſſimi ingenii mei ſuppetunt, adoleſcentibus nuper Philoſophiæ doctrina formatis, divino implorato Numine, tradere aggredior. Quoniam vero quiſquis in novam aliquam facultatem intendit animum quænam ea ſit, quæ præſertim comprehendat, qua methodo teneatur, quidque voluptatis afferat non mediocri ſolet inquirere ſollicitudine; huic ego morem gerens Iſagogicam Diatribam præmittere excogitavi: ut habita inſtituti mei ratione, in ipſoque limine dicendorum varietate, & utilitate perſpecta, arduum quidem iter, ſed felicitatis decoriſque plenum arripiat. Etſi enim ego talis profecto non ſum, qui vel eruditione, vel argumentorum copia Scholaſticas diſputationes efficere poſſim pleniores; dabo tamen operam, ut pluribus antiquorum Scriptorum dumetis purgata, ac interdum recentiorum floſculis, placitiſque conſperſa amplior videatur via, quam juniores in ſcholarum latebris verſaturi animo ingrediantur alacriori. Illud autem me conſecuturum eſſe confido; ſi Auguſtinenſes diſcipuli,

quorum tantummodo cauſſa univerſam Theologiam his libris mandare ſatago, una cum his elucubrationibus Opera Sanctiſſimi Protoparentis aſſidue legant & pervolutent, *humiliter orantes miſericordiæ Dominum, ut eumdem ſpiritum intelligentiæ legentes accipiant, quem ille accepit ut ſcriberet; & eamdem illuminationis gratiam adipiſcantur ut diſcant, quam ille adeptus eſt ut doceret*. S. Fulg. Lib. II. de Verit. Præd. & Grat. cap. 18.

CAPUT I.

De notione, variiſque generibus Theologiæ.

ITAQUE altiſſimam hanc facultatem Græco vocabulo *Theologiam* appellamus, quo *ſignificari intelligimus de divinitate rationem, ſive ſermonem*, ait lib. VIII. de Civit. Dei cap. 1. S. P. Auguſtinus. Nam Græca lingua Deum dicimus Θεὸν, ſermonem vero τὸν λόγον. Qua generali appellatione omnem de ſupremo Numine orationem, ſive per ſcientiam ac diſputationem inſtituta ſit, ſive fabulis, rhetorumque figmentis exculta, ſive ſacra, ſive ſuperſtitioſa ac profana, non incongrue dicere poſſumus Theologiam. Eapropter quæ de ſummo Deo tradidit Plato, & quæ de idolorum cultu Numa Pompilius, laudato nuper libro cap. 9. Magnus Auguſtinus Theologiæ nomine haud veritus eſt inſignire. Sed quemadmodum naturali ratione ducti vix divinam attingimus exiſtentiam, ac nonnulla ſummi Dei attributa, quæ humanam nullatenus ſuperant perceptionem; ita naturalis illa Platonis, aliorumque Philoſophorum ſupremæ cauſſæ notitia ad Ontologiam, non ad ſpecialem aliquam Sapientiam videtur ſpectare. Quæ vero de Gentium diis veteres idololatræ commenti ſunt, tantum Theologiæ nomine cenſenda erunt indigna, quantum longe recedunt a veritate. Theologos ergo proprie dicimus, quos ex revelatis arcanis de divinitate audimus diſſerentes, ut recte obſervarunt Budæus in Commentariis, & in Prolegomenis Dionyſius Petavius. Atque inde promanavit Theologorum nomen; quo primum appellatos novimus Chriſti diſcipulos ab Areopagita in ſuo, ut creditur, de Divinis nominibus libro, ubi ait: *Aderat & Petrus ſupremum decus, & antiquiſſimum Theologorum culmen*. Hactenus de vocabuli ſignificatione.

Pagani triplicem Theologiam habuere, Fabuloſam, qua utebantur in theatris vario carminum genere ad numinum ſuorum flagitia, erroreſque narrandos; hujuſque Ethnicorum poetarum pleni ſunt libri: Naturalem ac phyſicam, per quam Deorum genus philoſophi ſcrutabantur, ut præſtiterunt olim Cicero in libris de Natura Deorum, Macrobius in Saturnalibus, nec non poſterioribus temporibus Lilius Giraldus Ferrarienſis, Voſſius, & quos contra Polytheos diſputans opportu-

portuniori loco commemorabo: Civilem denique, quæ in urbibus commorantes, & confluentes ad templa erudiebat circa ritus ac ſacrificia ad cultum peragenda Deorum. Quam poſtremam Numa ſeptem Latinis, ac ſeptem Græcis libris explicuit, quos erutos ex agro Petilii ſub Janiculo a cultoribus altius terram molientibus, refert Livius Hiſtoriarum XL. ad annum Urbis Conditæ DLXXIII., fuiſſe Senatus judicio concrematos.

Univerſam hanc idololatrarum gentium Theologiam perſtringit Apoſtolus in Epiſt. ad Rom. cap. I. v. 23. his verbis: *Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentum.* Quibus redarguit primo eos, qui corporeos homines ſuperſtitioſo cultu venerati ſunt non ſolum Romanos, ſed & Græcos, & Perſas, alioſque populos mortales Deorum turmas ſacrilega religione proſecutos; quamquam unicuique naturali rationis acumine notum eſt quod de vero Deo ſcripſit Antiphanes, ὀφθαλμοῖς ὐκ ὁρᾶται, ὐδενὶ ἔοικε, *oculis non videtur, nemini eſt ſimilis*. Quare imbecilles infirmoſque Deos ipſos fatetur in Epiſtola ad Matrem Alexander Rex Macedonum inviƈtiſſimus, ut recte in libro de idolorum vanitate Cyprianus, Felix in Octavio, & Athenagoras in Apologia pro Chriſtianis. Et deinde damnat Paulus Aegyptios, quorum aquatica, terreſtria, & volucria numina commemorant Theophilus Antiochenus, Strabo, Philo, atque Virgilius, Juvenalis, ſyncronuſque Paulo Lucanus. At quoniam Deorum gentium vanitatem modo refutare non vacat; audiatur D. Thomas hæc ad Apoſtoli teſtimonium adjiciens: *Videtur autem Apoſtolus triplicem Theologiam tangere Gentilium. Primo quidem civilem, quæ obſervabatur a Pontificibus in adoratione idolorum in templo, & quantum ad hoc dicit*: Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei. *Secundo Theologiam fabularem, quam poetæ tradebant in theatris, & quantum ad hoc dicit*: Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium. *Tertio Theologiam naturalem, quam obſervaverunt Philoſophi in mundo partes mundi colentes, & quantum ad hoc dicit*: Et coluerunt, & ſervierunt creaturæ potius, quam Creatori. Hæc D. Thomas.

Eamdem idolis addictæ Gentilitatis divinam, ſi ita fas eſt nominare, ſcientiam jure, ac merito S. Pater Lib. VIII. de Civit. Dei c. 5. Platonicorum Theologia exiſtimat deteriorem. Nam qui hanc olim ſectati ſunt, licet fidei lumine deſtituti, eſſe unam univerſorum cauſſam, unumque beatitudinis largitorem nequaquam dubitaverunt. *Cedat eis igitur*, ſic eximius Eccleſiæ Doctor effatur, *non ſolum theologia illa fabuloſa Deorum criminibus oblectans animos impiorum; nec ſolum etiam illa civilis, ubi impuri Dæmones terreſtribus gaudiis deditos populos Deorum nomine ſeducentes, humanos errores tanquam ſuos divinos honores habere voluerunt: ubi ad ſpectandos ſuorum criminum*

ludos cultores ſuos tanquam ad ſuum cultum ſtudiis immundiſſimis exci-tantes , & ſibi delectabiliores ludos de ipſis ſpectatoribus exhibentes : ubi ſi qua velut honeſta geruntur in templis conjuncta ſibi theatrorum obſcœnitate turpantur , & quæcunque turpia petuntur in theatris comparata ſibi templorum fœditate laudantur . Et ea , quæ Varro ex his ſacris , quaſi ad cælum & terram , rerumque mortalium ſemina interpretatus eſt , quia nec ipſa illis ritibus ſignificantur , quæ ipſe inſinuare conatur , & ideo veritas conantem non ſequitur : & ſi ipſa eſſent , tamen animæ rationali , quæ infra illam creaturæ ordine conſtituta ſunt , pro Deo ſuo colenda non eſſent , nec ſibi præferri debuit tanquam Deos eas res , quibus ipſam prætulit verus Deus . Et ea , quæ Numa Pompilius revera ad ſacra ejuſmodi pertinentia ſecum ſepeliendo curavit abſcondi , & aratro eruta Senatus juſſit incendi . His autem prædictas ſuperſtitioſæ Theologiæ ſpecies & enumerat Auguſtinus , & quali in exiſtimatione habendæ ſint luculenter demonſtrat .

Verum mitto profanorum hominum rudimenta , & ad Theologiam noſtram ſermonem verto . Quam deffinire poſſumus *rerum divinarum vel ex naturaliter cognitis , vel ex revelatis principiis comparatam doctrinam* . Et ſi ea ex principiis naturaliter notis deducitur , pertinet , ut jam diximus , ad Ontologiam , ſeu Metaphyſicam , quæ ſingularum rerum creatarum , ac ſupernarum inquirit eſſentiam . Si autem ex iis , quæ per revelationem innoteſcunt proficiſcatur , erit illa Theologia quæ particularem conſtituit ſapientiam ; & quæ nonnullis divinitus animo illabitur , qualem habuere Salomon , & Apoſtoli , qui Spiritu Sancto repleti , *cœperunt loqui magnalia Dei* , nec non Sanctorum plurimi , etiam feminæ , ut noſtri Ordinis Sanctimonialis Clara , quæ non ſemel de altiſſimis Fidei noſtræ myſteriis fertur diſſeruiſſe . Sed ut plurimum ſtudio ac labore comparanda eſt ; nam Spiritus ubi vult ſpirat , & prout vult , gratiarum chariſmata dividit . Habes hinc , ut arbitror , diſcrimen inter *infuſam* , & *acquiſitam* Theologiam .

Porro hanc ratione methodi dividunt in Poſitivam , Scholaſticam , & Myſticam . *Poſitivam* aliqui eam dicunt , quæ non ſervatis dialecticæ præceptis fuſiori quodam dicendi genere divinam Scripturam , Fideique exponit myſteria : ſed alii dictam putant , quod ſua principia *ſupponat* , atque ex ſacris literis , Apoſtolicis Traditionibus , & Catholicæ Eccleſiæ ſtatutis ſuas inſerat poſitiones . *Scholaſticam* nuncupamus Theologiam illam , quæ ad ſyllogiſticæ artis regulas ſeſe accuratius accomodat , neque a priori diverſa eſt , niſi methodo diſputandi : unde qui ſervato verborum delectu & ampliori oratione ſua ex Theologicis fontibus deprompſerit argumenta , non tam Scholaſticam , quam Poſitivam tenere is videbitur Theologiam ; eritque hac temporum ætate auditoribus ſuis haud ingratus , ſive in rerum divinarum contemplatione , ſive in iis quæ ad formandos mores pertinent , oc-

cupa-

Digitized by Google

cupabitur: etenim hæc Theologia præſtat utrumque, & pro argumenti diverſitate *Speculativa* dicitur, & *Moralis*. Myſticam porro nominamus illam, quæ non in ſola contemplatione verſatur, ſed in Deum dirigit cordis affectum: de qua poſſumus ea verba Davidis uſurpare Pſ. XI. 7. *Eloquia Domini eloquia caſta: argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum ſeptuplum.*

Ratione autem argumentorum, quæ Theologo pertractanda ſunt, dividere poſſumus Theologiam in Polemicam, Dogmaticam, & Adiaphoram. *Polemica*, ideſt bellatrix, ea eſt, qua cum hæreticis, ceteriſque fidei hoſtibus funem ducimus contentionis, ea nempe, quæ in dirimendis Controverſiis inter Fideles & Etherodoxos tota verſatur. *Dogmaticam* ego quidem illam appello, quæ Patrum placita, ſententiaſque ad trutinam revocat; quippe *Dogma* idem eſt, ac ſcitum, vel decretum, etiamſi *Polemicas* Theſes ſermonis uſus & conſuetudo *Dogmaticas* indiſcriminatim denominet. *Adiaphoram* autem dico, quæ abſque fidei diſcrimine, erroriſque periculo exercitationis cauſſa inter Doctores exagitatur, ut cum de ſuis diſtinctionibus Scoti, ac Divi Thomæ diſcipuli digladiantur. Denique ratione ſubjecti dividi poteſt Theologia in Theologiam *Dei*, *Beatorum*, *ac Viatorum*, quæ proculdubio ſatis ſolo nomine comprehenduntur. Atque hanc Theologiæ partitionem ſi quis minus aptam arbitrabitur, alteram fortaſſe meliorem excogitet proprio marte, vel conſulat initio ſui Apparatus Petrum Annatum.

CAPUT II.

Num Scholaſtica Theologia, quæ Dialecticam in uſum aſſumit ſit penitus abjicienda?

IN SCHOLASTICAM THEOLOGIAM, quam diximus Dialecticæ uſum ac philoſophicam methodum differendo complecti, contumelioſis verbis ac dicteriis hæretici fere omnes debacchantur. Opponebat olim Auguſtino Creſconius Grammaticus, quod & ille Dialecticus eſſet, ac in Fidei quæſtionibus diſputandi artem adſumeret, ut refert idem Sanctus Doctor lib. 1. cap. 13. Novatores quoque ut eam omnino perderent nullum non lapidem moverunt; nam Wiclephus in articulis a Synodo Conſtantienſi damnatis aſſeruit Univerſitates & ſtudia Theologorum, quorum gymnaſia Caſtra Cainitica nuncupabat, eo modo Eccleſiæ prodeſſe, *ſicut prodeſt diabolus*. Et Lutherus lib. 2. de abroganda Miſſa noſtrorum Scholas *lupanaribus* comparat, appellatque D. Thomam *phialam iræ Dei*. Joannes Calvinus in ſuis Inſtitutionibus hæc audaciſſime eructat: *Tota Papatus Theologia immane eſt chaos, & horribilis*

Digitized by Google

ribilis labyrinthus, quia neglecto Chriſto ſibi inſanis, & ventoſis ſpeculationibus indulget. Pari audacia in ſua Apologia Philippus Melanchthon ait Lutetiæ Pariſiorum natam eſſe profanam Scholaſticen, eaque admiſſa obſcuratum Evangelium ac Fidem extinctam. Eo autem dementiæ devenerunt Withembergenſes Hæretici, ut anno 1520. Scholaſticorum libros feretro impoſitos ſacras defunctorum celebrantes vigilias magna miniſtrorum, populique frequentia ad mediam deferrent urbem, ac in ardentem rogum projicerent, ut in Appendice ad Naucleri Chronicon refert Surius. Qua impia improborum hominum indignatione ſatis, ſuperque apparet quanto animi odio & veteres, & recentiores hæretici communionis Romanæ Theologos, quos dicimus e Schola, proſequantur.

Connumerandus eſt his Nicephorus Gregoras, qui circa annum 1328. floruit, Andronico Juniore imperante, & in Latinos iniquiſſimus non tantum invehitur, quod ex Petri ſucceſſione arrogent ſibi Primatum; ſed etiam acriter illos reprehendit eo, quod temere ac ſuperbe, præſertim Itali, in Theologiam diſputantes inſiliant. Quam Scholarum invidiam longa querimonia adauget Eraſmus aſſerens in quæſtionum noſtrarum delectu plurimas offendi ſupervacaneas, & ſatius eſſe ad bene, beateque vivendum Deum humili religione diligere, quam de ipſius natura, ac perſonis plura operoſa inquiſitione tractare. Ad ejuſmodi criminationem proniores videntur moderni Scriptores, qui cum nudam, ac ſubtilem phyſiologiam, quæ penes nos hactenus obtinuit cachinnis ac riſu excipiunt; tum hanc diſſerendi methodum damnant, exercitationes deſpiciunt, vocabula, quorum forte ſignificationem ignorant, barbariſmos cenſent latinitatis. Non obſcuræ ſunt in hujuſcemodi commentationibus Conſtantini Grimaldi lucubrationes; quas literatorum horum judicio probatas damnat Magiſtra veritatis Eccleſia.

Ego quidem cauſſam, cur id genus hominum noſtras parvipendant cathedras mihi videor divinare. Nam vel de Sectariis loquimur ab Eccleſia alienis, vel de Catholicis viris, qui in Scholaſticos communi quodam odio feruntur. Sectarii nollent nos ad evitanda ipſorum ſophiſmata inſtructos, ſed in ratiocinando difficiles, quo majori conatu ac dolo ea, quæ profitemur dogmata impeterent; unde traditur dixiſſe Bucerus, *Tolle Thomam, & diſſipabo Eccleſiam*: digniſſimi, quos Dominicus a SS. Trinitate de Theologicis diſciplinis optimè meritus, libr. 2. Biblioth. ſect. 1. cap. 3. comparet Philiſtæis, qui devictis ad Gabam Hebræis prohibuerunt, ne deinceps fabros ferrarios haberent, auctore lib. 6. Antiquit. cap. 7. Joſippo, ut ſoli poſſent contra hoſtes lanceas, gladioſque tractare. Hi verò duplici de cauſſa in ſubtiles, & acutas diſputationes declamant; quarum una eſt, quod experimentali philoſophiæ impenſius navantes operam remotiora a ſen-

a ſenſibus vix delibarunt; altera quod dicendis in foro contentioſis incumbunt orationibus, ſermoniſque fucum ubique expetunt, ignari graviſſimum auctorem Clementem Alexandrinum in I. Stromateon monuiſſe, neque probandum eſſe ciborum apparatum, *in quo plura ſunt condimenta, quam quæ parata ſunt ad alendum, neque ſcitum eſſe ſermonis uſum, qui oblectandis potius, quam juvandis auditoribus ſervit*. Sed ne videamur cultum, ornatumque in Theologis noſtris damnare, nimiumque futilibus argutationibus indulgere, exponam modo quodnam ferendum ſit in hac diſſertatione judicium.

Propositio I. Theologo uſus dialecticæ ſummopere eſt utilis, ac neceſſarius.

Ostenditur I. propoſitio depromta ex ſacris litteris argumentatione. Theologi munus eſt incredulos & contradictores arguere, detegere impugnantium ſophiſmata, ac interroganti de his, quæ profitemur, congruam veramque rationem reddere. At hæc omnia ſuppeditat ars dialecticæ, quæ nexus argumentorum, ſermonum verſutias, & oppoſitionum indicat ſolutionem. Eſt ergo viro Theologo dialecticæ uſus apprime neceſſarius & utilis. Priorem propoſitionem tradunt expreſſe divinarum oracula Scripturarum; nam Apoſtolus affirmat opus eſſe, ut Eccleſiarum Rectores fidelem ſermonem amplectantur, ut exhortari poſſint, & eos qui contradicunt arguere, quoniam, inquit in Epiſtola ad Titum cap. 1. v. 11. *multi ſunt docentes quæ non oportet*. Et Petrus Epiſtola 1. cap. 3. v. 15. *vult nos paratos eſſe ad ſatisfaciendum omni poſcenti rationem de ea, quæ eſt in nobis, ſpe*; nimirum Apologiam exhibere, ſi quis a nobis cauſſam popoſcerit Religionis. Debemus etiam, ut hortatur Sapiens cap. 8. v. 8. *ſcire verſutias ſermonum, & diſſolutiones argumentorum*. Quod vero hæc omnia ad munus pertineant dialecticæ ſatis conſtat.

Probatur II. ex PP. S. Clemens Alexandrinus in 6. Strom. ſcribit: *Sepimentum eſt dialectica, ut ne a ſophiſtis veritas conculcetur*. Baſilius in Caput 1. Iſ. *Facultas dialecticæ muri inſtar eſt dogmatibus, quod ea non ſinit facile diripi, & quorumlibet incurſioni patere*. Gregorius Nazianz. Orat. 20. ſummis laudibus Baſilium ipſum extollit, quod apprime calleret dialecticam, in eaque adeo præſtaret, ut *iis, qui cum eo diſputabant facilius eſſet ex labyrinthis ſeſe extricare, quam argumentorum ejus laqueos effugere*. Ambroſius in cap. 5. Lucæ: *Quæ ſunt Apoſtolorum, quæ laxari jubentur retia, niſi verborum complexiones, & quaſi quidam Orationis ſinus, & diſputationum receſſus, qui eos, quos ceperint, non amittant*. Atque ne ſingulos commemorem, S. P. Auguſtinus, cujus in II. Libro de Doctrina Chriſtiana cap. 31. hæc ſunt verba: *Diſputationis diſciplina ad omnia genera quæſtionum, quæ in literis ſanctis ſunt, penetranda & diſſolvenda plurimum valet. Tantum ibi cavenda eſt libido rixandi, & puerilis quædam oſtentatio decipiendi*

piendi adverſarium. Ex quibus Patrum teſtimoniis iſtud contexitur argumentum. Ea facultas Theologo perutilis eſt, ac neceſſaria, quæ eſt contra impugnatores ſepimentum veritatis, & muri inſtar univerſis dogmatibus, & quæ a doctiſſimis, ſanctiſſimiſque viris commendatur, ac valere plurimum dicitur ad omnium quæſtionum genera. Talem eſſe artem diſputandi, ſeu dialecticam aſſerunt Sancti Patres. Hi igitur artem iſtam perutilem viro Theologo judicant, ac maxime neceſſariam.

Tertio loco propoſitio demonſtratur ratione. Dialectica duo præſtat, diſputandi peritiam, qua abſque erroris periculo unum ex alio deducitur, & notitiam ſophiſmatum, qua adverſariorum tela retundimus. Atqui utrumque munus exercere debet Theologus, qui & theſes ſuis ex fontibus profert, & Atheorum, damnatorumque hominum declinat argutias. Ei ergo erit pediſſequa ars diſputandi. Urget hoc argumentum contra Creſconium Grammaticum S. P. lib. 1. cap. 13. ubi ait: *Quid eſt enim aliud dialectica, quam peritia diſputandi? Quod ideo aperiendum putavi, quia etiam ipſam mihi objicere voluiſti, quaſi Chriſtianæ non congruat veritati, & ideo me doctores veſtri velut hominem dialecticum merito fugiendum potius, & cavendum, quam refellendum, revincendumque cenſuerint. Quod cum tibi non perſuaſerint, nam te adverſus nos etiam ſcribendo diſputare non piguit; tu tamen in me dialecticam criminatus es, quo falleres imperitos, illoſque laudares, qui diſputatione mecum congredi noluerant. Sed tu videlicet non dialectica uteris, cum contra nos ſcribis? Ut quid te ergo in tantum diſputandi periculum projeciſti, cum diſputare non noveris? Aut ſi noſti, cur dialecticus dialecticam criminaris, ita vel temerarius, vel ingratus, ut aut imperitiam, qua vinceris non refrænes, aut doctrinam qua juvaris accuſes?* Utuntur quippe non ſemel contra nos diſputationibus iidem Hæretici, qui in diſputando peritiam criminantur. Et Arnobius Junior in conflictu objicienti Serapioni quod in dialecticum ſophiſma prorumperet, ita occurrit: *dialecticum ſophiſma duas facies recipit; & ut verum probetur quod adſtruitur, & non verum ex aliqua parte arguatur.*

Poſtremo contra eos, qui Theologos dialectica utentes, tanquam fallaces & captioſos admonent eſſe vitandos, ita ex Auguſtino argumentor. Paulus Apoſtolus cum Stoicis, qui certiſſime dialectica arte pollebant, non ſemel contulit; vel ipſe dialecticus erat, vel, ſi non erat dialecticus, & Chriſtiano homini dialectici ſunt evitandi; ergo ipſe a dialecticis ſeſe ſubduxiſſet, quod non fecit. Si fecit & ipſe dialecticus; ergo non eſt dialectica, tanquam vitium in Theologo viro redarguenda. *Stoici certe*, inquit citato lib. cap. 14. S. Pater, *maxime dialectici fuerunt: cur Apoſtolus Paulus, ne conferrent cum illo, non eos cautiſſime devitavit, & veſtros Epiſcopos laudas, quod nobiſcum velut cum dialecticis nolint habere ſermonem? Aut ſi & Paulus dialecticus*

ſticus erat, & ideo conferre cum Stoicis non timebat, quia non ſolum acute diſputabat ſicut & illi, ſed etiam veraciter, quod non illi; jam cave cuiquam dialecticam pro crimine objeceris, qua uſos Apoſtolos confiteris. Idem argumentum urget cap. XVIII. ejuſdem libri, de Chriſto.

In cujus argumenti confirmationem addere poſſumus exemplo Pauli, imo & Chriſti, dialectica uſos fuiſſe Eccleſiæ Patres, præſertim Juſtinum in Apologia pro Chriſtianis, Athanaſium contra Arianos, Baſilium & Gregorium Nyſſenum contra Eunomium, Cyrillum Alexandrinum in Dialogis, Hieronymum contra Helvidium, & Vigilantium, ſanctiſſimum denique parentem Auguſtinum contra Academicos, Manichæos, Donatiſtas, & Pelagianos, ut in hujus decurſu Operis horum, aliorumque Patrum magna ex parte conſtruendi argumentis, facile quiſque conjiciet.

Propositio II. Non ſuperfluit, ſed viro Theologo plurimum confert etiam naturalis Philoſophia.

Hanc propoſitionem probo 1. Scripturarum divinarum auctoritate. Sapientiæ VII. v. 12. Salomon de ſe ait: *Et lætatus ſum in omnibus, quoniam antecedebat me iſta ſapientia, & ignorabam quoniam horum omnium mater eſt*. Et quænam hæc Sapientia fuerit, v. 17. exponens ſequitur: *Ipſe enim dedit mihi horum quæ ſunt ſcientiam veram: ut ſciam diſpoſitionem orbis terrarum, & virtutes elementorum, initium, & conſummationem, & medietatem temporum, viciſſitudinum permutationes, & commutationes temporum, anni curſus, & ſtellarum diſpoſitiones, naturas animalium, & iras beſtiarum, vim ventorum, & cogitationes hominum, differentias virgultorum, & virtutes radicum*, &c. Paulus etiam ad Coloſſ. 1. v. 28. *Quem nos annuntiamus*, inquit, *corripientes omnem hominem, & docentes omnem hominem in omni ſapientia*, divina nempe, & humana. Unde ſic arguo: Verus Deus proculdubio utilia docet, nec unquam ipſe vanam ac perniciofam ſcientiam rationalium hominum menti indidit: utiliter quoque ad homines perficiendos ea adſumitur ſapientia, quam proprio uſu Apoſtoli commendarunt. Sed Deus bonorum omnium largitor etiam naturalem rerum notitiam docuit Salomonem, eamque Paulus in corripiendis, formandiſque neophytis adhibuit. Ergo hæc Theologo non vana erit, & noxia, ſed perutilis, & accomoda.

Secundo affero Sanctorum Patrum momenta. Clemens Alexandrinus lib. 1. Strom. docet, *Philoſophiam ante Domini adventum Græcis ad juſtitiam fuiſſe neceſſariam; nunc autem ad Religioſam pietatem utilem eſſe, eo quod prævia quædam eruditio ſit iis, qui fidei per demonſtrationem fructum colligunt*: rurſus, *philoſophiam ipſam ad ſapientiam comparandam conducere*. Plura ex Clemente collegit Canus lib. IX. de loc. Th. cap. V. ac Petavius in Prolegomenis cap. IV. Accedit

Hilarius, qui lib. 12. de Tr. ait: *Fidem non nudam Apoſtolus, atque inopem rationis reliquit: quæ quamvis potiſſima ad ſalutem ſit, tamen niſi per doctrinam inſtruatur, habebit quidem inter adverſa tutum refugiendi receſſum, non etiam retinebit conſtantem retinendi ſecuritatem, eritque ut infirmis ſint poſt fugam caſtra, non etiam ut arma habentibus adſit interrita fortitudo.*

Ulterius ſic ab exemplo argumentor. Philoſophica, naturalique ratione & Chriſtus, & Apoſtoli, maximique Eccleſiæ Doctores ſæpe ſæpius, veritatem firmarunt: non eſt igitur Theologis Philoſophiæ uſus interdicendus. Ant. pr. 1. Chriſtus Dominus Matth. XXII. v. 20. ex imagine numiſmatis infert Cæſari ſolvendum eſſe tributum. 2. Paulus Ep. 1. ad Corinth. cap. 12. probat, non opus eſſe, ut omnes in Eccleſia omnium gratiarum genere, ac ſcientiarum munere polleant, quod in unoquoque corpore diverſa ſint membra, quorum ſingula ſuam habent energiam: nam, *ſi totum corpus*, inquit v. 17., *oculus; ubi auditus? ſi totum auditus; ubi odoratus?* &c. 3. Gregorius Thaumaturgus eruditum de Anima conſcripſit volumen ſolis Philoſophicis argumentis compactum rogatus a Tatiano, quem ſic adloquitur: *Juſſiſti, præſtantiſſime Tatiane, ut cum efficacibus argumentis, ſive demonſtrationibus, ſermonem, atque diſputationem de anima tibi conſcriptam mitterem, eaque in re nullis ſcripturarum uterer teſtimoniis.* Athanaſius ſacrilegos homines, qui ex divinitatis doctrina cauponariam exercebant, redarguit, ut in Orat. de ejus laudibus narrat Nazianzenus, *texto flagello, & probabilibus argumentis ad perſuadendum accomodatis.* Origenes ſtudia Philoſophię detrectantibus, ut ſcribit Euſeb. Hiſtorię Eccl. lib. VI. cap. 15., repoſuit ſe naturalibus ſcientiis ſedulam dediſſe operam, ſed facem ſibi prætuliſſe Apoſtolicos doctores Panthænum, Heraclam, alioſque. Didymus de ſe in ſuis ad Eccleſiaſten Commentariis fatetur Grammaticæ, Rethoricæ, ac Philoſophiæ operam non exiguam navaſſe; ac de poſtrema ait: *Nec minus adeunda Philoſophia eſt, ut facilis ſuppetat demonſtrationum facultas in iis, quæ contraria videntur.* Quod de Didymo narrat etiam in VIII. Hiſt. Tripart. cap. 8. Theodoretus. Auguſtinus denique, ut Melitonem, Juſtinum, Lucianum, Damaſcenum, alioſque innumeros prætermittam, nonne lib. XIX. de Civit. Dei cap. 4. & in toto Opere Imperfecto contra Julianum, ex morte, hujuſque vitæ miſeriis demonſtrat Originale peccatum ab Adæ poſteris contrahi? Chriſtus ergo, ac PP. quod demonſtrandum erat, etiam philoſophia, ac naturali ratione plura ad fidem moreſque pertinentia confirmaverunt.

Poſtremo nonnullas hujus aſſertionis rationes producam. Harum prima ſit: Theologo frequenter occurrit, ut hæc vocabula Generatio, Proceſſio, Hypoſtaſis, Libertas, Natura, aliaque plura, quæ partim ſermonis uſus, partim vero hæreticorum invexit verſutia, uſurpare

pare debeat ratiocinando: Atqui horum notionem ideamque ſuppeditat philoſophia: Ergo hæc illi multum affert commodi, & ancillatur. 2. Cuique ut ad fidem veniat exhibenda ſunt, quæ illi videntur familiaria; uti Paulus in medio Areopagi ex ipſa aræ inſcriptione occaſionem arripuit nunciandi Evangelium, neque cum Epicureis ac Stoicis diſſerere detrectavit, prout Actor. narrat hiſtoria cap. XVII. v. 17. & 23. factus Hebræis Hebræus, Philoſophis Philoſophus, ut omnes lucrifaceret: At etiam Theologus congredi debet aliquando cum acutiſſimis Philoſophis, qui ſolius rationis ductu reguntur: Congruum eſt ergo ut eos naturalibus, phyſiciſque argumentis alliciat, ac trahat. 3. Supernaturalis ſcientia, etſi philoſophiam ſupergreditur, huic tamen non adverſatur; fides etenim rationem ſuperat, non evertit: Ergo ſi contra doctrinam Salvatoris hoſtes phyſicis inſurgant argutationibus, debent naturali Scientia retundi, oſtendendo huic eamdem Chriſti Doctrinam non eſſe contrariam. Audias Clementem Alexandrinum in 1. Strom. *Porro Græca philoſophia ad Doctrinam Salvatoris accedens, non potentiorem facit veritatem, ſed ſophiſticam adverſus eam impreſſionem imbecillem reddens, propulſanſque doloſas contra veritatem inſidias, congruens vineæ ſepimentum, & vallum dicitur.*

Propositio III. Non debet Theologus naturali ſolummodo duci philoſophia, ſed illam in obſequium fidei captivare revelationibus divinis ſubnixus.

Aſſertum iſtud, quod maxime notari vellem, eo namque præcipua corruunt objecta adverſariorum, probo 1. ex Sanctis PP. Joannes Damaſcenus Dialogorum primo ait: *Porro decet Reginam ancillarum quarumdam uti miniſterio. Accipiamus igitur doctrinas iſtas tanquam veritatis famulas, & impietatem, quæ tyrannico dominatu ſibi eas uſurpaverat, procul amandemus: neque bono male utamur; nec ad circumveniendos ſimpliciores convertamus artem illam diſputandi.* Ac S. Pater Auguſtinus Epiſt. CCXXII., iterato monet, *Ut in quibuſdam rebus ad doctrinam ſalutarem pertinentibus fides præcedat rationem.* Cyrillus pariter in lib. IV. Commentariorum ad Joannem, *Poſt fidem*, inquit, *cognitio ſequitur, non illam antecedit.*

Deinde probatur ratione. Etenim diſcurſus Theologicus, ut ſcribit Quæſt. 1. art. 2. Gregorius noſter Ariminenſis, cui ceteri omnes aſſentiuntur, conſtat ex revelatis propoſitionibus, vel ſaltem ex altera hujuſmodi. Debent enim alia eſſe principia Theologiæ naturalis, alia ſupernaturalis, atque, ut docet Magiſter Sententiarum in Prologo, Fides noſtra Davidicæ turris clypeis communiri: Atqui Theologus principiis naturalis philoſophiæ hæret tantum, quando aſſerta argumento a ſola ratione petito corroborat: Ergo ſi Philoſophiæ tantum inſiſtat, nunquam Theologico procedet diſcurſu.

Propositio IV. Scholaſtica methodus, ad quam Petrus Lombar-

B 2 dus

dus Theologiam revocavit, non eſt abſolute neceſſaria, bene tamen perutilis, & accommoda.

Conſtat prima pars; ſiquidem ante Magiſtrum pluribus ſæculis Fides perſeveravit, floruit maxime virtus, Patres Orthodoxi quamplurimos Hæreticos confutarunt, quamquam non erat præſens methodus Theologicas res pertractandi. Conſtat etiam altera pars; quippe optandum eſt, ut in tradendis diſciplinis confuſio, quantum fieri poteſt vitetur, agendo primum de natura & exiſtentia objecti, deinde de ejus proprietatibus, & conſequenter de reliquis ad idem ſpectantibus, ſingula ad certa capita revocando: Sed hoc præſtat Scholaſtica methodus: Ergo, &c.

Propositio V. Theologia Scholaſtica, quidquid reclament nebulones, eſt utilis, neceſſaria, & ad profligandas hæreſes, fidemque ſervandam aptiſſima.

Sequitur aſſertum ex dictis, ac oſtenditur primo: Vera Scholaſtica Theologia ea eſt, quæ ad oracula Scripturarum, ad Apoſtolorum traditiones, ad antiquorum teſtimonia Patrum addit pro arguendis erroribus, ac veritatibus confirmandis aliqualem uſum dialecticæ: quæ nititur quandoque naturali philoſophiæ, ut ſapientes fidei lumine deſtitutos ſibi captivet, & in obſequium veritatis devincat: quæ demum diſſerendo non vagatur inordinate, ut facere cogebantur antiqui modo unum dogma, modo alterum, cum varii errores inſurgerent, vindicando; nam ego iſtam de Theologia ideam habeo, quidquid contendant qui in frivolis, minimiſque præcipuam operam perdunt. Sed dialectica in unaquaque ſcientia apprime requiritur, ut apparet ex priori propoſitione: naturalis philoſophia, ut oſtendi propoſitione ſecunda, a Theologo jure adhibetur; atque recta methodus, præterquamquod accidentaria eſt, nec ſcientiæ naturam immutat, ut dicebam nuper, ſcilicet propoſitione præcedenti, a cordato viro rejici non debet. Ergo Scholaſtica Theologia utilis eſt, neceſſaria, & ad fidem juvandam idonea.

Comprobatur Concluſio Summorum Pontificum auctoritate; nam Urbanus IV., Innocentius VI., & Joannes XXII. Summam D. Thomæ plurimum commendaverunt, ut videre potes apud Contenſonium in illius doctrinæ defenſione, & Eminentiſſimum Gotti Quæſt. 1. dub. 111. §. 2. num. XIV. Innocentius IV. mandavit Alexandro Alenſi ut Summam Theologicam ederet, quam Alexander IV. ſuo probavit diplomate. Sixtus V. in Bulla, in qua D. Bonaventuram connumerat eximiis Eccleſiæ Doctoribus, ait: *Hujus tam ſalutaris Scientiæ cognitio, & exercitatio ſemper certe maximum Eccleſiæ adjumentum afferre potuit ſive ad Scripturas ipſas vere, & ſane intelligendas, & interpretandas; ſive ad Patres ſecurius, & utilius perlegendos; ſive ad varios errores & hæreſes detegendas, & refellendas...... Quanto igitur magis illi,* *ideſt*

ideſt Hęretici, hanc munitiſſimam Scholaſticę Theologię arcem oppugnare, & evertere conantur, tanto magis nos decet hoc invictum Fidei propugnaculum defendere, & hęreditatem Patrum noſtrorum conſervare, & tueri. Magnifice pariter hanc Theologiam extollit Conc. Lateranenſe IV. damnans ejus impugnatorem Abbatem Joachimum: Viennenſe Concilium de parvulorum Baptiſmo: & Sacra Tridentina Synodus ſeſſ. 5. de Reform. cap. 1. ubi pręcipit ut hujus Theologię inſtituantur Magiſtri indicta prębenda ac ſtipendio.

Tandem quis ſibimet perſuadeat inutilem eſſe ſcientiam tanto labore a Viris doctiſſimis, ac ſanctiſſimis comparatam; cujus toto terrarum orbe viget uſus; quam univerſæ celebriores Academiæ profitentur; & quæ in dies clariſſimorum Virorum exercet ingenia? *Erit ergo Theologia Scholaſtica*, ut quidam ait apud Franciſcum Henno quæſt. VII. concl. *Eccleſiæ lumen, Fidei columen, trutina veritatis, errorum clava, fulmen hæreſum, fax myſteriorum, & Catholicæ doctrinæ lapis lydius*. Fortaſſe vellent Theologi, ut acerbiori ſtylo facultatem ſuam vindicaſſem, ac detractoribus vicem reddidiſſem; ſed frugi ſcriptori, qualem me eſſe deſidero, eſt a loquacitatis libidine temperandum.

CAPUT III.

Solvuntur ea, quæ contra Scholaſticen objiciuntur.

EA modo, quæ contra vindicatam hactenus Theologiam ab ejus impugnatoribus opponuntur, ſunt diluenda: quorum aliqua ſolam philoſophiam perſtringunt; aliqua vero in methodum, rationemque Scholaſticorum invehuntur. Sunt autem iſta.

Opp. I. Philoſophiam, humanamque ſapientiam nobis ſacri libri interdicunt. Ergo huic nihil eſt operis impendendum. Prob. ant. Nam Eccleſiaſtes cap. 1. 13. legitur: *Et propoſui in animo meo quærere, & inveſtigare ſapienter de omnibus, quæ fiunt ſub ſole. Hanc occupationem peſſimam dedit Deus filiis hominum*. Et Apoſtolus ad Coloſſenſ. II. 8. *Videte, ne quis vos decipiat per philoſophiam, & inanem fallaciam, ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum*. Et 1. ad Corinth. cap. II. v. 4. *Sermo meus, & prædicatio mea non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus, & virtutis: ut fides veſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei*. Cujus generis plura in divinis occurrunt literis.

Confirmatur I. Ex Patribus; etenim S. Baſilius ſic libro 1. contra Eunomium invehitur: *Hæc illum ex mundi ſapientia garrire; a*

qua

qua in præceps abreptus hanc ſermonis novitatem ingreſſus eſt, *non eſt difficile monſtrare*. *Ariſtotelis enim ſunt*, *ut qui legerunt teſtari poſſent*, *ſermones illi de habitu*, *& privatione in libro ejus*, *qui inſcribitur Cathegoriarum*. Et infra de iis, qui ſæculari humanaque reguntur ſapientia exponit illud Pſalmi CXVIII. v. 85. *Narraverunt mihi iniqui fabulationes*, *ſed non ut lex tua*. Conſimilia habet Gregor. Nyſſenus lib. 2. contra eumdem Eunomium, & Cyrillus Alex. Theſ. XI. Quid vero de cavenda Philoſophia non ait Tertullianus? Is lib. de Præſcript. cap. VII. dialecticam appellat coactam, duram, verſipellem, moleſtam operariam contentionum, ac artificem deſtruendi; & demum eſſe ab Eccleſia eliminandam his verbis affirmat: *Quid ergo Athenis*, *& Hieroſolymis*? *quid Academiæ*, *& Eccleſiæ*? *quid Hæreticis*, *& Chriſtianis*? *Noſtra inſtitutio de porticu Salomonis*, *qui & ipſe tradiderat Dominum in ſimplicitate quærendum*. *Viderint qui Stoicum*, *& Platonicum*, *& Dialecticum Chriſtianiſmum protulerunt*. In libro quoque de Anima non ſemel clamat, *auferendam eſſe argumentationem*. Item Leo Magnus ſermone v. de Nat., *Abigatur*, inquit, *terrenarum caligo rationum*, *& ab illuminatæ fidei oculo mundanæ ſapientiæ fumus abſcedat*.

II. Confirmatur ab exemplo. I. quoniam Apoſtoli, qui tamen veri fuerunt Theologi, neque Dialecticam, neque Philoſophiam habuerunt, licet juxta Domini pollicitationem illos Spiritus Sanctus omnem docuerit veritatem. 2. Auguſtinus diſputans contra inſaniam Manichæorum, qui gloriabantur ſe initium, finem, & mundi cauſſam adinveniſſe, ait lib. 1. de Actis contra Felicem cap. 10. *Non legitur in Evangelio*, *Dominum dixiſſe*, *mitto vobis Paraclitum*, *qui vos doceat de curſu Solis*, *& Lunæ*. *Chriſtianos enim nos facere volebat*, *non Mathematicos*. *Sufficit autem*, *ut homines de iis rebus*, *quantum in ſchola didicerunt*, *noverint propter humanos uſus*. Ad uſum ergo Theologiæ humanæ rationis doctrinam nihil prodeſſe ex Auguſtino didicimus. 3. Narrat Socrates Hiſtoriarum lib. 1. cap. 8., quod cum in Nicæna Synodo Dialectici quidam argumentantes omnia turbarent, ita illos ſimplex quidam Laicus compellavit: *Chriſtus & Apoſtoli non artem nobis Dialecticam*, *nec inanem verſutiam tradiderunt*, *ſed apertam*, *ac ſimplicem ſententiam*, *quæ fide boniſque actibus cuſtoditur*. Quibus dictis aſſenſerunt omnes; & ipſi Dialectici æquiore animo quieverunt. Hinc iſta emergit argumentatio: Si Dialectica ac Philoſophia Theologo aliquid afferret utilitatis & commodi, has diſciplinas docuiſſet Apoſtolos Spiritus Domini, eiſque Concilia ac Patres inſurgentes hæreſes depuliſſent: Atqui oppoſitum omnino accidit: Ergo &c.

Rurſus confirmatur tertio. A philoſophia deteriora hæreſum portenta promanarunt: Ergo tantum abeſt, ut Eccleſiæ ſit utilis, quin potius ei nocet quammaxime. Prob. antecedens auctoritate, & expe-

experimento: Auctoritate, nam Tertullianus lib. de Anima cap. 3. Philoſophos appellat *Patriarchas Hæreticorum*: Et cap. VII. de Præſcript. hoc diſcrimen ſtatuit Hæreticos inter & Catholicos, quod hi in ſimplicitate Dominum quærant, illi autem inferant *Ariſtotelem, qui illis Dialecticam inſtituit*. Ambroſius lib. 1. de Fid. cap. 3. & in Pſ.cxvIII. ſcribit, Arianos in perfidiam ruiſſe, quod elegerint diſputationum tendiculas *ſecundum Dialecticæ diſciplinam*: & S. P. Aug. ſerm. 81. de Tempore aſſerit ciniphes, qui tertia plaga vexarunt Aegyptios, deſignare Philoſophos ſimul, & Hæreticos, qui verborum *ſtimulis animas terebrant*. Accedunt experimenta; etenim Ariſtotelicis inventis ad exitium, ac peſtem abuſi ſunt Arius, Eunomius, Aetius, ut ſcribunt Rufinus, Baſilius, Gregorius Nyſſenus, Epiphanius, & Socrates. Quapropter anno 1204. Philippo Auguſto Rege Francorum, Ariſtotelis Metaphyſicam Pariſiis damnatam eſſe narrat in libro de Geſtis Philip. Rigordus. E ſecta quoque Platonicorum prodiiſſe omnes fere ſuperiorum ætatum hæreſes Valentini, Marcionis, Manetis, aliorumque nebulonum, initio primi libri de Trinitate oſtendit Petavius. Auctoritate ergo, atque experimento compertum eſt ſingulas hæreſes philoſophorum tendiculis fuiſſe conſutas.

Reſp. ad argum. nego ant. Sacræ enim literæ volunt Eccleſiæ Doctorem idoneum eſſe ad hortandum, docendum, corripiendum, ad diſtinguendas verſutias ſermonum, ac reſpondendum ſtultis juxta ſtultitiam ſuam. Monent tantum ne ad humanarum rationum momenta Chriſtiana Fides potiſſimum exigatur; quod & nos præcepimus ſuperiori propoſitione III. Itaque ad locum Eccleſ. repono, Eccleſiaſten de felicitate hujus vitæ verba facere, & diligenti creaturarum omnium inquiſitione hoc unum evincere, quod omnia vana ſint, obnoxia mutationi, ac ſpiritus afflictio, ita, ut in nullo hujus ſæculi bono rationalis hominis vera conſiſtere valeat beatitudo, idque contra eos, qui hanc ſive in voluptatibus, ſive in affluentia deliciarum, ſive in humana locaverunt ſapientia. Propterea non dixit *occupationem peſſimam* eſſe ſcrutari humana intelligentia cæleſtem, terrenamque creaturam, ſed in iſta occupari; ideſt tanquam finem illam habere. De quo loco tum quod apertiſſimus ſit cuique legenti, tum quod diſertiſſime, ut cetera omnia, expendatur a Cano lib. IX. cap. 9. ſatis mihi videor dixiſſe. Alterum Pauli ex Epiſt. ad Coloſſ. immerito in nos detorquent, cum ibi hortetur fideles, ut caveant ab Epicureorum ſecta; quæ per inanes fallacias Dei providentiam evertens a vera religione, quam Athenienſis conculcaverat Epicurus, plurimos retrahebat. Explodit ergo Paulus illam dumtaxat philoſophiam, quæ adhæret falſis improborum hominum traditionibus. Quod etſi vulgari populo Apoſtolus vetaret philoſophiam, non idem judicium ferendum eſſet de Paſtoribus, & Doctoribus; quorum non ſolum eſt credere, ſed etiam reddere

dere

dere rationem poſcentibus. Enim vero neque nos univerſis Eccleſiæ membris neceſſariam ducimus eſſe Theologiam, ſed tantummodo Corpori. Addo, nos Philoſophiam eodem fine in Scholis recipere, videlicet, ne quis nos ſeducat, *& decipiat per philoſophiam, & inanem ſapientiam*; facilius enim evitantur jacula, quæ prævidentur.

Ad 1. Confirmationem dico Patres illam tantum philoſophiam abjicere, quæ ſola naturali ratione arcana fidei ſcrutatur; necnon fallacem Dialecticam, quæ tricis & ſophiſmatibus ingenia implicat tardiora. Et merito, cum nata vix religione, Chriſtiana Fides Paganos habuerit irriſores, hoſteſque implacabiles Hæreticos, qui in eam Platonis & Ariſtotelis nefaria dogmata inducere tentaverunt ex horum philoſophorum officina prodeuntes. Ceterum Philoſophiam, & Dialecticam ancillam fidei, & veritatis indagatricem non ſemel commendaverunt, quippe qui optime noverant eſſe contra Sophiſtas veritatis ſepimentum. Baſilius ergo, Nyſſenus, Cyrillus eo pacto loquuntur contra Arianos, qui per ideam humanæ generationis divinum Verbum creatum eſſe temere contendebant; ſtatuebantque, ut ait lib. 1. de Fide Divus Ambroſius, *Omnem vim venenorum ſuorum in Dialectica diſputatione*. In eo ſenſu ait Leo Magnus illuminatæ fidei oculum non eſſe fumo mundanæ ſapientię offuſcandum. Facillimum eſt ergo veteres inter ſe conciliare, ſi dicamus reprobari ab illis uſum Philoſophię tanquam peſtilentem, ac noxium, quando ſola credendi ratio in humana ratiocinatione concluditur; & cum ad circumveniendos rudes callida, & verſuta Dialectica identidem uſurpatur: non vero procul amandandas eſſe mundanas diſciplinas, cum prędidio ſunt Religioni, eique tanquam ancillę deſerviunt.

Addam nonnulla de Tertulliano, cujus prędertim teſtimonio inimici Scholaſtices abutuntur. Is citato libro de Prędcript. Philoſophos carpit, qui *gloriæ ſolius, & eloquentiæ libidinoſi ſi quid in ſanctis Scripturis offenderunt digeſtum pro inſtituto curioſitatis ad propria verterunt: qui affectant veritatem & affectando corrumpunt, qui de una via obliquos multos, & inextricabiles tramites ſciderunt*; tales enim *fuiſſe illius ætatis Philoſophos*, affirmat cap. XLVII. Apologetici. Quos ego non philoſophos dixerim, ſed philodoxos. Et in libro de Anima loquitur contra aſſerentes eam eſſe mortalem pertinaciter innixos ſolis ſenſuum animadverſionibus, quibus obſervabant homines naſci, creſcere, & mortalia appetere ad vitam alimenta; cujuſmodi erat quidam medicus Soranus nomine; de quo cap. VI. ejuſdem libri. At Tertullianum minime uſum improbaſſe philoſophię ſatis conſtat. Primo quia in lib. de Reſurrect. Carnis aſſerit, quod, *nos quoque provocant Hæretici philoſophari*: quibus verbis, ait in Notis ad cap. VII. de Prędcript. Jacobus Pamelius, *neceſſariam eſſe aliquam Philoſophiæ ſcientiam ſatis indicat*. Deinde in eodem libro aperte ſeſe explanat ubi ait:

Eſt

Eſt quidem & de communibus ſenſibus ſapere in Dei rebus, ſed in teſtimonium veri, non in adjutorium falſi: quod ſit ſecundum divinam, non contra divinam diſpoſitionem; quædam enim & natura nota ſunt, ut immortalitas animę, &c. Pręterea Tertullianus ipſe diſputans contra Marcionem probat dari non poſſe duo ſumma magna, quia hoc eſt eſſe ſummum magnum par non habere: probat lapſum hominis Deo non eſſe imputandum, quoniam Deo coęternam eſſe bonitatem apparet ex univerſi factura: probat materiam non eſſe Deo coęternam, quia is debet eſſe cauſſa omnium, ut illum Deum confiteri poſſimus. Immortalitatem vero animę nonne demonſtrat in libro de Reſurrect. Carnis ex Platone, ex communibus ſenſibus, ex hominum conſcientia? Invehitur ergo in eos tantum, quibus nulli aſſentiri dogmati libet, quod humana ratione non capitur; vel qui ventoſa ſapientia auram captant, & circumveniunt ſimpliciores, homines non ſolum fidei, ſed etiam Reipublicę perniciosiſſimi, expulſi olim a Thebanis, a Spartiatis, ab Argivis, ut idem Tertullianus ſcribit in ſuo Apologetico, atque imperante Domitiano ab ipſa Roma, ut refert Euſebius in Chronico.

Ad 2. Confirmat. Reſp. nullo ex adductis momentis improbari in Theologo phyſiologiam. Nam primum ab exemplo Apoſtolorum in Adverſarios retorquetur. Apoſtoli non fuerunt Grammatici, non eloquentes, ſed ex tempore ad Philoſophos ac Tyrannos revincendos ſapientiſſime loquebantur. Ergo ſi exemplum placet Apoſtolorum, ignorare debemus Grammaticam, eſſe barbaros, & repente colloqui, implentes in nobis promiſſum Chriſti, Matth.x. v.19. *Nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini.* At non valet in nobis exemplum Apoſtolorum; nam illis omnia divinus Spiritus ſuggerebat: nos autem ſumus hoc peculiari munere deſtituti. In ſecundo, ac tertio non eſt cur diutius immoremur; nam Auguſtinus jure reprehendit Felicem Manichæum; cum nihil pertineat ad Chriſtianam Fidem, de qua cum hæretico diſputat, eſſe Mathematicum, & ſiderum curſum metiri: & Socrates loquitur de quibuſdam dialecticis, qui licet Scripturarum auctoritatem reciperent, ſpretis divinis literis, ſolis paralogiſmis conabantur adſtruere Filii divinitatem.

Ad ultimam Confirmat. diſt.ant. A philoſophia promanarunt hæreſes, cum aliqui ſacras literas, ac traditiones arte dialectica tentarunt convellere, & credendi regulam in ſola humana ſapientia conſtituerunt; conc. E philoſophia hæreſes derivarunt, quum poſita in divinis revelationibus ratione credendi, humanis diſciplinis uſi ſunt in fidei præſidium ac fulcimentum, neg. Jam habes quid reſpondeas ad utramque hujus antecedentis probationem. Tantum nota, Magdeburgenſes inter Tertulliani errores collocare, quod affirmaverit ex philoſophia ortas hæreſes; ut obſervat Pamelius in Notis loc. cit. Sed

nos Tertullianum, alioſque commodiùs interpretamur.

Secundo reſpondetur, Hæreticos abuti etiam Scriptura ſacra, ut ſcribit Hilarius ad Conſtantium Auguſtum: *Nemo hæreticorum eſt, qui ſe non ſecundum Scripturas prædicare ea, quibus blaſphemat, mentiatur*; & tamen ſacras literas noxias, & inutiles eſſe nullus dixerit.

Opp. 2. Scholaſtica Theologia Fidei Catholicæ adverſatur. Ergo merito ipſi litem plures intentant. Pr. ant. Scholaſtices non eſt certe ad credendum neceſſaria; neque ad fidem formandam exigitur, dicente Tertulliano de Præſcript. cap. 8. *Nobis curioſitate opus non eſt poſt Chriſtum Jeſum, nec inquiſitione poſt Evangelium*. Deinde ejus perfectionem minuit, cum perfectius ſit ſimpliciter credere, quam veritatem inquirere: unde Caſſianus ſerm. de Fide ajebat: *Quid mihi quærere quomodo verum ſit quod Deus dixit, cum dubitare non debeam, quin verum ſit quod Deus dixit?* Ad hæc tollit ipſius fidei quodcunque meritum, auctore Gregorio Hom. 26. *Fides amittit meritum, ubi ratio præbet experimentum*. Denique removet a Dei cultu, cum viri docti videantur contemplationi veritatum æternarum minus dediti, & ad perfectam vitam capeſſendam parum idonei. Sed facultas, & ars quæ ad fidem non exigitur, quæ minuit ejus perfectionem & tollit meritum, quæ reddit hominem erga Deum tepidiorem, Fidei cenſenda eſt adverſari: Ergo, &c.

Reſp. nego ant. Ad ejus probat. ſingulas propoſitiones diſtinguo: Scholaſtices non exigitur ad Fidem, ideſt, non conducit ad nova dogmata invenienda; Eſto. ideſt, nullo modo deſervit ad defenſionem, & explicationem eorum dogmatum, quę ſunt tradita; nego. Perfectius eſt ſimpliciter credere, quam veritatem ſcrutari libidine rixandi, & contentionis prurigine, co. ad ipſius Fidei pręſidium, & proximorum inſtitutionem, nego. Fides amittit meritum, ubi ratio prębet experimentum rationis, & ubi hoc experimentum quęritur motivo incredulitatis; ut in Thoma, qui noluit credere Chriſtum reſurrexiſſe, antequam vulnera ejus palpaſſet, & de quo laudato loco ſermonem habet Gregorius, id quidem verum eſt: ubi additur experimentum rationis ad revincendam obcęcatorum perfidiam; id falſum eſt. Viri docti quandoque tepidiores ſunt ob doctrinam, quoniam hęc ſeipſa a Dei cognitione, & amore retrahat; Eſt propoſitio Moliniana ſexageſima quarta ab Innoc. XI. proſcripta in Bulla, *Cæleſtis Paſtor*, & injurioſa innumeris Eccleſię Patribus, qui pietatem ac ſapientiam conjunxere; oppoſita quoque naturali rationi, quę docet majorem eſſe Dei amorem, ubi major eſt Dei cognitio. Removet aliquando a Dei cultu propter cupiditatem, vel curioſitatem, cui nimis addicitur; concedo hanc propoſitionem, & nego conſequentiam.

Opp. 3. Saltem verum eſt, quod contra Scholaſticos objiciebat Pappus Argentoratenſis, Scholaſticos ipſos nunquam inter ſe conveni-

re,

re, atque de rebus etiam ad fidem pertinentibus ſcandaloſa contentione differere.

Reſp. Id nobis ab Hęreticis opponi, quod in eos adamuſſim quadrare compertum eſt, cum ad invicem contentionibus pugnent infenſiſſimis, & ex una illorum ſecta innumerę ſtatim prodierint; ita ut repeti debeant verba Hilarii ad Conſtantium: *Periculoſum nobis, atque miſerabile eſt, tot nunc Fides exiſtere quot voluntates: & tot nobis doctrinas eſſe quot mores*. Vide de innumeris Novatorum placitis Hiſtoriam Variationum Jacobi Boſſuetii. Nos autem duo quęſtionum genera diſtinguimus, alterum earum, quę dogmata fidei comprehendunt, cujuſmodi ſunt, an Deus ſit unus, an ſit in divinis Perſonis Trinitas, an Verbum carnem aſſumpſerit; alterum illarum, quę in utramque partem abſque fidei diſcrimine defendi poſſunt, veluti quando de virtuali ac formali attributorum divinorum diſtinctione, de pręcipua Incarnationis Dominicę cauſſa, de ſimultanea rerum productione altercamur. Neque nos latet, Sanctum parentem Auguſtinum lib. de Peccat. Orig. cap. 23. ſcripſiſſe: *Longe aliter ſe habent quęſtiones iſtę, quas eſſe pręter fidem arbitratur*, (Cæleſtius) *quam ſunt illę, in quibus ſalva fide, qua Chriſtiani ſumus, aut ignoratur quid verum ſit, & ſententia definitiva ſuſpenditur, aut aliter, quam eſt, humana, & infirma ſuſpicione conjicitur*. Itaque in iis, quę ad fidem ſpectant, quoniam certa nituntur revelatione, penitus conſentimus; ſed in iis, quę ancipiti hęrent fundamento, iniquus eſt quiſquis in nobis unanimem ſenſum expoſtulat, maxime dum is in fidei capitibus diſſentit ab aliis.

Dices: Quid ſibi vult in his pertractandis illa turpis, & lutulenta vocabulorum barbaries, *Entitas*, *quidditas*, *opus operatum*, *materialiter*, *formaliter*, aliorumque plurium, quibus a Scholaſticis ſuo nitore, ac puritate expoliata eſt Theologia?

Reſp. Et his vocabulis ſuam ſubeſſe ideam, eaque, licet obſcuram reddant latinitatem, tollere ſermonis ęquivocationem, & planiori via exorta diſſidia dirimere. Recordamur ſcripſiſſe Auguſtinum Enarrat. in Pſ. 36. *Non timeamus ferulas Grammaticorum, dum tamen ad veritatem ſolidam, & certiorem perveniamus*: & lib. 4. de Doctrina Chriſtiana cap. 11. *Bonorum ingeniorum inſignis eſt indoles in verbis verum amare, non verba*: tum in lib. contra Adim. cap. 71. *Mundanis ſcriptoribus tota cura de verbis eſt; noſtris de rebus*. Attamen propter eos, qui ad Religionem, optimoſque mores trahendi ſunt & alliciendi, ornatum delectumque verborum laudamus; quamquam ego eloquentiam nunquam oſtentans contentus ero duntaxat, ut quod intelligo declaretur. *Quoniam inter ſe habent nonnullam ſimilitudinem veſcentes, atque diſcentes; propter faſtidia plurimorum, etiam ipſa, ſine quibus vivi non poteſt, alimenta condienda ſunt*; inquit, S. P. cit. lib. IV. de Doctrina Chriſtiana cap. 11.

C 2 Opp. 4.

Opp. 4. Argumentorum tria ſunt genera, primum, quod dicitur *demonſtratio*, alterum proprium dialecticę, ac *probabile*, tertium ad decipiendum, ideſt *ſophiſma*: Atqui ex his nullum in divinis rebus explicandis afferre poteſt utilitatem: Ergo debet Theologus omnium argumentorum genera deponere, & argumentantibus Scholaſticis nuncium mittere. Minor probatur. Demonſtratio propoſitiones exigit confeſſas, & certas, quę ſint concluſione notiores, & quę vel inductione, vel ſenſibus, vel experientia reddantur manifeſtę; quarum nulla in Fidei dogmatibus poteſt occurrere, eo quod ad contemplandum difficiles ſunt rerum divinarum rationes. Syllogiſmus vero ex opinabilibus, & veroſimilibus procedens ad veritatis inquiſitionem valde eſt imbecillis. Atque ſophiſma, & fallax argumentatio in abſurda dilabitur, & veritatem minutis ambagibus diſſecat: unde elegantiſſime in Præfat. ad Apoth. ait Prudentius:

Iccirco mundi ſtulta elegit Deus,
Ut concidant ſophiſtica.

Igitur nulla argumentorum ſpecies videtur cum Theologicis diſciplinis miſcenda. Ita contra Scholaſticos iraſcitur Græculus Scriptor Nicephorus Gregoras.

Reſp. nego min. Ad probationem dico veram demonſtrationem exigere quidem principia, quæ concluſione ſint notiora; ſed minime opus eſt, ut hæc notitia manifeſta ſit ſenſu, atque experimento; nam ad ſcientiam per demonſtrationem comparandam ſat eſt, ſi principia nota ſint lumine ſuperioris ſcientiæ, quemadmodum *Proſpectiva procedit ex principiis notis per Geometriam, & Muſica ex principiis notis per Arithmeticam*, ait D. Thomas qu. 1. art. 2. Porro Scholaſticæ Theologiæ principia fide, ac revelatione nota ſunt, ideoque demonſtrationes poterunt inde deduci. Si vero intendat Gregoras, has demonſtrationes Catholicæ Fidei non ſuffragari; jam congruum in ſolutione 2. Oppoſ. habuit reſponſum. Argumenta vero probabilia proferuntur a nobis vel ad ſolam veritatis ampliorem confirmationem, vel ad probandum ea, quæ licet ſalva fide poſſimus ignorare, utiliter tamen, ut dicam infra, diſcutiuntur. Sophiſmate denique non utimur ad implicandos ſimpliciores, ſed ad ipſos compeſcendos Sophiſtas.

Contra Gregoram producunt Petavius cap. v. Proleg. & Auctor Bibliothecæ Theologicæ libro 2. ſect. 1. Emmanuelem Calecam, qui robuſtiori oratione contra tetricos, qui nolebant proceſſionem Spiritus Sancti a Patre, & Filio argumentationibus concludi, quemadmodum præfato argumento contendit Nicephorus, plura veriora, ac ſolidiora depromit. Oſtendit hunc eſſe ſibi contrarium, quoniam contra argumentationem loquitur argumentando: demonſtrat Paulum argumentatione redarguere eos, qui ex rebus aſpectabilibus noluerunt agnoſcere Creatorem: uſum eſſe ſyllogiſmis etiam Chriſtum Lucæ cap. XI.

Digitized by Google

xI. v. 20. & Matth. cap. 22. v. 32. : reprehendendos fore Græcos omnes , qui Proceſſionem Spiritus a ſolo Patre argutiſſime conantur inferre , ſi nefas eſt proceſſionem ab utroque argumentis conficere : colloquium denique , & communionem de medio tolli , ſi a Theologia ſyllogiſmi penitus excludantur . Hæc breviter delibavi ; propterea quod argutatio Gregoræ , ſi firma eſſet , efficeret iſtud tantum , non eſſe Scholaſticen veram ſcientiam , quod cum ex dictis , tum ex ſequenti cap. poterit quiſque conjicere falſum eſſe .

Opp. 5. Recens admodum eſt in Eccleſia Scholaſtices ; atque , ut eî majorem tribuamus antiquitatem , Divi Joannis Damaſceni ætatem nequaquam præcedit . Supervacua eſt igitur , & ad labefactanda bonorum ingenia illepide a Philoſophorum Commentatoribus eſt adinventa.

Reſp. diſt. ant. Nuperrima eſt , ac junior , quantum ſpectat ad methodum , ac partium diſpoſitionem , quæ pro Doctorum arbitrio , ſi ita lubet , poteſt etiamnum immutari ; concedo : eſt recens ac nova quantum ſpectat ad ejus dogmata , vel uſum , nego ; dogmata enim , quæ propugnamus perantiqua ſunt , & uſus ea ratiocinationibus confirmandi , ut dictum eſt Propoſit. 1. & 2. , vetuſtiſſimus .

Inſurges : Atqui Scholaſtici opus ac tempus conterunt in pluribus metaphyſicis quæſtionibus agitandis , quæ apud priſcos Eccleſiæ Patres fuerunt prorſus inauditæ .

Reſp. Has quæſtiones in Theologiam ab ipſis Hæreticis fuiſſe inductas . Illi enim , ut rudes per elementa mundi a veritate traducerent, elegerunt aucupia verborum , ad quæ declinanda neceſſe fuit ſacram doctrinam pluribus diſſertationibus exornari . Inſurgentes enim E. G. Ariani , qui , ut ſcribit Epiphanius Hæreſ. 76. in diſputandi palæſtra diligenter exercitati in id incubuere , ut divini Verbi rationem nova doctrinę imagine inverterent , & ejus divinitatem trecentis ſophiſticis argumentis niſi ſunt impugnare , Theologos impulerunt , ut de divina , ęternaque generatione ſubtilius & accuratius inquirerent . Idem dicendum eſt de Sabellianis , Neſtorianis , & de Græcis , qui Spiritus Sancti a Filio originem præfracte negantes in Theologiam diſputationes de relationibus , de perſonarum notione , de principii unitate , aliiſque ſimilibus invexerunt . Quid ? nonne ipſi Calviniani , ut Chriſti Corporis in Euchariſtia præſentiam impugnent , ex idea Corporis , quod loci extenſione circumſcribitur , impoſſibilitatem illius præſentiæ in cælo ac in terra demonſtrare conantur , provocantes nos ad inveſtigandam corporum , ac ſpecierum naturam ? Deſinant ergo nos vitreis hiſce jaculis laceſſere : quippe *didicimus ſingulas quaſque hæreſes intuliſſe Eccleſiæ proprias quæſtiones , contra quas diligentius defenderetur Scriptura divina , quam ſi nulla talis neceſſitas cogeret* , ait lib. 2. de Dono Perſev. cap. 2. Auguſtinus .

Inſiſtes : In pluribus occupantur Scholaſtici , quæ non ſolum inutilia

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tilia ſunt, verum etiam futilia, ac propemodum inſana. Hujuſmodi ſunt ſupervacaneæ illæ quęſtiones, quarum pleraſque recenſet ad cap. 1. Ep. 1. ad Tim. Deſiderius Eraſmus. Videtur ergo in Theologis ventoſa illa loquacitas, quæ, ut ait D. Bern. ſermone 58. in Cant., *ſterilitatem magis intulit terris, quam fertilitatem*.

Primo reſpondere poſſem has quoque quęſtiones plurimum Theologo utilitatis afferre, quatenus ingenium acuunt, & ad polemicam exercitationem juvenes reddunt inſtructiores. Nam & milites, priuſquam ineant cum hoſte certamen, inſtruunt ſe apparenti hoſtilitate ad bellum; & nautę, antequam ſe navali prelio committant,

Tranquillo prius arma lacu, clavumque, leveſque
Explorant remos, atque ipſa pericula diſcunt.

Ita nimirum Conſtantino Grimaldo reſpondet Epiſt. 1. Aletinus. Bern. vero in eodem libro Serm. 36. ſatis Theologos commendat, dicens: *Non ignoro, quantum Eccleſiæ profuerint literati ſui, ſive ad refellendos eos, qui ex adverſo ſunt, ſive ad ſimplices inſtruendos*. Sed, ut liberalis ſim adverſariis; dico Eraſmi argumento non impeti Scholaſticam, ſed eos, qui plures quęſtiones proſequuntur, quas *nec juvenes portare poſſunt, nec ſenes ferre*, inquit Canus lib. IX. de loc. Th. cap. VII., ubi hęc aliaque Theologorum vitia expolito genere orationis caſtigat. Quamquam in delectu quęſtionum, quas notat Eraſmus, ſunt multę ad depellendas hęreticas cavillationes neceſſarię, ut demonſtrat Petavius cap. V. Proleg. num. VI., quales ſunt, an numerus Perſonarum in divinis pertineat ad ſubſtantiam, an ad relationem; an poteſtas creandi poſſit communicari creaturis, an Deus generet Deum, & aliæ id genus quamplurimę. Multas quoque in ludibrium vertit inſulſis putidiſque vocabulis, veluti quum eam quęſtionem, poſſit ne Deus aſſumere irrationalem naturam, ita proponit, an hęc propoſitio Deus eſt ſcarabęus, aut cucurbita, tam poſſibilis ſit, quam hęc, Deus eſt homo. Et tamen is eſt, qui de Colloquiorum utilitate ait: *Indecorum eſt, Theologum jocari*. Erit qui dicat mirum non eſſe, vituperari Theologiam ab Eraſmo; qui encomium fecit Morię. At ego homini non ſuccenſeo: juſte enim ab illo Theologorum ordo laceſſitur, ſi *tantum jocatur in ocioſas illorum diſceptatiunculas; nec has ipſas tamen ſimpliciter improbat, verum eos damnat, qui in his ſolis Theologicæ rei puppim, ut ajunt, & proram collocant, quique logomachiis, ut Divus appellavit Paulus, ejuſmodi ſic occupantur, ut nec Evangelicas, nec Propheticas, nec Apoſtolicas literas vacet legere*: qua moderatione ſeſe excuſat in Epiſt. ad Dorpium. Quod ſi dixiſſet ubique, gratias monenti referrem; neque ulla mordacitate ſugillaſſem hominem in ſtudiis ſępe, multumque verſatum, hoc ſaltem in campo, in quo procax detractorum Scholaſtices illiberalitas me fecit nimium expatiari.

CAP. IV.

CAPUT IV.

De iis, quæ in ſacræ Doctrinæ Proœmio diſputare Theologi conſueverunt.

QUAMQUAM probe tueri poſſum nullas eſſe ſupervacaneas quęſtiones, in quas rhetoricantes Critici criſtas efferunt; attamen ut omnem de me tollam ſuſpicionem, velle de quęſtiunculis, ut ajebat Eraſmus, tanquam pro focis, & aris certare, proœmiales uno tantum capite expedio. Hujuſmodi iſtę ſunt, an Theologia veram habeat rationem ſcientię, an ad praxim, vel ſpeculationem pertineat, an naturalis ſit, an ſit unus ſimplex habitus, an ejus objectum ſit Deus; quas modo paucis reſolvo.

PROPOSITIO I. Theologia proprie ad ſcientiam refertur; at non eſt ejuſdem rationis cum aliis ſcientiis.

Prior pars, quę eſt omnium fere Theologorum, prob. 1. auctoritate S. P. Auguſtini lib. XIV. de Trinit. cap. 1., ubi de Theologia ait: *Huic ſcientiæ attribuitur illud tantummodo, quo fides ſaluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur*. Deinde ſuadetur ratione: Scientia eſt habitus conſtans, qui ratione moveri, ac labefactari non poteſt: Talis eſt Theologia: Ergo eſt ſcientia. Altera pars, quam propugnat Gregorius noſter Ariminenſis, Fraſſenius, ceterique Scotiſtæ, oſtenditur 1. contra quoſdam Divi Thomæ diſcipulos Angelici Pręceptoris apertiſſimo teſtimonio in III. diſt. 33. q. 1. *Si eſſet aliqua ſcientia, quæ non poſſet reduci ad principia naturaliter cognita, non eſſet ejuſdem ſpeciei cum aliis ſcientiis*. Secundo firmatur hoc ratiocinio: Nulla ſcientia, quę habeat communem rationem cum ceteris, pręcipue innititur auctoritati; quippe ſi auctoritati innitatur, vel ad fidem ſpectat, vel ad ſapientiam comparatam ex fide, dicente Auguſtino in lib. de Utilit. credendi cap. 21. *Quod intelligimus debemus rationi, quod credimus auctoritati*: Theologia divinę auctoritati principaliter innixa eſt: Igitur Theologia non eamdem cum ceteris participat rationem ſcientię.

Opp. 1. Scientia quęlibet ex principiis per ſe notis procedit: Theologia non utitur principiis per ſe cognitis: Ergo non eſt ullo pacto ſcientia.

Reſp. Diſt. ma. Si ea ſit ſcientia undequaque naturalis, conc. ſi ea ſit, vel in rerum notitia, vel in ſuis principiis, extra naturalium ſcieutiarum ordinem; nego. Fateor Theologiam habere principia, quę artem, experimentum, humanamque rationem ſuperexcedunt, quale eſt divinum Verbum, ſive ſcriptum, ſive oretenus traditum; ſed eſt tamen immobilis in mente ratio, rectam pręſeferens ac firmiſſimam

mam cognitionem. Quamvis enim Ariſtoteles, aliique Philoſophi ſcientiam arbitrabantur, cui communis eſt, ac evidens in principiis intelligentia; hi naturalem deſcribebant, cujuſmodi potuit eis eſſe nota. Datur ſuperior ſcientia nullis ęnigmatum involucris obtecta, tanto ſcientię nomine dignior, quanto non percipit veritatem lumine rationis humanę, quę poteſt errare; *ſed certitudinem habet lumine divinæ ſcientiæ, quæ decipi non poteſt*; ut utar verbis S. Thomę 1. p. q. 1. art. 5. Atque hinc eſt, quod Theologia neque eſt Fides, neque cum Fidei habitu incompoſſibilis. Non eſt Fides, quoniam hęc immediate verſatur circa principia Theologię, divinamque revelationem; ſcientia vero Theologica erga veritates, quæ ex principiis illis inferuntur. Non eſt incompoſſibilis cum Fide, quia Fidei habitus non conſiſtit quidem cum naturali evidentia; bene tamen cum ſapientia derivata ex principiis divinitus revelatis.

Opp. 2. Singulare eſt Theologicæ facultatis objectum: Sed de ſingulari objecto non eſt ſcientia: Ergo non eſt ſcientia Theologicę facultatis.

R. diſt. ma. Theologiæ objectum eſt ſingulare, & unius generis cum rebus creatis variabilibus, contingentibus, & mutationi obnoxiis; nego: Singulare eſt, ſed ſempiternum ac perpetuum, atque immutabili æternitate conſiſtens, concedo. Quod ſi argumentum urgeas de aliquo Theologiæ partiali objecto, diſt. min. Non eſt ſcientia de objecto ſingulari, in ſe ipſo tantum inſpecto, concedo: prout ſubeſt divinæ infallibili revelationi, nego.

Propositio II. Theologiæ habitus ad praxim ſimul, & ſpeculationem reducitur.

Ita Theologi noſtri, ac Thomiſtæ, nec non Juenin, Petavius, Boucat, Habert, aliique recentiores, contra Fraſſen, Henno, ceteroſque Scotiſtas. Ac probatur 1. auctoritate Auguſtini, qui cap. ult. Enchiridii, ait: *Omnia præcepta divina referuntur ad caritatem, de qua dicit Apoſtolus, Finis præcepti caritas*: Theologia de divinis quoque præceptis inſtituit diſputationem: Ergo refertur etiam ad caritatem, quæ præcipuum eſt, ac maximum rationalis creaturæ officium. Probatur præterea argumentatione Gregorii Ariminenſis q. 5. Prologi artic. 4. Aliquis Theologicæ ſcientiæ actus nullius praxis eſt directivus, ut demonſtratio hujuſce veritatis, Deus eſt unus, Deus eſt trinus: aliquis e contra ad praxim ordinatur, ut diſquiſitio hujus aſſerti, Chriſtus colendus eſt adoratione latriæ; in quo exhibetur ſpecies adorationis debitæ Chriſto: Scientia quæ modo contemplatur veritatem, modo dirigit humanos actus, ex æquo refertur ad ſpeculationem, ac praxim: Ergo theologica ſcientia ad praxim, & ſpeculationem ſimul reducitur. Et corroboratur propoſitio. Theologus ſcrutatur ea quæ ſunt Dei, & prout eſt prima veritas, & prout eſt rationalis Creaturę ulti-

ultimus finis: Deus, ut eſt prima veritas, eſt terminus altiſſimæ contemplationis; ut vero eſt finis ultimus, eſt principium, ac regula humanarum actionum: Ergo Theologus inquirit ea, quę ſunt Dei, quatenus objectum eſt tum ſpeculationis, tum praxeos.

Opp. 1. In eodem objecto reperiri nequeunt duæ oppoſitæ differentiæ, cujuſmodi ſunt ſpeculativum, ac practicum. Igitur uni, eidemque ſcientiæ convenire non valent.

Reſp. diſt. ant. In objecto inferiorum ſcientiarum, quod creatum eſt ac finitum, & in quo eadem veritas non eſt ſimul ratio ſpeculationis, & actionis, tranſeat: in eodem objecto ſummo ac divino, in quo permanet ſcrutanda veritas, & ultimus univerſorum finis, nego. Vel cum Gregorio noſtro idem antecedens diſtinguo: in eodem objecto relate ad eumdem ſcientię actum; co. comparate ad varios actus, ac partes; nego.

Opp. 2. Qualiſcumque Theologica veritas ad Dei cultum, ac dilectionem ordinatur: Eſt ergo Theologia tantummodo practica.

Reſp. diſt. antecedens: Quæcunque Theologię pars ad amorem Dei cultumque refertur, excitans pium cordis affectum; concedo: exhibens caritatis regulas, ac præcepta; nego. Fateor univerſam ſacram Doctrinam ad dirigenda virtutum officia multum conferre; non enim ignoro, Auguſtinum lib. III. de Doctrina Chriſ. cap. 10. iſta proferre: *Hęc omnia ad caritatem nutriendam atque roborandam, & cupiditatem vincendam, atque extinguendam valent*: Sed ſcientia undequaque practica ea eſt, quæ tota, ac natura ſua ad uſum, & vitę exercitationem refertur, ut ea pars philoſophiæ quę dicitur Ethica; ea pars Geometrię, quæ traditur problematibus. Si enim ad conſtituendam practicam ſcientiam ſufficit animum afficere, atque ad virtutum officia inflammare; jam nulla erit ſcientia non practica, quum omnis notitia veritatis rationalem voluntatem alliciat.

Propositio III. Quamvis principia Theologiæ lumine ſupernaturali innoteſcant, attamen illa ad naturales ſcientias pertinere videtur.

Id aſſerunt omnes fere Doctores contra Contenſ. diſſert. 1. cap. 2. ſpec. 3. & P. Boucat. diſſert. Præambula art. 3. concl. 3. ac primo oſtenditur: Theologica ſcientia non habetur propter ſolam notitiam principiorum, quę ſunt divinitus revelata, nam *hac ſcientia non pollent fideles plurimi, quamvis polleant ipſa fide plurimum*, ut inquit lib. 14. de Trinit. cap. 1. Auguſtinus; ſed propter connexionem illorum principiorum cum aſſertionibus inde illatis: neque enim aſſentimur huic concluſioni, *Chriſtus riſivus eſt*, quia Deus revelaverit; ſed quoniam connectitur cum iſto principio nobis revelato, *Chriſtus eſt homo*: Atqui connexio inter principia revelata, & concluſionem inde illatam naturali lumine nota eſt, ut vel ethnicus hanc poſſit animadvertere: Ergo naturalis eſt ſcientia, quę per Theologiam comparatur. Ulterius S. Thomas diſputans q. 1. art. 2. num Sacra Doctrina ſit ſcientia, ait: *Sacra Doctrina eſt*

ſcientia, quia procedit ex principiis notis lumine ſuperioris ſcientię, quę ſcilicet eſt ſcientia Dei, & beatorum; Sed ex quo Theologiæ principia nota ſint lumine ſcientiæ Dei, & beatorum, non conſequitur Theologiam viatoris hominis eſſe Dei, ac beatorum ſempiternam viſionem: Ergo ex quo principia Theologiæ ſupernaturali revelatione comperta ſint, minime infertur ipſam Theologiam eſſe ſupernaturalem ſcientiam. Ad hęc: Acquiritur Theologia naturaliter, humano ſcilicet ratiocinio, inſtitutione doctoris, diſcipulorum ſtudio, ac labore: Scientia, quę naturaliter acquiritur naturalis eſt: Ergo naturalis eſt ipſamet ſcientia Theologiæ. Denique: Supernaturalis habitus a Deo infunditur: Habitus Theologiæ non infunditur: Igitur habitus Theologiæ ſupernaturalis non eſt.

Oppones I. Notitia perfectior naturali, cenſenda eſt ſupernaturalis: Theologia habet notitiam, & certitudinem perfectiorem notitia & certitudine naturali, Ergo habet notitiam & certitudinem ſupernaturalem.

Reſp. diſt. min. Et hęc potior certitudo habetur de ſolis ſacrę doctrinæ principiis, circa quæ verſatur fides, & non ſcientia; conc. Et hæc notitia perfectior, eſt de connexione horum principiorum cum aſſertionibus, inde illatis, in quam fertur habitus Theologicus, & non fides; nego: talis enim connexio cognita eſt naturaliter.

Opp. 2. Cum P. Boucat. Legitur Sap. x. v. 10. *Dedit illi ſcientiam Sanctorum*, quod recte poteſt intelligi de Theologia, qualis traditur in ſcholis: Scientia Sanctorum eſt intrinſece ſupernaturalis: Ergo &c.

Reſp. Hoc loco commemorari viſionem Jacob, de qua cap. XXVIII. Geneſeos; quando nempe vidit myſticam ſcalam, deſcendentes, & aſcendentes Angelos, illique innixum Dominum gloriæ. Itaque ſcientia Sanctorum ſignificat divinorum Myſteriorum revelationem. Eſt & Sanctorum ſcientia illa, de qua Job cap. XXVIII. v. ult. *Ecce timor Domini, ipſa eſt ſapientia; & recedere a malo, intelligentia*.

Opp. 3. Contenſ. Theologia habet objectum ſupernaturale, qui eſt Deus, ut a fide cognoſcitur; neque aliis principiis, ac motivis per ſe utitur, quam ſupernaturalibus Fidei articulis: Erit ergo ſupernaturalis & ipſa.

Reſp. diſt. ant. Et ipſum objectum, principia, & motiva ſupernaturalia ſpectantur a Theologia immediate ac proxime, ratione divinę revelationis, prout referuntur ad Fidem; nego: remote tantum, & ratione connexionis, quę naturali acumine percipitur, & qua comparatur ſcientiæ habitus; conc. Vide, ſi lubet, contra Contenſon Clariſſimum Virum Cardinal. Gotti Quęſt. 2. de Nat. Th. dub. 3.

Opp. ult. Theologia eſt, ut ſcholæ loquuntur, ſcientię beatorum ſpirituum ſubalterna: Hæc eſt ſupernaturalis: Ergo etiam illa.

Reſp. nego ma. enim vero Scientia ſubalterna, (ut appellant,) a ſupe-

ſuperiore ſumit principia; utmedicina a naturali philoſophia, proſpectiva a geometria, ars frenofactoria ab equeſtri. Theologiæ vero non ſuppeditat principia Scientia beatorum, qui Deum revelata facie intuentur, ſed Fides, ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium. Vel data ma. & min. nego conſ. quippe etiam naturalis ſcientia referri poteſt ad ſupernaturalem, tanquam ei ſubalterna, ſi, quemmadmodum Theologia, principiis ſupernaturalibus innitatur.

Propositio IV. Theologia ſive ſpeculatrix, ſive moralis, ſive polemica unus eſt habitus.

I. Probatur: Omnium Theologicarum veritatum idem eſt objectum, de quo mox quæram; eadem principia, nimirum divinæ revelationes: Sed ex unitate ſubjecti, atque ex unitate principiorum infertur unitas ſcientiæ, vel habitus: Ergo, &c. 2. Ita corroboratur: Eadem intellectualis potentia ſeſe extendit ad plura perceptibilia, tametſi unum eſt altero difficilius: eadem ſenſibilis facultas, puta oculus, vel auris, ad ſingula colorata, ac ſonora; unus Fidei, aut Caritatis habitus ad omnia, quę oportet credere, & quę jubemur diligere, licet unum prę alio ad videndum, credendum, & diligendum magis ſit arduum. Una ergo eademque Theologia ſat eſt ad omnes aſſequendas veritates, quę ad ſuum pertinent objectum.

Opp. 1. Theologia thetica ac poſitiva, & Theologia ſcholaſtica diſcriminantur ab invicem. Etenim una amplior eſt & loquentior, altera rixis, & argumentis aſperrima; illa ſcripturis utitur, hęc naturali quoque ratione; prior planior videtur & certa, ſecunda anceps ac ſinuoſa: Ergo diverſam habent methodum, diverſa principia, diverſam difficultatem; quæ omnia etiam diſtinctionem arguunt habituum.

Reſp. hæc omnia ſolam accidentariam diverſitatem inferre; delectus enim verborum non parit Theologiam, ſed ad inſtar veſtis exornat. Neque obeſt habituum unitati diverſa actuum difficultas; cum una E. G. virtus Caritatis in amicos pariter & inimicos feratur, quorum illi lubentiſſime diliguntur, hi difficulter. Naturali autem ratione non utitur Theologus per ſe, ſed ſecundario duntaxat, ideſt, tanquam inſtructus philoſophia. Hanc tamen, ut inquiunt, elevat, ac revelatis principiis adnectit; quorum ductu omnia refert ad idem objectum, ex quo unitas ſcientiæ promanat.

Opp. 2. Tametſi eadem humana ratio ad naturales ſcientias comparandas conducat, & eadem infuſione primus homo omni naturalium rerum notitia donatus fuerit, nihilominus ſcientiæ naturaliter acquiſitæ, & ſcientiæ infuſæ in Adam conſtituunt diverſas ſcientiarum ſpecies. Ergo etiamſi ex eadem divina revelatione Theologus res omnes diſcutiat, erit tamen Theologia diverſarum ſcientiarum complexio.

Reſp. nego paritatem: Etenim naturalis ratio, & infuſio omnium ſcientiarum in Adam, eſt cauſſa effectrix, non ſpecificativa & forma-

lis; iſta namque non eſt lumen, ſive naturale, ſive ſupernaturale illud ſit, ſed tendentia in objectum: ac præterea naturales ſcientiæ objecta plura habent, quorum unum non refertur ad aliud. E contra in Theologia divina revelatio eſt etiam cauſſa formalis; & quæcunque in ea pertractantur, ſingula in idem objectum collineant.

Propositio V. Hujus ſcientiæ objectum attributionis eſt Deus: objectum adæquatum eſt omnis concluſio, quæ inferri poteſt ex propoſitionibus fidei: objectum formale eſt ipſa revelatio divina.

Oſtenditur prima pars: Attributionis objectum illud appellant, ad quod omnia revocantur, quæ in aliqua ſcientia expenduntur: Omnia, quæ expendit Theologia revocantur ad Deum vel unum, vel Trinum, vel omni perfectione exornatum, vel Conditorem univerſorum, vel finem ultimum rationalis creaturæ, vel humani generis Reparatorem, &c. Ergo Deus eſt objectum attributionis Theologiæ. Pars altera ſic probatur: Adæquatum alicujus diſciplinę objectum illud eſt, in quo illa tota verſatur: Theologia ſiſtit tota in propoſitionibus, quæ deducuntur ex notis fide principiis: Ergo ſunt hæ objectum hujus diſciplinæ adæquatum. Poſterior pars hac ratione monſtratur: Objectum formale dicitur illud, cujus ratione ſcientia attingit objectum adæquatum: Theologia attingit objectum adæquatum ratione divinæ revelationis: Ergo, &c.

Opp. 1. Baſilius Epiſt. 141. Cyrillus Alex. lib. 1. in Joan. Nazianz. Orat. XXXVIII. Ephrem Antiochenus in Epiſtol. adverſus Eutychianos, aliique plures affirmant Incarnationis myſterium nullatenus ad illam Theologiam pertinere, quæ eſt de Divinitate ſcientia: Ergo non omnia, quę inquirit Theologus, ad ipſum Deum revocantur.

Reſp. Theologiæ vocabulum, ſi vocis etymon expendatur, ſignificare tantum de Divinitate rationem: ſi vero pro hac ſcientia uſurpetur, denotare de Deo, & de iis, quæ ad Deum ſpectant, diſputationem ex Fide cognitis derivatam, ut dixi priori cap. Itaque Græci Patres duas in Chriſto contra Eutychianos diſcernentes naturas, divinam ſcilicet, & humanam, admonent, quod diſputare de illa pertinet ad θεολογίαν, agere de iſta ſpectat ad οἰκονομίαν, & maxima, prudentique advertentia a Theologia Chriſti Incarnationem ſecernunt. Hinc diſt. ant. Et laudati Patres *Theologiæ* vocabulum apposite uſurpant ſecundum vocis etymologiam; conc. juxta peculiarem notionem Theologicę diſciplinæ; nego antecedens.

Opp. 2. Exiſtentia objecti non probatur ab ulla ſcientia, ſed præſupponitur: Theologia probat Dei exiſtentiam. Ergo Deus non eſt Theologicæ ſcientię objectum. Et confirmatur, quandoquidem conſideratur Deus ut auctor naturę, atque ut auctor ſupernaturalis: Ut auctor naturę percipitur naturali ratione, ut auctor ſupernaturalis attingitur Fide.

Reſp.

Reſp. omiſſa ma. diſt. min. Theologus demonſtrat divinam exiſtentiam ex principiis extraneis, ac philoſophicis, quę ultro ad ſublimiorem doctrinę ubertatem divinis literis, & ſacrę diſciplinę apparatu exornat; conc. ex propriis, ſibique intrinſecis principiis; nego. Ad Confirmat. dico, Deum eſſe objectum Theologię ac Fidei, ſed diverſimode: Fidei, inquit Sylvius, quatenus revelatur immediate: Theologię, quatenus percipitur per diſcurſum, qui fit ex articulis Fidei, tanquam principiis: quod ego præmonueram Prop.I. Reſp. ad 1. At de his ſatis, ne clamitet Eraſmus: *Nunc neque quæſtiuncularum ullus eſt finis*, cit. ad Dorpium Epiſt.

CAPUT V.

De variis Propoſitionum generibus, quæ a Theologo propugnari debent, vel impugnari.

NON abs re factum puto, ſi Theologica Aſſerta ſub Propoſitionum titulo expoſiturus, diverſas harum ſpecies, quantum ſpectat ad Sacræ Doctrinæ candidatos, nunc explanabo; cum ea, quæ de hac argumentationum parte dicuntur in ſcholis, ut ad nexum ſyllogiſmorum adſumuntur, nota ſint ex dialectica Inſtitutione. Itaque propoſitionum quędam ſunt propugnandę Theologo, quędam refutandę. Prioris generis ſunt articuli noſtrę Fidei, dogmata Catholicę Eccleſię, ſententiæ Patrum, Communia doctorum ſcita, & quę inſuper, ſalva veritate, utiliter in alterutram partem videbuntur, abſque rixandi prurigine, exagitanda. De his omnibus paullulum verba faciam; quoniam ad eam Theologiæ partem attinent, quę de Locis Theologicis ſolet inſcribi, & quę non exiguam expoſtulat a nobis operam, ſi pro rei dignitate, atque diſſertationum copia volumus illam exornare. Eſt ergo Articulus Fidei principalis quędam veritas omnibus ad explicite credendum propoſita, & diſtinctam pręſeferens difficultatem: cujuſmodi ſunt quę in Apoſtolorum Symbolo continentur; in quo iccirco paſſio, mors, ac ſepultura Chriſti ad unum Articulum ſpectant, propterea quod ſi Filium Dei ſuffixum Cruci, & vere dolorum noſtrorum credas fuiſſe participem, nulla hæſitatione fateberis eſſe, poſteaquam emiſit ſpiritum, conditum monumento. Differunt autem Articuli Fidei ab Eccleſię dogmatibus, quod illi primarii ſint, ac veluti rerum credendarum Capita ſingulis fidelibus propoſita, eiſque ad conſequendum ęternam ſalutem neceſſaria: at Fidei dogmata latius pateant, eaque dicantur, quę ad illa capita reducuntur, continentia quidquid Catholici profitentur; E. G. Deum eſſe in Perſonis trinum, in Chriſto duas naturas, ac voluntates exiſtere; aliaque hujuſmodi. Ita nempe Conceptio,

ceptio, & Nativitas Chriſti, erunt Fidei articulus: quod naſcens fuerit reclinatus in præſepio, pannis involutus, adoratus a Magis, &c. dogma Catholicum. Quapropter ſupervacaneum eſt diſputare, An ſingula fidei dogmata ſint proprie articuli Fidei: quam tamen quęſtionem pertractat Petrus Annatus in ſuo Apparatu lib. I. art. VIII. & ex eo Cardinalis Vincentius Gotti in Tractatu Iſagogico dub. VI.

Porro propoſitiones Fidei Joannes de Turrecremata Sum. Eccl. p. 2. cap. 9. ad ſeptem gradus redegit, quos appoſite diſtinctos arbitramur, etiamſi Canus lib. XII. cap. VI. more Juriſperitorum traditos putat, & minutiùs in tenuiſſimas conciſos particulas. Eſt itaque primus ordo propoſitionum Fidei earum, quę in ſacris libris habentur expreſſæ, E. G. *Verbum erat in principio*: *Verbum caro factum eſt*. Secundus earum, quæ ex ſacris literis certiſſima conſecutione inferuntur, E. G. *Chriſtus eſt omnium Redemptor*: *Ejus corpus in Eucbariſtia continetur*. Tertius illarum, quę conſtant Divina, & Apoſtolica traditione, E. G. *Libri, quibus modo utitur Romana Eccleſia ſunt revera divini*: *Tenenda eſt perpetua Deiparæ Virginitas*. Quartus earum, quę definitę fuerunt in generalibus Eccleſię Conciliis E. G. *Animæ in Purgatorio detentæ juvantur Sanctorum precibus*: *Statim, ac purgatæ ſunt beata perfruuntur viſione*. Quintus earum, quę ſtatutę ſunt irrefragabili Romanę, & Apoſtolicę ſedis auctoritate; ut, *Hæreſim continent quinque Janſenii propoſitiones*: *Hæ a recta fide in ſenſu auctoris aberrant*. Sextus earum, quę probantur unanimi Sanctorum Patrum conſenſu, accedente Eccleſię judicio. Poſtremus denique illarum, quę ex tertio, quarto, quinto, ac ſexto genere firmiſſimam habent conſecutionem.

Ex Patrum vero ſententiis tres propoſitionum ordines videntur diſtinguendi. Unus illarum, in quibus univerſi conveniunt; & hæ certiſſimę ſunt, neque abſque Fidei diſcrimine, ut nuper diximus, poſſunt negari. Alter earum, in quibus multi ex Patribus conſentiunt, ceteris reclamantibus; quę erunt plus, minuſve probabiles, pro Patrum majori, aut minori numero, & auctoritate: inter quos illi erunt ceteris pręferendi, qui occaſione inſurgentium hęreſum idem argumentum accuratiſſime pertractarunt. Poſtremus eſt illarum propoſitionum, quę ab uno tantum vel altero proferuntur, vel incidenter explanantur; quę parum firmę ſunt, & abſque temeritatis nota negari poterunt. Doctorum autem Scholaſticorum placita in duplici ſunt differentia, communia ſcilicet, quibus univerſi ſubſcribunt; atque uni, vel alteri particularia: quorum illa pro firmiſſimis habenda ſunt; altera nullam penes nos habent auctoritatem, niſi ubi validiſſimo rationis præſidio corroborantur. Sed hęc omnia opportuniori loco a nobis explicabuntur.

Ad illas modo propoſitiones, quas impugnare debemus, orationem

nem converto : ſunt autem propoſitiones : *Hæretica* , *erroneæ* , *ſapientes hæreſim* , *temerariæ* , *ſcandaloſæ* , *piarum aurium offenſivæ* , *ſeductrices ſimplicium* , *impiæ* , *blaſphemæ* , *injurioſæ* , *Schiſmaticæ* , *Judaicæ* , *Atheæ* , *improbabiles* . Quarum notarum plures uni , eidemque propoſitioni poſſunt competere : unde de Wiclephi articulis legitur in Concilio Conſtant. ſeſs. VI. *Notorie hæretici* , *& a Sanctis Patribus reprobati* ; *alii non Catholici* , *ſed erronei* ; *alii ſcandaloſi* , *& blaſphemi* ; *quidam piarum aurium offenſivi* ; *nonnulli temerarii* , *ſeditioſi &c.* Definivit quoque Innocentius X. Janſenianas propoſitiones eſſe *Hæreticas* , *erroneas* , *ſuſpectas* , *temerarias* , *ſcandaloſas* , *blaſphemas* , *impias* , *contumelioſas* , *divinæ pietati derogantes* , *immittentes offenſionem in aures pias* .

Quęnam ſit *hæretica* propoſitio ex dictis facile conjicitur . Cum enim propoſitio de Fide ea ſit , quæ in ſacris literis , in receptis ab Eccleſia traditionibus , in decretis ac deffinitionibus Eccleſiæ expreſſe continetur , aut inde certa , manifeſta , firmiſſimaque conſecutione deducitur ; illa propoſitio hæretica cenſenda eſt , quę uni ex iis e diametro deprehenditur eſſe contraria , exempli gratia hęc : *Homo non tenetur amare Deum* , *neque in principio* , *neque in decurſu ſuæ vitæ* , quę adverſatur apertiſſimo Caritatis pręcepto , *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo* . Eſt autem quęlibet hęretica , quemadmodum & Catholicę Fidei propoſitio , vel in materia Juris , vel in materia Facti cum Jure conjuncti , quod modo appellant Dogmaticum . Si quis autem hujuſmodi aliquam propoſitionem enunciat , non continuo dicendus erit hęreticus ; cum hæreſis ſit *error in Fide cum pertinacia* : quorum unum , videlicet quod ſit *error in Fide* , ſpectat ad ipſius propoſitionis naturam ; alterum , ideſt , *pertinacia* , ad proferentis perfidiam . Eſt igitur proprie hęreticus quiſque errori circa Fidem pertinax , ac protervus adhæret . Atque huc ſpectant propoſitiones ſapientes hęreſim , & hęreſi proximæ ; illę nempe , quæ damnatis hęreſibus valde videntur affines .

Propoſitio *erronea* , ut ratione & re ab hęretica ſecernatur , videtur ea , quę opponitur veritati , quam unanimis Sanctorum Patrum , ac Doctorum ſententia exiſtimat revelatam , ſed nondum Eccleſia talem eſſe definivit . Hujus propoſitionis notio non eadem eſt omnibus , ſed quam nuperrime tradidi , videtur communiùs recepta . Gaſpar Juenin ſuarum Inſtit. p. I. diſſert. V. quęſt. II. reprehendit Canum , quoniam erroneam propoſitionem putat eſſe illam ſolam , quę adverſatur alteri , qua non evertitur Fides Catholica : ſed , me quidem judice , immerito . Quippe Canus plures errorum gradus conſtituit : in quorum altero eamdem erroneæ propoſitionis tradit notionem , quam approbat Juenin . Is enim , *Propoſitio* , inquit , *erronea eſt ea* , *quę negat veritatem* , *quam communis Eccleſię ſenſus judicat eſſe mediate revela-*

velatam, *quamvis Eccleſia id nondum definierit*. Et Canus pariter libro XII. cap. X. *Quum veritas aliqua*, *ſapientum quidem opinione vehementi*, *Fidei veritas eſt*, *ſed non eſt plane ab Eccleſia deffinita*, *nec certo argumento demonſtrata*; *tunc veritati illi adverſari non eſt hereticum*, *ſed erroneum*. Conveniunt ergo adinvicem; neque Jucnin animadvertit varios illos errorum gradus, quos Canus diſtinguit: in quorum primo locat errores, quibus Fides quatitur, ſed non evertitur, ideſt, qui Catholicæ veritati adverſantur, ſed tamen non ſunt hæreticæ; veluti ſi quis dixerit: *Non licere Fratribus ex mendicitate vivere*, *ac teneri victum querere labore manuum*. Quęnam tamen ſint propoſitiones adverſę veritati Catholicę, quatientes Fidem, & immunes ab hæreſi, non tam apertè rationi noſtræ ſuccurrit; quamquam habet fortaſſe Canus, quo propriam tueatur opinionem.

Temerariam propoſitionem illam dicunt, quæ nulla ratione, nulla auctoritate affirmatur, & quæ communi opponitur Doctorum ſenſui, ut velle futurum judicii diem abſolute deffinire: item quæ contra Eccleſię decreta in diſputationem vocatur, ut aſſerere *Mariam ſemper Virginem fuiſſe originali labe contaminatam*. De quo Apoſtolica Sedes, etſi nondum contrarium ſtatuit, vetat ne diſceptetur. Rurſus quęcunque inſolenter, & nimium audacter profertur, ut contendere *beatam Virginem non eſſe in cœlos cum corpore aſſumptam*. Obſervat Cardinalis Gotti in has quandoque prorumpere cum intemperatæ critices ſtudioſos, tum Morales quoſdam Theologos, qui leviſſimis permoti conjecturis novas doctrinas inducunt. Vocatur *ſcandaloſa*, quęcunque occaſionem prębet proximo ſpiritualis ruinæ, aut illum removet ab exercitamento virtutum: talis eſſet adoranti Euchariſtiam dicere: *Quiſnam ſcit hanc hoſtiam eſſe revera conſecratam?* vel jejunanti juxta Eccleſię conſuetudinem ſuadere, multa ſequi incommoda valetudinis ex pręcepta corporis afflictatione. *Piarum aurium offenſiva* eſt, quę obſcœnum aliquod & indecorum in verbis continet; a qua iis pręſertim cavendum eſt, qui agunt de ſexto pręcepto Decalogi. Maxima etiam cura ab iſto propoſitionum genere abſtinere ſe debent qui de Partu Virginis diſſerunt, ne ſacratiſſimum myſterium aliqua corporearum partium commemoratione polluatur.

Seductiva ſimplicium eſt, quum error fraudolenta verborum æquivocatione ad circumveniendum rudes contegitur; ut cum Neſtorianis aſſerere *Mariam eſſe Dei ſuſceptricem*, aut cum Semiarianis, *Verbum eſſe Patri Homœuſion*, ideſt, ſimile; quaſi non genuiſſet Virgo perſonam Verbi, & iſtud Patri conſubſtantiale non eſſet. *Impia* eſt, quę removet a Dei cultu, & a caritatis erga homines officiis: E. G. *Animæ unitæ abſtinere ſeſe debent a bonorum operum exercitio*: *Non eſt eleemoſyna ex omnibus ſuperfluis in pauperes eroganda*. *Blaſphemam* appello & propoſitionem, quæ in Deum, vel Sanctos convicium ejaculat; cu-

cujuſmodi eſt illa, *Deus eſt auctor peccati, & prędeſtinat pro ſuo beneplacito quem libuerit ad ſempiterna ſupplicia*, aut, *Gregorius Magnus fuit primus inter Pontifices Antichriſtus*. Auctor Biblioth. Theolog. inter blaſphemas enunciationes illas connumerat, quibus ſacra irridentur; ut quod Sanderus lib. III. de Schiſmat. Anglicano refert de Eliſabetha, quæ quum adepto regno ſacro oleo inungeretur, dixit circumſtantibus nobilioribus ancillis, *Abite, ne fœtor hujus olei vos offendat*.

Injurioſa eſt ea propoſitio, quæ detrahit honori illorum, qui in Eccleſia inſigniti ſunt charactere, vel dignitate, videlicet Summis Pontificibus, Cardinalibus, Epiſcopis, & univerſo Ordini Clericorum, vel Monachorum. *Schiſmatica* porro eſt, quæ ſciſſioni Corporis myſtici Eccleſiæ viam ſternit, ac ejus membra diſrumpit, veluti ſi quis dicat legitimum *Romanum Pontificem eſſe Antipapam*: *Regem Angliæ eſſe in ſua ditione verum caput Eccleſiæ*. *Judaicam* propoſitionem dicimus, qua etiamnum aſſeruntur antiquæ promiſſiones, aut cæremoniæ, ut, *Nondum advenit Meſſias*: *Circumcidendus eſt infans*. *Athea* eſt, quę Dei exiſtentiam, aut providentiam tollit, ut *Non eſt Deus*, *Fortuito eveniunt ſingula*, *Poſt mortem corporis nihil*. *Improbabilem* liquet eſſe propoſitionem abſque ulla veritatis imagine pronunciatam. At qui harum omnium uberiorem peroptat expoſitionem legat Canum lib.XII., Annatum lib.I. art. V. Turrecrematam Sum. Eccleſ. lib.IV. p. 2. Dominicum a SS. Trinit. lib. 2. Bibl. ſect. VII. Juenin in Prolegom. diſſert.V. Gotti quęſt. I. dub. V. alioſque.

Pro hujus capitis coronide ſedulo animadvertendum eſt, ferre quarumlibet propoſitionum cenſuram ad nullum privatum hominem pertinere; ſed ad evitanda contentionum ſcandala ſervandum ubique eſſe Innoc. Papę XI. monitum in Decreto, quo LXV. morales propoſitiones damnavit: *Ut ab injurioſis contentionibus Doctores, ſeu Scholaſtici, aut alii quicunque in poſterum ſe abſtineant, & ut paci, & caritati conſulatur, idem Sanctiſſimus in virtute ſanctę obedientiæ præcipit, ut tam in libris imprimendis, ac manuſcriptis, quam in theſibus, diſputationibus, ac prædicationibus, caveant ab omni cenſura & nota, necnon a quibuſvis convitiis contra eas propoſitiones, quæ adhuc inter Catholicos hinc inde controvertuntur, donec a Sancta Sede recognitæ, ſuper iiſdem propoſitionibus judicium proferatur*. Quæ cum ita ſint, videant qua mutua caritate ſeſe invicem proſequantur proni quidam, & contentioſi Theologi, qui aliorum dogmata judicio Eccleſiæ adhuc immunia, vocant Calviniana, Pelagiana, Janſeniana, & ſi quid eſt aliud auditu horribilius. A quorum conſuetudine eſt mihi longo itinere recedendum; & ſi aliquando æſtu diſputationis abreptus in idem, quod damno, crimen dilabar, hanc a lectoribus meorum opuſculorum gratiam deprecor, ut inconſulto loquenti humaniſſime in-

dulgeant. Ita enim ſpero fore, ut mihi hanc ipſam vicem rependant; & errantem me ad ſemitam veritatis hac ſolertia, & cautione reducant. *Quis enim non ſentiat*, ait lib. de Peccato Origin. cap. 23. Auguſtinus, *in his, atque hujuſmodi variis, & innumerabilibus quæſtionibus, ſive ad obſcuriſſima opera Dei, ſive ad Scripturarum abditiſſimas latebras pertinentibus, quas certo aliquo genere complecti, ac definire difficile eſt, & multa ignorari ſalva Chriſtiana Fide, & alicubi errari, ſine aliquo hæretici dogmatis crimine*.

CAPUT VI.

De requiſitis ad aſſequendum Theologicas veritates diſpoſitionibus, atque de hujus noſtri Operis inſtituto.

UT in propugnandis veris, atque in refutandis errorum dogmatibus cum doctrinæ laude, & moralium virtutum incremento verſetur quiſquis ad Theologicas diſciplinas convertitur; operæ pretium eſt, ut mentem, ac voluntatem certis quibuſdam regulis, ac præceptis ad has capeſſendas diſponat. Principio quantum ad mentem attinet, deſerviunt Theologo omnes naturales ſcientiæ, de quibus non incongrue beatus Thomas quæſt. 1. artic. v. interpretatur verba Proverbiorum cap. IX. verſ. 3. *Miſit ancillas ſuas, ut vocarent ad arcem, & ad mœnia civitatis*. Aliquæ tamen ſunt Theologo neceſſariæ; aliquæ utiliſſimæ; aliquæ ornatum addunt ſolummodo. Neceſſaria eſt dialectica, & naturalis Philoſophia; quæ duo Scholaſticæ methodum, & humanas rationes ſuppeditant, ut cap. II. demonſtravi. Aſſiduum præterea ſtudium in ſacris literis, in Apoſtolicis traditionibus, in Romanorum Pontificum ſtatutis, in Sanctorum Patrum ſententiis, in Hiſtoricis monumentis collocandum eſt; inde enim, veluti ex perennibus fontibus argumenta exhaurit Theologia. Nam ſi humanis rationibus primo inſiſtimus; potius erimus contentioſi philoſophi, quam ſacrarum doctrinarum cultores. Cavendum eſt igitur, ne Theologiæ ingreſſus limina in ſiniſtram deflectat partem, ubi degunt ii, *Qui*, inquit Cyrillus Alex. lib. II. Theſauri; *Nihil aliud, quam Ariſtotelem ructant, & iſtis potius diſciplinis, quam Scripturarum ſcientia ſeſe venditant*.

Utiliſſimæ videntur Theologo linguæ, præſertim Hebræa, & Græca: illa ad majorem divinarum Scripturarum intelligentiam, hæc etiam ad Sanctorum Patrum lectionem. Quamquam enim Vulgata noſtra authentica eſt, ceteriſque Sacrorum Bibliorum verſionibus longe præſtantior, necnon præclara Græcorum Opera Latina fecit Scriptorum induſtria; utilis tamen eſt linguarum notitia ad cognoſcendas idio-

idiomatum proprietates, ad evitandum errorem ex amphibologia latini ſermonis, atque ad intelligenda quædam vocabula propria, quæ in ſola lingua a qua derivantur etymologiam ſervant, & tamen ipſa nunquam immutantur, ut *Adam*, *Abel*, *Cain &c.* & quædam alia, quæ commode in alienam linguam transferri forte non poterant, vel ſaltem in gratiam antiquioris linguæ etiamnum perſeverant, ut *Raca*, *Anathema*, *Marana*, *Mammona*. Hinc S. P. Auguſt. lib. 2. de Doctrina Chriſtiana cap. 11. trium linguarum Hebraicæ, Græcæ, & Latinæ magnopere ſtudium commendat, eaſque in cauſſa mortis ſuæ Chriſtus ipſe videtur probaſſe. Viennenſe Concilium, ut habetur in Clement. 1. Tit. de Magiſtris, ſtatuit, ut in præclariſſimis Univerſitatibus Bononienſi, Pariſienſi, & Salmanticenſi trium harum linguarum pararentur præceptores; quod ut ſervetur in generalibus Religioſorum ſtudiis non ſemel decreverunt Pontifices, quorum ſtatuta recitat in ſua Medulla linguæ Sanctæ Paulus Mediceus. Gregorius item XIV. Seminarii noſtri Bononienſis Inſtitutor, præcipit, ut Hebrææ linguæ Novitiis rudimenta tradantur. Id vero hoc præſenti tempore ſpecialiter eſt executioni mandandum; quum Hæretici continuo nos ad Hæbraicos, Græcoſque Codices provocent freti hac linguarum peritia, & Patres Latinæ Eccleſiæ contemnentes, qui ea præditi non fuerunt, ut conſtat in editis contra S. P. Auguſtini Opera a Joanne Pherepono Animadverſionibus, tali audacia conſcriptis, ut non ſolum Catholicis viris, verum etiam nonnullis Hæreticis ſtomachum moverint. De advocando autem Latinæ orationis præſidio hoc loco non loquor; nam auditoribus noſtris ea lingua diſciplinæ traduntur. Vellem tantum, ut de ſe ipſo ſcripſit Petavius in Proleg. cap. VII. num. x. ſcribendi, ac dicendi ſtylus *neque barbarus, ac non latinus eſſet; & oratorio tamen ille fuco, ac pigmentis careret*.

Pari ratione de ceteris quibuſdam facultatibus arbitror eſſe judicandum; quemadmodum de utilitate Matheſeos oſtendit erudita diſſertatione Rabbius vir doctrina, ac morum ſuavitate conſpicuus. Demonſtrat enim quantum utilitatis afferant Theologo Geometria, Coſmographia, Arithmetica, & ceteræ mathematicæ diſciplinæ. Hæ tamen valde humilem ac prudentem hominem requirunt. Ut enim exemplum proferam de Arithmeticis; habent quidem omnes Sacrarum literarum numeri aliquam ſignificationem, quam ingenioſe exponit aliquando Auguſtinus in numero E. G. ſeptenario; quadrageſimo, trigeſimo octavo &c. at ſi quis arbitratur numeros ubique eamdem ſignificationem præferre, is meo judicio decipitur. Etenim quis probet, binarium V. G. exitioſiſſimum eſſe, ut conatur demonſtrare Petrus Bongus in libro de Numerorum Myſteriis, ex eo quod duo ſunt duces dæmoniorum Behemot, & Leviathan, duo genera delictorum proprium & alienum, duo damnatorum pœnæ ſenſus & damni: & quia

duo cæci clamabant in Hierico ſecus viam, duæ mulieres fornicatæ ſunt in Aegypto Oolla, & Oliba, duos menſes puella Jephte flevit virginitatem ſuam, duobus teſtibus damnatur reus? Profectò ſi hoc modo nugari fas eſt, dicam ego e contra optimam eſſe dualitatem, quoniam Deus duplicem condidit creaturam, ſpiritualem, & corpoream; duplicem in ſe naturam copulavit divinam, & humanam; necnon in duobus mandatis univerſa lex pendet; duo ad efficiendum Sacramentum concurrunt, verbum, & elementum; duo inde effectus promanant gratia, & character; duo viri fertiliſſimam Paleſtinæ terram primitus invenerunt; duo fuere Hebræorum ſalvatores, Moyſes, & Aaron; duo Apoſtoli qui prima vice ſequuti ſunt Chriſtum, Petrus & Andreas; duo ſunt rerum omnium principia, materies ac forma. Et quod dictum eſt de binario, de omnibus aliis numeris in quodam meo Ms. contra Bongum opuſculo demonſtravi, probans nullam certam ſignificationem ineſſe numeris, niſi quam Sacræ literæ, ac Patres deprehenderunt; eamque non ratione numerorum haberi, ſed rerum. Itaque hac lege tantum Arithmetica utilis eſſe poteſt Theologo: quod affirmo de ceteris ſcientiis mathematicis; quæ niſi ad hanc normam expendantur, erunt Theologo parum utiles. Hactenus de iis, quæ ad Theologiæ ſtudium ex naturalibus ſcientiis prærequiruntur.

Ex parte autem voluntatis requiritur cordis mundities, inanis gloriæ contemptus, diſcendi ardor; & qui erat initio commemorandus, timor Domini. De cordis munditie hæc habentur Sap. 1. v. 3. & ſeq. *Perverſæ enim cogitationes ſeparant a Deo: probata autem virtus corripit inſipientes. Quoniam in malevolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Spiritus enim Sanctus diſciplinæ effugiet fictum, & auferet ſe a cogitationibus, quæ ſunt ſine intellectu, & corripietur a ſuperveniente iniquitate.* Et revera animus terrenis cupiditatibus irretitus nunquam poterit in ſummi boni contemplationem aſſurgere: unde Orat. XXXIII. ita loquitur Nazianzenus: *Non cujuſvis eſt de Deo diſſerere, ſed eorum duntaxat, qui corpus, & animam a vitiorum ſordibus purgarunt, aut jam hoc agunt, ut ſe a vitiorum labe purgent; impuro enim rem puram attingere periculo non caret, quemadmodum nec ægris oculis ſolis radios intueri.* Hac de re, ut arbitror, antiquiores Theologi incipiebant in libros ſententiarum Commentaria ab ea quæſtione, *Quid ſit frui, & uti*, in qua docebant non eſſe rebus creatis fruendum noxia delectatione, ſed eſſe illas in uſum aſſumendas ad finem ultimum conſequendum; initio commonefacientes oportere cuique, ſed præſertim diſſerenti de Deo, ne ſit temporalium bonorum aut vana cupiditate illectus, aut damnabili fruitione illaqueatus. Huc etiam ſpectat ille timor, de quo regius Vates Pſ. 110. v. 9. *Initium ſapientiæ timor Domini.*

Præterea ad Theologiam accedenti neceſſaria eſt humilitas, & inanis

nis gloriæ contemptus. Ait enim Spiritus Sapientiæ apud Iſ. cap. LXVI. v. 2. *Ad quem autem reſpiciam, niſi ad pauperculum, & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos?* Et Auguſtinus lib. III. Confeſs. cap. V. *Inſtitui animum intendere in Scripturas Sanctas, ut viderem, quales eſſent: & ecce video rem non compertam ſuperbis, neque nudatam pueris, ſed inceſſu humilem, ſucceſſu excelſam, & velatam myſteriis: & non eram ego talis, ut intrare in eam poſſem, aut inclinare cervicem ad ejus greſſus, &c.* Atque Auguſtini verbis addere poſſum exemplum ejuſdem; qui cum humilitate, & caritate plurimos antecelleret, talem habuit divinarum ſcientiarum intelligentiam, ut indutus virtute ex alto abundantius omnibus laboraverit: atque illius miniſterio Dominus uberiorem fidelibus ſuis præbuerit inſtructionem. Comparatur autem hæc humilitas non ſolum conſideratione ſui ipſius, verum etiam hujus ſcientiæ ſcopo, atque argumento. Nam ſive ingenii acumine polleas, ſive memoriæ tenacitate, ſive utroque, ceteriſque donis ad naturam, & gratiam pertinentibus; neminem fugit, omne donum deſurſum eſſe deſcendens a Patre luminum: quod ſi horum donorum minorem partem acceperis, te non latet nullum hominum eſſe odibiliorem ſuperbo ac paupere. Argumentum vero Theologiæ eo majorem poſtulat humilitatem, quo ſublimius eſt, & in illo plures temporis, ac operis fecere jacturam: quippe de ſummo Deo diſſerendum eſt, qui habitat lucem inacceſſibilem. Scopus denique, ac finis in omni quidem ſcientia, ſed præſertim Theologiæ, debet eſſe Dei honor, ſui ipſius ac proximorum ædificatione promovendus: quem finem nunquam aſſequuntur qui ſuperbia elati ſtudiis, ut promoveantur ad Religionis gradus, totis nervis incumbunt. Memoria tenendum eſt quod ſerm. XXXVI. in Cant. ſcripſit Bernardus: *Sunt namque qui ſcire volunt eo fine tantum ut ſciant ipſi, & turpis curioſitas eſt. Et ſunt qui ſcire volunt, ut ſcientiam ſuam vendant, verbi cauſa, pro pecunia, pro honoribus, & turpis quæſtus eſt. Et ſunt quoque qui ſcire volunt ut ædificent, & caritas eſt: & item qui ſcire volunt ut ædificentur, & prudentia. Horum omnium ſoli ultimi duo non inveniuntur in abuſione ſcientiæ, quippe qui ad hoc volunt intelligere, ut bene faciant.* Et infra: *Volo proinde animam primo omnium ſcire ſeipſam, quod id poſtulet ratio & utilitatis & ordinis. Et ordinis quidem; quoniam quod nos ſumus, primum eſt nobis: utilitatis vero, quia talis ſcientia non inflat, ſed humiliat, & eſt quædam præparatio ad ædificandum; niſi enim ſuper humilitatis ſtabile fundamentum, ſpirituale ædificium ſtare minime poteſt.*

Exigitur denique in Theologiæ candidato ardentiſſimus diſcendi ardor; neque oblivioni debet mandari ſaluberrimum Eccleſiaſtici monitum cap. VI. v. 23. & ſeq. *Sapientia enim Doctrinæ ſecundum nomen eſt ejus, & non eſt multis manifeſta: quibus autem cognita eſt, permanet uſque*

uſque ad conſpectum Dei. Audi fili, & accipe conſilium intellectus, & ne abjicias conſilium meum. Injice pedem tuum in compedes illius, & in torques illius collum tuum: ſubjice humerum tuum, & porta illam, & ne acedieris vinculis ejus. In omni animo tuo accede ad illam, & in omni virtute tua conſerva vias ejus. Inveſtiga illam, & manifeſtabitur tibi, & continens factus ne derelinquas eam. Hujus moniti rationem profert S. P. Auguſtinus Epiſt. 137. ad Voluſianum, amplitudinem ſcilicet, ac profunditatem doctrinæ: *Latet*, inquit, *altitudo ſapientiæ, ut annoſiſſimis, acutiſſimis, flagrantiſſimis cupiditate addiſcendi hoc contingat, quod eadem ſcriptura quodam loco habet, cum conſummaverit homo, tunc incipit.* Neminem tamen deterrere debet hæc divinarum ſcientiarum præſtantia; quin, cum ipſa ad amorem Dei inflammet, & mentem noſtram igne naturam mutante colluſtret, eamque Cœleſtium Spirituum faciat conſortem; hanc ardentius concupiſcamus, quæ animam rationis participem ad inſeparabilem Dei conjunctionem diſponit. His fere verbis ad Theologiæ ſtudium nos hortatur Diadochus Epiſcopus in libro de Spiritali perfectione cap. 67.

Supereſt, ut nonnulla dicam de Theologiæ partibus, atque de ordine, & inſtituto hujus Operis. Sanctus Joannes Damaſcenus, qui floruit Imperante Leone Iſaurico Iconomacho, libris quatuor de Fide Orthodoxa univerſam Theologiam primus omnium eo ordine complexus eſt, quem deinde ſecuti ſunt Petrus Lombardus Magiſter Sententiarum, ceterique Scholaſtici. Qui in priori libro de Deo uno, ac de Trinitatis Myſterio pertractant: in II. diſſerunt de Angelis, de creatione hominis, ejuſque lapſu: in III. de humani generis reparatione: in poſtremo de Sacramentis, quibus Chriſti Redemptoris noſtri meritum vulneratis per peccatum hominibus applicatur. Paullulum ab ea methodo recedit S. Thomas Aquinas, qui Theologicam Summam in tres tantum partes diviſit; in quarum una de Deo uno, Trino, & Creatore, in altera de Deo ultimo fine, in tertia de Chriſto, & ab eo inſtitutis Sacramentis, pluribus quæſtionibus & articulis pleniſſimas diſputationes comprehendit. Ex noſtris vero Scriptoribus fere omnes Magiſtri Sententiarum methodum tenuere, ut Aegidius Romanus, Gregorius, Gerardus, Argentinas, & quotquot in Aegidium ſuperioris, hujuſque ætatis Scriptores Commentaria ediderunt.

Verum cum hi omnes, ut erat Patrum noſtrorum conſuetudo, & ingenium, operam ac laborem inſumpſerint enucleandis controverſiis innumeris, quas ætate noſtra mutabilis hominum ſenſus faſtidit; compellor in his opuſculis veterum plura penitus prætermittere, quædam minus neceſſaria extremis, ut inquiunt, labiis guſtare, multa Hiſtoricis, dogmaticis, criticiſque ornare diſſertationibus. Quæ omnia ſi pro rerum amplitudine ac dignitate me facturum eſſe polliceor, ridebunt me jure homines univerſi. Neminem quippe fugit quanta ſcripſe-

ſcripſerit de ſolis Patrum dogmatibus Dionyſius Petavius, qui tamen illorum Sententias vix recitavit, neque de his definivit: quanta inſuper Thomaſſinus, qui neque totam Theologiam in ea parte prægrandibus voluminibus explicavit. Hiſtoricas item diſſertationes quam fuſe pertractet Natalis Alexander nemo non novit; de Eccleſiæ Conciliis quanta conſcripſerit Chriſtianus Lupus habemus præ oculis: ſola polemica Theologia quantum temporis, ac laboris poſtulat ex ſolo Bellarmino poſſumus conjicere. De ſolis Eccleſiæ Sacramentis quam late diſſerant etiam brevitatis amatores ſcripta oſtendunt Eſtii, Juenin, Tournely, aliorumque. Ipſa moralis Theologia a P. Vanroy breviſſime ſimul ac nervoſe tradita plures Tomulos implevit; pluresque pariter Complexio recentiorum quæſtionum, quam ſuperioribus annis elaboravit noſter Aurelius Piette. Si quis igitur numeris omnibus abſolutam a me expectat Theologiam, is proculdubio me ad ſcribendum Superiorum meorum mandato compulſum tentat penitus exanimare. Proferam itaque quidquid imbecillitas mea, & anguſtia temporum patitur: neque libello titulum facio ampulloſum, *Theologia Scholaſtica*, *Poſitiva*, *Moralis*, *Polemica*, qui diſcendi cupido uberrima ſpondeat: neque *Apparatus Theologicus*, qui ſolam methodum, & elementa ſuppeditet; neque *Theologicæ Inſtitutiones*; quo vocabulo, non diſputationes ſignificantur, ſed regulæ ac præcepta. Opportunius videtur, ſi hunc præſeferat titulum *de Theologicis diſciplinis*; ideſt, qui uni, aut alteri Theologiæ, itemque ampliori, ac breviori conveniat; neque oſtentet ſcribentis audaciam, neque deprimat dignitatem ſcientiæ.

Iſte autem erit diſſertationum noſtrarum ordo. Agendum principio de vero ac ſupremo Numine, & contra Atheos, ac Polytheos pugnandum: tum divinæ perfectiones ſeſe offerent examinandæ: Trinitas deinde Perſonarum contra pertinaces Impugnatores acerrime eſt vindicanda. Quod implere conabimur novem prioribus libris. Accedent poſthac Tractatus de Cæleſtibus Spiritibus, de rerum corporearum productione, præſertim vero de homine primo, ipſius lapſu, pœnitentia, exilio, propagatione poſterorum, atque peccati, pœnarumque in ſingulos transfuſione. Id vero complecti curabimus diſſertationibus quatuor, ideſt a libro decimo ad XIV. Præterea tradenda eſt rationalis Creaturæ inſtitutio, non quidem quantum ſpectat ad commodum, & utilitatem reipublicæ, id enim proprium eſt Ethices, ſed quatenus dirigentibus legibus, & auxiliante divina Gratia conari debet ut finem ultimum aſſequatur, & ab illo vitiis & peccatis avertitur. Quapropter hæc tertia pars ſex libros de divina Gratia, & exortis adverſus illam hæreſibus, in quibus libris ſitum eſt univerſum Auguſtinianæ Doctrinæ Syſtema, deinceps pertractationem de legibus, & inſuper quatuor libros de humanis Officiis comprehendit; ideoque extenditur a quartodecimo libro ad quartum, ac viceſimum. Diſſe-

rendum

rendum deinceps quinque libris de Salvatoris noſtri ad reparandum humanum genus adventu, de ejus Vita myſteriis, & miraculis plena, de Apoſtolis quos elegit, & de Eccleſia ab ipſo inſtituta. Itaque hæc quarta pars libro vigeſimo quinto inchoata complebitur in viceſimo nono. Diſputabimus denique de ſeptem Eccleſiæ Sacramentis, quibus Chriſtiana Religio nutritur ac roboratur, a libro trigeſimo ad poſtremum. Ita fiet, ut quinque partibus, libris autem trigintaſeptem noſtrum de Theologicis diſciplinis Opus comprehendatur commode quinquennio abſolvendum.

In feriis autem, feſtiſque diebus, quibus conſuetæ lectiones prætermittuntur, præ manibus habendi erunt libri, quorum uſus in ſingulis hiſce partibus debet eſſe frequentior, & qui titulum referent: *Librorum de Theologicis diſciplinis Supplementum*. Pertractabitur in his de locis Theologicis accuratius, & de controverſiis reliquis in hoc priore Opere prætermiſſis: quarum amplitudo ac dignitas uberiorem, ac ſingularem poſtulat tractationem. Sparſa tamen in libris iſtis XXXVII., & ſuo quæque loco diſtributa occurrent quæcunque magis neceſſaria videbuntur, & convenientia cujuſque libri argumento. Qui vero in pervolutandis Theologicis diſſertationibus offenderit difficilia, atque ad ea percipienda indiget ſpiritu intelligentiæ, quemadmodum hortatur Beatus Jacobus in Epiſtola Catholica cap. 1. v. 5., *poſtulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei.*

DE

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS LIBER PRIMUS

In quo contra Atheos, ac Polytheos unius Supremi Numinis defenditur exiſtentia.

IN Dei Optimi Maximi vindicanda exiſtentia præſtat Theologicarum Exercitationum ponere rudimentum, ac illud in principio ſtatuere Deum eſſe, & quidem unicum. Nam Theodorus Cyrenaicus, ut ſcribit Laertius in Ariſtippo, & in priori libro de Natura Deorum Marcus Cicero, omnes de Diis ſuſtulit opiniones. Protagaras dubitavit an revera aliquod Numen extaret, ut ait lib. 2. de Principiis Theodoretus. Epicurus teſte Plutarcho de Placitis Philoſophorum exiſtimavit omnes Deos humana ſpecie præditos eſſe, nec res humanas curare. Diagoras quoque Mileſius, auctore Suida, appellatus eſt Ἄθεος quod nullos Deos arbitraretur exiſtere: in quorum deliramenta conſenſere Lucilius quidam Toloſæ anno 1619. igni Senatus Decreto damnatus, aliique obſcurioris nominis Romæ ætate noſtra, anno ſcilicet 1719. perpetuis addicti carceribus. Utinam non occulte ſerperet hæc, neſcio, num ignorantiam dicere debeam, num inſaniam.

Cauſſa cur mortales in eam miſerrima cæcitate devenerint eſt,

Digitized by Google

quod in voluptate ac tranquillitate animi, quam fruſtra in temporalium bonorum participatione exiſtimarunt conſiſtere, amore ſæculi ceteriſque cupiditatibus in pœnalem cæcitatem dejecti finem ſuum irrationabiliter locaverunt. Recte proinde in Atheos declamat S. P. Auguſtinus Enarrat. in Pſalmum XIII. *Dum amant hoc ſaculum, & non amant Deum; ipſæ ſunt affectiones, quæ corrumpunt animam, & ſic excæcant, ut poſſet etiam dicere imprudens in corde ſuo: Non eſt Deus*; & lib. de vera Relig. cap. 38. *Nego*, inquit, *eſſe quemquam iſtorum, qui nihil colendum exiſtimant, qui non aut carnalibus gaudiis ſubditus ſit, aut potentiam vanam foveat, aut aliquo ſpectaculo delectatus inſaniat*.

Revera Epicurus perditiſſimæ hujuſce ſectæ ſignifer, atque, ut ait Creechius Cenſura in librum I. Lucretii, inſanientis ſapientiæ conſultus erro, putabat ſublata opinione de Providentia, & de pœnis poſt mortem futuris, tolli moleſtiam omnem, & formidinem, atque levari nos metu mortis, ac ſuperſtitione Deorum: e contra hæc remorari animi quietem, & quamplurimas ſecum trahere perturbationes. Quo nihil abſurdius poterat excogitari; quippe Supremi Numinis cura bonos triſtitia liberat, neque ullus horret parentes optimos, principeſque benevolos: quorum amorem ſtudiumque longe ſuperat beneficentiſſima Dei caritas. Ex quibus conſequitur Atheorum inſaniam a turpitudine morum, tanquam ab impuro fonte manaſſe: *Boni ſiquidem*, ut elegantiſſime ſcribit ad Joan. Gratianum Joannes Antonius Vulpius, *ſuppliciorum terrore, quæ apud inferos eſſe conſtat, quod videlicet ad ſe non pertineant, minime percelli ſolent*.

Licet hoc explorato principio abſurda Atheiſtarum opinio radicitus convellatur, appareatque nullum penitus eis conſentire qui probe vivat; eſt tamen iſta impietatis moles, & hydra vitiorum pluribus argumentationum generibus exterminanda. Harum quædam methaphyſicæ ſunt, aliquæ phyſicæ, morales aliæ, Theologicæ multæ. Primi generis argumenta petuntur a recentioribus Philoſophis ac Theologis ex indita omnibus idea entis perfectiſſimi; ab antiquioribus vero ex ente neceſſario, & contingenti. Phyſica deducuntur ex prima cauſſa, metu, ac ſerie cauſſarum ſecundarum: Moralia ex compagine & ordine univerſi, atque ex communi omnium hominum ſenſu: Theologica ex Scripturis, ex Patribus, ex miraculis, aliiſque Capitibus; quæ ad refutandos Atheos minime valent, niſi poſtquam Sacrarum literarum veritas, & Chriſtianæ Religionis monimenta fuerint invictiſſime confirmata. Hæc ergo poſtrema argumenta erunt modo prætermittenda, ſed in decurſu Theologiæ ſeſe ultro offerent. Quare ad alia, etiamſi poteſt ea ſibi jure tribuere Philoſophus, ſtylum verto.

CAP. I.

Digitized by Google

CAPUT I.

De illo argumentorum genere, quod petitur ex omnibus ingenita idea Dei.

Compertum eſt omnibus, ut arbitror, qua via ad probandam Dei exiſtentiam progrediatur Carteſius meditat. 3. & 5. & quam magnifice glorietur ſe id efficere certioribus argumentis, quam ullum ſit Geometricum Theorema. Illius philoſophiæ elementa, & canones ſunt, cogitationes noſtras eſſe aut ideas, ſive rerum imagines, aut affectus, aut judicia: idearum alias eſſe innatas, veluti cum intelligimus quid res ſit, quid ſit veritas, quid cogitatio: alias adventitias ab externis rebus formatas, cujuſmodi ſunt rerum corporearum imagines: alias denique nobis confictas, ut chimæra, ſirenes. Idea itaque innata eſt impreſſa a nobis ab auctore naturæ cognitio, non comparata diſcurſu, neque ſenſibus hauſta.

Præterea certum eſt hujus ſectæ Philoſophos aſſerere ideas omnes, quamquam ſunt inter ſe pares, & certæ in quantum ſunt modi cogitandi, differre tamen adinvicem, prout referuntur ad res, quas repræſentant; itaut idea ſubſtantiæ plus in ſe contineat *realitatis objectivæ*, quam idea cujuſcunque modi adventitii, & conſequenter idea Dei realitatem omnem, ac perfectionem exhibeat. Porro omnem ideam affirmant habere ſui cauſſam; nam ſi quis habeat ideam machinæ, in qua omne excogitabile artificium contineatur, inde optime infertur ideam iſtam ab aliqua cauſſa profluxiſſe. Cum vero omnis cauſſa debeat vel formaliter, vel eminenter effectum ſuum continere; inferunt ingenitam ideam Dei, quæ omnem cogitabilem perfectionem repræſentat, pendere ab aliqua cauſſa, in qua ſit omnis illa perfectio, nempe a Deo revera exiſtente.

Rurſus docent, certiſſimum judicii canonem eſſe, ut quidquid in aperta, & clara idea alicujus rei relucet, id certiſſime de eadem re poſſit enunciari; & quemadmodum eſt impoſſibile nos non exiſtere dum cogitamus, mentem non eſſe diſtinctam a corpore, & dari montem abſque valle, quia in idea cogitantis, in idea mentis, in idea montis, exiſtentia, ſpiritualitas, & vallis elucet; pari ratione evidentiſſime demonſtratur ſummi Numinis exiſtentia, quoniam hæc in idea clara Dei lucet, atque ſplendeſcit.

Breviſſime his expoſitis, quæritur, an Athei his argumentis poſſint aperte convinci. Affirmant non ſolum Carteſiani omnes Philoſophi, ſed etiam ex viventibus Theologis noſtris plures doctrina atque eruditione præſtantiſſimi; a quorum nomine jubeor ab ipſorum mode-

ſtia abſtinere ; ex aliis Honoratus Tournely quæſt. 1. art. 1. & 3. Juenin tom. 2. quæſt. 2. demonſtrat. 8. & quotquot placitis adhærent Carteſianorum. Negant contra antiquiores omnes Theologi ; & Carteſium impugnant, non tantum Socinus in Prælect. Theolog. cap. 2., Wolzogenius in Meditationes methaphyſicas Renati Deſcartis medit. 3., quos tamen neque Crellius ſequitur, neque Smarcius & ipſi Sociniani, verum etiam plures Catholici ac ſapientiſſimi viri, ut Illuſtriſſimus Daniel Huetius in Cenſura cap. IV. & Nicolaus l'Herminier de Exiſt. Dei q. 1. Imo Recentiorum argumenta præviderat, eaque longo temporum intervallo ſolverat vir in Auguſtiniana lectione verſatiſſimus, magnique nominis Theologus Gregorius de Arimino, diſt. 3. qu. IV. artic. 1. Quid nobis videatur ſequentibus Propoſitionibus explicabimus.

PROPOSITIO I. Valde probabile eſt, inditam eſſe ſingulis hominibus ab univerſorum Auctore ingenitam, atque anticipatam ideam ſui.

Pr. 1. Sacrarum literarum teſtimoniis. Pſ. IV. v. 7. habetur : *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine*. Joan. 1. v. 9. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Paulus etiam ad Romanos 2. v. 14. *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt faciunt*; *ejuſmodi legem non habentes ipſi ſibi ſunt lex: qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum* : Atqui illud lumen ſignatum ſuper nos, ea lux, quæ illuminat ſingulos omnino homines, ea lex rationalis creaturæ inſcripta conſcientiæ, eſt impreſſa unicuique idea, ac notitia ſupremi Numinis : Ergo ejuſmodi idea ac notio naturaliter indita eſt omnibus rationalibus creaturis.

Reſpondet Nicolaus l'Herminier hæc, aliaque divinarum Scripturarum loca exponenda eſſe ſive de ſola naturali intellectionis facultate ; ſive de operibus Dei ita noſtræ obviis contemplationi, ut ad Auctoris ſui cognitionem nos trahant ; ſive de gratiarum beneficiis, quæ nobis uberrime conferuntur. Addit Franciſcus Henno neminem ex Patribus ejuſmodi verba interpretari de ingenita nobis idea, ſed de Providentia Dei, de ipſius imagine, de ſola lege naturæ.

Verum etiamſi ultro fatemur recte, & commode prædicta ſacrorum librorum loca de intellectiva facultate, de rerum creatarum notitia, de ſupernaturalibus donis, de impreſſa nobis divina imagine, de providentia & de naturali lege a Patribus explicari ; impius enim eſſet, ac ſtultus, qui putaret hæc omnia nequaquam nos ad cognitionem manuducere Creatoris : non excludunt hæ interpretationes ideam ingenitam, ſed ſtabiliunt. Mens enim creata, & externa opera Dei, cum ſint coarctatæ virtutis, non poſſunt eſſe cauſſa, ut mox dicam, percipiendi incommutabile bonum, niſi firmiſſima, ac perpetua veritatis regula accedat. Fides, aliaque gratiarum dona non conferuntur ſingulis ;

Digitized by Google

gulis ; & proculdubio vivida , ac ſupernaturali notitia Dei carent quamplurimi . Extat quidem in nobis Providentia Dei , Conditoris imago , naturæ lex : ſed providentia illa cum nobis rationem indidit , hanc neceſſariis adminiculis , ac ſtabili veritatis regula communivit : legem naturæ , quæ ab æterna non deviat , idea , ac notitia ingenita non immutat , ſed conſtituit ; neque ea lex æquipararetur æternæ , niſi principio cohæreret invariabili .

Neque verum eſt Patres recitata ſacrarum Scripturarum loca nullibi de ingenita notitia Dei interpretari . Producta Pſalmiſtæ verba ita exponit S. P. Auguſtinus Enarratione in eumdem Pſalm. num. VIII. *Hoc lumen eſt totum hominis & verum bonum , quod non oculis , ſed mente conſpicitur . Signatum autem dixit in nobis , tanquam denarius ſignatur regis imagine . Homo enim factus eſt ad imaginem , & ſimilitudinem Dei , quam peccando corrupit* . Nos autem ideæ ingenitæ nomine nihil aliud intelligimus , quam lumen nobis affulgens , firmamque veritatem , quæ non conſpicitur oculis , non hauritur ſenſibus ; & quæ ob originalem labem ſopita a creaturis veluti excutitur & excitatur , nempe illud idem , quod percipit Sanctus Pater . Deprompta ex Evangelio Joannis ſic explanat D. Hieronym. ad cap. 1. Epiſtolæ ad Galatas : *Ex quo perſpicuum ſit natura omnibus Dei ineſſe notitiam ; nec quemquam ſine Chriſto naſci , & non habere in ſe ſemina ſapientiæ , & juſtitiæ , reliquarumque virtutum* . At quid ſunt ideæ a nobis aſſertæ præterquam certa rerum notitia naturæ indita , atque veritatis ac bonarum virtutum una cum Dei gratia fontes & ſemina ? Poſtremum locum Apoſtoli ita exponit Origenes in priori contra Celſum libro : *Non eſt mirandum , Deum eorum , quæ per Prophetas , & Servatorem docuit , ſemina indidiſſe omnium mortalium animis , ut in divino judicio omnis homo ſit inexſcuſabilis habens legem mentis ſcriptam in corde ſuo* . At hanc legem mentis , rationiſque mortalium omnium animo inſitam , hanc eamdem ideam ingenitam appellamus .

Hinc probatur 2. propoſitio Patrum auctoritate . Juſtinus Martyr Apologia 1. , quæ tamen vulgo nuncupatur ſecunda , *Dei* , inquit, *appellatio nomen non eſt , ſed rei inenarrabilis naturæ hominum inſita opinio* . Euſebius lib. 2. Præparat. Evang. cap. 9. *Eximium illud ac ſalutare in primis , quod Dei nomen , eſſentiamque ſignificat , ipſius naturæ ductu , impreſſiſque animo per ſeſe notionibus , vel divinitus potius inſpiratis nemo non intelligit . Hoc enim omnes populi communi quodam rationis ſenſu percepere , cum id omni animo ratione , & intelligentia prædito , idem hujus univerſitatis artifex naturalibus quibuſdam cogitationibus inſeverit* . Tertullianus lib. de Teſtimonio Animæ cap. v. *Magiſtra natura , anima diſcipula . Circumventa ab adverſario meminit ſui auctoris : ſed quis ejuſmodi eruptiones animæ non putaverit doctrinam eſſe naturæ congenitæ , & ingenitæ conſcientiæ ?*

Certe

Certe prior natura quam litera ; & prior ſermo quam liber ; & prior ſenſus quam ſtylus , & prior homo ipſe quam Philoſophus , & Poeta , Arnobius lib. 1. contra Gentes : *Quiſquam ne eſt hominum , qui non cum iſtius principis notione diem primæ nativitatis intraverit ? Cui non ſit ingenitum , non affixum , imo ipſi pene in genitalibus matris non impreſſum , non inſitum , eſſe regem ac dominum cunctorum quæcunque ſunt moderatorem ?* Conſulto ex pene innumeris Antiquorum teſtimoniis hæc protuli , quæ non videntur recte explicari per cognitionem comparatam per ſenſuum officia , ut occurrit l'Herminier ; quod ſic oſtendo . Non eſt e ſenſibus hauſta illa idea ac notitia , quæ ipſi naturæ hominum inſita eſt , quæ per ſeſe hominum imprimitur animo , quæ eſt doctrina quædam ingenita , & congenita conſcientiæ noſtræ , quæ denique ante primum nativitatis diem rationali animæ affigitur : Talem eſſe ideam ac notitiam Dei affirmant apertiſſime Patres : Ergo aſſerunt hanc ſummi Dei notitiam ac ideam miniſterio ſenſuum non eſſe acquiſitam .

Tertio loco probatur ratione Auguſtinianis teſtimoniis corroborata . In idea ac notione , qua Deum percipit communis hominum ratio , relucet infinitas , independentia , immutabilitas , & quæcunque alia perfectio : Idea hæc repræſentans debet eſſe ingenita , naturæ indita , anticipata , non comparata per ſenſus : Ergo eſſe debet congenita & naturæ inſpirata idea ac perceptio , quæ nos reddit de exiſtentia ſummi Dei certiores . Major propoſitio conſtat ; eamque tradit Auguſtinus lib. 1. de Doctrina Chriſtiana cap. 7. ubi ait : *Omnes pro excellentia Dei certatim dimicant , nec quiſquam inveniri poteſt , qui hoc Deum credat eſſe , quo melius aliquid eſt .* Minorem vero hiſce momentis demonſtro . I. Hæc idea Dei in hominum mente firmiſſimum ac immutabile judicium parit : Non eſſet idonea hujuſmodi judicii cauſſa , niſi eſſet congenita & naturaliter indita : Ergo indita eſt , congenita eſt. Prob. minor. Lex & regula firmiſſimi ac immutabilis judicii extra omnium corporearum , & finitarum rerum ordinem , quæcumque eæ ſint, ſtatui debet ; nam omnis cauſſa debet effectum ſuum vel formaliter , vel eminenter in ſe continere ; nulla autem res finita , mutabilis & creata tantam habet præſtantiam , ut exhibere poſſit illam ſummæ perfectionis ideam ; ideoque hæc neque a nobis ipſis proficiſcitur , neque a parentibus , neque a præceptoribus , neque a contemplatione rerum aſpectabilium . *Hæc autem lex ,* inquit S. Pater Auguſtinus lib. de vera Religione cap. xxx. num. 56. *cum ſit omnino incommutabilis , mens vero humana , cui talem legem videre conceſſum eſt , mutabilitatem pati poſſit erroris , ſatis apparet ſupra mentem noſtram eſſe legem , quæ veritas dicitur .* Et paullo ſupra dixerat , abſque iſta incommutabili lege non ſolum de omnium artium præſtantia , verum & de æqualitate & inæqualitate corporum , de locorum , ac temporum intervallis ,

lis, de majoribus ac minoribus figurarum ſpatiis rectum fieri non poſſe judicium. *Quis eſt*, ait, *qui ſummam æqualitatem vel ſimilitudinem in corporibus inveniat, audeatque dicere, cum diligenter conſideraverit, quodlibet corpus vere ac ſimpliciter unum eſſe: cum omnia vel de ſpecie in ſpeciem, vel de loco in locum tranſeundo mutentur, & partibus conſtent ſua loca obtinentibus, per quæ in ſpatia diverſa dividuntur? Porro ipſa vera æqualitas ac ſimilitudo, atque ipſa vera & prima unitas, non oculis carneis, neque ullo tali ſenſu, ſed mente intellecta conſpicitur. Vnde enim qualiſcunque in corporibus appeteretur æqualitas, aut unde convinceretur longe plurimum differre a perfecta, niſi ea quæ perfecta eſt mente videretur: ſi tamen quæ facta non eſt, perfecta dicenda eſt?* Vide & lib. 11. de lib. arb. cap. XII. num. 34. Quod ſi requiritur lex incommutabilis ac ſempiterna, ut certum proferatur judicium de rebus aſpectabilibus, quanto magis erit neceſſaria ad percipiendam ſempiterni numinis exiſtentiam?

Præterea: Senſuum miniſteria hebetiorem ac tardiorem mentem reddunt, & veritatis aſſecutionem non juvant, ſed retardant; Ergo inde certa, & invariabilis veritas non elucet: *Noli quærere quid ſit veritas*, ait idem Auguſtinus lib. 8. de Trinitate num. 3. ſtatim *enim ſe opponent caligines imaginum corporalium, & nubila phantaſmatum, & perturbabunt ſerenitatem, quæ primo ictu diluxit tibi, cum dicerem, Veritas*.

Ad hæc: Quælibet idea mediis ſenſibus comparata non eſt ſemper eadem in omnibus; quippe corporei ſenſus educatione, ætate, rerum præſentia, locorum ac temporum intervallis commutantur: Sed idea Dei penes omnes homines cujuſcunque ætatis, regionis ac temporis una eſt, eadem eſt, perpetua & incommutabilis eſt: Ergo hæc idea ſenſuum miniſterio non comparatur. Auguſtini eſt argumentum iſtud lib. 2. de lib. arbitrio cap. 20. ubi ait: *Quapropter nullo modo negaveris eſſe incommutabilem veritatem hæc omnia, quæ incommutabiliter vera ſunt continentem; quam non poſſis dicere tuam, vel meam, vel cujuſcunque hominis; ſed omnibus incommutabilia vera cernentibus, tanquam miris modis ſecretum, & publicum lumen præſtò eſſe, ac ſe præbere communiter*. Plura afferrem, niſi hactenus dicta ad explorandam Auguſtini mentem ſufficerent.

Fortaſſe dicet aliquis Sanctum parentem Auguſtinum fuiſſe Platonicum, ac tandem Platonis dogmata retractaſſe. Sed hæc objicienti repono: utique Platonis philoſophia magna ex parte purgatiſſimo Auguſtini arriſit ingenio; ſed maximæ illi referendæ ſunt gratiæ, quod cum videret ſtatuendum eſſe immutabile judicii criterium, & commentitias jure cenſeri innumeras propemodum ideas a Platonicis excogitatas, & quæ Ariſtotelem, alioſque Philoſophos a Magiſtro ſuo ſepararunt, necnon in orbem tantam Aeonum, deorumque turbam invexerunt;

Digitized by Google

runt; Auguſtinus Platonis non diſcipulus, ſed caſtigator videns multitudinem idearum unam ſtatuit æternam a Deo indiſtinctam, invictumque unius Numinis teſtimonium. In qua Sententia adeo perſtitit, ut illam in primo Retractationum cap. 4. his verbis firmaverit: *Sed hoc quoque improbo: credibilius eſt enim propterea vera reſpondere de quibuſdam diſciplinis, etiam imperitos earum, quando bene interrogantur, quia præſens eſt eis, quantum id capere poſſunt, lumen rationis æternæ, ubi lex immutabilia vera conſpiciunt: non quia ea noverant aliquando, & obliti ſunt, quod Platoni, vel talibus viſum eſt.* Quo in loco retractat quidem quæ dixerat lib. 2. Soliloq. cap. 20. eruditos liberalibus diſciplinis illas in ſe oblivione obrutas quodammodo refodere, & ſcientiam omnem eſſe reminiſcentiam; ſed antiquam de congenito ſempiternæ veritatis lumine confirmat opinionem, imo per iſtam Platonicum errorem impugnat.

Denique probatur Propoſitio: Quod omnibus hominibus inſita ſit & congenita aliqua Dei notitia conſentiunt ipſi Scriptores Ethnici, ab impiorum pectoribus erumpente manifeſtiſſima veritate: Jamblicus enim in libro de Myſteriis, quem ex Græco Latinum fecit noſter Nic. Scutellius, cap. 3. lib. 1. *Cohæret*, inquit, *noſtræ ipſi ſubſtantiæ de Diis innata cognitio*. Cicero in 1. de natura Deorum: *Quæ gens unquam vel fuit, vel eſt, aut quod genus hominum, quod non habeat ſine doctrina anticipationem quamdam deorum, quam Epicurus appellat πρόληψιν, ideſt anteceptam rationem, & animæ præviam rei quamdam informationem, ſine qua nec intelligi quidquam, nec quæri, nec diſputari poſſit*. Et Seneca Epiſtola 117. *Deos eſſe inter alia ſic colligimus, quod omnibus de Diis opinio inſita eſt: nec ulla gens uſquam eſt a Deo extra leges, moreſque projecta, ut non aliquos Deos credat.*

Objectiones solvuntur.

Opp. 1. Hæc de ingenita Dei notitia opinio adverſatur recepto in Scholis Axiomati: *Nihil eſt intellectu, quin prius fuerit in ſenſu*; imo & Apoſtolo in Epiſtola ad Romanos cap. 1. v. 20. ſcribenti: *Inviſibilia Dei a creatura mundi per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque virtus ejus, & divinitas*: quibus verbis docet Paulus Creatoris exiſtentiam non ex anteceptis ideis, ſed probari tantum ex aſpectabilibus creaturis: Quod repugnat communi Axiomati, & præſertim divinis literis, abſonum, & commentitium figmentum habendum eſt: Ergo commentitia cenſenda erit & abſona opinio de ingenita Dei notitia.

Reſp. nego majorem; quippe vulgare illud axioma, *Nihil eſt in intellectu, quin prius fuerit in ſenſu*, exponi debet de perceptione rerum corporearum, & de acquiſita, non vero de congenita, & antecepta.

pta. Aut ſi de iſta quoque volumus axioma illud accipere, in eo tantum ſenſu a nobis admittitur, quod anima corpori colligata & immerſa a rebus ſenſibilibus excitatur, ut ad inditam, atque anticipatam ideam advertat. Itaque juxta Peripateticorum; Epicureorumque mentem proloquium illud vulgare rejicimus, ſicut & aliud, quo humana mens comparatur tabulæ dolatæ, in qua imago nulla ſit picta. Cohærenter dicimus Apoſtolum aſſerere hoc unum, quod per creaturas elevamur ad notitiam Dei, quoniam videntes creaturas quaslibet eſſe finitas ac dependentes, & proinde non eſſe ſummum bonum ac ſummum verum, convertimus animum ad ſeipſum, ubi in idea ſummi boni ac ſummi veri Divinam exiſtentiam attingimus. Audiamus Auguſtinum hæc omnia explicantem Enarrat. in Pſalm.XLI. num.7. *Video enim quæ fecerit Deus meus, non autem video ipſum Deum meum, qui fecit hæc. Sed quoniam ſicut cervus deſidero ad fontes aquarum, & eſt apud eum fons vitæ, & in intellectum ſcriptus eſt Pſalmus filiis Core, & inviſibilia Dei per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur: quid agam, ut inveniam Deum meum? Conſiderabo terram: facta eſt terra. Eſt magna pulchritudo terrarum, ſed habet artificem. Magna miracula ſunt ſeminum, atque gignentium; ſed habent iſta omnia creatorem. Oſtendo magnitudinem circumfuſi maris, ſtupeo, miror, artificem quæro: Cælum ſuſpicio, & pulchritudinem ſiderum: admiror ſplendorem ſolis exſerendo diei ſufficientem, lunam nocturnas tenebras conſolantem: mira ſunt hæc, laudanda ſunt hæc, vel etiam ſtupenda ſunt hæc, neque enim terrena, ſed jam cæleſtia ſunt hæc: nondum ibi ſtat ſitis mea: hæc miror, hæc laudo; ſed eum, qui fecit hæc ſitio. Redeo ad me ipſum, & quis ſim etiam ipſe qui talia quæro, perſcrutor: invenio me habere corpus & animam; unum quod regam, aliud quo regar; corpus ſervire, animam imperare. Diſcerno animam melius eſſe aliquid quam corpus, ipſumque inquiſitorem talium rerum non corpus, ſed animam video: & tamen hæc omnia quæ colluſtravi, per corpus ea me colluſtraſſe cognoſco. Terram laudabam, oculis cognoveram; Cælum, ſidera, ſolem, lunamque laudabam, oculis cognoveram. Oculi membra ſunt carnis, feneſtræ ſunt mentis: interior eſt qui per has videt; quando cogitatione aliqua abſens eſt, fruſtra patent. Deus meus, qui fecit hæc, non iſtis oculis eſt inquirendus. Aliquid etiam per ſeipſum conſpiciat, utrum ſit aliquid quod non per oculos ſentiam, quaſi colores & lucem; non per aures quaſi cantum, & ſonum; non per palatum & linguam, quaſi ſaporem; non per totum corpus, quaſi mollitiem, & duritiem, rigorem, atque fervorem, aſperitatem, lenitatemque pertractem; ſed utrum ſit aliquod intus quod videam. Quid eſt intus videam? quod neque color ſit, neque ſonus, neque odor, neque ſapor, neque calor, aut frigus, aut duritia, aut mollitudo. Dicatur ergo mihi, quem colorem habeat Sapientia. Cum cogitamus juſtitiam, ejuſ-*

que intus in ipſa cogitatione pulchritudine fruimur, quid ſonat ad aures? quid tanquam vaporeum ſurgit ad nares? quid ori infertur? quid manu tractatur, & delectat? Et intus eſt, & pulchra eſt, & laudatur, & videtur: & ſi in tenebris ſunt oculi iſti, animus illius luce perfruitur. Quid eſt illud quod Tobias videbat, quando videnti filio cæcus conſilium vitæ dabat? Eſt ergo aliquid quod animus ipſe corporis dominator, rector, habitator videt; quod non per oculos corporis ſentit, non per aures, non per palatum, non per corporis tactum, ſed per ſeipſum: & utique melius quod per ſeipſum, quam quod per ſervum ſuum. Eſt prorſus: ſeipſum enim per ſe ipſum videt, & animus ipſe, ut norit ſe, videt ſe. Nec utique ut videat ſe, corporalium oculorum quærit auxilium; immo vero ab omnibus corporis ſenſibus, tanquam impedientibus, & perſtrepentibus abſtrahit ſe ad ſe, ut videat ſe in ſe, ut noverit ſe apud ſe. Hactenus Auguſtinus demonſtrans quomodo res corporeæ nos ad percipienda inviſibilia manuducant, revocando animum ad ſeipſum, in quo ſumma veritas non per ſenſus, ſed per inditam ipſi animo perceptionem conſpicitur.

Inſurges: Quum a rerum aſpectabilium contemplatione in Dei notitiam aſſurgimus, idea & conceptus ſummi boni efficitur per negationem finitatis, dependentiæ, aliarumque imperfectionum, quas in creaturis deprehendimus: Idea ergo Dei non ingenita & indita eſt, ſed acquiſita.

Reſp. nego ant. Si enim recitata verba Auguſtini attentiſſime legeris, non icciro percipitur ſummum bonum, independens, infinitum, æternum, quoniam res creatæ ſunt dependentes, finitæ, temporales; ſed contra creatæ res deprehenduntur finitæ & imperfectæ, propterea quod a ſummo ac perfectiſſimo bono deficiunt; ideſt quia habent artificem, & longe abſunt a perfectione auctoris, qui interiori percipitur animo. Ergo non infinitum per ideam finiti, ſed finitum per ideam infiniti dignoſcitur; nam quod intrinſece eſt limitatum, & variabile non poteſt eſſe certa regula firmiſſimæ atque incommutabilis veritatis. Vide alia Auguſtini verba in 3. prob., cui aſſentitur Boetius lib. 3. de Conſolat. Philoſoph. Proſa 10. ubi ait: *Omne quod imperfectum eſſe dicitur, in diminutione perfecti imperfectum eſſe perhibetur.*

Inſiſtes: Si idea ex rebus aſpectabilibus comparata non poteſt eſſe certiſſimum judicii criterium, quia creaturæ omnes finitæ ſunt ac mutabiles; ergo neque Deum poteſt repræſentare idea ingenita atque antecepta, cum & ipſa creata ſit, ideoque coarctata ac finita.

Reſpondent aliqui ideam creatam ac finitam non poſſe repræſentare Deum adæquate, bene tamen inadæquate. Verum videtur mihi hæc reſponſio totum ideæ ingenitæ ſyſtema pervertere, neque argumento ſatisfacere. Evertit ideas ingenitas, quia inadæquate Deum repræſentant etiam ideæ ex creaturarum contemplatione formatæ: Non ſatisfa-

tisfacit argumento, quia idea creata ſemper in ſe finita eſt, & conſequenter nequit eſſe ullius judicii, etiam inadæquati, conſtans, & immutabilis regula. Carteſiani vero aliqui reſpondent, eſſe quidem creatam ejuſmodi ideam; ſed tamen ſpectari poſſe dupliciter; primo modo, quatenus eſſe *formale, & proprium in mente noſtra habet*: deinde *ſecundum eſſe Vicarium*: & priori modo a nobis pendere, & eſſe pro lubitu variabilem, ideſt poſſe nos libere cogitare, vel non cogitare: ſecundo autem modo habere cauſſam neceſſariam, exhibere infallibiliter veritatem, neque penes nos eſſe, aliter, atque aliter de eadem re, quæ vera ſit judicare. Ita Carteſii mentem explicat Antonius Le Grand Inſtit. Philoſoph. P. 2. cap. 2. num. x.

At juxta Auguſtini principia reſpondetur, quod lex illa, per quam mens rationalis de rebus certa judicia pronuntiat, non eſt perceptio, aut aliquid ſe tenens ex parte potentiæ tantummodo; ſed ipſum lumen indefectibile veritatis perenniter menti aſſiſtens, & perceptionem illam in intellectu producens. Conſtat id ex hactenus dictis, quoniam omne creatum intrinſece mutabile debet eſſe: & expreſſe infertur ex verbis S. P. Auguſtini libro de vera Religione cap. xxxi. *Nec jam illud ambigendum eſt, incommutabilem naturam, quæ ſupra rationalem animam ſit, Deum eſſe; & ibi eſſe primam vitam, & primam eſſentiam, ubi eſt prima Sapientia. Nam hæc eſt illa incommutabilis veritas, quæ lex omnium artium recte dicitur, & ars omnipotentis artificis*. Itaque ad argumentum diſt. conſequens: ipſa idea ingenita creata eſt, quatenus dicit perceptionem rationalis animæ, concedo: quatenus dicit indefectibile lumen, quo hæc perceptio producitur, nego.

Urgebis adhuc: Si ipſum indefectibile lumen humanæ menti perpetuo adeſſet, rationalis creatura intuitive Deum videret, & quidem naturaliter: Hoc damnatum eſt a Vienneſi Concilio, & improbatum a Patribus, qui ad hujuſmodi Viſionem requirunt Lumen gloriæ: Ergo rationali animæ illud lumen indefectibile minime illabitur.

Reſp. diſt. ma. Videretur a creatura rationali intuitive Deus, ſi ei adeſſet indefectibile lumen per modum naturalis legis exhibens ſolam exiſtentiam Dei, & ceteras divinas perfectiones confuſe, atque inferens perceptionem ænigmaticam; nego. Videretur intuitive, ſi lumen iſtud æternum mentem illuſtraret, & adeſſet per modum ſpecialis objecti, præſentans diſtincte omnem divinam perfectionem, inferenſque cogitationem vividam, claram, pleniſſimam; conc. Atque me explico ex ipſo Peripateticorum ſyſtemate. Docent hi oculum intueri propria ſenſatione colores, non tamen videre perſpicue illam ſpeciem, quæ oculo colores præſentat. Quare? Propterea quod ſpecies iſta ad viſionem tanquam medium, non tanquam ſpeciale objectum concurrit. Pariformiter non intuebimur Deum vivide & clare, dum in corpore vivimus, eo quod indefectibile lumen eſt præſens menti, quatenus medium

dium eſt, & naturalis lex diſcernendi, non prout eſt objectum ſpeciale, quod perſpicua cognitione percipiatur. Adde animam corpori colligatam, & mutabilibus phantaſmatibus addictam non poſſe lumen illud propria ſenſatione percipere, eſto ratione hujus luminis cetera omnia cognoſcat: quemadmodum exiſtens in Theatro, & ſcenicis objectis immerſus, hæc vivide conſpicit medio lumine; quod tamen in homine comicis diſtracto vividam ſui perceptionem non excitat. Porro Viennenſe Concilium, ac Patres damnant eos, qui arbitrabantur Deum abſque ſuperno lumine gloriæ poſſe vivida, ſpeciali, & pleniſſima perceptione videri; quales fuere Beguardi, aliique; de quibus alibi. Illam vero imperfectam, & ænigmaticam Dei viſionem adſtruit beatus Paulus I. ad Corinthios cap. XIII. v. 12. *Neque enim quod ait Apoſtolus, Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, &, Nunc ſcio ex parte, non cernitur mente: cernitur plane, ſed beatiſſimos nondum facit. Illud enim beatiſſimos facit, quod ait, Tunc autem facie ad faciem, &, Tunc cognoſcam, ſicut & cognitus ſum*: ait S. P. Aug. lib. I. Retract. cap. XIV. num. 2. Lege & libri X. caput IX.

At rurſus perſiſtes: Si ea veritas incommutabilis, quæ Deus eſt, naturaliter illucet rationali creaturæ, igitur hæc naturaliter in Deum tendet, naturaliter habebit in ſe fidei ſemina, naturaliter erit Chriſtiana: quæ profecto Semipelagianiſmum redolent.

Reſp. non ſapere Semipelagianiſmum, ſi quis aſſerat eſſe in nobis naturalem perceptionem Dei ut Auctoris naturæ, & in hunc rationalem creaturam naturaliter tendere; ſed Semipelagianorum hæreſis eſt in viribus naturæ initialem gratiam, & fidei locare primordia. Fides equidem ea, quæ ſunt ordinis naturalis non ſpectat, ſed ſuperiora, & recondita, quæ nequeunt naturali lumine hominibus innoteſcere, ut ſunt Trinitas, Incarnatio, aliaque revelata. Neque Dei exiſtentia objectum eſt fidei, niſi prout creditur propter teſtimonium Dei revelantis, atque parati ſumus illam fateri, quamquam naturali obvia non foret rationi. Quod ſi fides ampliori quadam ſignificatione accipiatur, nempe pro quacunque notitia Dei; nullus negat indita cuique ſemina Chriſtianæ fidei. Sed iſta minus proprie dicitur fides, eoque tantum ſenſu, quo Tertullianus loquens de iis, qui licet falſis diis mancipati ſæpe ſæpius Deum nominant, cap. XVII. Apologetici clamat: *O teſtimonium animæ naturaliter Chriſtianæ!*

Opp. 2. Congenita idea Dei vel eſt habitus, vel eſt actus: non eſt actus quoniam omnis actus elicitur, & non infunditur; non eſt habitus, quia homini indita eſt ſola naturalis facultas intelligendi: Ergo hæc idea Dei congenita fictitia eſt. In hoc argumento ſatis deprehendi inſitæ ideæ figmentum exiſtimat eruditus Theologus Nicolaus L'Herminier.

Reſp. Ideam ſi accipiatur pro ſola mentis perceptione eſſe actum; nec

Digitized by Google

nec tamen elicitur a ſola humana mente, ut ſupra diximus: ſi vero ſumatur pro lumine, & incommutabili lege veritatis, datur per modum habitus, neque eſt ſola facultas naturalis intellectionis, ut videtur fateri Honoratus Tournely; ſed ipſe Deus nobis intime præſens, tanquam perpetua regula ac norma, ad quam judicia noſtra exigantur.

Opp. 3. Idea innata Dei vel eſt notitia alicujus Dei, qualiſcunque ille ſit; vel idea ac notitia Dei, ut eſt ſummum bonum univerſe; vel idea entis perfectiſſimi præciſe: non eſt idea qualiſcunque Dei aut veri, aut falſi, quia hæc idea non datur; non eſt idea Dei, prout Deus eſt ſummum bonum univerſe; ſi enim idea Dei, & idea ſummi boni promiſcue accipiantur, ſequitur Gentes, quæ Deum ignorant, nunquam peccare, nam quivis homo etiam Ethnicus ſemper agit propter bonum, ideoque ſemper propter Deum: non eſt denique idea entis perfectiſſimi præciſe; quicunque enim fatentur ſe habere ideam entis perfectiſſimi, non admittunt propterea exiſtentiam Dei; cum Epicurei, Spinoſa, & alii Athei, qui ens aliud non agnoſcunt præter mundum univerſum, fateantur ſe habere ideam entis perfectiſſimi, & tamen negent Dei exiſtentiam. Agitur ergo de idea veri Dei, prout eſt mundi auctor, & rector; ſed hujuſmodi idea non eſt innata ſed adventitia: Ergo, &c. Ita ratiocinatur idem L'Herminier.

Reſp. Ideam Dei nobis ingenitam eſſe ideam ſummi boni, ac perfectiſſimi entis. Neque hinc infertur Ethnicos ſemper agere propter Deum, & nunquam peccare; quum rationem ſummi boni conſtituant ſæpenumero in eo, in quo conſtitui non debet. Inſuper ad agendum propter Deum non ſufficit agere univerſe propter bonum, ſed opus eſt ut agatur propter ſummum bonum; nam Deus non eſt bonum qualecunque, ſive verum, ſive apparens, ſive finitum, ſive infinitum; ſed ſummum bonum, infinitum bonum, verum bonum. Ideam vero ſummi boni, ac perfectiſſimi entis, quam affirmant ſe habere Athei, quis non videat eſſe ideam perverſe confictam, non inditam nobis, atque anteceptam? Summum bonum quamlibet perfectionem complectitur. Itaque cum aut Epicurus, aut Spinoſa, aut quiſvis Atheus in Mundo omnem perfectionem deprehenderit, tunc poterit jure merito ideam perfectiſſimi entis cum idea mundi confundere. Verum perdet operam; nam ſi circumeat univerſas creaturas quærens ſummum bonum, undique illæ clamabunt: *Quære ſuper nos, non ſumus*. Creatio denique, & qualecunque opus ad extra, libere fit a Deo, ideoque in ingenita notitia Dei non relucet: ſed Deus concipitur ut mundi auctor, & rector per ideam ex ejus operibus acquiſitam.

Opp. ultimo Henno: Habitus primorum principiorum ſufficit ut firmiſſimum proferatur judicium: Sed habitus primorum principiorum eſt acquiſitus: Ergo habitus acquiſitus ſufficit ut judicium certiſſimum proferatur.

Reſp.

Reſp. eadem brevitate, qua Henno argumentationes omnes conglutinat, nego minorem: habitum enim primorum principiorum, qui ſit irrefragabilis veritas nullum agnoſco præter ideam ipſam ingenitam, & intime nobis aſſiſtens indefectibile lumen.

Propositio II. Suppoſita idea congenita Dei ſingulis hominibus inſita, facile demonſtratur Deum ipſum exiſtere.

Prob. Quælibet idea habet cauſſam, in qua aut formaliter, aut eminenter præcontinetur: Idea entis ſumme perfecti, ut oſtendimus Propoſ. præcedenti, neque formaliter, neque eminenter in creaturis præcontinetur: Ergo creaturæ nequeunt eſſe cauſſa ideæ entis ſumme perfecti; & conſequenter hæc idea ab ipſo Deo proficiſcitur. Et confirmatur: nam, ut ex dictis conſtat, quidquid in idea congenita, & clara alicujus rei elucet, id firmiſſime & abſque erroris periculo debet de eadem re enunciari: In idea Dei, quæ exhibet notionem ſummi boni, ideoque cujuſque perfectionis, elucet quoque exiſtentia, cum & ipſa ſit aliqua perfectio rei: Ergo exiſtentia invicto, certoque judicio debet enunciari de Deo. Quibus argumentationibus utuntur non ſolum Platonici, & Carteſiani Philoſophi, ſed etiam S. P. Auguſtinus lib. VIII. de Civit. Dei cap. 6., in quo ubi oſtendit ineſſe animis hominum ſpeciem intelligibilem rerum, infert hanc ſpeciem, ſi eſt prima & incommutabilis, eſſe incomparabilem, in eaque omnem contineri perfectionem, ideoque rectiſſime ex ea conſequi quod exiſtat rerum omnium principium.

Opp. 1. Tametſi in idea ſubſtantiæ cogitantis actualis exiſtentia reluceat, & in idea creaturarum exiſtentia poſſibilis; nihilominus certus non ero ſubſtantiam cogitantem actu exiſtere, aut creaturam exiſtere poſſe, niſi ſuppoſita divina providentia ac veracitate, quæ non patitur quemlibet hominem decipi: Ergo etiamſi in idea, ac notione entis ſumme perfecti reſplendeat exiſtentia actualis, non proinde certus ero de ſummi Numinis exiſtentia, niſi divina veracitate ſuppoſita: & conſequenter prædicta argumenta petunt principium, idque ſupponunt quod probant. Antecedens admittitur a Carteſio, qui medit. III. ait: *Sum certus me eſſe rem cogitantem. Unde vero certus ſum? quia claram & diſtinctam ejus habeo perceptionem. Quid ſi etiam hic me Deus fallat, ut id clare, & diſtincte percipere mihi videar, quod nihilominus falſum eſt? Fieri ſane poteſt. Examinare igitur debeo, quamprimum occurret occaſio, an ſit Deus, & ſi ſit, an poſſit eſſe deceptor.*

Reſp. nego antecedens, non enim Carteſium nos undequaque ſequimur, ſed Auguſtinum. Ab illo dialelyſmon & circulum committi contendit Huetius Cenſuræ cap. IV. n. X. quippe revera probat Deum exiſtere, quia ego cogito, & vera eſt idea quæ eſt in me; & deinde probat veram eſſe ideam quæ eſt in me, quia Deus eſt, & non poteſt eſſe

eſſe deceptor. Scribit etiam Wolzogenius in Critica Meditationis III. Carteſium binis præcedentibus Medd. inanem luſiſſe operam, quippe antequam demonſtret eſſe Deum qui non poſſit decipere, nequit certus eſſe, id eſſe verum, quod de ſua natura clare, & diſtincte ſibi viſus eſt percepiſſe, ſe nimirum eſſe ſubſtantiam cogitantem. Itaque nos cum Auguſtino idearum ingenitarum nomine non intelligimus ſolam perceptionem mentis, ſed legem incommutabilem, & indefectibile lumen, ut ſatis in ſuperiori Propoſit. explicavimus. Idea ſic accepta non eſt clara & certa ſuppoſita divina veracitate, ſed e contra certi ſumus Deum eſſe veracem, quoniam veracitas relucet in idea entis undequaque perfecti. Ex quo autem hæc idea ſit ipſum divinum lumen increatum, ideoque ipſemet Deus, non conſequitur nos quoque peccare διὰ κύκλων, per circulum, ac petitionem principii: ſiquidem idea non eſt divinum lumen prout exiſtit in ſe, ſed divinum lumen prout eſt nobis intime præſens; & conſequenter non proficiſcitur noſtra argumentatio a præſuppoſita divina exiſtentia ad hanc eamdem probandam; ſed a manifeſta exiſtentia divini luminis in mente noſtra ad demonſtrandam Dei exiſtentiam in ſe.

Opp. 2. Ex quo in idea E. G. trianguli dilucide percipiatur non poſſe dari triangulum, cujus tres anguli non ſint duobus rectis æquales, non conſequitur exiſtere actu triangulum: & ex quo in conceptu ideaque creaturæ exiſtentis reluceat perſpicue ipſamet exiſtentia, non proinde certi ſumus creaturam exiſtere: Ergo neque certo percipimus extare Deum, ex eo quod in idea clara Dei obvia ſit exiſtentia.

Reſp. nego conſequentiam, & paritatem. Etenim in nulla idea ingenita cujuſque creaturæ venit exiſtentia actualis: ad eſſentiam quippe rei creatæ pertinet duntaxat quod poſſit eſſe, non quod ſit actu. Quapropter idea creaturæ actualiter exiſtentis eſt idea factitia, non antecepta. Hæc videntur ſtatuta idea cuique inſita facile a Carteſianis explanari, ut ab Edmundo Purchotio cap. II. Pneumatologiæ 1. & 2. argum. metaphyſico, & Antonio Le-Grand loc. cit.

Propositio III. Quod idea entis perfectiſſimi, ex qua modo demonſtrabatur Deum eſſe, reapſe ſit cuique congenita, & indita, non eſt ita certum, ut ex ea poſſint Athei evidenter convinci: at certum eſt dari hanc ideam aut inſitam, aut a ſenſibus hauſtam, ex eaque divinam probari exiſtentiam.

Habet hæc propoſitio duas partes, quarum prima eſt contra omnes Carteſianos, qui arbitrantur ſe demonſtrare ideas congenitas probationibus geometricis, non probabilibus tantum ac plauſibilibus: altera pars revocari nequit in dubium.

Itaque primam Propoſitionis partem ſic oſtendo. In primis, ſi dixeris pluribus Theologis hujus, atque antiquioris ætatis, datur notitia Dei anticipata & ingenita, quæ non comparatur per ſenſus, hi

ſalva

ſalva Fide ideam iſtam dari negabunt: Ergo a fortiori poterunt eamdem ideam negare Athei.

Deinde: Probaturus adverſus Atheos exiſtere hanc ideam, aut conaberis id efficere ſacris literis, aut Patrum teſtimoniis, aut naturali ratione. Si urgeas divinarum Scripturarum auctoritatem, Atheus eas ſpernit; quin & Theologi plurimi illas interpretantur non recurrendo ad ullam hujuſmodi ideam; cujus exiſtentia ſi expreſſe comprobaretur ex ſacris literis, pertineret ad fidem: quod nemo poteſt aſſerere. Si provocas Atheum Sanctorum Patrum ſententiis; in eumdem incidis ſcopulum: nam pervicax ille Atheus Patrum doctrinæ non credit, & ſurdo canis. Fidelis vero Sanctorum dicta libenter excipit; ſed ea non prorſus abſurde exponit de notitia acquiſita, non de antecepta. Ergo cum Atheis ratione, non auctoritate certandum eſt. Jam vero cogeris oſtendere congenitam ideam Dei argumentis a ratione petitis: quæ ad duo capita revocabuntur, ſive ad perceptionem Carteſii, ſive ad legem incommutabilem, quam ego cum Auguſtino propugno. Atqui neutra nedum Atheo, verum nec unicuique fideli firmiſſimum extorquet aſſenſum.

Loquamur de ſententia Carteſii. Hujus doctrinæ prolixius expoſitæ hæc eſt ſumma: Cum ego ſim ſubſtantia cogitans, ideam entis perfectiſſimi in mente habeo: Hæc idea a me non proficiſcitur, quia ejus objectivam realitatem non æquo: Ergo alia præter me illius ideæ exiſtit cauſſa. Principio indubitanter aſſerit ſe eſſe ſubſtantiam cogitantem, quod ait poſſe in dubium revocari, niſi prius examinetur, num ſit Deus, & poſſit eſſe deceptor: quod ait Huetius evertere quod Carteſius molitur, & eſſe jocularem petitionem principii. Deinde affirmat ſe habere dum cogitat ideas in mente, & utique innatas. Quamdiu non noverit Deum deceptorem non eſſe, dubitare debet, an ideæ quas habet ſint mera phantaſmata, aut maligni ſpiritus illuſiones: cumque omni ſenſu non careat, erunt fortaſſis hæ ideæ imagines rerum per ſenſus perceptarum, quæ adhuc ejus menti obverſentur. Ait inter alias ideas, ſe habere ideam entis perfectiſſimi, & hanc a ſe diſtinctiſſime percipi. Sed videtur aliquibus rem implicatam narrare; quandoquidem ſi talis idea diſtincte percipitur, habet realitatem ſubjectivam finitam ac terminatam, ideoque finita ac terminata erit quoque realitas objectiva: & ſi dixerit ideam illam non repræſentare infinitum in tota ſua latipatentia; non erit hæc idea infiniti, quemadmodum non erit imago hominis, quæ extremum refert capillum. Docet ſe non eſſe cauſſam illius ideæ; ſed cum ipſe Carteſius fateatur ideam nullam ex ſe realitatem formalem exigere, præter illam quam mutuatur a cogitatione, cujus eſt modus, ſequitur quod idea habeat ab ipſa cogitatione etiam realitatem objectivam, & quod cauſſa hujus ideæ ſit ipſamet cogitatio, non Deus. Præterea cum non ſit, ut modo dicebam, niſi idea

idea ac perceptio finita, poterit aliunde proficiſci, quam a re infinita, ac ſumme perfecta. Ita eludit præfatum argumentum Carteſii Wolzogenius; qui breviter a me dicta late explicat, & amplioribus notis confirmat. Addit Huetius, Carteſium ſeſe proprio gladio jugulare; aperte enim fatetur quod non poſſit percipi infinitio rei infinitæ, niſi negative: ideoque percipitur res infinita per ideam finiti, non e contra, ut alibi affirmat; atque hanc manifeſtiſſimam repugnantiam non ſatis candide ab ipſo excuſari in Epiſtola xv. & xvi. Tom. 2. Vide Cenſuram Huetii loco cit. num. iii. & iv.

Alterum Carteſii argumentum eadem facilitate convellitur; tum quia perceptio quæque, licet clara, eſt finita & variabilis, & per conſequens non poteſt eſſe incommutabile veritatis criterium; tum etiam quia Carteſiani aſſeveranter docent, poſſe Deum efficere ut vera ſint, quæ clariſſima perceptione nobis videntur eſſe falſa. Ergo, inquit Huetius cap. ii. num. xii., fieri quoque poteſt, ut clara, & diſtincta perceptio non ſit norma veritatis. Itaque hujuſmodi argumentatio: Datur idea ingenita qualis adſtruitur a Carteſio, Ergo datur Deus, non eſt contra Atheos invictiſſima, quia poteſt impune negari antecedens.

Videamus modo de idea cuique indita, qualem ſtatuimus ex Auguſtino. Noſter Ariminenſis Diſt. iii. q. iv. art. i. duplici via omnia S. Patris loca explicat abſque Dei notitia congenita. Primo animadvertit quod aliquid cognoſci in veritate ſuperna poteſt diverſa ratione explanari; vel enim cognoſcitur objective, ſive ut in objecto cognito, quemadmodum res abſentes percipiuntur in propria ſpecie: vel cognoſcitur cauſſaliter, ſicuti color dicitur videri in lumine, non quod videatur in eo tanquam in medio cognito, cum color videatur immediate in ſeipſo, ſed quia lumen eſt partialis cauſſa viſionis, qua color in ſe videtur. Auguſtinus itaque affirmat omnia cognoſci in prima veritate ſecundo modo, ideſt cauſſaliter, non objective; tanquam in lumine quod eſt cauſſa noſtræ perceptionis, non tanquam in idea, ſive ſpecie. Et revera Auguſtinus lib. 2. de lib. arbitrio cap. 17. ait: *Sicut multa, & diverſa ſunt, quæ in luce ſolis vident homines, lux tamen ipſa una eſt; ita lux ſapientiæ, in qua ipſa videri poſſunt, omnibus ſapientibus eſt una communis*. Quo in loco S. Pater ſupernam veritatem comparat luci, quæ cauſſat viſionem rerum corporearum, quæ tamen in ſeipſis videntur, & non in luce. Hæc non diffitentur Peripatetici; qui exiſtimant omnem notitiam eſſe hauſtam a ſenſibus. Quis enim ſanæ mentis neget unquam, primum ac ſummum verum ad noſtras perceptiones tanquam cauſſam concurrere?

Præterea obſervat Gregorius, quod S. Pater in eodem libro de libero arbitrio cap. 4. volens oſtendere Deum eſſe, incipit a rebus immediate notis, puta, quod nos ſumus, vivimus, & intelligimus;

Digitized by Google

& deinde progreditur per gradus perfectionum, quia ſcilicet viventia præſtantiora ſunt iis, quæ tantum ſunt, & intelligentia iis, quæ tantum ſunt, & vivunt; & tandem probat quod ſit veritas, quæ mentibus noſtris eſt præſtantior, & inde concludit Deum eſſe, idque præſtat quoque in VIII. de Civit. Dei cap. 6. & Enarat. in Pſ. 41. *Ex quibus apparet*, ait Ariminenſis, *quod notitia Dei non eſt prior, nec ex illa proceditur ad notitiam aliorum: ſed e contra ex aliis nobis notis probatur eſſe aliquam veritatem primam incommutabilem; ex qua cauſſaliter nota ſunt nobis quæcunque incommutabiliter vera ſunt*. Eadem ratione Auguſtinianam ſententiam expediet Thomiſta cum ſuo Angelico Præceptore; qui 1. Parte quæſt. XII. art. XI. ad 3. hæc habet: *Omnia dicimur in Deo videre, & ſecundum ipſum de omnibus judicare, in quantum per participationem ſui luminis omnia cognoſcimus, & dijudicamus. Nam & ipſum lumen naturale rationis participatio quædam eſt divini luminis, ſicut etiam omnia ſenſibilia dicimur videre, & judicare in ſole, ideſt per lumen ſolis. Unde dicit Auguſtinus primo Soliloquiorum, Diſciplinarum ſpectamina videri non poſſunt, niſi aliquo velut ſuo ſole illuſtrentur, videlicet Deo*. Ita nimirum abſque ulla idea congenita & antecepta depromptis ex Auguſtino argumentis occurrunt.

Hæc nullatenus nos a ſtatuta ſuperius congenita idea Dei debent removere: nam Philoſophiæ Carteſianæ Cenſoribus reſpondendum eſt, a nobis non in ſola perceptione, ſed in æterno & indefectibili lumine, quod proculdubio realitatem habet objectivam, hanc ideam conſtitui. His vero, Gregorio videlicet, ac D. Thomæ in eo aſſentior, quod ſempiternum lumen eſt cauſſa noſtræ perceptionis: ſed nego iſtud æternum lumen immediate in ſe non videri, nec in ſe videri lumen ſolis, quando per illud corporea conſpicimus. Utique lumen non videmus intuitive, propterea quod concurrit ad viſionem tanquam medium, non tanquam objectum, quod propria ſenſatione percipiatur. Videtur tamen, & videtur in ſe, & per illud res corporeæ videntur, non contra illud videtur per res corporeas. Idem affirmamus de ſempiterno veritatis lumine relate ad quælibet intelligibilia. Supra rem totam in Reſp. ad 1. Oppoſ. explicavimus. At quorſum hæc? Ingenue fatendum erat, ſententiam de anteceptis ideis non omnibus probari, neque ex hoc fonte hauriri invictiſſimum contra Atheos argumentum.

Ceterum, quod erat altera pars Propoſitionis, datur notitia entis perfectiſſimi, aut ſit naturaliter indita, aut acquiſita: Ergo datur Deus. Probatur conſequentia: Si hæc idea & notitia eſt ingenita, nullam aliam habet cauſſam niſi lumen incommutabile veritatis, imo hoc ipſum incommutabile lumen nobis intime aſſiſtens eſt ipſa idea: Lumen iſtud indefectibile veritatis eſt Deus: Ergo ſi datur notitia ingenita Dei, datur Deus. Atque hoc argumentum ex 1. & 2. Propoſit. ſatis corrobora-

boratur. Si vero hæc idea entis ſumme perfecti ſit e ſenſibus hauſta, ita argumentor: Efficitur idea ſummi boni, ſummi veri, ſummi perfecti, quia inter creaturas conſpicimus unam magis bonam, magis veram, magis perfectam altera, ideoque creaturæ magis, minuſve approximantur bonitati, veritati, & perfectioni, quæ ſic ceteris ſupereminet, ut ſuperiorem non habeat: Sed bonitas, veritas, & qualiſcunque perfectio, quæ ita ceteras antecellit, ut ſuperiorem non habeat, eſt Deus: Ergo ſi datur idea entis ſummè perfecti etiam a ſenſibus hauſta, exiſtit Deus. Utitur hoc argumento Auguſtinus Enarrat. 2. in Pſ.26. & lib.VIII. de Civit. Dei cap. 6. Anſelmus in Monologio cap. 4. Richardus Victorinus lib. 1. de Trinitate cap. 11. D. Thomas quæſt. 2. art. 3. Prob. 4. Aegidius noſter diſt. 3. p. 1. princ. 1. art. 3. Philoſophi ac Theologi omnes: explanatque illud diſerta eruditione Petavius lib. 1. cap. 2. num. VI. VII. & VIII.

Opp. 1. Ex pluribus creaturis, quarum una magis participat rationem mali quàm altera, non poteſt hauriri idea ſummi mali exiſtentis. Ergo ex pluribus creaturis, quarum una eſt altera melior, effici nequit notio exiſtentis ſummi boni.

Reſp. ideam ſummi mali exiſtentis commentitiam eſſe, ac repugnantem. Quid eſt enim malum, niſi alicujus boni defectus? Igitur ſummum malum oportet omni careat bonitate: At exiſtentia eſt bonum aliquod: Nequit ergo ſummum malum percipi cum exiſtentia. Bonum contra eſt perfectio carens aliquo malo: erit itaque omne bonum expers quacunque malitia: Atqui non exiſtere aliquod malum eſt: Ergo omne bonum concipi numquam poteſt abſque exiſtentia. Quamobrem nego præfati argumenti conſecutionem.

Opp. 2. Ex quo detur unus E. G. color lucidior altero, unum animal alio perfectius, minime ſequitur dari colorem lucidiſſimum, aut perfectiſſimum animal: Igitur ex quo aliqua creatura ſit melior altera, fruſtra arguitur quod exiſtat res optima, & ſingulis creaturis præſtantior.

Reſp. retorquendo argumentum: nempe ex quo unus color præcellat alteri recte conſequitur dari albedinem, quæ eſt color aliis lucentior; & ex quo unum animal ſuperet aliud infertur exiſtere hominem, animal rationale brutis perfectius. Ergo ex quo una res ſit melior altera probatur dari rem optimam ſingulis rebus præſtantiorem. Verum tamen eſt, quod in idea hujus coloris vividioris, ſcilicet albedinis, atque in idea iſtius animalis rationalis, videlicet hominis, non relucet infinitas, neque neceſſaria exiſtentia; quoniam idea infinitatis repugnat cum idea rei finitæ, cujuſmodi eſt quilibet color; & idea neceſſariæ exiſtentiæ adverſatur ideæ rei contingentis, cujuſmodi eſt quodcunque animal. At idea infinitatis comprehenditur e contra in idea ſummi boni; quandoquidem idea ſummi boni qualemcunque exhibet perfectionem:

 infi-

infinitas autem aliqua perfectio eſt. Sed de Ideis, quantum Auguſtiniani Theologi intererat, hactenus.

CAPUT II.

Adverſus Atheos argumenta reliqua producuntur.

SOLIS a natura inſitis perceptionibus pergebat Renatus Carteſius oſtendere Deum eſſe; at denique in vulgatiſſimam ratiocinationem prorupit: *Si ſit alia præter Deum cauſſa, quæri poteſt an ſit ex ſe, vel ab alio? ſi ex ſe, erit Deus, ſi ab alio, toties quæretur, donec ad illam perveniatur, quæ a ſe, & ſit Deus, cum in infinitum progredi non liceat*. Quod animadvertens Socinianus Carteſii Cenſor, *Cur, quæſo*, inquit, *per tot ambages & mæandros eo contendit auctor, quo trita via jam pridem alii pervenerunt?* De ideis & nos quidem, ut juxta Auguſtinum ſtatuerentur, plura diximus: nolumus tamen ab ea ſemita deflectere, qua ceteri omnes incedunt; atque hoc loco alias probationes afferre inſtituimus.

Primum momentum metaphyſicum ex rerum creatarum contingentia.

Quæcunque oculis noſtris conſpiciuntur, contingenter exiſtunt; nam videmus arbores germinare & areſcere, fontes fluere & exſiccari, animantia generari ac perire, ipſumque præſtantiſſimum animal hominem, Pſ. LXXXIX. 6. comparari herbæ, quæ *mane floreat & tranſeat, veſpere decidat, induret, & areſcat*: Hæc rerum aſpectabilium contingentia ſupponit extantiam entis neceſſarii, ac ſummè perfecti, quod exiſtat immutabiliter, & a ſe: Ergo ens ſummè perfectum ac neceſſarium, nempe Deus, revera exiſtit. Prob. min. Si omnia eſſent contingentia, neque eſſet ens ſummum ac neceſſarium, cum res contingens ita ſit ut poſſit non eſſe, rationabiliter fieret ſuppoſitio, quod nulla res exiſteret: Ea ſuppoſitione facta manifeſtum eſt exiſtere ens ſummum ac neceſſarium: Ergo ſi omnia aſpectabilia contingenter ſunt, conſequitur entis ſummi ac neceſſarii exiſtentia. Minor facile oſtenditur, quippe ſi ſupponatur nihil exiſtere, nihil erit producibile, omniaque impoſſibilia; quod enim nihil eſt, non poteſt eſſe cauſſa rei exiſtentis.

Confirmatur ex Damaſceno libro I. de Fide Orth. Quidquid eſt mutabile & contingens, creatum eſt, vel increatum: Si creatum; ergo oportet eſſe conditorem omnium rerum mutabilium & contingentium.

Si

Si increatum, ergo non erit contingens, ſed immutabile, quoniam non poteſt eſſe mutationi ſubjectum, niſi quod eſſe cœpit a mutatione.

Rurſus corroboratur: Quæ contingenter exiſtunt nullam habent vim ſeſe conſervandi; poſſunt enim contingentia ſingulis momentis deſinere: Igitur quod perſeverent, beneficium eſt alicujus cauſæ, quæ ea ſervet, & in dies quodammodo reproducat: Atqui non minor potentia requiritur ad rem producendam, quàm conſervandam: Ergo ſi ut perſeverent indigent cauſa, ac principio non contingenti, tali cauſſa ac principio indigent quoque ut exiſtant.

Reſpondet Epicureus dari quidem ens neceſſarium, ac perpetuum, at iſtud nullum eſſe præter inſectiles atomos, cum experientia compertum ſit ex nihilo nihil fieri, & nihil in nihilum reverti, ut decem argumentis demonſtrat Lucretius Lib. 1. De rerum natura ab eo verſu,

Nam ſi de nihilo fierent, ex omnibus rebus
Omne genus naſci poſſet &c.

Sed nihil abſurdius Epicuri deliramentis. Primo quoniam atomorum quædam ſunt ſolidiores, quædam humectiores, quædam rotundæ, quædam aliis inſtructæ figuris, & omnes perpetua colliſione franguntur, adeoque nequeunt eſſe inſectiles, ac perſiſtentes. Deinde dato Epicureis quod omnes atomi, & rerum aſpectabilium ſemina ſint perfecte ſolida, ſoliditas non poteſt percipi niſi partium contactu; partium vero contactus non datur niſi in corporibus concretis: aut ſaltem ſi atomi deprehenduntur ſolidæ, deprehenduntur eo contactu, quo percipiuntur ſolida corpora quæque concreta. Itaque ſi ex ſoliditate poſſet argui æterna exiſtentia, quælibet corpora concreta, quæ tactu percipiuntur ſolida, forent æque indiſſolubilia, ac atomi & ſemina. Ulterius, ut demonſtrat Thomas Creechius Cenſura in librum 1. Lucretii, argumenta, quibus Epicurei adſtruunt ſuis atomis æternitatem, vitioſa innituntur ſuppoſitione. Detur enim, quodlibet e quolibet oriri non poſſe, res naſci ſtatutis temporibus, agros fertiliores reddi agricolarum induſtria, detur quidquid affirmat Lucretius: quomodo inde efficitur, ipſas atomos non fuiſſe productas, & nihil fieri ſupremi Numinis providentia? *Neutrum*, ait Creechius, *concludet*; *ideoque decem argumenta perierunt*. Rectiſſime igitur creditur Deus omnia de nihilo feciſſe, *quia etiamſi omnia formata de iſta materia facta ſunt, hæc ipſa materia tamen de omnino nihilo facta eſt*, inquit S. P. Auguſtinus lib. 1. de Geneſ. contra Manichæos.

Reſpondet Spinoſa nullum dari ens contingens ac producibile, ſed res omnes ſolum produci ratione extenſionis, quippe omnis ſubſtantia deffinitur, *Ens per ſe ſubſiſtens*: Atqui omnes res corporeæ ſunt ſubſtantiæ: Ergo exiſtunt per ſe, nec ſunt ab ente aliquo neceſſario productæ.

Verum Spinoſa inaniter fucum facit; deffinitio enim ſubſtantiæ, quod

quod ſit *ens per ſe exiſtens*, eſt definitio ſubſtantiæ Dialecticorum, ideſt ideæ, qua percipitur res in ſe exiſtens, non ſubjecto adhærens, ut figura, extenſio, motus, & alia quæ dicimus accidentia: quæ deffinitio convenit etiam ſubſtantiæ productæ, & a neceſſario ente diſtinctæ, ut animæ, corpori, plantæ, rebuſque univerſis ſpiritualibus, & corporeis. Quid eſt ergo proprie ſubſtantia? id quod eſt, (aut a ſe, aut a Deo ſit), & non advenit rei quæ eſt. *Dicitur homo, dicitur cælum, dicitur ſol, luna, lapis, mare, aer: omnia iſta ſubſtantiæ ſunt, eo ipſo quo ſunt*: ait Auguſtinus in Pſalm. LXVIII. ſerm. I. num. 5. Si contenderet Spinoſa, a nulla ſecunda cauſa produci novam ſubſtantiam, & formas quaſque eſſe materiæ congeriem, modum ac diſpoſitionem, quia nulla ſubſtantia poteſt ex nihilo a creatura produci, tametſi obvia eſſet reſponſio, quod formæ educuntur e ſubjecto, quo non eget cauſſa creatrix, concederem argumentum; non enim quiſquis negat formas Peripateticas æſtimandus eſt atheus, dummodo aſſerat permixtionem, & particularum congeriem, in qua ſtatuit formas, fieri circa materiam a Deo productam, quæcunque ea demum ſit.

Reſpondent alii Athei, ineptam eſſe illam conſecutionem, quæcunque res aſpectabiles ſunt contingentes, ergo contingens erit tota rerum aſpectabilium complexio; non enim a diſtributivo ad collectivum, a partibus ad totum tenet argumentatio.

Sed futilis ſane reſponſio; nam etiamſi non valeat illatio a partibus ad totum in quibuſdam enunciationibus, quæ pertinent ad extenſionem continuam, vel diſcretam, E. G. tenuiſſimæ ſunt ſingulæ guttæ aquarum, pauci ſunt incolæ unius oppidi, ergo parum extenditur mare, neque multitudinem efficiunt homines univerſi: valet nihilominus id genus argumentationis in ceteris, præſertim, quæ ad eſſentiam pertinent, V. G. Quilibet lapis eſt corpus, ſinguli homines ſunt rationales, unaquæque particula aquæ eſt fluida, igitur omnis acervus lapidum habet extenſionem, univerſa hominum collectio pollet ratione, fluidus eſt oceanus, aut fluvius. Certe quod res contingentes poſſint non eſſe, ad earum ſpectat eſſentiam; ſi enim ita eſſent ut non poſſent non eſſe, incommutabiles forent, non contingentes.

Oppones: Ex quo ſingula poſſibilia poſſint eſſe, non conſequitur ergo omnia poſſibilia collective poſſunt actu exiſtere: Ergo ex quo contingentia ſingula poſſint non eſſe, non infertur, quod omnia contingentia, collective valeant actu non exiſtere. Reſp. nego paritatem. In idea ac perceptione poſſibilium venit exiſtentia poſſibilis, non actualis, ideoque repugnat quod omnia collective poſſibilia actu exiſtant; quandoquidem ſi omnia poſſibilia ſint actu, jam nullum remanet quod ſit potentia, & conſequenter tollitur omnis poſſibilitas. Contra in idea contingentium percipitur ex æquo poteſtas exiſtendi, & poteſtas

ſtas non exiſtendi; ac proinde ſemper ſunt contingentia ac mutabilia, ſive ſupponantur in actuali exiſtentia cum poteſtate ad non exiſtendum, ſive non extantia actu cum poſſibilitate exiſtendi.

Momentum ſecundum Phyſicum ex motu, ac ſerie cauſſarum ſecundarum.

Senſu vividiſſimo omnia moveri conſpicimus,
Nam certe non inter ſe ſtipata cohæret
Materies, quoniam minui rem quamque videmus;
Et quaſi longinquo fluere omnia cernimus ævo,
Ex oculiſque vetuſtatem ſubducere noſtris:

Ait idem Lucretius lib. 2. Sed quæcumque moventur primitus a ſuperna cauſſa, quæ ſit immobilis, moveri debent: Ergo exiſtit hæc cauſa ſuprema atque immobilis, quæ Deus eſt. Minor probatur; etenim, quæ moventur vel moventur a ſe, vel ab alio; non a ſe, aliàs erunt primum principium movens immotum, quod nos dicimus Deum: ergo moventur ab alio: Atqui in cauſarum ſerie repugnat proceſſus in infinitum: Siſtendum eſt igitur in aliqua prima cauſa movente quaſcunque alias, quæ cauſa eſt Deus. Quod in cauſſarum ſerie repugnet proceſſus in infinitum demonſtrant omnes Theologi, & Philoſophi, quia aliàs nullus effectus produceretur in tempore; cum enim res præſertim corporeæ moveantur, & agant temporum intervallo, ſi numero infinitæ eſſent cauſæ, a motione illius cauſæ quæ nunc agit nullis ſæculorum ſpatiis ad primam cauſam moventem poſſet perveniri. Singulare autem exemplum protulit ante Merſennium ſapientiſſimus noſter Aegidius 2. Meth. q. 18. ex numerorum ratione. Enim vero ſi non detur unitas, quæ eſt principium numerorum, nullus numerus poterit ſupputari; nam niſi ſit unitas, non poteſt dari binarium, quia iſtud reſultat ex duplici unitate; & niſi detur binarium, excogitari nequit numerus quaternarius, reſultans ex duplici binario, &c. At cauſæ ſubordinatæ, quarum una movet alteram, ſe habent ad inſtar numerorum, quorum unus alium ſupponit: Ergo niſi detur cauſſa movens unica ac prima, nulla alia cauſſa movens poterit excogitari.

Quod vero prima cauſſa ceteras omnes præmovens ſit Deus, ita evincitur ex Auguſtino lib. x. Confeſ. cap. VI. Quocunque corpore perfectior eſt anima, quæ corpus movet; Ergo qualicunque re mota præſtantior eſt cauſſa, quæ movet omnia. Rem autem omnium præſtantiſſimam eſſe Deum fatetur ſingulorum hominum ſenſus. *Veritas enim dicit mihi: Non eſt Deus tuus cœlum, & terra, neque omne corpus. Hoc dicit eorum natura videnti: Moles eſt, moles minor eſt in parte, quàm in toto. Jam tu melior es, tibi dico anima, quoniam tu vegetas*

Digitized by Google

getas molem corporis tui, præbens ei vitam, quod nullum corpus præſtat corpori. Deus autem tuus etiam tibi vitæ vita eſt. Sed lege totum Caput præcitatum magni Auguſtini.

Hoc argumentum videtur inviĉtiſſimum etiam Hugoni Grotio, qui libro I. de Veritate Religionis Chriſt. ita breviter ac diſſerte illud proponit. *Res aliquas eſſe, quæ eſſe cœperint, ſenſu ipſo & confeſſione omnium conſtat. Eæ autem res ſibi non fuerunt cauſſa, ut eſſent: nam quod non eſt agere non poteſt; nec ipſa res eſſe potuit, antequam eſſet. Sequitur igitur, ut aliunde habeant ſui originem: quod non tantum de illis rebus, quas ipſi aut conſpicimus, aut conſpeximus fatendum eſt; ſed & de iis, unde illæ ortum habent, donec tandem ad aliquam cauſſam perveniamus, quæ eſſe nunquam cœperit, &c.*

Reſpondet Epicureus dari quidem motus, ſed horum primam effectricem cauſſam eſſe atomos, quæ per inane infinitum deorſum tendentes interjecto inani cohæreſcunt, rerumque omnium formas efficiunt.

Belle Lactantius Firmianus libro divinarum Inſtit. III. cap. 17. ait: *Nemo iſta præter unum Leucippum ſomniavit, a quo Democritus eruditus hæreditatem ſtultitiæ reliquit Epicuro.* Et quidem Epicurei opinantur corpuſcula deorſum deſcendere, quoniam eo genere motus corpora quoque concreta feruntur. At inepta eſt conſecutio: lapis, lignum, & omne grave tendit deorſum, ergo eadem ratione moveri debent horum concretorum particulæ; rotæ enim, elateres, & reliquæ partes machinæ non moventur ſeorſim, quomodo faciunt conjunctæ. Præterea vel atomi recta moventur lineis parallelis, vel paullulum incurvantur, ut ex ipſis fluant concreta: ſi hoc ſecundum aſſerat Epicurus, motus atomorum non erit eſſentialiter rectus; ſi primum affirmet, ergo nunquam cohæreſcent ad perficienda corpora, niſi ab exteriori aliqua cauſſa inclinentur; parallelæ enim lineæ nunquam ſeſe intercidunt quocunque protrahantur. Dato igitur unicuique corpori motu recto, ut non diffitentur recentiores Philoſophi plurimi, *quæ nova cauſſa in natura eſt, quæ declinet atomum? aut num ſortiuntur inter ſe, quæ declinet, quæ non? aut cur minimo declinet intervallo, majore non? aut cur declinet uno minimo, non declinet duobus, aut tribus?* Ita hortos Epicuri, ait Creechius, vaſtat Cicero in lib. de Fato. Appoſite de inſaniſſimo Philoſopho Auguſtinus lib. III. contra Academicos cap. X. num. 23. *Iſte luxurioſus cum atomos quaſi ancillulas ſuas, ideſt corpuſcula quæ in tenebris lætus amplectitur, non tenere viam ſuam, ſed in alienos limites paſſim ſponte declinare permittit, totum patrimonium etiam per jurgia diſſipavit.*

Reſpondent quidam Pagani Sinenſes omnium rerum cauſſam eſſe bonitatem quamdam eſſentialem undique diffuſam, ſed a materia indiſtinctam, quæ eſt aut materies quædam ſubtilior, aut quinta Pythagoricorum eſſentia.

Hoc

Hoc Indorum ſyſtema aperte dictis confoditur. Etenim hæc bonitas ſi eſt a ſe, erit Deus; ſi ab alio, erit a Deo, & erit bonitas per participationem, non per eſſentiam. In ſubtiliori autem materia, quam Pythagoras quintam vocat eſſentiam locare ſummam bonitatem, putidum figmentum eſt: quippe ſi hæc ſumma bonitas eſt ipſa materia in quolibet corpore diviſa, quomodo eſt una, quomodo univerſalis, quomodo undique circumfuſa? Sed neque differt iſte, niſi nomine tenus, ab errore Epicuri & Spinoſæ, quem nuperrime refutavi. Non opus eſt igitur, ut in eo refellendo immoremur. *Videte, quam expedita ſit ſententia Catholicæ diſciplinæ, quæ aliud dicit bonum, quod ſumme, ac per ſe bonum eſt, & non participatione alicujus boni, ſed propria natura & eſſentia; aliud, quod participando bonum, & habendo, habet de illo ſummo bono, ut bonum ſit, in ſe tamen manente illo, nihilque amittente. Ita Deus ſummum bonum eſt, & ea quæ fecit bona ſunt omnia, quamvis non ſint tam bona, quam eſt ille ipſe, qui fecit. Quis enim hoc tam inſanus audet exigere, ut æqualia ſint artifici opera, & condita conditori? Quid amplius deſideratis? An etiam vultis aliquid planius?* Auguſtinus lib. II. de moribus Manichæorum cap. IV.

Opp. I. Ut ſervetur cauſſarum ſeries, non opus eſt deveniamus ad primam, res enim creatæ ad inſtar catenularum in circulo connectuntur, & ſeſe movent ad invicem: Ergo athei effugiunt proceſſum in infinitum, etiamſi negent exiſtere primam cauſſam.

Reſp. nego ant. Etenim partes circuli non a ſe invicem producuntur, ſed tantum inter ſe habent connexionem & ordinem, & nihil implicat quominus plures partes diſtinctæ ſibi mutuo cohæreant. At res productæ a ſuis cauſſis efficiuntur, & neceſſe eſt cauſſam vel tempore, vel natura ſuis effectibus anteire. Sic in deſcribenda circuli periferia unum punctum effluit ab alio, & nunquam conſurgeret circulus, ſi non eſſet primum punctum, unde alia ad efformandam lineam exirent.

Opp. 2. Creata voluntas movet ſeipſam ad bonum quidem in ſententia illorum qui negant victricis ac prædeterminantis gratiæ neceſſitatem, ad malum vero in omnium Theologorum ſententia: Ergo falſum eſt moveri ab alio quidquid movetur..

Reſp. voluntatem creatam ad bonum moveri per virtutem ſibi a Deo inditam, ſive ſit gratia prædeterminans, ſive indifferens, ideoque virtualiter moveri ab alio; imo ad primam intentionem finis, nullatenus ſeipſam movet, ſed movetur; cum illa prior intentio ſit prorſus indeliberata. Moveri autem ad malum non eſt aliquid efficere, ſed deficere. *Tu fortaſſe*, ait S. P. Auguſtinus lib. 2. de libero arbitrio cap. 20. *Tu fortaſſe quæſiturus es, quoniam movetur voluntas cum ſe avertit ab incommutabili bono ad mutabile bonum, unde ei iſte motus exiſtat; qui profecto malus eſt, tametſi voluntas libera, quia ſine illa*

nec recte vivi poteſt, in bonis numeranda ſit .... Omnem rem, ubi menſuram & numerum, & ordinem videris, Deo artifici tribuere ne cuncteris. Unde autem iſta penitus detraxeris, nihil omnino remanebit: quia etſi remanſerit aliqua formæ alicujus inchoatio, ubi neque menſuram, neque numerum, neque ordinem invenias, quia ubicunque iſta ſunt forma perfecta eſt, oportet auferas etiam ipſam inchoationem formæ, quæ tanquam materies ſubjacere videtur artifici. Si enim formæ perfectio bonum eſt, nonnullum jam bonum eſt & formæ inchoatio: ita detracto penitus omni bono, non quidem nonnihil, ſed omnino nihil remanebit. Omne autem bonum ex Deo: nulla ergo natura eſt, quæ non ſit ex Deo.

Momentum III. petitum ex rerum aſpectabilium compagine.

Si infimæ ſortis Philoſophus, ac prorſus non ſtupidæ mentis homo univerſum intueatur, fieri non poteſt quin ſtatim percipiat ex recta partium concatenatione, fuiſſe productum a cauſſa, quæ ſit maxima ſapientia ac ratione prædita, neque ſomniare poterit fortuita corporum incurſione fuiſſe compactum: Hæc cauſa auctrix, quæ univerſorum molem tanto artificio conſtruxit, Deus eſt: Ergo nullus, niſi forte mente & oculis captus, hujus Dei exiſtentiam inficiabitur. Minor propoſitio probatur primo contra omnes atheos pluribus exemplis. Unum affert Tullius lib. 2. de natura Deorum illius, qui cum in domum aliquam, aut in gymnaſium, aut in forum venerit, cum videat omnium rerum rationem, modum, diſciplinam, ſtatim intelligit eſſe aliquem qui præſit, & cui pareatur. Alterum proferunt Philo lib. 1. de Monarchia, Athanaſius in libro contra Gentiles, Auctor Quæſtionum quæ tribuuntur Juſtino, quæſt. 3., & S. P. Auguſtinus lib. II. de Civit. Dei cap. 4. ab eo qui in civitate, vel exercitu leges optimas, cives, milites, plebem in ſuo ordine videns, non dubitat, quin civitas a Principe, & exercitus ab Imperatore regatur. Aliud exemplum producit Creechius Cenſura in 2. librum Lucretii, & Antonius Le-Grand p. 2. Philoſoph. cap. 4. ex Sphæra Archimedis, & machina Protagoræ, quas nemo ſanæ mentis dixerit fortuitò natas, non arte ingenioque perfectas; quid plura? Atheum ita perſtringit Chryſoſtomus in Pſ. 13. *Non eſt fundamentum: & quomodo ſtat ædificium? non eſt carina; & quomodo conſiſtit navigium? non eſt fabricator navis; & quomodo navis compacta eſt. Non eſt ædificator; & quomodo domus facta eſt? non eſt architectus; & quis urbem condidit? non eſt agricola; & quomodo agri tulere manipulum? non eſt muſicus; & quomodo in mundi lyra apparet concentus? non eſt qui provideat; & quomodo per omnia pervadit providentia? non eſt auriga; & quomodo elementorum quatuor*

Digitized by Google

tuor currus agitur? non eſt ſtatuarius; & quomodo homines veluti quædam ſtatuæ in mundo facti ſunt? &c. Si tanti luminis beneficio Athei rerum omnium artificem minime videant, repetam cum Auguſtino enarrat. in Pſalm. LXXIII. n. 25. *Et quid faciam talibus? oſtendam quod non vident? non poſſum: non enim propter illos Deus viſibilis* (ideſt corporeis oculis) *debet fieri*.

Deinde terrarum orbem non eſſe caſu productum oſtendo particulariter contra Gregem Epicuri, qui fatetur factum, ſed ſola repentina incurſione atomorum putat compaginatum. Si contigit aliquando ut caſuali ſeminum diſpoſitione omnia aſpectabilia conſurgerent, cur nunquam accidit, ut denuo talem ordinem mobiles atomi nanciſcantur, neque prodeunt ex luto novi homines, neque novæ arbores, novaque elementa ſua ſponte gignuntur? Si homines fortuito ſunt progeniti, quænam cauſſa naturam compulit, ut duos tantum produceret, eoſque maſculum, & feminam ad futuram prolis generationem? Quod ſi plures homines ex materiei incurſione procreati ſunt, cur ubique terrarum corpus habent eiſdem partibus inſtructum, neque diverſam habent figuram, ſtructuramque membrorum? Ad hæc: nunquam noſtra, majorumque ætate compertum eſt quod atomi caſu motæ lapides levigarent, atque his aptatis invicem muros, oppida, urbeſque conſtruerent. *Si mundum*, inquit Cicero lib. II. de natura Deorum, *efficere poteſt concurſus atomorum, cur porticum, cur templum, cur domum, cur urbem non poteſt, quæ ſunt minus operoſa, & multo quidem faciliora? Certe ita temere de mundo effutiunt, ut mihi quidem nunquam hunc admirabilem cœli ornatum ſuſpexiſſe videantur*. Præterea nullus niſi forte inſanus omnigenas apicum formulas, literaſque græcas, latinas, hebraicas flante vento permixtas ſperaret ita ad invicem necti, ut characteribus, lineiſque diſpoſitis nulla ſcribente manu Homeri Iliades, Virgilii Aeneidas, aut Davidis Pſalmos componerent. Atqui longe mirabilior ordo & armonia in partibus univerſi ſpectatur. Ergo inſipiens eſt qui exiſtimat omnia incurſu particularum eſſe tam concinne diſpoſita. Poſtremo: ipſemet Lucretius invitus, vel incautus libro 1. ſcribit Epicurum nec fama Deorum, nec fulminum timore compreſſum religionem pedibus ſubjectam calcaſſe, providentiam curamque Deorum dejeciſſe; & tamen firmiſſimam naturæ legem, & præſcriptos ordines materiæ teſtatur, quibus vere floreſcunt roſæ, æſtate ſegetes matureſcunt, autumno vites vinum fundunt, & qui niſi eſſent, omnia incertis ſpatiis, atque alienis anni partibus exorirentur, arbuſta extemplo proſilirent, ſubito infantes adoleſcerent, neque augendis, procreandiſque rebus ullus eſſet ſeminum uſus.

Atque hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni,
Quod certis in rebus ineſt ſecreta facultas:

Atqui hæc naturæ conſtantia, facultas iſta ſecreta, invariabilis ille rerum

rerum naſcentium reditus, nequeunt eſſe munera materiei expertis ingenio, & caſu permixtæ: Ergo erunt opera providentiæ, & imperii ſempiterni rerum omnium Artificis. *Unde ego*, ut Lactantii utar verbis cap. 2. de Opificio Dei, *philoſophorum, qui Epicurum ſequuntur amentiam ſoleo mirari, qui naturæ opera reprehendunt, ut oſtendant nulla providentia inſtructum eſſe, ac regi mundum: ſed originem rerum inſecabilibus, ac ſolidis corporibus aſſignant, quorum fortuitis concurſionibus univerſa naſcantur, & nata ſint.*

Quoniam vero inter naturæ fetus, quos damnat Epicurus, haud infimum tenet locum fabrica humani corporis, ex ea divinitatem effectricem ita hoc momento liceat comprobare. Aut ſpectetur exterius, aut intra artus moles corporea hominum, clamat eſſe Deum artificem ſuum. De exterioribus illorum membris vide Tullium in 2. de Natura Deorum, & loco nuper citato Firmianum. In omnibus ſenſuum organis providum auctorem miramur: patet auditus, quo excitemur a ſomno: aures extra eminent ne voces adjectæ labantur: palpebræ molliſſimæ ſunt ne lædant faciem: oculi ut ſuo munere fungantur altiſſimum tenent locum: ſtat homo erectus, ut contempletur gyrum, armoniam, lucem, motumque cœlorum conſtantiſſimum; quorum, ut legimus Pſ. XVIII. *in omnem terram exivit ſonus*, ideſt, delineatio eorum, eo quod ubique celebretur perfectiſſimi operis ſumma, & ad normam exacta pulchritudo, inquit Jacobus Benignus Boſſuet Meldenſium Epiſcopus. Convertatur ad internas corporis partes animus. In oculo namque nectuntur muſculi, quibus undique globulus fertur: tunicæ quæ radios frangunt, & congregant: humor aqueus, criſtallinus, vitreus, qui a prioribus juſto intervallo retinam ſeparat. In aure malleus ſunt, incus, & ſtapes, quæ efficiunt ne tympanum laxetur, aut æquo tentius evadat: teres ligamentum, quod moderatur auditorii muſculi actionem: cochlea item, quæ in teſtudinis formam efficta ſoni confuſionem amolitur. Infinitus eſſem, ſi vellem ſingula ſermone comprehendere. Et tamen hæc omnium minima de auctore ſuo perhibent teſtimonium. Quid vero de Anima? Stulti illi philoſophi compoſitam putant ex minutis particulis auræ, aeris, caloris; ſed cum in his perceptionem nequaquam valeant apprehendere, coguntur addere quartum, neſcio quid innominatum, ſitum in pectore, & ſenſus, ac cognitionis principium, tanquam araneum tractans ad captandas muſcas filamenta: de quo Lucretius in III.

Jam triplex animi eſt igitur natura reperta.
Nec tamen hæc ſat ſunt ad ſenſum cuncta creandum:
Nil horum quoniam recipit mens poſſe creare
Senſiferos motus, quædam qui mente volutent.
Quarta quoque his igitur quædam natura neceſſe eſt
Attribuatur; ea eſt omnino nominis expers.

Præ-

Digitized by Google

Prætermitto ſtirpes, miniarias fodinas, aquarum rivos, volucrum indolem, animantia omnia, memor verborum Auguſtini Serm. XXVII. in Pſ. 118. *Quis enumerat ſaltem generatim teſtimonia Dei? Cælum, & terra, viſibilia, & inviſibilia opera ejus dicunt quodam modo teſtimonium bonitatis, & magnitudinis ejus; & ipſe curſus frequens, uſitatuſque naturæ, quo temporum rapacitas volvitur, in rerum quarumque generibus quamvis temporalibus atque mortalibus, quæ certe conſuetudine viluerunt, ſi pius conſiderator advertat, perbibet teſtimonium Creatori.*

Momentum IV. depromptum ex naturali hominum inſtinctu.

Accedit ad probandam Summi Numinis exiſtentiam naturalis cujuſque creaturæ rationalis affectio: ex qua mihi argumenta quatuor, eaque planiſſima ſuppeditantur. Sit primum: Omnes homines innatum habent æternum vivendi deſiderium; quod deſiderium cum ſit commune, & proinde a natura inſitum, vanum non eſt: At perennem vitam, ſive ſit animæ unitæ corpori, ſive inde divulſæ, præſtare non poteſt niſi potentiſſima cauſſa, nempe Deus: Ergo exiſtit iſte Deus. Quidam urgent hoc argumentum de innato deſiderio videndi Deum, & fruendi corporis immortalitate: ſed arbitrantur alii iſtiuſmodi deſiderium ad gratiam ſpectare, non ad naturam. Secundum argumentum depromitur a Lactantio, Tertulliano, Arnobio, & etiam Seneca in libro IV. de Beneficiis ex communi loquendi conſuetudine; nam *cum jurant, cum optant, cum gratias agunt, non Jovem aut Deos multos, ſed Deum nominant; adeo ipſa veritas cogente natura etiam ab invitis pectoribus erumpit: & ſi belli tremor infremuerit, ſi morborum peſtifera vis, ſi ſæva tempeſtas, ſi grando increbuerint, ſi alimenta frugibus ſiccitas denegaverit, ad Deum confugiunt, Dei petitur auxilium, Deus ut ſubveniat oratur*; ait in 2. lib. cap. 1. Lactantius. Lege Tertullianum cap. XVII. Apolog. & Arnobium in 1. adverſus Gentes. Addo Arrianum differtat. Epicteti lib. II. cap. 7. aſſerere gentes olim Deo ſupplicaſſe ea precum forma, qua a primis ſæculis utitur Catholica Eccleſia, nimirum Κύριε ἐλέησον, quæ eſt manifeſta naturæ Opificis, ac Rectoris invocatio. Addo timorem, quo impii ſcelere patrato agitantur, *teſtimonium illis reddente conſcientia ipſorum, & inter ſe invicem cogitationibus accuſantibus*, ut inquit Apoſt. ad Rom. 2. v. 15. Quem timorem ut tollerent Athei dixerunt ſuperos nulla angi mortalium ſollicitudine, & animam evaporantibus atomorum effluviis ad inſtar fumi diſſolvi. Videtur tamen, ut ait Cicero in 3. de nat. Deorum, *Epicurus ludere, dum negare Deos eſſe non audet, ſed nihil agere, nihil curare confirmat, membriſque humanis eſſe præditos, ſed eorum membrorum uſum*

uſum nullum habere. Lucretius ipſe Deo ſapientiam attribuit lib. IV. de natura rerum, dicens:

Nam ſi, ut ipſa petit majeſtas cognita rerum,
Dicendum eſt: Deus ille fuit, Deus, inclute Memmi,
Qui princeps vitæ rationem invenit eam, quæ
Nunc appellatur ſapientia, &c.

Atque, ut liberalior ſim, licèt mortalis foret anima, pœnarum metus minime tolleretur; quippe ipſa mors maxima foret calamitas: eamque ſtatuere, juxta Epicurum, finem miſeriarum, perinde eſt, ac ſi jactato procellis in motivum ſolatii proponatur naufragium. Rationabilius ergo alliciuntur boni ſpe perennis felicitatis; & improbi timore æternorum ſuppliciorum concutiuntur. Argumentum ultimum petitur ex aris *Ignoto Deo* olim erectis. Legimus enim in Laertio de Eupimenide Cretenſi, qui ſine nomine aras ſacravit, quod neſciret, cui deorum eſſet pro avertenda peſtilentia ſacrificandum. Veteres quoque Romani, ut ſcribit Agellius lib. II. cap. XXVIII. ubi terram moviſſe ſenſerant, nuntiatumque erat, ferias edicto imperabant; ſed Dei nomen, cui ſervare ferias oportebat edicere quieſcebant, ne alium pro alio nominando falſæ religioni populum alligarent: neſciebant quippe Pontifices, ut ſcribit Varro, per quem Deorum terra tremeret. Invenit etiam Paulus Athenis aram dicatam, *Ignoto Deo*, ut legimus in cap. XVII. Apoſtolorum Act. v. 23. hujuſque aræ cauſſa fuit duplex; una, victoria a Perſis reportata, cum Athenienſes exercitum ducerent in Græciam, altera peſtis graſſata pridem Athenis: ex qua cives ſuſpicati ſunt eſſe Deum aliquem, quem ipſi abſque honore reliquiſſent; quique iratus immiſerit peſtilentiam. Quam cauſſam probat Oecumenius; confirmatque exemplum aliarum gentium, quæ, ut tradunt Macrobius, Pauſanias, aliique, multas excitabant aras cum tali inſcriptione θεῷ ἀγνώστῳ, *Ignoto Deo*. Iccirco, quod affirmant Baronius, Lorinus, Cornelius a Lapide, ceterique interpretes, fuiſſe ab Athenienſibus erectam aram *Ignoto Deo, quod accepiſſent ab Hebræis eſſe* יהוה *Deum ſcilicet ineffabilem*, nullo innititur fundamento, præſertim cum Judæi nomen tetragrammaton nunquam vulgo efferrent, ne fieret ludibrio gentilibus: hi vero nullatenus Judæis crederent. Hucuſque dicta ſic breviſſime proponuntur. Conſtat ex communi ad ſemper vivendum inſtinctu, ex loquendi ac deprecandi conſuetudine, ex improbæ conſcientiæ ſtimulis, ex aris erectis *Ignoto Deo*, exiſtere ſupremam cauſſam omnium auxiliatricem, & aliquem bonorum operum remuneratorem, vindicemque malorum: Igitur manifeſtum eſt eſſe Deum.

Mo-

Digitized by Google

Momentum V. Ex communi Sapientum confeſſione.

Ad exiſtentiam Dei comprobandam v. loco produco omnium Philoſophorum conſenſum. In Jonica ſecta aſſeruit Mentem procreatricem rerum omnium Anaxagoras; imo ante illum idem tradiderant Thales & Xenophanes: Pythagoras cum univerſa Italica Schola Deum agnovit in ſeſe totum, mundique Opificem: Plato pro rei dignitate de divina natura in Timæo, aliiſque commentariis diſſeruit; eumque ſecuti ſunt Speuſippus, Maximus Tyrius, Plotinus, Jamblicus, Proclus, Apulejus, ceterique Platonici. Primam cauſſam aſſecutus eſt Ariſtoteles, & ipſius diſcipuli Heraclides, Theophraſtus, Simplicius: Socrati hujus veritatis confeſſio mortem attulit: Antiſthenes Cynicorum, & Zeno Stoicorum principes hanc doctrinam ſequacibus ſuis tradiderunt. Nec ipſi Epicurei, ut diximus, Deos penitus ſuſtulerunt: Luculenta de Deo teſtimonia reliquerunt Seneca, Tullius, Epictetus, Marcus Aurelius. Horum verba collegere Clemens Alexandrinus, in libris Strommateon, Juſtinus in Apologetico, Lactantius in libro de ira Dei, Minucius Felix in Octavio, Athenagoras, Cyrillus, Euſebius, Auguſtinus, aliique: atque ex his omnibus operoſe Auguſtinus Steuchus in libris de perenni Philoſophia, erudite in libro 1. de Progreſſu Idololatriæ Gerardus Voſſius, breviſſime lib. 2. Quæſtionum Alnetan. Petrus Daniel Huetius. Quos, dum vacat, lege.

Etiam Poetæ Deum commemorarunt. Homeri carmina, ubi phœnix Uliſſem affatur, recitat in ſua Apologia Juſtinus Martyr. Ex Paræneticis Phocylidi plura laudat Eugubinus lib. 3. de perenni Philoſophia cap. II. Orphei, Arati, Heſiodi, & Sophoclis multa proferunt Athenagoras, & Lactantius; quamquam Orphei carmina videantur ſuppoſita, cum Origenes lib. 1. contra Celſum teſtetur ad ætatem ſuam minime perveniſſe. Nonnulla exſcripſit vir clariſſimus Dionyſius Petavius lib. 1. cap. 3. De Virgilio ſat eſt ſi legeris Minucium. Lucanum adeas libro nono Pharſaliæ ab eo verſu, *Hæremus cuncti ſuperis, temploque tacente*: Horatium libro III. Carm. 4. ab eo: *Qui terram inertem, qui mare temperat*: Manilium ab illo prioris libri: *Ac mihi tam præſens ratio, &c.* Ovidium initio Metamorphoſeon ad iſtum, *Hanc Deus, & melior litem natura diremit*. Præclara etiam ſunt Sibyllarum teſtimonia; ſed de harum auctoritate inter doctos non convenit.

Denique, inquit loco citato cap. 1. doctiſſimus Abrincenſis Epiſcopus: *Conſentientes habemus potiſſimum eas gentes, quæ aliquam ab ingenio & elegantiori cultu duxerunt commendationem, Romanos, Græcos, Ægyptios, Aſſyrios, Chaldæos, Perſas; qui ignem & ſolem,*

lem, non ut Deos, ſed ut ſupremi Dei, rerum omnium principii, & auctoris imaginem coluerunt; Brachmanes, quæ Indicæ gentis, Sinenſes, quæ Orientis totius cultiſſima pars eſt: inter quos ſecta quædam ſummum Mundi opificem Tao appellat, nomine, uti conjicio, ab Ægyptiorum Theuth deducto. Hujus argumentationis ſumma eſt: Incredibile eſt ſapere qui Deum negant, ſi Deum eſſe fateantur non ſolum Fideles, ſed etiam Philoſophi Ethnici, Gentiles Poetæ, Nationes quæque totius Orbis terrarum: Philoſophi, Poetæ, Gentes univerſæ eſſe aliquem Deum profitentur: Ergo incredibile eſt non nihil ſapere, qui Deum negant.

Momentum ultimum, quod exhibet numerus, vita, & ignorantia Atheorum.

Tam exiguus eſt numerus Atheorum, ut probabilis ſit illorum opinio, qui cenſent nullos unquam ſpeculative, & directe fuiſſe Atheos; quamvis fuerint plures practice, ſcilicet vita, ac moribus. Nam Scriptura, ac Patres, ubi tales perſtringunt, deſignant Atheos corde, non mente, ut in Pſalm. IX. v. 32. *Dixit in corde ſuo, oblitus eſt Deus*: & Apoſtolus ad Titum 1. v. 16. *Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant*. Quod enim L'Herminier opponat verba Sap. XIII. *Vani autem ſunt omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei, & de his, quæ videntur bona non potuerunt intelligere eum, qui eſt, neque operibus attendentes, agnoverunt quis eſſet artifex: ſed aut ignem, aut ſpiritum, aut citatum aerem, aut gyrum ſtellarum, aut nimiam aquam, aut ſolem & lunam, rectores orbis terrarum Deos putaverunt*: id quidem nihil me commovet. Nam ſi de mente, non de cordis affectu eſſent accipienda, & falſum eſſet quod ſequitur, *Quorum ſi ſpecie delectati, deos putaverunt: ſciant quanto his dominator eorum ſpecioſior eſt: ſpeciei enim generator hæc omnia conſtituit. Aut ſi virtutem, & opera eorum mirati ſunt, intelligant ab illis, quoniam qui hæc fecit fortior eſt illis*. Atque ſi priora illa verba rigoroſe acciperentur, fruſtra Theologus ille Deum ex creaturis conatus eſſet oſtendere, quem athei ex his *non potuerunt intelligere*, & fruſtra contenderet illos omnes vincibili laboraſſe ignorantia. Ergo multi non potuerunt Deum intelligere cupiditatibus præpediti, non mente obcæcati: quod nos dicimus eſſe atheum practice. Tales fortaſſe fuere, quos cap. præcedenti memoravimus; non tamen Andreas Cæſalpinus. Cujus error fuit Angelos, & animas nil eſſe præter particulas Dei tenuiſſimis corporibus ſociatas; quod utique impietate non caret: ſed auctore Voſſio in II. de Idolol. cap. XL. ſtatuit unam cauſſam motricem cœleſtium orbium, quæ eſt per ſe una ſubſtantia; unde fruſtra Cæſalpinus ab L'Herminier inter Atheos connumeratur. Verum quidquid ſit de exi-

ſtentia

Digitized by Google

ſtentia Atheorum, pugnaciter aſſero nunquam tales fuiſſe, qui rationis ductum perſequerentur.

Arbitror quoque non omnes fuiſſe Atheos, qui hoc nomine ſunt appellati. Primo quoniam Gentiles vocabant Atheos, quicunque Deos gentium pro Diis non haberent; quemadmodum Euripides diſcipulus Anaxagoræ, quod in fabula Phætontis ſolem dixerit auream glebam, quinque talentis & exilio mulctatus eſt. Deinde quia etiam Chriſtiani a Gentilibus Athei dicebantur, ut in II. Apologia affirmat Juſtinus; qui & ipſe Lucianum appellat Atheum, ſecutus in hac parte adverſariorum ſententiam. Plures itaque fuerunt impietatis accuſati, non quod revera Deum eſſe negarent, ſed quod vulgares Græcorum Deos irriderent.

Prætérea qui de Deo aſſeruerunt abſurda, fuerunt inquinati perditiſſimis moribus; & e contra Dei notitiam cuſtodierunt, qui fuere vitæ conſuetudine probatiſſimi. De Theodoro namque Cyrenaico legimus in Laertio, poſtquam impie Deum omnem negavit, docuiſſe citra pudorem committenda eſſe adulteria, ſacrilegia, atque nefanda cum ſcortillis facinora. Et de Epicuro, quem ſui probum, honeſtumque prædicarunt, libro I. de Nat. Deorum refert Cicero, quod contumelioſe Ariſtotelem vexaverit, Phœdoni Socratico turpiſſime maledixerit, Metrodori Sodalis ſui fratrem Timocratem plenis voluminibus conciderit, in Democritum Magiſtrum ſuum fuerit ingratiſſimus, & Chryſippum nunquam, niſi Cheſippum vocarit. Fuiſſe tamen gravem ac temperantem, atque ſolo pane cibario, & aqua vitam tranſegiſſe ad auram pſeudogloriæ captandam propter veterum omnium teſtimonia concedimus. Titus Lucretius amatorio poculo in furorem verſus propria ſe manu interfecit, librorumque quos per intervalla inſaniæ (etſi id non probet Creechius, nec Fabricius,) conſcripſit pœnam luit anno U. C. DCCIII. ante Aeram Chriſtianam LI.

Tandem, ſi qui ſunt divinitatis plane inſcii, ut Tartari, Cariabæ, & Canadenſium plerique; tanta earum gentium eſt feritas & immanitas, ut belluis potius, quam hominibus ſint comparandi. Inter ſapientes, ut probatum eſt, aut nulli fuerunt, aut perquampauci. Horum opinio flocci habenda eſt, propterea quod ſtatim, ac univerſim rejecta ſit, tanquam proveniens non ex recta ratione, quæ hominibus eſt communis, ſed a ſtudio novitatis, a mente corrupta, a pravo eorum ingenio, quorum intereſt, ne ſit Deus ſcelerum ſuorum ultor, ac vindex. Hujus ergo probationis hæc erit ſynopſis: Athei aut nulli reapſe fuerunt, aut admodum pauci, & hi rurſus aut inſipientes, aut improbiſſimi: Iniquum eſt velle conſentire rudibus, ſtultis, ſceleſtiſſimis; non ſapientibus, honeſtis, ac ferme univerſis: Ergo iniquum eſt velle Atheis aſſentiri.

C A P U T III.

Reliquæ Epicuri, Lucretii, Spinoſæ, aliorumque atheorum cavillationes diſpelluntur.

PLura contra Atheiſmum conſcripſi. Reliquum eſt, ut atheorum argutiunculæ convellantur; maxime quod diſſertationem ſuſceperim amplam, eaque ſit majori ex parte abſoluta.

Opponunt ergo 1. Deum nemo vidit unquam; Ergo creditur Deum eſſe propter educationem Parentum, hominumque inſinuationem, cum præjudicio rationis.

Lepide reſpondet Grotius lib. 1. de Verit. Rel. Chriſt. cap. II. Ne beſtias quidem capere quid ſit homo; multo minus ſcire qua ratione homines reſpublicas inſtituant ac regant, aſtrorum curſus metiantur, mare navigent. Sed olim hæc S. Pater in Pſalm. LXXIII. n. 25. *Non video, inquit, quid crediturus ſum? Anima enim tua videtur, ut opinor? Stulte, corpus tuum videtur; animam tuam quis videt? Cum ergo corpus tuum ſolum videatur, quare non ſepeliris? Miratur, quia dixi, Quare non ſepeliris? Et reſpondet, (ſapit enim ad hoc,) Quia vivo. Unde ſcio quia vivis, cujus animam non video? unde ſcio? Reſpondebis, Quia loquor, quia ambulo, quia operor. Stulte, ex operibus corporis agnoſcis viventem: ex operibus creaturæ non potes agnoſcere Creatorem?*

Reponit Atheus, & hanc animam nihil eſſe præter volubiles auræ igniſque particulas: una cum corpore naſci, adoleſcere, interire: experimento compertum eſſe quod in puero non viget animus, deficit in ſene. Abs re ergo eſt exemplum allatum ab Auguſtino.

Reſp. Sit anima, prout vis, ac pereat. At tu illam præcipue locas in quarto quodam innominato maxime mobili, ac perſubtili, quod neque vides, neque ſcis deffinire. Ergo, te judice, eſt aliquid quod non videtur. Verum Atheum habeo: Non ſufficiunt, inquit, ad animæ perceptionem atomi aereæ & igneæ, quoniam hæ nequeunt efficere motus ſenſiferos, ideoque hi tribuendi ſunt cuidam naturæ, quæ eſt expers nominis, &

Qua neque mobilius quidquam, neque tenuius extat,

ait Lucretius. Atqui hæc natura tenuiſſima & perſubtilis non eſt corpus, ſed ſpiritus; quippe ſi non poteſt ineſſe vis ſentiendi & cognoſcendi in particulis auræ & caloris, neque ſita eſt in aliqua corporea natura, qualiſcunque ea ſit, cum vis intelligentiæ omne corpus quantumvis diminutum, ſuperexcedat: Ergo Anima erit Spiritus, ideoque immortalis. Utique ſi anima corpus eſſet, ejus particulæ deberent eſſe volubiles ac tenuiſſimæ: ſed illam corpoream eſſe nondum Athei probaverunt. Nam quod affirmant animam naſci, adoleſcere,

ac

ac deficere, quia puer eſt ad percipiendum ineptus, & ſenex deſipit, id hoc exemplo Thomas Creechius diluit Cenſura in III. Lucretii. *Similiter artificem peritiſſimum in machina colloces, aliæ vero partes iſtius machinæ nimis rigeſcant, aliæ ſint æquo flaccidiores, deterantur aliæ, aliæ autem nimis turgeſcant; & deinde ſtultè expectabis ordinatos motus, licet maxime elaboret peritiſſimus ille artifex.* Sed de immortalitate animæ non eſt hujus loci diſſerere. Illud tantum animadverte, Epicureos illam iccirco negaviſſe, quod hominis beatitudinem in corporis conſtituerent voluptate, ut dixi initio iſtius libri: unde ſequitur loco nuper laudato Auguſtinus: *Et forte qui dicit, Cum mortuus fuero, poſtea nihil ero, & literas didicit, & ab Epicuro didicit hoc, neſcio quo deliro philoſopho, vel potius amatore vanitatis, non ſapientiæ; quem ipſi etiam philoſophi porcum nominaverunt: qui voluptatem corporis ſummum bonum dixit, hunc philoſophum porcum nominaverunt, volutantem ſe in cœno carnali. Ab illo forte didicit iſte literatus dicere, Non ero poſteaquam mortuus fuero.*

Opp. 2. Mundus, & quidquid in eo continetur a nullo artifice ſempiterno, & ratione ac ſapientia prædito productus fuit: Ergo illius artificis exiſtentia ex rebus procreatis minime evincitur. Antecedens pluribus momentis oſtenditur. I. Imperceptibile eſt Deum ſempiternum mortalem feciſſe Mundum, & poſtquam innumerabilibus ante ſæculis ceſſavit, repente extitiſſe fabricatorem univerſorum: cur delectari voluerit, quaſi ſignis, arboribus, animantibus, ſideribus: quomodo potuerit inde gloriam voluptatemque nanciſci, ſi numquam potuit honore, & felicitate carere: quærendum eſſe, quibus uſus ſit ferramentis, vectibus, machinis, miniſtris ad tale opus conſtruendum: ſi ut melius habitaret corpoream lucem, cæloſque creavit, conſequens eſſe, ut prius infinito tempore in tenebris, tanquam in gurguſtio latuerit. II. Si hominum cauſſa hæc conſtituta fuerunt; Sapientum ne, an ſtultorum? non ſapientum, nam propter paucos tanta facta non eſt rerum creatarum molitio, perpauci enim ſunt, qui ſapiant: non ſtultorum, quoniam ii potius debuerant tali beneficio privari. Urget hæc duo argumenta Vellejus apud Ciceronem lib. I. de Natura Deorum. III. Temere & fortuito Mundum eſſe conditum infert Lucretius lib. v. ex confuſione, atque inordinatione partium, quarum plurimæ ſunt penitus hominibus deſtitutæ vel propter aſſiduum frigus, vel propter nimium calorem; aliæ volucribus, belluis, ac reptilibus deſtinatæ, ut aer, montes, ſilvæ, mare, paludes. IV. Agri natura ſua ſentibus obducuntur, & terra maxima hominum induſtria ac labore ſata frugeſque producit; interdum vero ſubita grandinum tempeſtate, vel aquarum inundatione perduntur camporum germina: in qua ſane viciſſitudine nihil divinum apparet. V. Si pro hominibus prudens artifex procreaſſet terrena, non productæ eſſent immaniſſi-

niſſimæ feræ, quæ nobis mortem intentant, neque eaſdem maria, ſalſuſque enutrirent; aut ſaltem non ineſſet viventibus vitæ amor, & mortis horror. Cum igitur fortuito eventu accidant morbi, peſtilentiæ, & intempeſtivus viventium interitus, apparet nullam eſſe ſupremi numinis providentiam. VI. Si aliquis Deus pro hominibus Mundum creaſſet, foret homo omnium animalium præſtantiſſimum: At non ita eſt: Hominis infelicitatem teſtatur vagitus infantium, humani corporis nuditas atque imbecillitas, veſtium, alimentorum, domorumque indigentia. Quare videtur quodlibet, vel minimum animal hominem ſua conditione antecellere: ut enim pecudes, ac bruta naſcuntur, non egent præceptoribus, nutricibus, indumentis, neque turribus, mœnibuſque, ut ſe, ac ſua ab hoſtium incurſione defendant. Hæ ſunt præcipuæ Atheorum argutiæ.

Reſp. ad argumentum nego ant. ad 1. probat. dico primum quod illud etiam docere debent Epicurei, cur materia æterna ſit, habeatque ingenitum motum, & tamen poſt innumera ſæculorum ſpatia apparuerit Mundus iſte ſenſilis, cui & ipſi contra quoſdam Philoſophos attribuunt principale tempus, ac futurum interitum. Illa autem quies per immenſa tempora in ſumme perfecta cauſſa nulla ratione fingitur; ſiquidem tempus menſura eſt exiſtentiæ creaturæ mutabilis, & antequam creatura eſſet, tempus non erat; quod proinde, ut fuſe tradit Plato in Timæo cum cœlo, ac terra creatum eſt. Hinc Auguſtinus lib. XII. de Civit. Dei cap. XV. ait: *Ubi nulla creatura eſt, cujus mutabilibus motibus tempora peragantur, tempora omnino eſſe non poſſunt.* Et lib. XI. Conf. cap. 13. *Si enim ante cœlum, & terram nullum erat tempus, cur quæritur, quid tunc faciebas? non enim erat tunc, ubi non erat tempus: nec tu tempore tempora præcedis, alioquin non omnia tempora præcederes, &c.* Neque miniſtris, inſtrumentis, vectibuſque eget omnipotens artifex; quin e contra horum neceſſitas arguit artificis impotentiam. Sed de hoc priori argumento vide citato loco Auguſtinum, nec non Petrum Abaelardum lib. 3. Introduct. cap. 6. & Franciſcum Piccolomineum lib. de Placitis veterum Philoſophorum cap. 20.

Alterum ſic diluitur: non eſt Deus, ut fingitur, adeo parcus, & malevolus, ut nihil agat cauſſa noſtri, ſed omnia ſuipſius emolumento. Produxit ergo mundum propter homines, (quamquam cauſa princeps fuit infinita ejus bonitas) & principaliter propter ſapientes; quorum nomine non Stoicos, non Platonicos, non Epicureos ſignificamus, ſed rectos ac integros, quorum magna ſemper fuit in omni ætate multitudo. Quod vero multi ſint mali, id non a ſummo bono procedit, ſed ab humanæ voluntatis arbitrio: cujus vitium etiamſi ſapientiſſimus auctor præviderat, nihilo tamen minus maluit hominem condere, ut ſapientes Creatorem diligerent, quam malos non per-

permittere, ut libertatis beneficium in rationali creatura periret. Cumque in improbis Dei juſtitia, exercitatio bonorum, & ſuperni numinis providentia deprehendatur, *Melius judicavit de malis benefacere, quam mala nulla eſſe permittere*: ait in Enchiridio ad Laurentium S. Pater.

Tertio autem argumento occurro affirmans partes mundi quas Lucretius inordinatas appellat maximum commodum afferre, & eſſe ſingulas Opificis ſui teſtimonium. Nam montes fluctus maris coercent, defæcatiſſimum habent aerem, ſylvas ac ſeceſſus, quibus degunt armenta, necnon homines a mundanis curis ſemoti: rupes metallorum ac marmorum continent fodinas; quæ omnia ſi in planicie eſſent, non daretur diverſa terræ facies, nec ferarum antra eſſent ab hominibus ſegregata; ſed forent omnia confuſione permixta. Flumina vel imperia dividunt, vel piſces alunt, vel hortos irrigant, vel urbes exornant. Nulla dicitur eſſe in mundo fertilior terrarum pars India, quæ *tota*, inquit Strabo lib. xv., *amnibus irrigatur*: nullaque apud Europæos venuſtior Italia, quam abluit Tibris, Padus, Arnus, Atheſis. Ex mare conſurgunt nubes, imbres, multique vapores, quibus fecundantur campi, & aer reparatur: cum enim ſolis ardores irrequietis ignibus totam regionem inter cœlum ac terram exagitent ac reſolvant; neceſſarius erat latiſſimus aquarum cumulus, ex quo aer poſſet reſtaurari, terraque eſſet hominibus habitabilis. Mitto navigiorum, quibus a remotiſſimis oris ad nos ampliſſimæ deferuntur divitiæ, per quammaximam commoditatem. Caloris, ac frigoris, niſi alia vis eſſet, profecto hæc non eſt parva, quod in rectiſſima cæli revolutione dum frigus nobis tellurem gravidat, remotiſſimis terræ partibus æſtivus ardor maturas fruges apportat. Deteſtabile eſt ergo Lucretii vitium, quod ea, quæ primo aſpectu deformia videntur magno verborum apparatu commemorat, altoque ſilentio illorum præterit utilitatem.

Ad quartum vera eſt reſponſio, quod terræ ſterilitas pœna eſt peccati Adæ, cui poſt tranſgreſſionem dictum fuit a Domino Gen. III. v. 17. *Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, &c.* Sed quoniam divinam legem, ac juſtitiam Athei contemnunt, dico ex tanta rerum viciſſitudine induci homines, ut terrena cuncta deſpiciant, & labore manuum ſuarum victitantes nequaquam otio torpeſcant; nam ut appoſite Manilius lib. I. Aſtronom.

Et labor ingenium miſeris dedit, & ſua quemque
Advigilare ſibi juſſit fortuna premendo.

Ejuſdem rationis eſt quod quinto loco conſequitur. Mors enim, & ferarum inimicitiæ ſunt originalis culpæ ſtipendium: quam ſi Atheus ignorat; experiri ſaltem poteſt, vino, livore, ac venere ſibimet homines exitium accelerare. Nullas item eſſe inter feras, quæ aut ad victum,

victum, aut ad voluptatem, aut ad morborum medicamenta non conferant: quod, cum plura legi poſſint apud Tullium in 2. de Nat. Deorum, & Steuchum in VII. de perenni Philoſophia, ſatis eſt innuiſſe.

Ad poſtremum, quo Lucretius naturam in homine fabricando iniquitatis inſimulat, eamque Plinius lib. VII. tanquam novercam conviciis proſcindit, non alia eſt adhibenda reſponſio, quam Lactantii in libro de Opificio Dei. Nam unumquodque animal vel a conditione naturæ, vel a ratione inſtrui neceſſe eſt; ſi autem naturalibus munimentis inſtruatur, ſupervacanea eſt ratio: quid enim excogitabit? quid faciet? quid molietur? in quo lumen illud rationis oſtendet? Si autem ratione ſit præditum, quid opus erit ſepimentis corporis, cum ſemel conceſſa ratio naturæ munus poſſit implere? Reſpondemus itaque Atheis longe potiorem eſſe hominum conditionem, quàm pecudum; quippe illi quidquid neceſſarium eſt prudentia ſibi comparant, & induſtria conſervant. Neque enim ullum futurum fuiſſe arbitramur, qui, ſi illi data fuiſſet optio, non elegiſſet ſapientiam cum imbecillitate corporis, potiuſquam brutorum feritatem abſque ratione.

Opp. 3. Contingere omnia caſuali atomorum incurſione demonſtrant oſtenta, quæ in omnium rerum generibus conſpiciuntur: nam Auguſtinus in XVI. de Civit. Dei cap. VII. & VIII. plura enarrat monſtra hominum, ſive androgynorum, ſive lunatas plantas, ſive binos tantum digitos habentium, ſive brutorum, capita aliave membra referentium. Quandoque etiam equos, vitulos, aveſque, mulieres fuiſſe enixas produnt hiſtoriæ: neque in ſolis hominibus, in piſcibus, in quadrupedibus, in quacunque animantium ac plantarum ſpecie monſtroſa haud raro ſpectantur: Atqui ſi rebus ſingulis præeſſet ſapiens, ac providus auctor ille portenta ejuſmodi averteret: Non ergo extat auctor iſte ſapiens, providuſque.

Reſp. nego min. nam quælibet oſtenta ac monſtra ſupremi Numinis exiſtentiam commonſtrant, non evertunt. Etenim cum ſint, fatentibus Atheis, certæ naturæ leges, ac imperturbabilis ordo, ut ſupra cap. 2. mom. 3. probatum eſt; quidquid præter naturæ curſum contingit, oſtendit eſſe primam cauſam, quæ prout lubet rerum naturalium ordinem immutat, ut nova ac mira cernentes in ſui convertat admirationem. *Deus enim creator eſt omnium, atque ubi, & quando creari quid oporteat, vel oportuerit ipſe novit: ſciens univerſitatis pulchritudinem quarum partium, vel ſimilitudine, vel diverſitate contexat. Sed qui totum inſpicere non poteſt, tanquam deformitate partis offenditur: quoniam cui congruat, & quo referat ignorat*, ait S. Pater loco nuperrime laudato. Inſuper hæc oſtenta vel ſunt ſupra naturam; eaque a nobis vera miracula appellantur, ac evincunt eſſe Deum omnipotentem, qui facit mirabilia magna ſolus, in noſtræ quidem Fidei ac veritatis invictiſſimum argumentum, nunquam vero in gratiam atheorum.

Vel

Digitized by Google

Vel ſunt præter naturam, qualia a nobis dicuntur *monſtra*; iſtaque ex defectu cauſſarum ſecundarum proveniunt, non ſuperioris ac primæ, quæ omnes effectus ſuos ita conſtituit, ut poſſint ſæpenumero commutari, ac deficere.

Opp. 4. Creaturæ contingentes ſunt, & nullam habent cum infinita cauſſa proportionem: Ergo nequeunt nos in Dei notitiam certiſſime manuducere.

Reſp. diſt. ant. Contingentes ſunt, ſcilicet, mutationi obnoxiæ ac defectibiles; conc. ideſt a cauſſa productrice, ut exiſtant, nequaquam pendent; nego. Poteſt artifex domum E. G. ædificare, & non ædificare. At conſtructa domo firmiſſime ratiocinamur: Eſt domus; ergo ab artifice conſtructa eſt. Poſſunt pariter produci, & non produci creaturæ: exiſtentibus tamen recte infertur, ſunt, igitur a ſupremo conditore fuerunt productæ. Proportio item inter effectum & cauſſam neceſſaria non eſt ad probandam ſolam ejuſdem cauſſæ exiſtentiam: non enim neceſſe eſt domum vivere ac intelligere, ut certo ſcias vixiſſe cæmentarios, atque intellexiſſe architectum: imo nulla cauſſa æquivoca eamdem habere poteſt cum effectu ſuo perfectionem.

Opp. 5. Quod eſt omnino ſimplex aut totaliter cognoſcitur, aut totaliter ignoratur: Deus eſt omnino ſimplex: Ergo Deus aut totaliter cognoſcitur, aut ignoratur totaliter: Atqui a Viatoribus nequit perfecte cognoſci: Ergo debet penitus a Viatoribus ignorari.

Reſp. ex doctrina noſtri Ariminenſis plures eſſe voces & conceptus ſimplices in ſe, quæ tamen plura connotant, ideſt conſignificant, ut terminus iſte *creatio*, cui reſpondet res quælibet producta ex nihilo. Talem conceptum, ac terminum appellat præclariſſimus Doctor conceptum ac terminum connotativum atque complexum. Itaque diſt. ma. Quod eſt prorſus ſimplex vel totaliter cognoſcitur, vel totaliter ignoratur, ſi non valeat exprimi voce, & conceptu connotativo & complexo, eſto: ſi vocem, & conceptum connotativum, complexumque habeat, nego majorem.

Opp. ultimo. Ipſi corporeæ materiei nequaquam repugnat ſumma providentia ac ſapientia; aviculæ namque dum nidos ſtruunt, oviſque incubant ingenium magnum præſeferunt: apis pluſquam humana ſapientia mella colligit, & ædificat laquearia: formica minimum animal adeo eſt provida ac ſolers, ut Proverb. VI. verſ. 6. legatur: *Vade ad formicam, o piger, & conſidera vias ejus, & diſce ſapientiam: quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æſtate cibum ſibi, & congregat in meſſe quod comedat.*

Reſp. aves, formicam, apem, omnia viventia ac mortua dirigi ab auctore naturæ, & prædita eſſe ſapientia, quam ſcholæ appellant *paſſivam*. Intollerabilem vero eſſe Atheiſtarum dementiam, qui cum videant animantia hæc minima omnium hominum artem, & opificium exce-

excedere; velint tamen ſingula ſine ſapientiſſimo Opifice procreata. Quis enim peritiſſimus artifex unam aviculam, apemque humana efficiet induſtria? Itaque mittamus inſipientes, quos vel una beſtiola confutat.

CAPUT IV.

Quædam præcedentium conſectaria proponuntur, atque explanantur.

INQUIRUNT Scholaſtici an hæc Propoſitio, *Deus eſt*, ſit per ſe nota, an ſaltem adeo ſit naturali rationi obvia, ut nullus hominum quantumvis ſylveſtris ac rudis poſſit eam impune, & abſque culpa ignorare: quæ duo, tametſi ex dictis apertiſſime conſequuntur, ſunt tamen hoc loco juxta ſcholæ conſuetudinem deffinienda. Itaque propoſitionem per ſe notam eam dicimus, quæ ſola clara perceptione terminorum redditur manifeſta, neque ut illi aſſentiamur opus eſt ratiocinatione, & diſcurſu. Quod enim Theologi dividant propoſitionem per ſe notam in per ſe notam in ſe, & per ſe notam reſpectu noſtri, prioremque definiant eam, in qua de re aliquid enunciatur quod ipſi eſſentialiter convenit, propter illorum auctoritatem recipio; ſed hanc dici vellem *eſſentialem*, non *per ſe notam*: quippe notum aliquid appellatur relate ad mentem, quæ noſcit. Illud ergo quæritur tantum ſit ne per ſe nobis manifeſtum Deum exiſtere; præſertim cum omnes fateantur Deo eſſentialiter competere exiſtentiam, quod, ut monui, dicunt eſſe notum *quoad ſe*. Porro affirmativam ſententiam tenent quotquot ideam Dei ingenitam defendunt, necnon Scotus, Aureolus, D. Bonaventura, horumque diſcipuli, qui tamen diverſa a nobis ratione ducuntur. Aliorum quidam docent illam propoſitionem nullatenus eſſe notam viatoribus, ut Thomiſtæ omnes, & ex noſtris Gibbon, Puteanus, Benedictus a Sancto Jacobo, ac ſapientiſſimus Magiſter Henricus Florez, quem Deus optimus maximus diu ſervet incolumem. Quidam vero affirmant notam eſſe ſapientibus tantummodo, ut Aegidius, Gerardus, Argentinas, Laſoſſe, Gavardi, aliique Noſtrates.

PROPOSITIO I. Hæc enunciatio *Deus exiſtit*, eſt nobis ſeſe nota ac manifeſta.

Probatur: Propoſitio dicitur per ſe nota, cui perceptis terminis abſque alia ratiocinatione humana ratio aſſentitur: Huic enunciationi, *Exiſtit Deus*, perceptis terminis abſque ullo medio diſcurſu mens aſſentitur: Ergo enunciatio iſta, *Deus exiſtit*, dicenda eſt per ſe nota. Minor probatur iiſdem momentis, quibus cap. 1. ſtatuimus ineſſe cuique Dei notitiam ingenitam, quorum ſumma hæc eſt: Alicui enunciatio-

ciationi ſtatim ac voces terminique innoteſcunt ratio humana aſſentitur, quotieſcunque in clara eorumdem terminorum perceptione elucet quidquid in propoſitione enunciatur, etiamſi aliquando primo aſpectu minime a rudibus intelligantur. Eſt enim per Adverſarios per ſe nota nobis hæc propoſitio: *Incorporea non ſunt in loco commenſurative*, tametſi ignarus ſtatim non percipiat quid ſit res incorporea, quidque loco commenſurari, quoniam ubi quiſque hujus enunciationis intima perceptione penetrat terminos, ei penitus acquieſcit: Atqui in clara idea ac notione hujus nominis *Deus* relucet apertiſſime exiſtentia, quamvis ultro daremus Adverſariis,eſſe inter incolas Capitis bonæ ſpei, & Canadenſium pleroſque barbaros plane inſcios, ut nunquam Dei nomen audierint, de quibus ſup. cap. 2. mom. ult. Ergo huic propoſitioni, *Exiſtit Deus*, quiſque perceptis vocabulis abſque ullo diſcurſu acquieſcit. Minor propoſitio, præterquamquod cap. 1. comprobata eſt, traditur ab Auguſtino lib. 1. de Doctrina Chriſtiana cap. 1. ab Anſelmo in Alloquio cap.2. necnon a Cicerone in lib.1.de Nat.Deorum, a Sexto Empirico in VIII. adverſus Mathematicos; neque, fatentibus omnibus, quiſquam eſt, qui certa animi notione non præſentiat, talem eſſe Deum, ut in omni natura nihil poſſit eſſe præſtantius. Sed in perceptione ideaque rei perfectiſſimæ ac præſtantiſſimæ elucet exiſtentia, quæ eſt prima rerum omnium perfectio, ut diximus Prop.2. cap. 1. Ergo, &c.

Reſp. Ludovicus Habert, in notione ſummi boni includi quidem exiſtentiam objectivam, ſed non realem; ideſt, terminum illum *Deus* excitare in intellectu ideam ſummi boni, ideoque exiſtentis: ſed utrum revera iſtud ſummum bonum detur a parte rei, non ipſa terminorum apprehenſione probari, ſed inſpectione creaturarum. At hæc reſponſio nequit ſententiam noſtram labefactare, eo quod realis exiſtentia eſt maxima perfectio, & conſequenter in idea ſummi boni concipitur etiam exiſtentia realis, ut loco citato demonſtravimus: ac præterea ſummi boni exiſtentia non ſolum rerum creatarum contemplatione, ſed etiam intima conſcientia, inſitaque idea deprehenditur.

Opp. 1. cum Friderico Gavardi, & Henrico Florez. Propoſitio per ſe nota a nullo negatur: Hæc propoſitio *Exiſtit Deus* negatur ab aliquibus: Ergo non eſt per ſe nota omnibus. Minor eſt S. P. Auguſtini, qui ſerm.10. de Verbis Domini explanans verba Pſalm. *Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus*, ait, *Inſania iſta paucorum eſt*; & Tract. 106. in Joannem: *Exceptis enim paucis, in quibus nimium natura depravata eſt, univerſum genus humanum Deum mundi hujus fatetur auctorem*. Igitur aliqui, licet perpauci, Deum negant.

Poſſem reſpondere juxta ea, quæ diximus cap. 2. mom. ult. nullum fortaſſis fuiſſe atheum ſpeculative; & producta Auguſtini teſtimonia de improbis, qui Deum negant practice, eſſe exponenda; ſiquidem

S. P. in Pſalmum XIII. ait: *Nec ipſi enim ſacrilegi & deteſtandi quidam philoſophi, qui perverſa, & falſa de Deo ſentiunt, auſi ſunt dicere, non eſt Deus. Ideo ergo dixit in corde ſuo; quia hoc nemo audet dicere, etiamſi auſus fuerit cogitare. Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in affectionibus ſuis: ideſt, dum amant hoc ſaeculum, & non amant Deum; ipſae ſunt affectiones, quae corrumpunt animam, & ſic excaecant, ut poſſit etiam dicere imprudens in corde ſuo, non eſt Deus.* Quo in loco Auguſtinus docet eſſe quoſdam atheos, qui dati in reprobum ſenſum cogitant Deum non eſſe, ne illum tanquam Deum glorificent; at nequeunt quod cogitant ignorare, ut ſequenti propoſitione plane oſtendam. Verumtamen tranſm. mai. diſt. mi. Hæc enunciatio, *Exiſtit Deus* negatur ab aliquibus, perceptis terminis, eorumque inſpecta notione, nego. Nulla habita ratione terminorum, ac ideæ, quæ hiſce terminis ſubeſt, conc. minorem. Porro hæc propoſitio, *Omne totum eſt majus ſua parte*, conſenſu omnium eſt per ſe nota; & tamen aliqui eam negaverunt, ut ſcribit Aegidius Romanus in III. diſt. 39. q. 3. & Mag. Florez in quæſt. I. de Exiſt. Dei n. 3. quoniam nondum plane rerum ſignificationem perceperant. Igitur nihil mirum, ſi quidam barbari rudeſque negaverint propoſitionem iſtam *Exiſtit Deus*, non attendentes ad notionem terminorum, qui ampliorem quoque exigunt expoſitionem, quàm poſtulet præcitatum Geometricum axioma.

Dices: Si requiritur terminorum perceptio, erit ergo ea propoſitio tantum ſapientibus per ſe nota, ut affirmat Aegidius, imo & Pſalmiſta, ubi ait: *Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus.*

Reſp. nihil magis me in votis habere, quam præclariſſimis Theologis conſentire, maxime vero Romano Aegidio omnium noſtrum facile principi. Sed affero ad percipiendam ſignificationem hujus nominis *Deus*, nullius opus eſſe ſcientiæ comparatæ ratiocinio ac diſcurſu; ſufficere autem naturalem rationem, intimamque conſcientiam. Nam quod Pſalmiſta ait negare, quod Deus ſit, ſolos inſipientes, id parum Adverſariis ſuffragatur; tum quia Auguſtinus nomine inſipientium comprehendit etiam ſacrilegos, ac deteſtandos philoſophos, qui humana ſapientia pollebant: tum etiam, quoniam non ſolum ſcripturarum more, verum etiam Platonico dicuntur inſipientes qui improbi ſunt, etiamſi ſapere plurimum videantur. Paucis id expreſſit in Notis Pſalm. doctiſſimus Boſſuet, & venuſtè Italico carmine Cl. Gregorius Redi.

Opp. 2. Cum Thomiſtis. Ad propoſitionem per ſe notam requiritur cognitio terminorum, & immediata, &, prout Scholæ loquuntur, quidditativa: Terminus iſtius Propoſitionis *Deus eſt*, non cognoſcitur immediate, ſed ex rebus aſpectabilibus, & ex effectibus, non in ſe atque intuitiva viſione, niſi in cæleſti Patria a beatis: Ergo ea Propoſitio *Exiſtit Deus*, nulli creaturæ, ſi beati excipiantur, eſt per ſe nota.

Reſp.

Reſp. conc. prima parte majoris, nimirum quod termini propoſitionis per ſe notæ debeant immediate cognoſci, nego alteram, ſcilicet quod neceſſario cognoſci debeant *quidditative*, ſi per cognitionem quidditativam intelligas vividam, ac pleniſſimam Dei viſionem; quod ſi intelligas cognitionem inadæquatam, ideſt ſolius exiſtentiæ, & etiam aliarum perfectionum notitiam confuſam, & ænigmaticam, ut explicavi in reſp. ad 2. oppoſit. prop. 1. Cap. 1., huic etiam parti ſubſcribo. Servata autem ſyllogiſtica forma, diſt. minorem: Deus cognoſcitur mediate per creaturas, tantùm, nego. Per creaturas, & per indefectibile lumen unicuique intime præſens, concedo. Vide quæ diximus loco nuperrime citato. Neque dicas propoſitionem per ſe notam nullatenus poſſe per effectus demonſtrari; ut manifeſtum eſt de illo metaphyſico principio, *Quodlibet eſt, vel non eſt;* id enim valet, quotieſcunque propoſitionis ſubjectum nullos habet effectus, quibus comprobari poſſit illius exiſtentia; ſecus ſi effectus habeat, ut Deus cauſſa ac principium univerſorum.

Opp. 3. Ex quo in clara Dei perceptione concipiatur ſumme bonum ac perfectiſſimum ens, & perfectio ſit Dei providentia ac ſimplicitas, non infertur, quod hæc propoſitio *Deus eſt ſimplex*, *Deus omnibus providet*, ſit nobis per ſe nota: Ergo ex quo in idea Dei, ac ſummi boni eluceat exiſtentia non conſequitur, per ſe notam eſſe hanc propoſitionem, *Exiſtit Deus*.

Reſp. Gaſpar Juenin non eamdem eſſe rationem de providentia & ſimplicitate, ac de exiſtentia Dei, multi enim deditì corporis ſenſibus cogitarunt in ipſo Deo humani corporis figuram; multi exiſtimarunt providentiam, quæ ſeſe ad res viliſſimas demittat vanam eſſe ſolicitudinem: e contra neminem prorſus fingere poſſe quod exiſtentia aliqua perfectio non ſit: idque probat ex Auguſtino, qui lib. 1. de Doctrina Chriſtiana cap. 7. docet homines, quoniam diverſis moventur bonis, partim ad corporis ſenſum, partim vero ad animi intelligentiam ſummum bonum concipere. Sed non opus his rimulis. Nego antecedens: nam hæ propoſitiones, Deus eſt ſimplex, Deus eſt infinitus, ſummè ſapiens, immenſus, proviſor univerſorum, &c. ſunt & ipſæ nobis per ſe notæ, quoniam in clara ſummi boni perceptione, atque in intimo, & incommutabili lumine, ſimplicitas, infinitas, ſapientia, ac providentia relucent immediate. Neque obeſt, quod nonnulli hæc divina attributa negarunt; negarunt enim, propterea quod ad corporis ſenſum, non ad mentis rationem ſummi boni notionem fingere maluerunt: quod recte ac ſapienter docet citato loco Auguſtinus; qui nos inviciſſime percipere Deum eſſe in ipſa veritate, intimoque incommutabili lumine, probat luculenter cum locis priori capite adductis, tum de libero arbitrio a capite quinto ad decimumquintum, ubi de Divina exiſtentia per ideam ingenitam manifeſta diſſertiſſime diſputat. Sed in hoc

priori Corollario non debet ulterius oratio noſtra immorari.

Alterum, quod ex dictis conſequitur eſt, neminem poſſe invincibili circa Dei exiſtentiam laborare ignorantia: non enim ignoratur invincibiliter, quod interna animadvertentia, pluribuſque cuivis notis momentis poteſt dignoſci. Cum tamen Molina, aliique nonnulli ſentiant oppoſitum, addam & de hoc afferto longe probabiliorem ſententiam, noſtris Theologis, ceteriſque fere omnibus communem. Eſt autem ignorantia invincibilis ea, quæ humanis mediis adhibitis nequit diſpelli; qualis eſſet in homine pagano ignorante nondum ſibi revelata fidei myſteria: de qua ignorantia, ejuſque generibus erit opportuniori loco inquirendum.

Propositio II. Nullus, quantumvis agreſtis ac barbarus poteſt Creatorem ſuum invincibiliter ignorare.

Prob. 1. Pſalmo 78. v. 6. hæc habentur: *Effunde iram tuam in gentes, quæ te non noverunt, & in regna, quæ nomen tuum non invocaverunt*. Sap. XIII. v. 9. *Si enim tantum potuerunt ſcire, ut poſſent æſtimare ſæculum; quomodo hujus Dominum non facilius invenerunt?* Et in Epiſt. ad Rom. cap. 1. v. 18. *Revelatur enim ira Dei de cælo ſuper omnem impietatem, & injuſtitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injuſtitia detinent; quia quod notum eſt Dei manifeſtum eſt in illis*. Quibus aperte aſſeritur reos eſſe, maximumque promereri ſupplicium quotquot ad idola converſi Dominum ignoraverunt, quem ex procreatis rebus poterant naturali ratione comprehendere: ſed invincibilis ignorantia delinquentem ſubtrahit a judicis ira, reddit excuſabile quodcunque ſcelus; quoniam humana induſtria vitari non poteſt, nec imputari liberæ voluntati quidquid abſque culpa penitus ignoratur: Ergo ſi gentes, quæ Deum non noverunt, neque invenerunt Dominum ex aſpectabili ſæculo, inexcuſabiles ſunt, ſupplicioque mulctandæ, nullatenus ignorantia poſſunt invincibili laborare. Quod argumentum ita proponitur a Lactantio in 1. Divinarum Inſtitut. *Quam ſibi veniam ſperare poſſunt impietatis ſuæ qui non agnoſcunt cultum ejus, quem prorſus ignorari ab homine fas non eſt?*

Secundo probatur ex PP. Nam Gregorius Magnus lib. 17. Moralium cap. 3. ſcribit: *Eo ipſo quod homo rationalis eſt conditus, debet ex ratione colligere, eum qui ſe condidit, Deum eſſe*. Tertullianus lib. de Spectac. cap. 2. *Nemo negat, quia nemo ignorat, quod ultro natura ſuggerit Deum eſſe univerſitatis conditorem*. Et in Apologia cap. 17. *Hæc eſt ſumma delicti nolentium recognoſcere, quem ignorare non poſſunt*. Item adverſus Marcionem I. *Animæ a primordio conſcientia Dei dos eſt: eadem nec alia & in Aegyptiis, & in Syriis, & in Ponticis, &c.* Hilarius quoque XI. de Trinit. de Deo ait: *Neque mundo ignorabilis effici poteſt*. S. P. Auguſtinus vero lib. 2. Quæſt. Evangelicarum cap. 46. *Apud Dominum*, inquit, *etiam illi ſunt inexcuſabiles, quibus*

bus lex data non eſt, quia per creaturam poterant cognoſcere Creatorem. Tractatu etiam CVI. in Jo. *Hæc eſt vis veræ divinitatis, ut creaturæ rationali jam ratione utenti non omnino, & penitus poſſit abſcondi.* Nec non Enarrat. in Pſ. LXXIV. *De nullo loco judicat, qui ubique ſecretus eſt, ubique publicus? quem nulli licet ut eſt cognoſcere, & quem nemo permittitur ignorare*. Paulus quoque Oroſius in lib. Hiſtor. 6. cap. 1. *Deum quilibet hominum contemnere ad tempus poteſt, neſcire in totum non poteſt*. Adde loca producta cap. 1. Prop. 1. prob. 2. non enim alia proferam in confirmationem veritatis, de qua idemmet Tullius in 1. de legibus ſcripſit: *De hominibus nulla gens eſt, neque tam immanſueta, neque tam ferrea, quæ non, etiamſi ignoret, qualem Deum habere deceat, tamen habendum ſciat*.

Tertio probatur propoſitio argumentis a ratione petitis, quorum nonnulla ſeligam. Sit vero primum. De priori Decalogi præcepto, *Unum Deum cole*, ut oſtendam in lib. XXI. dari non poteſt invincibilis ignorantia: Ergo neque de ſummi Numinis exiſtentia, quæ a memorato præcepto jam manifeſta ſupponitur. Accedit alterum: Quiſquis invincibiliter Deum ignoraret, quantumvis flagitioſiſſimus, nunquam peccati theologici foret reus, ſed philoſophici tantum. Eſt enim peccatum philoſophicum actus humanus diſconveniens rectæ rationi, non tamen tranſgreſſio divinæ legis, ſi perpetretur ab eo qui Deum ignorat: Atqui hæc propoſitio anno 1690. ab Alexandro VIII. proſcripta eſt: & peccatum philoſophicum eſt commentitium: Ergo Deum nemo poteſt invincibiliter ignorare. Poſtremo: Ignorantia invincibilis ea eſt, quæ humanis mediis, aliiſque in noſtra poteſtate poſitis nequit ſuperari: Ignorantia exiſtentiæ Dei a quocunque licet ferreo ac ſylveſtri mediis, quæ in ejus ſunt poteſtate facillime tolli poteſt: Ergo in nullo, quantumvis immanſueto ac rudi, ignorantia divinæ exiſtentiæ cenſenda eſt invincibilis. Minor conſtat; nam unuſquiſque præditus eſt intelligentia ac ratione, qua ſive per inditam ſibi ideam Dei, ſive per rerum corporearum contemplationem, poteſt ſummi boni, ac primæ cauſſæ ſibi comparare notitiam. Atque etiamſi rationalis facultas ſe ſola in Dei cognitionem minime poſſet aſſurgere, præſto tamen ſunt ſingulis hominibus in Adverſariorum noſtrorum ſententia auxilia ſupernæ gratiæ: quam tamen ad cognoſcendam Exiſtentiam Dei neceſſariam non eſſe, vera eſt, & communior ſententia.

Opp. 1. Ad ſolam fidem pertinet ſuperni Numinis exiſtentia: Poteſt ergo impune ab iis, quibus non eſt revelata, ignorari; quales erant, inquit Molina, incolæ Braſiliæ, antequam a Luſitanis ſubjugarentur.

Reſp. nego ant. Etenim & ad naturalem rationem, & ad fidem ſimul ſpectat ſupremi Conditoris cognitio, eo ſenſu, quem explanavi poſtrema inſtantia 1. Opp. cap. 1. Imo eſt D. Thomæ ſententia, cui aſſentiuntur & noſtri, quod *Deum eſſe* non ſit Fidei objectum, ſed ad Fidei arti-

articulos quoddam præambulum. Sed tradita a me reſponſio conformior eſt Auguſtino, qui in II. de lib. arb. cap. xv., ait: *Eſt enim Deus, & vere, ſummeque eſt: quod jam non ſolum indubitatum, quantum arbitror, fide retinemus, ſed etiam certa, quamvis adhuc tenuiſſima forma cognitionis adtingimus.*

Opp. 2. Puer in ſylvis, aut apud Atheos parentes, quorum dictis plurimum fidit, enutritus nunquam audit Deum eſſe: id ergo ignorat exſcuſabiliter.

Reſp. nego conſeq. Ille enim puer, quidquid ſibi parentes ac præceptores curent inſinuare, clariori lumine inditæ ſibi conſcientiæ, & creaturarum Conditorem ſuum conclamantium poteſt divinam exiſtentiam attingere. Neque a culpa erit immunis propter domeſticorum traditionem; quibus ſi non fideret negantibus ea quæ oculis conſpiciuntur, vel obvia ſunt naturali rationi, neque debet aures præbere dicentibus, *Non eſt Deus.*

Inſurges: Ad invincibilem ignorantiam tollendam duo requiruntur, unum ut aliqua Dei cogitatio pulſet animum, alterum quod talis cogitatio aperte proponatur cum debito comparandi perfectiorem cognitionem: Fieri poteſt, ut nulla Dei cogitatio animum ſubeat, neque prædicto puero cum tali debito proponatur: Ergo poteſt in puero illo reperiri invincibilis ignorantia.

Reſp. nego majorem: nam ſi ad ignorantiam vincibilem neceſſaria eſſet prævia aliqua cogitatio, quotieſcunque datur incogitantia, atque inadvertentia, daretur ignorantia invincibilis. Quare ſatis eſt, ſi ea cogitatio præſto ſit, & ſine ullo labore poſſit haberi: aliàs invincibiliter prima principia omnibus per ſe nota, nec non meipſum ignorarem, cum aut dormio, aut aliud cogito. Nec etiam neceſſaria eſt perfecta, ac certa cognitio; cum ad operandum non ſit neceſſaria certitudo metaphyſica, ſed ſufficiat moralis. Atque hinc eſt, quod ipſe Amicus, qui præfato utitur argumento, concludit tandem: *Quamvis hæc probabilis ſit: probabilius tamen defendi poteſt ſententia oppoſita, ut neque in paucis, neque ad tempus perfecta ratione utentibus dabilis ſit invincibilis ignorantia de Deo.*

Urgebis adhuc: Saltem in priori inſtanti, quo ipſe puer pervenit ad rationis uſum, hac invincibili ignorantia poterit affici, & a Deo aliquantiſper averti.

Reſp. nego propoſitionem loquendo de inſtanti morali, quo deliberate incipit agere, ac ſeſe ad aliquod bonum convertit: nam de inſtanti phyſico fateor, quod ante deliberatum voluntatis motum ſit neceſſaria animadvertentia, & cogitatio; ſed dum mens animadvertit & cogitat; imo, ut dicebam, dum facile poteſt animadvertere & cogitare, nulla eſt talis ignorantia, quæ dici valeat inſuperabilis. Eſt tamen opinio aliquorum, qui exiſtimant in primo inſtanti rationis puerum

rum illum teneri ad convertendum ſeſe in Deum ſub ratione boni in communi, non ſub particulari, prout eſt univerſarum rerum principium ac finis. At ſub iſta quoque ratione poteſt Auctoris ſui exiſtentiam percipere ex illa eademmet Boni idea inſita illius menti, ex intima ſui ipſius conſcientia, atque ex rerum aſpectabilium contemplatione.

Opp. 3. Quamplurimi adeo ſunt rudes ac plumbei, ut ratiocinio uti non poſſint, quo divina exiſtentia firmiſſime demonſtratur, maxime cum Petrus de Alliaco, aliique Theologi arbitrentur argumenta, quæ ad probandam Dei exiſtentiam proferuntur probabilia quidem eſſe, ſed non plane demonſtrativa: alii inſuper in ſuorum criminum pœnam in tantam prolabuntur cæcitatem, ut nequeant in Dei notitiam, & cogitationem aſſurgere: Ergo in his ſaltem erit invincibilis ignorantia.

Reſp. falſum eſſe antecedens, non enim invenitur homo rationis compos, qui adeo ſit ſtupidus ut ad intimam ſui conſcientiam nequeat advertere, neque tam ſceleſtus, ut omni penitus lumine vel naturali, vel ſupernaturali deſtituatur. Sed dato antecedenti, nego conſ. quippe ad tollendam ignorantiam invincibilem non requiritur evidens demonſtratio, ſed ſufficit tantum probabilis.

Opp. ult. Hugo Grotius, & alii interpretantur verba Apoſtoli ad Rom. 1. v. 19. *Manifeſtum eſt in illis*, multis inter ipſos, ſcilicet Pythagoreis, Platonicis, Stoicis, quorum argumenta convincendo Ariſtoteli, & Epicuro ſufficiunt. Eumdem præferunt ſenſum Patrum teſtimonia. Crimina denique patrata ab ignorantibus Deum rectæ adverſarentur rationi, ſed non manifeſtatæ divinæ legi. Corruunt ergo momenta pro hac aſſertione producta.

Reſp. nego ant. de omnibus indiſcriminatim ſermonem inſtituunt Sacræ literæ ac Patres, omneſque rationali lumine præditi ſunt; & ſi philoſophi ſoli Atheos profligarunt, poterant tamen ſinguli Atheos deteſtari. Labitur quoque abſque æterna lege humana ratio, quemadmodum occaſu ſolis offunduntur tenebræ: eſt enim ratio humana æternæ participatio legis, ſicuti terrenorum corporum ſplendor ſolis irradiatio. Ea propter ſi Deum tollas, evertitur lex æterna; ſi legem æternam, extinguitur ratio; ſi rationem, natura perit humana; neque aliquid fingi poteſt ineptius, quam opus rationi diſſonum, nec æternæ legi repugnans.

CAPUT V.

De Polytheiſmi, ſive Idololatriæ cauſſa & origine.

Atheis, quantum temporis anguſtia patitur refutatis, ſtylum acuo adverſus Polytheos, ideſt, plurium divinitatum cultores; quorum populus & amplior fuit apud Gentes, & pervicacior. Etenim qui-

quidam adeo in Deos fuere liberales, ut Homerus, Heſiodus, & Chryſippus magnam illorum invexerit turbam: Orpheus vero, auctore Theophilo Antiocheno lib. ad Autolycum III. ducentos ſexaginta duos commentus ſit, quos profana Græcorum, ac Romanorum proſecuta eſt Religio. Manetem Perſam duos conſtituiſſe, unum efficientem quælibet bona, alterum omnia mala inferentem tradunt Athanaſius, Epiphanius, Auguſtinus, Nicetas, aliique. Fauſtus autem multos finxit, & inter eos duodecim quoſdam magnos, ternos per quatuor tractus, quibus ille unus circum agitur, quem vocat regentium regem, ſceptrigerum, perennem, floreis coronis cinctum, & facie rutilantem, ut inquit S.P. Auguſtinus lib. contra eumdem Fauſtum xv. cap. 5. Prætermitto Tritheitas, quos in errorem induxit effrænis divinorum myſteriorum, audaxque curioſitas; & quorum ſectam inſtituit initio ſexti ſæculi Joannes Philoponus, eamque in Polonia reſtituit Georgius Paullus, & Caſanovius a Valentino Gentili, ut in libro de unitate divinæ eſſentiæ conqueritur Theodorus Beza, faſcinati: in quam inſaniam anno 1567. prolapſus eſt ejuſdem Bezæ diſcipulus Petrus Statorius. Tale vero non eſt aliorum Polytheorum nomen, præſertim Aegyptiorum qui etiam ſtipitibus, brutis, arboribus, aſtriſque genua curvarunt, ut illorum ſingularem mentionem faciamus.

Deorum originem in particulari contexere non eſt hujus loci, atque Inſtituti; ſed ſat erit nunc Polytheiſmi inveſtigare principium: quod Rab. Maimonides in libro de idololatria refert ad Enos. Alii Hebræis infenſiſſimi, niſi Intruſum, inſtauratum contendunt a Moſe. A ſola hiſtoria rerum ab ipſo Moſe geſtarum univerſam Theologiam Gentilium promanaſſe, omneſque populares Deos eſſe eamdem Perſonam Moſis, conatur oſtendere in Demonſtratione Evangelica a tertio ad undecimum caput clariſſimus Daniel Huetius. A Cham Noemi filio, ejuſque poſteris idolorum cultum promanaſſe exiſtimant alii. Et quoniam ad refellendum errorem maxime conducit lutulentum, fœdiſſimumque fontem inquirere; hæc omnia brevi hac diſſertatione reſolvam.

Propositio I. Qui putant Enos fuiſſe ſuperſtitioſi Polytheiſmi auctorem labili fundamento nituntur.

Prob. Hæc aliquorum Hebræorum opinio nullo comprobatur momento præter quam verſu 26. cap. IV. Geneſ. *Sed & Seth natus eſt filius, quem vocavit Enos: Iſte cæpit invocare nomen Domini*; ubi legendum putant, *Tunc cæpit profanari nomen Domini*: Hoc momentum inane eſt, atque infirmiſſimum: Ergo nullo firmo divinæ literæ teſtimonio præfata corroboratur aſſertio. Prob. minor. I. auctoritate noſtræ Vulgatæ, in qua Amama nil reprehendit præter pronomen *Iſte*, quod male putat ſubſtitui pro adverbio אז, *Tunc*; quod valde futile eſt, tum quia Vulgatæ noſtræ lectionem confirmant verſiones vetuſtiſſimæ,

ac

ac Patres, probatque etiam vir illi criminatori ſummus Hugo Grotius: tum etiam, quia Lucas Burgenſis, atque idemmet Caſtalio ita verba Geneſeos exponunt, quod Enos vivente, eoque auctore, certis conſtitutis ritibus inſtauratus ſit Dei cultus: quæ eſt Steuchi, omniumque Latinorum Interpretum expoſitio: tum denique, quoniam Enos proprie tribuitur, quod ipſe primus Dominum invocaverit, eo quod ille, ut ſcribit Auguſtinus lib. xv. de Civit. Dei cap. xviii., *De patre generationum in meliorem partem, hoc eſt ſupernæ civitatis ſeparatarum, primus commemoratur exortus*. II. probatur minor; nam præcitato textu non profanatio divini nominis innuitur, ſed cultus & invocatio; Caldæus enim juxta Complutenſem editionem legit: בכין שריאו בני אנשא לצלאה בשמא דיי:, ſcilicet, *Tunc cæperunt homines orare in nomine Domini*: cui interpretationi ſuffragatur etiam ratio, quia ab Enos cœpit generatio juſtorum, qui in ſacris literis ſpeciali quodam titulo *filii Dei* nuncupantur.

Opp. 1. Rab. Maimonides, & Kimki ita Geneſeos locum explanant, ut ſub Enos filii Adam poſt idololatriam erraverint, eamque interpretationem patitur Hebraicus textus.

Reſp. falſam eſſe horum Rabbinorum explicationem, cujus occaſio fuit hebraicum verbum הוחל, quod modo pro *incipere*, modo pro *violari*, ac *profanari* uſurpatur; ſed priori ſenſu poſitum eſſe ratione, & auctoritate nuper oſtendi; atque Maimonidi opponimus Aben-Ezram, qui & ipſe ita exponit: הטעם שהחלו להתפלל, ideſt *Tunc cæperunt ad orandum*.

Opp. 2. Ipſe Enos cœpit vocari Dei nomine, voluitque Deus appellari. Hoc videtur voluiſſe in ſua verſione Aquila, nec diſſentiunt Cyrillus, & Irenæus, qui filios Dei commemoratos cap. vi. Geneſ. v. 2. & 4. intelligunt filios Enos. Is ergo qui ſeſe Dei nomine compellavit, idololatriæ fuit auctor.

Reſp. gratis amiſſa Aquilæ interpretatione, quæ tamen ſuboſcura eſt, ac multiplicem ſenſum patitur; gratis etiam dato, quod Enos primus omnium appellatus ſit Deus, nego conſequentiam; ſiquidem juxta Cyrillum, & Irenæum Dei nomen Enos accepit, ut ſolent angeli, ac juſti: quod aperte in eum locum explicavit Emiſſenus, dicens: *Speravit Enos Deus dici, ideſt filius Dei: Juſti enim qui erant ex ſemine Seth filii Dei vocabantur*.

Propositio II. Ab Hebræorum gente non fuit exortus Polytheiſmus, neque illum Judaico populo Moyſes præſcripſit.

Probatur 1. ex ipſis Hebræorum legibus, quarum præcipuum mandatum eſt Exodi xx. v. 3. *Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem quæ eſt in cælo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum, quæ ſunt in aquis ſub terra. Non adorabis ea, neque coles*. Si quæ autem imagines in ſacris

literis commemorantur, illæ aut non erant ad adorandum expoſitæ, aut ſpeciali mandato ad ornatum templi ſculptæ erant, nunquam tamen ut idola religioſo cultu aſſervatæ.

Deinde ſinceram veriſſimamque Moſis religionem, quam erga unum Deum Hebræorum populo tradidit, demonſtrat ejuſdem zelus; nam conflato ab Aaron vitulo arripiens idolum combuſſit, & contrivit uſque ad pulverem, dixitque fratri, Exodi xxxii. v.21. *Quid tibi fecit hic populus, ut induceres ſuper eum peccatum maximum?* atque eo jubente quaſi viginti tria millia hominum, qui peccaverant, gladio ceciderunt.

Præterea accedit ipſorum Ethnicorum teſtimonium. Tacitus enim Hiſtoriarum v. ſcribit: Judæi *mente ſola, unumque numen intelligunt, & nihil quidquam prius imbuuntur, quam contemnere Deos.* Quomodo ergo Polytheos, idololatraſque cenſebimus? Teſtatur Moſen inſtituiſſe ſacrificia in deteſtationem Deorum Gentium. *Cæſo*, inquit, *ariete, veluti in contumeliam Hammonis. Bos quoque immolatur, quem Aegyptii Apin colunt.* Affirmat nullam a Judæis imaginem ſervari, *Nulla*, ait, *ſimulacra urbibus ſuis, nedum templis ſunt.* Tradit jam olim ab exitu de Aegypto Hebræos fuiſſe gentem diis inviſam, atque inde expulſam Hammonis oraculo. Hæc Tacitus; qui tamen ſibimet contradicit, dum ſcribit, Judæos malos cultus ac mores inſtituiſſe in odium Aegyptiorum; etenim ibidem ait eos *corpora condire*, non *cremare more Aegyptio.* At antiquiſſimum fuiſſe in Aegypto morem condiendi cadavera affirmant Strabo lib. xvi. Herodotus lib. xi. cap. 86. atque, ut alios omittam, lib. 2. Strommat. S. Clemens Alexandrinus. De Judaica quoque religione hæc Dio lib.xxxvii. *Nullam ſtatuam Hieroſolymis habebant, & Deum ineffabilem quemdam, & viſui non obnoxium arbitrantes magna religione, & ſuper ceteros homines eum colunt. Cui & Templum maximum, & pulcherrimum conſtruxerunt.* Ceteri ſcriptores appellarunt Hebræos curtos, ſabbatarios, recutitos, clementes in porcos, nunquam tamen idololatras; ſed cum eos viderent abſque Deorum ſimulacris orare, ſuſpicati ſunt quod colerent cælum, ac nubes: unde de iis Juvenalis:

Nil præter nubes, & cœli lumen adorant.

Igitur ex Hebræorum legibus, ex factis Moſaicis, atque ex teſtimoniis etiam Gentilium manifeſtum eſt, Polytheiſmum non eſſe a Moſe inſtitutum, neque probatum.

Opp. 1. Conflato in ſolitudine vitulo, Aaron ædificavit altare coram eo, & præconis voce clamavit, *Cras ſolemnitas Jehova eſt*: Exodi xxxii. 5. Sed Jehova eſt verus Deus: Ergo Aaron credidit vitulum in deſerto conflatum eſſe verum Deum.

Reſpondet Voſſius lib. 1. Idololatriæ cap. 3. Hebræos in deſerto ſub vituli ſimulacro revera unum Deum coluiſſe, peccaſſe tamen peccato

cato maximo eo quod adoraverint verum Deum in effigie Deorum Aegyptiorum: quod etiam affirmat de idolo Michæ, ac de vitulis, quos in Dan, & Bethel collocavit Jeroboam. Iccirco poterat jure, & abſque mendacio clamare Aaron, *Cras ſolemnitas* יהוה, *Domini eſt*. Sed melius reſpondetur, hunc eſſe ſenſum verborum Aaron, *Cras ſolemnitas Jehova eſt*, ſcilicet vituli, quem vobis pro vero Deo conſtituiſtis: nec neceſſe eſt recurrere ad interpretationem Voſſii, ac Profeſſorum Leydenſium, contrariam Patribus, ac præſertim Auguſtino ſcribenti in Pſ. LXXIII. *Vitulus ille, quem adoravit populus infidelis apoſtata, quærens Deos Aegyptiorum, dimittens eum, qui liberavit de ſervitute Aegyptiorum*. Reſp. Lyranus ac Vatablus Aaron hoc dixiſſe, quod ſperaret Moſen quamprimum rediturum ad cultum Idoli in Jehova feſtum commutandum. Hanc poſtremam reſponſionem adhibet quoque Eminentiſſimus Gotti: qui & aliam addit ex Grotio, quia Aaron ſperabat veri Dei ſpiritum in eam imaginem venturum, ſicut de aſtrorum ſpiritibus gentes aliæ ſentiebant. Sed abſit tanta ab Aaron inſania; licet parum referat, ſi dicamus Aaron nondum Pontificem conſtitutum peccaſſe, ut concedere videtur A lapide. Neque Grotius ait, *ſperabat*; ſed *ſperabant*, ſcilicet idololatræ, non Aaron: unde ego arbitror Grotium inclinare in ſententiam Voſſii, Calvini, ac Leydenſium, exiſtimantium Hebræos in vitulo aureo adoraſſe ſpiritum veri Dei.

Opp. 2. Ipſe Moſes æneum ſerpentem infixit perticæ, ut eum aſpiceret populus: Atqui hæc eſt imago ac ſimulacrum Aeſculapii, ei ſimillimum, quod ab Epidauro urbe Peloponneſi adductum Romam narrant Ovidius in Faſtis, & Propertius in Eleg. lib. 2. Ergo Moſes falſi numinis ſculpſit imaginem, eamque erectam ad adorandum expoſuit.

Reſp. nego conſ. non enim, ut adoraretur a populo erexit Moſes æneum ſerpentem, ſed ad conferendam ei ſanitatem. Ita reſpondet Tertullianus lib. 3. contra Marcionem, & S. P. Auguſtinus lib. x. de Civit. Dei cap. VIII. Neque Moſes Deo mandante ſerpentem erexit in memoriam Aeſculapii, aliorumve numinum Aegyptiorum, ſed in promiſſionem Salvatoris, quod idem Auguſtinus ſerm. x. de Tempore his demonſtrat. *Hoc mihi videtur quod duas ſignificationes habere poſſit, unam propter diuturnitatem, quia vaſa ænea diu[illegible] durare ſolent; aliam propter vocis claritatem, nam inter omnia [illegible]etalla vaſa ærea majorem tinnitum reddere, & longius ſonare ſolen[illegible]; Chriſti doctrina non in una tantum Judæorum gente innoteſcere, ſed per univerſum mundum claro ſalutiferæ prædicationis ſono poterat pervenire: ideo ſerpens ille æneus efficitur, ut doctrina Chriſti in univerſo mundo clarius prædicetur, &c.*

Opp. 3. Tacitus citato loco de Judæis ſcribit: *Effigiem animalis, quo monſtrante ſitim, famemque depulerant, penetrali ſacraverunt*. Erat autem hæc effigies caput Aſini, de qua Juſtus Lipſius Comment. in Tacitum

Digitized by Google

citum ait: *Hoc de capite Aſini magno conſenſu omnes veteres tradiderunt: ne tantopere noſter culpetur, tanquam mendaciorum pleniſſimus Scriptor*. Meminit hujus Aſinini capitis Poſidonius, Apollonius, & Apion Grammaticus, cujus hæc ſunt verba apud Joſephum lib. 2. contra Apionem: *Dum Antiochus Epiphanes expoliaſſet templum, illud caput invenit ex auro compoſitum multis pecuniis dignum*. Conſenſu itaque ſcriptorum, & rei eventu manifeſtum eſt, Judæos caput Aſini ex Majorum inſtituto ſuperſtitioſa religione ſervaſſe.

Reſp. Tertullianus in Apolog. cap. XVI. hanc de Aſinino capite narrationem putam fabulam eſſe. I. quia idem Tacitus in eadem Hiſtoria refert Cn. Pompejum, cum Jeruſalem cepiſſet, & adiiſſet templum ſpeculandis Judæorum arcanis, nullum illic reperiſſe ſimulacrum. II. quoniam ſi id Hebræi coluiſſent, nuſquam niſi in ſacrario fuiſſet ſervandum, quò ſolis Sacerdotibus licitum erat adire, conſpectu ceteris interdicto per velum oppanſum. In ſacrario autem nihil dignum reprenſione ab Antiocho fuiſſe adinventum probat Joſephus contra Apionem plurium Gentilium Hiſtoricorum teſtimonio, Polybii Megalopolitani, Strabonis Cappadocis, Caſtoris Chronographi, aliorumque. Extra ſanctuarium vero unicuique fas erat inſpicere. III. Neque Tacitus, neque ullus idololatra poteſt hæc Judæis objicere, cum Gentes ipſæ hæc aliaque horribiliora monſtra adoraverint. Vide Tertullianum loco cit., Joſephum Hebræum, & Marcum Minucium in Octavio. Obſerva etiam, an Tacitus ſibi conſtet, qui ſupra ſcripſerat Judæos; nullum penitus colere ſimulacrum. At Lipſius non ideo excuſat Tacitum a mendacio, quod verum aliquid enarraverit, ſed aſſerit non eſſe in eum fabulam referendam, quam tradiderunt ſcriptores alii. Qui tamen illam acceperunt ab Apione Grammatico pugnantia narrante, dum ait Aſininum caput inventum ab Antiocho, poſtquam ſcripſerat ſublatum a Zabldo. Fabula derivata eſt a malitia, aut ignorantia Aegyptiorum, qui legentes, vel audientes hebraicam vocem פי יהוה *Pijaho*, ideſt, *Os Domini*, in ſacris literis uſitatiſſimam, commenti ſunt Judæos PIEO, ſic illi appellant Aſinum, adorare: vel a quodam Templo Judaici ritus condito ab Onia in Aegypto, quod propterea dictum fuerit, Ὀνίου ἱερὸν, *Templum Oniæ*; ſed Alexandrini ſic acceperint, quaſi eſſet appellatio ἀπὸ τοῦ ὄνου, *ab Aſino*.

Opp. ultimo: Joſeph lib. VII. de Bello Jud. cap. XII. inter cetera prodigia, quæ evenerunt ante dirutum incenſumque a Tito templum, iſtud enarrat: *Feſto autem die, quem Pentecoſten vocant, nocte Sacerdotes intimum templum more ſuo ad divinas res celebrandas ingreſſi, primum quidem motum, quemdamque ſtrepitum ſenſerunt: poſtea vero ſubitam vocem audiere, quæ diceret: Migremus hinc*. Et Cornelius Tacitus: *Expanſæ repente Delubri fores, & audita major humana vox, Excedere Deos; ſimulque ingens motus excedentium*. Cum ergo in

in extrema populi calamitate Dæmones, ac Dii gentium Jeroſolymis emigraverint; conſequens eſt, ut antecedenter fuerint Hebræis plures Dii Templi præſidium, populique numina tutelaria.

Reſp. nego conſeq. Etenim emigrantes a Jeroſolymis ſpiritus, cum non fuerint Apis, neque Serapis, neque Numen aliud Judaico populo inviſum, nulli fuerunt niſi cuſtodes Angeli Urbem deſerentes, ac cœleſte præſidium in poſterum denegantes; vel ipſum ſummum Numen ad vindictam a ſceleſtiſſimo populo provocatum per ſe, vel per Angelos ſuos terribili voce clamans, *Migremus hinc*.

Propositio III. Idololatria a poſteris Cham originem ducit, & longe ante Moſen fuerunt Dii gentium, non ſolum numina naturalia, ſed etiam animalia.

Demonſtratur 1. Præclariſſimorum Scriptorum auctoritate. Ita enim docent Hebræorum doctiſſimi Abeneſdras, & alii, Lactantius lib. 2. Inſtitut. cap. 14. Hieronymus cap. 2. in Oſeam, S. P. Auguſtinus lib. VIII. de Civit. Dei cap. 24. Veteres omnes qui de Idolorum vanitate ſcripſerunt. Quibus addo Lilium Gyraldum Ferrarienſem in Syntagm. Deorum, Joannem Boccaccium in ſua Genealogia, Paulum Peruſinum, cujus Commentaria de Diis Boccaccius exſcripſiſſe, ſed immerito, fertur. De hoc etiam argumento eruditè ſcripſere Voſſius ampliſſimo volumine de Idololatria Gentium, Grotius in celebri Explicatione Decalogi, & Joannes Clericus in Prolegom. Hiſtoriæ Eccleſ. ſect. 2. Hanc ſententiam explico ſimul, ac probo. Principio homines pro Diis venerati ſunt aſtra, ſidera, & ignem; idque longe ante Moſen; quippe Ignis colebatur in Ur Chaldæorum, cujus cultum fugiſſe Abraham vetuſtiſſima eſt Hebræorum traditio, neque videtur a Sacris literis diſcrepare. Juſtinus quoque cum Tryphone diſputans ſcripſit Deum dediſſe antea ſolem adorandum, permittendo nimirum, non approbando.

Una cum aſtris Dii vocati ſunt, diviniſque culti honoribus Reges atque Reginæ. Ita Chryſoſtomus in 2. ad Corinth. cap. XII. Et colligitur ex Diodoro, qui lib. 1. Biblioth. ait, Idololatriam ab antiquis temporibus in cultu regum fato functorum fuiſſe ſitam. Aegyptii Iſidem & Oſiridem Reges ſuos tanquam Deos habuerunt: cumque eos puderet mortuorum animos colere, commenti ſunt Iſidem eamdem eſſe ac lunam, & Oſiridem eumdem cum ſole. Phœnices, auctore Athenæo, regem ſuum קרנן Kronon in eam ſtellam, quam Græci a Phœnicibus edocti τὸν Κρόνον, Latini autem Saturnum vocant, conſecraverunt. Aſtarte in Veneris ſtellam, Hammon in Arietem pariter ſacrati ſunt. Hos antiquiſſimos Reges fuiſſe poſteros Noe, qui Moſen præceſſerunt, ſalva Huetii veneratione, quem virum ob maximam eruditionem ſummo honore proſequor, certiſſimum puto, atque alibi oſtendo Neptunum idem eſſe cum Japete filio Noe, Vulcanum cum Tubalcain, Martem cum Belo primo Rege Aſſyriorum, Apollinem cum Jubal Citharæ inven-

inventore, Saturnum cum ipſo Noha, &c., conſecrantibus poſteris Cham Patrum ſuorum memoriam. Cumque habeamus ante Moſen Deorum hiſtoriam, falſum eſt omnes populares Deos Gentilium unam eſſe cum eodem Moſe perſonam. At ad inſtitutum revertor.

Cum ſidera habeant quamdam cum animantibus ſimilitudinem, cœperunt homines Regum ſuorum adoratores fingere idola animalium, ita ut Bos dictus ſit Apis ob lunam; Phœnix, draco, & accipiter propter ſolem: Ibis ob Mercurium: Canis ob Sirium: atque hinc paullatim adinventæ ſunt aliæ Deorum imagines, avium, pecudum, piſcium, & monſtroſæ quamplurimæ quibus eſſent capita brutorum, membraque hominum. Quapropter idolum vituli conflatum ab hebræis erat, ut arbitror, imago lunæ, & Apis: colebantque Gentes in animantium formis ſidera, in ſideribus Regum ſuorum animos. Ultro idololatria proceſſit, nam intervallo temporis relata ſunt in Deorum numerum ipſamet animalia, ſerpentes quoque, & crocodili; tandem etiam lapides ac plantæ, reputantibus Polytheis Deum quidquid eis utile videbantur.

Ex quibus colligitur idololatriam principio fuiſſe abſque idolis; ac ſimulacris: hæc autem primo fuiſſe animantium, deinde alicujus Monſtri, in his illudentibus ſimpliciores homines per oracula, ac ſigna mendacii malignis ſpiritibus. Idola humanam effigiem repræſentantia primus omnium traditur feciſſe Ninus Rex Aſſyriorum, de quo loco citato Hieronymus. Hunc Ninum puto fuiſſe filium Nembrodi, filii Chus, filii Cham, filii Noe. At non omnia idola hominum vel animantium imaginem referebant: ſed & erant quædam cum ſtellarum figuris, quibus icunculis ex veteri Syrorum ſuperſtitione arbitrabantur ſe futura prænoſcere. Appellantur hebraice *Teraphim* תרפים: erantque hujus generis ea, quæ Rachel abſtulit Labano patri ſuo Geneſ. xxxI. v. 19., & quibus divinationis cauſſa execranda ſuperſtitione ſuſpendebant inaures, ut ſcribit S. P. Auguſtinus Epiſt. LXXIII., & infertur ex cap. xxxv. Geneſ. v. 4. Conſimile idolum habuit Nero, cujus monitione dicebat ſe futura prænoſcere, ut narrat Suetonius. Hæc eſt veriſſima origo Idololatriæ, quam a Chananæis ad Aegyptios, hinc ad Phœnices, ab his ad Græcos, a Græcis vero ad Romanos fuiſſe derivatam conſtat omnium Hiſtoricorum conſenſu. Nunc vero contra hanc idololatriam natam ab homine, cui Pater ſuus maledixit, communibus Scholaſticorum, ac ſpecialibus quoque argumentis Dei unitatem vindicare conabor.

CA-

CAPUT VI.

Unum eſſe Deum demonſtratur.

NOrunt omnes Tertulliani adagium lib. 1. contra Marcionem, *Deus ſi unus non eſt, non eſt*. Omnia quippe argumenta quæ probant Dei exiſtentiam, demonſtrant quoque unitatem; ut recte animadvertit lib. 2. Theologicorum Dogmatum cap. 1. vir clariſſimus Ludovicus Thomaſſinus. Superaddam tamen, ut id exploratius fiat, Momenta quædam ex Sacris literis, ex miraculis, ex Theologicis rationibus, & ex ipſa Gentilium Theologia, indigitans ubi poſſint hæc pleniori doctrina pertractata a ſtudioſis adoleſcentibus reperiri. Neque hoc loco prætermitto divinas Scripturas, quæ & valent contra Tritheiſtas, & argumenta ſuppeditant contra omnes Idololatras validiſſima.

Momentum I. e ſacris literis erutum.

Divina Scriptura nil frequentius admonet, quàm unum eſſe Deum, non ſolum Hebraici populi, verum etiam univerſorum; Huic & propter Scriptorum auctoritatem, & propter veracitatem divinam, quæ duo nunc præſupponimus, firmiſſima habenda eſt fides: Igitur unus eſt Deus. Major probatur; etenim Deut. XXXII. v. 39. legitur: *Videte quod ego ſim ſolus, & non ſit alius Deus præter me*: IV. Regum cap. V. v. 15. *Vere ſcio quod non ſit alius Deus in univerſa terra*. Pſ. 17. *Quis Deus præter Deum noſtrum?* & 82. *Tu ſolus altiſſimus ſuper omnem terram*. Iſ. XXXVII. *Tu es Dominus ſolus*. I. ad Corinth. cap. VIII. v. 4. *Scimus quia nihil eſt idolum in mundo, & quod nullus eſt Deus niſi unus*.

Neque id ſolum Scriptura narrat, ſed etiam rei eventu confirmat, ratione univerſi, productione hominis, punitione impiorum, ac præſertim idololatrarum. Nam qui vitulum conflatum adoraverunt, cæſi ſunt jubente Domino Exodi XXXII. fere viginta tria millia hominum: ſociati Idololatris Iſraelitæ traditi ſunt in manus Regum terræ, Judic. cap. III. & e contra ad Deum ſuum reverſi, fuerunt a Philiſthiim tyrannide liberati. Periit Rex Achab in bello propter cultum idolorum, obiitque Ochoſias conſulens Beelzebub Deum Accharon, ut Regum narrat hiſtoria. Exaltati e contra idolorum everſores Jacob, Moſes, Joſue, &c. Et quod enarrat ſcriptura confirmavit poſteriorum ſæculorum hiſtoria, ac miſerabile fatum Neronis, Diocletiani, Maximini, Licinii, Juliani Apoſtatæ, aliorumque, qui idolorum cultum inſtaurarunt. Si enim dii gentium eſſent, virtute ac potentia ſumma pollerent, & potuiſſent contra Deum Iſrael ſalvare eos, qui eorum cultum ſummopere promovebant; neque ipſis invitis unius Dei religio longe late-

que fuiſſet diffuſa. Urget hoc contra Ethnicos argumentum Lact. lib. 2. divin. Inſtit. cap. 4. Tertul. in Apologetico cap. 26., & S. P. Auguſtinus in 1. de Civit.Dei cap.4. ubi deorum vanitatem oſtendit ex quo cultores ſuos, ſibique addictas civitates non potuerunt ſervare.

Reſpondent Gentiles vel hæc falſa eſſe, vel ſimilia a ſuis quoque diis fuiſſe patrata. Addit Phereponus Animadverſ. in Auguſtini Opera pag. 576. imprudentes videri Patres, qui iis armis uſi fuerunt, quæ & Ethnici adverſus Chriſtianos tractare poterant.

At prior reſponſio propellitur ab Auguſtino lib. x. de Civit. Dei cap. VIII. & XVI. Si enim pertinaciter negare velimus hiſtorias, nullis libris præbenda erit fides, multo minus Ethnicorum, qui vel Magi fuerunt, vel poetæ, & a ſuis quoque, ut infra oſtendam, deſpiciuntur. Animadverſio autem Phereponi impudentiſſima calumnia eſt, ac puerilis ratiocinatio. Nam libri Ethnicorum teſtantur urbes & cultores idolorum cecidiſſe diis invitis & contra pugnantibus: ſic Ilium everſum invito Neptuno, ſic a naufragio liber, & Turni victor Aeneas repugnante Junone. Infirmos ergo ac nullos hos Deos valide Auguſtinus demonſtrat. E contra ſi Hebræorum, aut Chriſtianorum templa diruta ſunt, ſi in occiſione gladii mactati fideles, ſi vera Religio ab hoſtibus perturbata, hæc omnia Deus noſter prædixit, & evenerunt eo permittente ac volente in pœnam impiorum, nominiſque ſui exaltationem: eo vel maxime quod vera Religio crevit inter magna diſcrimina; idololatria vero nunquam poſt fata revixit. Perperam itaque in Patres Phereponus debacchatur.

Momentum II. ex innumeris a Deo patratis miraculis.

Idololatrarum punitioni accedunt mirabilia, quæ in ſui cultus exaltationem operatus eſt Deus. Plenæ ſunt his ſæculorum omnium hiſtoriæ. Enim vero de Moſe in libro Exodi legimus colubrum in virgam, & aquam vertiſſe in ſanguinem, per undas maris Rubri populum traduxiſſe, eo petram percutiente ſaluberrimam fluxiſſe aquam, & orante cœlos mannam diſtillaſſe. Quæ fecit Joſue in tranſitu Jordanis, atque in expugnatione urbis Jericho, quæ Gedeon in Madianitas, quæ David in Philiſtæos, quæ Daniel apud Babylonem, quæ denique Machabæorum exercitus contra potentiſſimum Antiochum in ceteris Scripturæ libris recenſentur. Atque hæc in conſpectu idololatrarum pro unius veri Dei cultu fuere perfecta. Servatoris noſtri Chriſti ſigna ac prodigia in novo habentur teſtamento: Petri, Pauli, ac Stephani in Actibus Apoſtolorum; Diſcipulorum Chriſti ac Martyrum in Tabulis, & Eccleſiaſticis Monumentis. Sufficiat hæc commemoraviſſe: in libro

libro enim de Angelis oſtendam hæc fieri niſi divina virtute non poſſe. Ergo cum Deus ſit, qui facit mirabilia magna ſolus, neque inveniri poſſint miracula perpetrata ab aliquo Gentilium Numine, prout oſtendam infra ſolvens argumenta Ethnicorum; conſequens eſt unum eſſe Deum, qui ab Hebræis, & Chriſti Fidelibus adoratur. Utuntur hoc argumento S. P. Auguſtinus lib. XXI. de Civit. Dei cap. VIII. aliique Patres, nec non Hugo Grotius lib. I. de Verit. Relig. Chriſt. n. XIII. & lib. IV. num. VIII., Clericus etiam in Hiſt. Eccl. anno CLVII. num. IX. & X. & in Prolegom. ſect. 2. n. XI. & XII. quos propter eos nomino, qui negant miracula eſſe veræ Religionis argumentum. Ex Scholaſticis vero ad probandam Dei unitatem hoc præſidio utuntur Antonius Boucat diſſert. 2. art. 2. & ex mirabilibus ordinis naturalis ſatis ingenioſe ratiocinatur noſter Gavardi Quæſt. I. de ſubſt. Dei art. III. n. 10.

Si dixeris hæc miracula fieri a ſpiritibus Deorum adminiſtris; Reſpondeo id quidem verum de pluribus eſſe, quæ peraguntur ab Angelis, qui ſunt adminiſtratorii ſpiritus. At ſola Dei poteſtate, nutuque hæc efficiunt, ſicut in regnis bene conſtitutis, nihil miniſtri extra communes leges operantur, niſi unius ſummi Rectoris arbitratu.

Momentum III. ſive plurium argumentorum a ratione complexio.

Comprobat Dei unitatem etiam manifeſtiſſima ratio. Primo: Deus eſt ſumme magnus: ergo eſt ſumme unus. Ita argumentatur Aug. lib. I. de Trinit. cap. 7. Tertullianus in I. adverſus Marcionem, & Auctor librorum de Trinit. qui inſcribitur Novatianus, Anſelmus lib. de Incarnat. cap. 4. & D. Thomas in I. contra Gentes c. 42. Ant. eſt communis omnium de Deo ſenſus: conſeq. probatur; quoniam hoc eſt eſſe ſummum, par non habere: par autem non habere uni tantum competit: *Duo ergo ſumma magna quomodo conſiſtent?* inquit Tertullianus.

Præterea: Si plures ſunt Dii, vel differunt eſſentialiter, vel accidentaliter: In Deo neque eſſentialis, neque accidentalis differentia poteſt excogitari: Ergo non ſunt plures Dii. Probatur mi. ſi namque differunt eſſentialiter, ideſt quomodo ſpecies a ſpecie ſub eodem genere diſtat, perfectio eſſentialis quæ in uno eſt deerit alteri, & neuter erit ſumme perfectus: ſi vero differunt tantum accidentaliter, ideſt, aut ſapientia, aut juriſdictione, aut loco, aut felicitate, neuter erit omnipotens, neuter immenſus, neuter beatiſſimus. Quod ſi dixeris differre tantum numero, ut plura ejuſdem ſpeciei individua, ac tanquam Plato diſtat a Socrate; vel a ſe invicem propagati ſunt, veluti homo generatur ab homine, vel nullus habet ab altero originem: ſi propagati ſunt a ſe invicem, is erit primus ac ſummus, a quo alii ortum ha-

bent; quod ſi a nullo habent originem, erunt plures ſpecies, ſeu naturæ diverſæ, reditque prior argumentatio. Quam urget in lib. de Trinit. Boetius, Lactantius lib. I. divinarum Inſtitutionum, Petavius lib. I. Theolog. dogm. cap. IV. n. II. Thomaſſinus lib. 2. cap. I. n. VIII. Inſtantiam, quam patitur argumentum petitam ex divinarum Perſonarum diſtinctione diluam paullo infra. Reducuntur ad hæc duo genera argumenta omnia ab idea entis a ſe, infiniti, ſingularis, omnipotentis, ultimi finis: quæ iccirco omitto, ſed rerum multarum cupidus ea adinveniet apud Aegidium, Gibbon, Gonet, & Suareſium, qui hæc planiſſime enucleant.

Tertio: Unus eſt mundus: Ergo unus illius opifex. Conſequentia probatur; nam ſicut unius Regni unus eſt Princeps, ita unius Mundi unus debet eſſe Conditor ac Rector; alias non foret univerſalis Dominus. Quamquam enim ſunt in Mundo Reſpublicæ in quibus principantur Optimates, unus tamen hanc Regiminis formam propoſuit, unus jecit urbium fundamenta, ut Athænarum juxta Platonem Pallas, Romæ Quirinus ſeu Romulus, Patavii, ut fertur, Antenor. Atque ſi compatiuntur Principatus conſortium homines, pati non poteſt ſummus Deus; illi enim infirmi, & errandi capaces egent alterius conſilio ac potentia; Deus autem ſumme verax ac potens neque conſultatione indiget, neque auxilio. Quod ſi dixeris plures mundos fabricatos eſſe, vel diverſas ejuſdem mundi partes a Diis pluribus, ſubſiſtit adhuc argumentatio. Nam vel multorum opera ad univerſas creaturas moliendum erat requiſita, vel unus poterat omnes conſtituere: ſi poterat unus, cur alios adhibuit? aut neceſſitate, aut libertate: ſi neceſſitate, ergo impotens eſt, non Deus; ſi libertate, non ſunt igitur plures Dii neceſſarii. Si autem ſingulorum opificium requirebatur, conſequitur omnes fuiſſe imbecilles. Vide in Oratione contra Gentes Athanaſium. Atque huc ſpectat argumentum petitum a mundi ordine ac regimine, quod Hieronymus in Epiſt. ad Ruſticum, & Cyprianus in lib. de Vanit. idolor. explicant comparatione apium, gruum, armentorum, & exercituum, quibus omnibus unus eſt imperator; & Athanaſius, eodem loco, exemplo navis, quæ, niſi unus regat clavum, curſum recte non tenet; & citharæ, quæ non edit concentum, niſi unus philarmonicus eam plectro feriat.

Denique: irrupto ſemel limine unitatis, innumeri propemodum conſurgent Dii; ſemel enim effuſam divinitatem nemo poterit ſiſtere, & cum numerus eo ſit perfectior quo major, multitudinis Deorum non erit terminus: Atqui Deos innumeros nullus ſibi conſcius fatebitur; Ergo neque plures. Argumentum eſt Tertulliani contra Marcionem: eo utitur noſter Gibbon in hac quæſt. n. IX. accuratius vero Thomaſſinus loc. cit. num. VII. & ampliori etiam eruditione doctiſſimus Cardinalis Gotti n. VII. & VIII.

Mo-

Momentum IV. a Gentilium teſtimonio, atque idololatrarum amentia.

Auctoritate quoque Gentilium refutatur Polytheiſmus, cum unum Deum fere omnes Scriptores etiam Idolis mancipati profiteantur. De Platone, Porphirio, Jamblico, Proclo, aliiſque hujus ſectæ conſtat unum ſtatuiſſe ſummum Deum, aliorum quidem, ſed inferioris ſortis, progenitorem. Empedocles, & Antiſthenes multos populares Deos, at naturalem unum agnoverunt. De Ariſtotele, Simplicio, ac univerſa Peripatetica Schola compertum eſt, unicum rerum omnium conſtituiſſe principium. Quid ſenſerint Cicero, Varro, Plutarchus oſtendit in præclariſſimo Opere de Civit. Dei Auguſtinus, & qui in illud Commentaria ediderunt, Vives, & Coquæus. Veterum Poetarum conſenſum probant Clemens Alexandrinus in Protreptico, Athenagoras, Lactantius, Tertullianus. Hoc argumentum proponunt quotquot de ſummo Deo diſputationem inſtituunt, at ornatiſſima eruditionis copia Gerardus Voſſius in 1. de Idololatria cap. 2. & Petrus Daniel Huetius in Concordia rationis & fidei lib. 2. num. XIII.

Si reponas longe majorem fuiſſe numerum illorum, qui plures Deos coluerunt, ut animadverti initio cap. V. Reſpondeo horum nullam habendam eſſe rationem. I. quia & ipſi unum Deum aliis præeſſe opinabantur: quem, auctore Plutarcho in Iſide & Oſiride, incolæ Thebaidos Cneph appellabant; ceteri idololatræ ignorabant quiſnam eſſet, aut quo nomine vocaretur, ſi de Aegyptiis loquamur; at ſi de Romanis, Græciſque, erat iis omnium princeps aut Jupiter, aut Saturnus. Idem fatentur omnes Gentiles, ut in Concilio Carthaginenſi ſub Cypriano ait Saturninus Confeſſor, & in Epiſtolis ad Auguſtinum Longinianus, & Maximus: idem nota inſcriptio Delphici Templi EIS EI, *Unus eſt*, de qua Euſebius lib. 11. Præparat. Evangelicæ cap. 7.: idem oracula Apollinis apud Porphyrium, de quibus Auguſtinus lib. XIX. de Civ. Dei cap. 23. idem denique Romani, qui cum Pantheon, ideſt, Deorum omnium Templum, modo Sanctæ Mariæ ad Martyres Sacrum curante Agrippa excitarent, Jovi tamen Victori dicarunt.

Secundo: demus exiſtimaſſe idololatras Deos imperio ac virtute pares; eorumdem tamen ſtultitiam certis rationibus comprehendimus. Principio ex hoc ipſo capite, quod ſummæ dementiæ eſt plures Deos inter ſe æquales excogitare, ut probat Momentum præcedens. Deinde quia ii Dii aut erunt boni, aut mali: ſi boni, ſervabunt ordinem inter ſe: ſi eſt inter eos ordo, erit unus ſummus ad cujus præſcriptum ceteri erunt colendi; ut nos Angelis & Sanctorum animabus præſtamus religioſum obſequium: at vero in hac hypotheſi Dii non ſunt. E contra ſi mali, non erunt illud ſummum bonum, quod ſæpenumero memora-

 vimus.

vimus. Ulterius Gentes cultum flagitioſiſſimis hominibus vita functis impendunt, impio in fratrem Romulo, ebrioſo Baccho, Jovi in patrem ſacrilego; imo Arimanio, Cacodæmoni, malo Genio, quibus & nunc hoſtias mactant Indi, Aethiopes, ac Perſæ. Rurſus ſacrificia immolant, ut cap. præcedenti diximus, animantibus, quæ cum ratione careant, ſunt ipſis cultoribus deteriora: multo minus ſunt hominibus comparanda ſol, luna, aſtra, elementa, quæ nec vivunt, nec ſentiunt: longius ab adoratoribus ſuis diſtant Numina, quæ nec ſubſiſtunt, & ſunt corporum affectiones, ut motio & ſalſedo maris, valetudo, eventus, cupiditas, quæ ſub nomine Salariæ, Veniliæ, Fortunæ, Amoris ſuperſtitioſa gentilitas venerabatur. Quis vero dixerit Deum eſſe cultore ſuo inferiorem, Dominum ſervulo, Opificem ſtructura ſua, Auctorem figmento, ac plaſmate? Denique extremam Gentium ſtultitiam eadem ipſarum produnt ſacrificia, ac ritus; dira præſertim conſuetudo idolis humanas victimas, puerorum quoque ac virginum, cruenta immolatione mactandi. Nefanda hæc ſacra commemorant Lactantius, Plutarchus, Porphyrius, Saubertus. De turpitudine Sacrorum Matris magnæ ſcribit elegantiſſime S. Pater in VII. de Civit. Dei cap. XXV. e XXVI. de placentis conſperſis adipe ab Hebræorum feminis Gentilium more oblatis Reginæ cœli, ut legitur in Hierem. cap. 44. venuſtiſſimus noſter Poeta Joannes Baptiſta Cotta in Adnot. ad Hymnum VII. ubi cæli reginam recte docet eſſe lunam. Nam (addam hæc ad præclariſſimum Scriptorem, quem honoris cauſſa nominavi,) Hebræi cæli reginam vocant בעלת, & a Philone Byblio dicitur Βεάλτις, ab Abydeno vetuſtiſſimo Scriptore apud Euſebium in fine IX. de Præparat. Evangel. Βήλτις, Beltis, uxor Beli, & prima Regina Aſſyriorum; qui, ut capite præced. diximus, in *ſole*, & *luna* Reges ſuos adorarunt. Atque factæ talibus Diis, Deabuſque hujuſmodi placentæ, ac liba ſatis veſanam redarguunt ſuperſtitionem.

Tria ad hæc regerebant Pagani. I. Se non colere lapides ac metalla; ſed ſimulacra, altaria, cuſtodiam ignis & cetera id genus eſſe immortalium Deorum ſymbola: ita Celſus apud Origenem lib. VII. II. Ajebant conficta eſſe probra de ipſorum Diis enarrata. III. Idola ſolum ſculpta eſſe ad accerſendas aereas poteſtates.

Verum commentitia ſunt hæc omnia. Et primum quidem; nam certum eſt ſimulacrorum inventores exiſtimaſſe Deos eſſe corporeos, atque ipſis idolis ſimillimos; aut ſaltem conſecratione ita ſtatuis alligari, ut arbitrarentur ſe carere Diis, cum eſſent ablatæ eorum iconculæ. Habes exemplum Michæ Judicum XVIII. v. 24. & plurima apud Ethnicos de aſportatis Penatibus ne reſtaurari poſſent urbes hoſtium everſæ. Quapropter ſive ſtatuam, ſive præſentem Deum dicant ſe colere, perinde eſt, ac eodem pacto inſanire. Ejus generis eſt reſponſio altera; nam Deorum flagitia non noſtri Scriptores primo commemorarunt,

Digitized by Google

rarunt, ſed Homerus, Varro, Phornutus, & alii: qui ſi commentitia narrant, erunt ejuſdem furfuris Deorum virtutes, necnon Saturni, Jovis, Martis aliorumque Deorum nomina. Atque ſi falſa ſunt, ſaltem Pagani Deorum probra imitantur, ut conſtat in Terentiana Eunucho Act. III. ſcena V.; & arbitrantur Deos delectari obſceniſſimis ſacrificiis, quæ perſtringit ingenioſe Auguſtinus in II. de Civit. Dei cap. XXIX. *Et fiunt miſeris*, ut ſcribit Cyprianus Epiſtola II., *religioſa delicta*. Tertiam denique reſponſionem ita impugnat Athanaſius in Orat. contra Gentes: *Si hæc ſimulacra facta ſunt, ut per ea advocent poteſtates; cur hæc iiſdem, quas invocant, poteſtatibus pluris faciunt? cur iiſdem ſimulacris Dei nomen, & honorem imponunt, ac præſtant?* Quod ſi reponant ſe idolis poteſtates has anteferre, ingeret ſe iterum prior refutatio.

CAPUT VII.

Objectiones contra prolata momenta ſolvuntur.

IN Polytheorum patrocinium primo loco afferri poſſunt divinæ Scripturæ. Habetur namque Exodi VII. v. 1. Moſen fuiſſe Deum Pharaonis. In Pſalm. LXXXI. legitur: *Deus ſtetit in ſynagoga Deorum*. Et infra: *Ego dixi Dii eſtis, & filii excelſi omnes*: quo teſtimonio Chriſtus propriam divinitatem comprobavit Joannis cap. X. v. 35. Ad Corinth. prima cap. VIII. v. 5. *Siquidem ſunt Dii multi, & Domini multi*. Corruit ergo Momentum primum petitum ex ſacris literis.

Reſp. nego conſequentiam, quæ haud recte ex productis locis infertur, ut oſtendam ſingulorum explicatione. Exodi VII. Moſes dicitur Deus conſtitutus; ergo non erat ille Deus natura ſua, ſed Dei vicem gerebat. Deinde ibi appellatur Deus ſolo vocabulo Elohim אלהים, quo judiciaria poteſtas ſignificatur: ideoque ſenſus eſt Moſen electum a Deo fuiſſe ut divina judicia contra Pharaonem exequeretur, unde tranſtulit Jonathan, *Ego te conſtitui timorem Pharaonis*. Præterea ibidem v. 2. aperte innuitur quo ſenſu Moſes dicatur Deus: *Tu loqueris omnia, quæ mando tibi.... Sed ego indurabo cor ejus, & multiplicabo ſigna, & oſtenta mea in terra Ægypti*. In Pſalmo item LXXXI. eſt vocabulum אלהים, & ſenſus eſt, *Deus ſtetit in ſynagoga judicum*: exercent enim Reges ac Judices miniſterium ipſius Dei, qui Proverbiorum VIII. v. 15. ait: *Per me reges regnant, & legum Conditores juſta decernunt*. Propterea dicit Pſalmiſta Deum judicaturum ipſos judices, qui perverſe agunt, ut proceres Iſrael, qui Abſalomum fuerant ſecuti: *Deus*, inquit, *ſtetit in ſynagoga Deorum: in medio autem Deos dijudicat. Uſquequo judicatis iniquitatem: & faciem peccatorum ſumi-*

ſumitis? Quod ex eodem Pſalmo profertur, idem omnino eſt: videlicet, *Dii eſtis*, Judices eſtis, atque ſecundum legem, ac præſcriptionem meam ad regendos populos conſtituti, Diique participatione regiminis, non ſempiterna ſubſtantia; *Vos enim* (nota quænam illico ſubſequantur,) *ſicut homines moriemini*: *& ſicut unus de principibus cadetis*. Quomodo eo loci Chriſtus ſuam probat divinitatem, & invidorum retundit criminationem, oſtendam in lib. de Trinitate contra Arianos, qui hoc teſtimonio abutuntur. Demum Apoſtolus de fallaci gentium opinione, non de proprio ſenſu loquitur, cum ſtatim addat: *Nobis tamen unus Deus*. Atque ad communem hanc interpretationem addo Græcum textum, Καὶ γὰρ εἴπερ εἰσὶ λεγόμενοι θεοὶ, *Nam & ſi ſunt qui dicuntur Dii*, ſcilicet qui Deorum habeant nomen: quod ſatis, indicat Gentilium idola eſſe tantummodo θεοὺς λεγομένους, Deos nomine atque appellatione.

Inſtabis. Concordant divinæ Scripturæ cum Theologia Paganorum. Hæc docet unum Deum præeſſe cælo, ideſt, Saturnum, alios aliis partibus mundi: hominis ſatorem eſſe Jovem: huic adſtare Conſentes, quos conſulat in rebus maximis; unum denique eſſe Deum Hebræorum, ceteros nationum ceterarum: Atqui hæc omnia divinæ affirmant Scripturæ: Ergo his Deorum pluralitas nequaquam adverſatur. Prob. mi. Primo Geneſeos legitur: *In principio creavit Deus cælum, & terram*: Hebraice ברשית ברא אלהים obſerva vocabulum אל׳הים, *Elohim*. Capit. 2. v. 7. habetur, *Formavit igitur Dominus Deus hominem*: Hebraice וייצר יהוה nota Dei nomen יהוה *Jehova*: Ergo cælum condidit Deus *Elohim*, & iſte eſt *Saturnus*; hominem vero plaſmavit Deus יהוה *Jehova*, & iſte eſt *Jupiter*. Eodem cap. 1. v. 26. Sator hominum *Jehova* ait: *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram*. Conſultat ergo Deus *Jehova* Senatum Deorum in plaſmatione præſtantiſſimæ creaturæ, ideſt, hominis. En *Jovem* in ſynagoga Deorum *Conſentium*: denique cap. 2. v. 4. ubi omnium rerum commemorantur generationes legimus, *In die quo fecit Dominus Deus cælum, & terram*, in Hebræo Codice, ביום עשות יהוה אל׳הים. Occurrit iſtic & nomen Dei Conditoris hominum, יהוה *Jehova*, & aliorum Deorum, qui ceteras res procrearunt, אל׳הים *Elohim*: Igitur diverſi Dii diverſis rebus præſunt, unus cælo, alter hominibus, iſte Hebræis, ille Philiſtiim, &c., probatque Gentilium Theologiam ipſa divinarum Scripturarum auctoritas.

Reſp. nego minorem. Ad probat. dico I. Deum Creatorem cæli, & Deum Conditorem hominis eſſe unum; nam cap. 1. v. 1. dicitur cælum, & terram creaſſe Deus אל׳הים. Verſ. 26. ait *Faciamus hominem*, Deus אל׳הים. Cap. 2. v. 7. habetur formaſſe hominem, Deum יהוה, verſu 5. creaſſe cælum & terram, Deum יהוה־אל׳הים. Eſt ergo idem אלהים ac יהוה, idemque Sator hominum, & Creator cœlorum.

Quam-

Digitized by Google

Quamquam principio commemoratur nomen אל'הים, non יהוה vel quia iſtud revelatum eſt Moyſi, eratque olim ignotum: vel quia ſpeciali quodam providentiæ titulo Deus univerſorum appellari voluit Deus hominum. II. Ea verba, *Faciamus hominem*, nequaquam ſignificant conſultationem Deorum; non enim requiritur Senatus conſultus ubi omnia moderatur perfectiſſima ſapientia: ſed ſignificatur hic aliquarum Perſonarum diſtinctio, ut explicabimus agentes de Trinitate. Quod ſi gratis admittatur expoſitio veterum Hebræorum exiſtimantium Deum Regum more nihil inconſultis angelis moliri, vel etiam opinio Platonis, qui in Timæo commentus eſt ſummi Dei ad Deos minores colloquium; erit verus Deus unus ille ſummus, cui obtemperant Angeli, Diique minores. III. Optime dicitur cap. 2. v. 4. Deum ac Dominum, *Elohim*, & *Jehova* operatum eſſe univerſa; ſed unius Dei plura ſunt nomina. יהוה *Jehova* incommutabilem exiſtentiam, אל'הים, *Elohim*, ut ſcribit Aben-Eſra, denotat intelligentiam, ſapientiam, prudentiam. Poſtremum nomen pluralis eſt numeri, ſed communis ſignificationis, quam a verbo adjuncto ejuſque numero, ac ſuffixis diſtinguimus: in omnibus vero productis locis ſingulari verbo conjungitur; & cap. 1. v. 1. legimus ברא אל'הים, *creavit Deus*: verſu 26. ויאמר אל'הים *Et ait Deus*: cap. 2. v. 7. ויצר יהוה אל'הים, *Et formavit Deus*: Unus itaque, ac ſingularis ubique Deus.

Opp. 2. Conteſtantur Deorum pluralitatem innumera fere miracula. Ergo fatendum eſt plures eſſe Deos. Ant. probatur I. Ex Idolorum oraculis; quorum plura numerat Celſus apud Origenem lib. VII., ubi Hebræorum Prophetis opponit Celſus Pythias, Dodonidas, vateſque Clarii Apollinis, & Jovis Ammonis, atque conqueritur horum vaticinia nihili fieri a Chriſtianis. II. Ex prodigiis patratis ab Iſide, in cujus templo excubantes infirmi a medicis deſperati, plurimi capti oculis, mutilati, oppreſſi languoribus in priſtini vigoris integritatem reſtituebantur; ut ſcribit lib. 1. Diodorus Siculus. III. Ex geſtis ab Apollonio Tyanæo, qui Romæ puellam revocavit ad vitam, evanuit ab oculis Domitiani, & raptus in cælum eſt, ut refert Philoſtratus, inter Virginum, Divorumque concentus. IV. Ex miraculis Aeſculapii, in cujus Romano Templo ad inſulam Tiberinam appenſa erat marmorea Tabula ſanatorum ab ipſo hominum exemplis inſcripta, cujus etiamnum fragmentum extat apud Gruterum pag. LXXI. V. Ex prodigiis Veſtalium, de quibus narratur ab Ovidio in 2. Faſtorum compreſſa Sylvia, Veſtæ ſimulacrum manus oppoſuiſſe oculis, divinumque ignem quaſi ſenſu præditum ſeſe contraxiſſe ſub cineres. De Aemilia narrat Dionyſius lib. 2. Antiquit. Roman. implorato Deæ præſidio, abſciſſam ſtolæ carbaſinæ laciniam in frigidos injectam cineres extemplo a flammis fuiſſe correptam, cum ipſa tamen ignem negligentius aſſervaſſet, & foret extinctus. De Tucia ſcribunt idem Dionyſius, & Valerius Maximus

mus lib. VIII. cum accuſaretur violatæ pudicitiæ acceſſiſſe proſequente univerſo populo ad Tiberim, & vacuo cribro hauſtam aquam pertuliſſe uſque ad forum. De Claudia etiam narrant cingulo traxiſse navim deferentem Idæ ſimulacrum, & in Tiberis vado hærentem. VI. Ex patratis a Veſpaſiano, & Hadriano: quorum ille, auctore Tacito lib. IV. cap. 81. cæcum, & ægrotum manuum impoſitione ſanavit; is vero, Spartiano teſte, cæcum a nativitate Pannonium nomine illuminavit; quod ſimile eſt miraculo Chriſti, de quo Joannes cap. IX. v. 32. *A ſæculo non eſt auditum quia quis aperuit oculos cæci nati*. Sunt & alia in diſſertationibus de Angelis expendenda.

Reſp. nego ant. ad probat. dico nullam fidem habendam eſſe Gentilium miraculis, quæ & ipſorum Scriptores celeberrimi in dubium revocant, *ut nulla idonea Teſtium fide ſuffulta, planeque conficta*, ait Hiſtoriarum initio Livius antiquorum fabulas ſequentibus verbis excuſans: *Datur hæc venia antiquitati, ut miſcendo humana divinis primordia urbium auguſtiora faciat*: & ſi quædam facta concedantur, aut talia fuerunt quæ in admirationem traherent rerum naturalium ignaros, aut veneficia malorum ſpirituum fraude conficta, aut non ab his, ſed a ſuprema mente patrata. Ad quæ diſtinguenda alibi certas regulas tradam: nam ſatis eſt modo ſi prædictorum miraculorum falſitas oſtendatur. Oracula itaque Apollinis, Ammonis, aliorumque Deorum nullam notam præſeferunt divinitatis: primo, quia illorum verba fuerunt ambigua, ut demonſtrat ex Oenomaï locis Euſebius lib. IV. P.E. a cap. 20. ad 26. Grotius etiam in IV. de Verit. Relig. Ch. num. IX. & in libro de Oraculis Ant. Van-dale: eaque ipſe Cicero in II. de Divinat. flexiloqua & obſcura appellat. II. Quoniam hiſce oraculis Religionis noſtræ veritas firmatur, & aliquando apud Paganos aliquorum vatum opera uſus eſt Deus, ut ad myſteria fidei noſtræ, & ab idolis averſionem ſuperſtitioſos diſponeret. Nam idolorum oraculis manifeſtatum eſt Deum eſſe unum, Hebræam gentem ſapere quæ numen ingenitum veneratur, ut probat Auguſtinus lib. XIX. de Civit. Dei cap. 23. & Paræneticus ad Græcos, qui tribuitur Juſtino: venturum quoque ab Oriente, qui rerum omnium potiretur, Regemque omnium Regum, ut fatetur Suetonius in Veſpaſiano, Tacitus lib. IV., & Cicero in II. de Divinat. III. Quia ſi quid definitius prædictum eſt, poterat ex cauſſis naturalibus præſentiri, ut medici prædicunt exitium aut ſanitatem, ut Anaximander, & Pherecydes terræmotus prænunciarunt, ut aſtrorum inſpectores de pluvia, nive, grandine vaticinantur. IV. Quia hæc oracula fieri ab Antitheis ac dæmonibus ex eo conſtat, quod in amores illicitos, in improborum hominum laudes, in cædes ac bella, in horribiliora crimina ab ipſis Gentilium legibus damnata cultores ſuos fraudulenter alliciant. Hæc de Oraculis.

Patrata ab Iſide miracula nulla ſunt. Refert enim loco citato Diodorus

dorus ægros in ejus templo abreptos ſomno de morborum remedio fuiſſe admonitos, quod evenire poterat fraude ſacerdotum qui noctu adloquerentur infirmos, & cum eſſent medicæ artis peritiſſimi præſcriberent pharmacum: aut propterea quod ſomniarent ægroti de remedio, de quo antecedenter agentes medicos audierint. Quod ſi pauci extemplo curati ſunt, fuit ſanitas reſtituta in iis languoribus, qui aut ſola imaginatione, cujus máxima vis eſt in chronicis morbis, aut agente intus cacodæmone graves admodum videbantur.

Apollonium Tyanæum præſtigiis, magiciſque artibus deditum oſtendit Euſebius contra Hieroclem, nec diſſentit Tatianus in Annotatis ab Hugone Grotio ad IV. de Relig. Chriſtiana num. VIII. Dicam de ipſo breviter: alia ab ipſo patrata narrantur Romæ anno Aeræ Chriſtianæ XCII. Domitiani Imperatoris XII. alia Epheſi in Xyſto anno XCVI. ac I. Nervæ: alia in ejus exceſſu in Cretenſi Templo Dianæ Dictynnæ. Omnia in Chriſti contemptum ficta a Philoſtrato conſtat comparatione factorum; quod & ipſe dicatur ab aliorum oculis evanuiſſe, Demetrio ac Damadi Puteolis conſpectum, creditumque phantaſma ſe iis præbuiſſe tangendum, aſcendiſſe in cælum inter angelorum, ac virginum choros. Deinde Philoſtrati mendacia ſe ſe produnt, dum ſcribit Domitillam fuiſſe ſororem Domitiani, & Clementem perpaucis diebus ante Domitiani obitum fuiſſe trucidatum, cum oppoſitum doceant Dio, Suetonius, Euſebius. Item dum recitat orationem, quam ait ab Apollonio conſcriptam; & ex nugis, ac ſtylo manifeſtum eſt Criticis omnibus, fetum eſſe ipſius Philoſtrati genuinum. Rurſus dum fatetur plura a ſe de Apollonio narrari ex incerto rumore, neque repeririri veridicum teſtem, cum & Damis ad Nervam magiſtri juſſu profectus ſit, ne ullus eum morientem videret. Sed concedamus liberaliter omnia. Nullum Apollonii factum eſt, quod ſuperet virtutem dæmonum. Romæ enim raptus a Domitiano, Epheſi quæ Romæ contigerant edoctus fuit a malo Genio. Duo tantum mirabiliora videntur: reſurrectio cujuſdam puellæ; idque Philoſtratus ipſe in dubium revocat, aſſerens quod forte vitalis auræ ſcintilla intra puellam compreſſa medicos delituerit. Aſſumptio in cœlum in Templo Dictynnæ; & hanc fabellam plura momenta confutant: unum, quod alii narrant Apollonium mortuum Epheſi, alii in Lindo, alii in Creta, ut fatetur ipſe Philoſtratus: alterum, quod ſcribat Apollonium a Sacerdotibus Dianæ conjectum in vincula, nec potuiſſe canes arcere qui Templi cuſtodiebant fores, niſi objecta illis offa: tertium, quod ſine ullo auctore, ac teſte hæc omnia Philoſtratus fabulatur. Quid plura? Neque illud mirandum eſt, Dæmones una cum corpore malefici ſpiritum aſportaſſe.

Veniamus ad Aeſculapium. I. Videant idololatræ qualis iſte ſit Deus, quem de cœlo a Junone percuſſum fulmine narrant Polyanthus

Cyrenæus in libro de Ortu Aeſculapii, Sextus Empiricus in I. adverſus Mathem. cap. XII. Teleſarchus, Chalcedonius, qui Clementi Alex. VI. ſtrom. vocatur Meleſagoras; unde ſanator Glauci, filiarumque Proeti non potuit ſalvare ſeipſum. II. Aeſculapii curationes ſuſpectas oſtendit, & comico ſale conſpergit Ariſtophanes in Pluto, quoniam Sacerdotes noctu cum puellis ægros circuibant, idoli, divarumque ſpeciem ſimulantes. Poſtremo: nunquam Aeſculapius verbo & imperio quemquam ſanaſſe legitur, ſed tantum potionibus, ſucciſque herbarum ac graminum: necnon quamplurimi ejus medicamine ebibito ſeſe pernicioſius habuerunt. Vide in I. contra Gentes Arnobium.

Jam ad Veſtales. Corrupta Sylvia apparuiſſe in Veſtæ idolo præfatum oſtentum ſcribit quidem in II. Faſtorum Ovidius, ſed in VI. ait:

Eſſe diu ſtultus Veſtæ ſimulacra putavi:
Mox didici curvo nulla ſubeſſe tholo.

Nulla erat ergo in Templis effigies Veſtæ, licèt in antiquis numiſmatibus plures conſpiciantur, non ſolum mulieris ſedentis, ut ſcribit Plinius; ſed etiam ſtantis, ut in nummo Veſpaſiani apud Lipſium cap. III. In nummis tamen Fauſtinæ, & Q. Aemilii ſunt Veſtæ inſcriptiones abſque effigie. De Aemilia & Tucia reſp. Auguſtinus lib. XXII. de Civitate Dei cap. XI. quæ ab his geſta ſunt non excedere naturalem Dæmonum facultatem: alii Theologi affirmant non repugnare quin vera miracula in veritatis teſtimonium, atque innocentiæ patrocinium etiam a paganis efficiantur. Auguſtini de Veſtalibus judicium firmiſſimum eſt: nam in Tucia Dæmonis apparet calliditas, qua ipſe falſam de Virgine ſuſpicionem Romanorum animis inſinuavit, ut confirmandi idololatriæ cultum per cribri aquam præberetur occaſio. Dionyſius enim eodem loco ſcribit, accuſatorem Tuciæ poſt hac multum diuque conquiſitum nec vivum uſquam comparuiſſe, nec mortuum. Demum ne Veſtæ patrocinio tribuamus Tuciæ, Aemiliæ, Claudiæ, aliarumque ſalutem, faciunt conſimilia Veſtalium exempla. Aquiliam namque Severam, repudiata Paula quod maculam haberet in corpore, contra jus, faſque uxorem duxit Avitus, tenuitque cum probro atque dedecore, nec Veſta illatum Virgini ſuæ ſtuprum vindicavit, ut narrat Jo. Xiphilinus in vita Sardanapali. E contra Ant. Caracalla Veſtales quatuor occidit; ex quibus una, quam vitiare non poterat, (obſtiterat enim Virgo,) non opitulante Dea viva ſepulta eſt, exclamans ſcire ipſum Antoninum ſe virginem eſſe. Ergo Veſta ignis ſui cuſtodes neque incontaminatas in extremo periculo liberavit, neque a furentium libidine reddere potuit immunes.

De Hadriano, ac Veſpaſiano affirmant uno ore Theologi eſſe per ſimulationem facta quæ nobis ſexto loco opponebantur; idque non gratis, ſed auctore Tacito, qui refert curatos a Veſpaſiano non fuiſſe humana arte inſanabiles, neque cæco, cui viſum reſtituit, exeſam

prorſus vim luminis: auctore quoque Spartiano, qui affirmat Hadriani miracula a Mario Maximo irrideri tanquam ſimulationes ad levandam Imperatoris ſtultitiam adhibitas. Nam Antoninus Pius, ut Hadrianum volentem ſe occidere in ſpem induceret recuperandæ ſalutis, ei febrienti Pannonium tanquam veterem cæcum præſentavit, ut apparenter illuminatus oppreſſum deſperatione virum levaret. Lege Salmaſium Hiſt. Auguſtæ in Spartiano. Hæc communiter Theologi: quibus perpauca addam. Quantum attinet ad Hadrianum, tametſi eum febris reliquit, quod paſſim in debilitatis corpore contingit, invaluit tamen ejus morbus, eodemque anno a. d. VI. Idus Julias obiit apud Bajas. Veſpaſianum vero inquit Tacitus Alexandriæ ſanaſſe quemdam oculorum tabe notum, aliumque ægrum manu, *Monitu Serapidis Dei, quem dedita ſuperſtitionibus gens ante alios colit*; Suetonius ſcribit hunc non manu ægrum fuiſſe, ſed *debilem crure*. Ergo neque de re geſta conſentiunt, neque negant interfuiſſe Sacerdotum Serapidis ſubornationem. Ero denique liberaliſſimus, & Veſpaſiano datam miraculorum virtutem fatebor. Illum ad principatum ſignis, & oſtentis ab aliquo numine divinitus excitatum ſcribunt Tacitus in I. & IV. Hiſtoriarum, Suetonius cap. 7. Joſephus in III. de Bello Judaico cap. 27. Præordinaverat enim illum Deus Chriſtianorum contra pervicaces Hebræos miniſtrum juſtitiæ ſuæ: ab eoque dirutum eſt Jeroſolymitanum templum, everſa civitas, diſperſi per orbem Judæi. Ergo præmovente eodem Deo Chriſtianorum mira operabatur Veſpaſianus: nec male Grotius in IV. Relig. Chriſt. cap. VIII. *Si verum eſt per Veſpaſianum cæco viſum redditum, factum id eſt, ut is hac re venerabilior Imperium Romanum facilius adipiſceretur; lectus quippe Deo judiciorum ipſius in Judæos miniſter.*

Opp. 3. Argumenta a ratione petita ex æquo militant contra Polytheiſmum, & contra Trinitatis myſterium: Ergo vel inde unitas Dei non probatur, vel evertitur divinarum Perſonarum pluralitas. Probatur ant. I. Si tenet argumentatio iſta, Deus eſt ſumme perfectus ergo eſt unus, debet valere & hæc: Perſona divina eſt infinite perfecta: Ergo in Deo una tantum perſona eſt. Rurſus ſi recte arguitur; Unus Deus differre non poteſt ab alio neque ſubſtantialiter, neque accidentaliter: ergo nullo modo; fas erit ita ratiocinari: una perſona neque accidentaliter, neque ſubſtantialiter poteſt differre ab alia: Ergo nulla prorſus ratione. Item ſi bona eſt conſecutio: Poterat unus Deus eſſe auctor univerſorum: Ergo Dii plures ſuperfluunt; habebit eamdem vim hoc enthimema: ſufficit ad omnia moderandum una perſona, ergo fruſtra creduntur plures. Tandem irrupto limite unius perſonæ non iccirco conſtituuntur infinitæ: Ergo infiniti Dii non conſurgent, tametſi detur multitudo Deorum.

Reſp. nego antecedens. Ad I. probationem dico tres divinas per-

ſonas non eſſe plura ſumma, ac perfecta bona, ſed unum duntaxat; unam ſcilicet ſubſtantiam undequaque infinitam: quomodo autem cum hac indiviſibili ſubſtantia tres divinæ perſonæ conſiſtant, dicam, quantum humana ratio poteſt percipere, in 1. libro de Trinitate cap. VI. Nam modo ſat eſt ſi reſpondeatur cum D. Bern. lib. V. de Conſiderat. cap. 1. *Nunc vero cum tres illæ perſonæ illa ſubſtantia ſint, & illa una ſubſtantia tres illæ perſonæ, quis numerum neget? Nam vere tres ſunt. Quis numeret tamen? nam vere unum ſunt*. Itaque nego conſequentiam; quippe tres Perſonæ, quæ ſunt una ſubſtantia, ſunt etiam unum ſummum bonum: plures autem Dii cum ſint natura ſecreti, ſunt plura bona, ideoque finita. Ad 2. dico, quod neceſſe eſt, ut plures Dii diſtinguantur adinvicem aut ſpecie, quemadmodum equus diſtat ab homine, aut ſeparatione ejuſdem naturæ, prout Plato diſtinguitur a Socrate: utrumque vero importat divinæ ſubſtantiæ limitationem. At perſonæ neutro modo ad invicem diſtinguuntur, cum ſint eadem numero atque indiviſa ſubſtantia: ſunt autem diverſæ ſola perſonalitate, *quæ*, ut ait Damaſcenus lib. 1. de Fide Orthodoxa cap. VIII. *quæ vox nec naturæ diſcrimen, nec dignitatem, ſed ſubſiſtendi modum indicat*. Nego itaque conſequentiam, ac paritatem. Ad tertium reſpondeo creare, regere, providere non eſſe attributa quæ conveniant Perſonæ ratione Perſonæ, ſed ei competunt ratione ſubſtantiæ, atque omnipotentiæ, auctoritatis, dominii, quæ ſunt in ſingulis divinis perſonis penitus indiſtincta: unde nego ſuppoſitum conſequentis, ac paritatem: cum diverſi Dii diverſa potentia ſint præditi, eo quod ſeparata natura ſeparantur quoque operationes ac munera; divinæ autem perſonæ eadem pollent omnipotentia, cum non ſit dividenda facultas & operatio, ubi non poteſt ſeparari ſubſtantia. Ad ultimum pariter neganda eſt conſequentia: etenim Dii gentium multiplicantur cum propagatione ac ſeparatione ſubſtantiæ, neque idonea cauſa reddi poteſt cur unus Deus alium generet, iſte alium, & tamen ceſſent generationes Deorum, qui, eo ipſo quod Dii, fecundiſſimi debent eſſe. Verum Perſonæ originem habent, inter ſe abſque ulla ſeparatione naturæ, atque ſecernuntur invicem ſolis connotatis & relationibus: quæ nequeunt amplius multiplicari; quoniam ſi in Deo eſt una indiviſa ſubſtantia, erit quoque una generatio, & unus Filius: erit una dilectio, & unus Amor: & ſi contra plures conſtituantur filii, plures erunt generationes, pluresque ſubſtantiæ, neutra autem illa divina, quæ cum ſit infinita, una eſt; ut hactenus demonſtravi.

CA-

CAPUT VIII.

De iis qui ſtatuerunt duo ſumma Principia, Bonum unum; alterum Malum.

INſerunt huic libro recentiores Theologi Marcionitarum, & Manichæorum Hiſtoriam, qui duo, ut dixi initio cap. v. conſtituerunt Principia. Marcion illorum Hæreticorum Magiſter, Helenoponticus fuit, patriamque habuit urbem Sinopen. Vitiata virgine, tametſi continentiam voverat, a patre Epiſcopo Eccleſia pulſus, Cerdonem Gnoſticum hæreſiarcham audivit, eumdem ſequutus Romam; quo Cerdo advenerat Hygino vivente, ac proinde ante annum CXXVII., Marcion vero circa annum CXLI., vel, ut aliis videtur, CLV. Certum eſt errorem ſuum diſſeminaſſe vertente II. ſæculo, duoſque ſtatuiſſe Deos, *tanquam duas ſymplegadas naufragii ſui*, ait lib. 1. cap. 2. Tertullianus. At nonnulli Marcionis diſcipuli, ut ſcribit Rhodon apud Euſebium Hiſt. Eccl. v. cap. 13., non duos, ſed tres affirmarunt: unde factum eſt, ut ipſi Marcioni tria a quibuſdam fuerint exprobrata principia, non ſolum ab Epiphanio Hæreſi 42. atque a Theodoreto, & Cyrillo in locis, quæ erudite expendit Natalis Alexander SÆC. II. Diſſert. 2. art. 2. verum etiam, quod prætermiſit Alexander, a Dionyſio Romano apud Athanaſium libro de Decretis Synodi Nicenæ num. 26. Ab ea ergo Quæſtione an Marcion duos tantum, an tres Deos agnoverit, cum facile veteres poſſint conciliari, arbitror eſſe abſtinendum; atque ſufficienter illam reſolvi ab Auguſtino lib. de Hæreſibus n. XXII., ubi ait: *Marcion quoque, a quo Marcionitæ appellati ſunt, Cerdonis ſecutus eſt dogmata de duobus principiis: quamvis Epiphanius eum tria dicat aſſeruiſſe principia, bonum, juſtum, pravum; ſed Euſebius Sincrum quemdam trium principiorum, atque naturarum ſcribit auctorem.* Non levis mihi ſuſpicio eſt, *juſtum ac pravum* perperam fuiſſe diſtincta, cum per Marcionitas ac Cerdonianos eſſent unum; qui *bonum* dicebant tanquam Deum miſericordem, *juſtum* vero appellabant pravum, quaſi immitem ac ferum: unde falluntur qui in Auguſtino pro *juſto* cenſent legendum eſſe *injuſtum*. Merito igitur doctiſſimi Patres Benedictini productam nuper Auguſtinianam lectionem retinuerunt.

Marcioni, quem martyr Polycarpus appellavit *Primogenitum diaboli*, adhæſit ſæculo III. Cubricus Perſa ſervili genere natus, quem anus quædam manumiſſum adoptavit, atque librorum Terbinthi, ſeu Buddæ, nec non bonorum omnium conſcripſit hæredem. Is eſt Manes, quem ſui Manichæum nominaverunt, *quaſi manna fundentem*. Manetis enim nomen, quod aſſumpſerat Cubricus, eo quod apud Perſas deſignet eloquentem virum, ac diſputatorem egregium, commutarunt

in

in Manichæum, ne Hæreſiarcha *furore percitus diceretur*, *quod ſignificat Græce Manes*, a verbo μαίνομαι ex quo μανίας, *Stultitiæ*, nomen. Is imperante Probo XXII. diſcipulos ſibi adſcivit, inter quos celebriores fuere Thomas, Hermeas, & Adda. Dixi *imperante Probo* cum Auguſtino lib. XIII. contra Fauſtum cap. 10. quem ſequitur Petavius in Adnot. ad Epiphanium, & Natalis Alexander in Synopſi Hiſt. Eccleſ. Sæculo III. art. IX. §. I. Joannes Sianda in Lexico Polemico refert ortum hujus hæreſeos ad annum 277. nempe ad tempora Aureliani. Siandæ ſententia vera eſt, & ab Euſebio atque Epiphanio traditur, eique ſubſcribit Gerardus Voſſius in Fragmento de Manichæis. Non tamen hi recedunt a ſententia Auguſtini; quippe Manetis hæreſis cœpit innoteſcere in Perſide anno 277. ſub Aureliano, & coaleſcere cœpit ac propagari ſub Probo, qui tantum biennio poſt ſuſcepit imperium, nempe anno Chriſti CCLXXIX. Hæc dicere malo, quàm cum Natali de anno exorti Manichæiſmi nutare: ita enim Hiſtorici antiquiores, qui alias non convenirent, facillime conciliantur. Maneti a Perſarum rege cutis vivo detracta eſt arundinibus, in quibus ſuperſtitioſa religione Manichæi hac de cauſſa cubabant. Alios Manetis errores, præter duo rerum principia, ad hunc referre locum inſtituti ratio non poſtulat. Scripſere contra Marcionem Clemens Alexandr. lib. III. Strom. Irenæus lib. IV. adverſus Hæreſ. cap. 14. Tertullianus integris libris quinque. Oppugnarunt vero Manichæos Titus Boſtrenſis, Epiphanius, Theodoretus, & alii; ſed omnium luculentiſſime S. P. Auguſtinus pluribus contra eos Operibus editis: hunc autem errorem in libro præſertim de natura boni, & XXI. contra Fauſtum. Hæc eſt breviſſima Marcionitarum ac Manichæorum Hiſtoria, quorum error manavit a falſa opinione, quod malum ſubſtantia eſſet atque natura, non boni deficientia. In his videntur omnes conſentire; ſed non a Manete, non a Marcione, non a Cerdone, aut Valentino exortus eſt error iſte, ut communiter traditur. Antiquiorem habuit originem, qua patefacta perverſum dogma oppugnabo.

PROPOSITIO I. Opinio de duobus Diis bono, ac malo una cum idololatria a poſteris Cham cœpit diſſeminari.

Explicatur ſimul propoſitio, ac probatur. Vetuſtiſſimam apud Aegyptios idololatriam colligimus, ex dictis cap. V. Prop. III. quod Iſidem, & Oſiridem Reges ſuos principes Deos habuerunt; primos autem Aegyptiorum Reges ad tempora filiorum Miſraim, qui & Aegyptus, eſſe referendos ſatis conſtat. Atqui in Iſide, & Oſiride Aegyptii duo contraria principia venerabantur, ſcribente Plutarcho in Iſide, & Oſiride exiſtimaſſe priſcos Aegyptios, *non unam eſſe rationem quæ univerſa contineat, & dirigat, ſed cum multa e bonis juxta, maliſque ſint confuſa, imo nihil natura hæc ſincerum proferat, non eſſe unum aliquem promum, qui e duobus doliis res nobis, veluti aliquem liquo-*

liquorem diſtribuat, ac miſceat; ſed a duobus principiis contrariis, adverſiſque duabus facultatibus, quarum altera ad dexteram, altera retrorſum avertatur, atque reflectat, cum vitam eſſe mixtam, tum ipſum mundum circumferri, variiſque, & omnis generis motibus agitari. Igitur apud Aegyptios una cum Polytheiſmo error Marcionitarum invaluit. Hinc ad Chaldæos & Perſas propagatum. Magi enim Perſarum, quorum princeps eſt Zoroaſter, quem Ammianus Marcellinus lib. XXXIII. aſſerit vixiſſe ſæculis priſcis, ac longe ante Cyrum, Scriptor autem Recognitionum, aut ſit Clemens Alex. aut quiſvis alius, lib. IV. putat eumdem eſſe cum Miſraim filio Cham, neque ipſe Huetius ſaltem Moſe facit poſteriorem: Magi, inquam, ſeu Perſæ ab initio agnoverunt Deum Oromaſdem cauſſam boni, & Arimanium cauſſam mali, auctore eodem Plutarcho cit. loco, necnon Ariſtotele, Hermippo, ac Laertio. Propagatus ergo eſt unà cum Idololatria error Manichæorum. Tranſiit præterea Polytheiſmus ad Græcos, inter quos emergentibus Philoſophorum ſectis floruerunt Platonici & Stoici, ac inter hos Democritus primum & Chryſippus. Qui & fati neceſſitatem, & incompoſitam materiam, adverſariam, reluctantem naturæ beneficæ agnoverunt, ut colligitur ex Platone in lib. de legibus. Hauſerunt ergo hi a Chaldæis duorum principiorum perverſum dogma. A Stoicis exorti Gnoſtici; quorum princeps fuit Simon Magus primus omnium hæreticorum, ut ait lib. 2. contra adverſ. legis ac Prophet. magnus Auguſt. quamquam Epiphanius Gnoſticorum originem arceſſit Hæreſi XXVI. a Nicolaitis. Simon anno a Chriſto paſſo VI. cœpit hæreſin ſpargere: diſcipulum habuit Menandrum, Menander Baſilidem, quem Euſebius in Chron. ad annum Ch. 134. Gnoſticorum fecit auctorem, Baſilides Cerdonem, de quo Tertullianus de Præſcription. cap. 11., *Accedit his Cerdon quidam. Hic introducit initia duo, ideſt duos Deos, unum bonum, & alterum ſævum: bonum ſuperiorem; ſævum mundi creatorem*. Cerdonis, ut diximus, auditor fuit Marcion; quem proinde idem Tertullianus lib. V. cap. penult. Stoicum jure dicit, collocantem *cum Deo creatore materiam de porticu Stoicorum*. Ea propter Marcionitæ cum Stoicis fati neceſſitatem adſtruxerunt, liberumque negaverunt arbitrium ad peccandum, exiſtimantes quodcunque malum neceſſitate quadam a principio malo pendere. Itaque talis eſt, ut arbitror, hujus inſaniæ origo, ac progreſſus: Eſſe Deum bonum ac Deum malum Manichæi acceperunt a Marcionitis, Marcionitæ a Gnoſticis, Gnoſtici a Stoicis, Stoici a Chaldæis & Perſis, Perſæ ab Aegyptiis, Aegyptii autem a filiis Cham, a quibus omnis idololatria. Si quis vero contendat cum Natali Alexandro Diſſert. XIV. Sæc. II. Art. 1. Deum Marcionis fuiſſe ante Chriſtum penitus inauditum, eo quod Tertullianus lib. 1. cap. VIII. novum appellat; ſequatur, ſi placet, virum doctiſſimum. Ego Tertulliani argumentum probando dicam Marcionis Deum ficti-

fictitium eſſe, quia novus: ſed novus, quia illum novitas aliquando produxit cum primum conſacravit, ut de Saturno ait ibidem Tertullianus. At novum eſſe, & poſt paſſionem Chriſti confictum non tanta facilitate affirmaverim.

Propositio II. Malum non eſt aliqua ſubſtantia, quam neceſſe ſit ab efficiente ſumma cauſſa produci.

Id aſſerunt omnes Eccleſiæ PP. omneſque Theologi, inter quos diſtincte hanc propoſitionem propugnant D.Thomas Quæſt.xlviii. art.1. noſter Aegidius in 2. Sent. diſt. 1. Sylvius in præcitatam D. Thomæ Quæſtionem, Thomaſſinus lib. 2. Theol. dogmat. cap. x. & xi. & alii, quos memorare non vacat. Ac 1. probatur ex ſacris literis. Quidquid a prima cauſſa productum eſt, bonum eſt, ſiquidem Gen. 1. legitur: *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona*: & in priori ad Timoth. cap. 4. *Omnis creatura Dei bona eſt*. Ergo malum non eſt a prima cauſſa productum.

Deinde probatur Sanctorum PP. auctoritate: ait namque Scriptor de Divinis Nom. cap. 4. *Privatio eſt malum*. Ath. in Orat. contra Gentes: *Neceſſum eſt veritatem Eccleſiaſtici dogmatis explendeſcere: nullum malum nec a Deo, nec in Deo, nec ab initio extitiſſe: neque ullam eſſe ejus ſubſtantiam*. Ambroſius lib. de Iſaac, & anima cap. 7. *Quid eſt aliud quod malum dicitur, quàm privatio boni?* Damaſcenus lib. 2. de Fide cap. 4. *Neque aliud quidquam eſt malum, quàm boni privatio*. Auguſtinus lib. xi. de Civit. Dei cap. 22. *Omnino natura nulla eſt malum, nomenque hoc non eſt niſi privationis boni*. Plura habet conſimilia Auguſtinus in lib. de Nat. boni, in lib. 1. contra Adv. legis, in vii. Confeſſ. cap. xii. in iii. de lib. arbitrio cap. 13. &c. Ludovicus Thomaſ. demonſtrat eamdem fuiſſe veterum Philoſophorum Sententiam, quod de omnibus propter ea, quæ dixi in præced. Propoſitione, non auſim proferre.

Probatur tandem traditis ab Auguſtino rationibus. Primo quidem; nam ſubſtantia mali aut incorruptibilis eſt, aut corruptibilis: ſi incorruptibilis, eſt ſumme bona: ſi autem corruptibilis, corrumpi ac vitiari non poſſet, niſi bona eſſet. Ergo ſubſtantia mali nulla eſt. Ita S. P. lib. vii. Confeſſ. cap. nuper laudato. Ulterius: Quælibet natura in quantum eſt, bona eſt, quippe bonum eſt exiſtere & eſſe; malum ergo non eſt natura aliqua, ſed naturæ defectus. Ita in lib. de Nat. boni cap. 3. Præterea: malum vel extra naturas rationales reperitur, quale eſt elementorum pugna, animantium interitus, temporum fluxus, exitium ac ſolutio corporum; vel ſitum eſt in naturis ratione præditis, ac liberis, cujuſmodi eſt peccatum angelorum, hominum lapſus, mentis ignorantia, anxietas cordis, voluntatis flexibilitas: Neque illud, neque iſtud malum aliud eſt quàm bonitatis privatio; Ergo nullum malum ſubſtantia ſive natura dicendum eſt, Minor probatur, & primo de malo

Digitized by Google

malo exiſtente extra liberas creaturas: Deus bonus debuit conſtituere bona creata mutabilia, ut poſſint fluere, decedere, interire, ac ſeſe a ſumma bonitate deflectere; ſi enim creaturæ immutabiles omnino fuerent, eſſent bonum incommutabile, & Deus ipſe: Igitur quod creaturæ defluant, pereant, pugnent invicem, non eſt quædam proprietas ſubſtantiæ malæ, ſed deflexio naturæ bonæ, deficientis ab ea incommutabili bonitate, a qua producta eſt flexibilis, & mutabilis. Vide Auguſtinum lib. XII. de Civit. Dei cap. 4. Probatur quoque de malo, quo creatura rationalis liberè afficitur: Rectiſſime Deus condidit cum angelum, tum hominem ea libertate, ut, ſi nollent, mali eſſe non poſſent, libere auctorem ſuum diligendo, & libere præceptis ejus obtemperando: ſi vellent, miſerrimi fierent libere peccando, & libere mutabili bono adhærendo, propoſito præmio ut liberaliter Deo ſervirent, indicto ſupplicio ut humiliter Deum timerent: Ergo malum culpæ, in quam labitur creatura rationalis & libera, non eſt natura ac ſubſtantia per ſe mala, ſed deficientia ipſius creaturæ ab illa ſempiterna bonitate, a qua libera producta eſt. Videſis Auguſtinum lib. III. de lib. arbitrio cap. 11. lib. 5. Operis ultimi contra Julianum n. 60. & lib. XII. de Civit. Dei cap. 9. & 10. &c.

Propositio III. Non dantur duæ ſummæ ac principes cauſſæ, quarum una ſit cujuſque boni, altera malorum omnium effectrix.

Conſequitur propoſitio iſta ex præmiſſis, eam vero totis nervis propugnant omnes Patres, omnes Scholaſtici, omnes Dogmatiſtæ: ſed ex Patribus præcipue Tertullianus contra Marcionem, & Auguſtinus contra Manichæos; ex Scholaſticis D. Thomas Quæſt. 49. art. III. & noſter Argentina lib. 1. Sent. diſt. 2. quæſt. 1. Concl. IV., ex Dogmatiſtis Petavius lib. 1. cap. 3. Thomaſſinus lib. 2. cap. IX. X. XI. & XII. Natalis Alexander in Hiſtoriam Eccleſiaſticam SÆC. II. diſſert. 2. artic. 2. Non male etiam aliqui, tametſi falſæ religionis, ut Grotius lib. 1. de Verit. Relig. Chriſt., Voſſius in priori de Idololatriæ origine, & Clericus in Hiſt. Eccleſ. ad annum CXLI. n. VII. & ſeq. Hanc propoſitionem confirmant omnia momenta Capitis ſexti: Marcionitarum vero Manetæorumque fundamentum ſubvertit aſſertio præcedens. Addo tamen proximas argumentationes. Principium ſumme malum aut vivit, & intelligit, aut non: ſi neque vivit, neque intelligit, fatentibus Manichæis, operari non poteſt, neque univerſa mala producere: ſi eſt atque intelligit, nequit eſſe principium ſumme malum, quandoquidem in eo reperitur aliquod bonum, exiſtentia ſcilicet, vita, & vis intelligentiæ: Principium ergo ſumme malum fictitium eſt ac repugnans. *Ita errantes Manichæi, ita delirantes, imo vero ita inſanientes, ut non videant in eo quod dicunt naturam ſummi mali, ponere ſe tanta bona, ubi ponunt vitam, potentiam, ſalutem, memoriam, intellectum, temperiem, virtutem, copiam, ſenſum, lumen, ſuavitatem, menſuram,*

ſuram, numerum, pacem, modum, ſpeciem, ordinem. Principes enim tenebrarum & vixiſſe in ſua natura dicunt, & in ſuo regno ſalvos fuiſſe, & meminiſſe, & intellexiſſe, &c. S. P. A. de nat. boni cap. 41.

Præterea ita argumentamur. Illi duo Marcionitarum Dii aut æquam vim ac poteſtatem habebunt, aut unus erit præſtantior altero: Si æqua ſit amborum poteſtas, Deus bonus nihil operabitur renitente malo, Deus malus nihil efficiet contradicente bono. Nullum ergo extabit unquam aut bonum aut malum. Si autem unus præcellat alterum, non erunt ergo hi Dii pares poteſtate ac virtute, neque ambo ſummi, ut Marcionitæ contendunt. Si reponant Deum bonum aliquando permittere, ut operetur malus, ac viciſſim; occurrit illico vulgatiſſimum illud dilemma: Aut Deus bonus poteſt arcere mala opera Dei mali, aut non poteſt: Si non poteſt, erit impos, & imbecillis, non ſumme potens: Si poteſt, neque malum impedit, erit malignus: *Quid enim tam malignum, quàm nolle prodeſſe cum poſſis?* inquit Tertullianus lib. 2. adverſ. Marcionem cap. 22. Et ſi inſtent valere hoc dilemma etiam contra Unum Deum quem nos profitemur ſumme bonum; in promptu eſt reſponſio, quoniam Deus noſter, quamquam ſumme bonus, non debet avertere mala. I. Quia non tenetur condere rationalem creaturam impeccabilem; quin cum ſit bonus, delectari debet libera obedientia, quam præmio poſſit compenſare. II. Quia cum ſit miſericors rationabiliter permittit mala, quorum duntaxat occaſione miſericordiam exercet. III. Quia ſi Deus eſt ſumme bonus, eſt etiam juſtus, & ad juſtitiam pertinet punire peccata, quæ ſi non eſſent, hominibus juſtitia non innoteſceret. IV. Denique quia mala non habent cauſſam efficientem, ſed deficientem, ideoque non in Deum refundi debent ſi ea permittat, ſed in ſolam rationalis creaturæ libertatem. Quæ omnia affirmare nequeunt Marcionitæ, qui arbitrantur malum a Deo malo contra mentem ac diſpoſitionem Dei boni efficienter produci, & iccirco hunc Deum bonum, aut impotentem exiſtimant, aut malignum.

Ultimo probatur propoſitio: Hæc duo principia omnino contraria aut ſeparantur invicem, aut ſimul exiſtunt. Non conſiſtunt ſimul, neque unum in altero, quia ſummi boni, & ſummi mali natura diſſimilis eſt, & inſociabilis, atque ſeſe mutuo extinguendi vim habent. Ergo disjuncta ſunt ac ſeparata, atque unum quiddam tertium erit, quod illa dirimat. Eſt ergo inter Deum bonum, & Deum malum principium tertium dividens unum ab alio. Atque hoc tertium principium aut bonum erit, aut malum, utriuſque enim naturæ ſimul eſſe nequit. Si bonum, quonam pacto ſegregatum erit a malo? Si malum, quomodo disjunctum erit a bono? Recurrendum erit ad aliud principium tertium: & ſic in infinitum. Exiſtit ergo una ſumma cauſſa, a qua efficiuntur omnia bona, & a qua permittuntur omnia mala; quæ propterea mala ſunt, quod ab illius ſummæ cauſſæ bonitate deflectunt.

Argu-

Argumenta quæ contra Marcionitas, & Manichæos probant veterem quoque legem eſſe a Deo bono, erunt, ubi de hac lege diſputabitur, proferenda.

OBJECTA SOLVUNTUR.

Non erit operoſum Manichæorum diluere argumentationes. Quarum prima ita ex ſacris literis proponi poteſt. Iſ. 45. v. 7. legitur *Ego Dominus, & non eſt alter formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum: ego Dominus.* Amos 3. 6. *Si erit malum in civitate, quod non fecerit Dominus.* II. ad Corinth. 4. v. 4. *Deus hujus ſæculi excæcavit mentes infidelium.* Joan. XII. v. 31. *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.* Eſt ergo Deus malus creator tenebrarum ac mortis, princeps ſæculi, & auctor ſpiritualis cæcitatis.

Reſp. Iſaiam, & Amoſum loqui de malo pœnæ, ſuppliciis nempe, quæ a Deo juſto peccatoribus immittuntur. *Malum hoc loco non peccatum, ſed pœna intelligenda eſt. Dupliciter enim appellatur malum; unum quod homo facit, alterum quod homo patitur*, ait S. P. lib. contra Adimantum Manichæum cap. 26. Revera Eſaias Medorum, Lydiorum, ac Babyloniorum everſionem, & Amos juſtas animadverſiones in Judæorum iniquitatem prænunciant. Retorqueri etiam poteſt Eſaiæ textus; ſi enim idem Dominus format lucem, & creat tenebras, facit pacem & creat malum: non differt creator lucis, & auctor pacis ab illo Deo, qui permittit malum, & dividit tenebras. Locum Apoſtoli explicat Chryſoſtomus dicens: *Quomodo excæcavit? nunquid efficacia ſua ad hoc impellens? abſit. Sed permittens.* Reſpondent Tertullianus, Cyrillus, & S. P. lib. 21. contra Fauſtum cap. 9. Deum hujus ſæculi poſſe hoc loco commode intelligi ipſum diabolum. Recte quidem; nam ita verba Apoſtoli conſonant cum iis, quæ habet Joannes, *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.* Itaque diabolus dicitur Deus quomodo ad Philipp. III. 19. *Venter*, qui Dei vice colitur: atque videtur mihi Apoſtolus ſeſe explicare in Epiſt. ad Epheſ. cap. II. v. 2. ubi deditos olim vitiis ac magicis artibus ſic alloquitur: *In quibus aliquando ambulaſtis ſecundum ſæculum mundi hujus, ſecundum principem poteſtatis aeris hujus, ſpiritus, qui nunc operatur in filios diffidentiæ*: Joannis vero XII. aſſerebat Chriſtus ejiciendum hunc principem, ideſt, expellendam a mundo idololatriam, & magnam illam Deorum turbam, cui addicta erat Gentilitas; tum ſeptem illos dæmonas, quos memorante Origene Celſus appellabat ἑπτὰ ἄρχοντας, *ſeptem principes*: hunc denique ipſum Manichæorum malum Deum dictum Pſello ἄρχων τῶν ἐπιγείων, *principem terreſtrium*. Quibus expoſitis, diſt. conſequens. Eſt aliquis Deus princeps ſæculi, & creator malorum, malorum pœnæ, concedo: malorum culpæ; ſubdiſtinguo, Deus ac princeps in

Digitized by Google

exiſtimatione idololatrarum , concedo : Deus ac princeps ſuamet natura , qui hæc mala permittat , eſto ; qui hæc mala efficiat , nego .

Urgebis : Verus Deus , qui ſit bonus , non potuit hominem conſtituere labilem , neque mala culpa , ideſt , peccata permittere : ergo hæc & efficiuntur & permittuntur a Deo malo .

Reſp. nego ant. Sapientiſſime enim Deus condidit creaturam rationalem cum libertate , ut oſtendi Prop. II. argument. ultimo , & in hac III. prob. 2. Hinc enim in laudem creatoris ſui & bona neceſſaria , & bona libera apparuerunt : hinc innotuit rationalis creaturæ conditio : hinc manifeſtata eſt rectitudo juſtitiæ : hinc infinita miſericordia perditum hominem redimendi occaſionem arripuit. Neque ipſe Deus impulit Adam ad peccandum ; neque præcepit Evæ , ut aſſentiretur ſerpenti ; neque condidit hominem ut perderet creaturam ſuam : ſed reliquit illum in manu conſilii ſui , quia bonus eſt , nec libertatem interimit ; permiſit tentationem & lapſum , quia bonus eſt , & novit de malis bona facere , atque de tenebris lucem ſplendentem ; præſcius erat , neque culpam Angelorum , hominumque impedivit , quia bonus eſt , & ſervat imperturbabili voluntate juſtitiam ſimul ac pacem .

Opp. 2. Exiſtit ſummum bonum : ergo & ſummum malum . Probatur conſequentia : Sunt in rebus creatis quæ bonitatem participant , & quæ malitiam : Quæ participant bonitatem demonſtrant extare aliquod ſummum Bonum : Ergo quæ malitiam participant oſtendunt exiſtere aliquod ſummum malum . Et confirmatur I. Ubicunque datur magis , ac minus , datur quoque ſummum ac pleniſſimum eſſe : Datur magis , minuſve malum : Ergo datur malum ſummum , pleniſſimumque . Corrobaratur II. Unum contrarium infert neceſſario exiſtentiam alterius , cui adverſatur : Summum bonum ac ſummum malum contraria ſunt invicem : Ergo ſummum Bonum infert ſummi , atque infiniti mali exiſtentiam .

Reſp. nego conſeq. Etenim ſummum malum , ut ſupra demonſtratum eſt , cum in idea ſui cujuſque perfectionis importet deficientiam , nullatenus poteſt ſubſiſtere ; & conſequenter ſubſtantia undequaque mala repugnat , & nihil eſt . Ad prob. nego paritatem ; quandoquidem Bonum dicitur per aliquam participationem bonitatis quæ res eſt , & aliquid ; dicuntur enim bonum , res , aliquid ad convertentiam ; malum vero appellatur ob participationem malitiæ , quæ non eſt ſubſtantia aut res aliqua , ſed privatio ac defectus , ut conſtat ex Prop. II. Quapropter bonum infert exiſtentiam cauſſæ efficientis ; malum vero cauſſam deficientem tantummodo : *Nemo ergo quærat efficientem cauſſam mali , non enim eſt efficiens , ſed deficiens* : ait lib. XII. de Civit. Dei cap. VII. D. P. Auguſtinus . Ad primam confirmat. diſt. majorem: Si illud ſit aliquid poſitivum , co. ſi privatio ac defectus , nego ; nam Deus optimus maximus eſt ſummum bonum , cujus majori aut mi-

nori

nori participatione res creatæ efficiuntur magis aut minus bonæ: cujus majori, vel minori privatione evadunt magis, vel minus malæ. *Satis eſt* (inquit S. P. lib. 2. de Mor. Manich. cap. 7.) *Satis eſt, ut videatis nullum eſſe de bono, & malo religioſæ diſputationis exitum, niſi quidquid eſt, in quantum eſt, ex Deo ſit: in quantum autem ab eſſentia deficit, non ſit ex Deo, &c.* Ad ultimum diſt. ma. Si opponantur contrarie, concedo: ſi privative, nego. Et quoniam ex dictis reſponſio redditur manifeſta, huic diſſertationi finem præſcribo verbis ejuſdem Auguſtini ita Deum adloquentis in VII. Confeſs. cap. XII. *Itaque vidi, & manifeſtatum eſt mihi, quia omnia bona tu feciſti, & prorſus nullæ ſubſtantiæ ſunt, quas tu non feciſti.*

CAPUT IX.

Quid conſtituat Eſſentiam Dei, & quo potiſſimum exprimi poſſit vocabulo.

DIVINAM NATURAM, ſi phyſice ſpectetur, omnium perfectionum eſſe cumulum, vel potius rem unam ſummam ac perfectiſſimam, & ſummi Boni notitia, & communi conſenſione probatur. De ipſa igitur, prout concipitur metaphyſice, videlicet de re, quæ in Deo primùm ab humana mente percipitur, atque intellectione noſtra eſt divinarum proprietatum fons & origo, diſtincta quidem ratione noſtra, nedum a rebus creatis, ab attributis quoque divinis, & relationibus, perfectiſſima tamen, ac Deo digna: de ipſa, inquam, natura nonnulla juxta ſcholarum conſuetudinem occurrunt definienda. Quæ ſtatim ac proponuntur, ingerunt animo quantum infirmitati noſtræ ſit indulgendum, dum undequaque maximam perfectiſſimamque naturam in hâs coarctamus anguſtias: & quàm recte nos S. Pater commonefaciat, dum in Pſalmum LXXXV. num. 12. ait: *Intendat caritas veſtra, Deus ineffabilis eſt. Facilius dicimus quid non ſit, quam quid ſit.*

Hanc Dei naturam ſic acceptam Scotiſtæ aliqui in infinitate conſtituunt, eorumque ſententiæ ex noſtris adhærent Toletanus, & Argentina. Collocant alii cum Suareſio, Okamo, pluribuſque Scotiſtis in omnium attributorum aggregatione. Longe plurimi, præſertim Aegidiani ac Thomiſtæ, ut Gonet, Joannes a S. Thoma, Salmanticenſes, Gavardi, Gibbon, aliique eam ſtatuunt in actuali intellectione. Quidam reponunt in ſpirituali ſubſtantia, quæ ſit facultas intelligendi, ut noſter Fulgentius Toloſanus, & Godoy. Multi denique, quibus ſubſcribo, conſtituendam putant in *Eſſe a ſe*: & hanc ſententiam recentiores Theologi communiter amplectuntur, Nicolaus L'Hermenier, Habert, Du-Hamel, Boucat, Juenin, Tournely,

nely, Petavius quoque lib. 1. Theol. dogmat. cap. VI. Atque eam pertractant brevi, & clara methodo Honoratus Fabri, Bancel, Gotti, Arpe part. 1. quæſt. XIII., De Comitibus.

Propositio I. Conſtituitur methaphyſice Dei natura per eſſe a ſe.

Ex ſacris literis, Patribus, ac ratione breviſſime id oſtenditur. Exodi III. v. 14. Deus interroganti Moſi quis eſſet, reſpondit: *Ego ſum qui ſum. Sic dices filiis Iſrael: Qui eſt miſit me ad vos.* Job. cap. 23. v. 14. *Ipſe ſolus eſt.* Apocalypſ. 1. v. 4. *Qui eſt, qui erat, & qui venturus eſt.* Præcipuum ergo Dei nomen eſt illud, quod ſignificat perpetuo ac immutabiliter eſſe; neque aliud eſt prius ac præſtantius, quo divina explicari poſſit eſſentia.

Conſentiunt Patres. Hilarius lib. 1. de Trinit. *Non enim* (inquit) *aliud proprium magis Deo, quam* Eſſe *intelligitur.* Hieronymus in Epiſt. ad Damaſum. *Una eſt, & ſola natura, quæ vere eſt. Id enim quod ſubſiſtit non habet aliunde, ſed ſuum eſt.* Gregorius Nazianzenus Orat. VII. Ὁ μὲν ὢν, ϗ ὁ Θεὸς μᾶλλον πὼς τῆς οὐσίας ὀνόματα: *Ens, & Deus magis quodammodo eſſentiæ nomina ſunt.* S. P. Auguſtinus in Pſalmum 134. num. 4. *Ego ſum, qui ſum, qui eſt miſit me ad eos. Non dixit, Dominus ille omnipotens, miſericors, juſtus: quæ ſi diceret, utique vera diceret. Sublatis de medio omnibus, quibus appellari poſſet, & dici Deus: ipſum* Eſſe *ſe vocari reſpondit: & tanquam hoc eſſet Dei nomen, hoc dices eis, inquit. Qui eſt miſit me. Ita enim ille eſt, ut in ejus comparatione ea quæ facta ſunt, non ſint.* Si plura SS. PP. teſtimonia expetas, vide loco citato Petavium.

Probatur ultimo ratione, ac ſimul propoſitio explicatur. Quod metaphyſice eſſentiam conſtituit illud eſt, quod primo in re aliqua percipitur: id vero competit *enti a ſe*; dicente Dionyſio de Divinis nominibus: *Eſt ipſum per ſe eſſe antiquius quam ipſiſſimam eſſe vitam, & ipſiſſimam eſſe ſapientiam, & ipſiſſimam eſſe ſimilitudinem divinam, & cetera quæ ſic eſſe participant, ut ante omnia, ipſum eſſe participent. Imo vero illa per ſe omnia, quæ entia participant, ipſum per ſe eſſe participant, neque ullum eſt ens, cujus non ſit eſſentia, & duratio ipſum eſſe.* Et revera quid poteſt prius excogitari, quam *Eſſe*? Deinde requiritur, quod eſſentiæ divinæ conſtitutivum perfectiſſimæ ſubſtantiæ ideam exhibeat: quod competere *enti a ſe* ita demonſtrat Bernardus lib. 1. de Conſolat. cap. 6. *Quis eſt? non ſane occurrit melius, quam qui eſt. Hoc ipſe de ſe voluit reſponderi, hoc docuit dicente Moyſe ad populum ipſo quidem injungente, qui eſt miſit me ad vos. Merito quidem. Nil competentius æternitati, quæ Deus eſt. Si bonum, ſi magnum, ſi beatum, ſi ſapientem, vel quidquid tale de Deo dixeris, in hoc verbo inſtauratur, quod eſt, eſt. Nempe hoc eſt ei eſſe, quod hæc omnia eſſe. Si centum & talia addas, non receſſiſti ab eſſe. Si ea dixeris, nihil addidiſti. Si non dixeris, nihil minuiſti, &c.* Præterea ne-

Digitized by Google

neceſſe eſt, ut eſſentia rem a qualibet alia ſecernat. At *eſſe a ſe* primo diſtinguit Deum a creaturis, quæ mutabiliter ſunt: *Quod autem vocatur, & non ſolum vocatur, ſed vere eſt, incommutabile eſt; ſemper manet, mutari neſcit, nulla ex parte corrumpitur*. Ait Auguſt. Tract.4. in cap. III. Epiſt. I. Joannis. II. Diſtinguit, ratione tamen, Dei naturam a divinis perſonis, ac proprietatibus, quæ ab *eſſe* concipiuntur promanare, eique advenire; *In hoc enim primo ſtatim incubitu mens intendit, ac primo cogitat ipſum eſſe, deinde ſic quodammodo eſſe iſta conſiderat*. Inquit Maximus martyr apud Petav. loc. cit. n. VIII.

Hinc vero probatur aſſertum, aliorumque rejiciuntur ſententiæ. Infinitas, ſapientia, & quæcumque perfectio conſequitur ratione noſtra ad *eſſe a ſe*, iſtud vero perfectiſſimam naturam, omniumque divinarum perfectionum fontem ſignificat atque originem: Eſſentia metaphyſice inſpecta id eſt, quod primo percipitur, & unde cetera intelliguntur profluere: Ergo Eſſentia Dei metaphyſice ſpectata in *eſſe a ſe* videtur conſtituenda.

Opp. I. cum noſtro La-Foſſe: Superior ſententia in eo deprehenditur minus vera, quod Deum definiat per genus remotiſſimum, non autem proximum; ſicut peccaret, qui definiret hominem per ens rationale, non autem per animal rationale. Ergo divina eſſentia per ſubſtantiam ſpiritualem a ſe, non præciſe per *eſſe a ſe* metaphyſice conſtituitur.

Reſp. nego antecedens. Ratio enim *entis a ſe* ac per eſſentiam non eſt Deo remota, ſed proxima ac puriſſima, nam in Deo concipere nequaquam poſſumus *eſſe a ſe* abſque ſubſtantia, ac tota plenitudine eſſendi: quippe quod eſt a ſe, eſt per ſe, eſt in ſe, eſt ipſa eſſentia, ipſa exiſtentia, ipſa ſubſtantia. Hanc ego entis a ſe ideam habeo. Profecto qui definiret hominem *ens rationale*, illum non diſtingueret ab Angelo, ideoque opus eſt, utatur genere magis limitato, & coarctato. At Deus per hoc quod *ſit a ſe*, ab omni re diſtinguitur, quæ non eſt Deus. Nolumus tamen de nomine pertinaciter pugnare: *Nam & ipſa natura nihil eſt aliud, quam id quod intelligitur in ſuo genere aliquid eſſe. Itaque ut nos jam novo nomine ab eo, quod eſt eſſe, vocamus eſſentiam, quam plerumque* ſubſtantiam *etiam nominamus: ita veteres, qui hæc nomina non habebant pro eſſentia, & ſubſtantia naturam vocabant*. S. P. Auguſt. lib. 2. de Morib. Manichæorum cap.2. quo magiſtro *eſſentiam* ac *ſubſtantiam* indiſcriminatim accepimus. Quod ſi aliqui concipiant *eſſe* veluti ſupremum genus, ac ſubſtantiam præcedens; liceat per me quidem in illo *ente* eſſentiam collocare, ſubſtantiam vero ita apprehendere, quaſi ſit perfectio adveniens, non conſtitutivum eſſentiæ. Ita videtur loqui Epiphanius Hæreſi 69. Οὐσία οὖν ἐστι, οὐχὶ περιουσία. ἀλλὰ αὐτὸ τοῦτο ὄν. ὥς φησι Μωϋσῆς. ὁ ὢν ἀπέσταλκέ με, εἰπὸν τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ. ὁ μὲν οὖν ἐστι τὸ ὂν ἡ οὐσία τυγχάνει, *Uſia eſt, non pe-*

periuſia. Sed illud idem quod eſt, ut ait Moſes: Qui eſt miſit me. Dic filiis Iſrael. Qui eſt igitur, eſt ens. Ens autem ipſa eſt ESSENTIA, quæ eſt.

Oppones 2. Infinitas Deum a creaturis diſtinguit: Ergo infinitas Divinam conſtituit eſſentiam.

Reſp. diſt. ant. Infinitas diſtinguit Deum a creaturis primario, ut rationalitas diſtinguit a brutis hominem, nego: ſecundario, ut a brutis diſtinguit hominem riſibilitas, concedo. Infinitas concipitur ratione noſtra tanquam modus aut proprietas eſſentiæ a ſe ſubſiſtentis, quemadmodum & finitas intelligitur vel, uti modus *eſſendi* ab alio, ideoque neque illa Dei, neque iſta creaturarum erit primum metaphyſicum conſtitutivum. Adde infinitatem cum eſſentiæ, tum divinis proprietatibus convenire, & fortaſſe præter eſſendi amplitudinem nihil poſitivum in idea infinitatis deprehendi: infinitum eſt enim, quod caret fine. Eſſentia vero nunquam in ſola negatione conſtituitur.

Dices: Erit ergo conſtitutivum divinæ naturæ illa infinitas, quæ in ſe omnem perfectionem complectitur, ſcilicet ens perfectiſſimum, de quo cap. 1. diximus eſſe incommutabilem eſſentiam, cujus regula judicamus de re quacunque finita: atque ita ſita erit Divina eſſentia in cumulo perfectionum.

Reſp. ita eſt; ſi de eſſentia ſecundum rem ſpectata oratio inſtituitur: at modò conſideramus omnes perfectiones Dei ad inſtar facultatum, ac propietatum a ſuo principio emanantium. Enimvero primo intelligimus rem aliquam eſſe, deinde autem eſſe perfectam. Igitur ſapientia, juſtitia, immenſitas & quidquid de ſummo bono enunciatur, ſunt quidem ſecundum rem idem Deus, at ratione noſtra ſunt veluti adventitia ſubſtantiæ: ac præterea hæc omnia jure ac merito infinita dicuntur, neque propriam exhibent notionem naturæ, ſed quamdam rebus omnibus divinis communem.

Inſurges: Non ergo erit conſtitutivum divinæ eſſentiæ ipſum exiſtere *a ſe*, quoniam ex æquo commune eſt eſſentiæ, atque attributis.

Reſp. nego propoſitionem; Attributa enim non ſunt a ſe, omnimoda (ut Scholæ utar vocabulo) *aſſeitate*; & quamquam cauſſam non habent proprie dictam, habent tamen late acceptam, naturam ſcilicet, a qua concipiuntur effluere. Ita dicendum eſt de divinis perſonis; quæ, ſi Patrem excipias, habent originem, neque ſunt a ſe penitus. Ipſa vero paternitas naturam ſubſiſtentem ſupponit, ideoque eſſentiam jam conſtitutam.

Urgebis adhuc: Filius, & Spiritus Sanctus non ſunt a ſe, ut dictum eſt modo: ergo ſi divina natura conſtituitur per *eſſe a ſe*; neque Filius, neque Spiritus Sanctus eſt Deus.

Reſp. diſt. ant. Filius, & Spiritus Sanctus non ſunt a ſe ratione perſonæ, quæ aut generatur, aut procedit, conc. ratione naturæ atque eſſen-

eſſentiæ, nego antecedens, & ſuppoſitum; quippe eſſentia neque generat, neque procedit; ut dicam alibi.

Opp. 3. Idea ſubſtantiæ intelligentis exprimit ſummum ac perfectiſſimum gradum vitæ: Ergo intellectio eſt ultimum divinæ naturæ conſtitutivum.

Reſp. diſt. antecedens: idea ſubſtantiæ intelligentis exprimit perfectiſſimum vitæ genus, & vita ac intelligentia eſt illud primum, quod in Deo concipitur tanquam fons divinarum perfectionum, nego: & eſt perfectio quædam ratione noſtra a primo divinæ naturæ conſtitutivo dimanans; concedo. Et quoniam iſtud præcipuum eſt plurium Thomiſtarum argumentum; peto, num velint eſſentialem naturæ Dei differentiam conſiſtere in intelligendi vi ac facultate, an in ipſa intellectione actuali? non in actuali intellectione; tum quia hæc eſt aliqua operatio; omnis vero operatio principium habet ac ſupponit ſubſiſtentem naturam: tum quia Angelicus Doctor 1. parte q. 14. art. 1. demonſtrat eſſe in Deo pleniſſimam ac ſummam intellectionem eo quod in ipſo eſt *ens a ſe* omni prorſus expers materia; & q. 18. art. 3. demonſtrat eſſe in Deo perfectiſſimam vitam ex intellectione: quare, tametſi divina eſſentia phyſice ſit ipſa vita, ipſumque ſummum *intelligere*; metaphyſice tamen vita intellectionem, intellectio naturam, videlicet *eſſe a ſe*, præſupponit. Ita contra Domeſticos ſuos ratiocinatur Eminentiſſimus Gotti q. III. dub. III. part. III. num. XIII. Si vero conſtitui velint divinam eſſentiam per vim atque facultatem intelligendi; primo omnis potentia & facultas ab eſſentia intelligitur proficiſci; deinde potentia ejuſmodi convenit quoque rationalibus creaturis, homini & Angelo: poſtremo non eſt radix omnium perfectionum divinarum; nam quænam eſt iſta conſecutio, Deus intelligit; ergo eſt omnipotens, immenſus, bonus, &c.? Contra vero hæc omnia ab *eſſe a ſe*, ut ait laudato loco Bernardus, dimanant. Quamobrem falluntur qui affirmant intelligendi potentiam eſſe perfectiorem quemdam gradum ipſomet *eſſe a ſe*; cum potius intellectio Dei ſit perfectiſſima, quoniam & ipſa eſt *a ſe*, in quo verbo omnia perficiuntur atque inſtaurantur.

Quæ cum ita ſint, acerrimus ille propugnator doctrinæ Thomiſticæ Joannes Baptiſta Gonetus diſp. 2. art. 1. §. V. fatetur neque potentiam, neque actum intelligendi conſtitutivum eſſe naturæ Dei, quoniam illa nequaquam eſt actus purus cujuſque potentialitatis expers, hæc vero, cum ſit operatio, habet, a quo efficiatur, principium. Quid ergo? Sita eſt, inquit, divina eſſentia in intelli gere, non quatenus eſt operatio, ſed prout eſt ultima formalis, completa, & ſubſiſtens actualitas; nam & D. Thomas affirmat ſentire, & intelligere quandoque accipi pro quibuſdam operationibus, quandoque autem pro ipſo *eſſe* operantium. Quam ſententiam amplectitur Magiſter Hen-

ricus Florez, qui pro Hiſpaniarum Provinciis exornandæ Scholaſticæ Theologiæ noviſſimam impendit operam. Recte hi quidem, ſi intellectionem abſque ratione potentiæ, & operationis percipiunt. At, quæſo, quid eſt hæc ſubſiſtens intellectio, quæ ratione noſtra a potentia atque ab operatione ſecernitur? Ego ſi ab omni facultate, & ab omni operatione mentem retraho, nihil quidem apprehendo quam *eſſe a ſe*, quod eſt quidem reipſa & intellectio, & bonitas, & immenſitas, & quidquid Deus eſt, ut optime S. Thomas. Ac præterea ſi intellectio ab operatione quomodolibet præſcindatur, quod neſcio num fieri poſſit, quomodo erit *ultima actualitas*, ſi concipitur abſque operatione ſibi propria? Hæc poterant prætermitti, ſed Adverſariorum dignitas ac doctrina me reddiderunt moleſtiorem.

Inſiſtes: Verbum ex vi originis ſuæ ac per æternam generationem recipit naturam divinam, aliàs non eſſet Filius, ut docent Theologi: Atqui recipit intellectionem, cum procedat per modum verbi, & nihil ſit aliud quam Patris ſapientia: Ergo ipſa intellectio ac natura ſunt prorſus idem.

Hoc argumento ſuadere conantur prælaudati Thomiſtæ ſententiam ſuam ad explicandum Trinitatis myſterium longe videri opportuniorem, & commodiorem. At D. Thomæ, omniumque Thomiſtarum doctrinæ videtur potius contraria. Docent hi nomen Verbi ac Filii nullo modo eſſe nomen eſſentiæ, ſed perſonæ tantummodo: ita S. Thoma quæſt. XXXIV. art. I. docent proceſſionem filii eſſe generationem, quia procedit per intellectionem Patris quæ eſt operatio vitæ, & a principio conjuncto in ſimilitudinem naturæ: ita S. Thomas quæſt. XXVI. art. II. Docent intellectionem, per quam procedit Verbum eſſe actum notionalem, quæ eſt operatio nedum divina eſſentia, ſed etiam paternitate ſecundum intellectum poſterior. Ita S. Thoma quæſt. XL. art. IV. Quomodo ergo hi Thomiſtæ intellectionem cum natura, nomina perſonalia cum eſſentialibus contra apertiſſimam Angelici ſui Præceptoris doctrinam confundunt, affirmando divinum Verbum eſſe natura ſua intellectionem, ideoque in intellectione divinam naturam conſtitui, quaſi nomen Verbi eſſet nomen eſſentiæ, intelligere Patris eſſet natura, & non actus notionalis; atque principium divinæ generationis proximum, ut inquiunt, ac formale, idem eſſet ac differentia eſſentialis conſtitutiva Dei? Profecto ſi aliqua vis eſſet præfatæ argumentationis, ita in gratiam Socinianorum poſſet quis argutari: Natura divina eſt intellectio per quam verbum procedit: intellectio per quam Verbum procedit, eſt in ſolo Patre: Ergo in ſolo Patre erit natura divina. Itaque juxta D. Thomæ doctrinam diſt. minorem: Verbum divinum procedit per intellectionem atque in ſimilitudinem naturæ; per intellectionem *eſſentialem*, nego minorem; quippe hæc tribus perſonis ex æquo communis eſt, & principium formale, ac proximæ divinæ gene-

generationis uni, non alteri perſonæ convenit: per intellectionem *notionalem*, concedo min. ſed hæc eſt operatio, non ſolum naturam, verum etiam paternitatem ſupponens. Dixi juxta D.Thomæ doctrinam; nam cur Verbi divini proceſſio ſit generatio, non eſt fortaſſe adhuc compertum, neque ad deffiniendum facile, ut quamplures exiſtimant.

Propositio II. Divina eſſentia explicari non poteſt magis proprio atque idoneo vocabulo, quam Hebraico יהוה *Jehova*, aut אשר־אהיה *Eſcer Ebeie*, aut Græco ὁ ὢν, aut Latino, *Qui eſt*.

Sequitur ex dictis: atque inde infertur ſoli Deo competere incommutabiliter & eſſentialiter, ut ſit. *Eſt enim vere ſolus, quia incommutabilis eſt*: ait S. P. Auguſtinus lib. VII. de Trinit. cap. 5. Infertur quoque ſubſtantiam creatam eſſe in Dei comparatione, *tanquam nihilum*, ut habetur in Pſalmo XXXVIII. v. 6. quod ita idem Auguſtinus num. 9. exponit: *Quid enim dicam? Quibus verbis oſtendam nihil eſſe quod ſum in comparatione ejus quod eſt?* Infertur tertiò in Deo, cum ſit eſſe incommutabile, nullum accidens phyſicum reperiri: quod Auguſtinus aſſerit lib. V. de Trinitate cap. 2. *Aliæ, quæ dicuntur ſubſtantiæ, vel eſſentiæ capiunt accidentia, quibus in ea fiat vel magna, vel quantacunque mutatio. Deo autem aliquid ejuſmodi accidere non poteſt; & ideo ſola eſt incommutabilis eſſentia, vel ſubſtantia, quia Deus eſt: cui profecto ipſam eſſe, unde eſſentia nominata eſt, maxime ac veriſſime competit*. Infertur quarto Eſſentiam, quam de ſummo Deo enunciamus, omnem in ſe comprehendere plenitudinem, & quidquid percipitur ſenſu longe imparem divinæ ſubſtantiæ nobis exhibere rationem: unde S. P. Enarrat. 2. in Pſalm. 26. ait: *Totum ab animo rejicite; & quidquid occurrerit quod cogitare poſſitis, dicite, non eſt illud*. An vero præfata nomina, aliaque plura, adæquate divinam Eſſentiam ſignificent, & quænam ſit ſingulorum notio, & origo, in eo, qui conſequitur, libro conabimur explicare.

Digitized by Google

DE THEOLOGICIS
DISCIPLINIS
LIBER SECUNDUS

In quo de divinis attributis univerſe, ac ſingillatim diſſeritur.

INVESTIGATA DEI EXISTENTIA AC NATURA, ejus proprietates, quæ uſitatiſſimo vocabulo Attributa appellantur, ſeſe offerunt examinandæ. Sunt autem hæc attributa perfectiones quædam, quæ ratione noſtra Dei conſequuntur naturam. Quarum aliqua abſoluta dicuntur, & communia tribus Perſonis; alia autem relativa, quibus Perſonæ divinæ adinvicem referuntur. Ex illis vero, in quibus tantummodo hoc præſenti libro verſabimur, præter unitatem, de qua diſputatum eſt hactenus, duodecim connumerantur a Scholaſticis, vigintiduo a Boetio, neque pauciora ſunt Ἐπίνοιαι, videlicet mentis noſtræ excurſionibus, quibus aliquid non indecorum, neque indignum de ſupremo Numine excogitamus. Potiora autem ſunt ineffabilitas, ſimplicitas, infinitas, æternitas, immutabilitas, immenſitas, veracitas, omnipotentia, pulchritudo ac perfectio; & quæ particularem poſtulant diſſertationem, inviſibilitas, ſcientia, voluntas ac libertas, providentia, prædeſtinatio. Horum itaque notitiam tradam ea methodo, quæ præſeferat amorem ſapientiæ moderatum.

CA-

Google

C A P U T I.

De ineffabilitate Dei, atque de divinis nominibus.

ARbitrabatur impius hæreticus Eunomius, quem Nyſſenus lib. XII. cavillatorem, nominumque aucupem appellabat, Deum pluribus ſignificari nominibus, quorum ſingula divinam naturam quatenus in ſe ſubſiſtit exprimerent. Ad confutandum verſipellem hominem ſat eſt, ſi duo breviſſime præſtentur, nimirum probetur nullo ſimplici vocabulo deſignari poſſe reconditam divinitatem, niſi prout mente noſtra inadæquate concipitur; ac diverſa nomina Dei, ſive ſubſtantiva ſint, ſive adjectiva, varias mentis ignorantiæ tenebris involutæ exhibere perceptiones.

Propositio I. Deus eſt ineffabilis, ideſt, licèt plura vocabula ſignificent divinam eſſentiam, aut attributa, prout a nobis percipiuntur, nulla excitant ideam divinæ naturæ, prout eſt in ſe.

Probatur I. ex libro Prov. cap. XXX. v. 4. *Quod nomen eſt ejus, & quod nomen filii ejus, ſi noſti?* II. Sanctorum Patrum ſententiis, quos inter Juſtinus in Cohortatione ad Gentes ait: *Fieri non poteſt ut proprium aliquod Dei nomen attribuatur*. Lactantius lib. I. divin. Inſtit. cap. 6. *Deo nomen non eſt*. Novatianus lib. I. de Trinit. cap. 4. *Nomen Dei proprium edici non poteſt, quoniam non poteſt nec concipi*. S.P. Auguſtinus in Pſal. LXXXV. n. 12. *Deus ineffabilis eſt*. Et ibidem: *Quæris quid ſit? Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit*. Tertio probatur communi Philoſophorum conſenſu. Ita namque ſcribit Plato in Parmenide, & de Republ. VI. Plotinus Aenead. lib. 5. cap. 16. Proclus Th. Platon. lib. 2. cap. 4. Jamblicus Segm. VII. quos citat, & longiori explicatione perſequitur Thomaſſinus lib. VI. Th. Dogm. cap. V. Addere poſſum Alcinoum, ac Maximum Tyrium, quorum loca refert Petavius lib. VIII. cap. VI. n. 6. Addit Huetius Alnetan. Quæſt. lib. II. n. XV. Simplicium, & Philemonem Poetam, qui ait terribile eſſe nomen Dei, nec a quoquam proferri poſſe. Accedunt cum Hebræi, qui in hodiernam diem nomen Dei Tetragrammaton, cujus etiamnum ignoratur pronunciatio, efferre neſciunt, tum Samaritani, qui Garizimitanum Templum Deo ſacrum omni carere vocabulo dixerunt Antiocho illuſtri, ut libro XII. Antiquit. cap. 7. ſcribit Joſippus. Denique probatur ratione: Nomina ſunt ſigna conceptuum noſtrorum: Eſſentiam divinam non poſſumus in hac vita perfecte cognoſcere: Ergo neque perfecte poſſumus aliquo nomine exprimere.

Oppones: Aliqua Dei nomina non pendent ab hominum inſtituto, ſed Deum ipſum, qui ea Moſi revelavit, habent auctorem. Ergo hæc ſaltem plane ac digne exprimere poterunt Dei naturam.

Reſp.

Reſp. nego conſequentiam. Etenim, quemadmodum Deus cum eſſet inviſibilis in aſſumpta creatura dignatus eſt apparere, ut nos miſericorditer viſitaret; ita, cum ſit ineffabilis, congruum exiſtimavit ſe aliquo vocis ſono nominare, quia admittens humanæ vocis obſequium, *verbis noſtris in ſua laude gaudere nos voluit*. S. P. Auguſtinus lib. 1. de Doct. Chriſtiana cap. 6.

Propositio II. Divinorum nominum alia divinam naturam ac ſubſtantiam ſignificant, alia attributa.

Sequitur ex dictis, & probatur: Tametſi nihil divinæ naturæ adveniat, indulgetur tamen imbecillitati rationis noſtræ, ut concipiamus *eſſe a ſe* tanquam naturam; juſtitiam, miſericordiam, & alia quæ habent quamdam connotationem, veluti proprietates conſequentes eſſentiam: imo ſunt divina nomina perſonalia, quæ de natura & eſſentia enunciari non poſſunt, niſi, ut Scholæ loquuntur, *in concreto*: Atqui nomina ſignificant res prout mente noſtra percipiuntur: Ergo alia Dei nomina ſignificant eſſentiam, ut iſtud *Ens a ſe*, alia vero attributa, aut perſonas, ut, *juſtitia, Pater, &c.*

Opp. Athanaſius in libro de Decretis Nicænæ Synodi, Cyrillus in lib. Theſauri cap. 19. atque alii Patres affirmant tam nomen Dei, quàm nomen Filii, ac Patris, (quod aſſerendum eſt de quocunque alio nomine) divinam ſignificare ſubſtantiam, cum in Deo nihil ſit eorum, quæ naturam ſequuntur. Ergo qualecunque divinum nomen Eſſentiam ſignificat.

Reſp. Athanaſium ac Cyrillum Alexandrinum diſputare contra Arianos, qui aſſerebant Verbum natura ac ſubſtantia realiter diſtinctum a Patre, excogitantes divinam generationem adinſtar humanæ, quæ fit cum propagatione ac deciſione naturæ. Auguſtinus autem in VII. de Trinit. cap. 1. aliique Patres docent nomen Filii, Verbi, Imaginis, & id genus plurima, relationem, non ſubſtantiam ſignificare. Quæ in libris de Trinitate data opera explicabuntur. Diſt. itaque ant. Nomina divina, quæcunque ſint, ſignificant ſubſtantiam, ſi accipiantur ſecundum rem, & abſolute, concedo: ſi ſpectentur ſecundum rationem intelligentiæ noſtræ, & connotative; nego: nam etiamſi Eſſentia Dei, hypoſtaſis, atque attributum ſint una eademque ſubſtantia; hanc tamen nos appellamus *naturam* prout ſola ac ſimplex per ſe ſpectatur, *perſonam* quatenus ad aliam refertur; *proprietatem* propter connotationem ad aliquem terminum, ut in ſequentibus explanabitur.

Si vero quæras quænam præcipua ſint Dei nomina, reſpondeo decem apud Hebræos, (prætermiſſis quæ Thalmudiſtæ ac Rabbini, necnon Cornelius Agrippa vir ſuperſtitioſiſſimus, aliique malefici excogitarunt,) in ſacris literis connumerari. Quorum primum eſt ineffabile nomen יהוה dictum Hebræis שם־בן ארבע אותיות *Nomen filius quatuor literarum*, Græcis, quod idem eſt, Τετραγράμματον. Atque hunc literarum numerum in Deum nominando obſervant etiamnum Græci, Latini,

Digitized by Google

ni, Hiſpani, Galli, Theutones, Turcæ quoque ac Arabes, qui Dei nomen ſic efferunt, ΘΕΟΣ, DEUS, DIOS, DIEU, GOTT, ALLA; unde & imitatione digni videntur Itali, qui omnium gentium exemplo ſcripſerunt IDIO, conſona non geminata. Nomen illud vel a radice היה, vel ab הוה, quod eſt *Fuit*, creditur derivatum, unde ejus etymon exponitur in Exodo III. v. 4. אהיה אשר אהיה, *Sum qui ſum*. Certa hujus nominis pronunciatio nondum innotuit, *Jabo* effert Clemens Alex. Stromm. V. *Jave* Theodoretus quæſt. XV. in Exodum, *Jebue*, Genebrardus in Pſalm. LXXXII. *Jova* Angelus Caninius lib. de locis Hebraicis cap. 1. Poſt Galatinum communiter omnes *Jebova*. Quidam, auctore Hieronymo Epiſt. 136. propter elementorum ſimilitudinem, ſcilicet inter Hebræum ה & Græcum π, atque inter י, & ι., legere conſueverunt PIPI, Pipiones non illepide dicti. De his recte Exodi VI. v. 3. וּשְׁמִי יְהֹוָה לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם *Et nomen meum Adonai non indicavi eis*. Ex hoc loco comprobatur pronunciatio יְהֹוָה, quam reprehendit Genebrardus: nam Hebræi, Septuaginta, necnon Vulgata noſtra vertunt nedum hoc loco, ſed ubique pro יהוה Adonai, κύριον, *Dominum*. Ergo non male inſcriptum eſt nomen tetragrammaton punctis vocalibus nominis *Adonai*, mutata tantum priori vocali propter literam gutturalem א, quæ nuſquam patitur ſimplex Sceva. Hæc non abſque magna utilitate Theologi dicta ſunt; etenim ubicunque in novo, ac veteri Teſtamento legeris *Dominum* ſubſtitutum loco hebraici nominis יהוה, certiſſime inferes ibi de vero Deo ſermonem inſtitui.

II. Eſt יה *Ja* ab eodem Themate. Hinc Alleluja, *laudate Deum*.

III. אל, *El* a radice איל *fortem eſſe*, unde latine *Fortis*, græce ἰσχυρὸς, Deus in publicis Eccleſiæ precibus Feria ſexta majoris hebdomadæ appellatur.

IV. אלוה. *Eloab*.

V. אלהים. Utrumque ab אלה *Juravit*, latine *Princeps*, *Judex*, græce δικαστὴς, ἄρχος: Aliqui derivare putant ex Arabiſmo, in quo אלה ſignificat *adorare*. Hieronymus hæc duo nomina diſtinguit; ſed diverſa ſunt ſolo regimimis ſtatu.

VI. שַׁדי *Saddai*, a relativo שׁ *Qui*, & דַי *ſufficere*, Latine reddi poteſt *ſibi ſufficiens*, *omnipotens*, *neque indigens noſtri*, Græce ἄλκιμος, παντοκράτωρ, αὐτάρκης. Aliqui in caput LXIII. Eſaiæ v. 9. obſervant hoc nomen tribui aliquando Archangelo Michaeli, fortaſſe, quod ſit ad ſalvandum pronus, atque præpotens ad bellandum.

VII. ארני ארון *Adonai*, *Adon*, κύριος, δεσπότης, *Dominus*, ut diximus ſupra. Hujuſmodi nomen connotat creaturas, in quibus Deus dominatur; & quoniam non ſemper creaturæ fuerunt, Tertullianus diſputans contra Hermogenem, qui putabat materiam eſſe Deo coæternam, cap. 3. ait: *Dei nomen dicimus ſemper fuiſſe apud ſemetipſum, Dominum vero non ſemper*.

VIII.

VIII. אשר יהוה græce ὁ ὤν, latine *Qui eſt*, de quo in I., ex relativo, ac verbo היה *eſſe*.

IX. יהוה אלהים צבאות *Dominus Deus Sabaoth*, ideſt, *Exercituum*: a radice צבא *Exercitus*: quo nomine intelligntur nedum Angelicæ poteſtates, ſed etiam Danielis VIII. v. 10. Sacerdotes, qui Regi cælorum militantes excubias agunt in Templo. Ob utramque ſignificationem commemoratur in Præfatione Miſſæ, *Dominus Deus Sabaoth*.

X. עליון *Elion*, ὕψιστος, *excelſus*, *ſupremus*, a th. עלה *aſcendere*, *præeſſe*. Ex quo autem Deus maximus ſit, & ſumme excelſus, animadverterat Salomon Glaſſius vir hæreticus quidem, apprime tamen eruditus, Dei nomen loco Epitheti dici de rebus excellentiſſimis, ut Pſ. LXXIX. v. II. *Cedri Dei* dicuntur arbores proceriſſimæ; *plaga Domini* II. Paralipp. XXVI. v. 20. lepra Oziæ: ut mittam exempla Glaſſii lib. III. Philolog. ſacræ Tract. 1. Can. XVII. n. 3. Atque de his Dei nominibus, præter Hebraicarnm dictionum Interpretes, ut Buxtorfius, Pagninus, & alii, vide citata Epiſtola Hieronymum, Iſidorum Hiſpalenſem lib. VII. Originum cap. 1. Angelum Caninium de locis Hebraicis cap. 2. Petavium lib. VIII. cap. IX. nonnulla etiam apud Scholaſticos, præſertim Ludovicum Habert Tract. de Deo uno cap. 1. & Contenſon diſſert. v. cap. II. ſpec. III.

Satis de Hebraicis nominibus ſummi Dei, qui Græcis dicitur Θεὸς unde latinum, *Deus*; vel a verbo θεῶμαι, *videre*, atque *contemplari*, quoniam θεῖ διὰ πάντων, *inſpicit omnia*: vel a, θεῖν, *currere*, *ponere*, *facere*, quod omnibus præſto ſit, omnia diſponat, omnium ſit artifex; vel ἀπὸ τοῦ αἴθειν, *urere* ac *fulgere*, non quod ignis ſit, ut Perſis, Aegyptiiſque Deus *Phtha*, ſed propter vim cupiditatum conſumptricem, aut inaceſſibilem gloriæ lucem. Eo nomine ſignificari ſubſtantiam docent Latini Patres, Tertullianus in primis adverſus Hermogenem cap. 3. Græci fere omnes, efficientiam & energiam. Facile conciliantur; nam ſi iſtud nomen referas ad ideam proferentis, ſignificat Dei naturam, ſi ad vocis etymologiam, operationem aut facultatem. Idem aſſero de nominibus Aethiopicis אמלך *Emlab*, forte ab hebræo מלך *Rex*; אגזיא, vel, אגזיאבר *Egbzia*, *Egbziaber*, *Dominus bonus*. Omnia ferme penes ceteras nationes divina nomina eamdem habent cum expoſitis ſignificationem.

Loquamur pauca, quandoquidem huc deducta eſt oratio, de dulciſſimo nomine JESU. Derivatum eſt a יֶשַׁע *Salus*: unde Jeſus idem eſt ac Σωτὴρ, *Salvator*. Negant aliqui, inter quos Caninius numerat Oſiandrum, iſtam originem, quoniam alicubi ſcriptum reperitur ישו *Joſciu* abſque radicali litera ע *Ajin*, unde dictum putant, inquit Liſtrius, a verbo ſubſtantivo *Eſt*, ישה יש. At inſulſa nimium argutatio. Moſis tempore ſcribebatur, ut conſtat ex libro Joſue, יהושוע *Je-*

Jehoſuah; poſt Babylonicum exilium, ut reperimus apud Eſdram, & Nehemiam, ſcriptum eſt producta ſub Jod vocali paucioribus literis ישוע *Joſuah*, etſi antiquiorem ſcripturam retinuerint Aggæus, & Zaccharias. Ex Syrorum, Arabumque commercio deſueſcere cœpit poſtrema litera ע, quod Caninius in I. demonſtrat ex שבע *ſeptem*, quod ſcriptum aliquando in Thalmud שב abſque *Aiin*, & Hugo Grotius ad caput I. Lucæ v. 5. ex nomine אלישבע *Eliſabah*, unde abraſa finali, & ſubſtituta ת, T, Syrorum exemplo, Græci ac Latini fecerunt *Eliſabeth*. Satis hinc refutatur hallucinatio Oſiandri, & manifeſta redditur nominis JESU recepta fere ab omnibus interpretatio: de qua Matthæi 1. v. 21. *Vocabis nomen ejus JESUM: ipſe enim ſalvum faciet populum ſuum a peccatis eorum*. Χριστὸς, *Chriſtus* a verbo χρίω, *ungo* idem eſt ac מָשִׁיחַ, *Meſſias*, a משח, *ungit*.

Fertur Reparatoris noſtri nomen ita prædixiſſe Sibyllam Cumanam:

Sed quæ ſit numeri totius ſumma, docebo.
Namque octo monades, totidem decades ſuper iſtas,
Atque hecantontadas octo, infidis ſignificabit
Hominibus nomen: tu vero mente teneto.

De Sibyllarum carminibus dicam alibi. Oraculum, qualecunque ſit, nunc expono. Octo monades ſunt unitates 8. Octo decades 80. Octo hecatontades 800. totius numeri ſumma, 888. Nomen ΙΗΣΟΥΣ, *Jeſus*, eumdem continet numerum, nam Ι. valet 10. Η 8. Σ 200. Ο 70. Υ 400. Σ 200. Supputa, num reſultent 888., & *protegat te nomen Dei Jacob*. Pſalm. XIX. v. 2.

CAPUT II.

De ſimplicitate Dei.

PRÆTER memoratos præcedenti libro Gentiles, qui Deos humanis membris præditos cogitarunt, hominemque impiiſſimum Spinoſam, qui materiam ac naturam Deum eſſe commentus eſt, haud recte de divina ſimplicitate ſenſerunt IV. Eccleſiæ ſeculo Aegyptii Monachi, qui turmatim in eum errorem deſcivere, quod Deus ſit Anthropomorphos, formæ ſcilicet humanæ & corporeæ. Quibus dubitari poteſt an præluſerint ſecundo ſæculo Melito Sardenſis, qui anno 169. miſit pro Chriſtianis ad M. Aurelium Apologiam; qua creditur permotus ad vetandum, ne quiſquam in poſterum religionis cauſſa Chriſtianos calumniaretur. In eamdem hæreſeos ſuſpicionem inducitur Tertullianus, Audius, a quo fertur Anthropomorphitas dictos fuiſſe Audianos, &, quod gravius eſt, a Socrate, & Sozomeno etiam Epi-

phanius. Plures item, etiamſi his telis non auſi ſint divinam impetere ſimplicitatem, in eo tamen peccarunt, quod in ea indiviſa natura intrinſecam diſtinctionem admiſerint, Gilbertus Porretanus Pictavorum Epiſcopus ſæculo XII. de cujus errore non idem ſentiunt Theologi, Gregorius Palamas, & Græculi quidam Monachi, qui imperante Joanne Cantacuzeno increatum æternumque lumen reapſe a Deo ſepararunt, & Abbas Joachimus, qui a divinis Perſonis viſus eſt realiter diſtinguere eſſentiam. At de Græcorum, & Ab. Joachimi erroribus, ne longior evadat diſputatio, alibi eſt differendum. Modo poſtquam critica quædam, & apologetica fuerint expedita, demonſtrabo neque Deum eſſe corporeum, neque in eo intrinſecam ac realem diſtinctionem aliquam reperiri: quæ prætermitti non debent eo quod ad iſtud revera ſimplicitatis attributum propius attineant, ſed in ceteris quoque diſputationibus uſum habeant frequentiſſimum. Qua in re declinabo quidem aliquantulum in Gregorii noſtri, aliorumque Nominalium veram, ut puto, ſententiam, ſed eam cum aſſerta a D. Thoma, & Aegidio virtuali diſtinctione temperabo. De Scotiſtarum doctrina, qua propugnant diſtinctionem *formalem ex natura rei*, graviſſimi Theologi Ludovici Thomaſſini lib. IV. de Deo cap. I. num. VIII. judicium erat; quod Scotus ejuſmodi diſtinctione, *Non hoſtiliter quidem divinæ inſultavit ſimplicitati, ſed minus forſitan reverenter ingenii ſui acumen illi inſeruit*. Sit tamen Auctoris ſui patrocinio ſatis valida. Forte plura obſcurioribus verbis implicantur; neque cum Adverſariis frequenter altercaremur, ſi fas eſſet illorum mentem inſpicere.

Propositio I. Melito Aſianus Sardenſis Epiſcopus vix ab errore Anthropomorphitarum poteſt excuſari.

Hæc propoſitio eſt Origenis, & Theodoreti quæſt. xx. in Exodum, Gennadii lib. de Dogmat. cap. 4. Petavii lib. II. cap. I. Guilelmi Cave Hiſt. Eccleſ. ſæcul. II. ad an. 170. Joannis Clerici ad annum 149. num. IX. in eamque pronior eſt Thomaſſinus lib. IV. cap. I. num. 2. Ac probatur: Euſebius, Hieronymus, Theodoretus, & quotquot Melitonis recenſent Opera, & ſanctiſſimi Scriptoris meminerunt, exſcripſere omnia ex Origene ſuppare Melitonis ætati; atqui Origenes loco citato apud Theodoretum, apertiſſime tradidit, Melitonem exiſtimaſſe Deum corporeum: Ergo Melito vix ab hujus erroris nævo purgari poteſt. Probo minorem: Origenes apud Theodoretum ait: *Ante omnia diſceptandum illud eſt, ubinam conſtet iſtud*: Ad imaginem: *in corpore, an in anima. Videamus porro quibus utantur qui prius aſſerunt. E quorum numero eſt Melito, qui ſcripta reliquit de eo argumento, Deum eſſe corporeum*.

Reſpondent L'Herminier, Tournely, Boucat, aliique clariſſimi recentiores Theologi hæc facile diſpungi. I. Quia neque Euſebius, neque

Digitized by Google

que Hieronymus, neque ipſe Theodoretus Melitonem accuſant. II. Inquiunt Origenis textum ſic vertendum eſſe cum Sixto Sen. lib. v. Biblioth. annot. 18. *Melito ſcripta reliquit de eo argumento, quod dicitur Deo corpus ineſſe*. III. Falſam ſuſpicionem ortam eſſe ex inſcriptione libri περὶ ἐνσωματοῦ Θεοῦ, quam Rufinus vertit *De Deo corpore induto.* IV. Gennadium virum fuiſſe judicio præcipiti, utpote qui poſtulavit Dionyſium Alexandrinum Arianæ impietatis, novitatis vero Auguſtinum.

Verum hi comiter a Melitone errorem conantur abſtergere. At ad I. reſpondetur, Euſebium ex Origene, Hieronymum ex Euſebio de Melitone exſcripſiſſe, libroſque Sardenſis Epiſcopi, non errores connumeraſſe. Imo ne hæretici abuterentur præſtantiſſimi Præſulis auctoritate, Rufinus & Hieronymus quædam diſſimularunt; librum enim ſcriptum περὶ κτίσεως, καὶ γενέσεως Χριστοῦ, *de creatione, ac generatione Chriſti*, propter ambiguam vocem τῆς κτίσεως, reddiderunt alter, *de Incarnatione Chriſti*, alter vero, *de fide & generatione Chriſti*, idque habent & nonnulli Euſebiani Codices περὶ πίστεως, καὶ γενέσεως Χριστοῦ. Sixtus autem Senenſis aperte fallitur, & immerito reprehendit interpretationem Joannis Pici; nam revera in emendatiſſimis Theodoreti Codicibus legitur, ἐνσώματον εἶναι τὸν Θεόν, *corporeum eſſe Deum*. Inſcriptionem libri περὶ ἐνσώματου Θεοῦ *de corporeo Deo* referens Hieronymus Græcam Euſebii vocem retinuit, Rufinus reddidit, *de Deo induto corpore*, Chriſtophorſonus *de Deo incarnato*, Henricus Valeſius, *de Incarnatione Dei*; ita quoque Natalis Alexander ſæc. II. cap. IV. artic. III. ſed liber περὶ ἐνσωμάτου Θεοῦ diverſus eſt a libro *de Dei incarnatione*, qui inſcribitur apud Anaſtaſium Sinaitam cap. XXXIII. περὶ σαρκώσεως Χριστοῦ. Quæ diverſa inſcriptio & litem dirimit, & in contrariam ſententiam traxit doctiſſimos viros, qui prius erant defenſores Melitonis. Poſtremo Gennadius contra antiquiſſimum ſcriptorem non potuit ſtudere partibus, quemadmodum Semipelagianis fortaſſe addictus iniquus fuit Auguſtini expoſtulator: at de Melitone conſentientes habet graviſſimos, ac ſynchronos auctores, quos neque ex ſcriptis Melitonis, quæ perierunt, neque ullo veterum redarguere poſſumus teſtimonio.

Propositio II. Propior fuit Anthropomorphitarum errori Tertullianus, nec certis argumentis defenditur.

Illius Patroni ſunt Natalis Alexander diſſert. IX. ſæc. II. art. II. Honoratus Tournely de Divin. Attrib. quæſt. V. L'Herminier de Simpl. Dei, Boucat diſſert. III. art. III. & alii. At majorem eſſe de eo, graviſſimamque ſuſpicionem docet S. Thomas I. contra Gentes cap. 20. Petavius lib. II. cap. I. num. V. & ſeqq. Petrus Annatus lib. IV. art. XII. Huetius in Origenianis lib. II. q. I. num. VIII. Pamelius in Paradoxis cap. 15., noſter Gavardi quæſt. de Simpl. Dei art. I., & Critici fere om-

omnes. Probatur 1. S. P. Auguſtini apertiſſimo teſtimonio: ait enim Ep. 190. ad Optatum: *Mirandum non eſt hoc ſomniaſſe Tertullianum, qui etiam ipſum Creatorem Deum non eſſe niſi corpus opinatur*. Et lib. 2. de Origine animæ cap. v. *Tertullianus*, inquit, *ſicut animam, ita etiam Deum corporeum eſſe contendit*, S. Thomas quoque loco citato: *His rationibus*, inquit, *excluduntur deliramenta ſimplicium Judæorum, Tertulliani, Audianorum, ſeu Anthropomorphitarum, qui Deum corporalibus lineamentis figurabant*. II. Probatur ex eodem Tertulliano, qui lib. de Anima cap. 7. ait: *Nihil enim ſi non corpus*. Item libro de Carne Chriſti cap. 11. *Quum autem ſit, habeat neceſſe eſt aliquid per quod eſt. Si habet aliquid per quod eſt, hoc erit, corpus ejus: omne, quod eſt corpus eſt ſui generis. Nihil eſt incorporale, niſi quod non eſt*. Lib. etiam contra Praxeam cap. 2. *Quis enim negabit Deum corpus eſſe, etſi ſpiritus ſit? ſpiritus corpus ſui generis in ſua effigie*. Et lib. 2. adv. Marcionem cap. 16. *Nam dexteram, & oculos, & pedes Dei legimus, nec ideo tamen humanis comparabuntur, quia de appellatione ſociantur*. His verbis, inquit Pamelius, ſatis ſe explicat.

Attamen reponunt viri doctiſſimi, atque erga Tertullianum humaniores I. Auguſtinum lib. de Hæreſ. ad Quodvultdeum hær. 86. aſſerere quod Tertullianus *Corpus* pro qualicumque ſubſtantia uſurpavit. II. Tertullianum in lib. de anima vel loqui de ſolo ente creato, vel de corpore late accepto. III. In lib. de Carne Chriſti ſeſe explicare, dum ait *omne quod eſt, eſſe corpus ſui generis*. IV. In libris contra Marcionem Deo tribuere membra metaphoricè, juxta Divinarum Scripturarum conſuetudinem.

Utinam hæc invicta eſſent pro Tertulliano argumenta; Sed primo Auguſtinus in ejus patrocinium loco citato, ait: *Poſſet enim quoquomodo putari*; dum verò ipſius errores recenſet, definitè, neque uno in loco, Tertullianum redarguit. Vellem ego non benignam, ac liberalem excuſationem, ſed certam, qualem viri alioquin docti ſpondent, Apologiam. Quod in libro de anima loquatur de ſolo ente creato me certiorem non reddunt ea verba, *Nihil enim ſi non corpus*; ac ſimilia in libro de carne Chriſti, *Nihil eſt incorporale niſi, quod non eſt*. Ait quidem contra Praxeam cap. 2. *Spiritus eſt corpus ſui generis*; ſed eo ſenſu, quod ſpiritus ſit corpus in comparatione horum terrenorum tenuiſſimum, ac præditum ſua effigie ac membris, quæ ſaltem Deus intuetur; ſequitur enim immediatè: *Sed inviſibilia illa quæcumque ſunt, habent apud Deum & ſuum corpus, & ſuam formam, per quæ ſoli Deo viſibilia ſunt*. Ajunt obſervandum eſſe loqui Tertullianum contra Praxeam, qui exiſtimabat Verbum Divinum eſſe rem vacuam, & inanem. Illud animadverti, ſed quare ad Praxeam confutandum, vir haud impos latini ſermonis, & florentiſſimus novorum verborum inven-

inventor *Corporis* nomine non vacuam rem ſignificaverit, id non ſatis percipio: poterat enim uti non ſibi ignotis vocabulis *Spiritus*, *ſubſtantiæ*, *eſſentiæ*, *perſonæ*, *&c.* Atque non contra Praxeam tantummodo, ſed ubique ſcribit, *nil eſſe præterquam Corpus*, & audivimus repetitam ſæpe cantionem. Denique adverſus Marcionem non metaphoricè corporeas partes tribuit Deo, ſed veras: diſtinguit enim ſicut duplex genus animi, ita duplex genus corporis, & duplex genus ſenſuum. Tum inquit: *Quanta erit diverſitas divini corporis & humani ſub eiſdem nominibus membrorum, tanta erit animi divini, & humani differentia ſub eiſdem licet vocabulis ſenſuum, quos tam corruptorios efficit in homine corruptibilitas ſubſtantiæ humanæ, quàm incorruptorios efficit in Deo incorruptibilitas ſubſtantiæ divinæ.* Quo in loco ſi Tertullianus nequaquam Deo negat veram rationem animi, neque denegat veram rationem corporis, licet diverſi generis ab humano paſſibili, & corruptibili.

Oppones: Tertullianus cap. xx. Apologetici ait Deum eſſe *Spiritum*: lib. de Anima cap. 7. *Incorporalitatem* nihil pati, e contra lib. adverſus Praxeam cap. 29. Deum *eſſe impaſſibilem*; quæ ponderans Auguſtinus lib. x. de Geneſ. ad lit. cap. 25. affirmat Tertullianum priorem revocaſſe ſententiam. Denique lib. de Baptiſmo cap. 11. fatetur Dei propriam eſſe *ſimplicitatem*.

Reſp. hæc omnia ſi prædictis comparentur, parum Tertulliani cauſſam juvare. Ille enim ſpiritum contra corpus diſtinguit non per negationem materiæ, ſed per intractabilem tenuiſſimamque corpoream effigiem; ait enim contra Praxeam cap. 2. *Spiritus corpus eſt ſui generis in ſua effigie.* In anima vero paſſibilitatem affirmat, quam negat in Deo: ſed loquitur de paſſione, quæ ſuapte natura dolorem infert, quam non audet aſſerere in Deo, cui tribuit paſſionem aliquam ac ſenſus generis ſui, videlicet, *incorruptorios*. Auguſtinus, ſi eum attente legas, non ait Tertullianum priorem revocaſſe ſententiam, ſed eum potius arguit antilogiæ. *Denique*, inquit, *Tertullianus quia corpus eſſe animam credidit non ob aliud niſi quod eam incorpoream cogitare non potuit, & ideo timuit ne nihil eſſet ſi corpus non eſſet, nec de Deo valuit aliter ſapere: qui ſane quoniam acutus eſt, interdum contra opinionem ſuam viſa veritate ſuperatur. Quid enim verius dicere potuit, quàm id quod ait quodam loco, Omne corporale paſſibile eſt? Debuit ergo mutare ſententiam, qua paullo ſuperius dixerat, etiam Deum corpus eſſe. Neque enim arbitror eum deſipuiſſe, ut etiam Dei naturam paſſibilem crederet. &c.* Quorum verborum ſenſus eſt: Tertullianum non ſolum animam hominis cogitaſſe corpoream, ſed etiam Deum, quia non *valuit ſapere* quod aliquid exiſteret incorporeum; non tamen conſtare ſibi, ſed *contra opinionem ſuam* manifeſtiſſime ſuperari, ſi enim credidit omne *corporale paſſibile*, neque adeo deſipuit, ut naturam quoque

Dei

Digitized by Google

Dei paſſibilem crederet: Ergo, ut ſibi conſtaret, *debuit mutare ſententiam*. At quod reapſe priſtinam ſententiam revocaverit, aperte Auguſtinus non afferit. In libro demum de Baptiſmo Tertullianus Deo tribuit ſimplicitatem, quæ opponitur corpori noſtri generis, non ſpiritui quem putat eſſe corpus generis ſui. Dicunt appellaviſſe Deum *Corpus generis ſui* etiam Clariſſimum Agenni Epiſcopum Phœbadium, de quo Severus Sulpitius lib. 2. Hiſtoriæ ſacræ, in Tractatu adverſus alteram Formulam Sirmienſem a Potamio Olyſſiponenſi conſcriptam, nec tamen veniſſe unquam in ſuſpicionem hæreſeos. Soebadium alii, alii Fygadium, aut Fœgadium nominaverunt. At is neque Deo effigiem, neque membra, neque ſenſus tribuit, uti Tertullianus: de quo gravis exoritur ſuſpicio; eaque non omnino benignis his interpretamentis extergitur.

Propositio III. Neque Sanctus Epiphanius, neque Audius Deum eſſe anthropomorphon exiſtimaverunt.

De Sancto Epiphanio Eruditi omnes conveniunt. Et probatur; nam Hæreſi LXX. ruſticam ſimplicitatem Audianorum redarguens, qui in humano corpore divinam ſtatuebant imaginem, pag. 815. Petavianæ edit. Pariſ. ait: *Qui fieri poteſt, ut quod aſpectabile eſt ei ſimile ſit, quod videri non poteſt, aut corporeum corpore experti?* & infra: *Penes Deum neque affectio ulla, neque defectio eſt: ſed undecunque lumen eſt: Spiritus enim Deus eſt, qui omnem Spiritum exſuperat*. Ubi diſſerte in Græco Deus appellatur ab Epiphanio ἀσώματος, ἀόρατος, καὶ πνεῦμα ὑπὲρ πνεῦμα, *incorporeus, inviſibilis, ſpiritus ſupra ſpiritum*. Deinde, auctore Hieronymo Epiſt.61., cum Joannes Hieroſolymitanus anno Chriſti 393. contra Anthropomorphitas coram populo, qui ad audiendum Epiphanium convenerat, concitatam haberet concionem, atque manu, oculis, totiuſque corporis trunco ſanctiſſimum Senem vellet ſuſpectum facere ſtultiſſimæ hæreſeos; ille contra, ſalutata Eccleſia: *Cuncta, inquit, quæ locutus eſt collegio frater, ætate filius meus contra anthropomorphitarum hæreſin, bene & fideliter loquutus eſt: quæ mea quoque damnatur voce: ſed æquum eſt, ut quomodo hanc hæreſim condemnamus, etiam Origenis perverſa dogmata condemnemus*. Ille ergo non eſt inter Anthropomorphitas connumerandus, qui illorum hæreſim voce ac ſcripto damnavit: Epiphanius voce ac ſcripto damnavit hæreſim Anthropomorphitarum: Ergo. &c.

Neque obſtat Epiphanium in hæreſeos ſuſpicionem a Joanne Jeroſolymitano fuiſſe adductum. Nam Joannes maximo odio proſequebatur S. Epiphanium, a quo fuerat accuſatus quod errores foveret Origenis: unde magnum exortum eſt an. 391. Joannem inter ac Epiphanium diſſidium. Socrates quoque lib. VI. cap. 10. & Sozomenus lib. VIII. cap. 14. male de Epiphanio ſentiunt. At de his minus curandum. I. Quia nimiam præbent fidem accuſationi Joannis viri Origeniſtæ, hoſtiſque in San-

Sanctum Salaminæ Antiſtitem infenſiſſimi. II. Quia etiam hiſtoriam pervertunt, & Paulinianum fratrem Hieronymi, quem Epiphanius ordinavit Diaconum ac Presbyterum in quodam Monaſterio Paleſtinæ, ordinatum ſcribunt prope urbem Conſtantinopolitanam, & in Eccleſia, quæ ſub Juriſdictione eſſet Joannis Chryſoſtomi. III. Quoniam Socratem, & Sozomenum offendit conſuetudo Epiphanii cum Theophilo Alexandrino, qui cum Aegyptiis Monachis hac infectis hæreſi communicavit. Sed & Monachi illi ruſticana potius ſimplicitate, quàm pervicacia ac malitia peccaverant, neque hac de cauſſa communiter inſimulabantur hæreſeos, ut animadvertit etiam Auguſtinus in libro ad Quodvultdeum de Vadianis: &, quidquid ſit de Fidei Theophili, cum eo tantum convenit Epiphanius circa damnationem librorum Origenis, eumque in ſuas partes trahere conatus eſt etiam Joannes Hieroſolymitanus. Neque credibile eſt Theophilum accuſaſſe Epiphanium de hæreſi Anthropomorphitanem, ut ſcribit Socrates, in eamdem hæreſim ipſe Theophilus conſentiret. Quod ſi tam callidum velimus dicere ac verſutum, ut hæreſin propriam fraudolenter inſectaretur; jam excuſatione dignus erit quiſquis cum illo aliquandiu communicavit.

Altera pars propoſitionis de Audio probatur. Nam, ut ſcribit eadem hæreſi LXX. Epiphanius, ille nulla in re a Catholica diſſentit Eccleſia: præfracte tantum interpretabatur verba Scripturæ, quæ hominem conditum ad *imaginem Dei* ſignificant, propugnans talem imaginem in Corpore ſitam eſſe: quod male intelligentes illiterati abſurdam de Deo conceperunt ſententiam, quaſi humanis membris conſtaret, de viri clariſſimi nomine, cujus abutebantur doctrina, appellati *Audiani*. At etiamſi Audius putaverit divinam imaginem in humano corpore expreſſam; non conſequitur Deum feciſſe corporeum: potuit namque credere, Deum, ut hominem fingeret, humanam ad tempus ſumpſiſſe formam, tanquam efformandi hominis typum, ut ſcribit Prudentius ſub finem Apotheoſis, & Eugubinus in Coſmopoeja; vel aſſerere hominem factum ad imaginem Verbi Incarnati, jam præviſi, ut aliqui exponunt quædam teſtimonia Tertulliani. Diſſimulandum tamen non eſt, Audium edicto Conſtantini relegatum fuiſſe in Scythiam, *quod populos ab Eccleſiæ obſequio retraheret*, ut refert idem Epiphanius: ſed hæc ſchiſma quidem redolent, non hæreſim; aut ſi hæreſim, fuerit hæc Quartadecimanorum, non Anthropomorphitarum. Vide S. Epiphanii Panarium hæreſi LXX.

Propositio IV. Ut ut ſit de Audio, Tertulliano, ac Melitone; Deus eſt purus ac ſimplex ſpiritus qualicunque corpore expers.

Spectat hæc propoſitio ad fidem, & probatur. I. Ex Sacris literis; nam Jo. IX. v. 24. habetur: *Spiritus eſt Deus*, ideſt animus ſolutus ac liber, ſegregatus ab omni concretione mortali. Ibi namque Chriſtus Samaritidem mulierem adloquitur, docetque Deum adoran-

dum

dum in *ſpiritu* & *veritate*, ideſt non corporeo cultu, vel uno tantum in Templo, ſed mente, & ubique, ideoque ſignificat *Spiritus* hoc loco Animum nullo corpore, aut termino circumſcriptum.

II. Probatur ex Patribus. Gregorius Nazianz. orat. XXXIV. *An corpus*, inquit, *eum eſſe dices? Quonam ergo modo immenſus, infinitus, figuræ expers, ac denique ejuſmodi, ut nec tangi, nec oculis cerni queat?* Hilarius in Pſalm. CXXIX. *Intelligendum eſt, Deum incorporalem eſſe, neque ex partibus quibuſdam, atque officiis membrorum, ex quibus unum corpus efficitur conſiſtere*. S. P. Auguſtinus lib.8. de Civit. Dei cap. 5. *Porro ſi noſter animus corpus non eſt, quomodo Deus creator animi corpus eſt?* Joannes Damaſcenus lib. 1. de Fide Orthodox. c. 4. *Quo etenim modo corpus eſſe queat, quod infinitum, & interminatum eſt, quod figura caret... quod denique ſimplex eſt, nec compoſitum?* Lege Petavium lib. II. cap. 1. & 2. Thomaſſinum lib. IV. cap. 1. & 3. Tournely Quæſt. V. art. 1. concl. 2., &c.

Tertio probatur a doctiſſimo Huetio lib. 2. Quæſt. Alnetan. n. 11. veterum Philoſophorum teſtimonio; Deum namque expertem quocunque corpore, ac ſimpliciſſimum docuerunt Pythagoras apud Lactantium De ira Dei, Xenophanes apud Clementem Alexandrinum V. Stromat. Plato apud Auguſtinum lib. VIII. de Civit. D. cap. 9. Aſſertum idem ab Ariſtotele, a Simplicio, a Salluſtio Cynico, ab ipſo quoque Epicuro, qui dicebat Deos non habere corpus, ſed quaſi corpus, non ſanguinem, ſed quaſi ſanguinem. Prætermitto Proclum, Alcinoum, Apulejum, Plotinum, & alios plurimos.

Ultimo probatur rationibus, primo: Quocunque excogitato corpore, majus & majus ſine fine poterit cogitari: id enim poſtulat quælibet, ingentiſſima licet, moles corporea, ut amplior magnitudo poſſit ei ſuperaddi: Deo, ut omnibus perſuaſiſſimum eſt, nihil majus poteſt excogitari: Ergo Deus fruſtra quæritur inter corpora. Argumentum eſt Auguſtini Serm. XIV. ex additis a Pariſienſibus. Rurſus: Quidquid conſtat corporeis membris, non eſt totum ubique: Deus totus ubique eſt: Ergo Deus non conſtat corporeis membris. Idem Auguſtinus lib. VII. Confeſſ. cap. 7. n. XII. Præterea rationalis anima potentiæ vivacitate quodcunque corpus excedit; nam judicat cuique corpori ineſſe partes majores ac minores, eaſque invicem ſua dividit cogitatione: Deus ſuper omnes rationales animas incommutabilis permanet: Ergo virtute ac potentia ſua Deus qualecunque corpus excedit. Ex eodem Auguſtino contra Epiſtolam Fundamenti cap. XVI.

Oppones: Ex ſacris Scripturis plura habentur, quæ huic propoſitioni adverſantur. Primo Deuter. IV. 24. & ad Hebræos XII. 29. dicitur Deus, *Ignis conſumens*. Gen. 1. v. 26. homo factus ad *imaginem ac ſimilitudinem Dei*: at homo ex anima rationali, & humana ac terrena carne ſubſiſtit. Job. X. v. VIII. legitur, *Manus Domini fecerunt me*,

me, *& plaſmaverunt me*. Commemorantur quoque alia divini corporis membra, ac ſenſus; *os* Iſ.1. v.20. *aures* Pſal.cxxix. v.2. *oculi* Exod. xxxiii. v. 13. *pedes* Iſ. lxvi. v. 1. *brachium* Exodi vi. v. 6. *dextera* Pſ. cxxvii. *digiti* Ex. viii. v. 19. *odoratum* quoque Geneſ. viii. v. 21. Ex his iſtud conficitur argumentum. Illa ſubſtantia corporalis eſt, quæ virtutem habet activam, & conſumptricem ignis; cujus imago eſt in creatura terrena, ac mortali; cui denique inſunt diſpoſitæ partes, ac ſenſitivæ potentiæ: Iſtiuſmodi eſt Deus: Ergo Deus ſubſtantia corporalis eſt.

Reſp. Stolidos eſſe, qui non animadvertunt Dominum Deum per homines hominibus loquentem audientium infirmitati ſermones ſuos accommodare. Itaque ubi in Sacris literis hac de cauſſa ſive humana membra, ſive ſenſus, ac paſſiones Deo tribuuntur, debent per metaphoram explanari. Quod egregie probat Auguſtinus Epiſt. 148. ad Fortunatianum. *De membris Dei*, inquit, *quæ aſſidue Scriptura commemorat, ne quiſquam ſecundum carnis hujus formam & figuram nos crederet ſimiles Deo, propterea eadem ſcriptura & alas habere Deum dixit, quas nos utique non habemus. Sicut ergo alas cum audimus, protectionem intelligimus; ſic & cum audimus manus, operationem intelligere debemus; & cum audimus pedes, præſentationem; & cum audimus oculos, viſionem, qua cognoſcit; & cum audimus faciem, notitiam, qua innoteſcit, &c.* Quamquam hæc Auguſtini verba præfatum argumentum penitus ſolvunt; ſingulas tamen ejus partes quambreviſſime perſequar. Itaque vocatur Deus *Ignis* præſertim ob iram adverſus peccata, quemadmodum *fumus* ira ipſa appellatur Pſalmo lxxx. v. 5. *Lucerna* etiam dicitur 11. Regum cap.xxii. v.29. quoniam lucis, gratiarum, ac omnis felicitatis eſt auctor. Ergo ſicut nullus dixerit in Deo *fumum*, ac *lucernæ* molem reperiri, ita neque excogitari poteſt, Deum eſſe *ignem*. Imaginem Dei refert quidem homo, ſed non corpore; animo ſolo, ac præeminentia & dominio, ut dicam ſuo loco. Anthropopatheјæ autem, ſive humanorum membrorum, ac paſſionum, quæ Deo tribuuntur, hæc eſt ratio: *Facies* ſignificat intimam viſionem, ac familiaritatem, unde de Angelis Mat. xviii. 10. habetur, *ſemper vident faciem Patris*. Tribuuntur Deo *oculi* propter exactiſſimam rerum omnium notitiam; dicente Apoſtolo ad Hebræos iv. 13. *Omnia nuda, & aperta ſunt oculis ejus*. Legitur græce τετραχηλισμένα. Eſt autem τραχηλίζειν, detracta ſpina dorſi animal quaſi anatomice diſſecare: unde Apoſtolus vocabulum tranſtulit, & comparatione victimarum, quibus ſpina detrahitur, ſignificat Deum, quaſi facta anatomia, ſecreta omnia conſpicere. *Aures* quandoque demonſtrant Deum ratas habere Fidelium ſuorum preces, ut Pſal. cxxix. 2., quandoque vero noſtram erga Deum ſervitutem, ut Pſ. xl. 7. *Aures perfeciſti mihi*; quæ verba Meſſiam futurum ſignificant erga Patrem obſequentiſſimum, translato

verbo כרה *perficere ac perfodere* ab exemplo ſervorum, quibus in perpetuum mancipatum aures perforabantur. *Manus* vel Dei potentiam, vel flagellum, vel mitem animadverſionem, vel promiſſum ſignificat, quod facile ex adjunctis verbis intelligitur; nam *extendere* manum idem eſt ac auxilium afferre, ſeu pœnam immittere: manum *alleviari* eſt mitius corripere: manum *reducere* eſt pœnas repetere: manus *expandere* eſt ad veniam & reſipiſcentiam invitare: manum *levare* eſt jurare ac promittere; & *plaudere* manu ad manum apud Ezech. XXI. aut manum *complodere*, eſt ſumme adverſari, atque favere interfectoribus. In *brachio* robur, in *dextera* virtus innuitur ac potentia, in *digito* autem ſumma facilitas, mirabile artificium, ac donum Spiritus Sancti; quippe perfectiora ac pretioſa non extentis brachiis, maximoque corporis robore, ſed ſummis digitis elaborantur. *Pedes* & immenſitatem, & in conterendis hoſtibus indignationem ſignificant; aliquando etiam Eccleſiæ doctrinam; nam puſilli ſolent ad præceptorum ſuorum pedes aſſidere. Idem de ſenſuum vocabulis dicendum eſt; *Auditus* enim pro benevolentia & gratia, qua preces exaudit, *odoratus* pro complacentia ac delectatione bonorum operum, *guſtus* & *tactus* pro alacritate, & operatione ſumuntur. Illud denique obſervandum eſt, quod *Corpus*, nuſpiam in univerſis Bibliis tribuitur ſummo Deo, præterquam ubi ſermo eſt de Chriſto: de quo multiplici ratione dicitur. Ac primo quidem ad ſignificandam aſſumptam a Verbo carnem: deinde ad demonſtrandam unionem, & complexum Eccleſiæ; poſtremo ad oſtendendam novi Teſtamenti præſtantiam, cujus veteres cæremoniæ figura erant & umbra. Eo ſenſu de Neomeniis, ac ſabbatis ait Apoſtolus ad Coloſſenſ. II. 17. *Quæ ſunt umbra futurorum, corpus autem Chriſti*. His & pleniſſime ſolutum eſt argumentum, & ad plures divinarum literarum tropos exponendos latiſſima patet via.

CAPUT III.

Idem pertractatur argumentum, & de divinorum attributorum agitur diſtinctione.

Diximus Gilbertum Porretanum erraſſe in Deo intrinſecam ac realem diſtinctionem adſtruendo, ſed de ejus hæreſi inter Scriptores non convenire. Nam quidam putant erraſſe quod diſtingueret Eſſentiam divinam atque attributa ab ipſo Deo, non autem eadem attributa abinvicem, ut Vaſquez diſp. 126. cap. 2. Claudius Fraſſen Tract. 1. diſp. 2. art. 2. quæſt. 2. quibus ſubſcribit Nicolaus L'Herminier; alii contra aſſerunt Gilbertum etiam inter divina attributa realem diſtinctionem conſtituiſſe, ut Petavius lib. 1. cap. VIII. Juenin diſſert. III. q. 1. in eam-

Digitized by Google

eamque propendit Eminentiſſimus Gotti Quæſt. IV. dub. 1. §. 2. Antequam vero noſtram de Attributorum diſtinctione proferamus ſententiam, iſtud ſit de Gilberto judicium.

Propositio I. Gilbertus diſtinxit Deum ab eſſentia, Perſonas a relationibus, & omne concretum ab abſtractis; ſed num ſejunxerit divinas proprietates ab invicem non ſatis conſtat, & videtur negativa ſententia probabilior.

Breviſſime probatur I. Quoniam Gilbertus idcirco accuſatus fuit, quod negabat concedendam eſſe illam propoſitionem, *Deus eſt natura divina*, aliaſque id genus, quibus abſtracta enunciantur de concretis. Ulterius recenſentur apud Baronium ad annum 1147. n. VII. errores Gilberti, de quibus fuit accuſatus, & diſtinguuntur in quatuor principalia capita, quorum unum eſt de diſtinctione Dei a natura divina, alterum de diſtinctione proprietatum perſonalium ab ipſis perſonis, tertium quod Perſonæ in nulla propoſitione poſſint prædicari, ultimum quod divina natura non ſit incarnata. At de diſtinctione attributorum adinvicem nec verbum quidem. Præterea Concilium Remenſe contra Gilbertum hanc edidit Fidei profeſſionem: *Credimus, & confitemur, ſolum Deum Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum æternum eſſe, nec aliquas omnino res, ſive relationes, ſive proprietates, ſive unitates dicantur, vel alia hujuſmodi adeſſe ab æterno, quæ non ſint Deus: & credimus ſimplicem naturam divinitatis eſſe Deum, nec aliquo ſenſu Catholico poſſe negari, quin divinitas ſit Deus, & Deus divinitas.* In qua Fidei profeſſione damnatur diſtinctio realis inter concreta & abſtracta, ſcilicet inter Deum, & deitatem, atque inter Perſonas, & relationes; at de proprietatum ab invicem diſtinctione nil penitus. Rurſus Gilbertus in Commentariis ad Boetium diſerte profitetur juſtitiam ac ſapientiam Dei ab ejus eſſentia non ſecerni. Denique nullus unquam Gilberto errorem iſtum impingit quod attributa auſus ſit ab invicem ſejungere, neque S. Bernardus, qui Gilbertum profligavit, neque Gaufridus, neque Otto Friſingenſis, qui licet erga Gilbertum propenſior fuerit, &, teſte Raderico, morti proximus teſtatus ſit ſe forſitan in hiſtoria Gilberti quemquam potuiſſe offendere, tamen in recenſendis ejus erroribus, aut accuſationibus, videtur rem acu tetigiſſe, ſi ejus hiſtoria cum Gilberti libris, ac Remenſis Synodi definitionibus conferatur.

Opp. Gaſpar Juenin. S. Bernardus, cui certe major habenda eſt fides, quàm Ottoni, Serm. LXXX. in Cantica ait Gilbertum affirmaviſſe Deum eſſe juſtum, bonum, ſanctum, per formas, quæ a ſe invicem diſcrepent: Ergo diſtinxit juſtitiam a bonitate, tanquam formam a forma. *Recedant*, inquit Bern., *recedant a nobis, cariſſimi, recedant novelli, non dialectici, ſed hæretici, qui magnitudinem qua magnus eſt Deus, & item bonitatem, qua bonus, ſed & ſapientiam qua ſapiens, & juſtitiam qua juſtus, poſtremo divinitatem qua Deus eſt,*

Deum non eſſe impiiſſime diſputant. Divinitate, inquiunt, *Deus eſt; ſed divinitas non eſt Deus*. Accedit teſtimonium Gaufridi Monachi Claravallenſis, qui in Actis Remenſis Concilii, quæ miſit ad Cardinalem Albanenſem, ait Gilbertum docere, & credere, quod *divina eſſentia, ſapientia, bonitas, magnitudo non eſt Deus*. Item auſum fuiſſe dicere: *Forma Dei eſt divinitas, qua Deus eſt, & ipſa non eſt Deus*. Eodem argumento ducitur doctiſſimus Cardinalis Gotti.

Reſp. utique plus deferendum eſſe D. Bernardo, & etiam Gaufrido, qui contra Gilbertum in Synodo Remenſi ſteterunt, quàm Ottoni nimium fortaſſe in Gilbertum propenſo. At Bernardus citato loco aſſerit, Gilbertum ſtatuiſſe diſtinctionem inter ſapientiam, juſtitiam, bonitatem & divinitatem ex una parte, atque ipſum Deum ex alia; non vero ſejunxiſſe ſapientiam a juſtitia, juſtitiam a bonitate, bonitatem ab eſſentia. Idem affirmat Gaufridus. Certe non video divina attributa iſtic tanquam ſecretas invicem formas, aut ab eſſentia ſejunctas, connumerari. Erravit ergo, ac peſſime, Gilbertus diſtinguens attributa & eſſentiam divinitatis ab ipſo Deo: at unum attributum ab alio, ſingula vero ab eſſentia ſejunxiſſe Gilbertum, nondum ex Bernardo audivi. Quin is lib. v. de Conſid. cap. VII. ſcribit, Gilbertum admiſſiſſe in Deo *quaternitatem*, eo quod præter tres diſtinctas perſonas, etiam divinitatem a Deo auſus ſit diſtinguere. Quod ſi comperiſſet adſtrui ab eo diſtinctionem etiam inter attributa & eſſentiam, atque inter unam proprietatem & alteram, non quatuor tantum, ſed longe majorem diſtinctorum numerum diceret eſſe a Gilberto confictum. Denique S. Bernardus eodem lib. v. de Conſiderat. cap. 7. aperte fatetur Gilbertum docuiſſe, magnitudinem, bonitatem, juſtitiam, & alia ejuſmodi unam eſſe divinitatem, ſed hanc divinitatem non eſſe Deum. *Quartum hoc*, inquit, *omnino reſpuimus* (ſcilicet divinitatem qua Deus eſt, & quæ ipſe Deus non eſt, ut aſſerebat Gilbertus). *Multa dicuntur eſſe in Deo, & quidem ſane, catholiceque, ſed multa unum. Alioquin ſi diverſa putemus, non quaternitatem habueris, ſed centenitatem: Verbi cauſſa, dicimus magnum, bonum, juſtum, & innumera talia: ſed niſi omnia unum in Deo, & cum Deo conſideres, habebis multiplicem Deum.... Scio quod ad hæc reſpondere ſolent. Non multa*, inquiunt, *ſed unam tantum divinitatem, quæ omnia illa ſunt, Deo ut ſit conferre aſſerimus. Aſſeritis ergo, etſi non multiplicem, duplicem Deum, & non ad merum ſimplex perveniſtis, neque ad id, quo melius cogitari non poteſt*. Hæc Bernardus diſputans, ut patet, contra hæreſin Gilberti, quamquam ſuppreſſo iſtic ejus nomine, quod in conventu Remenſi Epiſcoporum ſententiæ humiliter acquieverit.

Propositio II. Divinorum attributorum, diſtinctio nulla eſt, niſi penes diverſa connotata, ut docet Gregorius Ariminenſis; & omnis diſtinctio intrinſeca eſt a Deo procul eliminanda.

Ante-

Digitized by Google

Antequam vero hæc propoſitio demonſtretur, quædam ſunt breviter præmittenda. Ac primo quidem, nos minime negare diſtinctionem rationis extrinſecam, videlicet diverſas mentis noſtræ perceptiones, quibus E. G. ſubſtantiam divinam a relationibus, aut miſericordiam a juſtitia diſtincto ſenſu, ac notione intelligimus. Hanc enim diſtinctionem expreſſe comprobat Florentinum Concilium Seſſ. XVIII. in qua Latini Patres dixere: *Nos dicimus ſubſtantiam, & perſonam, ſive hypoſtaſim eſſe idem re, differre autem noſtro intelligendi modo*, reſpondentibus viciſſim Græcis: *Hac in parte nulla eſt inter nos diſcrepantia.* Patres quoque contra Eunomium, qui contendebat quælibet nomina, quæ de Deo enunciantur, eamdem habere ſignificationem, & ſolo differre ſono, ſingulis proprias ſubeſſe notiones unanimiter tradiderunt. Atque nullus quidem eſt ex Theologis, qui cum Patrem nominat, aut Filium, perſonam, ſuique juris ſubſiſtentiam a divinitatis eſſentia mentis apprehenſione non ſeparet, illam, non iſtam intelligendo.

Hanc diſtinctionem rationis nullibi negat, quidquid dicant Vaſquefius, Tournely, aliique Theologi, doctiſſimus noſter Ariminenſis. Is recte obſervat diſt. VIII. art. 2. quod aliqua dicuntur diſtingui ratione dupliciter; primo modo, quod ipſa ſint rationes & conceptus diſtincti; alio autem modo, quod eorum ſint in mente noſtra rationes, & conceptus diverſi. Itaque negat diſtinctionem rationis priori modo explicatam, quoniam Dei perfectio non eſt conceptus animæ, ſed res ſumma, & in ſe ab æterno ſubſiſtens. Ceterum diſtinctionem rationis ſecundo modo acceptam Gregorius diſerte propugnat II. Concl. ejuſdem articuli pluribus argumentis, inter quæ primum eſt illud obvium ac tritiſſimum: Quorumlibet nominum diverſa ſignificantium, vel connotantium diverſæ ſunt rationes: Attributa, ut manifeſtum eſt ex ipſorum definitione, ſunt ejuſmodi nomina, quæ diverſa ſignificant, vel connotant: Sunt ergo attributorum diverſæ rationes. Itaque Gregorii ſententia & diſtinctionem rationis amplectitur, & e diametro pugnat cum errore Eunomii.

Animadvertit autem Theologus ille, meo quidem judicio eximius, in attributis aliud eſſe quod principaliter ſignificatur, aliud connotatum extrinſecum: verbi cauſſa, miſericordia principaliter ſignificat Deum miſerentem, connotatque extrinſece hominem miſerum. Ergo contendit Gregorius divinorum attributorum diſtinctionem attendendam nequaquam eſſe penes id quod principaliter ſignificant, ſed penes extrinſeca connotata, ita ut juſtitia a miſericordia diſtinguatur, quia illa connotat pœnam inflictam impio, hæc vero collatum miſero beneficium.

Hæc eſt ſententia Gregorii, quæ cur aliquibus diſpliceat, me latet. Et primo videtur mihi concordare cum Doctrina Magiſtri, qui IV. Sententiarum diſtinct. XLVI. Cap. *Sed quomodo*, de juſtitia ac miſericordia

cordia Dei hæc habet: *Juſtitia enim Dei, & miſericordia non duæ res ſunt, ſed una res, ideſt una divina eſſentia: quia non eſt Deo, aliud eſſe miſericordem, quàm miſericordiam, nec juſtum quàm juſtitiam, ſed idem prorſus: nec aliud eſt ei eſſe miſericordem quàm juſtum, vel miſericordiam, quàm juſtitiam, ſed omnino idem, quia non denominative, ſed eſſentialiter hæc de Deo dicuntur. Cur ergo dicit Scriptura de operibus Dei, quædam eſſe miſericordiæ, quædam juſtitiæ? His reſponderi poteſt ſic: illis locutionibus, quibus hujuſmodi operum fiunt diſtinctiones, ut alia miſericordiæ, alia juſtitiæ tribuantur, non diverſitas ſubjacentis, ideſt rei his vocabulis ſignificatæ exprimitur, ſed varietas ſenſuum & effectuum in creaturis monſtratur. Cum enim dicitur Deus juſtus vel juſtitia, eſſentia divina prædicatur, & etiam quod ipſe ſit diſtributor, & judex meritorum datur intelligi. Ita & cum dicitur miſericors eſſentia divina prædicatur, & inſuper quod ipſe ſit miſerorum liberator, intelligi datur. Inde ergo quædam opera miſericordiæ, quædam juſtitiæ dicuntur, non quin divina eſſentia hæc & illa operetur, & quin hæc & illa ſint opera divinæ eſſentiæ, quæ dicitur miſericordia & juſtitia; ſed quia quædam ſunt, quibus oſtenditur judex & æquus diſtributor, quædam quibus oſtenditur miſerator.* Ex quibus patet Magiſtrum juſtitiam ac miſericordiam ſejungere ſola effectuum ac terminorum ratione, non rei ſubjacentis, atque his expreſſæ vocabulis; quæ eſt eadem prorſus ſententia Gregorii.

Virtualem diſtinctionem, quam acerrime Theologi Thomiſtæ, & Aegidiani propugnant, ſi, ut jam ab omnibus explicatur, accipias pro ſumma ac perfectiſſima re, ſimpliciſſima quidem, ſed pluribus rebus diſtinctis æquivalente, nemo, ut arbitror, negare poteſt. Quis enim negare poteſt infinitam Dei virtutem tantum valere, quantum diſtinctæ inter ſe creaturarum finitæ vires? Quis non libenter aſſentiatur Auguſtino ſcribenti xv. de Trin. cap. 17. *in Deo non diſtingui memoriam, intellectum, dilectionem ſive caritatem, ſed unum aliquod eſſe quod omnia valet?* Illud tantum minus placet, quod aſſerant doctiſſimi alioquin Theologi, plures ex parte objecti reperiri rationes, quarum una in eſſe cogniti non eſt altera. Hanc rationum diverſitatem ex ſola mente humana arbitror eſſe repetendam. Docent hanc eorum diſtinctionem habere fundamentum in re, idque duplex, ſummam ſcilicet Dei ſimplicitatem, & realem diſtinctionem creaturarum, quibus illa dicitur æquivalere: unde Scholaſtici aliquanto βαρβαρικῶς appellarunt diſtinctionem rationis ratiocinatæ. Nos contra fundamentum unicum agnoſcimus in effectibus, terminis, connotatis: neque proinde ſummam illam ſimplicitatem negamus, ſed diſtinctionem omnem aliunde repetentes, vellemus ſimpliciſſimam Dei perfectionem magis aſſerere. Queruntur Gregorium nec etiam per intellectum attributa diſtinguere: verum id quo ſenſu ſit accipiendum, ſatis præmonui; non enim

ille

ille uſpiam inficiatur diverſorum attributorum diverſas eſſe rationes; ſed illud tantummodo, quod hæc diverſitas repetenda ſit penes id, quod principalius ſignificant. Non eſt ergo tam atrox, & aſpera nobis cum doctiſſimis theologis colluctatio, ſi res penitius inſpiciatur, & ad trutinam revocetur.

A prædicta virtuali diſtinctione nomine tenus differre *formalem* Scoti, atque *intentionalem* Henrici, arbitrantur Herrera, Suareſius, Gavardi, aliique plures, propterea quod ipſe Scotus in 1. Sent. diſt. 2. q. VII. diſtinctionem ſuam *differentiam virtualem* appellat. Et quidem *formalitatum* vocabulo neque rerum diverſitatem, neque accidentium, quæ in Deo non ſunt, vir diſputandi acumine celebris voluit ſignificare, ſed diverſas rationes ſuis definitionibus notas, quas placuit Henrico nominare *intentiones*, veteribus Thomiſtis rationes *objectivas*, vocibus forte ad offundendas luci tenebras excogitatis. Quæ ſi vera ſunt, implacabile illud utriuſque Scholæ diſſidium verborum erit, non rerum. At modo illuc controverſiæ ſtatus devenit, ut diverſæ illæ rationes juxta Scoti diſcipulos diſtinctæ ſint ante mentis operationem, ſecundum Thomiſtas vero virtute ſola, ac potentia: nam Henricus in creaturis quidem formalem diſtinctionem agnoſcit, ſed non in Deo; Scotiſtæ vero utrobique. Atque hanc fuiſſe ſententiam Scoti erui poteſt ex 1. Sent. diſt. VIII. quæſt. IV., unde vereor, quin Theologis, quos memoravi, fucum fecerit ſpecioſum *virtualis differentiæ* vocabulum. Hæc de attributorum diſtinctione deberent frugi Theologo ſufficere: ſed ut morem geramus Scholæ, erit nunc ad argumentationes procedendum.

Itaque nullam intrinſecam diſtinctionem dari inter divina attributa, ſic demonſtro. Intrinſeca diſtinctio aut *realis* eſt, aut *formalis*, aut *virtualis*, quæ fundamentum habeat ex parte objecti; virtualem enim extrinſecam, quæ habeat fundamentum penes effectus, & connotata, dari fatemur: Neque realis, neque formalis, neque virtualis diſtinctio inter divina attributa intercedit: Ergo nulla. Prob. mi. de diſtinctione reali: I. Ex allata definitione Florentini Concilii Seſſ. XVIII. & ex Conc. Lateranenſi cap. *Firmiter*; ubi definitur omnia, quæ reperiuntur in Deo unam eſſe ſubſtantiam, unam rem, unam naturam. II. ex PP. etenim Auguſtinus lib. XV. de Trinit. cap. 5. ait: *Una eademque res dicitur, ſive dicatur æternus Deus, ſive immortalis, ſive incorruptibilis, ſive immutabilis, itemque cum dicitur vivens, & intelligens, quod eſt utique ſapiens, hoc idem dicitur. Non enim percepit ſapientiam, qua eſſet ſapiens, ſed ipſe ſapientia eſt*. Quod unanimi conſenſu ceteri omnes Patres confirmant. III. Ratione: Omnis realis diſtinctio exoritur ſive ex limitatione, ut evenit in rebus creatis; ſive ex oppoſitione relationis, ut in Perſonis individuæ Trinitatis: Inter divina attributa non eſt realis diſtinctio ex limitatione proveniens, cum ſint

ſint infinita, non conſurgens ex relatione, cum non opponantur: Ergo, &c.

Probatur theſis noſtra de diſtinctione *formali*. I. Quia Patres ſolam diſtinctionem rationis inter Dei eſſentiam, ac proprietates, atque inter has invicem agnoverunt. *Diſcrepant*, inquit Damaſcenus lib. IV. cap. 3. ἐπινοίαις λεπταῖς, *ſubtilibus cogitationibus*: κατὰ τὴν ἐπίνοιαν, *ſecundum conſiderationem*, in primo adverſus Eunomium Baſilius; *cogitatione*, *ſive ratione*, in Florentino Concilio Joannes Theologus. Quæ dum Scotiſtæ exponunt per diſtinctionem oppoſitam reali, extra intellectum tamen exiſtentem, videntur quoque extra mentem locare ἐπίνοιαν, *rationem*, *cogitationem*: At conſideratio & cogitatio fruſtra extra intellectum quæruntur: Ergo & incaſſum excogitatur extra mentem attributorum diſtinctio. Ad hæc: Gilbertum, qui divinitatem ſejungebat ab ipſo Deo impetit hoc duplici telo Bernardus; *Si Deus non eſt, quid eſt? aut enim Deus eſt, aut aliquid quod non eſt Deus, aut nihil. Equidem non das Deum eſſe. Sed ne nihil quidem (ut opinor) dabis; Quod ſi aliquid eſt, quod non eſt Deus: aut minor erit Deo, aut major, aut par. At quomodo minor qua Deus eſt? Reſtat ut aut majorem facias, aut minorem. Sed ſi major, ipſa eſt ſummum bonum, non Deus: ſi par, duo ſunt ſumma bona, non unum.* Hæc ſerm. LXXX. in Cantica. Et lib. v. de Conſid. cap. 7. *Quid eſt Deus? quo nihil melius cogitari poteſt. Si approbas; non oportet aſſentiaris eſſe aliquid, quo Deus ſit, & quod Deus non ſit: hoc enim ſine dubio melius.* Longe quidem abeſt ab hæreſi Gilberti Scotiſtarum ſententia, & qui conſentire affirmant, hi procul dubio decipiuntur. Nihilominus hæc duo Bernardi argumenta quatere videntur Scoticam diſtinctionem. Ac primum; nam hæ ſubtilis Theologi *Formalitates* quid ſunt? aut Deus ſunt, aut aliquid quod non eſt Deus, aut nihil. Si eadem ſunt Dei natura; quomodo ab ea diſtinguuntur? Si Deus non ſunt, erunt creatum aliquid; ſive ſubſtantia illud ſit, ſive accidens: ſi nihil ſunt, ſtulti videntur qui de nihilo tantas inſtituunt diſputationes. At reponunt has formalitates eſſe quidem divinam eſſentiam realiter, ſed non *formaliter*. Verum quid ſibi velint, craſſioris ego, rudiſque minervæ non capio. Nam ſi quidquid eſt, aut Deus eſt, aut creatura eſt, aut nihil eſt: erunt hæ formalitates aut Deus, aut creatura, aut nihil; eritque hæc diſtinctio formalis vel diſtinctio Dei a creatura aut a nihilo, vel diſtinctio nihili a creatura, vel diſtinctio nihili a nihilo. Alterum D. Bernardi contra Gilbertum telum erat: Deo nihil melius cogitari poteſt: Cogitari poteſt Deus indiſtinctus a deitate, qui utique melior eſt ipſo Deo a divinitate diſtincto: Ergo Deus, qui a divinitate diſtinguitur, non eſt Deus. Atque idem ſic poteſt contra Scoti ſententiam urgeri; Simplicitate, quæ plures *formalitates* actu diſtinctas compatitur, perfectior cogitatione noſtra eſt ea ſimplicitas, quæ rejicit actualem plurium *formalitatum*

tum diſtinctionem: In Deo admittenda eſt ſimplicitas, qua perfectior cogitari non poteſt: Ergo in Deo ea ſimplicitas admittenda eſt quæ actualem excludat plurium *formalitatum* diſtinctionem.

Compertum mihi eſt reſpondere Scotum, plures illas formalitates nullam facere compoſitionem, quoniam non habent rationem actus & potentiæ, ut de divinis Perſonis omnes fatemur, quæ licet diſtinctæ, divinam minime tollunt ſimplicitatem. Ceterum inane videtur ejuſmodi effugium. Quidquid enim ſit de compoſitione, quam do a Scotiſtis vitari; quomodo unitatem ac ſimplicitatem ſalvant, ubi plura ſeipſis diſtincta conſtituunt? quomodo eſt ſumme unum, quod non eſt actu natura ſua indiviſibile? Exemplum vero divinarum Perſonarum non eſt ad rem: in his enim non poteſt cogitari unitas, niſi ratione eſſentiæ atque attributorum, a quibus neque ipſæ Perſonæ *formaliter* diſtinguuntur. Ut *Perſonæ* realiter ſunt diſtinctæ ob relativam originis oppoſitionem. Denique de hac formali diſtinctione loqui videtur Joannes Gerſo in quadam Epiſtola data anno 1426. ad Fratrem Ordinis Minorum; in qua hæc habet: *Damnata eſt nuper per Prædeceſſores meos in Sacra Theologiæ facultate ſub pluribus articulis Doctrina, quam nonnulli ſolum impune ſubtilem garriunt, quam ignorantes veluti picæ loquaciſſimæ ſtabilire nituntur, cum ſit mera inſania, & vanitas falſa. Unus articulus inter ceteros eſt; Quod aliquid ſit Deus realiter, quod non ſit formaliter Deus.* Suſpectam eſſe relationem Gerſonis putat doctiſſimus L'Herminier Scoticæ diſtinctionis propugnator acerrimus, quod neque damnationis annus, neque articuli auctor prodatur, ſed Honoratus Tournely utrunque invenit. Scribit enim retractatum eumdem articulum a quodam Ludovico anno 1362. Proſcripſerat quoque eumdem artic. anno 1276. Stephanus Pariſienſium Epiſcopus. Non auſim tamen aſſerere tam grave celebris ſententiæ præjudicium. Rigidius Pariſienſium ſeſe gerebat Academia, ne reſurgeret ſuperioris ſæculi hæreſis, videlicet Gilberti. Eam Theologi etiam Scotiſtæ damnant: quamquam Dionyſius Petavius lib. 1. cap. VIII. n. 8. hæc pronunciat: *Ab hac vero vel nihil, vel parum diſcrepare Scholaſticorum aliquot opinio creditur, ut Scoti; qui citra notionem, & intelligentiam noſtram per ſe ab eſſentia divina differre proprietates, & inter ſeſe ipſas, exiſtimat.*

Demum diſtinctio virtualis intrinſeca, qua ex parte objecti ſtatuuntur diverſæ rationes ante operationem mentis potentia diſtinctæ, facile obruitur. Contendunt quippe Thomiſtæ divina attributa eſſe unum reipſa, plura tamen, ut inquiunt, conceptibiliter; ideſt, ſummam illam rem, quæ Deus eſt, non ex ſolo intelligentiæ noſtræ modulo, ſed ex propria natura, atque amplitudine eſſe multiplici ratione perceptibilem; non confuſe tantum, & permixte, ſed cognitione clara & diſtincta, adeo, ut etiam ex parte objecti una divina perfectio non involvatur in alia. Quis autem implexam hanc, opertamque doctrinam

recte perſpicit, & aſſequitur? Ego ſane non video, quomodo conſiſtat in una, eademque re penitus indiſtincta illa multiplex dilucida & expreſſa *cognoſcibilitas*. Ejuſdem enim indiviſibilis entitatis ſicut una eſt ſimplex veritas, ita ex parte objecti una ſimplex *cognoſcibilitas* ſtatui debet; ideoque cognoſcibilitas varia & multiplex aut non erit diſtincta & clara, aut ſecernenda erit tantummodo per extrinſeca objecta, quæ dicimus connotata.

Afferamus nihilo ſecius adverſus labilem illam, & flexiloquam Thomiſtarum ſententiam argumentationes nonnullas. Ac prima ſit: Iſtæ rationes objectivæ quo pacto intelligentia noſtra ſejunguntur? Aut cogitatio mentis noſtræ eſt cauſſa efficiens, qua prædictæ rationes diſtinguuntur actu, aut cauſſa formalis. Si cauſſa efficiens; aut divinas proprietates re ipſa ſeparat, aut ſola cogitatione: ſi re ipſa, ergo divinam tollit ſimplicitatem; ſi ſola cogitatione, ergo diſtinctio eſt in ſola mente, quæ cogitat. Si vero eæ rationes objectivæ diſtinguuntur per intellectum tanquam per cauſſam formalem; aut tanquam per formam ipſis intrinſecam, ſicut unum accidens dicitur diſtinctum ab alio, aut tanquam per formam extrinſecam, ſicut quælibet res diſtinguitur a ſeipſa per comparationem ad plura extrinſeca connotata; V. G. una, eademque extenſio, quæ ſi ad diverſas referatur, erit major & minor, æqualis & inæqualis. Profecto divina attributa non diſtinguuntur ratione, tanquam intrinſeca forma, quum conceptus noſtri extrinſeci ſint objecto; Ergo diſtinguuntur ratione tanquam per formam extrinſecam, qua ad plura connotata comparantur; quæ eſt diſtinctio Gregorii. Præterea: divina attributa vel diſtinguuntur ratione aliqua ipſis intrinſeca quæ ſita ſit extra mentem humanam, vel ratione extrinſeca, ideſt ſola humanæ mentis cogitatione: Si primum affirmant Thomiſtæ, virtualis diſtinctio erit prorſus idem cum diſtinctione formali Scotiſtarum: nam ſive dixeris cum D. Thoma 1. diſt. 22. q. un. art. 3. etiam in Deo *inveniri diſtinctionem rationum, quæ realiter & vere in ipſo ſunt*, ſive cum Scoto diſtinct. v. quæſt. ult. mavis appellare *formalitates*, parum refert; unde merito Franciſcus Henno Quæſt. 2. concl. 3. prope finem, advocat ſibi Doctoris Angelici patrocinium. Quod ſi velint diſtingui attributa ſola ratione ipſis extrinſeca, noſtris ſcilicet cogitationibus; habemus intentum. Poſtremo: Nunquam ratione & cogitatione noſtra res ipſa intrinſece fieri poteſt non ipſa: Ergo nunquam ratione, & cogitatione noſtra res ipſa diſtinguitur a ſeipſa; ideoque omnis diſtinctio rei ſimpliciſſimæ, nihil eſt aliud quàm rationum ac perceptionum noſtrarum diverſitas.

Reſpondent Thomiſtæ, utique divinas proprietates ſola intelligentia ac ratione noſtra diſtingui: ſed hujus diſtinctionis dari intrinſecum fundamentum, infinitam nempe Dei perfectionem, quæ pluribus realiter diſtinctis æquivalet.

Duo

Duo hac reſponſione vulgatiſſima comprehenduntur: unum dari in Deo ſummam infinitamque perfectionem pluribus æquipollentem, & hanc nullus omnino denegat; alterum hanc ſummam perfectionem eſſe fundamentum diſtinctionis; idque gratis aſſeritur. Etenim dum intelligentia noſtra Deum infinite quidem perfectum percipimus, & divinam aliquam cogitamus proprietatem, vel mens noſtra id contemplatur abſque ullo ordine & abſolute, vel cum referentia & comparatione ad aliquem terminum. Si Deum concipio abſolute ut exiſtentem, aut bonum, aut juſtum, impari licet cogitatione, non diſtinguo exiſtentiam a bonitate, neque bonitatem a juſtitia. Diſtinguo tamen unum ab altero, dum cogito exiſtentiam in ſe, miſericordiam comparate ad miſeros, juſtitiam relate ad rectos vel impios, quibus mercedem aut pœnam rependit. Fundamentum itaque diſtinguendi divina attributa inter ſe hoc unum eſt, quod cogitationes noſtræ modo Deum ſpectant ut eſt in ſe, modo ut refertur ad aliud: & ſi de ſolis attributis ſermo inſtituitur, unum ab alio ſejungitur, quoniam ad varios terminos comparantur. Fictitium eſt ergo fundamentum illud intrinſecum, quod in ſumma Dei perfectione cogitatur, abſque comparatione ad extrinſeca connotata. Ipſe Gabriel Vaſquez, qui Gregorium impugnat diſ. CXVII. cap. 3. probat divina attributa non poſſe diſtingui ſine reſpectu ad creaturas, quod etiam demonſtrare conatur ex D.Thoma. Et Hugo Victorinus Quæſt. CCXV. in Epiſtolam ad Romanos, docet ſapientiam, ſcientiam, prævidentiam, ceteraſque divinas proprietates eſſe diverſa nomina, quæ *divina uſia, cum ſit una & ſimplex, propter varios effectus ſortitur*. Hi ergo effectus ac termini diverſis cogitationibus noſtris fundamentum ſuppeditant.

Reliquum eſt, ut argumentationes expendantur quæ pro Scoti ſententia afferunt Fraſſen, Hennus, L'Herminier, qui tamen repetunt pervulgata Fabri ac Maſtrii momenta; tum ſi quæ ſupereſſe videbuntur contra Gregorium, quem impugnant loco cit.Vaſqueſius, Juenin, Gotti, & ex noſtris quoque quampluriml.

Satisfit Adversariorum argumentis.

Opp.1. In Deo voluntas, & intellectus, bonitas, & juſtitia ante quamcunque mentis operationem diſtinguuntur: Diſtinguuntur ergo natura ſua, ac *formaliter*. Ant. probatur 1. Intellectus, voluntas, miſericordia, juſtitia, aliaque divina attributa diverſis definitionibus deſcribuntur: Habent ergo diverſam in ſe *formalitatem* atque naturam. Deinde: Deus intelligit peccata, quæ non vult; & confert uni victricem gratiam miſericorditer, alteri eam juſte denegat: diſtinguuntur itaque divinus intellectus a voluntate, atque a miſericordia juſtitia. Rurſus: Filius, cum ſit Verbum Patris, procedit per intellectum,

 Spiri-

Spiritus Sanctus, cum ſit utriuſque Amor & Caritas, per voluntatem: Sunt ergo intellectus ac voluntas Dei duo principia ſuapte natura ſejuncta. Denique de eadem omnino re verificari nequeunt contradictiones: Atqui de voluntate & intellectu Patris, de juſtitia ac miſericordia, ut colligitur ex dictis contradictiones verificantur: Ergo intellectus & voluntas, miſericordia & juſtitia non ſunt idem omnino *formaliter*.

Reſp. nego ant. Ad 1. probat. dico diverſas divinorum attributorum definitiones, non explicare diverſas res atque eſſentias, alias divinæ proprietates reipſa & eſſentialiter forent diſtinctæ; ſed unam eamdemque rem, quatenus plura reſpicit connotata. Quod Magiſter oſtendit apertiſſime in IV. ſent. diſt. XLVI., neque diſſentit Aegidius in 1. diſt. 33. q. 2., docens ex diverſitate definitionum ſolam inferri perceptionum noſtrarum diſtinctionem. Atque miſſis Scholaſticis, magnus Baſilius Epiſt. LXXX. docet, quod omnes Deo convenientes notiones ac voces, τῷ μηδὲν περὶ τ τ ὑποκειμένω διαφέρειν σημασίας, *nullum habent in rei ſubjectæ ſignificatione diſcrimen*. Auguſtinus quoque lib. XV. de Trinit. cap. ult. ait, quod ceſſabunt in Patria multa, quæ nunc de Deo dicimus, neque erunt ibi volubiles hominum cogitationes, quia *omnem ſcientiam noſtram uno ſimul conſpectu videbimus*. Ex quo Henricus Florez demonſtrat ſuam quoque diſtinctionem virtualem in cæleſti patria evaneſcere; atque inde conſequitur, has omnes divinarum rerum notiones ex variis provenire effectibus, ex quibus Deum cognoſcimus tanquam per ſpeculum, & ænigma. Diſtinguo igitur propoſitionem: Divina attributa diverſis deſcribuntur deffinitionibus, quæ demonſtrant aliquod in re ſubjecta diſcrimen; nego: in effectibus & connotatis; concedo.

Diſſolvitur pari ratione 2. probatio: ſi enim de re vocabulis ſubjacente loquamur, & voluntas intelligit, & intellectus vult, & miſericordia punit, & juſtitia miſeretur, quoniam hæc præſtat eadem eſſentia penitus individua, dicente Auguſtino XIII. de Civit. Dei cap. 13. *Eſſentia tua ſcit, & vult incommutabiliter, & ſcientia tua eſt, & vult incommutabiliter, & voluntas tua ſcit & vult incommutabiliter*. At vero diverſæ illæ enunciationes, *Intellectus non vult, miſericordia non punit*, ac ſimiles, ſpectant ad divinas proprietates & attributa, non quatenus in ſe ſunt, ſed comparate ad connotata; nam intellectus eſt divina eſſentia ut omnium rerum ſcrutatrix, voluntas ipſamet eſſentia ut approbans bonum, aut malum permittens, miſericordia eſſentia eadem, ut ſublevatrix miſerorum; itaut multiplicitas attributorum ex effectuum varietate tantum conſurgat. Quod ſingulari exemplo in ipſa Dei ſcientia verum eſſe monſtratur. Deus enim unica intellectione omnia videt tam præterita, quàm futura, & conſequenter præſcientia & Dei intellectio ſunt idem omnino; & tamen præteritarum rerum eſt intellectio, quarum non eſt præſcientia, non alia de cauſſa,

cauſſa, niſi quia præſcientia dicitur connotative ad futuras. Quare diverſa connotatio omnes illas enunciationes, quæ videntur oppoſitæ, planas reddit: neque ad eas verificandas requiritur diſtinctio aliqua intrinſeca. Per quæ diluitur quoque ultima argumentatio.

Ad tertiam vero repono myſterium eſſe imperſcrutabile, cur Spiritus Sanctus non ſit Filius, quemadmodum eſt Verbum, vel ſaltem commentitium eſſe duplex illud principiorum diſcrimen, quod ab intellectu ac voluntate repetitur, in eo ſaltem ſenſu, quo dicuntur *formalitates* a natura diſtinctæ: nullam quippe certam rationem poſſumus aſſignare, niſi forte quod Verbum eſt Filius quia procedit ab uno, Spiritus Sanctus eſt amor quoniam eſt a duobus. Atque illud accedit, quod unum idemque poteſt eſſe principium diverſarum operationum, ut eadem lux illuminat, & calefacit; eadem creata voluntas diligit, & odio habet; eadem volitio divina eſt cauſſa effectrix omnium creaturarum. Repetendum eſt itaque quodcunque diſcrimen divinarum operationum a connotatorum diverſitate: at hæc in libro IX., qui erit III. de Trinitatis myſterio, erunt recudenda.

Opp. 2. Intrinſecam aliquam divinarum proprietatum diſcrepantiam apertiſſime tradunt Patres; ac præſertim Auguſtinus. Qui lib. VIII. de Trinit. cap. 2. probat duas divinas Perſonas non eſſe *aliquid majus*, quoniam non ſunt *aliquid verius*. Supponit ergo veritatem a Dei magnitudine eſſe diſtinctam; nihil enim probatur per idem. Et lib. V. ejuſdem operis cap. V. docet relationes a ſubſtantia diſtingui: *Non enim omne quod dicitur ſecundum ſubſtantiam dicitur; dicuntur enim ad aliquid ſicut Pater ad filium*. Lib. quoque XV. cap. 3. docet omnes divinas perfectiones eſſe æquales: æqualitas autem inter duo extrema intercedit. Denique lib. 3. contra Maxim. cap. 10. ait: *Si in una perſona Patris & illa invenis quæ plura videntur, & partes non invenis: quanto magis & Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus & propter uniuſcujuſque proprietates tres perſonæ ſunt, & propter deitatem individuam unus Deus eſt, &c.* Quæ Auguſtini argumentatio ridicula foret, inquit Fraſſenius, niſi intrinſecam diſtinctionem admitteret: quippe redderet ſenſum: Non officit divinæ ſimplicitati diſtinctio rationis attributorum; Ergo neque officit divinæ ſimplicitati realis diſtinctio Perſonarum. Hæc autem conſecutio omnino eſt inepta atque explodenda. Igitur Auguſtinus diſcrepantiam aliquam majorem diſtinctione rationis inter divina attributa conſtituit.

Accedit Damaſcenus, qui lib. 1. de Fide Orth. cap. 41. & 49. diſertiſſime docet, quod: *Si dixeris bonum, juſtum aut quid tale; non naturam Dei dicis, ſed quæ circa naturam*: cenſet ergo bonitatem, ac juſtitiam a natura diſtingui. Eadem docet Gregorius Nyſſenus Orat. 12. contra Eunomium, & Nazianzenus Orat. XXXIII. Quibus nihil clarius & expreſſius pro ſua formali diſtinctione poſſe proferri, exiſtimat Franciſcus Hennus.

Verum

Digitized by Google

Verum hæc nil penitus me conturbant. Atque ut omnia, quæ producuntur ex. Auguſtino uno verbo exſufflentur, operæ pretium eſt præmittere, quid ſint juxta Sanctum Patrem divina attributa. Fontem univerſæ doctrinæ ſuæ aperit Serm. XL. de Temp. cap. 7. In quo docet juſtitiam, ſapientiam, intelligentiam, & quidquid Deo tribuimus, eſſe unam ſimpliciſſimam Dei unitatem, & varias affectiones animæ noſtræ, quæ multiplices fiunt ex rerum creatarum contemplatione, ſed in Deo ratione longe diverſiſſima continentur, ſunt enim in illo, tanquam in cauſſa, & principio eminentiſſime ac ſimpliciſſime. Idque Auguſtinus explicat exemplo lucis, qua funduntur in rebus corporeis multiformes colores, albus, flavus, rubeus, viridis, aliique. Lux autem in ſe neque alba eſt, neque flava, neque rubra, neque viridis, ſed una qualitas, quæ illata corporibus illuſtrat omnia; diverſoque aſpergit nitore. *In Deo*, inquit, *omne quod dicitur idipſum eſt. Neque enim in Deo aliud poteſtas, & aliud prudentia, & aliud fortitudo, & aliud juſtitia, & aliud caſtitas. Quidquid horum de Deo dicitur, neque aliud, & aliud intelligitur, & nihil digne dicitur. Quia hæc animarum ſunt, quas illa lux perfundit quodammodo, & pro ſuis qualitatibus afficit*: & infra: *Ergo animarum ſunt iſtæ affectiones, quæ bene affectæ ſunt ab illa luce, quæ non afficitur; & formatæ ab illa, quæ non formatur*. Hæc Auguſtini verba, & exemplum lucis ab eo prolatum *omnem cavillationem elidunt*, inquit clariſſimus Thomaſſinus lib. IV. Theol. dogmat. c. XI. n. 6.

Reſp. itaque ad primum, magnitudinem, & veritatem diſtingui, quatenus ſunt affectiones & notiones animæ noſtræ, quæ ex variis Dei effectibus & operibus multiplices haurit perceptiones, non autem diſtingui quatenus ſunt in Deo, qui eminenter ac ſimpliciſſime continet omnem magnitudinem ac veritatem, ſicuti color flavus ac ruber diſtinguuntur, prout ſunt corporum affectiones, non prout continentur in luce. *Deus multipliciter quidem dicitur magnus, bonus, ſapiens, ſed eadem magnitudo ejus quæ bonitas, eadem bonitas quæ ſapientia*, ait idem Auguſtinus lib. VI. de Trinit. cap. 7. Ad 2. nego, S. Patrem diſtinguere relationes a ſubſtantia; ait enim ejuſdem operis lib. VII. cap. 6. *Quemadmodum hoc illi eſt eſſe quod Deum eſſe, quod magnum, quod bonum eſſe: ita hoc illi eſt eſſe, quod perſonam eſſe*: Atqui eſſentia nullo pacto intrinſece diſtinguitur a divinitate, imo per Scotum diſt. XXXV. quæſt. I. art. 4. neque diſtinguitur ab *intellectualitate*: Ergo per Auguſtinum nullatenus diſtinguitur magnitudo a bonitate, neque divina eſſentia a Perſona. Verum tamen eſt quod non omne vocabulum de Deo prolatum idem prorſus ſignificat; ſed hoc nomen *ſubſtantiæ* ſignificat eſſentiam prout eſt in ſe; hoc nomen *Patris* ſignificat eamdem eſſentiam prout connotat Filium; ideoque ſola diſcrepantia monſtratur nominum, connotatorum, & exiſtentium in mente noſtra cogitationum.

Digitized by Google

num. Ad tertium dico æqualitatem ibidem uſurpari pro unitate, quo ſenſu contra Arianos tradunt Patres Filium eſſe æqualem Patri, ideſt, unum ſubſtantia: vel accipiuntur attributa prout cogitatione noſtra diſtinguuntur in ordine ad connotata, tam enim relucet infinita miſericordia in diſtributione gratiarum, quàm infinita juſtitia in retributione mercedis. Ad 4. dico hanc eſſe vim illius Auguſtiniani argumenti contra Maximinum: Bonitas & Sapientia non ſunt partes divinitatis quia a divinitate non diſtinguuntur: Ergo divinæ Perſonæ non ſunt partes eſſentiæ, quia ab Eſſentia non diſtinguuntur. Non ſupponit igitur Auguſtinus diſtinctionem attributorum ab invicem, ſed ſolam indiſtinctionem ab eſſentia, quam fatebantur Ariani. Atque inde probat, neque divinas Perſonas eſſe per nos partes divinitatis, quia per nos nullatenus a divinitate ſecernuntur. Redarguit quoque S.Pater Hæreticum ex verbis ejuſdem. Dixerat namque Maximinus Deum eſſe Dominum, Regem, Creatorem, bonum, ſapientem, clementem, nec tamen eſſe compoſitum ex partibus, quia hæc omnia ſunt una eademque ſimplex virtus. Itaque, inquit, neque Perſonæ partes erunt, quia ſunt eadem *Deitas individua*. Miror tamen clariſſimum Claudium Fraſſen nequaquam advertere, quod ſicut explodenda eſt hæc argumentatio: Non officit divinæ ſimplicitati diſtinctio rationis: Ergo non officit diſtinctio realis; ita ridenda eſſet altera, Attributa non habent rationem partis, quia *formaliter* diſtinguuntur: Ergo neque habent rationem partis divinæ Perſonæ, quæ diſtinguuntur realiter. Non enim a diſtinctione *formali* ad realem tenet conſecutio. At Fraſſenius argumentationem illam exſcripſit a Fabro in 1. diſt.2. quæſt.7. diſp.20. cap. 3.

Ad Joannis Damaſceni, aliorumque Patrum teſtimonia, reſpondeo, hæc nomina, *Bonum*, *juſtum &c.* non Dei naturam ſignificare, ſed quæ circa naturam ſunt, ſecundum cogitationem noſtram, non re. Etenim nos divinas perfectiones cogitamus tanquam adventitias ſubſtantiæ, ut ait eodem libro cap. 11. Damaſcenus: *Quod ibi commune eſt & unum, re conſideratur, quoniam una eſt trium æternitas, & eadem eſſentia, actio, voluntas. Cogitatione vero conſtat quod eſt diſtinctum*. Atque in proprietatibus perſonalibus ibidem præter diſtinctionem κατὰ ἐπίνοιαν, *ſecundum cogitationem*, ſtatuit rationem *cauſſæ*, *& ejus quod eſt ex cauſſa*. Elidit dubitationem omnem Auguſtinus ſcribens lib. xv. de Trinit. cap. 5. *Si dicatur Deus æternus, immortalis, incorruptibilis, immutabilis, vivus, ſapiens, potens, ſpecioſus, juſtus, bonus, beatus, ſpiritus; horum omnium noviſſimum quod poſui, ſcilicet, ſpiritus, quaſi tantummodo videtur ſignificare ſubſtantiam: cetera vero hujus ſubſtantiæ qualitates. Sed non eſt ita in illa ineffabili ſimplicique natura: quidquid enim ſecundum qualitatem illic dici videtur, ſecundum ſubſtantiam vel eſſentiam eſt intelligendum. Abſit enim,*

ut

Digitized by Google

ut ſpiritus ſecundum ſubſtantiam dicatur Deus, & bonus ſecundum qualitatem: ſed utrumque ſecundum ſubſtantiam. Sic omnia cetera quæ commemoravimus.

Opp. 3. Minor eſt diſtinctio inter Bonum, & bonitatem divinam, quàm inter bonitatem & juſtitiam: Inter Bonum, & bonitatem eſt diſtinctio rationis: Ergo inter bonitatem & juſtitiam eſt diſtinctio major diſtinctione rationis.

Reſp. diſt. majorem. Diſtinctio minor intrinſeca, nego: extrinſeca, co. Bonitas diſcrepat a bono cogitatione noſtra, quæ concipit bonitatem adinſtar qualitatis advenientis ſubſtantiæ: & differt a juſtitia cogitatione noſtra, quæ concipit bonitatem adinſtar qualitatis adventitiæ, & connotantis objectum diverſum ab objecto juſtitiæ. Quamquam enunciationes illæ, Deus bonus eſt bonitate, & juſtus juſtitia, indignæ videntur viro Theologo, & ſubolent quodammodo hæreſim Gilberti. Melius enim dicitur, Deus eſt ſapientia, & Deus eſt juſtitia, vel Deus eſt ſapiens ſapientia quæ ipſe eſt, Deus eſt juſtus juſtitia quæ ipſe eſt, cum Deus ſit ipſa ſua bonitas, ipſa ſua ſapientia, ipſa ſua juſtitia, ipſa ſua magnitudo. *Sed dicit hæreticus*, (verba ſunt Bernardi Serm. LXXX. in Cant.) *Deum divinitate eſſe dicis? Non, ſed eamdem divinitatem qua eſt, Deum nihilo minus aſſero, ne Deo excellentius aliquid eſſe aſſentiar. Nam & magnitudine dico magnum, ſed quæ ipſe eſt, ne majus aliquid Deo ponam; & bonitate fateor bonum; ſed non alia, quam quæ ipſe eſt, ne melius ipſo aliquid mihi videar inveniſſe. Et de ceteris in hunc modum ſecurus & liber pergo inoffenſo, ut ajunt, pede in ejus ſententiam, qui dicebat, Deus nonniſi ea magnitudine magnus eſt, quæ eſt quod ipſe; alioquin illa erit major magnitudo, quàm Deus. Auguſtinus hic eſt validiſſimus malleus hæreticorum.* Hæc Bernardus, qui acurate legerat quæ habet S. Pater lib. de Trinit. v. cap. 10.

Opp. 4. Sapientia in communi non eſt *formaliter* bonitas in communi: Ergo infinita ſapientia non eſt *formaliter* infinita bonitas. Probatur ant. Si ſapientia in communi eſſet *formaliter* bonitas in communi, ſapientia creata eſſet *formaliter* bonitas creata: Sapientia creata non eſt *formaliter* bonitas creata: Ergo Sapientia in communi non eſt *formaliter* bonitas in communi. Conſequentia autem tenet, quippe eſſe infinitum, aut creatum formalem rationem ſapientiæ ac bonitatis non deſtruit. Quod eſt præcipuum Scoti argumentum.

Reſp. Gregorius ſic retorqueri contra Scotum præfatam argutationem: Si ſapientia infinita eſſet realiter bonitas infinita, ſapientia in communi eſſet realiter bonitas in communi, & conſequenter bonitas creata eſſet realiter ſapientia creata: Atqui per Scotum ſapientia in communi non eſt realiter bonitas in communi: Ergo ſapientia infinita non eſt realiter bonitas infinita. De qua argumenti retorſione vide Frideri-

dericum Gavardi Quæſt. 2. de Attributis art. VII. qui eam vindicat a Fabri cavillis. Nam is Gregorium vocat inſulſe argutantem, quippe qui ab identitate reali progreditur ad formalem. At Faber minime aſſecutus eſt acumen Gregorii: cujus argumentationis vis in in eo ſita eſt, quod ſicuti ſe habent plures realitates in ſpecie ad realitatem in communi & in genere, ita ſe habent plures formalitates in ſpecie ad formalitatem in communi & in genere: Sed ex quo bonitas & ſapientia eſſent idem formaliter in ſpecie infert Scotus quod bonitas & ſapientia deberent eſſe idem formaliter in communi & in genere: Ergo ex quo bonitas & ſapientia ſint idem realiter in ſpecie, inferri debet quod bonitas & ſapientia ſint idem realiter in communi, & in genere. Atqui bonitas infinita & ſapientia infinita ſunt idem realiter: Erunt ergo idem realiter ſapientia & bonitas in communi, & per conſequens idem realiter erunt quoque ſapientia & bonitas creata. In quo argumenti genere Gregorius exacte ſervavit regulas proportionum apprime iis neceſſarias, qui *a paritate* volunt argumentari, ut in libro de utilitate Matheſeos admonet noſter Rabbius.

Sed ea retorſione prætermiſſa, ad argumentum Scoti nego conſequentiam; non enim eſt inconveniens aliquid eſſe de ratione inferioris, quod non eſt de ratione ſuperioris. Scotus namque tenet divinam eſſentiam eſſe *formaliter* vitam intellectualem, & tamen eſſentia in communi non eſt *formaliter* intellectualis vita in communi. Hæc Gregorius. Ceterum ſapientia, & bonitas in communi, & in genere, ſunt ideæ mentis, quas *univerſalia* appellant dialectici: neque fas eſt ab humanæ cogitationis figmento ad rei veritatem argumentationes deducere.

Opp. ultimo contra Gregorii ſententiam. Hæc Nominalium opinio eſt eadem prorſus cum hæreſi Aetii, atque Eunomii: Ergo falſa eſt, & penitus abjicienda. Probatur ant. Eunomius aſſerebat quælibet divina attributa differre tantum nomine tenus, ita ut omnia forent ſynonima, quibus ex parte objecti nulla ſubeſſet notionum diverſitas, & qui unum perciperet, comprehenderet univerſa. Adverſus hunc errorem ait Baſilius lib. 1. *Quonam igitur pacto non erit deridendus, ſi creandi virtutem ſubſtantiam eſſe dicat, ſi providentiam rurſus ſubſtantiam? &c.* Et infra: *Nonne manifeſta eſt inſania, ſi dicas proprium ſignificatum unicuique nomini ſubjectum non eſſe, ſed contra verborum vim decernas nomina omnia idem inter ſe valere?* Atqui Ariminenſis defendit ſolam diſcrepantiam nominum, quibus ex parte rei ſignificatæ una eademque notio reſpondet: Ergo ejus opinio eſt hæreſis Eunomiana. II. Aut Gregorius nominibus, quæ dicuntur de Deo, idem tribuit ſignificatum, aut diverſum: Si idem prorſus, in eam incidit confuſionem ſynonimorum, quam exprobat Eunomio Baſilius: ſi diverſum, oportet admittat aliquam differentiam rationis non ſolum ex parte intellectus cogitantis, verum etiam ex parte rei ſignificatæ, aſſeratque cum Cy-

Digitized by Google

rillo XXXI. Theſauri: *Non omnia ergo, quæ in Deo ſunt, & de Deo dicuntur, ſubſtantiam ſignificant: reliquum eſt igitur in voce modoque dicendi accidentia dicamus, quoniam modo accidentium ea intelligimus.* III. Eunomius neque negabat, neque negare poterat diſtinctionem connotatorum, credebat enim ſe ex creaturis Deum perfecte comprehendere; & tamen Patres aliam notionum diſcrepantiam ab eo exigebant: Ergo præter differentiam connotatorum admittenda eſt diſtinctio rationum ex parte objecti. Hinc Petavius poſt acerbiorem illam in ſententiam Scoti cenſuram, quam ſupra commemoravi, ait: *Ad Aetii, & Eunomii placita implicati videntur generis alterius Theologi, quos Nominales vocant, qui in iiſdem illis proprietatibus ſolum nominum diſcrimen agnoſcunt; cum ne intelligentia quidem noſtra invicem diſtincta ſint.*

Ut plane his ſatisfaciam, & ſententiam noſtram ab omni vindicem Eunomianæ hæreſeos ſuſpicione, maximam inter utramque diſcrepantiam præpono. Eunomius itaque dicebat, varia quæ Deo tribuuntur nomina, etſi diverſa ſint vocibus, idem tamen ſonare, & eamdem habere cum nomine *Ingeniti* ſignificationem, ut conſtat ex Baſilio lib. 1. laudato. Gregorius contra docet attributa & voce differre, & non eſſe ſynonima, quoniam ſynonima ſunt, quæ neque diverſa ſignificant, neque diverſa conſignificant, ut ſi dicas *Simon*, *Petrus*, *Cephas*: At ſi idem ſignificant, diverſum autem conſignificant, non ſunt dicenda ſynonima, ut *Jonæ Filius*, *Piſcator*, *Princeps Apoſtolorum*, *Frater Andreæ*, quæ nomina ſignificant eumdem Petrum, ſed conſignificant diverſa, nempe Patrem, munus, præeminentiam, conſanguinitatem: & conſequenter divina attributa, quæ diverſa conſignificant, minime eſſe ſynonyma; ita Gregorius diſt. VIII. art. 4. quæſt. 2. Præterea Eunomius omnia attributa permiſcebat, etiam quæ maxime diſtant, eoque nitebatur, ut crederet ſe Deum comprehendere ſi unum tantum Dei nomen perciperet. Contra Gregorius docet omnia attributa diverſas eſſe mentis noſtræ affectiones, quarum una non Dei naturam in ſe, ſed attingit reſpectum unius connotati duntaxat. Eunomius denique dicebat nomina *ingeniti*, *creatoris*, *patris*, & quotquot dicuntur de Deo, quamquam ex diverſis effectibus mutuata, eamdem in nos excitare divinæ naturæ notitiam: Gregorius noſter docet ea diverſa nomina ſigna eſſe diverſarum rationum, & cogitationum noſtrarum, quarum unaquæque eſt Deo longe impar, quoniam ejus naturam non introſpicit, ſed vix unum ex pluribus terminis, quos conſignificat. Diſtat ergo toto cœlo ab Eunomio Gregorius.

Quibus præmiſſis ad primum nego antec. non enim ſunt ſynonima, quæ varios effectus, aut terminos conſignificant, eſto in re ſubjecta nulla ſit diſcrepantia. Ad id, quod ſequitur, dico diverſis Dei nominibus diverſam ſubeſſe ſignificationem, ſed hanc ſecum afferre differentiam

tiam rationum, & cogitationum noſtrarum, quæ rei ſignificatæ ſunt prorſus extrinſecæ; idque demonſtrat Cyrillus, dicens divina attributa non ſignificare ſubſtantiam *in voce, modoque dicendi*: quo loco perperam Cardinalis Gotti, & Gaſpar Juenin putant Cyrillum deſignare differentiam rationum ex parte objecti. Baſilius quoque, cujus in nos urgent teſtimonia, loco ſupracit. ait, omnia Dei nomina *nullum in rei ſubjectæ ſignificatione habere diſcrimen*. Ad tertium reſpondeo Eunomium nequaquam negaviſſe nominum, & connotatorum diſcrepantiam, ſed in hoc peſſime erraſſe, quod crederet notione unius nominis divinam naturam comprehendi, cum ſingula nomina diverſa connotent, & conſignificent; & ſermone noſtro declaretur *quod quis animo complexus eſt, non Dei natura*, ut ait Orat. xxxiv. Nazianzenus. Cenſura demum Petavii aut ſententiam noſtram non carpit, aut carpit Petavium ipſum: qui cap. xi. ejuſdem libri num. v. probat ex Athanaſio in lib. de decretis Nicænæ Synodi, omnia quæ dicuntur de Deo non eſſe ſynonima, ſed diſcrepantem habere notionem, quia rem eamdem variis ſignificationibus ſubjectam deſignant: *Ut cum dico*, inquit, *Jonæ filius, Princeps Apoſtolorum, Piſcator, Andreæ frater*. Atqui hæc nomina non ſingularem, ſed diviſam habent notionem, quia diverſa connotant, & conſignificant: Ergo ex hoc eodem capite omnium, quæ dicuntur de Deo, petenda eſt diſcrepantia.

Propositio III. Nulla intrinſeca compoſitio in Deo eſt admittenda.

Conſequitur ex dictis: compoſitio enim eſt unio diſtinctorum, ideoque ubi non adinvenitur diſtinctio, nulla fieri poteſt compoſitio. Probatur tamen breviſſime. Compoſitio quæ excogitari poteſt in Deo, vel eſſet compoſitio ex corpore & ſpiritu, vel ex ſubſtantia & qualitatibus, vel ex natura & perſonis, vel ex eſſentia & exiſtentia. Non datur in Deo prior compoſitio, quia corporeus non eſt, ſed expers omnino materiæ. Non compoſitio ſecundi generis, quia Deus non eſt bonus, juſtus, ſapiens ſuperadditis qualitatibus, ſed ipſe eſt ſua bonitas, ſua juſtitia, ſua ſapientia. Non compoſitio ex natura ac perſonis, quia hæ diſtinguuntur quidem abinvicem, ſed ſunt eadem omnino divinitas ac ſubſtantia. Non denique compoſitio ex eſſentia & exiſtentia, quoniam in Deo non eſt aliud eſſe, aliud exiſtere. Hæc omnia ſuperioribus propoſitionibus fuerunt comprobata. Nullum ergo intrinſecum compoſitionis genus in ſimpliciſſima divinitate poteſt excogitari.

In his Theologi omnes conveniunt; diſcrepant tantum de compoſitione rationis: quam dari in Deo putant Nominales, præſertim Gregorius diſtinct. viii. quæſt. iii. quibus acceſſit Du Hamel, negant alii communiter. Si quæſtionem ita accipias, num de Deo pronunciari poſſit quod ſit ſubſtantia, & ratione noſtra cogitari poſſit ſubſtantiæ genus quomodolibet creaturis, Deoque commune, puto Deum eſſe ſub genere; ait enim Auguſtinus in v. de Trinit. cap. 2. *Eſt tamen Deus ſine dubi-*

Digitized by Google

dubitatione ſubſtantia : & Damaſcenus lib. 1. Inſt. cap. VII. *Genere ſummo continetur hæc corporis expers eſſentia*, *ut Deus*, *ut Angelus*, *ut animus*, *ut dæmon*. Si vero intelligatur quæſtio, ſit ne ex æquo enunciabilis ratio ſubſtantiæ de Deo ac de creaturis; ſive, concipi poſſit in Deo genus aliquod *univoce*, ut inquiunt, *per differentias contrahibile*, nego Deum comprehendi ſub genere : nam ait Clemens Alex. lib. V. Strom. *Deus neque genus eſt*, *neque differentia*, *neque ſpecies*, *neque individuum*. Boetius in libro de Trinit. *Subſtantia in illo non eſt vere ſubſtantia*, *ſed ultra ſubſtantiam*. Caſtior & defæcatior eſt Theologia, ſi propter incommutabilem Dei ſimplicitatem, quemadmodum dicimus, Deus eſt ipſa ſua bonitas, ipſa ſua magnitudo, non vero, ſubjectus eſt ſuæ bonitati, ſuæ magnitudini; ita dicamus, Deus eſt ſua ſubſtantia, non, Deus comprehenditur genere, & ſubjicitur *prædicamento* ſubſtantiæ : atque reminiſcentes, quæ adoleſcentuli de decem Categoriis diſputavimus, dicamus cum Auguſtino IV. Confeſſ. cap. 16. *Falſitas erat quam de te cogitabam*, *non veritas*; *& figmenta miſeriæ meæ*, *non firmamenta beatitudinis tuæ*.

CAPUT IV.

Oſtenditur Deum eſſe infinitum, *immenſum*, *atque immutabilem*.

SOphiſtam aliquantulum moleſtiorem Gregorius & Scotus me fecerunt : ſed redeo jam ad ingenium Τοίδιος συνήγορος, ideſt, compendio cauſſam expediens. *Deus*, inquit Maximus Martyr apud Eutymium P. 1. tit. 2., *ſimplex eſt quia interminatus* : *interminatus quia & infinitus*; comes eſt enim ſimplicitatis infinitas, quoniam re ſimpliciſſima non poſſumus cogitare majorem : quo argumento utebamur & nos Cap. 11. hujus libri, prop. 4. Nunc ergo ab uno ad alterum progredimur attributum.

Propositio I. Deus eſt ſecundum eſſentiam ſuam infinitus.

Dixi ſecundum *eſſentiam*; nam in Deo neque corporea extenſio, neque ulla qualitas reperitur, ſed quidquid in eo eſt, ipſe eſt; ideoque in omni prorſus genere eſt interminatus. Hanc theſim negari a Socinianis ait Tournely : ſed conſtat ex Wolzogenio Com. in cap. 6. Mat. v. 10. hos negare ſolam divinæ eſſentiæ quantum ad locum immenſitatem, non *eſſe* illimitatum in ſe, ac infinitam potentiam : de quo errore propoſitione ſequenti. Propoſitionem hanc probant ſacræ literæ; legitur enim Baruch III. 25. *Magnus*, *& non habet finem* : *excelſus*, *& immenſus*, & Pſ. CXLIV. 3. *Magnus Dominus*, *& laudabilis nimis* : quæ verba exponens Auguſt. ait : *Ipſe non finitur* : *illius magnitudo ſine*

ſine fine eſt. Probat conſenſus Patrum, qui omnes Auguſtino conſentiunt, Auctor de Div. Nom. cap. 9. Gregorius Nyſſenus Orat. 12. contra Eunomium, Damaſcenus lib. 1. de Fide Orthodoxa cap. 9. &c. Probat doctrina Ethnicorum, inter quos Anaxagoras ſtatuit mentem infinitam principium omnium rerum, Ariſtoteles dixit Deum ipſam continere infinitatem, & Zeno & Meliſſus interminatam perfectionem nunquam deficientem. Probant denique rationes Theologicæ, ac tres præſertim apertiſſimæ: prima; Nil Deo cogitari poteſt perfectius: Quacunque eſſentia finita cogitari poteſt perfectior: Ergo Dei eſſentia non eſt finita. Altera: Omne quod limitatum eſt, vel habet formam aliquam intrinſece receptam, vel ſaltem habet eſſe ab alio productum; quidquid enim finitur, vel a ſe, vel ab alio finem habet: Deus non habet aliquod eſſe receptum, cum ſit ſuum eſſe; neque eſſe productum ab alio, cum ſit eſſe a ſe: Ergo Deus non habet unde limitetur ac finiatur. Poſtrema: Deus res procreavit ex nihilo, ad quod neceſſaria eſt infinita potentia: Sed infinita potentia ſupponit eſſentiam infinitam, imo ab ea nulla ratione ſecernitur: Ergo, &c.

Opp. 1. Infinitas in divinis literis non ſignificat rem maximam atque illimitatam: legitur namque Numer. XXXII. 1. magnam jumentorum copiam eſſe *infinitam ſubſtantiam*; atque decem & octo vicibus enunciatur infinitas de manubiis, de divitiis, de ſceleribus, de numero populorum, de erectis aris, in pluribus Scripturæ libris: non ergo fulcitur hæc propoſitio ſacrarum literarum præſidio.

Reſp. nego conſ. res enim creatas dicimus *infinitas* populari ſenſu, & communi verborum uſu, quo ingentes, & plurimas res infinitas compellamus, ex. cauſſa, infinitam ſtellarum multitudinem, infinitam militum copiam, infinitas arenarum congeries. Quam verborum conſuetudinem hoc populari ſenſu nefas eſt de Deo uſurpare. Quare? Præter populos, manubia, aras, jumenta, & alia quæ in ſacris literis infinita dicuntur, aliæ memorantur gentes, aliæ prædæ, alia jumenta; ideoque infinitas de rebus productis enunciata totam ipſarum rerum amplitudinem nequaquam deſignat. Secus eſt ſi loquamur de Deo; nam *Unus eſt Deus, qui eſt ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis*: Ad Epheſ. IV. 5.

Opp. 2. Si corpus aliquod eſſet infinitum, non eſſet præter illud aliud corpus: Ergo ſi divina ſubſtantia foret infinita, non eſſet præter illam ſubſtantia alia. Reſp. diſt. ant. Obſtante corporis infinitate, nego: obſtante locali extenſione ac impenetrabilitate, qua infinitum corpus quælibet loca implens expelleret inde quodcunque aliud, tranſ. ant. nam & hac impenetrabilitate in ſententia plurium Theologorum, ac Philoſophorum, qui Corporis naturam non locant in ſoliditate ac dimenſione, poſſet illud corpus expoliari, & conſequenter in eodem loco alia corpora ſibi compenetrata compateretur.

PRO-

Propositio II. Deus immenſitate ſua eſt ubique.

Id affirmo contra Conradum Worſtium Calvinianum, Wlzogenium, alioſque Socinianos, qui arbitrantur Deum proprie quoad eſſentiam ſuam ſupremum cœlum inhabitare, unde infinita ejus vis & potentia in omnes partes dimanet, in quibus eam vult exercere. Quem errorem tribunt aliqui etiam Eugubino, & Eraſmo: neque ille poteſt judice Petavio excuſari, cum in Pſalmum cxxxviii. ſcribat Deum eſſe ab omnibus remotiſſimum, & præſentiam ſuam, qua dicitur eſſe ubique, non ſubſtantiæ eſſe, ſed potentiæ, tanquam lucis ab eo manantis: ſed excuſari poteſt tamen, ut oſtendam cap. ſequenti. Atque is, nempe Eraſmus, videtur potius ridere aliquorum logomachias, qui diſputant num Deus ſit in ſpatiis imaginariis: quidve agat, ut ipſe ait, in antro ſcarabæi: quarum pleraſque ſine cauſſa reprehendi, diximus in Prolegomenis. Quidquid ſit de horum opinione; probatur aſſertum & contra Worſtium, & quotquot tam impie delirarunt, ut Deum vel cum gentibus in olympi receſſu, vel cum gentilibus Philoſophis in ſuperiori ſphæra, vel cum quibuſdam Hebræis in Hieroſolymitani Templi anguſtiis coarctaverint. Ac primo probatur auctoritate divinorum librorum; tum Patrum ſententiis: poſtremo naturalis Theologiæ obvia aliqua, ac perſpicua ratione.

Atque e ſacris literis hæc ſunt apertiſſima. Joſue 2. *Deus in cælo ſurſum & in terra deorſum*: Pſ. 138. *Si aſcendero in cœlum tu illic es; ſi deſcendero in infernum ades*. Hierem. 23. *Cœlum & terram ego impleo*. Baruch 3. *Magnus eſt, excelſus, & immenſus*. Hæc vero Crellius, & Wolzogenius fruſtra conantur eludere per ſolam vim & efficaciam; Deus quippe, cum ſimpliciſſimus ſit, eſt ſuamet operatio, ideoque ſi ubique Dei experimur virtutem atque efficientiam, ubique præſens eſt Dei ſubſtantia. Noto hic obiter, ſententiam D. Thomæ quæſt. viii. art. 1., & noſtri Aegidii in. 1. diſt. xxxvii., qui docent ex Dei operatione inviĉtiſſime ipſius demonſtrari præſentiam, videri ad revincendos Socinianos validiorem opinione Scoti, qui eadem diſt. xxxvii. ait inefficaciter probari Deum eſſe ubique, quia ubique operatur. At oportet, ut operatio, quæ certum facit divinæ præſentiæ argumentum infinitam virtutem præſeferat, qualis eſt rerum creatio, verum miraculum, & omne opus, quod ſeſe prodat eſſe divinum. Tunc enim recte ratiocinabitur quiſquis dixerit: Divina ſubſtantia eſt ab ejus operatione penitus indiſtincta: Ubique Deus ſua virtute operatur: Ergo ubique Deus præſens eſt ſua ſubſtantia. Diſſimulandum tamen non eſt, quod illi, qui Scoti ſententiam putant hæreſi proximam, & directe adverſantem Apoſtolo dicenti Act. xvii. v. quod Deus: *Non longe ſit ab unoquoque noſtrum: in ipſo enim vivimus movemur, & ſumus*, vim illius teſtimonii minime expendunt, cum Paulus non provocet Athenienſes ad ſubtiles de eſſentiali Dei præſentia diſputationes;

ſed illud tantum afferat non eſſe Deum adeo a cognitione noſtra remotum & diſſitum, quin poſſit ex nobis ipſis intelligi, quamquam Athenis inſcripta eſſet ara IGNOTO DEO. De qua Epigraphe dixi ſuperiori libro. Sed quum poſtea offenderim in plures, qui putant Atheniensem aram inſcriptam plurali numero ΑΓΝΩΣΤΟΙΣ ΘΕΟΙΣ, quam ſententiam ſequitur Eraſmus, Liſtrius, Meurſius, Sponius, Clericus, hujuſque ſurfuris plurimi; addo hæc omnia conciliari: licet enim plures fuerint Aræ plurali titulo inſcriptæ: dubitari non debet quin fuerit alicubi quoque ea inſcriptio in ſingulari; præſertim cum Pauſanias ſcribens Athenis fuiſſe aras θεῶν ἀγνώστων, *Deorum ignotorum*, velit tantum fuiſſe plures aras inſcriptas ΘΕΩ ΑΓΝΩΣΤΩ, ut contendit Grotius, & ipſe Wolzogenius. Atque ad rationem alibi productam ex Epimenide & Laertio, accedit quod Auctor Dialogi, qui inſcribitur Philopatris, jurat per *Deum ignotum* qui colebatur Athenis, & quem ibi ſe inveniſſe & adoraſſe teſtatur. Hæc dicta ſint partim in confirmationem illius ſententiæ noſtræ, partim ad ſolutionem illius Scholaſticæ contentionis ſit ne Deus ubique præſens per ſubſtantiam ac potentiam: de qua temporis jacturam facerem, ſi plura proloquerer.

Probo nunc Catholicum theorema ex Patribus. Arnobius in VI. adverſus Gentes: *Hoc eſt.*, inquit, *proprium Deorum complere omnia vi ſua, non partiliter uſpiam, ſed ubique eſſe totos: adeſſe, non abeſſe; non cœnatum ad Æthiopas pergere, & poſt dies biſſenos privatum ad Domicilium redire*. Scomma eſt notam de Jove fabulam ridentis. Cyrillus Cat. VI. *In loco minime definitus: ſed locorum opifex: in omnibus exiſtens, & a nullo circumſcriptus: Unus eſt ubique præſens.* Hilarius lib. I. ad Conſt. *Deus & ubique eſt, & totus ubique eſt*. S. P. Aug. Ep. LVII. *Fatendum eſt ubique eſſe Deum per divinitatis præſentiam; &c.* Quid moror Eccleſiæ Patres? Lege Zenonis ſententias apud Laertium, Proclum ad Timæum, definitionem Empedoclis apud Huetium, qui veterum momenta collegit lib. II. qq. Al. 7. Quibus addo Senecam Epiſt. 41. Dionem Chryſoſtomum apud Grotium in Caput XVII. Act. Apoſtol. celeberrimum denique oraculum apud Porphyrium,

Πάντα Θεοῦ πλήρη. πάντη Θεός ἐστι, Φανῆθι.

Omnia Deo plena; ubique Deus eſt, Phanethe.

Rationem omnium potiſſimam putat Habert cap. XII. quoniam ſi Deus alicubi conſiſteret, locum ſuum deſerere cogeretur, ut alibi præſentem ſe ſiſteret, quemadmodum Angelus, aut homo. Vera eſt; ſed reponerent Worſtius, & Crellius nullibi exra cælum ſe præſentem ſiſtere, niſi effuſa luce ac potentia. Ut rimulæ Socinianis præcludantur, utendum eſt hoc argumento: Quia Deus eſt undequaque infinitus nequit ullo perfectionis genere limitari: Ergo nec poteſt aliquo loco circumſcribi. Vel eo, quod ſupra innui: Ubicunque eſt Dei poteſtas, eſt & ſubſtantia: Poteſtas ubique eſt: Ergo ubique eſt & ſubſtantia. Quorum

Digitized by Google

rum primum eſt Baſilii in v. adverſus Eunomium ; alterum Anſelmi in libro de Incarnat. cap. 4., utrumque Auguſtini citata Epiſtola LVII. ad Dardanum.

Opp. I. Deum ubique non eſſe probatur ex ſacris literis Geneſ. VI. legitur Cain egreſſum fuiſſe *a facie Domini*. Non erat ergo Dominus in plaga, ad quam Cain profugus abiit, Orientali. Cap. 25. dicitur Rebecca perrexiſſe, ut *conſuleret Dominum*: Ergo non erat Deus in regione, in qua Iſaac peregrinabatur cum ſua uxore. Rurſus: Deus olim in Templo Silo, deinde in Hieroſolymitano habitavit, ut conſtat ex 1. & 2. Regum, itaut Deus ipſe cap. VII. v. 6. dixerit Nathan: *Neque habitavi in domo ex die illa, qua eduxi filios Iſrael de terra Aegypti uſque in diem hanc: ſed ambulabam in tabernaculo, & in tentorio*. Item ſæpenumero legimus Dominum deſcendiſſe, ambulaſſe, receſſiſſe ab impiis, manſionem apud eos facere, qui eum diligunt, aliaque id genus plura; quæ ſubſtantiæ præditæ immenſitate convenire non poſſunt.

Reſp. futilia eſſe quæcunque objiciuntur. Cain dicitur egreſſus a facie Domini, ideſt a loco, in quo ei Deus apparuerat, & *ab avita* (inquit Calmet) *parentum ſuorum ſede*. Rebecca perrexit ad conſulendum Dominum, ideſt in penu & cubiculum, remotior a marito ad orandum: nam verbum עתר *conſuluit*, idem eſt, ac *vehementer precari*, ut conſtat ex verſu 5. Pſalmi XXXIII. Tamen perrexiſſe Rebeccam ad conſulendum Abrahamum, vel Heberum, vel alium e ſchola magni Sem, tradunt Rabbini veteres. Eodem loco Geneſeos v. 21. legitur *deprecatuſque eſt Iſaac dominum pro uxore ſua*, hebraice לנכח ישתו *pro*, & *coram* uxore ſua. Erat ergo ibi Dominus, qui eum exaudiret. Habitare dicitur Deus in arca, in templo, in juſtorum animabus gratioſa manifeſtatione, & largitione gratiarum. *Fatendum eſt Deum eſſe ubique per divinitatis præſentiam; ſed non ubique per habitationis gratiam*, ait S. P. Aug. citata Epiſt. LVII. ad Dardanum, nunc 187. Conquerens autem Deus ſe habitare in Domo cedrina, & in medio pellium, in tabernaculis, in tentoriis, non optat regiam habere, qualem Cadmus apud Euripidem, ſed ut David cogitet de Domo ædificanda ad immolandas hoſtias, & peragenda ſacrificia. Deſcendere denique dicitur, ambulare, accedere, *quando curam humanæ fragilitatis habere dignatur*; ait Auguſtinus ſerm. LXX. de Temp. vel *cum aliquid facit in terra, quod præter uſitatum naturæ curſum mirabiliter factum præſentiam ejus quodammodo oſtendat*; inquit idem S. P. XVI. de Civitate Dei cap. 5. Hinc *deſcendere* ad videndam turrim Babel Gen. XI. iram, & pœnam ſuperborum, *deſcendere* cum Jacob in Aegyptum Gen. XLVI. gratiam, & patrocinium, *deſcendere* Spiritum Sanctum Matth. III. inviſibilis ſub ſpecie columbæ manifeſtationem, & *deſcendere* Filium Dei de cœlo humanæ naturæ aſſumptionem deſignat.

Op. 2.

Digitized by Google

Op. 2. Matth. v. 16. habetur, Deum in cœlis habitare: & ſequenti cap. docere Chriſtum, ut id in quotidiana oratione exprimatur. Abeſt ergo Deus ab aliis terrenis partibus. Confirmat hoc vetus Hebræorum traditio, qui cælum in tres dividunt partes, in aerem unde pluvia atque ros decidit, in firmamentum ſtellarum, ac in remotiſſimum locum, ubi Deus & Angeli habitant. Hanc vero traditionem confirmant Scripturæ; nam Paulus II. ad Corinth. XII. 2. locum habitationis Dei tertium cœlum appellat: & Pſal. CXIII. 16. habetur, *cælum cæli Domino*. Atque ea eſt conſuetudo Scripturarum, ut *cælum cæli* omnium ſupremam partem deſignet, ut *Deus Deorum* Deum altiſſimum, *Dominus dominorum* Dominum valde magnum. Igitur, etſi divina potentia vaſtiſſimo cælorum ambitu non poſſit comprehendi, præſentia tamen eſſentialis abditiſſimo loco præcluditur. Utitur hoc argumento Joannes Ludovicus Wolzogenius.

Reſp. Deum ſpecialiter dici quod ſit in cœlo, primo quia ibidem oſtendit faciem ſuam, & locus ille magis eſt particeps ipſius operationis, & gloriæ; deinde quia ibidem inceſſanter laudatur, regnantque Angeli facientes ejus voluntatem. Ita Aug. 2. de Trinit. cap. 5. & Patres communiter. A quibus neque diſſentiunt inimici veritatis Brentius, Glaſſius, & Calviniani omnes, ac Lutherani. Wolzogenius Com. in cap. VI. Matthæi ait Templum dici habitationem ac locum Dei, quia ſpecialiter illic ſua providentia habitat, & benigniùs ſupplicum preces exaudit. Quod Deus ſua providentia dicatur habitare in Templo non probat hanc providentiam in omnes partes minime dimanare, ipſo Wolzogenio fatente: Ergo quod Deus dicatur habitare in cœlis, non evincit quin eſſentiali præſentia ubique conſiſtat. Ea de cauſſa orantes ad cœlum convertimur, quaſi ſolium Divinæ majeſtatis venerantes, & hac demiſſione profitentes non eſſe Deum terreſtrem patrem infirmum ac ſeneſcentem, ſed auctorem omnium, omnipotentem ac ſempiternum. Ita & Hebræi, ut ſummum Deum a ſuis ſecernerent Patriarchis, orabant אבינו שבשמים, quod idem ferme eſt, ac Dominicalis orationis exordium. Subſtantivorum duorum ratio notare auxeſim verum eſt non ſolum in notatis a Wolzogenio, & cum idem nomen repetitur, verum etiam in ſynonimis, ut Pſalmo XV. 5. *pars hæreditatis* deſignat omnimodam partem, XXXIX. 3. *lutum fæcis* ſordidiſſimam ſordem; Eſaiæ XXXII. *ſpinæ & vepres* plurimam ſentem; Mich. II. 4. *Depopulationis vaſtatio* extremam deſolationem. Sic *cælum cæli* ſupremum gloriæ ſolium demonſtrat, non quo premat veſtigiis Eridanum, ut poetice Aratus; ſed quo regnum impertiatur electis.

Opp. 3. cum Worſtio: Dedecet ſummam Dei majeſtatem locus infimus, caliginoſus, ac ſordidus. Reſp. neque ſolis lucem a ſterquilinio fœdari, neque animam infici leproſi corporis ſordibus, neque aerem abduci a caſa fumaria. Quid ergo inficere poterit Deum incommuta-

bilem lucem, infinitum ſpiritum, univerſorum cauſſam, expertem omni motu, omni extenſione, omni labe?

Ultimo oppones. Patres haud ſemel fatentur Deum nuſpiam eſſe Reſp. Deum non eſſe alicubi locorum ſpatiis circumſcriptum. Etenim omnia loca, ait Auguſtinus Serm. 1. in Pſ. cxiii. n. 14. *tanquam indigentia continet, non ab eis tanquam indigens continetur*.

Ne præſtoleris hoc loco conſuetam de ſpatiis imaginariis diſputationem. Quid ſunt, quæſo, hæc ſpatia? *Inanes hominum cogitationes, quibus infinita imaginantur loca, cum locus nihil ſit præter mundum*. Ita Auguſt. xi. de Civit. Dei cap. 5. Trahunt tamen ad ſe Auguſtinum Aſſertores affirmativæ ſententiæ. At ſi attente legeris; videbis ibidem confutari Manichæos, & quotquot ante mundum æterna tempora præceſſiſſe autumabant. Hæc eſt ſumma Auguſtinianæ argumentationis: Extra mundum non eſt locus, quia locus una cum mundo productus eſt; Ergo ante Mundum non eſt tempus, quoniam omne tempus fuit cum mundo productum. Quod ſi volatilis ſenſus fruſtra quærit tempus ante mundum, ideſt antequam fieret ipſum tempus, ut demonſtrat S. Pater xi. Confeſſ. cap. xii. xiii. & xiv., quis imaginari poteſt locum extra mundum, ideſt extra locum, in quo productus eſt omnis locus? Verum ſi exercitationis cauſſa velis de inani mentis noſtræ figmento garrire; pro affirmativa ſententia pleniſſime diſputat Theophilus Raynaudus Th. nat. diſput. vii. Suareſius diſp. xxx. Metaph., noſter Gibbon diſp. x. dub. 4.; pro negativa fere omnes, Scotus, D. Thomas, Aegidius, & qui in eos ediderunt Commentaria. Omnium fere vox una eſt, Deum in ſpatiis imaginariis eſſe tantum potentia; nempe ſi hæc ſpatia producerentur, Deus his coexiſteret. Erat ea ratione etiam in mundo, antequam crearetur. Sed antequam crearetur mundus, Deus ubi erat? quid tunc faciebat? Quærenti quid tunc faciebat, reſpondet Auguſtinus laudato libro num. 15. *Non erat tunc, ubi non erat tempus*. Quærenti ubi erat, reſpondendum eſt: Non erat *ubi*, ubi non erat locus. *Dicet aliquis*, (ait S. P. enarrat in Pſ. cxxii. n. 4.) *antequam faceret Deus cœlum & terram, ubi habitabat? .... In ſe habitabat Deus, apud ſe habitabat, & apud ſe eſt Deus*. Idem de mundo antequam fieret, ac de ſpatiis imaginariis quæ non ſunt, erit nobis abſque hæſitatione pronunciandum.

Propositio III. Deus eſt omnino immutabilis.

Immutabilitas eſt perpetua rei permanentia, in quam neque ſubſtantiæ, neque accidentium intercidit viciſſitudo. Atque hanc immutabilitatem convenire Deo probatur 1. ex Scripturis, dicente Malach. iii. 6. *Ego Dominus, & non mutor*. Sap. vii. 17. *In ſe permanens omnia innovat*. Num. xxiii. 19. *Non eſt Deus ut filius hominis, ut mutetur*. Jacob. i. 17. *Apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio*. Appellaverat hoc loco Jacobus Deum *patrem luminum*; & ideo ſervata ſolis metapho-

taphora utitur vocabulis aſtronomicis, quæ mire in græco textu deprehenduntur. Ibi *tranſmutatio* dicitur παραλλαγὴ, *obumbratio* ἀποσκίασμα. παραλλαγὴ eſt varius ſolis conſpectus in ortu, in meridie, in occaſu. ἀποσκίασμα eſt ſolis umbra ex ſubjectis corporibus. Eſt itaque (ait Jacobus) Deus Pater luminum, a quo omne donum deſcendit, ſed non oritur, non occidit, non recedit, non aliquid ei accidit mutationis & umbræ, dum lucem effundit, ideſt, dum ejus opera apparent. Vere ſingulare divinæ immutabilitatis teſtimonium!

Nullus Patrum hanc apertiſſimam veritatem in dubium revocat. *Immobilem Deus habet naturam*, inquit Chryſoſtom. *Semper eodem modo ſe habet*, inquit Cyrillus. *Eſt bonum ſimplex, & incommutabile*, inquit Auguſtinus. Omnium loca accurate perſequitur Petavius lib. III. cap. 1. & 2., Thomaſſinus lib. V. cap. 8. 9. 10. quæ omnia recitare quid præſtat? Philoſophorum, præſertim Platonis, Procli, Alcinoi, Hieroclis, Cleanthis, & Numæ Romanorum regis in hac re conſenſionem vide apud Huetium lib. II. Aln. Quæſt. cap. II. 8. 9. & 10.

Accedit multiplex Auguſtiniana ratio. Si enim gradatim a rebus corporeis ad intelligibiles conſcendas, comperies naturæ magiſterio illam minus eſſe mutabilem, quæ eſt perfectior. Ergo omnium perfectiſſima erit omnino incorruptibilis & immutabilis. Vide S. P. lib. VII. Conf. cap. 17. Deinde; Omnis mutatio facit non eſſe quod erat: In Deo non poteſt non eſſe quod erat, cum ſit eſſentialiter ipſum eſſe: Ergo in Deo non poteſt eſſe mutatio. Vide lib. de Nat. Boni cap. 19. De Fide, & ſymb. cap. 4. & V. de Trinit. cap. 2. Ulterius; Quidquid mutatur tranſit de meliori in deterius, ſive a deteriori in melius: Summum bonum tranſire nequit de meliori in deterius, neque a deteriori in melius: Ergo ſummum bonum nequit eſſe mutabile. Vide Tract. XXIII. in Joannem; & lib. VII. Confeſſ. cap. 4. Deinceps; Apud Deum eſt cauſſa, origo, ac ratio omnium rerum mutabilium: Origo, cauſſa, ac ratio omnium rerum mutabilium eſt omnimoda immobilitas, ut conſtat ex præcedenti libro: Ergo, &c. Vide de Vera R. cap. 18. & 31. Ultimo; Quælibet mutatio aut ſubſtantialis eſt, aut accidentalis: In Deo non eſt mutatio ſubſtantialis, neque accidentalis; quia in Deo neque fuit quod jam non eſt, neque erit quod nondum fuit: Ergo nulla prorſus mutatio eſt in Deo. Vid. lib. VIII. de Gen. ad lit. c. 19. & lib. II. de lib. arb. cap. 16.

Opp. 1. Deus iræ, pœnitudini, ceteriſque paſſionibus animi ſubjicitur. Eſt igitur aliquibus obnoxius mutationibus. Pr. ant. Geneſ. VI. 6. *Pœnituit eum quod hominem feciſſet in terra. Et tactus dolore cordis intrinſecus, Delebo* (inquit) *hominem, quem creavi. &c.* Imo poſteaquam diluvio omnem fere carnem perdiderat, facti pœnitens ait Gen. VIII. 21. *Nequaquam ultra maledicam terræ propter homines.* De ira Dei vide Hierem. IX. ab eo verſu: *Nunquid ſuper his non viſitabo,*

tabo, *&c.* Furorem quoque Dei Pſal. cv. 40. *Et iratus eſt furore Dominus*, atque alibi ſæpe numero. Triſtitiam animi tribuit Deo Eſaias LXIII. 10. dicens *Afflixerunt Spiritum Sancti ejus*. Quid? Et zelotypiam ſuam teſtatur Deus Exodi xx. 5. & innumeris aliis in locis. Percellitur ergo omni paſſionum genere divinus animus.

Reſp. nego ant. ad probat. dico tribui Deo pœnitentiam, omneſque humanas affectiones metaphorice, ideſt: *Dei pœnitentia non eſt poſt errorem, ſed rerum in ejus poteſtate conſtitutarum mutatio. Ubi enim legitur quod pœniteat Deum, mutatio rerum ſignificatur, immutabili præſcientia manente divina; & ubi non pœnitere dicitur, non mutare intelligitur*; ait S.P. XVII. de Civit. Dei cap. 7. Eſt ergo Dei pœnitudo aut inflictionis pœnarum, aut divinæ commiſerationis ſignificatio. De ira Dei idem Auguſtinus ſcribit in Ench. ad Laurent. cap. 33. *Cum Deus iraſci dicitur, non ejus ſignificatur perturbatio, qualis eſt in animo iraſcentis hominis: ſed ex humanis motibus translato vocabulo, vindicta ejus quæ nonniſi juſta eſt, irae nomen accepit*. De furore Domini in præfatum Pſalm. cv. n. 32. ait: *Noluerunt quidam interpretes noſtri iram ponere, in eo quod Græcus habet* θυμὸς: *ſed quidam poſuerunt, quidam vero indignationem, quidam animum interpretati ſunt. Quodlibet autem horum dicatur, perturbatio non cadit in Deum; ſed de conſuetudine translatum potentia vindicandi hoc nomen accepit*. Vocabulum græcum θυμὸς non iram ſolam, ſed & mentis velocitatem, animoſitatemque deſignat. Irritari Spiritum Sanctum apud Eſaiam LXIII. maxima eſt execratio impietatis. Ipſe Gentilis Seneca de contriſtatione ſpiritus ſcripſit Epiſt. XLI. *Ita dico, Lucili, Sacer intra nos ſpiritus ſedet bonorum, malorumque noſtrorum obſervator, & cuſtos: hic prout a nobis tractatus eſt, ita nos ipſe tractat*. Dei zelotypia nunc honoris ſui curam, nunc vero ardentiſſimam innuit erga nos dilectionem. Igitur Deus, ut Auguſtinus ait lib. 1. contra Adim. cap. 20. *Quando eum pœnitet, non movetur & mutat: quando iraſcitur non movetur, & vendicat: quando miſeretur, non dolet & liberat; & quando zelat, non cruciatur & cruciat*. Quorum omnium ratio theologica eſt, quod omnia quæ dicuntur de Deo ſunt, ut diximus cap. præc. affectiones mentis noſtræ, & mutabilium connotationes effectuum.

Dices: ira & motum animi importat, & perturbationem: licet perturbatio non ſit in Deo, eſt tamen motus animi, dicente Tertulliano in 1. adverſus Marcionem cap. 26. *Stupidiſſimum eſſe, qui non offenditur facto, quod non amat fieri*.

Reſp. neque motu animi, neque perturbatione tangi divinum numen. Tertullianum illum tribuere ſigno tenus atque efficientia putat Pamelius in notis: utrumque Deo affingere cenſuit Petavius lib. 3. cap. II. num. xv. Parùm refert quid afferat Tertullianus, reclamantibus contra univerſis.

Opp. 2.

Opp. 2. Quos Deus volebat ſalvos fieri, mutato conſilio reprobat, damnat, addicit gehennæ propter perpetrata ab his crimina: Ergo hominum ſcelera divinam immutant voluntatem.

Reſp. diſt. ant. Volebat ſalvos fieri, ipſis volentibus, & ejus obtemperantibus legi, concedo: ipſis nolentibus, ac renitentibus gratiæ, nego. *Aſpernanti, fugientique infundenda in gremium eſt divinæ benevolentiæ gratia? Nulli Deus infert neceſſitatem, imperioſa formidine nullum terret: neque enim neceſſaria noſtra illi ſalus eſt*; inquit adverſus Gentes Arnobius. Sed de Divina voluntate in V. Opuſculorum iſtorum libro.

Opp. 3. Ante productionem mundi Deus non erat creator, non erat Dominus, non erat creaturarum rector ac pater; poſt mundi vero creationem hæ omnes denominationes illi advenerunt: Ergo in mundi productione mutatus eſt.

Reſp. Ea quæ dicuntur de Deo alia dici ſecundum ſe, alia connotative. In iis quæ connotative dicuntur, ut nova accedat denominatio, ſufficit ſi ſolus terminus commutetur. Habemus exemplum in ſingulis relativis, & ſingulare quoddam in nummo, qui indemutatus fit pretium, fit pignus: de quo lege Auguſtinum in V. de Trinitate cap. 16. Diſt. itaque minorem: Poſt mundi productionem advenerunt Deo hæ denominationes, quæ ſunt ſecundum ſe, & abſolutæ, nego; quæ ſunt ſolum connotativæ atque extrinſecæ, concedo. Vide & Tertullianum cap. 3. adverſus Hermogenem, & quæ breviter prænotavi in 1. hujus libri explicans VII. Dei nomen אדוני *Adonai*.

Si autem inſurgas: Hæ denominationes acceſſerunt Deo ratione creationis, quæ eſt ejuſdem Dei operatio: Atqui hæc operatio peracta eſt in tempore: Ergo in tempore advenit Deo, quod non habebat ab æterno, videlicet quod ſit creator;

Adhibenda eſt eadem reſponſio: Diſt. minorem: In tempore peracta eſt creatio terminative accepta, & quantum ſpectat ad productionem rerum creatarum, concedo: conſiderata ex parte Dei Creatoris, nego. Non debemus Deum modulo noſtro metiri. In nobis diſtinguuntur conſilium, voluntas, & operatio: eſt enim aliquando ſine conſilio voluntas, ſine operatione conſilium. Hæc tria in Deo ob perfectiſſimam ſimplicitatem ſunt idem, neque poteſt conſiſtere unum abſque altero. Quemadmodum ergo intelligimus opus perfici in tempore a ſempiterno conſilio, ita debemus aſſerere effici temporaliter æterna ac immutabili operatione; ita ut mutabilitas tota rei, quæ perficitur, ſit permixta. Ut lineæ productæ a centro ad circumferentiam circuli, ſi ſpectentur in centro, ſunt ſingulæ punctum indiviſibile; ſi in circumferentia, ſpatium intercipiunt, & eo amplius, quo magis effluunt a centro: ita omnia Dei opera, ſi ea in creaturis metimur, diſtant invicem ac mutantur, ſi in centro æternitatis, a quo profluunt, incommutabiliter permanent,

Digitized by Google

manent, nec ab invicem divelluntur. Vide quæ tradit duodecimo libro de Civitate Dei cap. 17. magnus Theologorum dux Auguſtinus. Si quæ ſunt alia, quæ contra Dei immutabilitatem poſſunt opponi, E. G. divina libertas, æterni Verbi incarnatio, concordia humani arbitrii cum Dei prædefinitionibus, tametſi dirimi poſſunt ex dictis, ſuo quæque loco expendentur.

CAPUT V.

Quod ſolus Deus propriam habeat æternitatem.

DUAS vera æternitas habet dotes: unam, quod caret principio ac fine; alteram, quod omnem excludit ſucceſſionem. Definitur a Boetio: *Tota ſimul ac perfecta interminabilis vitæ poſſeſſio*, ideſt, duratio permanens & expers ſucceſſionis in ſubſtantia ſpirituali ac vivente. Prout æternitas utramque dotem complectitur ſoli Deo, nullo mortalium contradicente, creditur convenire: idque demonſtrabo priori hujus capitis propoſitione. At quatenus æternitas *perpetuum eſſe* deſignat, & *carere* durationis principio, quo ſenſu dicitur a Græcis ΑΙΩΝ, *Aeon*, quaſi ἀεὶ ὢν, *quod ſemper eſt*, competit quidem Deo; ſed quædam præter Deum hanc proprietatem tenere, imperiti improbique homines delirarunt. Nam aliqui etiam e ſecta Platonicorum Mundum crediderunt extitiſſe ab æterno, non intelligentes quomodo prima cauſa tanto ſæculorum intervallo ab univerſi molitione ceſſaverit; alii materiam ſaltem exiſtimaverunt ſempiternam, ut impius ille Hermogenes, cui diem indixit Tertullianus. De his autem, quoniam ad mundi ſtructuram attinent, agam libro XI. Refutandi ſunt tamen hoc loco nonnulli, qui neſcio quos *Aeonas* ab Eccleſiæ incunabulis commenti ſunt, & Græculi quidam Monachi increatæ lucis a Deo diffuſæ, & ab ipſius ſeparatæ ſubſtantia, inſipientes ac ſuperbiſſimi jactatores.

Aeonum fabulam Heſiodeo more finxit circa annum Chriſti CXX, imperante Hadriano, Valentinus quem Epiphanius Hæreſi XXXI. 2. vocat Phreboniten, recentiores Critici Ptenethiten, e patria maritima prope Bolbiticum oſtium. In Aegypto primùm errorem ſparſit, deinde Romæ, quo adventaſſe creditur anno Ch. Aeræ CXXIII. Statuit in Pleromate, ſeu plenitudine divinitatis XXX. Aeonas, quos in Ogdoadem, Decadem, & Duodecadem partitus eſt. In Ogdoade priorem tenet locum Deus inconſpicuus ac princeps Aeonum; quem vocabat προαρχὴν, προπάτορα, καὶ βυθὸν, *Ante principium*, *Ante patrem*, *& Fundum*: cui conjugem dabat Ἔννοιαν, Σιγὴν, καὶ Χάριν, *Mentem*, *ſilentium*, *& Gratiam*. Hæc a Bytho gravida enixa eſt Νοῦν καὶ Ἀλήθειαν, *Mentem & Veritatem*: Hinc procreati Λόγος, Ζωὴ, *Sermo*, *& vita*: ab his Ἄνθρωπος, καὶ Ἐκκλη-

ϗ Ἐκκλησία, *Homo*, & *Eccleſia*. En Valentiniana Ogdoas; in qua prima tetras, nempe Bythos, Ænnæa, Nus, & Alethia peperit alteram, Verbum, Vitam, hominem, & Eccleſiam. Ab hac poſteriore Tetrade orta eſt Decas, & Duodecas Aeonum: decas quidem a *Verbo & vita*; duodecas ab *homine*, & *Eccleſia*. Filii itaque *Sermonis ac vitæ* ſunt decem Aeonæ Βύθιος, Μίξις, Ἀγήρατος, Ἕνωσις, Αὐτοφυὴς, Ἡδονὴ, Ἀκίνητος, Σύγκρασις, Μονογενὴς, Μακαρία, *Profundum*, *Mixtio*, *Non-Seneſcens*, *Unio*, *Perſenaſcens*, *Voluptas*, *Immobilis*, *Concretio*, *Unigenitus*, & *Beata*. Duodecas progenita ab *homine & Eccleſia* hæc eſt: Παράκλητος, Πίστις, Πατρικὸς, Ἐλπὶς, Μητρικὸς, Ἀγάπη, Ἀείνους, Σύνεσις, Ἐκκλησιαστικὸς, Μακαριότης, Θελητὸς, Σοφία, *Conſolator*, *Fides*, *Paternus*, *Spes*, *Maternus*, *Caritas*, *Semper-mens*, *Prudentia*, *Eccleſiaſticus*, *Felicitas*, *Voluntarius*, *Sapientia*. Hos triginta Aeonas complectitur Valentinianum πλήρωμα, ideſt *plenitudo*: de quibus vide Irenæum, Tertullianum, & Epiphanium, necnon Natalem Alex. Hiſt. Eccl. Sæc. II. cap. 2. Art. VI. Maſſuetum quoque Diſſert. 1. art. 1. Cum tam abſurda ſit Valentini fabuloſa hæreſis, habuit tamen qui eumdem fuiſſe Orthodoxum contenderit, Fœditum Abbatem, qui edidit Dilucidationem Doctrinæ, & Hiſtoriæ priorum ſæculorum.

Alterius erroris auctor fuit conventus Monachorum, qui in monte Atho prope Theſſalonicam dicti *Quieſcentes* gloriabantur omnes, qui in eo vitæ genere exercebantur divinum lumen conſpicere ab æterno a divinitate diffuſum, quale Chriſto in monte Thabor putabant circumfulſiſſe. Quorum deliramenta detexit, & confutavit Barlaamus Monachus, qui ex Italia Byzantium venerat, & aliquandiu cum *Quieſcentibus* verſatus fuerat; unde adverſarium habuit Gregorium Palamam, primo illius inſtituti profeſſorem, deinde Theſſalonicenſium Epiſcopum. Fuit Barlaamus natione Calaber, ut ſcribit Jo. Cantacuzenus lib. II. cap. 39. & Georgius Phranza lib. 1. cap. XII. & ex Italia Conſtantinopolim adiit imperante Andronico Juniore, qui contra Avum conſpirans imperium arripuit an. 1328. ſtetitque e partibus Barlaami Gregorius Acindynus, & Joannes Chryſoloras, ut narrat citato loco Phranza. Hunc Chryſoloram putant plurimi etiam primæ notæ Scriptores eſſe Emmanuelem illum, qui regnante Bonifacio IX. Venetiis, Florentiæ, Romæ, ac Ticini Græcas literas tradidit, Leonardi Bruni Arretini, Raphaelis Volaterani, Pauli Jovii, Baptiſtæ Platinæ, aliorumque Hiſtoricorum teſtimonio celebratiſſimum. At cum Emmanuel Chryſoloras, cui plurimum debet Italia, deceſſerit in Conſtantienſi Concilio menſe Aprili ann. 1415., honeſtatus elegantiſſima oratione Poggii Florentini ejus diſcipuli, & de Hiſtoria benemeriti, contentio autem cum Barlaamo contingerit vivente ac imperante Andronico, qui obiit anno 1341., puto hunc a priori Chryſolora eſſe diverſum; non enim adoleſcentulus cum Palama diſputaſſet, neque tanta ætate gravatus

tus memoratæ Synodo interfuiſſet: præſertim cum nominum habeatur diverſitas, & unius Chryſoloræ ad alterum recitentur Epiſtolæ. Fuerit ergo Joannes Chryſoloras ſenior Emmanuele. Barlaamum pertinaciæ, malevolentiæ, & popularis gloriæ cupiditatis redarguit Nicephorus Gregoras lib. Hiſt. XI. ejuſque argumenta veluti aranearum telas diſcuſſa a Palama ſcribit citato loco Phranza: ſed Gregoras paullo ante virum dixerat ſacris dogmatibus eruditum; & poſtea mutata ſententia Conſtantinopolitanam Pſeudoſynodum, quæ Barlaamum damnaverat, poſt ejus in Italiam reditum, decem libris impugnavit. Phranzes eumdem Barlaamum fatetur diſſertum & eloquentem, & Joannes Cantacuzenus acutum & perſpicacem, libro Hiſt. II. cap. 39., licet Cantacuzenus Palamitarum fabulas approbet. Hæc addidi ad horum Græcorum hiſtoriam, quam ornate refert Petavius lib. I. Th. Dogmatum cap. XII., cum Jacobus Gretſerus vir & ipſe eruditiſſimus adnotat. in cap. præcitatum Cantacuzeni animadvertat hanc controverſiam hiſtoriamque fuiſſe Latinis Scriptoribus propemodum ignotam.

Et ne ſub magnis nominibus errandi tribuatur occaſio, quod recte cautum facit vir diſſertiſſimus Lamindus Pritanius prope finem librorum de ingeniorum moderatione; falſum eſt omnino affinem eſſe Palamitarum deliriis Auguſtinum Steuchum, etiamſi id aſſerant plures, & idem Petavius lib. III. cap. V. n. III., & Poſſevinus in Apparatu pag. 147. Nam Steuchus, quamquàm haud ſcite cælum empyreum, & claritatem cæleſtis regni increatam, & a divinitate emanantem nuncupavit; affirmat tamen hanc lucem ac regnum eamdem eſſe divinitatem. Ait enim in libro de rebus incorporeis & inviſibilibus de hoc cælo ac regno: *Hoc eſt divinitas, hoc regnum Patris, & Sanctiſſimæ Trinitatis*, & poſt pauca: *Quod cælum etiam eodem modo Paulus vocat lucem inacceſſibilem, eamque dicit a Patre inhabitari, nimirum a ſe ipſo manantem, non alienam a ſe*. Vocat ibidem hanc lucem, & regnum: *increatum, incorruptibile, inalterabile, immutabile*. Atque initio Coſmopœjæ pag. 3. probat nihil prorſus potuiſſe ab æterno conſiſtere diſtinctum a Deo his verbis: *Ubi eſt æternitas ſemper item eſt exiſtendi vigor ac poteſtas, quæ ſola in Deo eſt; & tanta eſt hæc divinitas & poteſtas, ut alteri etiam ab ipſo Deo non poſſit conferri*. Quapropter ſi Eugubinus hanc lucem appellat æternam, ſi affirmat non eſſe alienam a Deo, ſi aſſerit eſſe ipſam Patris divinitatem; non exiſtimavit emanare a Deo in ſenſu Palamitarum, ſed quemadmodum nos communiter dicimus emanare a Dei ſubſtantia ejus proprietates, ratione nimirum noſtra, non diſtinctione reali. Neque obſtat Eugubinum aſſerere, non facile dictu an hæc lux corporea ſit, an incorporea, & hanc eſſe Olympum poetarum; benigne enim exponendus eſt, non quaſi corpoream ſuſpicatus ſit, aut locum extenſum: ſed quod ea lux corporalia ac ſpiritualia ſuperemineat, & ſit ipſa beatorum ſpirituum ſempi-

ſempiterna felicitas. Quod declarant ipſius Eugubini proxima verba, *Hæc lux manat duntaxat a Deo, quæ cum ſit lux divinitatis ejus, ſemper cum eo fuiſſe neceſſe eſt. Et hæc ſi cælum Empyrium eſt, ſemper ab æterno fuit cælum Empyrium, ideſt immenſa lux divinitatis, beatiſſimum illud quod eſt ſupra cælum, quod appellare non audeo. Nam neque locus eſt, neque corpus, neque tempus*. Errant ergo, qui putant Steuchum Palamitarum nugis ineptire, & gerris Manichæorum tradere conſentanea: quæ dicta ſint ſalvo judicio Petavii viri accuratiſſimi, & de Dogmatica Theologia præ ceteris optime meriti. Jam vero a Critica & Hiſtoria, quæ duo quanta potui brevitate expedivi, ad ſcita & aſſertiones me confero.

Propositio I. Deus æternus eſt, nec poteſt ejus æternitate aliqua creatura potiri.

Demonſtro priorem partem divinis Scripturis: Deuteronomii XXXII. 40. habetur: *Vivo ego in æternum*. Pſ. IX. 8. *Dominus in æternum permanet*. Dan. VII. 14. *Poteſtas ejus poteſtas æterna*. Ad Hebr. I. II. *Ipſi peribunt, tu autem permanes*. In his autem advertendum eſt, quod etſi Deo tribuuntur anni, ſæcula, & viciſſim rebus temporalibus æternitas, & ipſum etiam hæbraicum עולם *Holam*; dicuntur tamen de Deo cum quadam emphaſi, quæ nulla ratione ceteris poteſt convenire. De annis namque illius dicitur Pſ. CXI. 28. *Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient*. De ſæculis, & עולם Pſalm. LXXXIX. מעולם ער־עולם : *A ſæculo uſque in ſæculum tu es Deus*: hoc eſt, quodcunque pertranſeat ſæculum, tu ſemper idem immutabiliter permanes.

Idem docent unanimiter Patres. Tert. in 2. contra Marcionem: *Viva, & germana divinitas nec de novitate nec de vetuſtate cenſetur. Deus ſi eſt vetus non erit; ſi eſt novus non fuit. &c.* Nazianzenus Orat. LXXXVIII. *Deus & erat ſemper, & eſt, & erit: vel, ut rectius loquar, ſemper eſt*. Aug. IX. Confeſſ. 10. *Fuiſſe & futurum eſſe non eſt in eo, ſed eſſe ſolum*. Ita omnes alii. Quibus cum diſcipulorum ſuorum grege ſubſcribunt Socrates, Plato, Parmenides, Euripides, & Thales; qui hanc Dei tradit definitionem: *Deus eſt quod caret principio ac fine, omnium rerum antiquiſſimum, & nunquam genitum*.

Magni Auguſtini argumenta hæc ſunt; Primum in lib. de nat. Boni cap. 39. Quidquid eſt immutabile debet eſſe æternum; nam ſi non caret principio mutatur de non eſſe ad eſſe, ſi non caret fine mutatur de eſſe ad non eſſe: Deus eſt prorſus incommutabilis: Ergo Deus eſt æternus. Alterum in lib. VIII. de Gen. ad lit. cap. 26. Nullum excogitari poteſt intervallum ac ſpatium, quo circumſcripta ſit Dei immenſitas. Igitur nequit concipi tempus aut ſæculum, quo ſit definita Dei permanentia. Tertium in lib. IV. Confeſſ. cap. 10. Deus eſt ſumma animæ beatitudo, in qua dolere non poteſt neque affici deſiderio aut timore. At-

qui anima aut dolet, aut deſiderat, aut timet, quotieſcunque figitur voluptate in bono, quod oritur, deſinit, ac perficitur: Ergo Deus eſt bonum ſempiternum, in quo nihil incipit, nihil ceſſat, nihil creſcit. Huc ſpectant quæ de aliis attributis dicta fuerunt: unum etenim ex alio conſequitur.

Probatur 2. pars. Aeternitas Dei eſt interminabilis vita quantum ad exiſtentiam & operationem omnino immutabilis: Immutabilitas nullo pacto rei creatæ poteſt competere: Ergo nullo pacto creaturæ competere poteſt Dei æternitas. Hinc habes recte Boetium lib. v. de Conſ. Proſa VI. aſſerere, quod etiamſi mundus non habuiſſet initium, ut quibuſdam philoſophis viſum eſt, nihilominus non fuiſſet Deo coæternus. Nam mutationi eſſet ſubjectus, & temporis pateretur viciſſitudinem: Habes etiam quo ſenſu Patres mortalem quandoque ſcribant rationalem animam: quia ſcilicet habet quidem non deſinentem vitam; ſed in cognitione & amore mutatur, deficit, proficit. Vide Aug. in Pſ. LXX. & Tract. XXIII. in Joannem. Paulus quoque I. ad Tim. v. 16. ait de ſummo Deo: *Qui ſolus habet immortalitatem*. Nempe & a ſe, & omnino incommutabiliter. Lege Aug. lib. III. contra Maximinum cap. 12.

Quod affirmant Scholaſtici æternitatem eſſe menſuram durationis divinæ, accipiendum eſt de menſura improprie, & ſecundum rationem noſtram accepta, ut ſcite animadvertit Magiſter Florez Tract. III. quæſt. 2. Art. 6. §. 2. num. 12. Non enim duratio ab æternitate, & æternitas a Dei ſubſtantia diſtinguitur, ſed idem ſunt penitus; ut ait S. P. Enarrat. 2. in Pſalm. CI. n. 10. *Non enim aliud anni Dei & aliud ipſe: ſed anni Dei æternitas Dei eſt: æternitas ipſa Dei ſubſtantia eſt, quæ nihil habet mutabile*, &c.

PROPOSITIO II. Jure ac merito Valentiniana Aeonum fabula exploditur.

Afferam quaſdam demonſtrationes præter eas XVI. quas ex Irenæo collegit Natalis Alex. diſſert. XV. 2. ſæculi art. I. quas tamen vide. Sit I. Aeones Valentini, ſive ab Hebræorum Kabalis, ut putat Joannes Franciſcus Budæus in diſſert. de hac hæreſi, & Salomon Glaſſius De poſteriori Kab. membro, vel, ut probat doctiſſimus Renatus Maſſuet diſſert. I. pag. XX. & ſeq. ex Chaldæorum Theologia, atque ex Pythagorica Quaternatione habuerunt originem: Sed Kabala eſt elementaria Scripturarum expoſitio, literarum aut numerorum pro lubitu permutatio, inconſtans, atque ut plurimum ſuperſtitioſa; Chaldæorum vero Theologia, ac Pythagoræ quaternitas ex idololatriæ ſemine germinavit: Ergo explodenda eſt Aeonum fabula impuris his fontibus derivata. II. Aeones aut ſunt affectiones ac motus unius Dei ab eſſentia divina diſtincti, ut videtur eos cogitaſſe Valentinus, aut perſonæ ejuſdem divinitatis, ut commentus eſt Ptolomæus, de quo Tertull. lib. adv. Valentinum XIV., Non primum, quia ſummus Deus non eſt mutabilis, & affectionibus adventitiis obnoxius; non ſecundum, quia inter Aeones ſolus Nus eſt præſtan-

ſtantiſſimus, totamque Bythi complectitur magnitudinem, Perſonæ autem ejuſdem divinitatis æqualem habere debent perfectionem. Oportet ergo ut omnes Aeones ſint procreati, ideoque non erit, neque Axinitus, neque Aeonus, neque Autophnes. III. Bythus & Anteprincipium debet habere ante generationem Nou vitam, prudentiam, felicitatem, beatitudinem; non ſunt ergo progenitæ poſt conjugium Nou, Zoe, Syneſis, Machariotes. IV. Aeones aut ſunt ſpirituales, aut corporei: Si corporei, non ergo ſpectant ad pleroma intelligibilium: ſi ſpirituales, quomodo eſt inter Aeones Syngraſis, Mixis, Enoſis? quomodo Sophia fere abſorpta fuit? quomodo ſine corpore ſexuum diſtinctio, connubia, generationes? V. *Achamoth*, quam Valentinus dicit filiam Sophiæ, & extra Plenitudinem collocat, & eadem *Sophia* Synonima ſunt; atque unum græcum eſt, ſcilicet Σοφία *Sophia*, alterum hebraicum, ideſt חכמות *Achamoth*; & utrumque ſignificat ſapientiam: Alethias, Logos, Syneſis ad unam ſpectant facultatem intelligendi; Piſtis, Agape, Elpis ſunt nomina virtutum eidem ſpiritui convenientium; quare ergo finguntur Aeones, aut ſaltem ab iiſdem parentibus non gignuntur? Hæc ego addo ad argumenta Irenæi, quæ validiora ſunt quidem; ſed requirunt notitiam totius ſyſtematis Valentiniani, cujus Aeonum fabula eſt una tantum pars, & alia ſupereſt Enthymeſis, ac tertia de Operibus Demiurgi: quæ ſunt forſitan adoleſcentibus, quibus hæc conſcribo, adhuc ignota. At argumentationes iſtæ, ſi conferas cum nominibus propriis Aeonum ſupra expoſitis, erunt vel rudioribus ſatis obviæ.

Oppones: Aeonas a filio Dei progenitos ac procreatos affirmat divina Scriptura, confirmant teſtimonia Patrum; corroborat Kabaliſtica ars: Non eſt ergo undequaque fabuloſum Valentinianum ſyſtema. Ant. probatur; nam in Epiſt. ad Hebræos cap. 1. 2. ubi nos legimus: *Per quem fecit & ſæcula*, habent Græci codices, δι' ὃ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν, *Per quem & Aeonas condidit*. Et cap. XI. 3. ubi nos legimus: *Fide intelligimus aptata eſſe ſæcula verbo Dei, ut ex inviſibilibus viſibilia fierent*, habent Græci, Πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας ῥήματι Θεοῦ, εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι, *Fide intelligimus aptatos eſſe Aeonas ſermone Dei, ut ex non apparentibus viſibilia fierent*. Aeones itaque ex Nu ac Logo fuerunt progeniti, ut corporalia conderentur ſecundum ideam Aeonum inviſibilium exiſtentium in Pleromate. Nec diſſentiunt Patres. Gregorius enim Nyſſenus in 1. contra Eunomium ſcribit: *Sæculi Conditorem* Αἰῶνας, *& qui in eis eſt locum antea conſtituiſſe, in iis vero omnia deinceps procreaſſe*. Quod numerorum comprobat ratio, ſiquidem XXX. Aeones in annis Chriſti, XII. in Apoſtolis fuerunt deſignati, quorum duodecimus Judas proditor & apoſtata *Sophiam* invidam ac ſuo loco dejectam figurabat. Scripturis itaque, Patribus, & Kabalæ videtur Valentini ſyſtema conſentaneum.

Reſp. nego ant. Ad argumentum ex Epiſtola Pauli ad Hebræos facilis

cilis eſt reſponſio, ſi dicamus Aeonas conditos *μετωνυμικῶς*, *metonymice*, & per enallagen numeri, ut dicimus creatum tempus ætatemque rerum corporearum. Aeon quippe non eſt res aliqua quæ per ſe ſubſiſtat, ſed vita rerum intelligibilium. Ita Damaſcenus lib. 2. de Fide Orth. cap. 1. Poſſumus quoque priorem textum ita exponere, *Per quem creavit & mundum*; quum Hebraice ſit, וכה עבר לעלמא. Poſſumus & aſſerere ſignificari a Paulo Chriſtum eſſe Meſſiam, cujus gratia dicebant Hebræi fuiſſe creata univerſa; quandoquidem particula Διὰ cum genitivo interdum valet *propter*. Alter vero textus ſignificat tantummodo in ordinem fuiſſe digeſtas juſſu ac verbo Dei mundi partes, & conditas ex non extantibus, cum eſſent olim in Verbo Dei inviſibilia, quemadmodum ſunt opera in mente Artificis. Gregorium Nyſſenum minus proprie & accurate locutum ſcribit Petavius lib. III. cap. V. 8. Sed mihi videtur id ſolum velle, quod Deus principio Aeonas & univerſum condiderit tanquam conceptaculum rerum viſibilium, quia in principio condidit Mundum & Angelos, ſed terra erat inanis & vacua; quam poſtea ſingularum creaturarum generibus exornavit. In quo nihil eſt non accuratum, non proprium. Kabaliſticæ Valentinianorum argutiunculæ flocci ſunt faciendæ; tametſi Chriſtus vixiſſet XXX. annos, quod eſt alienum a vero: explevit enim XXXIII.; atque his annis male aliquot detrahuntur, male ſuperadduntur a pluribus Recentioribus, ut oſtendam opportunius. In Juda damnato ac perdito homine male deſignatur Sophia, cujus interitum Horus a Bytho & Sige genitus extra Pleroma impedivit. Cum a Verbo decem fuerint geniti Aeones, quare non ſunt pares huic numero Apoſtoli? aut quare duodecim Aeonis non addidit Valentinus LXXII. alios numero pares diſcipulorum? Sed mitto jure ab Irenæo ac Tertulliano irriſas fabulas.

Propositio III. Fictitium eſt lumen illud increatum ac ſempiternum, in quo Græci Palamitæ jactabant ſe Deum videre.

Facillime demonſtratur argumentatione Joannis Cypariſioti Decade VI. Ejuſmodi lux, quæ beatorum corpora circumfulget, ut Græculi iſti contendunt, eſt defluxio & energia manans a divina ſubſtantia: Fictitia eſt defluxio, & energia manans a divina ſubſtantia, quæ ſit improducta, ſempiterna, & diſtinguatur a divinitate; non enim diverſa eſt Dei natura ab ejus proprietatibus & operationibus: Ergo fictitia eſt illa lux æterna, & defluens a divina ſubſtantia, & quæ ab ea diſtinguatur. Conſimile eſt argumentum Barlaami, de quo Joannes Cantacuzenus lib. II. cap. 39. Nihil inter Deum & creaturam poteſt excogitari; nam quidquid eſt, aut eſt a ſe, aut productum ab alio: ſi eſt a ſe, Deus eſt; ſi ab alio productum, creatura eſt: Igitur ſtultiſſimæ mentis figmentum erit illa lux ſempiterna, increata, & tamen a divinitate diſtincta. An vero in eo lumine ac defluxione, ſi daretur, videri poſſet divina Eſſentia, videbitur in eo libro, qui proxime ad iſtum conſequetur.

Dices:

Dices: Meminit increatæ hujus lucis Baſilius Hom. I. in Hexam.

Reſp. arcanam, & inacceſſam lucem divinitatis, quam Baſilius commemorat, eſſe eamdem divinitatem, & ſempiternum Dei filium; de quo ipſe Baſilius lib. IV. contra Eunomium cap. I. *Filius*, inquit, *cum ſplendor ſit, non aliquando erit, ſed eſt coæternaliter. Lux enim eſt Deus, ut David inquit, In lumine tuo videbimus lumen, & Daniel, Lux cum ipſo eſt*. Itaque Baſilius lucem illam ſempiternam ac ſplendorem Dei, cujus meminit Hom. I. in Hexam., non aliam intelligit præter ipſum Deum, & Unigenitum procedentem a Patre.

CAPUT VI.

De infinita potentia Dei, & de iis quæ ad hanc evertendam poſſent adduci.

RABSACES, quem legis ſuæ deſertorem Hebræi putant, eo quod hebraice loqueretur, & ad ejus maledica verba Ezechias ſciderit veſtimenta, adeo infirmum ajebat eſſe Dominum Deum Iſrael, ut non poſſet liberare Jeruſalem de manu Regis Aſſyriorum. Populares ipſi Judæi in ſolitudine auſi ſunt contra Omnipotentem in hanc blaſphemiam erumpere: *Nunquid poterit Dominus parare menſam in deſerto?* Pſ. LXXVII. In eo quippe detinebantur errore, quod & Dii eſſent alii apud Gentes, & unus ille, quem colebant, non haberet ubique maximam poteſtatem. At Deus manifeſtam reddidit potentiam ſuam ſtatim poſt Rabſacis blaſphemiam percutiens centum octoginta quinque millia in caſtris Sennacheribi; & contra murmurantes Hebræos, pluentibus cælis manna, & aquis de petra fluentibus ſaluberrimis. De Manichæis jam dictum ſupra, Deum bonum tam feciſſe impotentem, ut non poſſet malum avertere. De Petro denique Abaelardo ſcribit Epiſt. 190. S. Bernardus, ſoli Patri pleniſſimam tribuiſſe potentiam, aliquam tantum Filio, nullam penitus Spiritui Sancto, contra apertiſſimam divinarum ſcripturarum ac Patrum auctoritatem. Ergo adverſus horum deliramentum ſumma Dei poteſtas eſt comprobanda, necnon expedienda ſunt dubia quædam, quæ a Theologis omnibus ſolent in hoc argumento promoveri.

PROPOSITIO I. Deus infinitam habet potentiam.

Ita ſacra Biblia. Eſther XIII. 12. *Domine rex Deorum, & univerſæ poteſtatis*. Job. XLII.2. *Scio quia omnia potes*. Eccleſ. I. 8. *Unus eſt altiſſimus creator omnipotens, & Rex potens*. Matth.XIX.26. *Apud Deum omnia poſſibilia ſunt*. Ita Patres: Cyrillus Catech. VIII. Nyſſenus lib. I. contra Eunomium, Tertullianus de Reſurrect. carnis cap.XI. Magnus Auguſtinus de Fide & Symbolo cap. 2. quorum, aliorumque loca

loca vide apud Petavium lib. v. cap. v. Ita Gentiles Philoſophi ac poetæ, quorum collegit dogmata Huetius lib. 2. Conc. c.11. n. xxi. : unde merito S. P. ſerm. cxxxix. de Temp. ait : *Non dico, da mihi Chriſtianum, da mihi Judæum : ſed da mihi paganum, idolorum cultorem, dæmonum ſervum qui non dicat Deum eſſe omnipotentem. Negare Chriſtum poteſt, negare omnipotentem Deum non poteſt*. Ita demum Theologica ratio, quæ ex multis ab Auguſtino traditis ſic depromitur : I. Deus eſt univerſæ opifex creaturæ : Ad creaturæ univerſæ opificium neceſſaria eſt omnipotentia : Ergo omnis, pleniſſimaque potentia tribuenda eſt Deo : *Ex Sermone* cxix. *de tempore*. II. Magnam habet Imperator in regno ſuo poteſtatem, quia alia jubet, alia permittit : In ampliſſima, immenſaque univerſæ creaturæ Republica nihil fieri poteſt quod a ſummo imperatore Deo, aut non jubeatur, aut non permittatur : Habet ergo Deus in omnia, quæ fieri poſſunt, pleniſſimam poteſtatem : *Ex lib.* iii. *de Trinit. cap.* 4. III. Ille eſt omnipotens, qui poteſt facere omnia, quæ fieri poſſunt : Ille poteſt facere omnia quæ fieri poſſunt qui ſemper & immutabiliter eſt : Ergo qui ſemper, & immutabiliter eſt, eſt Omnipotens. Pr. minor. Ex rebus omnibus quædam fuerunt, quædam ſunt, quædam erunt, quædam ſunt ſolum potentia ; Igitur virtus producendi omnia eſt virtus quæ fuit, quæ eſt, quæ erit : At virtus quæ eſt, quæ fuit, quæ erit, eſt virtus ſummi Dei, qui ſemper & incommutabiliter eſt : Ergo qui ſemper & immutabiliter eſt habet virtutem faciendi omnia, quæ fieri poſſunt : *Ex lib.* xxvi. *contra Fauſtum cap.* 5.

Ut facilius argumentis occurras, quæ poſſunt ex adverſo proferri, animadverte *Impoſſibile* aliquid dici poſſe multipliciter. Ac primo impoſſibile appellatur, ad quod pares vires non ſuppetunt, ut parvulus exercere nequit athletam, videre catulus, vivere perpetuo animal. Deinde appellatur impoſſibile, quod ut plurimum non fit, quo ſenſu ait Matth. v. 15. *Non poteſt civitas abſcondi ſupra montem poſita*. Tertio dicitur impoſſibile, quod rationi non eſt conſentaneum, aut legi adverſatur, ut Gen. 44. 22. *Non poteſt puer relinquere patrem ſuum*. Quarto vocatur Impoſſibile, a quo juſta de cauſſa voluntas eſt aliena, ut Matth. xiii., & Marc. vi. 5. *Et non poterat ibi virtutem ullam facere, propter incredulitatem eorum*. V. Impoſſibile nuncupatur, quod hominibus quidem eſt tale, non autem Deo, ut concipere virginem, hominem iterato naſci, & qualecunque miraculum perpetrare. Quum ergo dicimus nihil Deo eſſe impoſſibile, accipitur impoſſibile in primo ſecundo, ac poſtremo ſenſu, non in tertio, vel quarto : quippe certum eſt Deo plura non convenire, ut poſſe mori, poſſe peccare ; pluraque fieri ab eo, aut prætermitti, quæ poſſent alias pro ejus lubitu evenire. Atque rationem reddimus apertiſſimam ; ſi enim Deus indecora ac prava poſſet efficere, non eſſet juſtus ac ſanctus, ſed deficiens ac impro-

improbus; & conſequenter repugnat Deum optimum maximum poſſe facere quæ rectæ adverſantur rationi, & quæ a deficiente & infirma, non a potentiſſima cauſſa dependent. Quod ſi non poſſet voluntate ſua plura, quæ poſſibilia ſunt, non efficere; foret neceſſarium agens, non liberum, & facultate perfectiſſimi arbitrii careret.

Oppones I. Deus non poteſt mori, non mentiri, non peccare, non facere quod res jam præterita non fuerit, non immutare, & evertere naturas rerum. Ergo non poteſt omnia.

Reſp. nego conſequentiam. Quæcunque enim memorata ſunt nequaquam poſſe, non infirmitatis argumentum eſt, ſed potentiæ, quod de ſingulis breviter quidem, ſed ratione probaturus ſum validiſſima. Quantum ad potentiam moriendi, optime reſpondet Eſtius diſt. XLII. §. 2. ac Sylvius Q. XXV. art. IV. Deum dici omnipotentem ſecundum potentiam activam, & non ſecundum potentiam paſſivam, quæ eſt imperfectio conſectaria materiæ: Atqui poſſe pati, mori, augeri, mutari, paſſionem, non actionem ſignificant: Ergo nullatenus ad Dei ſpectant omnipotentiam. Ac Sylvius hæc acceperat a D. Thoma II. contra Gen. cap. 25., cujus doctrinæ fideliſſimus eſt interpres. Addo hæc primo tradidiſſe Auguſtinum, qui lib. V. de Civit. Dei cap. X. ait Deum eſſe omnipotentem *faciendo quidquid vult, non patiendo quæ non vult*. Et quidem ſi poſſe mori non imbecillitatis eſſet, ſed poteſtatis; nonne immortalis anima, atque Angelici Spiritus forent pecudibus, natiſque ad corruptionem corporibus deteriores? Vere itaque Deus eſt omnipotens, quia mori ac pati non poteſt; nam quod patitur & moritur, impotens eſt.

Idem dicendum eſt de potentia fallendi ac peccandi. Quod primum oſtendo, quoniam mendacium & peccatum non cauſſam effectricem habent, ſed deficientem, quum defectum importent ac privationem: deinde iſtam argumentationem propono: Sicut ens quod poteſt excidere ab ente, non eſt ſummum ens; ita potentia, quæ poteſt excidere a veritate & a bonitate, non eſt ſumma potentia; etenim ſumma potentia eſt ſummum ens, & veritas pariter ac bonitas ſunt aliquod ens: Atqui poſſe mentiri, & poſſe peccare, eſt poſſe excidere a veritate, & bonitate: Ergo poſſe mentiri & peccare non eſt ſumma Potentia. Quapropter S. P. ſerm. CIX. de Temp. inquit: *Non poteſt mori, non poteſt peccare, non poteſt mentiri, non poteſt falli: tanta non poteſt, quia ſi poſſet, non eſſet omnipotens*. Idem habet lib. V. de Civit. Dei citato loco, & ſerm. de Symb. ad Catech. cap. I. Neque dicas, hæc nullam importare contradictionem, quum homo & fallatur, & mentiatur, & moriatur: confeſtim enim repono, equidem non implicare ſi conferantur cum creatura, quæ potentiam habet paſſivam, & deficere poteſt ab *eſſe*; at non ita eſt, ſi comparentur cum ſumma potentia, quæ nulla ratione, ut dixi, ab ullo *eſſe* poteſt excidere.

De

De rebus præteritis non una eſt Theologorum ſententia. Nam S. Petrus Damian. Opuſc. xxxvi. nititur probare, quod Deus omnipotens illud quoque poſſit efficere, ut compreſſa virgo non ſit compreſſa. Ita docet Gilbertus Porretanus in lib. de Trinit. & Guilelm. Antiſiodor. in Summa: quibus ſubſcribit Gregorius noſter Arimin. diſt. xlii. art. 2. quæſt. 1. quamquam Frid. Gavardi affirmet Gregorium inſtituere diſputationem de re præterita non *reduplicative*, & in ſenſu compoſito, nempe prout ſub præteritione conſiſtit, ſed in ſenſu diviſo, & præteritione præciſa: quo ſenſu quæſtionem dirimit etiam Gaſpar Juenin diſſert. iv. quæſt. ix. cap. 1. ſed Theologi & numero & eruditione præcipui negant unanimiter ſpectare ad infinitam potentiam, ut efficere poſſit non fuiſſe, quæ fuerint. Neque in hac quæſtione diutius immorabor: cum apertiſſime illam definiat S. Pater Auguſtinus lib. xxvi. contra Fauſtum cap. v. dicens: *Quiſquis dicit, Si omnipotens eſt Deus, faciat ut quæ facta ſunt, facta non fuerint; non videt hoc ſe dicere, Si omnipotens eſt, faciat, ut quæ vera ſunt, eo ipſo, quo vera ſunt, falſa ſint. Poteſt enim facere quod aliquod non ſit quod erat, tunc enim facit ut non ſit, quando id eſſe invenerit, de quo fiat; ut cum aliquem, qui capit eſſe naſcendo, facit non eſſe moriendo, hoc enim factum invenit de quo fieret. Quis autem dicat, ut id quod jam non eſt, faciat non eſſe? Quidquid enim præteritum eſt, jam non eſt: quod ſi & de ipſo fieri aliquod poteſt, adhuc eſt, de quo fiat.* In his autem Auguſtini verbis putant quidam, alioquin docti viri, aperte diſtingui duplex illud præteriti genus quod commemoravi, præciſa ſcilicet præteritione, & ea conſiſtente. Sed ego hebes ingenio hanc diſcrepantiam non video: imo neque ſine præteritione præteritum cogitare poſſum; quemadmodum ſine humanitate hominem, ſine productione rem productam, ſine divinitate Deum nequeo aliqua ratione comprehendere. Quod ſi creaturam tranſactam, aut præſentem, aut futuram ab omni ſejunxeris temporum differentia, non aliam mihi ideam ſuggeris, quàm creaturæ; ad quam producendam validiſſimam eſſe potentiam Dei nemo poteſt rationabiliter dubitare. Dicendum ergo implicare, & a nullo hominum ratione prædito poſſe intelligi, nunquam fuiſſe quod fuit aliquando; neque in diſputationem vertendum eſſe, num poſſint fieri quæcunque fieri non poſſunt. De quibus ſi lubet, ut fit interdum, raptis extra orbitas cavillari; noſtratum manibus teruntur pro Ariminenſis ſententia argumentationes Hyacinthi Tonti Theologi atque Concionatoris clariſſimi, ad cujus laudum cumulum parum poſſet accedere, ſi verborum delectum, & ingenii ſervaſſet ſeveriorem moderationem.

Naturas autem rerum eſſe immutabiles fateor, ſi in ideis ac notionibus inſpiciantur, ſive ut Scholæ utamur vocabulis, in prædicatis eſſentialibus: non enim ita acceptæ ſunt aliud, quàm perceptiones animæ, quæ ad regulam exiguntur divini luminis & incommutabilis veritatis.

Digitized by Google

tatis. At ſi accipiantur ut exiſtunt, & in rerum creatarum ſerie conſtituuntur; quiſquis illas diceret immutabiles, ipſe naturas rerum perverteret. Etenim poteſt Deus aquam in vinum, in ſanguinem, in vaporem ignis convertere, poteſt ſuſcitare de lapidibus filios Abraham, poteſt univerſi ordinem immutare: & fictitia eſt ac repugnans perceptio immutabilis creaturæ; quæ eo ipſo, quo creatura eſt, non poteſt non eſſe mutabilis.

Opp. 2. Dei potentia & Dei voluntas idem ſunt, atque, ut Auguſtinus ſcribit cap. 96. Enchirid., *Non ob aliud Deus veraciter vocatur omnipotens, niſi quoniam quidquid vult, poteſt*. Sed Deus non vult omnia: Igitur nec omnia poteſt.

Reſp. Omnipotentiam, & voluntatem Dei eſſe idem realiter & in ſe, non autem connotative; illa namque conſignificat omnia poſſibilia, hæc definita tantum, ac volita. Auguſtinus vero iccirco affirmat Deum eſſe omnipotentem, quoniam quidquid vult illud poteſt; non quod Dei potentia concludatur voluntate, ſed quod ex voluntate poſſit apertiſſime demonſtrari. Nam ſi probatur creaturæ imbecillitas ex quo impediri poſſit quod ipſa vult; probatur optime ſumma potentia Dei ex quo impediri non poſſit quod Deus vult: & propterea S. P. immediate ait: *Nec voluntate cujuſpiam creaturæ voluntatis omnipotentis impeditur effectus*. Habes in eodem Enchirid. libro cap. 95. hæc alia Auguſtini verba, quæ omnem tollunt dubitationem: *Tunc in clariſſima luce ſapientiæ videbitur, quod nunc piorum fides habet, antequam manifeſta cognitione videatur: quàm certa & immutabilis, & efficaciſſima ſit voluntas Dei, quàm multa poſſit, & non velit, nihil autem velit quod non poſſit, quamque ſit verum quod in Pſalmo canitur, Deus autem noſter in cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fecit. Quod utique non eſt verum, ſi aliqua voluit & non fecit; & quod eſt indignius, ideo non fecit, quoniam ne fieret quod volebat omnipotens, voluntas hominis impedivit*. Attamen ut plane propoſita dubitatio expendatur, ſit

Propositio II. Poteſt Deus plura facere, quæ non facit.

Spectat hæc prop. ad fidem, eamque defendunt Catholici omnes contra Abaelardum, & Wicleſum, quibus addit Eſtius Calvinum, qui tamen fatetur in lib. de vera Religione, poſſe Chriſtum, ſi vellet, panem in ſuum corpus convertere; ideoque ab hoc errore immunem fuiſſe putant Juenin diſſert. IV. cap. 2. & Petavius lib. V. cap. 6. n. XVII. Calviniani tamen aſſerunt, quod revera natura rerum non patitur, ut panis ſubſtantia in corpus Chriſti convertatur; & forte non eſt ubique ſibi conſtans eorum anteſignanus; neque errat Eſtius, qui errorem Calvini diſtinguit ab errore Wicleſi; iſte enim hoc nititur fundamento, quod Deus agat neceſſitate naturæ; Calvinus vero quod agat neceſſitate juſtitiæ ac ſapientiæ ſuæ, quæ non patiuntur res alio ordine fieri, quàm prout inſtitutum eſt, etiamſi conſequatur libertatis exitium, & pec-

candi neceſſitas. Præ ceteris hanc quæſtionem pari eruditione, & copia diſſolvunt Hugo Victorinus de Sacram. Fid. lib. 1. p. 2. cap. ultimo, Thomas Valdenſis Tom. 1. lib. 1. art. 1. cap. 10. laudatus Eſtius Diſt. 43. Petavius citato lib. v. cap. 6., Sylvius Quæſt. xxv. art. 5. Greg. diſt. XLII. quæſt. 1. &c.

Atque probatur 1. Plura Deo poſſibilia eſſe divina narrat Scriptura, nec tamen uſquam leguntur facta: Ergo præter ea, quæ facta ſunt, poteſt Deus ſumme potens multa facere. Prob. ant. Sap. xI. 18. habetur: *Non enim impoſſibilis erat omnipotens manus tua, quæ creavit orbem terrarum ex materia inviſa, immittere illis multitudinem urſorum, aut audaces leones, aut novi generis ira plenas ignotas beſtias, aut vaporem ignium ſpirantes.... Sed & ſine his uno ſpiritu poterant occidi, perſecutionem paſſi ab ipſis factis ſuis, & diſperſi per ſpiritum virtutis tuæ; ſed omnia in menſura & numero, & pondere diſpoſuiſti.* II. Macchab. VIII. 18. *Poteſt & venientes adverſum nos, & univerſum mundum uno nutu delere*. Mat. III. 9. *Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ*. Ubi tametſi lapides in Abrahæ filios commutandi figurato loquendi genere deſignant gentes ad fidem venturas, non tamen ſi literaliter accipiantur, excedunt divinæ potentiæ menſuram; quum Iſaiæ LI. 1. effœti Abrahami femur cavernæ ac lapidi comparetur: neque difficilius ſit Deo hominem excidere ex lapide, quàm Iſaac procreare ex infecundis, ſenibuſque parentibus. Et cap. XXVI. 53. ita Chriſtus Petrum alloquitur: *An putas, quia non poſſum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo pluſquam duodecim legiones angelorum?* Ubi ſatis erat duodecim Angelos Apoſtolis comparare, vel unum ad perdendos hoſtes accerſere; ſed duodecim legiones nominavit ut Patris potentiam oſtenderet. Porro neque immiſit Dominus in Aegyptios urſorum multitudinem aut leonum, neque nutu univerſum mundum delevit, neque ſuſcitavit ex lapidibus filios Abraham, neque legiones Angelorum in ſui defenſionem adſcivit: Narrat ergo divina Scriptura omnipotentem Dominum plurima poſſe, quæ nunquam perfecit.

Probatur 2. ex PP. inter quos Athanaſius lib. III. contra Arianos: *Poterat*, inquit, *etſi nunquam adveniſſet Chriſtus, ſolummodo loqui Deus, & maledictionem ſolvere. Poterat etiam ab initio Salvator advenire, & cum advenit, non tradi Pilato*. Hieronymus in Comment. ad cap. 1. Iſaiæ: *Qui tantorum ſignorum patrator eſt, & cælum terraſque & maria ſuo facit ſervire nutui, etiam ipſe crucem evadere potuit*. Pro omnibus ſit Auguſtinus, qui in Opuſc. ad Marcellinum cap. 1. ait: *Abſurdum tibi videtur dici, aliquid fieri poſſe, cujus deſit exemplum: cum ſicut credo non dubites, nunquam eſſe factum, ut per foramen acus camelus tranſiret; & tamen ille hoc quoque dixit Deo eſſe poſſibile: legas etiam duodecim (millia) legiones Angelorum pro Chriſto, ne pateretur,*

retur, pugnare potuiſſe, nec tamen factum: legas fieri potuiſſe, ut ſemel gentes exterminarentur a terra quæ debetur filiis Iſrael; Deum tamen id paullatim fieri voluiſſe; & alia ſexcenta poſſunt occurrere, quæ fieri potuiſſe, vel poſſe fatemur, & eorum tamen exempla, quod facta ſint, proferre nequeamus. Vide ejuſdem libri cap. xxxv. De qua Auguſtiniana ſententia ſcribit Petavius cit. loco n. x. peremptoriam eſſe, & cum litem omnem quæſtionemque diſſolvere, tum ſubtiles quorumdam nugas & ineptias diſcutere.

Nec theologicæ deſunt rationes; quarum ſit prima: Cum omnes creaturæ ſimul finitæ ſint, non poteſt earum productione exhauriri infinita Creatoris potentia: Ergo præter ea, quæ creat & facit, nova ſemper, ſemperque creare poteſt, & facere. Altera: Si Deus non poſſet niſi quæ facit, ergo non potuit præſervare Adam a tranſgreſſione, nec Davidem ab adulterio, neque a perditione Saulem: non potuit emollire cor Pharaonis, convertere Achab, trahere Judam ad pœnitentiam: non potuit deſcendere de Cruce, non ſignum dare petentibus Scribis, non montem in medium maris transferre: quæ ſi vera ſunt, tollitur gratia, perit libertas, ceſſat meritum: & inevitabilis eſt rerum omnium eventus, exſcuſabilis Phariſæorum pervicacia, neceſſaria reproborum malitia; quæ omnia quantum abſurda ſint, nemo eſt qui non videat. Poſtrema ratio hæc ſit: Deus poteſt facere ut terra tremat, ut pluat manna, ut ſiſtant ſe aquæ fluminum, ut tenebræ fiant ſuper univerſam terram, ut ſcindantur petræ, & alia innumera, quæ fecit olim in diebus Moſis, Joſue, Oziæ, extremoque tempore mortis ſuæ; vel hæc patrare non poteſt: Si non poteſt; ſuam ergo perdidit omnipotentiam: Si poteſt; ergo poteſt aliqua, quæ non facit. Non enim renovantur modo prædicta, aliaque ſigna, quæ certum eſt præceſſiſſe.

Opp. 1. Matth. xxvi. 39. ita Chriſtus Patrem eſt adlocutus: *Si poſſibile eſt, tranſeat a me calix iſte*: ſcilicet, ſubtrahe me, ſi fieri poteſt, ab imminente crucis ſupplicio: Atqui non tranſiit a Chriſto calix, neque eum Pater a teterrima morte ſubtraxit: Ergo erat id impoſſibile. At quare Pater filium non ſubtraxit a morte? Profecto quia pro humani generis ſalute eamdem mortem decreverat. Eſt igitur impoſſibile quidquid Deus facere non decrevit, quidquid altiſſimæ ſapientiæ ſuæ conſilio non vult.

Reſp. diſt. conſ. Ergo erat impoſſibile abſolute, & impoſſibilitate primi generis, ideſt virium defectu, nego. Impoſſibilitate quarti generis, ideſt repugnante decreto, & voluntate Patris, concedo. Vide prænotata propoſit. I. Quando Chriſtus ait: *Si poſſibile eſt*, non dubitavit an poſſet Pater ipſum a morte ſubtrahere; ſunt enim apud Deum omnia poſſibilia, ut habetur Mat. xix. 26. ſed ait, ſi poſſibile eſt ordinata potentia, conſiſtente cum æterno decreto, quod perinde

 eſt,

eſt, ac ſi dixiſſet, *ſi vis*. Eximit omnem ſcrupulum Lucas XXII. 42. ita Chriſti orationem enarrans: *Pater, ſi vis, transfer calicem iſtum a me: Verumtamen non mea voluntas, ſed tua fiat*. Quam reſponſionem non ſoli tradunt Scholaſtici, & ſacri Interpretes, verum & Grotius in hunc locum Commentario, quod propter hodiernos hæreticos dignum eſt ut producatur. *Quomodo autem cohæret conditio illa* εἰ δυνατόν ἐστι, *ſi poſſibile eſt, quam cum Matthæo etiam Marcus ponit, cum eo quod apud Marcum ſequitur* πάντα δυνατά σοί, omnia tibi poſſibilia ſunt? *Nimirum recurrendum hic eſt ad illam tritam in ſcholis diſtinctionem; ejus quod* ἀδύνατον, impoſſibile, *ſit per ſe, & ejus quod* ἀδύνατον impoſſibile, *ſit hoc, vel illo poſito. Nam per ſe nihil eſt Deo* ἀδύνατον impoſſibile, *extra ea quæ ſunt in ſemetipſis* ἀσύστατα repugnantia, *aut quæ divinæ naturæ repugnant. At ſenſus eſt, ſi tua decreta ferunt ut alio modo tuæ gloriæ, & hominum ſaluti æquè conſulatur*. Doctiſſimus Eſtius Comment. in loca difficiliora Scripturæ addit Chriſtum non dixiſſe, *Si poſſibile eſt tibi*, quemadmodum pater habentis ſpiritum mutum apud Marcum IX. 21. ait, *ſi quid potes, adjuva nos*: quod utique aliqua videretur de divina potentia hæſitatio: ſed ait Chriſtus, *Si poſſibile eſt*, nempe, in ſe non repugnans propter paterni decreti conſiſtentiam. Uno dicam verbo: Deus omnia poteſt abſoluta potentia, non ordinata, & ſuppoſita voluntate; quæ non eſſet, ſi poſſet revocari, immutabilis.

Opp. 2. Deus non poteſt facere niſi ea, quæ prævidit, nam ſi poſſet facere quæ non prævidit, poſſet abſque providentia operari: Atqui prævidit ea ſola, quæ facit: Ergo ea ſola quæ facit, hæc poteſt.

Reſp. eodem pacto diſt. ma. potentia ordinata, & ſuppoſita præſcientia, concedo: potentia abſoluta, nego. Poteſt abſolute Deus facere quidquid non repugnat; facit autem quod ſolum præſcivit & præordinavit. Itaque ex præſcientia ac providentia infertur tantum ea non eſſe futura quæ non fuerunt prævisa, minime vero non eſſe poſſibilia: nam poterat Deus alia præordinare ac præſcire. Vide loco cit. Victorinum. At forte inquies: Sapientia Dei eſt immutabilis: non ergo poterat Deus alia prævidere. Utique ſapientia Dei eſt immutabilis, ſed non eſt ad unum, vel alterum determinata. Dicitur de Deo ſapientia, dicitur & præſcientia: ſapientia reſpectu omnium penitus rerum, præſcientia reſpectu futurarum. Itaque ſola præſcientia quamdam habet in connotatis terminationem: at quatenus in Deo ſunt, nullum eſt inter utramque diſcrimen: ſed mutabilitas eſt penes ſolas creaturas, quæ ideo ſunt futuræ quia ſunt prævisæ; & poterant non eſſe futuræ, quia poterant non eſſe prævisæ, conſtante eadem providentia in eo ut non fierent, ſicut modo in eo conſiſtit ut fiant.

Opp. 3. Hieronymus Dialogo primo contra Pelag. affirmat, illud tantum eſſe poſſibile, quod eſt futurum.

Reſp.

Reſp. Hieronymum loqui de eo quod eſt poſſibile homini, contra Pelagianos, qui jactabant poſſe hominem vivere ſine peccato; & quos redarguit ex ipſa hominum imbecillitate ſatis experimento manifeſta. Ceterum poſſe Deum tantam gratiam elargiri, ſi vellet, ut quilibet omne prorſus evitaret peccatum, qualem habuit Sanctiſſima Dei Genitrix, idem Hieronymus tradit lib. 2. contra Pelagianos cap. 6. laudatque Auguſtinum, qui idem affirmat lib. 2. de peccatorum meritis cap. 6. 14. & 17. Unde retorqueri poteſt argumentum: Poteſt Deus ſpecialiſſimæ gratiæ beneficio hominem toto vitæ tempore ab omni prorſus peccato immunem reddere, nec tamen id præſtat: Poteſt ergo præter ea, quæ actu exequitur, alia complura.

Propositio III. Poteſt Deus facere meliora iis, quæ fecit.

Sequitur ex dictis; & probatur. I. Quia Apoſt. ad Eph. III. 20. ait Deum poſſe omnia facere præter ea quæ facta ſunt hactenus, & ſupra ea quæ poſſumus cogitare: *Potens eſt*, inquit, *omnia facere ſuperabundanter quam petimus, & intelligimus*. Ubi in Græco codice habetur τῷ δὲ δυναμένῳ ὑπὲρ πάντα ποιῆσαι ὑπὲρ ἐκπερισσοῦ, &c. Repetitur particula ὑπὲρ *ſuper*, ac primo dicitur ὑπὲρ πάντα *ſuper omnia*, deinde ampliori auxeſi ὑπὲρ ἐκπερισσοῦ, *ſuperabundanter*; quorum primum refertur ad opera, alterum ad cogitationem noſtram; & conſequenter oſtenditur Deum poſſe & meliora his, quæ facta ſunt, & meliora iis, quæ aut petere audeamus, aut cogitare.

Deinde probatur ex Patribus. Conſtat enim ex Auguſtino & Hieronymo, ut nuper diximus, poſſe Deum facere ut humana voluntas ope adjuvante divina in nullum prolabatur peccatum, ut immortalitate cum animæ, tum corporis rationalis creatura ſit prædita; atque, ut ait Dionyſius VIII. de divinis nominibus, infinitas virtutes ab iis, quæ jam conditæ ſunt, in infinitum perfectiores producere. Quæ tamen omnia, ut admonui, intelligenda ſunt juxta abſolutam potentiam, non vero hac providentia ſuppoſita. Quis enim hoc ſtatuto rerum ordine dubitet, quin providentiſſima majeſtas id effecerit, quod melius erat, & rectius? Huc ſpectant omnes rationes ſuperius productæ, præcipue quod nullo opere quantumvis perfecto ac mirabili infinita exhauriri poteſt omnipotentia: & ea inſuper, qua utitur S. Pater contra Manichæos 11. de Civit. Dei 22. quoniam ſi Deus optima quæque produceret, ut non poſſet addere meliora; omnia a viſibilibus uſque ad inviſibilia forent æqualia, & nil præter angelos vel homines procreaſſet.

Opp. 1. Ut aſſerit lib. LXXX. Quæſt. 50. S. Pater, ſi Deus potuiſſet gignere Filium ſibi æqualem, nec genuiſſet, fuiſſet invidus. Ergo ſi potuiſſet procreare meliora, nec procreaſſet, invidus pari ratione fuiſſet.

Reſp. nego conſequentiam ac paritatem: Aequalitas enim naturæ debetur filio, omnis enim generatio in naturæ ſimilitudinem fieri debet; & con-

& conſequenter nequit pater, niſi invidus ſit, filio ſuo perfectionem vel minimam denegare: quæ ratio de rebus creatis non militat, quibus nulla perfectio debetur, ſed quamcunque habent, beneficium eſt ex liberalitate Conditoris. Præterea invidentia, quæ eſt odium felicitatis alienæ, ut eam definit S. P. in Pſalm. CIV. 17. locum non habet in iis, qui nullum bonum vel malum poſſunt ex aliis capeſſere, neque in iis, qui maxime diſtant: ideoque non poteſt Deus eſſe invidus creaturis, quæ nihil poſſunt divinæ detrahere felicitati, atque immenſum ab eo conditione ac dignitate recedunt.

Si dicas Auguſtinum in 4. de Gen. ad lit. cap. 16. eodem modo de Filio Dei, ac de omnibus creaturis ratiocinari; nam ait: *Si bona facere poſſet Deus nec faceret, magna eſſet invidentia;*

Eſtius, Sylvius, Juenin reponent minus eſſe auctoritati horum librorum attendendum. Revera de his ſcribit S. P. II. Retract. cap. 24. *In quo opere plura quæſita, quàm inventa ſunt; & eorum quæ inventa ſunt pauciora firmata: cetera vero ita poſita, velut adhuc requirenda ſint.* Sed reſpondere etiam poſſumus, Auguſtinum loqui ſuppoſita hac providentia, & conſiſtente decreto definitam perfectionem unicuique rei tribuendi; quam, cum ſit immutabilis & invidentiæ, ſicut & cujuſque paſſionis, expers, quadam conſequente neceſſitate eo modo, quo libere definivit, largitur. Nam in III. de libero arbitrio cap. IX. utrumque diſtinguit, & poſſe Deum producere meliora, & poſito hoc ordine creaturarum, invidum eſſe, qui velit aliquam interire: *Si dixerit*, inquit, *non erat tamen difficile aut laborioſum omnipotenti Deo, ut omnia quæcunque fecit ſic haberent ordinem ſuum, ut nulla creatura uſque ad miſeriam perveniret; non enim hoc aut omnipotens non potuit, aut bonus invidit: reſpondebo, ordinem creaturarum a ſumma uſque ad infimam gradibus juſtis ita decurrere, ut ille invideat qui dixerit, Iſta non eſſet; invideat etiam ille qui dixerit, Iſta talis eſſet. Si enim talem vult eſſe qualis eſt ſuperior, jam illa eſt, & tanta eſt, ut adjici ei non oporteat, quia perfecta eſt. Qui ergo dicit, Etiam iſta talis eſſet, aut perfectæ ſuperiori vult addere, & erit immoderatus & injuſtus; aut iſtam vult interimere, & erit malus, atque invidus.* Quæ, & alia, quæ ibidem Auguſtinus diſſertiſſime diſputat, haud obſcure probant Deum ea feciſſe quæ ſtatuto providentiæ ordini congruunt, neque poſſunt abſque malevolentiæ nota immutari.

Opp. 2. Deus eſt optimus: ſunt ergo optima quæcunque facit.

Reſp. diſt. conſeq. ſunt optima, ideſt præintento fini, decretoque ordini maxime congruentia, concedo: ſunt optima, ideſt naturam habent, conditionemque præſtantiſſimam, nego.

Si inſurgas, ex opere artificis ſapientiam, ac prudentiam penſari;

Dico non eluceſcere infinitam Dei virtutem in creatis operibus, ſi unice illorum attendatur ſubſtantia, quæ finita eſt, & in comparatione

Aucto-

Digitized by Google

Auctoris ſui, *tanquam nihilum*: ſed optime intelligi ex modo, & ratione producendi; quum enim ſupremus artifex neque materia, neque temporis intervallo, neque cauſſarum aliarum ſubſidio ad quæque vel maxima moliendum, opus habeat, hinc ſatis ejus virtus ac ſapientia ſplendeſcit; atque, ut ait S. Pater II. de Civit. Dei cap. 22. *Deus ita artifex eſt magnus in magnis, ut minor non ſit in parvis: quæ parva non ſua granditate, nam nulla eſt, ſed artificis ſapientia metienda ſunt*.

Si objicias ex artefactis hominum peritiam ſcientiamque æſtimari;

Reſp. id eſſe primo, quia cum homines materia, inſtrumentis, & aliorum egeant miniſterio, nequeunt propriam oſtendere induſtriam, niſi in artefactis elaborandis: deinde quia, cum hominum ars & ſapientia non ſit eſſentialis, perfectioribus operibus & ipſa perficitur, ideoque ex his æſtimatur. Contra Deus ſummopere commendatur ex modo in minimis quoque, ut diximus, infinito; &, cum ſit perfectiſſimus eſſentialiter, neque artem acquirit, neque proficit operando, neque laudari proinde debet ex ſola ſuorum operum conditione.

CAPUT VII.

Quod Deus ſit verax, nec poſſit homines in errorem inducere.

NON omnia hoc loco ad criſim revocabimus, quæ in ſacris literis primo aſpectu videntur eſſe mendacia; ſed ea tantum quæ directe opponi poſſent contra divinam veracitatem. Sive enim exempli cauſſa Abraham, Jacob, Judith, Nathan, aut Prophetarum alii quandoque ut homines mentiti fuerint, nec ne, non eſt hujus loci diſſerere. At ſi proferri poſſunt quæ a Deo vel per ſe, vel per alium falſo ſint prænuntiata, evertantque hoc divinæ attributum veracitatis, ea hoc loco ſibi vindicant ſedem. Dabo tamen quaſdam regulas ad cetera quoque explicanda, quæ ad Prophetarum, ſanctorumque hominum prædictiones intelligendas magnopere deſerviant; poſteaquam ſequentem firmavero poſitionem.

PROPOSITIO: Deus eſt ſumme verax, neque poteſt eſſe ſeductor, aut auctor mendacii.

Theologi omnes hanc theſim propugnant, ſed breviter & nervoſe Canus lib. 2. cap. 3. Gregorius Ariminenſis diſt. XLIII. Quæſt. 2. Petrus Annatus lib. 2. de divina Script. art. XII. Aurelius Piette Tom. III. quæſt. IV. de Fide, & alii, quos ommitto. Et probatur 1. divinis Scripturis: in quibus habetur Num. XXIII. 19. *Non eſt Deus quaſi homo, ut mentiatur*. Ad Roman. III. 4. *Eſt autem Deus verax, omnis autem*

autem homo mendax. 2. ad Timoth. II. 13. *Fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt*. Ubi *fidelis*, *&* *verax* eadem ſignificatione uſurpantur, ex Græcis codicibus, in quibus πιστὸς idem eſt ac ἀληθὴς: & ea propter tam Græci, quam Latini dicunt ψεύδεσθαι, *mentiri* eum, qui fidem fallit.

Deinde probatur ex Patribus. Chryſoſtom. Hom. XXXVIII. in Joan. *Mentiri*, inquit, *non poteſt Deus*. Ambroſ. ad Chromat. *Nunquidnam mentitur Deus? Sed non mentitur, quia impoſſibile eſt mentiri Deum. Impoſſibile autem iſtud nunquidnam infirmitatis eſt? Non utique*. S.P. Auguſtinus XXII. de Civit. Dei 15. *Si velint invenire quid omnipotens non poteſt; ego dicam mentiri non poteſt*: Conſentiunt Gentiles Philoſophi: quos inter Plotinus lib. Enn. VI. 8., & Proclus lib. 1. Platon. Theol. cap. 17. diſerte, & acute probant Deum non poſſe ullius mendacii, vel fraudis eſſe cauſſam; atque Simplicius, & Alcinous, Deum *Veritatis* nomine appellaverunt, *quod veritatis omnis ita ſit principium, ut ſol omnis luminis*, inquit Huetius.

Argumentum a ratione petitum, & quidem validiſſimum, vide præcedenti cap. Prop. 1. Diximus enim Deum, cum ſit ſummum ens, nulla ratione poſſe excidere a veritate; aliàs potentiam paſſivam haberet, & perquammaximam imbecillitatem. Quod argumentum poteſt conſimilibus roborari. Ac primo; nam ſi Deus eſt ſummum ens, debet eſse ſumme bonus, ſumme verax, ſumme potens, ſumme in unoquoque genere perfectionis excellens: Ita eſt ſumme bonus, ſumme potens, ſumme perfectus, ut nulla in ipſo ſit malitia, nulla imbecillitas, nullus defectus: Ergo ita eſt ſumme verax, ut nullus in eo eſse queat error, nullum mendacium, nulla fraus. Deinde: Repugnat Deo quod intrinſece malum eſt, & ab ipſo vetitum; Mentiri intrinſece malum eſt, ac vetitum: Ergo Deo repugnat mentiri. Denique; Ea eſt creaturarum imbecillitas, ut deſtituere interdum poſſit veritatem, quoniam obnoxia eſt affectionibus, & nunquam facultate ac virtute ſua in eodem permanet ſtatu: Igitur Deus permanens, immutabilis, eadem ſemper volens, habet natura ſua, ut ſit fallere, & falli perpetuo & incommutabiliter impotens. Propterea citato Numerorum loco cum dixiſset Moſes: *Non eſt Deus ut homo, ut mentiatur*, ſubdit e veſtigio: *Nec ut filius hominis, ut mutetur*. Et Matth. XXIV. 36. ut prædictionum ſuarum certiſſimus expectaretur eventus, ait Chriſtus: *Cælum, & terra tranſibunt; verba autem mea non tranſibunt*; ideſt, fieri poteſt ut cælum & terra deficiant, non autem, ut irrita fiant verba mea: quam interpretationem oſtendit Lucas cap. XVI. 17. dicens: *Facilius eſt autem cælum & terram præterire*. Matthæi phraſis derivata eſt a proprietate Hebraicæ linguæ, in qua cum non habeatur modus hypotheticus & ſubjunctivus, pro *tranſirent*, uſurpatum eſt futurum indicativi.

Opp. 1. Non ſemel Deus mentitus eſt: nam Geneſ. 4. Caino timenti

menti ne occideretur, ait: *Nequaquam ita fiet*, & tamen occiſus eſt a Lamech. Jonas. cap. 3. Jubente Deo prædixit poſt quadraginta dies Ninivem ſubvertendam, nec tamen diruta eſt. Chriſtus Dominus Marci XIII. 32. ait ſe diem, & horam extremi judicii neſcire, & nihilominus omnis in eo eſt ſcientiæ plenitudo: & Joann. VII. 8. rogatus ut templum aſcenderet: *Ego*, inquit, *non aſcendo ad diem feſtum iſtum*: atque aſcendit tamen. Falſum eſt ergo Deum nunquam protuliſse mendacium.

Reſp. nego ant. Ad Caini factum reſpondet Annatus, utique fuiſse occiſum a Lamecho; at Deum non prædixiſse Caino nequaquam occiſum iri, ſed tantum id non eſse eo modo futurum, quo Cain timebat, nam neque a primo occurrente vulnus accepit, neque ex intentione ipſum Lamech interemit, ſed inter aucupium, & in venando, cum crederet feram telo confodere. Quod & Hieronymus ex traditione Hebræorum ſcribit Epiſt. 125. ad Damaſum, & plurimi etiam tradunt Interpretes. Sed verior eſt reſponſio, Cainum, tametſi eam promereretur mortem, uti propria ipſum monebat conſcientia, & naturæ dictatum, *ut quiſque ferat quæ fecit*, Deo tamen clementiſſime exiguum numerum hominum ſpectante, fuiſſe a violenta morte ſervatum: de qua re plura Grotius in 1. De jure belli & pacis cap. 11. §. 5. & in eruditiſſimis notis Gronovius. Atque hanc ſententiam aperte confirmant ea verba Lamech: *Occidi virum in vulnus meum, & adoleſcentulum in livorem meum*. Nam Cain Lamechi abavus, & pluribus major generationibus non poterat ab occiſore ſuo adoleſcentulus appellari. De Ninive communis eſt ſententia fuiſſe vaticinium comminatorium; nam ſunt plura ejuſmodi in ſacris literis, quæ implenda eſſent ſic rebus manentibus. Sed altera eſt ingenioſior Auguſtini reſponſio Enarrat. in Pſalm. L. n. 11. *Stetit Ninive, an everſa eſt Ninive? Aliter quidem videtur hominibus, & aliter viſum eſt Deo. Ego autem puto impletum fuiſſe quod propheta prædixerat. Reſpice quæ fuit Ninive, & vide quia everſa eſt: everſa in malo, ædificata in bono: ſicut everſus eſt Saulus perſecutor, ædificatus Paulus prædicator*. Eamdem explicationem tradit S. Pater lib. XXI. de Civit. Dei cap. 2. Quomodo Chriſtus dicatur diem judicii neſcire, quum abutantur hoc loco Ariani & Sociniani ad ejus impugnandam divinitatem, dicam in libro VII. qui erit primus de Trinitate. Nunc ſatis eſt, ſi dicamus, neſcire Chriſtum illam diem, ut revelet hominibus, quo ſenſu proreges ac miniſtri dicuntur neſcire credita ſibi Monarcharum ſecreta. Ad illud, quod objicitur ex Joan. VII. 8. alii reſpondent Chriſtum dixiſſe ſe non aſcenſurum ad diem feſtum palam, & eo modo quo rogabatur; alii dixiſſe, ſe nondum, ſcilicet eo tempore aſcenſurum. Et quidem utraque reſponſio convenit cum iis, quæ ſequuntur: *Hæc cum dixiſſet manſit in Galilæa. Ut autem aſcenderunt fratres ejus, tunc & ipſe aſcendit ad diem feſtum, non manifeſte, ſed quaſi in occulto*. Alii ne Chriſtus argueretur mendacii legerunt

Ἐγὼ ὄπω ἀναβαίνω , *Ego nondum aſcendo* : quidam addiderunt adverbium temporis νῦν *nunc* : nonnulli delendum putarunt pronomen ταύτην , *iſtum* . Sed genuinam eſſe vulgatæ noſtræ lectionem conſtat, quod hinc Porphyrius olim Chriſtum calumniatus fuerit de mendacio . Neque opus eſt veram immutare lectionem; nam Chriſtus cur non aſcenderet cauſſam apertiſſimam protulit, dicens : *Quia meum tempus nondum impletum eſt* ; græce πεπλήρωται , *completum eſt* . Πληρῶσθαι autem, *compleri*, proprie dicitur de certo tempore, quod eſt expectandum .

Opp. 2. Si Deus eſſet ſumme verax , non præcepiſſet malis angelis & hominibus ut alios deciperent : At præcepit : Non eſt ergo ſumme verax . Pr. minor : Ex. XI. 2. ait Dominus Moſi : *Dices ergo omni plebi , ut poſtulet vir ab amico ſuo vaſa argentea , & aurea* . Scilicet animo ea furandi, & commodantes fallendi . Et III. Regum cap. XXII. 22. dæmoni dicenti : *Ero ſpiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus* , reſpondit Dominus : *Decipies & prævalebis : egredere , & fac ita* .

Reſp. nego minorem . Ad priorem ex lib. Exodi probationem , miſſa ea quæſtione , num Iſraelitæ furtum patraverint , de qua non eſt una Patrum ſententia , ut conſtat ex Commentariis Calmet ad cap. III. 22. certum eſt, quod potuit Deus præcipere ut Hebræi vaſa peterent ab Aegyptiis, & populus id exequi abſque ullo mendacio, vel mutui ſimulatione . Quod ſi Iſraelitæ deceperunt Aegyptios dicentes ſe reddituros quæ ipſis commodabantur; id quidem permiſit Deus in pœnam idololatrarum qui furtum licitum eſſe putabant, ſed non præcepit . Atque idem de ſpiritu deceptore prophetarum Achab erit ſine ulla dubitatione aſſerendum ; quippe ea verba : *Egredere , & fac ita* , non ſunt Dei præcipientis, ſed permittentis . Proni namque ad fallendum nequiſſimi ſpiritus non juſſum nutumque expectant, ſed permiſſionem : & exemplum ſatis , ut arbitror, idoneum habemus Matt. VIII. 32. ubi rogantibus dæmonibus ut mitterentur in gregem porcorum , reſpondit Jeſus : *Ite* : Quod permittentis verbum eſſe conſtat ex Marco V. 13. qui ait : *Et conceſſit eis ſtatim Jeſus* . Cum ergo Dæmones & fallere & nocere peroptent , idque valeant nativis viribus niſi a ſuperiori vi impediantur, non opus habent , ut proprio indulgeant genio , divino mandato aut conſilio . Judæ quoque proditori ait Chriſtus Joan. XIII. 27. *Quod facis , fac citius* . Quæ vox *non jubentis eſt* , *ſed ſinentis* , inquit Serm. VII. de Paſſione Magnus Leo .

At dices : Non ita ſentit Auguſtinus , qui in lib. Quæſt. LXXXIII. q. 53. de Aegyptiis ait fuiſſe deceptos jubente Domino , *quoniam deceptione digni erant* . Et de prophetis Achab : *Quem Deus* , inquit , *per ſe non falleret , eum fallit , Deo jubente , Cacodæmon* .

Reſpondet Canus lib. 2. cap. 4. ipſum Auguſtinum lib. de Prædeſt. & Grat.

Digitized by Google

& Grat. cap. 4. docuiſſe quomodo ejus teſtimonia accipere debeamus, his verbis: *Non operatur Deus in homine ipſam duritiam cordis, ſed indurare eum dicitur quem mollire noluerit: ſic etiam excæcare, quem illuminare noluerit, & repellere eum, quem noluerit vocare*. Recte quidem, ſed non eſt opus extra librum præfatum LXXXIII. quæſt. vagari. Quippe eodem, qui objicitur loco, ait: *Quapropter cum Aegyptii deceptione digni eſſent, & populus Iſrael pro illa ætate generis humani in tali adhuc gradu morum conſtitutus eſſet, ut non indigne hoſtem deciperet; factum eſt ut juberet Deus, vel potius pro illorum cupiditate permitteret, ut vaſa aurea & argentea, quibus adhuc terreni regni appetitores inhiabant, & peterent ab Aegyptiis non reddituri, & acciperent quaſi illud reddituri*. Simulationem itaque Iſraelitarum non juſſit Deus, ſed permiſit. Idem dicendum eſt de ſpiritu nequam, qui Achabum decepit: ſcribit enim Auguſtinus id factum eſſe, *non ſine judicio divino*, nimirum Deo permittente. Hæc & exemplum ab ipſo Auguſtino ibidem allatum, & abſoluta ſententia reddunt manifeſtiſſima. Exemplum eſt de odio inimicorum, de quo dictum eſt antiquis: *Odio habebis inimicum tuum*, ut refert Mat. v. 44. certum eſt autem, quod nunquam eſt juſſum revera Iſraelitis ut odio haberent inimicos; ſed ſolum non fuit expreſſe prohibitum. Sententia denique abſoluta hæc eſt: *Non itaque Deus deceptor eſt: quod credere nefarium & impium quis non intelligat?*

Oppones ultimo: Poteſt Deus innocentem occidere: Ergo & decipere ſimplicem.

Reſp. nego conſequentiam: etenim ſpectat ad ſupremum altiſſimumque dominium vitam dare, & eripere; *Dominus enim vivificat & mortificat*, inquit Cant. Annæ I. Reg. II. 6. non ſpectat autem ad ſupremam veritatem quemquam fallere: ſed poſſe in errorem inducere pugnat cum veracitate divina; habetur namque in libro Numer. *Non eſt Deus quaſi homo, ut mentiatur*.

In quæſtione utrum mendacium ſit intrinſece malum expedientur nonnulla alia, quæ hoc loco objici poſſent. Nunc quas principio pollicitus ſum, adnotationes præmitto cum ad hanc quæſtionem, tum ad ſacrarum literarum intelligentiam apprime utiles. Sit prima: Multa Dei verba quæ falſa rudioribus videntur, ubicunque Deus aut reprehendit, aut futuras prænunciat calamitates, ſunt figuratæ locutiones, quas Rhetores appellant *Ironiam*. Ita Gen. III. 22. ait Dominus: *Ecce Adam quaſi unus ex nobis factus eſt, ſciens bonum, & malum*. Jud. X. 14. *Ite, & invocate Deos, quos elegiſtis: ipſi vos liberent in tempore anguſtiæ*. Eſaiæ XVII. 3. *Reliquiæ Syriæ, ſicut gloria filiorum Iſrael erunt*; ideſt, inquit Hieronymus, *ignominia*, &c.

II. Nonnulla, quæ fabuloſa videntur, ſunt aptiſſimæ ſimilitudines & parabolæ; ut Judicum IX. narratio Jotham de arboribus quærentibus,

Digitized by Google

tibus, & eligentibus ſibi regem, Ezech. xvii. 2. de duabus aquilis: & aliæ plurimæ, in novo præſertim teſtamento. De quibus memoria tenendum eſt quod ſcribit Hieronymus in cap. 12. Eccl. *Parabolæ aliud in medulla habent, aliud in ſuperficie pollicentur: & quaſi in terra aurum, in nuce nucleus, in hirſutis caſtanearum operculis abſconditus fructus inquiritur: ita in eis divinus ſenſus altius perſcrutandus.* In his maxime attendendus eſt ſcopus, ex quo earum proprietas, & ſignificatio dignoſcitur.

III. Verba Dei, quæ comminatoria ſunt, ut ſupra dixi de ſubverſione Ninives, accipienda ſunt hypothetice, rebuſque ſic permanentibus. Quam regulam tradit apertiſſime Hieremias xviii. 8. *Si pœnitentiam egerit gens illa a malo ſuo, quod locutus ſum adverſus eam: agam & ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitavi, ut facerem ei.* Ideo poſt diuturna monita, & dilatam nimis pœnitentiam locum vix habet hæc regula; ut in prædictione Hieroſolymitani excidii apud Lucam xix. 44. ubi Judæis exprobratur quod non cognoverint tempus viſitationis ſuæ, ideſt oblata neglexerint remedia ſalutis.

IV. Ut etiam ſupra monui, plura quæ videntur Dei operationem imperiumque ſonare, præſertim ubi alloquitur improbos, qui meditantur iniquitatem in corde ſuo, de ſola permiſſione ſunt exponenda: ut Eliſæus filiis prophetarum importune inſiſtentibus ut mitterent ad quærendum Eliam, iv. Regum 2. dixit, *Mittite*; & Dominus ad Judæos, Jo. 11. *Solvite templum hoc*. Quo ſenſu dicitur Deus excæcaſſe cor Pharaonis, & Eſ. vi. 10. *Excæca cor populi hujus*. Paulus quoque ad Rom. 1. 24. *Tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum*; & paullo poſt, *in paſſiones ignominiæ, & in reprobum ſenſum*; ideſt *relicti per divinam patientiam, non per potentiam compulſi*, ait S. P. Auguſt. de Prædeſt. SS. cap. 10.

V. In Vaticiniorum complemento obſervandum eſt non ſemper impleri in Perſonis ad quas fiunt, ſed ut plurimum in earum poſteritate. Sic Geneſ. xxv. 23. dicitur de Jacob: *Major ſerviet minori* quod impletum eſt in Idumæis, regnante Davide. Aliquando etiam complentur in ſenſu analogico, ut in cæde Bethlehemiticorum infantium impletum eſt vaticinium Jeremiæ xxxi. 15. *Vox in Rama audita eſt, &c.*

VI. Multa non ad literam, ſed myſtice ſunt accipienda, veluti, Joannem Baptiſtam eſſe Eliam, Chriſtum agnum ac petram, Fideles oves, & alia id genus. In quibus ne Hæretici nobis objiciant nos ſacra torquere literas, quomodo ſutores dentibus extendunt pelles, ut immerito effutit Glaſſius lib. 11. Tract. 2. ſect. 3. art. 6. de Becano, Stapletono, Joanne de S. Geminiano, aliiſque viris doctiſſimis; æquum eſt, ut Eccleſiæ ſequamur Magiſterium, Sanctorumque Patrum interpretamenta ſectemur: nec quiſque propria venditet rudibus commentariola.

VII.

VII. Quum omnia, quæ in veteri teſtamento narrantur, fuerint umbræ & imagines futurorum; nemo debet ſiſtere in rerum geſtarum, verborumque cortice; ſed potiſſimum conſiderandum eſt, cujus rei gratia & ſignificatione facta, vel dicta ſint. Plura enim putantur mendacia, quoniam non ea quæ vera ſignificantur dicta intelliguntur, ſed ea quæ falſa ſunt dicta eſſe creduntur. Idque Auguſtinus explicat in libro contra mendacium cap. v. & 6. exemplo Jacob, qui conſilio matris ait ſe eſſe primogenitum Iſaac, & perſonam Eſau fratris ſui ſimulavit.

VIII. Si aliquando a Deo mendaces commendari videntur, ut de obſtetricibus Aegyptiis legitur Exodi 1. 20. Non officioſum mendacium putandum eſt comprobari, ſed animi pietatem, timorem Domini, & miſericordiam, ut ſcribunt Auguſtinus citato libro cap. 15. & Gregorius lib. XVIII. Moralium cap. 4. Atque idem dicendum eſt de quibuſdam Hiſtoriis Sanctorum, quæ opponi poſſunt in patrocinium mendacii: ſed de hac quæſtione iterum differendum. Nam de veracitate Dei, quam Canus appellat caput ceterarum, controverſia finitur his regulis; quarum duæ vel tres traditæ ab Aurelio Piette exemplis a me illuſtrantur, aliæ non minus neceſſariæ ſupperadduntur. Vereor enim ne nimis otioſus videar ſi doctiſſimorum virorum laboribus ſolum fruar, & ne plagii inſimuler, ſi Auctorum qui mihi aliquo ſunt adjumento, ubi occaſio ſe dederit, non meminero.

CAPUT VIII.

De perfectione, ac pulchritudine ſummi Dei.

SUPERVACANEUM videtur de perfectione Dei verba facere; cum enim *perfectum* ſit hoc loco, non quod eſt ab artifice elaboratum atque expolitum, ſed quod in ſe omne bonitatis genus complectitur; idem eſt quærere num Deus ſit perfectus, ac ſit ne ſumme potens, immenſus, infinitus, & quidquid optimum & præſtantiſſimum noſtræ poteſt occurrere cogitationi. Ad faciliorem tamen Scholaſticorum intelligentiam addo, ab his duplex perfectionum genus diſtingui: quarum aliquæ *ſimpliciter ſimplices*, aliquæ *ſimplices* communiter appellantur. Perfectio ſimpliciter ſimplex illa eſt, quæ cum majori vel æquali perfectione non pugnat, ſive, ut ait cap. XIV. Monologii Anſelmus, *Quæ melior eſt ipſa, quam non ipſa*; ut eſſe ſpiritum, eſſe juſtum, veracem, beatum. *Melius namque eſt eſſe juſtum, quam non juſtum; beatum, quam non beatum*; inquit idem Anſelmus cap. 5. Proſologii. Perfectio ſimplex ea eſt, quæ pugnat cum majori vel æquali, & non eſt melior ipſa quam non ipſa; ut qualitas, extenſio, corpus, animal, aurum, &c. *Nam melius eſt homini eſſe non aurum quam aurum, quamvis*

vis forſitan melius eſſet alicui aurum eſſe, quam non eſſe aurum, ut plumbo. Ait cit. cap. Monologii S. Anſelmus. Atque hic eſt communis Theologornm ſenſus; licet doctiſſimus Petavius lib. VI. cap. 7. n. X. ſcribat, quod prædicata quæ ſunt ejuſmodi, ut ipſa per ſe meliora ſint quam non ipſa, veluti eſſe ſapientem & juſtum, vulgo *perfectiones ſimplices* dicuntur. Et quidem congruentius, & clarius loqueretur, qui perfectiones prioris generis *ſimplices* appellaret; alias vero *in certo aliquo genere* limitatas. Has poſtremas perfectiones in Deo non eſſe, conſtat ex quo in eo non ſit aliquid, quo poteſt melius excogitari.

Sunt tamen ſingulæ omnium rerum perfectiones in Deo *eminenter*. Quid ſit contineri *eminenter* explicant Theologi, dicentes eminenter contineri, quod in alio non ſecundum propriam formam, ſed nobiliori quodam modo comprehenditur; ut rationalis anima continere dicitur vegetativam, & ſenſitivam. Sed quoniam iſta ſuboſcura videntur, & repetita ſynonima; dixerim perfectionem contineri formaliter, quando in ea perfectionis ſpecie res aliqua, veluti forma materies determinatur, & perfectio de ipſa re enunciatur in recto: contineri autem *eminenter*, quotieſcunque res in eo perfectionis genere non eſt limitata, & perfectio de ipſa re prædicatur tantum oblique. Sic aurum, argentum, calidum, frigidum *formaliter* continentur in hoc, vel illo corpore, quoniam his qualitatibus & formis corpora afficiuntur, & recte enunciatur, hoc eſt aurum, illud argentum, iſtud calidum, iſtoc frigidum. Quoniam vero ſapientia, juſtitia, aliaque attributa rectiſſime de ſummo Deo prædicantur, non autem ſunt in aliquo genere terminata, dicuntur eſſe *formaliter* in Deo minus proprie; & licet invaluerit ea loquendi conſuetudo, Deus eſt *formaliter* ſapiens, *formaliter* juſtus; melius tamen foret dicere, Deus eſt ſapientia, & juſtitia quæ ipſe eſt, ut monui præcedenti cap. 3. Non enim eſt in Deo forma aliqua, aut perfectio a ſummo eſſe diſtincta. Hinc Thomaſſinus lib. IV. cap. XII. n. 12. docet perfectiones iſtas aptius a Deo auferri, quam de illo affirmari. Contra, cum Deus ſit cauſſa, & exemplar omnium creaturarum, infinitus in quolibet genere perfectionum, & creaturæ de ipſo Deo enuncientur oblique, non enim dicitur, Deus eſt Angelus, aut homo, ſed, Deus eſt hominum, & angelorum; perfectio angeli, perfectio hominis, perfectio univerſarum creaturarum, non *formaliter* in Deo continentur, ſed *eminenter*. Quærunt Theologi an Deus, & creatura ſimul ſint aliquid perfectius quam Deus ſolus: ut huic quoque ſcrupulo ſatisfiat, ſit

Propositio I. Deus ſimul & creaturæ non ſunt aliquid perfectius, quam Deus ſolus.

Intelligenda eſt theſis de perfectione, quam vocant *intenſivam*; nam de numero & extenſione, fruſtra a quibuſdam diſputatur: non enim hæc duo perfectionem important, ſed limitationem potius in ali-

quo

quo genere quantitatis: ideoque hoc complexum *Deus*, & *creatura* deſignat ſummum bonum, & bonum finitum; & numerus, & extenſio tantum in bono finito reperitur, ut divulſum, & ſejunctum a ſummo bono. Probatur autem prop. 1. ex ſcripturis, legitur enim Pſ. 38. *Subſtantia mea tanquam nihilum ante te*. Nihilum vero & ens, ſi complexe accipiantur, non ſunt aliquid perfectius ſolo ente. II. Ex Patribus, dicente Auguſtino Tract. XI. in Johannem. *Si fueris ſine Deo, minor eris: ſi fueris cum Deo, major Deus non erit: non ex te ille major, ſed tu ſine illo minor*. III. Ratione: Deus ſeorſim ſpectatus eſt unus, ſimplex, infinitus, ſummum bonum continens omnia bona; & ex collectione Dei, & creaturarum conſurgit tantum numerus, & multitudo: ſed numerus nullam addit perfectionem ad unum, infinitum, ſummum bonum continens omnia bona; cum ad ſummum, & infinitum nulla fieri poſſit additio: Ergo collectio Dei & creaturarum nullam addit perfectionem Deo ſeorſim ſpectato.

Opp. 1. Deus & creatura faciunt numerum: Ergo majorem extenſionem perfectionis.

Aegidius Romanus in 1. diſt. 24. q. 3. plura numerorum genera ſcite diſtinguit. Duo ex his ad rem faciunt. Primum genus numerorum ſpectat ad quantitatem diſcretam, in qua una unitas non continetur in alia: talis eſt numerus E. G. quatuor drachmarum, aut quinque æris quadrantium. Alterum numerornm genus ſpectat ad quantitatem, in qua plures diſtinguuntur unitates, ſed una præcontinet alias: talis eſt diſtinctio ſicli a quatuor drachmis, aut obuli a quinque quadrantibus. Conſtat autem quatuor drachmas addere ad ſiclum extenſionem quidem numeri, non valoris; tantum enim pendet ſiclus, quantum drachmæ quatuor. Expoſita hoc exemplo Aegidiana doctrina, nego conſequentiam; habetur enim multitudo, & extenſio numeri abſque extenſione perfectionis, quotieſcunque perfectio unius unitatis eminenter præcontinetur in alia: quemadmodum permutato in drachmas quatuor uno ſiclo, multiplicantur numero nummi, non extenditur valor, quoniam valor quatuor Drachmarum in illo uno ſiclo continebatur.

Quod ſi dixeris: Quamvis nummus argenteus contineat eminenter plures minores aſſes, hi tamen additi nummo ejus valorem adaugent: Ergo licet Deus eminenter contineat perfectiones creaturarum, iſtæ nihilominus, &c. Reſpond. nego conſequentiam. Etenim etiamſi nummus argenteus tanti valeat, quanti plures minuti aſſes, nihilo tamen minus cum ſit finiti valoris, non habet valorem proprium vilioris monetæ quæ ſuperadditur, E. G. tanti valet ſiclus quam duplex didrachma, at non quanti duplex didrachma, & aſſis. Perfectio autem Dei eſt infinita, neque, ſi millenas addideris creaturas, pluris valet.

Opp. 2.

Opp. 2. Splendor aſtrorum, ac plantarum vigor eminenter continentur in ſole, & tamen ſol ſeſe non eſt perfectior ſole unà cum plantis, & aſtris. Ita, &c. Reſp. ſolem non præcontinere particularem aſtrorum plantarumque perfectionem, ſed univerſalem tantummodo; quum Deus contra eminenter habeat quidquid perfectionis poteſt in creatis rebus adinveniri.

Propositio II. Reperitur in Deo ſumma, & perfectiſſima pulchritudo.

Explicatur, ſimulque probatur poſtrema hæc propoſitio. Primo pulchritudo dicit congruentiam & aptitudinem, ut corpora appellantur pulchra, quæ habent aptam figuram membrorum cum quadam ſuavitate coloris, auctore Tullio in IV. Tuſculana. In Deo autem eſt invariabilis ordo ſæculorum, conſonantia perfectionum, immutabilis regula providentiæ: atque, ut inquit Auguſtinus VI. de Trinit. cap. 10. *prima æqualitas, & prima ſimilitudo*, ideſt divinum Verbum, candor æternæ lucis, & imago pulchritudinis ejus. Deinde pulchrum eſt quod allicit, & ad amorem trahit: & in Deo eſt bonitas, pietas, caritas, jucunditas, gloria, & alia, quæ nos ad amandum provocant, & in cæleſti patria pleniſſimo replent gaudio. Pulchrum quoque eſt decus, & ornamentum animi: atque in Deo eſt virtus, ſanctitas, magnificentia, & omnis juſtitiæ fons; unde Auguſtinus in Pſal. XLIV. *Summa*, inquit, *& vera pulchritudo juſtitia eſt. Ibi illum non videbis pulchrum, ubi deprehendis injuſtum. Si ubique juſtus, ubique decorus*. Quod & Ambroſius probat in libro de Iſaac & anima pluribus argumentis, inter quæ eſt illud comprobatum experimento, quod in ſapientiæ, ac fortitudinis venerationem effœti ſenis vultum, & lacerata martyris membra exoſculamur, ſuaviter ab interiori pulchritudine allecti. Tandem ſimulacra & imagines rei, quam repræſentant, oſtendunt venuſtatem, & opera Artificis ſui pulchritudinem, ſicut erudite probat Cicero in Oratore ad Brutum exemplo Phidiæ, cujus ſimulacra eximiam ſpeciem pulchritudinis referebant, *quæ ipſius in mente inſidebat*. Quanta vero ſit in omnium creaturarum ſerie pulchritudo, & quiſque propriis oculis intuetur, & præclara inductione demonſtrat Vincentius Contenſonius differt. III. cap. II. ſpec. 3. & longe melius Auguſtinus Enarrat. in Pſalmum CXLVIII. num. 15., cui his verbis imponit coronidem: *Si pulchra ſunt quæ fecit, quanto pulchrior eſt qui fecit?* Atque idem ſit, ut aliquid habeat decoris, finis ſecundi libri.

DE

DE THEOLOGICIS
DISCIPLINIS
LIBER TERTIUS

In quo diſputatur quomodo Deus inhabitet lucem inacceſſibilem.

TO' ΚΑΛΟ'Ν *Pulchrum* Plato, Philoponus, & Schrevelius dictum putant ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quod omnium ad ſe vocet & alliciat oculos, animoſque afficiat voluptate: idque S. P. Auguſtinus appoſite explicat cap. XIII. libri Confeſſionum ſuarum quarti. Theologicum itaque ſtadium percurrens, poſteaquam eximiam elegantiſſimamque Dei commemoravi pulchritudinem, in quam ſpe & caritate rationalis anima fertur, tametſi illecebris quandoque diſtrahatur cupiditatum; ad eam progredior quæſtionem, cur dicatur Deus in priori Epiſtola Pauli ad Timoth. VI. 16. habitare *lucem inacceſſibilem*, hoc eſt, ut ſubditur e veſtigio, quam *nullus hominum vidit, nec videre poteſt*. Cujus Apoſtolicæ ſententiæ quoniam duplex ſenſus eſſe poteſt, de naturali mentis humanæ facultate, atque de ſupernaturali divinituſque conceſſa; & inſuper de ſtatu mortalis vitæ, & de illo, quem expectamus diſſoluta hujus habitationis domo, in Civitate Sanctorum: plura inquirendi exhibetur nobis occaſio, in quibus deprimitur quidem audacia noſtra ab incomprehenſibili majeſtate, ſed erigitur animus repromiſſæ ſublimitate mercedis.

CAPUT I.

Deus nequit ab intellectu creato clare & intuitive videri ſolo naturalis facultatis acumine.

VERTENTE quarto Eccleſiæ ſæculo, ut refert Hæreſi LXXVI. Epiph. & LIV. Auguſtinus, Aetius & Eunomius in tantam cæcitatem, & arrogantiam prolapſi ſunt, ut aſſererent ſe Deum perſpicue virtute naturali intueri, ut ſemetipſos, alioſque homines aſpiciebant. Ab Eunomio dicti ſunt illius ſectarii Eunomiani, qui cum perverſim quoque dogma tenerent de Verbi cum Patre diſſimilitudine, Anomæi ſunt pariter appellati. Hunc vero circa Dei viſionem ſupinum craſſumque errorem a Baſilio, Nazianzeno, Chryſoſtomo, aliiſque Patribus diſertiſſime confutatum, in inferiori Germania labente XIV. ſæculo recudere auſi ſunt Beguardi anno 1311. a Viennenſi Concilio ſub Clemente V. damnati. Execrantur Theologi omnes tam pernicioſum ſuperbumque errorem, Quietiſtarum, ut aliqui putant, marcidum, putidumque fermentum. Sunt tamen aliqui e ſchola Theologi, qui productis quidem creaturis hanc ad videndum Deum naturalem facultatem ineſſe negant; ſed alias poſſe produci arbitrantur alterius ordinis ac perfectionis, quarum vim ac poteſtatem manifeſtiſſima Dei contemplatio minime excedat. At pugnaciter in hos inſiſtunt ceteri eum numero, tum eruditione præcipui: horumque agmen ex noſtro inſtituto ſectantur Argentinas, Puteanus, la Foſſe, Conſonius, Landon, Florez, & qui poterat pro omnibus ſolus laudari, Romanus Aegidius.

PROPOSITIO I. Solo naturali lumine nequit Deus ab aliquo creato intellectu intuitive videri.

Attinet hæc propoſitio ad fidem. Et probatur 1. ex divina Scriptura: in qua habetur Deum eſſe inviſibilem, ut in 1. ad Timoth. 1. *Regi ſæculorum immortali & inviſibili*, & cap. 6. *Quem nullus hominum vidit, nec videre poteſt*. Quæ verba ut demonſtrat S. P. Auguſtinus Epiſt. CXII. cap. 14., ſignificant *Deum inviſibilem eſſe natura*. Certum quippe eſt ſupernaturalem Dei viſionem minime repugnare. [Nam] eadem Scriptura teſtatur, Dei manifeſtationem, quæ eſt bonorum operum retributio, non ad naturæ facultatem, ſed ad gratiæ ſpectare beneficium, ut in Pſalmo LXXXVIII. *Gratiam, & gloriam dabit Dominus*, & ad Rom. VI. *Gratia Dei vita æterna*. II. Probatur ex PP. Origenes lib. 1. Periarchon cap. 1. *Mens*, inquit, *noſtra ipſum per ſe Deum, ſicut eſt, non poteſt intueri*. Ephiph. Hæreſi LXX. *Deum quidem videri præſertim ab humana natura non poſſe fatemur*. Gregorius Nazianz. Orat. XXXIV. ſcribit, *nihil ad nos pertingere in hac vita de Dei notitia, niſi exiguum quemdam rivulum, ac velut parvum ma-*

gnæ

gnæ lucis radium. Atque ut aliquos proferam ex Latinis; Ambroſ. Comment. in Lucam c. 1. ait: *In poteſtate noſtra non eſt Deum videre, ſed in poteſtate illius eſt apparere.* Et S. P. Auguſtinus lib. XIX. de Civit. Dei cap. XXV. *Sicut non eſt a carne, ſed ſupra carnem quod jam facit vivere; ſic non eſt ab anima, ſed ſupra animam, quod eam facit beate vivere.*

Probatur inſuper ratione: Ac primo quidem ut aliquod objectum videatur in ſe, requiritur ut illud ſit præſens, & potentiam moveat, atque ſpecialiter afficiat. Hoc autem eſt diſcrimen inter ſpiritualia & corporalia, quod iſta ſi præſentia ſunt, latere non poſſunt, niſi aliò animum potentior cauſſa amoveat, vel oculus ſponte clauſus radios reprimat: nam oculis apertis, & non alienato animo ac ſenſu corpus coloratum ac debite proximum non videre non poſſumus. Spiritualia vero objecta adhuc in duplici ſunt differentia: alia præſentia ſunt, nec potentiam videntem movent, ut Angelus qui continuo nobis aſſiſtit, quem non videmus corporeis oculis; alia ſunt præſentia, & movent potentiam videntem, ut Angelus operans videtur ab altero Angelo. Deus ubique eſt præſens, ſed non ubique excitat, movetque ſpecialiter intellectum, qui eſt veluti oculus ſpiritualis ſubſtantiæ, & ubicunque illum excitat, id facit pro ſuo lubitu, quoniam ad extra omnia libere operatur: unde præſens eſt damnatis ac dæmonibus, nec tamen videtur; præſens angelis, & animabus Sanctorum, & videtur, quoniam horum quidem in cælis, non illorum in inferno degentium movet, & excitat ſpiritualem oculum, ideſt mentem atque intellectum. His poſitis ita propoſitionem demonſtro. Ut aliquod objectum intuitive videatur requiritur ut ſit præſens, & moveat potentiam videntem: Nulla creatura tanta pollet virtute ut naturaliter iſtud efficere poſſit, quod Deus præſens illius viſivam potentiam ſpecialiter moveat: Ergo nulla creatura poteſt naturali virtute Deum intueri. Prob. minor. Hoc diſcrimen intercedit inter Deum, & alia objecta; quod Deus ad extra ſemper libere agit, & libere movet potentiam, ideoque ſi nolit, nunquam videtur; alia vero objecta dum præſentia ſunt, quandòque neceſſario operantur, & velint aut nolint latere non poſſunt: Creatura non habet naturalem virtutem efficiendi ut Deus non libere agat: Ergo non habet naturalem virtutem efficiendi, ut Deus præſens illius viſivam potentiam ſpecialiter moveat.

Probatur 2. Media, quibus ad viſionem ſummi ac veri Dei pervenimus non ſunt in ſola hominis poteſtate, ſed a gratia, & a divino beneplacito principaliter dependent; ſunt enim iſtiuſmodi media fides, ſpes, caritas, obſervatio legis, & officia virtutum peracta, ut Catholica profitetur fides, Deo præmovente ac nobiſcum miſericorditer operante: Ergo à fortiori ipſa bonorum operum merces, & vita æterna, quæ eſt clara Dei viſio, a Dei beneplacito ac liberalitate principaliter pendet.

Digitized by Google

Opp. 1. Quælibet potentia naturaliter proprium attingit objectum: Deus eſt objectum intellectus creati: Ergo intellectus creatus naturaliter attingit Deum. Prob. minor. Objectum intellectus eſt quodcunque verum, & intelligibile: Deus eſt ſumme intelligibilis, & verus: Igitur Deus eſt intellectus creati objectum.

Reſp.diſt.majorem. Quælibet potentia naturaliter proprium attingit objectum, quotieſcunque objectum naturaliter & neceſſario eamdem potentiam allicit, excitat, movet; conc. quotieſcunque objectum libere, & pro ſuo beneplacito afficit, excitatque potentiam; nego. Reſponſio liquet ex dictis. Illud tantum adverto Theologos omnes huic argumento reſpondere, potentiam ferri naturaliter in ſuum objectum naturale, non autem ſupernaturale, cujuſmodi eſt Deus, qui omnium creatarum rerum ſeriem ac perfectionem ſupergreditur. Id quidem vere, & ſapientiſſime dictum eſt. Verum objectum ſupernaturale non ſolum ex ſuperexcedente naturæ ordinem ſublimique ſubſtantia metiri debemus, ſed etiam ex ſpontanea, liberali, & nullatenus neceſſaria, debitaque manifeſtatione ſui ipſius: ita ut nulla facultas creata naturaliter percipere poſſit, & manifeſta viſione intueri quidquid ſuapte natura tale eſt, ut poſſit libere, & pro lubitu voluntatis abſcondi, ſive intra, ſive extra naturalium rerum conſtitutionem. Nam & ſecreta cordium intra naturalem ordinem continentur, nec tamen naturaliter ſive ab homine, ſive ab angelo cognoſci poſſunt, eo quod eorum natura poſtulet, ut libere, & pro beneplacito manifeſtentur. Quod eſt eſſe ſupernaturale, ut Scholæ loquuntur, quantum ad modum cognoſcendi, non quantum ad *entitatem*. Itaque id, quod aſſerunt Theologi, Deum eſſe ſupernaturalem, & aciem creatæ intellectionis ſubterfugere, verum eſt, nec a nobis revocatur in dubium; ſed cauſſam magis obviam nobis videmur proferre: ex qua conſequitur nec etiam ut Auctorem naturæ poſſe Deum intuitive videri, quia ut manifeſtetur facie ad faciem, abſolute pendet a liberaliſſimo ipſius beneplacito.

Dices cum Tournely: Hæc ratio, quam etiam affert Scotus, & quæ unice petitur ex parte Dei libere ſe menti noſtræ conſpiciendum exhibentis, nullam vim, & momentum habere videtur; oſtendit enim duntaxat deeſſe aliquid ex parte objecti, non ex parte potentiæ. Eo fere modo, quo habens oculos ſanos objectum longe diſſitum videre non poteſt, non ob deficientiam virium in oculo, ſed ex defectu ſufficientis præſentiæ objecti. At intellectus creatus non ex ſola diſtantia objecti, ſed ex natura ſua incapax eſt videndi clare & intuitive ipſum Deum.

Sed hæc nullatenus nos urgent; nam, quidquid ſit de Scoti ſententia, nos ex parte intellectus nullam intrinſecam ac ſupernaturalem virtutem ab objecto diſtinctam neceſſariam eſſe arbitramur: ita tamen, ut

Digitized by Google

ut objectum intime præſens vivide excitet intellectum, ut illud valeat manifeſta animadverſione percipere: quam excitationem ſupernam qualitatem animæ impreſſam, & lumen gloriæ appellamus; ideoque ſi objectum intime præſens ſit, & moveat, afficiatque potentiam, habetur quidquid ex parte intellectus ad claram viſionem Dei prærequiritur.

Opp. 2. Naturaliter homo proprium finem aſſequi poteſt: ultimus finis hominis eſt viſio beatifica: Ergo, &c.

Reſp. tranſmiſſa majori, (nam reſpondere commode poſſumus hanc eſſe ſortem creaturæ rationalis, ut beneficio Creatoris ſui ordinata ſit ad altiſſimum finem, quem aſſequi tantum valeat ſupernaturalibus ſuffulta auxiliis,) diſt. minorem: Viſio beata eſt hominis finis ultimus naturalis, ideſt neceſſario alliciens, neceſſario propoſitus, neceſſario rationem ac voluntatem præmovens, nego: eſt finis ſupernaturalis, ſcilicet pro divino beneplacito nobis propoſitus, & libere & gratuito ſui deſiderium excitans, movenſque rationem, concedo.

At, inquies, naturaliter appetitur beatitudo.

Quidam reſpondent diſtinguo propoſitionem: beatitudo naturæ conveniens, quæ ſita eſt in perfecta cognitione abſtractiva Dei, quam naturaliter excitant ideæ congenitæ, & creaturæ neceſſario dependentes a prima cauſſa; conc. beatitudo ſupernaturalis, ſcilicet manifeſta viſio intuitiva, quæ eſt beneficium gratioſum ac liberrimum Creatoris, nego. Quod ſi perſiſtas: Ex cognitione abſtractiva exoritur deſiderium viſionis intuitivæ; diſtinguunt eodem modo propoſitionem: ex cognitione abſtractiva exoritur deſiderium & appetitus viſionis intuitivæ, ſi abſtractive cognoſcitur objectum neceſſario & naturaliter potentiam afficiens; concedo: ita enim dum video imaginem ac picturam, excitatur in me deſiderium videndi prototypum, ſi naturaliter videri poſſit, nec pro ſuo beneplacito ſeſe abſcondat ac manifeſtet. Ex cognitione abſtractiva exoritur appetitus viſionis intuitivæ, ſi abſtractive cognoſcitur objectum ſeſe pro ſuo lubitu manifeſtans, nego; loquendo de appetitu rationabili, atque, ut inquiunt, efficaci. Etenim abſtractive video alterius hominis cogitationes, deprehendo enim ex ipſa exteriori compoſitione aliquid velle, aliquid cogitare. Attamen, quia manifeſtatio internarum cogitationum ab ejus libertate dependet, & talis eſt illarum cogitationum natura, ut non valeant naturaliter innoteſcere: an non imprudens eſſem, & ratione deſtitutus, ſi videns hominem cogitantem vellem efficaciter ardentiſſimoque deſiderio ipſas ſcrutari & intueri internas cogitationes? Ita ex cognitione Dei abſtractiva nequit oriri deſiderium aliquod efficax ac prudens intuitivæ viſionis, quæ eſt liberum Dei, & gratioſiſſimum beneficium; ſi intra naturalis virtutis continemur anguſtias: nam facta hypotheſi, quod Deus viſionem illam clariſſimam præparaverit diligentibus ſe, idque ad inflammanda fidelium

lium ſuorum corda dignatus fuerit revelare, jam ipſa viſio prudentiſſime appetitur, & fideliter expectatur.

Verum reſpondent alii, ineſſe quidem homini ad plenam perfectamque beatitudinem, quæ ſita eſt in viſione unius Dei, veri Dei, ſummi Dei, naturale pondus amoris, & innatam inclinationem; eo quod rationalis creatura referens in ſe divinam imaginem in nullo creato bono poſſit quieſcere, & ex cognitione abſtractiva magis excitetur videndi Dei deſiderium. Quæ opinio magnam veriſimilitudinem habet, & utrum præcedenti ſit præferenda, aut quo veritatis loco utraque tenenda ſit, lib. xii. diſputabitur. At qui inſitum hunc ſupernaturalis viſionis appetitum propugnant, docent non poſſe expleri, niſi auxiliis gratiæ rationalis ſubſtantia ad tantam finis ſublimitatem evehatur. Videtur enim exemplo animæ ſeparatæ, quæ cum ſit forma corporis ſuapte natura illius appetit unionem, dari naturalem inclinationem ad terminum, qui ſolis inſpectis naturæ viribus nequit haberi, qualis utique eſt mortuorum reſurrectio. In horum ergo ſententia concedo ex cognitione abſtractiva magis incitari humanam mentem ad divinam ſubſtantiam videndam, ut lib. 3. contra Gentes cap. 50. etiam S. Thomas affirmat: ſed nego poſſe abſque ſupernaturali virtute tale deſiderium ſatiari.

Opp. 3. Affulget ſingulis hominibus divinum lumen indiſtinctum ab ipſo Deo, per quod de rebus mutabilibus firmiſſime judicamus; ut abunde oſtendimus libro primo: Ergo ipſum Deum perſpicue intuemur.

Reſp. diſt. ant. Affulget nobis divinum lumen a Deo indiſtinctum, tanquam idea exhibens incommutabilem veritatem, quam per ſpeculum & in ænigma referunt etiam ſingularum rerum rationes, concedo: Affulget tanquam objectum excitans ad claram ſui contemplationem, nego. Quomodo Deus poſſit eſſe intime præſens per modum luminis, & non per modum objecti eodem 1. libro explicavi exemplo hominis ſcenicas repræſentationes ſpectantis. Sed cum ſit res valde obſcura, & ad ſententiam noſtram maxime conducat, ſi majori claritate exponatur, addam nonnulla. Principio viſio intuitiva Dei exigit, ut videatur divinitatis plenitudo ſimul, & non per partes, nam Deus cum ſit ſimpliciſſimus partiliter videri non poteſt ea viſione, quæ ſit viſio Dei ut eſt in ſe. At lumen divinum intime præſens per modum ideæ efficit, ut ad occurſum unius creaturæ judicemus de bonitate, quam nobis naturaliter exhibet quod eſt honeſtum & aptum, ad occurſum alterius judicemus de magnitudine, quam nobis objicit aut corpus, aut animus. Judicamus vero per ideam ingenitam bonitatis & magnitudinis: ſed hanc, quæ Deus eſt, cognoſcimus ex parte, quia iſtic bonitatem, illic magnitudinem intuemur. Quapropter etiamſi adſit nobis idea ſummi boni, & lumen incommutabile, non illud videmus intuitive, quia, ut ait Apoſtolus, 1. Corinth. 13. *ex parte cognoſcimus*: atque, ut inquit S. P. Auguſtinus Tract. xxxv. in Joan. *eſt quidem præſens divinus ac lu-*

ac lucidiſſimus ſol, ſed radius per obliqua, & per anfractuoſa ad cor tenebroſum miſſus eſt. Deinde viſio intuitiva requirit, quod procul tenebræ & caligines mentis abſcedant. Quamquam vero præſto nobis eſt divinum lumen, non tamen removet phantaſmata, & ærumnoſæ hujus vitæ imagines ac ſimulacra, quæ veluti vapores ac procellæ ſerenum mentis cælum obtenebrant. Ergo niſi Deus intelligibilis ſol procul hanc tenebrarum illuvionem expellat, quod repromiſit ſe in cæleſti Patria largiturum; tametſi cuncta ejus lumine videamus, ipſum intueri non poſſumus, quemadmodum in denſa inſilientium nubium caligine, adeſt equidem lux ſolis, cujus ope corpora cernimus, ſolis tamen ſplendidiſſimum orbem non intuemur. Denique per ideam ingenitam videmus Deum eſſe veritatem incommutabilem, juſtitiam, legem æternam, quæ facile intelligimus ex ſignato ſuper nos lumine vultus Domini: at in viſione intuitiva videbimus Deum ſicuti eſt. Quid autem ſit videre in ſe Deum ſicuti eſt, nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit. Itaque viſio Dei intuitiva præter Dei præſentiam habet aliquid in ſe præſtantius, & inexplicabile, quod eſt liberaliſſimum Dei beneficium tanto explicatu difficile, quanto promitur ex divinæ majeſtatis theſauro. Legite Julianum Pomerium lib. I. de vita contemplat. cap. 2. & Thomaſſinum lib. VI. Th. D. cap. XXI. num. 13.

Opp. 4. Auguſtinus lib. x. de Civit. Dei cap. 22. ait, *ſolum peccatum cauſſam eſſe, cur Deum non videamus*. Ergo creatura innocens Deum naturaliter videret.

Reſp. diſt. antec. ſolum peccatum eſt cauſſa cur Deum non videamus, cauſſa moralis, quatenus nos privat gratia ſanctificante, qua obtinetur finis ſupernaturalis ad quem beneficio Creatoris fuimus ordinati, co. Cauſſa phyſica, quæ nos privat penitus intelligentia, quam miſericordiſſimus Deus gratuita liberaliſſimaque beneficiorum ſuorum participatione poteſt ad ſe convertere, & perenniter explere, nego. Eſt etiam peccatum alio ſenſu cauſſa cur Deum non videamus. Nam ſi ſermo ſit de viſione abſtractiva, qua Deum videmus dum ambulamus per fidem, peccati pœna eſt cæcitas mentis, in qua ei corporalium rerum imagines ita obverſantur, ut ejus aciem non quidem extinguant, ſed comprimant tamen, ac retardent; quum e contra Adamo ante lapſum vis intelligentiæ adeſſet jugis & ſplendidior, cujus ope poſſet ſummis rebus intendere, nullo phantaſmatum fluctu, ac terrenarum curarum æſtu turbatus. Si vero de viſione loquamur intuitiva, quæ nobis in patria repromiſſa eſt, ea ob peccatorum maculas privamur, quoniam hanc mundis corde paratam eſſe divina teſtantur eloquia.

Propositio II. Neque a Deo creari poteſt rationalis ſubſtantia extra naturæ ordinem, quæ Deum naturaliter valeat intueri.

Hanc quæſtionem, quam Scholaſtici ampliſſimam, difficillimamque reddiderunt, ex jactis fundamentis habes reſolutam. Etenim nulla

nulla creatura quantumvis perfecta efficere poteſt, ut Deus ſibi præſens ſit per modum objecti, & illius mentem moveat, niſi id pro ſuo beneplacito velit: Atqui ut Deus videatur intuitive neceſſe eſt ut Deus per modum objecti ſit præſens: Ergo nulla creatura quamtumvis perfecta poteſt naturaliter Deum videre.

Oppones: Dari poteſt accidens ſupernaturale, qualis eſt gratia, & virtutum theologalium habitus: Ergo dari poteſt ſupernaturalis ſubſtantia: Supernaturalis ſubſtantia poſſet virtute ſua Deum intuitive videre: Igitur, &c.

Reſp. diſt. ant. poteſt dari accidens ſupernaturale, creaturarum conditioni naturaliter debitum, nego: ſponte, & ex divina liberalitate collatum, concedo. Et diſtinguo conſ. Ergo poteſt dari ſubſtantia ſupernaturalis, quam Deus naturaliter debeat in ſui viſionem movere, nego conſequentiam: quam Deus in ſui viſionem moveat gratuito & libere, concedo conſequentiam, & nego ſuppoſitum; ea enim ſubſtantia, quæ videret Deum motione ejus liberali, gratuita, & nullatenus debita, non eſſet revera ſupernaturalis; nec naturali, ſibique indita virtute videret ipſummet Deum.

Hæc reſpondeo, ut evitetur modo quæſtio de ſupernaturalibus auxiliis, atque habitibus, quæ ſunt quidem accidentia, & intrinſece inhærent, ſed non ſunt fortaſſe mortuæ illæ qualitates, quas Theologorum vulgus invexit. Nam gratiam actualem quidam cum Suareſio in intima Dei aſſiſtentia ſitam eſſe contendunt, quidam in actionibus indeliberatis ab ipſo Deo præmovente perfectis, quidam in Dei motione quemcunque actum etiam indeliberatum præcedente: & qualitatem illam adhuc pluribus incompertam etiam Thomiſtæ aliqui rejecerunt, præſertim Joannes Gonzalez ſcriptor in hoc argumento clariſſimus. Gratia itaque actualis eſt procul dubio ſupernaturale accidens reſpectu rationalis creaturæ, cui divina miſericordia confertur, ſed non eſt entitas parva, vel magna ab ipſo Deo, ejuſque concurſu ad opus ſalutare diſtincta. Habitualis vero eſt ipſa participatio divinæ naturæ, ſive forma, & modus quidam vitalis a Deo in anima excitatus, eique inhærens, a quo recte ordinata & juſta fit permanenter, & unde conſurgit in eadem anima vis, & facultas merendi, necnon promptius ac rectius ſupernaturaliter operandi, ipſo Deo, ut diligentibus ſe ſpopondit, apud eam veniente, & manſionem faciente, atque peculiari gratia vigorem extraordinarium ſuperfundente. Hoc ſenſu dantur accidentia ſupernaturalia. Quæ, cum ſint a Deo, vel ab ejus operationibus indiſtincta, non patiuntur a nobis etiam admitti rem aliquam per ſe ſubſiſtentem, ſejunctam a Deo, & ſupra naturæ ordinem conſtitutam. Cujus repugnantiam abunde probat argumentum, quod ſuppeditat Auguſtinus lib. 11. de Civit. Dei cap. 2. dicens; *Quamvis non omnis beata poſſit eſſe creatura; ea tamen quæ poteſt,*

teſt, non ex ſe ipſa poteſt, quæ ex nihilo creata eſt, ſed ex illo, a quo creata eſt. Ex quo igitur creatura ſit ex nihilo, non poteſt natura ſua eſſe beata, neque naturaliter eas perfectiones habere, quæ ordinem univerſæ naturæ ſuperexcedunt. Atque ne vager longius: Detur ſubſtantia quæcunque poſſibilis. Habet ne Deus aliquid dependentiæ ab hujuſmodi ſubſtantiæ vi intellectrice? Minime gentium. Ergo, inquit Emmanuel Maignan Ph. ſacræ cap. xv. Prop. III. nullam habet intellectus divino inferior aciem tam perſpicacem, ut ejus aſpectui Deus ſe non valeat ſubtrahere.

C A P U T II.

Quod poteſt ſupernaturali lumine gloriæ rationalis Creatura Deum intueri, non autem illum comprehendere.

IN ALTERUM e diametro oppoſitum Eunomianis errorem ſeptimo Chriſtiani nominis ſæculo inciderunt Armeni, qui intellectum creatum neque ſuperno ſuffultum lumine poſſe clara Dei viſione frui præfracte negaverunt. Quorum hæreſim luculenter perſtringit lib. XIV. cap. I. Radulphus Archiepiſcopus Armacanus. His vero acceſſerunt, imperante Andronico Juniore, & Joanne Cantacuzeno, Theſſalonicenſes Monachi Palamitæ, contra quos ſteterunt Barlaamus & Acindynus, ut diximus cap. IV. præcedentis libri. Non enim putandum eſt, Barlaamum pluribus Græcorum Pſeudoſynodis damnatum partibus adhæſiſſe Palamæ, ejuſque gregalium, ut ex Leone Allatio male refert Theologus alias accuratiſſimus Tract.de Viſ. Dei quæſt. I. dub. V. pag. 155. Aſſerebant autem Palamitæ iſti, divinam eſſentiam, cum ſit lux inacceſſibilis, videri a Beatis tantummodo in quodam lumine increato & a divinitate diffuſo ipſis etiam corporeis oculis aſpectabili, eo ferme pacto, quo ſol, in quem non poſſumus aciem figere oculorum; in radiis a ſe emiſſis conſpicitur. Horum Græcorum hæreſis ſequenti exagitabitur capite, in quo de lumine gloriæ diſputabitur. Nunc vero cum omnibus orthodoxe ſentientibus ſit,

PROPOSITIO I. Intellectus creatus ſuperno aliquo lumine circumfuſus poteſt Deum, ut in ſe eſt, intueri.

Aperte probatur I. ex Dei verbo. *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt*: inquit Matth. cap. V. 8. *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*: Apoſt. I. ad Corinth. cap. XIII. 12. & ibidem, *Nunc cognoſco ex parte; tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum. Similes ei erimus, quoniam videbimus eum, ſicuti eſt*. I. Joannis III. 2. Et ſimiliter de Angelis ait D. Matt. XVIII. 10. *Angeli eorum in cælis ſemper vident faciem patris mei, qui in cælis eſt.*

lis eſt. Quibus apertiſſimis divinarum Scripturarum repromiſſionibus accedit definitio Florentini Concilii ſeſſ. xxvi. in decreto unionis, & Benedict.XII. in Extravaganti, *Benedictus Deus*. Ubi decernitur exutas corporibus Juſtorum animas Divinam eſſentiam facie ad faciem videre.

Firmatur propoſitio PP. auctoritate. Quos inter Irenæus lib. iv. cap. 37. *Homines*, inquit, *videbunt Deum*, *& vivent per viſionem*, *immortales facti*, *& pertingentes uſque ad Deum* .... *Ille autem volens videtur ab hominibus*, *a quibus vult*, *quando vult*, *& quemadmodum vult*. Clemens Alex. lib. v. Strommat. *Perſpicuum eſt enim*, *nullum unquam vitæ ſuæ tempore poſſe Deum perſpicue comprehendere*. *Qui autem ſunt mundi corde*, *Deum videbunt*, *poſtquam extremam perfectionem attigerint*. Comprehendere autem, *ait Clemens*, ideſt, clare percipere & intueri, quod in præſenti vita aut nulli, aut paucis duntaxat conceſſum eſt. Gregorius quoque Nazianzenus orat. xx. a Beatis ait, *Sanctam ac beatam Trinitatem videri purius*, *ac perfectius*. Idem tradunt Latinæ Doctores Eccleſiæ: Ambroſius Comment. in Lucam l. iii. Novatianus de Trinit. cap. 26. Magnus Gregorius lib. xviii. Moralium cap. 28. Proſper de vita contemplativa cap. 4. Bernardus ſerm. iv. in Feſto omnium Sanctorum. Sed omnium diſſertiſſime Auguſtinus Epiſt. 111. & 112. Nec non lib. xii. de Gen. ad lit. 26. xxii. de Civit. Dei cap. 29. Tractatu xxv. in Joan. & alibi. Unum tantum locum ex Epiſt. cxii. recitabo. *Si quæris*, *utrum Deus poſſit videri*? *Reſpondeo*: *Poteſt*. *Si quæris*, *unde ſciam*? *Reſpondeo*, *quia in veraciſſima ſcriptura legitur*, *Beati mundo corde*, *quoniam ipſi Deum videbunt*, *& cetera talia*. *Si quæris quomodo dictus ſit inviſibilis*, *ſi videri poteſt*? *Reſpondeo inviſibilem eſſe natura*; *videri autem cum vult*, *ſicut vult*. *Si quæris*, *utrum etiam ſicuti eſt poſſit aliquando videri*? *Reſpondeo filiis hoc eſſe promiſſum*, *de quibus dictum eſt*: *Scimus quia cum apparuerit*, *ſimiles ei erimus*, *quoniam videbimus eum ſicuti eſt*. *Si quæris unde eum videbimus*? *Reſpondeo*, *unde Angeli vident*, *quibus tunc erimus æquales*, *ideſt*, *in Cælis videbimus*. *Scriptum eſt enim*, *Angeli eorum in cælis ſemper vident faciem Patris*, *qui in cælis eſt*.

Probatur denique Theologica ratione. Poteſt homo per gratiam conſequi ultimum finem ſuum, æternamque vitam, ac repromiſſam ſibi perpetuam beatitudinem: Ultimus finis, ſempiterna vita, atque repromiſſa beatitudo eſt viſio divinitatis in ſe: Ergo poteſt homo per gratiam in ſe ipſa divinitatem conſpicere. Auguſtini eſt conſecutio iſta laudato nuper libro de Civit. Dei, ubi ait: *Præmium itaque fidei nobis viſio iſta ſervatur*. Et i. Confeſſ. i. *Feciſti nos Domine ad te*, *& inquietum eſt cor noſtrum*, *donec requieſcat in te*.

Opp. i. Sacræ literæ aperte teſtantur Deum inviſibilem eſſe, & inha-

inhabitare lucem inacceſſibilem; ita nempe Apoſtolus in 1. ad Timoth. I. v. 17. & VI. v. 1. Deinde hanc ſoli Filio privilegii tribuunt prærogativam, ut ipſe ſolus noverit Deum Patrem, dicente Matth. cap. XI. 27. *Nemo novit Filium niſi Pater, neque Patrem quis novit, niſi Filius.* Et Joan. VI. 46. *Non quia vidit quiſquam Patrem, niſi is, qui eſt a Deo*; & cap. 1. v. 18. *Deum nemo vidit unquam: Unigenitus filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarravit.* Demum nec etiam Angelis facialis, ut appellant, Dei viſio conceditur, quandoquidem ejus anguntur deſiderio: ait namque Petrus Epiſt. 1. cap. 1. 12. *In quem deſiderant Angeli proſpicere.* Stant ergo contra aſſertum iſtud momenta Verbi Dei ſcripti luculentiſſima.

Reſp. nego conſequentiam. Primo enim ab Apoſtolo dicitur Deus inviſibilis quoniam neque oculo corporeo cerni poteſt, neque naturali cujuſvis intellectus acumine, neque viſione comprehenſiva, de qua poſtmodum. *Quia nec iſta teſtimonia falſa eſſe poſſunt, Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Et, Scimus quia cum apparuerit ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt: negare non poſſumus filios Dei viſuros Deum*: ait S. P. Auguſtinus Ep. 111. Ubi probat Deum ab Apoſtolo appellari inviſibilem, divinamque lucem inacceſſam, propterea quod non videtur in hoc ſæculo, & in altero nonniſi oculis cordis, mente ſcilicet, & affectu. Filio autem ſoli perfecta Patris notitia iccirco tribuitur, quoniam ipſe in paterno conſiſtit ſinu, & exquiſitam habet, perfectiſſimamque cognitionem; vel quoniam cum Patre habens cum divinitatis, tum ſcientiæ unitatem quidquid ei erat placitum & ejus conſonum voluntati, intimus corde pernovit: vel demum quia Filius primus omnium cæli portas reſeravit, nulli patentes, niſi quibus Patrem, fideique myſteria interioris gratiæ revelaverit illuſtratione. Quæ omnia ex Evangelicis verbis fiunt manifeſta: nam Matth. XI. hæc leguntur: *Neque patrem quis novit niſi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* Et Joannis VI. ſtatim ſequitur: *Qui credit in me, habet vitam æternam.* Quamquam eo loco affirmat neminem Patrem vidiſſe ſuum, contra Judæos hæc ſubmurmurantes: *Nonne hic eſt Jeſus filius Joſeph, cujus nos novimus patrem, & matrem? Quomodo ergo dicit hic: Quia de cælo deſcendi?* Verba denique Petri Epiſt. 1. ſi referantur ad Chriſtum, vel ad Spiritum Sanctum, ſignificant Angelos gaudere de Chriſti glorificatione, vel ſumma cum voluptate Spiritum Sanctum cum Patre Filioque intueri, non eo deſiderio in quo eſt anxietas, ſed eo deſiderio, quod in completa ſatietate ſemper accenditur, prout exponit Hom. VIII. in Ezech. Magnus Gregorius. At ſi referantur ad Fidei Sacramenta, ut plures contendunt, quod Græca, & Syriaca habeant conſtanter, *In quæ*, εἰς ἃ non, *in quem*, εἰς ὃν, prout & in Latinis nonnullis legitur, atque apud Ambroſium lib. IV. de Sacram. cap. 2., & Iſidorum Peluſiotam lib. I. Ep. 119.

Eſtium quoque Comment. in hunc locum, Hugonem Grotium, &c; tunc apertiſſimus videtur ſenſus, Angelos magnopere exoptare Chriſtianæ Fidei incrementum, & ſummo cum gaudio conſpicere præcognitam hominum redemptionem, dignitatemque Evangelii: de quo ait Paulus in 1. ad Timoth. 3. 16. *Et manifeſte magnum eſt pietatis Sacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, juſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit angelis, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt in mundo, aſſumptum eſt in gloria.*

Opp. 2. Deus, cum ſit infinitus, eſſe non poteſt creatæ ac finitæ potentiæ objectum; debet enim inter objectum, & potentiam aliqua dari proportio: Intellectus rationalis creaturæ eſt finita, ac limitata potentia: Ergo Deus nequit eſſe iſtiuſmodi intellectus objectum.

Reſp. diſt. majorem: Deus non poteſt eſſe objectum creatæ ac finitæ potentiæ, naturali virtute ſibi indita ac propria operantis, concedo: intima Dei omnipotentia, ejuſque virtute illam præmovente & elevante, prodeuntis in actum, nego. Deus non eſt objectum intellectus creati per naturales vires percipientis, atque intuentis, ſed ut videat abſtractive incommutabilem veritatem, eget divino lumine intime illuſtrante, rectamque veri notionem exhibente; atque ut videat in ſe, & facie ad faciem, indiget eodem lumine nedum illuſtrante, ſed etiam per modum objecti ſpecialiter concurrente, & intellectum vividius excitante. Quod vero naturalis potentia ſupernaturali ſuffulta virtute extra naturalem rerum ſphæram exire valeat, revocari non poteſt in dubium, quum credere, diligere, & vitam æternam promereri, quod perficere non poſſumus naturaliter, non ſit nobis impoſſibile accedente auxilio divinæ gratiæ, & ſpeciali Dei præſentia, & concurſu.

Inſurges: Corporeus oculus, ut videbimus infra, nulla ſupernaturali virtute elevari poteſt ad videndum in ſe, non dico Deum, ſed nec Angelum: Atqui major eſt diſtantia inter intellectum creatum & Deum, quàm inter oculum & angelum: Ergo, &c.

Reſp. cauſſam, cur oculus corporeus Angelum, aut Deum in ſe videre nequeat, petendam minime eſſe a potentiæ viſivæ finitate, ſed a modo, quo objectum attingit. Fit enim viſio per hoc quod radii a re corporea exeuntes retinam feriant, & tot preſſiones in nervi optici latitudinem imprimant, quot ſunt diverſi colores, aut diverſi luminis gradus in omnibus partibus objecti. Quam retinæ latitudinem, preſſionemque incidentium radiorum, ſpeciem vocant, imaginem, ac ſimilitudinem rerum corporearum: atque ita fit viſio inciſione, & refractione radiorum per quam retinæ capillamenta motuumque oriuntur excitationes, quarum occaſione perficitur animæ ſenſus. At ſpiritualia non horum impreſſione ſimulacrorum, ſed in ſeipſis, dummodo menti ſint præſentia, conſpiciuntur. Itaque diſt. ma. Corporeus

oculus

oculus elevari non poteſt ad videndum in ſe Deum, vel Angelum, propterea quod ſit potentia finita ac diſtans a Deo vel Angelo; nego, propterea quod viſus natura ſua ſit ſenſus, ac perceptio in ſola imagine, ac ſimulacro corporalis objecti radiorum ordinata incidentia depicto, nervorumque motione ad mentem delato, concedo. Huc ſpectat reſponſio e ſcholarum trivio petita, inter oculum & Deum nullam eſſe proportionem neque *entitatis*, neque *habitudinis*.

Eſt tamen quorumdam Philoſophorum ſententia, præſertim Maignani Philoſ. Nat. cap. XXXIII. & Antonii le Grand part. III. cap. IX. poſſe Deum, vel Angelum oculis corporeis cerni etiam abſque ullo aſſumpto corpore. Cum enim res corporeæ nullam aliam agendi vim habeant, quam ut moveant localiter; ſubſtantiæ ſpirituales videri poſſunt oculo corporis, ſi omnes motus exerceant, quos exercet, dum videtur, ſubſtantia corporea. Atque, inquiunt, hoc modo expeditius intelligitur, quomodo angeli ſe viſui mortalium exhibeant, ſtatimque abſcondantur, videlicet movendo organum, lucemque flectendo, ut flecteret ac moveret corpus aſſumptum; & pro ſua voluntate hujuſmodi motiones omittendo, quod eſt ſeſe hominum viſui ſubtrahere. In quorum ſententia ad argumentum reſpondetur non repugnare quod Deus videatur ab intellectu creato & finito, licet ſit increatus, & infinitus, quoniam videtur modo finito; quemadmodum licet ſit incorporeus, videri poteſt ob oculo, quoniam videtur modo corporeo. Neque, ſi hæc concedantur, ſequitur Deum videri poſſe oculo corporis in ſe, & facie ad faciem, quoniam videre modo corporeo, non eſt videre in ſe, ſed videre in ſimulacro & imagine picta, ut diximus, in latitudine retinæ.

Propositio II. Intellectus creatus Deum videns non poteſt illum comprehendere.

Comprehenſionis nomine non qualemcunque cognitionem, ſed pleniſſimam hoc loco intelligimus; nam S. P. Auguſtinus epiſt. 112. ad Paulinam cap. 9. ait: *Aliud eſt enim videre, aliud eſt totum videndo comprehendere; quandoquidem id videtur, quod præſens utcunque ſentitur: totum autem comprehenditur videndo, quod ita videtur, ut nihil ejus lateat videntem, aut cujus fines circumſpici poſſunt: ſicut te nihil latet præſentis voluntatis tuæ, circumſpicere autem potes fines anuli tui. Ex. gra. duo poſui, quorum alterum ad mentis obtutum, alterum ad corporales oculos pertinet*. Et ſerm. XXXVIII. de Verb. Dom. alterum profert exemplum de homine, cujus videmus faciem, non autem illum comprehendimus, quod uno eodemque tempore faciem ac dorſum nequaquam aſpiciamus. Requiritur autem ad comprehenſionem, ut præter eſſentiam rei tota illius cognoſcatur efficientia, & quilibet effectus, qui poteſt inde manare; ideſt tam ea, quæ *formaliter*, quam ea, quæ *eminenter*, dicuntur ineſſe. Atque ita, ut com-

comprehendatur ſol, non ſufficit lucem, caloremque percipere; ſed etiam quidquid ejus continetur poteſtate ac virtute, aurum, lapides, plantas, & corpora alia, quorum habet vim effectricem. Ad comprehendendum itaque Deum opus eſt ut cognoſcantur univerſa, quæ ipſius ſcrutatur intelligentia, aut poteſt infinita virtus producere. Alii Theologi comprehenſionem diverſimode accipiunt: ſed illam hoc modo explicant fere omnes noſtri, itemque Vaſqueſius, & Petavius, qui lib. VII. cap. 4. plura illorum, qui ſcripſerunt contra Anomæos, ad comprehenſionis naturam illuſtrandam recitat teſtimonia.

Probatur I. Propoſitio ex ſacris literis; quum Job cap. XI. 7. habeatur: *Forſitan veſtigia Dei comprehendes, & uſque ad perfectum Omnipotentem reperies?* Eccl. XXXV. 26. *Ecce Deus magnus vincens ſcientiam noſtram.* Ad Rom. XI. 33. *Incomprehenſibilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus.* In quibus notandum eſt ita Deum incomprehenſibilem dici, ut nullibi afferatur quod plane comprehendi poſſit, non ſicut dicitur inviſibilis, quod non afferitur ubique & conſtanter, ſed viſio ipſius ſæpeſæpius promittitur: quod argumento eſt non videri nativa creati intellectus virtute, videri tamen per gratiam. Concilium quoque Lateranenſe cap. *Damnamus*, approbat, & definit, *Deum eſſe ſummam quamdam rem incomprehenſibilem.*

Tradunt id unanimi ſenſu Eccleſiæ Patres. S. Epiphanius hæreſi LXX. *Cum inviſibile illud*, inquit, *infinitum aſpicit, non quatenus infinitum eſt illud intuetur; ſed quantum illius, quod imbecillum eſt, natura capere poteſt.* Quod comparatione illuſtrat hominis per anguſtum foramen cœlum aſpicientis, qui totam non videt illius altitudinem atque extenſionem. Chryſoſtomus Hom. IV. contra Anomaeos: *Dei exquiſitam comprehenſionem habere non poteſt Angelus, aut ulla creatura.* Et S. P. Aug. ſerm. CXVII. alias XXXVIII. de Verbis Dom. *Si enim comprehendis, non eſt Deus. Sit pia confeſſio ignorantiæ magis, quam temeraria profeſſio ſcientiæ. Attingere aliquantulum mente Deum magna beatitudo eſt; comprehendere autem omnino impoſſibile.*

Probatur demum ratione. Tunc comprehenditur objectum, quando nihil latet videntem, quando cum amplitudine rei cognitæ mentis æquatur cognitio, quando percipitur quidquid in re objecta continetur, & ab ea poteſt effici; quam comprehenſionis ideam ſupra explanavi, illamque erudita tradit antiquitas, neque eam rejicit D. Thomas in III. contra Gentes cap. 56: Atqui non poteſt intellectus creatus & finitus hæc omnia percipere, cum latitudinem habeant infinitam, neque certus ſit divinæ potentiæ ac virtutis terminus; ſed procreari poſſint perfectiora in infinitum effecta: Non ergo poteſt mens finita & creata Deum comprehendere. Confirmatur: Ambroſius lib. V. de Fide cap. 7. Hilarius libro 9., aliique Patres demonſtrant Filii divinitatem, quia in eo theſauri omnes ſapientiæ, & ſcientiæ Dei ſunt abſcon-

Digitized by Google

ſconditi, novitque numerum omnium ſæculorum, ſuorumque operum virtutes omnes, & cauſſas: Si ergo ad hanc ſapientiæ plenitudinem quis pertingeret, poſſemus argumentatione ſimili demonſtrare, hunc eſſe ejuſdem cum Deo ſummæ perfectiſſimæque ſubſtantiæ.

Opp. 1. Beati vident Deum ut eſt in ſe, cognoſcunt non ex parte, ſed quemadmodum cogniti ſunt, noſcunt ſupereminentem caritatem ſcientiæ Chriſti, implentur in omnem Dei plenitudinem, ſcrutantur quæ ſit latitudo, longitudo, ſublimitas, & profundum. Hæc omnia divinarum Scripturarum ſunt verba. Igitur Beati Deum revera comprehendunt.

Reſp. nego conſ. Poteſt enim objectum aliquod videri in ſe, & facie ad faciem, tametſi minime tota ejus latitudo percipiatur, ut conſtat allatis exemplis hominis videntis per anguſtum foramen cælum, & intuentis faciem alterius hominis. Poteſt quoque totum videri objectum, & non ex parte, licet non comprehendatur, quando ſcilicet nihil latet videntem eorum, quæ *formaliter* ſunt in re objecta; ſed non attinguntur quæcunque ab ipſius pendent efficientia, ut explicavi comparatione videntis totam etiam, ſplendidiſſimamque lucem Solis. Poteſt cognoſci, Dei bonitatem latiſſime in omnes homines ſe diffundere, & ex infima depreſſione miſerrimos ſublevare, quamvis hanc bonitatis amplitudinem, fundumque non poſſimus metiri, ſicuti videmus e ſublimi ſpecula maris vaſtitatem non inſpecto oppoſito littore, quo circumſcribitur, & aquarum gurgite, quo impletur. Poteſt denique anima in plenitudinem felicitatis immitti, & omni gaudio prorſus expleri, etſi totam non comprehendat divinitatem; ut poteſt vas in aquam totum immergi, eaque plenum fieri, etiamſi capere ſolum poſſit minimam copiam aquarum.

Opp. 2. Beati totum Deum ita vident, ut nihil eos lateat: Videre objectum, itaut nihil lateat videntem, eſt illud comprehendere: Ergo Beati Deum comprehendunt. Ma.pr. Non poteſt res ſimpliciſſima, & carens partibus in ſe, & dilucide conſpici, quin tota videatur: Deus eſt res ſimpliciſſima & carens partibus: Ergo &c.

Reſp. diſt. ma. Nihil eos latet earum perfectionum, quæ ſunt in Deo *formaliter*, concedo; quæ ſunt in Deo eminenter, nego. Conſtat reſponſio ex dictis. Sunt qui his, ac ſimilibus argumentis reſpondent, comprehenſionem requirere æqualitatem & commenſurationem cognitionis cum objecto, nempe, ut iſtud cognoſcatur ſecundum omnes perfectionis ſuæ gradus. In quorum ſententia, etſi Dei videretur plenitudo extenſive, non foret tamen viſio vere comprehenſiva, quod non eſſet hujus cum re objecta adæquatio. Sed cum iſtud ſcholarum dogma improbent eruditi viri quamplurimi; ſatius erit ſi hac recente miſſa opinione, jamdudum impreſſis veſtigiis gradiamur.

Dices: Beati divinam vident omnipotentiam: Divina omnipotentia

tentia connotat omnia quæ produci poſſunt a Deo, & quæ in eo continentur eminenter. Ergo Beati vident & ea, quæ ſunt eminenter in Deo, atque illum comprehendunt.

Reſp. eodem modo diſt. majorem: Vident divinam omnipotentiam in ſe, ideſt divinitatem, ejuſque vim effectricem creaturarum; conc. vident divinam omnipotentiam ſecundum id quod eminenter præcontinet, nimirum quaſcunque perfectiones creaturarum, quæ produci poſſunt a Deo, ſubdiſtinguo, communi quadam ac generali perceptione, quam efficit idea Omnipotentiæ, conc. peculiari ac diſtincta, quæ proficiſcitur ab idea exhibente in particulari perfectionem ſingularum creaturarum, quas ipſa connotat Omnipotentia, nego. Scilicet ut videas ſapientiam, providentiam, omnipotentiam, aliaque Dei attributa, ſat eſt intueri divinitatem, quæ intelligit quidquid verum eſt, operarur quidquid bonum eſt, & producere valet quidquid poſſibile eſt. Ut vero divinitatem illam comprehendas, requiritur, ut clare percipias etiam objecta ipſa, & effectus, qui ad ipſam divinitatem quomodolibet referuntur.

CAPUT III.

Inquiritur in varias veterum, ac recentiorum de lumine gloriæ opinationes.

Satis ſit ex antecedente cap. manifeſtum poſſe rationalem creaturam, ſi lumine illuſtretur ſuperno, uſque ad beatiſſimam Dei viſionem pertingere, quod nativa ac naturali virtute minime poteſt aſſequi. Hujus ſuperni luminis neceſſitatem demonſtrat Viennenſe Concilium damnans Beguardos, & Beguinas aſſerentes, *Quod quælibet intellectualis creatura in ſeipſa naturaliter eſt beata*; *quodque anima non indiget lumine gloriæ ad Deum videndum, & eo beate fruendum*. Atque iſtud impium dogma priori cap. profligavimus. Inquirendum ergo, in quo neceſſarium illud lumen ſit proprie conſtituendum; quod Concilium, ne Scolaſticorum placitis definitionem Fidei immiſceret, caute prætermiſit.

Fuit ergo Gregorii Palamæ, aliorumque Græcorum ſententia lumen gloriæ eſſe lucem increatam, a divinitate diffuſam, ab eaque diſtinctam realiter, etiam corporeis oculis aſpectabilem. Pro quorum errore, ſupino quidem, atque inter hæreſum monſtra cenſendo, hæc afferri poſſent momenta. Primo: Definitum eſt in Synodo Byzantina act. IV. ſub Andronico Juniore, & Joanne Patriarcha contra Barlaamum, & Acindynum, lumen Transfigurationis Dominicæ increatum eſſe, & a divina ſubſtantia diſtinctum: idque Monachi omnes Theſſaloni-

lonicenſes tam aperte demonſtrarunt, ut in horum ſententiam Synodus univerſa deſcenderit; ac demum Barlaamus ipſe, ut refert Cantac. lib. 2. cap. 40. prodiens in medium, veniamque ſuppliciter petens propriam confeſſus ſit ignorantiam, & cauſſæ ceſſerit. Deinde, ut argutabatur David Monachus, Dei ſubſtantiam neque homo, neque Angelus videre poteſt, quum Deus inhabitet lucem inacceſſibilem: videtur itaque in lumine, quod eſt quidem increatum & a Deo emanans, ſed non divina ſubſtantia. Præterea ſic argumentatur Philotheus; Quemadmodum ſol ab oculo, ita Deus ab intellectu videtur: At ſol non poteſt videri ab oculo, niſi radiis ab illo effuſis; nam ſi quis propius accedere tentat, ob luminis immenſitatem exuritur, & excæcatur: Igitur neque Deus lux inacceſſa & inviſibilis conſpici poteſt ab intellectu, niſi in lumine quodam divino a ſe profluente. Poſtremum Græcorum illorum argumentum eſt: Lumen gloriæ eſt regnum Patris, paratum ſanctis ante mundi conſtitutionem: Regnum Patris æternum eſt, & increatum: Ergo æternum, & increatum eſt lumen gloriæ.

Verum contra hanc abſurdam Palamitarum opinionem immotum ſtat fundamentum, quod præmiſſum eſt cap. v. ſuperioris libri Prop. III. Quidquid eſt, aut Deus eſt, aut creatura: Lumen illud non eſt Deus: Ergo eſt creatura. Tum illud Barlaami, & Gregoræ: Quod oculis corporeis viſum eſt, non eſt lumen increatum ac divinum: Thaborium lumen corporeis oculis viſum eſt a diſcipulis: Ergo Thaborium lumen divinum, & increatum non erat. Hæc autem adeo ſunt inconcuſſa, ut ipſe Cantacuzenus Gregorii Palamæ ſtudioſiſſimus cap. 39. ſcripſerit: *Ut legatus Patrum verba ei recenſuit, ad cetera quidem ſe continuit: lucem autem in Thabor increatam audiens, O rem abſurdam, exclamat; fumum enim fugientes in ignem incidimus. Audi cælum, & auribus percipe terra. Lux in Thabor increata: quid ergo illa aliud, niſi Deus ſecundum vos? nihil enim increatum, niſi Deus. Si autem lumen illud neque res condita, neque Dei natura eſt, (Deum enim nemo vidit unquam) quid reliquum, niſi vos duobus Diis ſervire, uni quidem omnium fabricatori, quem & inaſpectabilem omnes confitemur: alteri vero ex ſententia veſtra ſub aſpectu cadenti, & increato lumini?* Cui argumentationi plura Cantacuzenus ipſe, & Philotheus Patriarcha reponunt, ſed futilia verba ſunt, ut obſervat in notis ad Hiſt. Cantac. Gretſerus.

Argumentis autem ſuperius poſitis facillime occurritur. Nam ad primum dico Synodum illam Byzantinam, aliaſque habitas in cauſſa Barlaami & Acindyni, non eſſe œcumenicas, ut falſo putat Prateolus, ſed Schiſmaticorum Græcorum ab Eccleſiæ ſinu, & veritatis fideique lumine aberrantium. Præterea neque certum eſt eam Synodum, præſertim cui Barlaamus interfuit, aliquid de increato lumine decreviſſe; ſed, ſi quid ſtatutum eſt, evenit poſtquam Barlaamus Byzantio diſceſ-

Digitized by Google

ſerat, frigidius catholicam veritatem ſubſtinente Acindyno. Quamquam vero Cantacuzenus ſcribit, Barlaamum a Palama publice convictum & propriam confeſſum ignorantiam, omnem diligentiam pro errore emendando impigre ſe adhibiturum promiſiſſe; Gregoras tamen lib. x. narrat noluiſſe Imperatorem, ut de his, quæ ad dogmata ſpectabant, ageretur, & Barlaamum ſub veſperam ſpectaculo Synodali abſoluto, ignominiam graviſſime ferentem, plenis velis in Italiam, & ad Latinorum inſtituta quibus erat educatus, rediiſſe. Secundum autem argumentum, quod in relatione de diſſidio Barlaami, & Palamæ refert David Monachus, ſi quid efficeret, probaret tantum errorem, qui olim apud Armenios invaluit, non poſſe divinitatem in ſe videri, & quem paullo ante impugnavi. Tertium nihil eſt præter anilem delirationem; quippe ſupponit operationes ac proprietates Dei realiter diſtingui a divina ſubſtantia, quemadmodum ſplendor ſolis a ſole. Poſtremum denique poteſt ultro concedi; nam regnum æternum paratumque ante mundi conſtitutionem nihil eſt aliud, quàm ipſe Deus, qui olim dixit Abrahæ: *Ego merces tua magna nimis*.

Refutata opinione Græcorum, videndum eſt de communi Scholaſticorum ſententia. Uno ore affirmant lumen gloriæ eſſe qualitatem, & habitum ſupernaturalem infuſum a Deo intellectui Beatorum, quo is ad videndum intuitive Deum elevatur. Quod Theologi probant his argumentis; ac primo: Non minus eſt permanens in beatis lumen gloriæ, quàm ſint in viatoribus fides, ſpes, caritas, & aliæ ſupernaturales virtutes: Iſtæ ſunt quidam habitus, & qualitates creatæ, & a Deo infuſæ: Ergo qualitas & habitus creatus, & infuſus a Deo, eſt etiam lumen gloriæ. Rurſus: Requiritur lumen gloriæ non ex parte objecti, cum illud ſit ſumme intelligibile, ſed ex parte potentiæ, quæ perfici debet, & ad actum ſupernaturalis viſionis expeditam adipiſci facultatem: Intellectus vero non poteſt hoc modo perfici, niſi creatam qualitatem a Deo infuſam recipiat. Denique: Lumen gloriæ neque Deus eſt, neque ipſa viſio, ut Nominales arbitrantur: Non eſt Deus, nam alias damnari non debuiſſent Beguardi, quandoquidem non negarent Deum ad beatam viſionem intervenire; neque eſt ipſa viſio, quia Viennenſe Concilium definit requiri lumen ad viſionem Dei, ideoque ſufficienter hanc ab illo ſecernit: Atqui ſi lumen gloriæ non eſt Deus, neque ipſa viſio, neceſſe eſt, ut ſit qualitas creata, & habitus ſupernaturalis animæ infuſus: Ergo, &c.

Huic ſententiæ tam firmiter adhærent D. Thomæ, ac B. Aegidii Diſcipuli, ut affirment, neque divinitus fieri poſſe quod abſque hujuſmodi creato lumine divina videatur ſubſtantia: quod ſequentibus demonſtrant argumentationibus. Non poteſt, inquiunt, oculus carnis videre ſolem niſi ejus lumine affectus: Ergo neque intellectus Deum, niſi ipſius fulgore ac lumine irradiatus. Ad hæc: Non ſufficit ad videndum

dendum Deum in ſe uberior concurſus, ut Scotiſtæ, Tournely, Duhamel, & communiter exiſtimant recentiores, cum iſtiuſmodi concurſus nihil ponat in potentia, ſed ſolum influat in actum: Requiritur ergo ſuperinfuſa aliqua virtus creata, quam lumen gloriæ propter munus mentem illuſtrandi compellamus. Tertio, ut arguit Contenſonius, tametſi Deus ſupplere poſſit cauſſæ ſecundæ efficientiam, & producere Ex. gr. lucem abſque ſole, non poteſt tamen efficere, ut cauſſa aliqua effectum producat abſque intrinſeca virtute producendi, & ſol illuminet non formatus vi illuminandi: Non ergo efficere poteſt ut intellectus divinitatem in ſe attingat, niſi ſuffultus ſit ſupernaturali luminis gloriæ virtute.

Ab hac communiori ſententia nonnulli recedunt, qui exiſtimant lumen gloriæ idem eſſe cum ſpecie impreſſa, quam major pars Theologorum docet eſſe eamdem divinam eſſentiam unitam menti beatorum. Et quidem nullam dari claram imaginem ac ſimilitudinem Dei, quæ creata ſit, rectiſſime probat D. Thomas, quoniam per ſimilitudinem inferioris ordinis nullo modo ſuperiora poſſunt cognoſci; non enim per ſpeciem corporis ſpiritum poſſumus intelligere, neque per ſimilitudinem hominis angelum: & conſequenter neque per creatam imaginem Aeternam divinamque intueri naturam. Neque vero ſpecies & imago tam pura & defæcata poteſt produci, ut inacceſſibilem lucem valeat quomodolibet adæquare. Quam D. Thomæ doctrinam divinitus revelatam noſter appellat Aegidius. Putat ergo Emmanuel Maignan cap. xv. Philoſ. Sacræ Prop. VII. lumen gloriæ eſſe eamdem ſpeciem Dei impreſſam, ſcilicet divinam eſſentiam conjunctam cum intellectu creato objective: quod probat ex corporeæ lucis analogia. Si enim, inquit, ſpecies coloris nihil aliud eſt, quàm lux ſuis radiis retinam feriens, quod communiter dicitur ſpecies intentionalis; neque erit lumen gloriæ aliud, quàm ipſa lux divinitatis intellectui beatorum conjuncta. Hac autem ſententia, ait præcedente propoſ. VI., optime conciliantur diverſæ Doctorum ſententiæ, quorum alii tradunt lumen gloriæ ſe tenere ex parte objecti, alii vero ex parte potentiæ. Nam cum ſit conjunctio divinæ eſſentiæ cum intellectu, & objectum & potentiam ſimul importat. Neque ſingularis eſt hæc opinio Maignan, ſed eam antiquiſſimi aliqui Scholaſtici tradiderunt, quos refert noſter Gavardi Tom. I. Scholæ Aeg. pag. 671. Atque a ſpecie impreſſa indiſtinctum eſſe lumen gloriæ putat etiam Vaſqueſius, ſed non exiſtimat, divinam eſſentiam uniri immediate beatorum menti per modum ſpeciei intelligibilis; quod etiam ſentit noſter Luſitanus, & Argentinas: falſo tamen, ut infertur ex dictis.

Parum ab hac ſententia diſtat Dionyſius Petavius, qui lib. VII. cap. 8. num. IV. duo notatu digna tradit: unum eſt, quod nemo hactenus liquido demonſtravit, qualis ſit hujuſmodi actuoſa facultas, qua

Dd 2 ad

ad videndum Deum ſpiritualis natura fulcitur. Alterum, quod ex veterum doctrina videtur potius ad objectum, quàm ad potentiam intellectricem referri. Antiquiores enim beatiſſimam illam lucem Deum ipſum interpretantur, ut Plotinus Enn. v. lib. III. c. 17. ubi de Deo inquit: *Hic verus eſt animæ finis lumen illud attingere: & per ipſum ipſum intueri: non alterius, inquam, lumine contueri, ſed per ipſummet, per quod & videt. Per quod enim illuminata eſt, idipſum eſt quod videri oportet.* Quibus ſimilia habet S. P. Auguſtinus lib. 1. de Peccat. meritis cap. 19. In Petavii itaque ſententia, nullum eſt lumen gloriæ, præterquam ipſe Deus; quamvis inquirendo potius hæc ſcribit, quàm rem obſcuriſſimam definiendo.

At Ludovicus Thomaſſinus lib. VI. cap. 16. num. VIII. & ſeqq. nedum arbitratur lumen gloriæ, quod a pluribus annis increbuit, increatum & a divinitate indiſtinctum; verum etiam eſſe ſpecialiter perſonam Spiritus Sancti beatorum mentes illuminantem. Profert vero in hujus ſententiæ confirmationem locum inſignem Baſilii lib. de Spiritu Sancto cap. 18., & alterum Gregorii Nyſſeni Orat. in S. Steph., qui diſertiſſime docent, Spiritum Sanctum eſſe lumen illud divinum, de quo Pſ. XXXV. *In lumine tuo videbimus lumen*. Addit ex iſtorum, aliorumque Patrum doctrina, quod ſicut non poſſumus videre Patrem niſi per Filium, ita neque Filium videre poſſimus niſi per Spiritum Sanctum, quem Filii imaginem ac ſimilitudinem etiam Athan. in Epiſt. ad Serapion. & Cyrillus Alex. in XXXIII. Theſ. nuncupaverunt. Ita inquit conſtare quo pacto beati videant Deum, & Deus tamen videri non poſſit niſi a ſeipſo, quia vis, & potentia qua videtur eſt Spiritus Sanctus, ſpecies in qua videtur eſt Filius; & mens creata ſub hac ſpecie, & in hoc lumine deliteſcens Deum videt. Hæc ille Tom. I. Th. Dogmat. p. 392.

In expoſitis Theologorum placitis ubique aliquid offenditur difficultatis. Communior Scholaſticorum opinio vera eſt in quantum locat lumen gloriæ in habitu & qualitate ſupernaturali elevante potentiam: ſed in eo quod ſitam plures volunt naturam iſtius habitus in entitate creata ab anima & intellectu diſtincta, mihi, ut verum fatear, non probatur. Quæ eſt enim tam efficax & ſpecioſa entitas inanimis & mortua, quæ inter creaturam & Deum, inter finitum & infinitum inducere poſſit adæquationem? Et ſi modo ad recte de veritatibus mutabilibus judicandum eget anima, ut diximus lib. I., incommutabili, & increato lumine veritatis: multo magis ſuperno & increato lumine opus erit ad videndam in ſe & facie ad faciem ipſam divinitatem, veritatemque immutabilem. Contra opinio Maignani in eo placet quod lumen gloriæ a divina natura unita per modum ſpeciei inſeparatum conſtituat; ſed munus luminis gloriæ non ſatis exponit. Sicuti enim Gratia ſupernaturalis non eſt ſola unio Deitatis per modum ſpeciei intelligibi-

gibilis, hanc enim gratiam non negabat Pelagius, qui admittebat propoſitionem ac manifeſtationem objecti ſub nomine legis ac doctrinæ, ſed neceſſaria eſt ulterius E. G. ad fidem qualitas ſupernaturalis confortans & elevans intellectum ac voluntatem: ita ad viſionem Dei non ſufficit unio objecti ad potentiam, niſi huic ſuperaddatur qualitas & habitus quidam ſupernaturalis, ut communiter tenent Scholaſtici. Præterea: Beguardi qui dicebant naturaliter poſſe videri Deum, conſequenter affirmabant divinam naturam naturaliter uniri animæ per modum ſpeciei intelligibilis, & tamen negabant neceſſitatem luminis gloriæ: Ergo ad lumen gloriæ præter unitionem divinæ eſſentiæ per modum ſpeciei aliquid aliud requiritur. Ob eamdem rationem non ſatis exacta videtur ſententia Petavii exiſtimantis lumen gloriæ ad ſubjectam rem, non ad videndi potentiam pertinere. Ultima Thomaſſini opinatio, me quidem judice, penitus falſa eſt. Recte ſiquidem Patres contra Macedonianos & Arianos demonſtrant Spiritum Sanctum eamdem habere divinitatem cum Filio, eamdemque Filium cum Patre, quia illuſtratione Spiritus Sancti cognoſcitur Filius, & revelatione Filii dignoſcitur Pater, eo quod res inferioris ordinis non poſſunt ideam rerum exhibere ſuperiorum. At ratio luminis gloriæ non poteſt ſpecialiter uni Perſonæ, & non aliis quadrare; tum quia omnes æqualiter in patria ſeſe exhibent aſpectabiles; tum quia indiviſa ſunt opera Trinitatis, quæ communibus & inſeparabilibus attributis exercentur. Addo totam Trinitatem eſſe unum lumen inacceſſibile, neque de Patris ſplendore veram fidem tenentibus ſeparari Filium, & Spiritum Sanctum, ut probat lib. 20. contra Fauſtum Magnus Auguſtinus. Ergo ſi Pater non videtur proprio lumine, neque videbitur lumine Spiritus Sancti, cum ſit idem lumen, unum, inſeparabile & indiſtinctum. Quæ cum ita ſint, ex præfatis omnibus ſcitis, ne trochi in morem agamur, profero theorema iſtud.

Propositio: Lumen Gloriæ eſt ipſe Deus, ſive divinum & increatum lumen beatorum menti intime affulgens, ſuoque fulgore ac motione imprimens illi qualitatem & habitum; qui tamen non eſt entitas quædam realiter diſtincta ab anima, ſed ejus ordo, affectio, & modificatio.

Quod lumen gloriæ ſit ipſe Deus intime præſens probatur. I. Ex Scripturis, quibus omnes Theologi probant hujus luminis neceſſitatem. Pſ. xxxv. 10. legitur: *Apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen*. Iſ. lx. 19. *Non erit tibi amplius ſol ad lucendum per diem, nec ſplendor lunæ illuminabit te: ſed erit tibi Dominus in lucem ſempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam. Non occidet ultra ſol tuus, & luna tua non minuetur: quia erit tibi Dominus in lucem ſempiternam*. Apocal. xxi. 23. *Et civitas non eget ſole, neque luna, ut luceant in ea: nam claritas Dei illuminavit eam, & lucerna ejus eſt*

eſt Agnus: & XXII. 5. *Non egebunt lumine lucernæ, neque lumine ſolis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos*. His verbis deſignari lumen gloriæ Theologi omnes fatentur: Atqui non aliud innuitur lumen præterquam ipſum Dominum, & Agnum, ideſt Verbum Patris: Ergo ipſe Dominus, ejuſque increatum divinumque lumen eſt lumen gloriæ.

Probatur 2. ex PP. præſertim Auguſtino, qui lib. de moribus Eccl. Cath. cap. XI. ait. *Secutio igitur Dei beatitatis appetitus eſt, conſecutio autem ipſa beatitas. Ac eum ſequimur diligendo, conſequimur vero non cum hoc omnino efficimur quod eſt ipſe, ſed ei proximi, eumque mirifico, & intelligibili modo contingentes, ejuſque veritate, & ſanctitate penitus illuſtrati, atque comprehenſi. Ille namque ipſum lumen eſt, nobis autem ab eodem illuminari licet*. Lib. XII. de Gen. ad lit. *Aliud eſt autem ipſum lumen quo illuſtratur anima, ut omnia vel in ſe, vel in illo veraciter intellecta conſpiciat. Nam illud ipſe Deus eſt, hoc autem creatura: quamvis rationalis & intellectualis ad ejus imaginem facta, quæ cum conatur lumen illud intueri, palpitat infirmitate, & minus valet. Cum ergo illuc graditur, & a carnalibus ſubtracta ſenſibus, illi viſioni expreſſius præſentatur, non ſpatiis localibus, ſed modo quodam ſuo etiam ſupra ſe videt illud, quo adjuta videt quidquid etiam ſe intelligendo videt*. In Pſ. XXXV. *Si lumen eſt, oculos meos parem*. Serm. 284. *Lumen eſt, accede, cape, vide*. Et lib. 1. de Peccat. mer. c. 19. *Verumtamen ſi percepto baptiſmate de hac vita emigraverit, ſoluto reatu, cui originaliter erat obnoxius, perficietur in illo lumine veritatis, quod incommutabiliter manet in æternum, juſtificatos præſentia creatoris illuminat*. Hoc loco male ſcribit Petavius lib. VII. cap. 8. indicari aliquod lumen a divina eſſentia diverſum: quod enim incommutabiliter manet in æternum eſt idem Deus.

Theologi, qui admittunt lumen creatum, reſpondebunt allata Scripturæ & Auguſtini teſtimonia intelligenda eſſe de luce objectiva, non de ea quæ ſe tenet ex parte potentiæ: ſed liquido ex dictis conſtat tam lucem objectivam, quàm illam, qua Deus videtur, eſſe idem divinum lumen; & eamdem ſempiternam divinitatis lucem eam eſſe, quæ videtur, & in qua videtur: quæ conſpicitur, & quæ illuminat: ad quam acceditur, & quæ capitur: qua illuſtratur anima, & quæ conſpicitur. Non ergo inter lucem objectivam & inter eam quæ ſe tenet ex parte potentiæ aliquod intercedit diſcrimen.

Ratione ita hæc propoſitionis pars ſuadetur. Requiritur lumen gloriæ ut Deus in ſe videatur, quod intellectus finitus & creatus diſponi debeat ad objectum ſupernaturale, quod longe ipſius naturam excedit: Qualecunque creatum lumen non poteſt ita intellectum diſponere ut clare videat Deum, qui omnem creatam potentiam ſupergreditur:

ditur: Ergo qualecunque creatum lumen non poteſt eſſe illud lumen gloriæ, quo Deus in ſe videatur. Deinde: Sicuti impoſſibile eſt per ſimilitudinem inferioris ordinis ſuperiora repræſentari & cognoſci, ita impoſſibile eſt per lumen ordinis inferioris ſuperiora videri, Ex. grat. per lumen candelæ cælum, per lucem ſolis angelum: Sed ex quo per ſimilitudines rerum inferiorum ſuperiora repræſentari non valeant, D. Thomas 1. P. q. XII. art. 2. recte probat non eſſe poſſibilem ſpeciem impreſſam creatam, quæ Deum, ut in ſe eſt, repræſentet: Ergo ex quo lumine ordinis inferioris ſuperiora non videantur, infertur non eſſe poſſibile lumen creatum, quo Deus videatur, ut eſt in ſe. Denique: Lumen gloriæ nihil aliud præſtat, quàm mentem illuſtrare, movere, ac perficere: Solum lumen divinum abunde illuſtrat, roborat, perficitque mentem beatorum, cum in ſe virtutem omnem perfectionemque contineat: Ergo ſolum lumen divinum eſt lumen gloriæ.

Quod vero præter intimam præſentiam increati luminis requiratur qualitas, habitus, ſeu animæ modificatio probatur I. Quia ex definitione Viennenſis Concilii neceſſe eſt ut elevetur potentia. Deinde quia ſola intima præſentia objecti non ſufficit ad viſionem, alias quilibet etiam viator, ac damnatus videret Deum; qui ubique eſt per ſuam immenſitatem, nobiſque ſemper intimior, ut ait Auguſtinus, intimo noſtro. Tertio quia anima videndo Deum perficitur ſimul ac movetur; ſola autem Dei præſentia neque perficit, neque movet.

Ergo ad primum communioris ſententiæ argumentum reſpondeo habitum fidei, ſpei, & caritatis eſſe qualitatem creatam & infuſam, non quod ſit entitas quædam diſtincta ab anima, ſed affectio, modificatio, & veluti impreſſio in ipſa anima divinæ efficientiæ ac virtutis: eo fere modo, quo figura & imago facta impreſſione ſigilli nihil eſt aliud, quam ſubjecti diſpoſitio, & affectio. Eſt igitur lumen gloriæ & lumen increatum, & qualitas etiam & habitus: lumen increatum ſi accipiatur pro lumine, quo anima perenniter illuſtratur; habitus & qualitas creata, ſi accipiatur pro affectione animæ, quam cauſſat divinum lumen. Ita ſolares radii ſunt lumen ſimul, & ſpecies intentionalis: lumen quatenus illuſtrant oculum; ſpecies, quatenus feriunt retinam, & axem opticum imprimunt. Ad ſecundum reſpondeo, utique lumen gloriæ ſe tenere etiam ex parte potentiæ, quoniam objectum intime præſens minime videretur, niſi ſeſe in mentem imprimeret, nec advertentiam, ad quam creatura nativam virtutem non habet, ſupernaturali efficientia produceret. Ad tertium dico lumen gloriæ eſſe quidem Deum interiori ſplendore deitatis propriæ affulgentem, ſed ulterius animam afficientem & illuſtrantem; & merito damnatos Beguardos, quoniam affirmaverant videri divinam eſſentiam ſolo lumine naturalis intelligentiæ, non lumine increato ac divino, de quo legitur: *In lumine tuo videbimus lumen*.

Con-

Conciliantur autem ex dictis diſcrepantiæ Theologorum, quorum aliqui negant etiam de potentia abſoluta videri poſſe divinitatem in ſe abſque lumine gloriæ, alii ex oppoſito affirmant. Etenim videri poteſt abſque lumine aliquo creato, & qualitate infuſa diſtincta realiter ab anima: & videri non poteſt abſque intima præſentia Dei mentem creatam moventis & elevantis.

Ad argumenta Maignani dico lumen gloriæ eſſe quidem divinam eſſentiam unitam intellectui beatorum, ſed huic unitioni addendam eſſe diſpoſitionem, & qualitatem effectam a Deo non ſolum intime unito, ſed etiam operante, ac movente. Atque hoc ſenſu exponendæ quoque ſunt Patrum auctoritates, quas conjecturam faciendo laudat & profert Petavius.

Ad Thomaſſini placitum aſſero, præter dicta, Spiritum Sanctum dici lumen gloriæ, quia iſtud non attinet ad naturæ ordinem, ſed ad gratiam, cujus auxilio ſupernaturalia opera efficiuntur. Spiritui enim Sancto gratiarum tribuuntur chariſmata. At quemadmodum lumen quod videtur non eſt ſola Spiritus Sancti perſona; ita lumine, quo videtur, non eſt ſolum Spiritus Sancti auxilium.

Oppones rurſus. Viſio beatorum eſt actio immanens vitalis: Actio immanens vitalis requirit principium intrinſecum animæ inhærens, quod non poteſt eſſe Deus, cui repugnat alteri, tanquam forma, inhærere: Ergo, &c. Confirmatur; etenim in voluntate ad amandum ſupernaturaliter Deum neceſſaria eſt gratia, quæ intrinſece animæ inhæreat.

Antiquiores quidam Theologi, inter quos Mayron in III. ſent. diſt. XII. q. 2. reſp. animam videndo & intelligendo non agere, ſed pati; ideoque diſparem eſſe inter intellectionem voluntatemque rationis cauſſam; plus enim ad agendum, quam ad patiendum prærequiritur. Et quidem humanam mentem intelligendo pati aſſentiuntur ſimul Platonici, & Carteſiani, qui docent haberi perceptionem ex quo mens a Deo informetur rerum ideis, ut II. parte lib. 3. de veritatis inquiſitione explicat inſignis Philoſophus Nicolaus Malebranch, Purchotius 2. parte Metaph. ſect. III. cap. 4. &c. Quin & veteres Peripatetici perceptionem ſpectare docent ad intellectum, quem vocant *poſſibilem*. At quia intelligendi opus exigit quidem ideas rerumque imagines, quibus mens formatur humana; ſed indaginem quoque veritatis, contemplationemque, qua mens excitata objecti impreſſione aut ſe convertit ad externa, aut quodammodo in ſeipſa recluditur; ideo conc. majori, diſt. minorem: Actio immanens, & vitalis requirit principium intrinſecum, quod ſit forma quædam, & qualitas diſtincta ab anima, nego: quæ ſit ipſa anima ſimul cum intima præſentia Dei illam efficienter adjuvantis, ac moventis, concedo.

Ad confirmationem dico: quemadmodum lumen gloriæ eſt Deus illu-

Digitized by Google

illuſtrans mentem & efficaciter voluntatem inflammans ad videndum ipſum Deum, eoque perenniter, beateque fruendum: ita gratia eſt Dei miſericordia, & voluntas ſanctam cogitationem, & bonum voluntatis motum operans. Atque hoc pacto tam lumen gloriæ, quam gratiæ auxilium, increatum, & creatum dicuntur; ideſt, increatum, quatenus ſunt Deus ipſe animæ illapſus ac præſens; creatum vero, quatenus ſunt animæ elevatio ac motio vi effectrice Dei præſentis & operantis producta, ut ſupra dixi. Addo quoque reſponſionem eorum, qui docent lumen gloriæ eſſe quidem habitum & qualitatem diſtinctam ab anima, ſed abſolute ſuppleri poſſe per uberiorem concurſum Dei; ſcilicet quod lumen non eſt formalis cauſſa, neque principium vitale; quoniam cauſſa formalis viſionis eſt ipſamet actio mentis: vitale autem dicitur, quod procedit a principio vitali intrinſeco, non quod ab exteriori producitur cauſſa; unde fit quod lumen gloriæ concurrat ad viſionem Dei tantum efficienter, ut probat art. 2. concl. 3. Tournely. Quamquam Deus & principium intrinſecum eſt, & operationum animæ potentior cauſſa, quam ſit qualitas quæcunque creata, tametſi rationem nullam habere poſſit partis, ac formæ; ut ait lib. 3. cap. 4. I. B. Du-Hamel. Sed de lumine gloriæ ſatis diſſeruiſſe mihi videor.

CAPUT IV.

An Palamitarum errori Chryſoſtomus, Theodoretus, & Hieronymus præluſerint?

SCRIPSIT Chryſoſtomus contra Eunomium, & Aetium Dei naturam adeo ſublimem ac impenetrabilem eſſe, ut Angelorum quoque prorſus ſuperet intelligentiam: eumque plures cum Græci, tum Latini nominis Patres ſecuti ſunt. Hinc abrepta ab incolis Montis Atho occaſio aſſerendi quod Deus videtur in lumine, ſive effluvio divinitatis, non autem in ſe. Vix Chryſoſtomum poſſe excuſari cenſet Gabriel Vaſquez diſp. XXXVII. cap. 2. & 3. ubi in deteriorem partem trahit alios quamplures. Dubitatur autem præ ceteris de Hieronymo, & Theodoreto: nam ſi poſſunt hi ad veram ſententiam accommodari; conciliabuntur facile & alii, quorum dicta ambigua ſunt & obſcura. Defendunt autem iſtos contra Vaſqueſium, alioſque pauciſſimos, omnes fere pii, doctique Theologi; ac præter illos, qui in Sententiarum libros commentaria ediderunt, Sixtus Senenſ. lib. VI. Biblioth. ann. 182. Ferdinandus Velloſillus in Advert. ad tom. I. Chryſoſt. quæſt. V. Natalis Alexander ſæc. IV. cap. V. art. XXX. Dupin. tom. III. Biblioth. Petavius lib. VII. cap. V. & VI. Capiſuccus in controverſiis, &c.

Serio autem in hac, aliiſque circa Patrum mentem diſputationi-

Digitized by Google

bus eſt obſervandum, qua occaſione, & quibus emergentibus hæreſibus ſcripſerint. Videntur enim aliquando in partes declinare extremas, oppoſitaſque adverſariis. Ita Cyrillus in ſuis contra Neſtorium Anathematiſmis ſcopum diſſertationum ejus non attendentibus viſus eſt ad Eutychianos deflectere, & ubi unam adſtruit Chriſti perſonam, duplicem negare naturam. Atque Auguſtinus adverſus Pelagianos originale peccatum, & Salvatoris gratiam demonſtrans viſus quandoque eſt imperitis ad partes acceſſiſſe Manichæorum, & ubi neceſſitatem prædicat gratiæ, arbitrii tollere libertatem. Itaque exorta Aetii & Eunomii nefaria hæreſi, Catholici PP. clamabant Deum eſſe inviſibilem, ideſt ejus naturam comprehendi non poſſe, neque evidentibus rationibus explicari.

Propositio I. Chryſoſtomus non viſionem Dei in ſe, ſed ſolam comprehenſionem poſſibilem eſſe negavit.

Affero ex eodem Chryſoſtomo teſtimonia luculentiſſima. Homil. III. in epiſt. ad Philipp. *Juſti*, inquit, *ſive hic, ſive ibi cum Rege ſunt: atque ibi quidem multo magis propius, non quaſi quodam interjecto veſtibulo, non per fidem, ſed facie ad faciem*. In Paræn. I. ad Theodorum lapſum: *Quid dicemus quando regiis cubiculis adapertis intueri licebit ipſum Regem, non per ſpeculum nec per ænigma, ſed facie ad faciem: non amplius inquam per fidem, ſed per ſpeciem?* Et in Oratione de S. Philogono: *Hic quidem nemo Deum vidit: illic autem qui adſunt, perpetuo vident, quatenus illum videre licet, non ſolum præſentem, verum etiam gloriæ ſplendore condecorantem cœtum*.

Deinde Chryſoſtomus animadvertens fore ut aliqui ſummam ei petulantiam objicerent, quod ne ſupremis quidem Virtutibus Deum comprehenſibilem eſſe affirmaverit, diſerte Hom. XIV. in Joannem docet, ſe creaturis illam denegare cognitionem, quam de Patre habet Filius, ideſt perfectam, & infinitam, & quæ divinam ſubſtantiam, ejuſque efficientiam exhaurit. Hunc vero ſeipſum interpretandi canonem ac regulam tradit. *Quoties audis Deum nullum vidiſſe, illud intellige, nullum eſſe qui Dei ſubſtantiam exquiſita ratione perceperit*. Ex quibus ſic argumentor: Qui tradit juſtos in patria videre Deum facie ad faciem, non tamen habere pleniſſimam divinitatis cognitionem, quam habet divinum Verbum; is proculdubio negat tantummodo poſſibilitatem comprehenſionis, non viſionis beatæ: Chryſoſtomus docet juſtos videre Deum facie ad faciem, ſed non adeo exquiſite ac plene, quemadmodum videt Filius: Ergo Chryſoſtomus non beatæ viſionis negat poſſibilitatem, ſed ſolius comprehenſionis.

Opp. I. Chryſoſtomus Hom. 23. in Geneſ. ait, *Divinæ gloriæ fulgurantem majeſtatem neque Cherubim, neque incorporeæ illæ Virtutes videre poſſunt, ſed averſæ facies tegunt objectis alis*: Et Hom. 14. in Joann. *Id quod eſt Deus non modo prophetæ non viderunt, ſed neque An-*

Angeli, neque Archangeli. Idem affirmat Hom. 2. 3. & 4. de incomprehenſibili Dei natura. Igitur poſſibilitatem viſionis Dei revera negat Chryſoſtomus.

Reſp. hæc de viſione perfecta, & exquiſita, cui adæquatur objecti intelligibilitas, eſſe accipienda. Conſtat reſponſio ex dictis, ex ſcopo Chryſoſtomi, ex præmiſſis contextibus, & ex verbis, quæ citata Hom. XIV. ſubjicit: *Multi Deum cognoſcimus, & tamen ipſam ſubſtantiam, qualis eſt, ſolus ejus Unigenitus cognoſcit, qui certam notionem, viſumque, & comprehenſionem habet, qualem Filium de Patre habere par eſt*.

Inſurgit Vaſqueſius: Citata Hom. XIV. ait Chryſoſtomus: *Si eos percuntaberis*, (ideſt Angelos) *nihil ab his de Dei ſubſtantia audies, ſed tantum referentes: Gloria in altiſſimis Deo, &c.* Igitur aliquid de ſubſtantia Dei enarrare non poſſunt: At narrare poſſent, ſi intuitive viderent: Ergo intuitive non vident.

Reſp. narrari, & explicari non poſſe divinam, altiſſimamque naturam vocabulo aliquo exprimente quidquid in ſe Deus eſt, ut dixi lib. II. cap. 1., ſicut enim circumſcribi non poteſt termino, ita explanari non poteſt voce; ut audacter putabant Aetii, & Eunomii gregales. Diſtinguo itaque primum conſ. Angeli aliquid de ſubſtantia Dei enarrare non valent, quod perfecte divinam cognoſcibilitatem, & notitiam adæquet, quam habet Unigenitus in ſinu Patris; concedo: Aliquid enarrare non poſſunt ulla prorſus ratione, ſubdiſtinguo, quia Deum non vident; nego: quia Dei natura etiamſi videatur mente, non poteſt deſignari verbis; concedo. Plura namque percipi poſſunt, quæ narrari non valent, ut de arcanis myſteriis, quæ vidit Paulus in raptu, ait 2. ad Corinth. XII. 4. *Non licet homini loqui*.

Inſiſtit Vaſqueſius: Anomæi non adeo erant inſani, ut ſibi comprehenſivam cognitionem arrogarent; non ergo de comprehenſione contra eos agit Sanctus Antiſtes.

Reſp. neg. ant. De Eunomio enim ſcribit idem Chryſoſtom. Homilia II. de incomprehenſibili Dei nat. *Auſus eſt homo dicere, Deum novi, ut ipſe Deus ſeipſum novit. Hæccine confutatione indigent? Hæccine demonſtratione? An non ſatis eſt, hæc ſola verba proferre, ut tota eorum impietas reveletur? Etenim hæc inſania eſt perſpicua, amentia inexcuſabilis, &c.* Et Hieronymus in cap. II. Matth. *Erubeſcat Eunomius*, inquit, *tantam ſibi notitiam Patris & Filii, quantam alterutrum in ſe habeant, vindicans*.

Opp. 2. Chryſoſtomus cognitionem Angelorum, quam de Deo habent, appellat revelationem, & indulgentiam ei ſimilem, qua ſeſe Deus Patriarchis, & Prophetis manifeſtavit.

Reſp. id quidem recte contra Anomæos; ut videlicet oſtenderet viſionem Dei non pertinere ad naturalem vim intelligentiæ, ſed eſſe

Digitized by Google

gratiæ beneficium ipſa fide, & prophetici ſpiritus illuſtratione præſtantius.

Opp. 3. Ut probet Dei inviſibilitatem, Chryſoſtomus utitur exemplo oculi corporei, atque idem de oculo affirmat & de intellectu Angelorum: Oculus corporis nullatenus videt Deum, ut eſt in ſe: Ergo per Chryſoſtomum neque oculus mentis, ſive intellectus.

Reſpond. Quemadmodum ad viſionem oculi requiritur imago radiis circumfuſis, & in tunicas, humoreſque inflexis finita ac picta, ita ad comprehenſionem neceſſaria eſt quod veritas & virtus objecti ſit in mente undequaque nota, & circumſcripta; unde infinitum nulla ratione poteſt a creatura comprehendi. Diſt. itaque majorem. Chryſoſtomus idem affirmat de oculo corporis, & de oculo mentis; ideſt, docet Deum immenſum atque infinitum nulla poſſe finita intelligentia comprehendi, ſicut non poteſt ulla ſenſibili ſpecie repræſentari, concedo: ideſt, putat eamdem vim ac potentiam ineſſe ſenſibus, ac menti; nego majorem.

Opp. ultimo: Aſſerit Hom. XIV. Deum viſum ab Angelis ſolummodo poſt aſſumptam humanitatem.

Reſp. Poſt aſſumptam humanitatem viſum fuiſſe ab Angelis divinum Verbum ſpeciali quodam modo comprehenſum & circumſcriptum, non in ſempiterna ſubſtantia, ſed in forma ſervi, & in ſimilitudine hominum.

Propositio II. Ut Chryſoſtomus, ita Theodoretus immerito erroris in hac quæſtione a quibuſdam inſimulatur.

Seſe abunde purgat Theodoretus ſequentibus locis. Comment. in epiſt. ad Epheſ. tom. III. ſuorum operum ait: *Nunc bonorum, quæ ſperantur, magnitudo eſt quidem omnino ignota fidelibus. Per fidem enim ambulant, non per ſpeciem: tunc autem videbunt facie ad faciem.* Et in vita S. Jacobi Anachoretæ, *Collectis*, inquit, *undique multis prophetis, multiſque Apoſtolis, & Martyribus quamplurimis omnes una in arca repoſuit, cum ſanctorum populo habitare cupiens, & cum eis reſurgere, divinoque conſpectu potiri.* Habet ſimilia in vita S. Euſebii. Itaque hinc ratio iſta depromitur: Qui vident facie ad faciem, & divino potiuntur conſpectu, Deum, ut in ſe eſt, intuentur: Juſtorum animæ per Theodoretum vident facie ad faciem, divinoque aſpectu & contemplatione potiuntur: Ergo per Theodoretum Deum, ut in ſe eſt, intuentur.

Opp. 1. Theodoretus in Dialogo, qui inſcribitur Atreptos, ideſt, *Immutabilis*, ait: *Impoſſibilis eſt hominibus, imo etiam Angelis divinæ naturæ contuitus.* Et in cap. 14. epiſt. 1. ad Corinth. *Hic videmus ſymbola Dominici corporis: illic autem ipſum Deum videbimus; id enim ſignificat* facie ad faciem. *Videmus autem ejus, non quæ ſub aſpectum non cadit, naturam, quæ a nullo cerni poteſt: ſed eam, quæ de nobis ſum-*

ſumpta eſt. Ergo Theodoretus facie ad faciem ſolam Chriſti humanitatem videri teſtatur, non vero inacceſſam divinamque naturam.

Reſp. Theodoretum priores tres Dialogos conſcribere contra Eutychianos, qui cum unicam aſſererent in Chriſto naturam, conſequenter putabant etiam divinam in terris apparuiſſe. Quoniam vero Hæreticus, quem Heraniſtem vocat, plures errores ex ſuperioribus hæreſibus ſimul confuerat, ut in Præfatione Atrepti Theodoretus declarat, ob Anomæorum qui tunc graſſabatur errorem, divinam eſſentiam indiſcriminatim vocat inviſibilem, ea nempe viſione, quam arrogabant ſibi Eunomiani, comprehenſiva, ac pleniſſima. Diſt. itaque ant. Impoſſibilis eſt per Theodoretum divinæ naturæ contuitus, corporeis oculis, ut exiſtimabant Eutychiani, concedo; oculis mentis, ſubdiſtinguo, contuitus modulo rationis noſtræ attemperato, qualem ſtatuunt Orthodoxi, nego: exquiſitus ac plenus, qualem jactabant Anomæi, conc. Hujus autem diſtinctionis priorem partem tradit aperte eodem Dialogo Theodoretus, ubi poſtquam aſſeruit divini Verbi incarnationem ex Baruch v. 15. *Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt*: & ex Apoſtolo 1. ad Timoth. 6. *Deus manifeſtatus eſt in carne*; ait: *Apte ergo divinus dicit Apoſtolus, Deus manifeſtatus eſt in carne. Per hanc ſiquidem apparuit natura, quæ cerni non poterat. Per hanc illam quoque viderunt Angelorum turmæ: viſus eſt enim, inquit, Angelis. Nobiſcum igitur hujus doni particeps facta eſt etiam incorporea natura*. Nimirum Angeli poſt incarnationem Dominicam viderunt Deum indutum humanitate, qui non poterat divinitate comprehendi; ut dixi præced. prop. ad ult.

Quod vero Theodoretus deneget Angelis ſolam viſionem plenam & comprehenſivam, conſtat ex eodem Dialogo; ubi poſtquam comparavit viſionem Angelorum ei, quam & Prophetæ & Patriarchæ habuerunt degentes adhuc in terris, excludere ſe comprehenſionem, quam ſibi Aetiani arrogabant, ſatis indicat dicens: *Sic ergo de Angelis intelligamus audientes quod ſemper vident faciem Patris veſtri: non vero vident divinam ſubſtantiam, quæ nec circumſcribi, nec comprehendi, nec mente percipi poteſt, & quæ univerſa comprehendit*. Commentariis autem in Epiſt. 1. ad Corinth. conſtat ſermonem inſtituere de Chriſti humanitate, cui recte poteſt accomodari illud Apoſtoli: *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate; tunc autem facie ad faciem*. Nam videndi quoque Salvatorem noſtrum flagramus ardore, quem adoramus ſpeciebus ac ſymbolis velatum in Sacramento Corporis ſui. Quo inflammatus ardore idem Apoſtolus ad Philipp. 1. 23. *Coarctor*, inquit, *deſiderium habens diſſolvi, & eſſe cum Chriſto*.

Opp. 2. Trahitur a nobis Theodoretus in hunc ſenſum, quoniam in Comment. Ep. ad Epheſ. fatetur Juſtos aliquando viſuros Deum facie ad faciem: Atqui hoc etiam loco loquitur de Humanitate Chriſti: Ergo nul-

go nullo fundamento ad communem ſenſum ille pertrahitur. Pr. minor; nam recitatis verbis hæc ſubnectit: *Videbunt naturam pro nobis aſſumptam, ab omni creatura adoratam, & ſanctos una regnantes.*

Reſp. diſt. mi. Loquitur Theodoretus de humanitate Chriſti, quæ ſola ſit aſpectabilis fidelibus, & infidelibus poſt corporum reſurrectionem in extremo Judicio, concedo: quæ ſola ſit viſibilis beatis Animabus in Paradiſo Sanctorum, nego. Diſtinguit illic Theodoretus quod videbunt Juſti, qui ambulant per fidem, & quod videbunt fideles ſimul, & infideles. De Juſtis affirmat viſuros magnitudinem bonorum, quam vident modo per ſpeculum & in ænigmate: de utriſque ait, quod aſpicient aſſumptam a divino Verbo naturam. *Fideles*, inquit, *vident tanquam in ſpeculo & in ænigmate: per fidem enim ambulant non per ſpeciem: tunc autem videbunt facie ad faciem.* Et ſtatim: *Fideles & infideles videbunt naturam ex nobis ſumptam, &c.* Itaque per Theodoretum qui ambulant per Fidem videbunt facie ad faciem ignotam nunc bonorum omnium amplitudinem, quam credunt ac ſperant; Infideles vero ſolam Redemptoris humanitatem, non illam beatitatis plenitudinem, quam præparavit Deus diligentibus ſe. Ergo Fideles ac juſti præter ſumptam a nobis naturam, ſempiternam quoque ac divinam intuebuntur.

Propositio III. Neque D. Hieronymus viſionem divinitatis in ſe credidit eſſe impoſſibilem.

In Commentariis ad 1. Eſaiæ caput v. 10. ſcribit S. Hieronymus: *Homo igitur Dei faciem videre non poteſt. Angeli autem etiam minimorum ſemper vident faciem Dei. Et nunc in ſpeculo videmus & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem, quando de hominibus in angelos profecerimus, & potuerimus cum Apoſtolo dicere: nos autem omnes revelata facie gloriam Dei ſpeculantes in eamdem imaginem transformamur a gloria in gloriam, quaſi a Domini ſpiritu.* Quæ Epiſtola 112. explicans Auguſtinus ait: *In his verbis hominis Dei multa conſideranda ſunt. Primum quia ſecundum apertiſſimam Domini ſententiam etiam ipſe ſentit tunc nos viſuros faciem Dei, cum in Angelos profecerimus, quod erit utique in reſurrectione mortuorum.*

Dices: Ait ibidem Hieronymus: *Faciem Domini ſecundum naturæ ſuæ proprietatem a nulla videri creatura.*

Reſp. non videri quidem divinitatis naturam juxta ſui proprietatem, ſcilicet plene, & tam exquiſita cognitione, quæ illius æquare poſſit infinitatem.

Quoniam vero hujus generis plurima reperiuntur in Patribus, propter quæ a Vaſqueſio adducti ſunt in ſuſpicionem erroris; triplicem, ad illorum ſenſum deprehendendum aperio viam. Ac prima eſt, ſi eos interpretemur de oculis corporeis, quibus omnino redditur inviſibilis ſubſtantia ſpiritualis & inextenſa. Et quidem *viſio* uſitatiſſima ſignificatione

tione corporis ſenſum videtur potius deſignare, quàm mentis: ut enim in 1. Periarchon ſcribit Origenes, ſive germanus ille, ſive Rufini fraude depravatus, *Aliud eſt videre, aliud cognoſcere. Videre & videri, corporum res eſt: cognoſci & cognoſcere, intellectualis naturæ eſt.* Hinc Joann. xx. 19. & innumeris Scripturæ locis, verbo *videndi* ſenſus comprehenditur, ſeu corporalis ſubſtantiæ contuitus. Altera via planiſſima & expedita eſt, ſi Patrum dicta accipiamus de comprehenſione, de qua S. P. Auguſtinus ait: *Ideo Deum nemo vidit unquam, quia eam, quæ in Deo habitat, plenitudinem divinitatis nemo conſpexit, nemo mente aut oculis comprehendit.* Quo ſenſu Theodoreti & Chryſoſtomi verba paullo ante ad dogma Catholicum revocavimus. Poſtremo plura de præſentis vitæ ſtatu, præſertim vero juxta nativam mentis capacitatem poſſunt exponi; de qua priori capite diſputavimus. Hanc triplicem rationem ac viam oſtendit lib. VI. Bibl. S. Sixtus Senenſis: is eam acceperat a D. Thoma 1. P. q. XII. art. 1. ad 1., qui præſertim ſecundum interpretandi modum amplectitur: & Angelicus Doctor ex Auguſtino laudata Epiſtola 112. modo 114. ad Paulinam. In qua Epiſtola S. P. priorem viam aperit cap. 5. dicens: *Corporalibus oculis non quæritur, nec circumſcribitur viſu.* Secundam cap. 6. ubi ait: *Plenitudinem divinitatis nemo comprehendit.* Tertiam ac ultimam cap. 14. ſcribens Deum *inviſibilem eſſe natura, videri autem, cum vult, ſicut vult.* Tanto Magiſtro non erit perdifficile Ambroſii, Eucherii, Anaſtaſii, Theophilacti, Euthymii, aliorumque ſenſa deprehendere.

CAPUT V.

Num juxta Auguſtinianam Theologiam Dei natura oculis cerni poſſit corporeis.

CORPORALIBUS oculis Deum eſſe inviſibilem univerſa fatetur Theologorum caterva, ita ut mirentur aliqui eximium Eccleſiæ Doctorem Auguſtinum in re tam manifeſta ac patente dubium ancipitemque extitiſſe. Imo vir clariſſimus & in aſſidua veterum lectione verſatus non ſolum Sanctum Parentem dubium natare ſcribit; verum etiam aliquando oppoſitum opinantis partes agere, & ne tolerabilem quidem opinionem explicare. Petavii lib. VII. Theolog. Dogmatum cap. 11. num. 3. iſtud judicium eſt. At habet Auguſtinus in Sacrarum diſciplinarum palæſtris innumeros ac ſtrenuiſſimos Defenſores; qui tenent perſpicaciſſimæ mentis Patrem nullibi aſſeveranter contrariam vulgari opinioni tradidiſſe ſententiam. Ego vero omnium minimus non ſolum Auguſtini ingenuam probo doctrinam; ſed fidenter quoque pronuncio, præſtantiſſimum Eccleſiæ Doctorem & firmiſſime Deum carnis oculo inviſibilem tradidiſſe, & circa hanc veritatem nunquam penitus dubitaſſe.

taſſe. Atque id lubentius affirmo, quod præter Auguſtiniani inſtituti Scriptores certum iſtud ratumque habeant Thomaſſinus lib. VI. cap. XV. Juenin diſſert. IV. art. 3. Cardinalis Gotti Tract. de Viſ. Dei Quæſt. I. Dub. V. Tournely Qu. X. art. I. Habert cap. XIV. Paragraph. IV. Boucat Tom. 2. diſſert. I. art. VII. aliique quamplurimi.

Ut vero juxta Auguſtini principia quæſtio ſolvatur, & ſimul ejus auctoritas vindicetur, recolendum eſt, quod monui cap. 2. prop. 1., in hoc ſitam eſſe oculi naturam, ut ad ejus viſionem requiratur, quod anima ſeſe convertat ad contemplandam rem objectam non immediate in ſe, vel in idea congenita, ſed in imagine, quam radii a ſingulis objectorum punctis prodeuntes, & in tunicas & humores inflexi mirabili naturæ magiſterio pingunt in retina. Quapropter viſio ſuapte natura exigit, ut per eam exteriora cernantur objecta, eaque partibus ſingulis, tanquam penicillis, in oculi fundo exaratis, non in ſe inſpiciantur: quod ſi fieret, non ſenſus perageretur, ſed intellectio. Eadem enim anima & ſentit & intelligit: ſentit ac videt miniſterio oculorum, dum per radiorum impulſum fertur in ſimulacra vi exteriori depicta: intelligit, dum ad internas ac per ſe notas ideas convertitur.

Notandum prætcrea ætate Auguſtini fuiſſe nonnullos etiam Epiſcopali præditos dignitate, qui aſſerebant in altera vita futurum fore, ut Deus corporalibus oculis videatur, quam opinionem S. P. Epiſtola 92. alias 6. refellit, veramque dementiam appellat. Sed cum quidam Epiſcopus Auguſtiniana Epiſtola illatam ſententiæ ſuæ notam conquereretur, & aſſereret poſt generalem corporum reſurrectionem carnales oculos evaſuros ſpirituales & alterius naturæ, & conſequenter ad videndam in ſe divinitatem idoneos; Auguſtinus ſingularis modeſtiæ exemplo, & pacis ſervandæ laudabili ſtudio dedit ad Fortunatianum Epiſtolam 148. olim 111. in qua veniam enixe precatur, ſi quid in præcedenti acerbius a ſe ſcriptum fuerit; repetens tamen recta fide tenendum eſſe quod Deus, cum ſit incorporeus, eſt omnino oculis carnalibus inviſibilis. An vero poſt reſurrectionem corpora alterius futura ſint conditionis ac naturæ, ut efficiantur ſpiritualia, propter commotum Epiſcopum definire non exiſtimat opportunum: ſed tamen argumenta profert invicta, quibus hæc poſtrema opinatio impugnatur, quam merito dicit tolerabiliorem priori, ideſt arbitrantium quod Deus videri poſſit oculis hujus corporis: *quia*, inquit, *conatus mentis utcunque ferendus eſt volentis corpus convertere in ſpiritum*; *non in corpus Deum*. Pollicetur autem ſe de hoc corpore ſpirituali alibi diſputaturum: quod præſtat Epiſt. 147. alias 112. & lib. XXII. de Civit. Dei cap. 29. ita tamen, ut ubique propendeat in ſententiam negantem corpus illud ſpirituale, de quo unicuique liberum relinquit opinandi quidquid ſibi videbitur magis accedere ad veritatem.

Diſtinguenda eſt igitur duplex quæſtio; una, in qua Auguſtinus con-

Digitized by Google

conſtantiſſime perſtitit, & negantem ſententiam propugnavit, poſſit ne divinitas cerni corporeis oculis: alteram, quam prudentiſſime indefinitam reliquit, ſed propriam nihilominus aperuit mentem, num corpora reſurgentium erunt ſpiritualia. Quibus prænotatis oſtendam 1. Auguſtinum firmiſſime tradidiſſe, quod Deus nulla ratione videri poteſt oculo corporali: deinde quod prudenter definire noluit quæſtionem de ſpirituali corpore reſurgentium: ulterius quod hæc nullo modo ſpectat ad præſentem diſputationem; & denique, licet iſtam arbitrio reliquerit opinantium, ſe tamen ſtare pro contraria ſententia ſatis manifeſtaſſe, atque ſpiritualia reſurgentium corpora negaviſſe.

Propositio I. Auguſtinus affirmavit Deum inviſibilem eſſe corporeis oculis, non dubitanter, ſed aſſertive.

Hanc propoſitionem probo apertiſſimis ejuſdem Auguſtini teſtimoniis. Nam lib. 1. de Trinit. cap. 6. ait: *Videri autem Trinitas humano viſu nullo modo poteſt*. Et lib. VIII. cap. 4. *Non enim eſt corpus, ut carneis oculis inquiratur*. Lib. de ſerm. Dom. in monte cap. 2. *Quàm ergo ſtulti ſunt illi, qui Deum iſtis exterioribus oculis quærunt, cum corde videatur*. Et Epiſt. ad Italicam 6., nunc 92. *Deus eſt lux mentium purgatarum, non iſtorum corporis oculorum. Erit ergo tunc mens idonea, quæ illam lucem videat, quod nunc nondum eſt. Hoc autem oculus videre corporis neque nunc poteſt, neque tunc poterit*. Et prope finem ejuſdem Epiſtolæ: *Multa proferri poſſunt ad iſtam dementiam refutandam. Ad hoc enim fide corda noſtra mundantur, quia nobis fidei merces viſio Dei promittitur. Quæ ſi per corporis oculos erit, fruſtra ad eam percipiendam Sanctorum animus exercetur*. Hanc vero ſententiam tanta conſtantia tenuit Auguſtinus, ut male eam quibuſdam audientibus, Epiſtola CXLVIII. ad Fortunatianum Siccenſem Epiſcopum ita ſcripſerit: *Sicut præſens rogavi, & nunc commoneo, ut fratrem noſtrum, de quo collocuti ſumus, videre & rogare digneris, ut ignoſcat mihi ſi quid durius & aſperius in ſe dictum accepit in ea Epiſtola, quam me modo ſcripſiſſe non pœnitet, quia dixi iſtius corporis oculos nec videre Deum, nec eſſe viſuros. Cauſſam quippe adjunxi cur hoc dixerim, ne ſcilicet Deus ipſe corporeus eſſe credatur, & in loci ſpatio intervalloque viſibilis. Nihil enim videre aliter iſtius Corporis oculus poteſt. Et ne illud quod dictum eſt*, facie ad faciem, *ſic accipiatur, tanquam membris corporis terminatus ſit Deus. Ideo me ergo dixiſſe illud non pœnitet, ne de ipſo Deo tam impie ſentiamus, ut eum non ubique totum, ſed per localia ſpatia diviſibilem exiſtimemus. Talia quippe his oculis novimus*. Non video quid his manifeſtius poſſit proferri.

Propositio II. Auguſtinus nedum tradidit oculis carneis non poſſe conſpici Deum, ſed ipſe omnia ſuppeditavit argumenta, quæ proferunt in hac quæſtione Theologi, & alia longe clariora his, quibus utuntur vulgares Scholaſtici.

Theologi probant oculum corporeum non poſſe ad viſionem attolli divinitatis triplici genere argumentorum, Scripturis, Patribus, ac ratione. Scripturis, quia locis citatis cap. 1. Prop. 1. Deus dicitur inviſibilis, & cum non ſit inviſibilis mente, conſequitur quod ſit inviſibilis carnali oculo. Patribus, quoniam id aſſerunt Ambroſius, Hieronymus, & alii. Ratione, quia ſpiritualia non ſunt objectum potentiæ corporeæ: Atqui hæc omnia diſertiſſime tradidit Auguſtinus: Ergo Auguſtinus ipſe argumenta omnia ſuppeditavit, quibus probant Theologi Deum cerni non poſſe oculis corporalibus. Prob. mi. Auguſtinus Epiſtola XCII. ad Italicam n. 3. exponens textum Apoſtoli 1. ad Tim. 6. *Lucem habitat inacceſſibilem, &c. Per hoc*, inquit, *videri ab homine non poteſt, per quod videt homo corpore corpora. Nam ſi mentibus piorum eſſet inacceſſibilis, non diceretur Pſ. 33. Accedite ad eum, & illuminamini: & ſi mentibus piorum eſſet inviſibilis, non diceretur: Videbimus eum ſicuti eſt*. Alia ſcripturarum loca eodem modo S. P. exponit Epiſt. 147. alias 112. cap. 9. & 148. olim 111. cap. 3. Priorem ergo argumentationem ex Scripturis petitam idem Auguſtinus Scholaſticis præmonſtravit. Alteram ex Patribus quis Auguſtino tradidit luculentius? Eadem Epiſtola CXLVII. cap. 6. recitat plura ex Comment. Ambroſii in Lucam lib. 1. cap. 3. Inter quæ hæc habentur: *Nec in loco Deus videtur, ſed mundo corde; nec corporalibus oculis quæritur, nec circumſcribitur viſu, nec tactu tenetur, nec auditur afflatu, nec ſentitur inceſſu*. Alia profert cap. XI., alia cap. XIV., alia cap. XXIII. n. 7. *Sanctus autem Hieronymus ait*: (hæc Auguſtinus) *Videre Deum ſicuti eſt in natura ſua, oculus hominis non poteſt*: & n. 9. *Alio loco evidentius dicit, non ſolum Patris divinitatem, ſed nec Filii quidem & Spiritus Sancti, quæ una in Trinitate natura eſt, poſſe oculos carnis aſpicere, ſed oculos mentis*. Igitur Auguſtinus nec argumenta prætermiſit, quæ a Patrum auctoritate petuntur. Rationem autem, qua utuntur Theologi, affert magnus Auguſtinus Epiſt. ad Italicam n. 3. ſcribens: *Omne quippe quod oculis corporis conſpici poteſt, in loco aliquo ſit neceſſe eſt, nec ubique ſit totum, ſed minore ſui parte minorem locum occupet, & majore majorem. Non ita eſt Deus inviſibilis & incorruptibilis*. Vide & Epiſt. 148. n. 1. Quælibet ergo Scholaſticorum argumenta, quibus probatur divinam ſubſtantiam inviſibilem eſſe corporeis oculis, S. P. Auguſtinus prævidit, protulit, illuſtravit.

Præter ea, quæ Scholaſticis ſunt communia, quædam ille producit clariſſima & apertiſſima. Primum eſt a natura oculi, quæ, ut prænotavi, eſt potentia attingens objecta externa in imagine radiorum adminiculo picta, non percipiens in ſe immediate res intime præſentes, nam hoc munus eſt intellectus. At Auguſtinus appoſite hoc utitur ratiocinio Epiſt. 148. num. 2. ubi ait: *Iſtius namque corporis oculos dixi non viſuros Deum, hoc intuens quod iſtius corporis oculi omnino non poſſunt*

poſſunt cernere niſi corpora, quæ ab eis aliquo loci intervallo ſeparata ſunt: nam ſi nullum intervallum ſit, nec ipſa corpora per eos videmus. Quibus ſimilia habet S. Fulgentius ad Inquiſit. 3. Ferrandi. Ex quo ſequitur Deum videri non poſſe oculo corporis, quoniam intime præſens eſt menti.

Deinde utitur S. Pater exemplis aptiſſimis. Quorum primum eſt depromptum ab aliis ſenſibus: de quibus ſcribit in Epiſt. ad Italicam n. 5. *Cur ſolis oculis corporeis hoc donum attributum eſſe contendunt, non autem ceteris ſenſibus? Sonus ergo erit Deus, ut poſſit etiam auribus percipi? Et halitus erit, ut ſentiri poſſit olfactu? Et liquor aliquis erit, ut poſſit bibi? Et moles erit, ut poſſit & tangi?* Aliud exemplum petit ex caritate, de qua Epiſt. 147. n. 44. ait: *Ecce etiam caritas quantulacumque in noſtra voluntate conſiſtit, nobiſque conſpicua eſt, nec in loco videtur, nec corporalibus oculis quæritur, nec circumſcribitur viſu, nec tactu tenetur, nec auditur affatu, nec ſentitur inceſſu; quanto magis Deus ipſe, cujus hoc pignus in nobis eſt?* Tertium exemplum ingenioſiſſime affert ex hac eadem diſputatione; petit enim cap. 16. illius Epiſtolæ a Paulina, utrum ea, quæ vera eſſe diſcernit ex jam propoſitis ac diſputatis, videantur mente, vel corpore. Et poſtquam oſtendit videri intellectione, non ſenſu: *Iis ergo, quæ vides* (inquit) *diligenter fidenterque perſpectis atque diſtinctis, attende, quæ credis in hoc ipſo ſermone, &c.* Quorum argumentorum hæc vis eſt: Si poſſet corporalibus oculis divinitas in ſe videri, poſſet & tangi, & bibi, & olfactu, halituque ſentiri: poſſet videri caritas, fides, veritas, & mentis perceptio, quæ ſolo animo diſcernuntur. Atqui nullus affirmat poſſe Deum ut in ſe eſt, manibus, auribus, naribuſque ſentiri, vel ſub carnalium oculorum aſpectu cadere virtutes, animique paſſiones. Ergo nullus pariter debet aſſerere, quod oculis carnalibus poſſit divinitas videri immediate in ſe ipſa.

Propositio III. Utrum poſt Reſurrectionem Beatorum corpora futura ſint ſpiritualia, & oculi alterius ab iſtis naturæ, eſt alia quæſtio a præcedenti: & hanc S. Pater prudentiſſime non definivit.

Evidenter hanc propoſitionem demonſtrat S. Pater Epiſt. CXLVII. num. 49. ſcribens. *Sunt autem alii Deum quidem ipſum corpus non eſſe minime dubitantium; ſed ideo eos, qui ad vitam æternam reſurgent etiam per corpus Deum viſuros putant, quoniam talem ſperant ſpiritalis corporis qualitatem, ut etiam ipſa quæ caro fuerat, ſpiritus fiat. Quod ſi ita eſt, quantum diſtat a ſuperiori opinione, & quam ſit tolerabilius, etiamſi verum non ſit, puto facillime judicari. Primum, quia multum intereſt, utrum de Creatore, an de creatura aliter aliquid ſentiatur, quàm veritas habet. Deinde, quia conatus mentis, utcunque ferendus eſt, volentis corpus convertere in ſpiritum, non in corpus Deum. Poſtremo quia id quod ego in Epiſtola mea dixi de iſtis noſtræ* car-

Digitized by Google

carnis oculis, quia neque nunc poſſunt, neque tunc poterunt Deum videre, etiam ſic verum eſt: non enim dictum eſt niſi de oculis corporalibus, quod tunc non erunt, ſi corpus ipſum ſpiritus erit; ac per hoc corporei oculi nunquam Deum videbunt, quia cum videbitur, ſpiritus eum, non corpus videbit.

Ratione quoque probatur. Affirmare quod Dei natura cerni poſſit corporalibus oculis, quum iſti, ut conſtat ex dictis, non poſſint cernere niſi corpora, eſt impie ſentire de Deo, illumque per localia ſpatia facere diviſibilem; quæ eſt hæreſis Anthropomorphitarum & Audianorum: credere autem quod corpus ex animali reſurgat ſpiritale, ut videre poſſit ſubſtantiam incorporalem, nulliſque membrorum lineamentis ac finibus terminatam, non eſt aliquid impium de Deo ſentire, neque illum intervallis locorum circumſcribere. Ergo qui affirmat in generali reſurrectione corporeos oculos ſpiritualis futuros eſſe naturæ, non affirmat oculos poſſe, dum carnales ſunt, & corporei, divinam in ſe videre naturam: & conſequenter hęc quæſtio longe diverſa eſt a priori.

Quod vero S. P. prudenter ſe geſſerit, dum quæſtionem hanc in ſuſpenſo reliquit, probatur. Quæſtio utrum Deus videri poſſit oculis carnis duplici ſenſu agitabatur, ut conſtat ex eadem Epiſt. cap. XXI. Aliqui præſumebant Deum eſſe corporeum, & conſequenter poſſe videri corpore: & aliqui fatebantur Deum eſſe incorporeum, poſſe tamen videri oculo corporis, ſi corpus vertatur in ſpiritum. Prima ſententia eſt hæreſis Anthropomorphitarum: altera eſt quæſtio pure philoſophica: illa falſa eſt, & ſacris literis & rationi adverſatur; hæc, licet ſit falſa, difficile exemplis & Scripturarum auctoritate poteſt convelli. Ut prior ſententia refutetur, ſatis eſt ſi demonſtretur Deum non poſſe videri oculo corporali: ut impugnetur altera, neceſſe eſt ut demonſtretur corpus animale non eſſe in ſpiritus naturam tranſiturum. Jam vero ita argumentor. Prudenter ſe gerit quiſquis hæreticam impugnaturus ſententiam illam undequaque exagitat, & philoſophicas quæſtiones aut prætermittit, aut ad illam hæreſim evertendam detorquet: Auguſtinus, dum probat carnales oculos non poſſe Deum cernere, impugnat hæreſim Antropomorphitarum opinantium Deum eſſe corporeum; & contra hanc hæreſim detorquet philoſophicam quæſtionem, quia ſi neceſſe eſt ut oculi ſpirituales evadant ad hoc ut poſſint videre Deum, jam Deus non eſt corporeus; & ex alia parte quæſtionem hanc philoſophicam non definit; Ergo Auguſtinus prudenter ſe geſſit.

Si dixeris, Cur ergo Auguſtinus quæſtionem de Corpore ſpiritali pertractat citata Epiſtola CXLVII. eamque repetit lib. XXII. de Civit. Dei cap. 29. ubique nutans, & anceps? Reſponſio eſt in promptu. Dixi, contra Auguſtini librum de videndo Deo, ſive Epiſtolam CXLVII. vel

vel alteram XCII. ad Italicam muſſitaſſe Epiſcopum quemdam Audianum, de quo ſcribit Fortunatiano alteram exemplari plenam humilitate. Ne Audianus Epiſcopus perſiſteret aſſerendo Deum eſſe corporeum, propterea quod videri debet in cælo, reſpondet argumentis jam recitatis, quod videri quidem debet, ſed mundo corde, ac mente, non oculo. Ne inſurgeret Audianus, eſſe opinionem multorum, quod Deus videri quoque debeat oculo corporis; ne alio diſputationem avertat, ſtatim Auguſtinus reponit, ne in horum quidem ſententia conſequi Deum eſſe corporeum, quoniam hi talem ſperant ſpiritalis corporis qualitatem, ut etiam ipſa, quæ caro fuerat, ſpiritus fiat; & per hoc ſpiritus Deum videbit, non corpus. An non undequaque premit Anthropomorphitam, & propria ſententia, & etiam aliena, quæ illi opponebatur? Placide ad hanc revertitur citato lib. de Civit. Dei: diſputat de corpore ſpiritali; nec ibi quæſtionem definit. Id fateor: non ei occurrunt certa exempla, aut divinarum teſtimonia ſcripturarum; at negat tamen oculos elevari poſſe ad viſionem Dei, niſi in naturam tranſeant ſpiritualem, ſemper in quæſtione dogmatica ſibi conſtans, & adhuc hæſitans de Philoſophica.

Propositio IV. Tametſi Auguſtinus noluit definire quæſtionem de Corpore ſpiritali, quam aliqui Catholici eo tempore propugnabant, demonſtrat tamen accurate ſe hanc nequaquam probare.

Attende, quæſo, Auguſtini mentem, maximamque prudentiam. Primo Epiſtola 147. alias 112. hanc de corpore ſpiritali ſententiam appellat tolerabiliorem hæreſi Audianorum, ſed tamen falſam. *Quantum diſtet*, inquit, *a ſuperiori opinione, & quam hoc ſit tolerabilius, etiamſi verum non ſit, puto facillime judicari*. Deinde cap. XXII. ait videri ſibi, quod hæc de ſpiritali corpore opinio, aut tollat naturam corporis, aut conduplicet eſſentiam ſpiritus: *Eo modo quippe, aut conduplicabitur ſubſtantia ſpiritus, ſi & corpus ſpiritus erit; aut ſi unus erit ſpiritus hominis, itaut commutato, & converſo in ſpiritum corpore, neque geminatione, neque incremento conduplicetur, nec omnino ullius aceeſſu quantitatis augeatur; metuendum eſt ne nihil aliud dici videatur, quam corpora non illa mutatione immortalia manſura, ſed nulla potius futura, & omnino peritura*.

In lib. autem de Civit. Dei ubi diſputationem reaſſumit: *Aut ergo per illos oculos*, inquit, *ſic videbitur Deus, ut aliquid habeant in tanta excellentia menti ſimile, quod & incorporea natura cernatur, quod ullis exemplis, ſive ſcripturarum teſtimoniis divinarum vel difficile, vel impoſſibile eſt oſtenderc: Aut, quod eſt ad intelligendum facilius, ita Deus nobis erit notus atque conſpicuus, ut videatur ſpiritu a ſingulis nobis, in ſingulis nobis, videatur ab altero in altero, videatur in ſeipſo, videatur in cælo novo, & in terra nova, atque in omni quæ tunc fuerit creatura; videatur & per corpora in omni corpore*, quo-

quocunque fuerint ſpiritalis corporis oculi acie perveniente directi. ideſt in effectibus, in quibus cauſſa cognoſcitur, quemadmodum in motibus corporis videtur anima, ut ait S. Thomas q. XII. art. III. ad 2. imo idem Auguſtinus eo loco dicens: *Aliorum quiſque vitas, cum ſint indiviſibiles, per corpus videt*, &c. Vide Auguſtinum ſuipſius Interpretem diſertiſſimum.

Accedit quod Auguſtinus Scripturæ loca, quæ Dei viſionem promittunt, non de corporeis oculis accipit, ſed de oculis mentis & cordis non ſolum Epiſtola 147. num. 37. & 39. & Ep. 148. num. 17. verum etiam lib. laudato de Civit. Dei XXII. cap. 29. & alibi. Ex quibus ita argumentor. Auguſtinus revera in eam ſententiam non propendet, quam vocat tolerabilem ſed falſam, quam putat tollere naturam corporis, quam ad intelligendum difficiliorem exiſtimat, & qua nunquam aſſeveranter utitur in exponendis Scripturis: Talis eſt ſententia de corpore ſpiritali: Ergo non propendet in eam Auguſtinus. Quare autem in eam alternat fluctuatque? Recte quidem, ac ſapienter. Primo quia hæc erat plurium etiam Catholicorum opinio. Secundo quia librata infinita Dei omnipotentia non debemus credere impoſſibilia quæcunque nobis ardua videntur. Tertio quia docere nos voluit regulam de aliorum ſententia judicandi. A qua regula num longe abeat Vaſqueſius, qui diſp. 40. cap. 1. aſſerit Auguſtinum docuiſſe Deum oculo corporeo non ſolum poſſe, ſed etiam nunc a beatis videri, nec non Petavius qui lib. VII. cap. 2. ſcribit S. Patrem dubium natare, & minus, quam dudum fecerat, probabilem, imo ne tolerabilem quidem opinionem exponere, poterit quiſque ex dictis facile comprehendere.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Quamvis ex ſupradictis argumenta omnia evaneſcant, quæ probaut aut poſſe oculis corporalibus videri Deum, aut Auguſtinum dubium in hac quæſtione alternaſſe: in gratiam tamen Tironum omnia breviter perſtringemus &c. primum ſit: Non ſemel Deus apparuit Abraham, Jacob, Moſi; ejuſque viſionem poſſibilem oſtendit Job, dum ait XIX. 26. *In carne mea videbo Deum meum*. Ergo carnali oculo divinitas cerni poteſt.

Reſp. nego conſeq. Etenim vel Deus, vel Angelus in aſſumptis corporibus non ſemel Patriarchis apparuit, aliquibus etiam ſingulari privilegio quamfamiliariſſime, & abſque internuncio, atque manifeſta, non imaginaria revelatione, locutus eſt: quod juxta hebraicam phraſim eſt colloqui *facie ad faciem*. Num vero quidam divinam quoque naturam viderint oculo mentis ac ſpiritu, diſputabitur infra. Ad teſtimonium Job obſervat S. Pater XXII. de Civit. Dei cap. 29. appoſite ſcriptum eſſe: *in carne mea*, non, *per carnem*: quippe reſumptis corporibus

poribus ſinguli, etiam qui modo purgantur, quorum typum Job gerebat, mente frui debent Dei conſpectu. Poteſt & exponi de Deo incarnato, & humanitate Chriſti, *qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ*, ut inquit Apoſtol. ad Philip. 3., & idem Auguſtinus reſpondet. Commendatur & ibi fides Reſurrectionis, in qua idem numero homo ex eadem carne conflatus reviviſcet, ideoque de Chriſto venturo ad judicium poteſt exponi: & propterea ait: *Rurſus circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum meum: quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius*. Ideſt, ſuſcitabor in hoc eodem corpore, hiſce oculis in noviſſimo die conſpiciam Judicem univerſorum; non alius, non commutatus in aliam carnem, ego ipſe reſurgam, & hac ipſa carne circumdatus ante Chriſti tribunal comparebo.

Arguitur 2. Videntur exteriora objecta ab oculo, dum illum movent localiter & excitant nervum opticum: Deus movere poteſt localiter oculum, ejuſque nervum opticum excitare: Ergo ab oculo cerni poteſt.

Reſp. diſt. maj. dum excitant, & radiorum preſſione pingunt exterioris corporis in retina imaginem, concedo: dum movent abſque impreſſione iſtiuſmodi imaginis, nego. Eodem pacto diſt. min. Deus poteſt localiter oculum movere, non efficiendo aliquam imaginem ſui, concedo: efficiendo & imprimendo ſpeciem & imaginem, nego. Ergo ſi localiter fibras oculi moveat; ea excitatione percipiet quidem animus eſſe aliquam moventem cauſſam, at hanc minime ſenſibiliter cernet. Quippe eo verſus, ubi radiorum flexione pinguntur rerum imagines, nullam illic, niſi referentem corpora colorata poteſt inſpicere. Vide cap. 2. prop. 1. ad 2.

Opp. 3. Poteſt intellectus creatus cernere objectum increatum: Igitur poteſt corporalis ſenſus intueri ſpiritualia.

Reſp. nego conſequentiam; etenim natura intellectus in eo ſita eſt, quod contemplari poſſit intelligibile. Intelligibile eſt quidquid uniri poteſt menti, eamque illuminare. Deus, tametſi infinitus atque increatus uniri poteſt humanæ menti, imo ab ea ſejungi non poteſt; illam vero valet præſentia ſua illuminare, eſt enim lux vera, & veritas immutabilis. Igitur Deus a creatura cognoſci poteſt. *Deo junctum eſt*, (ait Auguſt. quæſt. LIV.) *quod intelligit Deum. Intelligit autem rationalis anima Deum, &c.* E contra natura ſenſus poſita eſt in hoc, quod poſſit anima per illum ſentire externa objecta corporea; quæ cum non ſint per ſe unita menti, ſed aliquo ſeparata intervallo, exhibentur in imagine ac ſpecie, ad quam anima corpori colligata ſe convertens advertit in corporis affectione, quod non poterat lumine percipere interiori. Atqui Deus non poteſt aliquo intervallo recedere ab anima, nec membrorum lineamentis finiri. Ergo Deus nequit conſpici carnali

ac

ac ſenſitiva potentia: *Iſtius autem corporis oculi omnino non poſſunt cernere niſi corpora, quæ ab eis aliquo loci intervallo ſeparata ſunt*, inquit Epiſt. 148. S. Pater. Vide prop. 2. & cap. 2. prop. 1. loc. cit.

Quarto loco objicitur: Baptiſmatis aqua gratiam cauſſat, quæ eſt qualitas ſupernaturalis, & ignis corporeus ſpiritus torquet reproborum. Quare ergo elevari non poteſt oculus ad videndam divinam, corporiſque expertem ſubſtantiam? Sed hæc nullius ſunt momenti; neque enim aqua vel ignis hæc phyſica efficientia producunt; ſed aqua eſt gratiæ cauſſa moralis, ac ſpiritus infernali torquentur igne per alligationem & apprehenſionem: quæ omnia alibi explanabuntur. Quamquam & illud reponi poſſet, oculum eſſe viſionis vitalem ac principem cauſſam, quæ ſua virtute, ac vitali motu operatur: aquam autem baptiſmatis, & ignem inferni cauſſas eſſe duntaxat inſtrumentales, quæ non propria agunt virtute, ſed illius, cujus inſtrumenta ſunt, nempe divinæ omnipotentiæ ac juſtitiæ.

Ultimo ſic arguitur. D. Auguſtinus lib. XXII. de Civitate Dei cap. 29. ait: *Longe alterius erunt potentiæ* (oculi) *ſi per eos videbitur incorporea natura*. Et infra, *Vis itaque præpollentior oculorum erit illorum, non ut acrius videant, ſed ut videant & incorporalia*: Sentit ergo Auguſtinus quod incorporea natura reapſe cerni debeat oculis carneis.

Reſp. diſt. conſequens. Id cenſet Auguſtinus abſolute, & ſi oculi corporales permaneant, nego: vide Prop. 1. & 2. Id ſentit hypothetice, & ſi in reſurrectione corpus evadat ſpirituale, ſubdiſtinguo, & hanc hypotheſim quam aliqui vivente Auguſtino admittebant, & ad quæſtionem iſtam nullatenus attinet, S. Pater explicat duntaxat, & in ſuſpenſo relinquit, ut oſtendi Prop. III. concedo: Et hanc hypotheſim aſſeveranter, definite, & ex propria mente ipſe comprobat, nego. Conſtat enim S. Patrem quæſtionem proponere, explicare, & ſententiam de Corpore ſpiritali judicare difficiliorem, ut demonſtravi propoſit. IV.

Neque ullius eſt momenti, quod adverſarii opponunt, S. Patrem teſtari ſe pleniſſime queſtionem citato loco dirimere, ut profitetur II. Retract. cap. 41. Iſtic enim quæ ſcripſerat in libro de videndo Deo cenſet quidem, ſed non retractat. In quo libro quantum dilucide aſſeruerit non poſſe oculis cerni niſi rem corpore & loco diviſibilem, abunde monſtravi. De ſpiritali autem corpore difficillimam ſane, graviſſimamque quæſtionem diligentius in libris de Civit. Dei pertractaſſe, utique ipſe fatetur: ſed etiam hanc a priori diverſam ſe affirmat explicaviſſe, non vero definiviſſe. Explicavit autem hinc & inde diſputans accuratiſſime. Ex libris itaque Retractationum quæ a me dicta ſunt non evertuntur, ſed confirmantur. *De videndo Deo*, inquit, *ſcripſi librum: ubi de ſpiritali corpore, quod erit in reſurrectione Sanctorum, in-*

Digitized by Google

inquiſitionem diligentiorem diſtuli, utrum, vel quomodo Deus, qui ſpiritus eſt, etiam per corpus tale videatur; ſed eam poſtea quæſtionem ſane difficillimam in noviſſimo, ideſt in XXII. *libro de Civitate Dei ſatis, quantum arbitror, explicavi.*

CAPUT VI.

Utrum aliqui adhuc in hac mortali vita degentes Deum viderint, in utramque partem diſcutitur.

LIBRATIS Patrum ac Theologorum momentis, num Moſes, Paulus, & quidam alii eximiæ ſanctitatis viri adhuc viatores Deum viderint, videtur mihi res ambigua, & in partem utramque diſputabilis. Non enim de rei agitur poſſibilitate, quam in dubium vertere nefas eſt; ſed de facto, cujus neque aperta ſunt Scripturarum teſtimonia, neque conſtans Patrum traditio, neque una Doctorum noſtrorum ſententia. Quamobrem adoleſcentibus noſtris, ut de ingenii ſui acumine aliquod periculum faciant, liberam do arenam, & quomodo contra adverſarios inſtruere ſe debeant, eorumque tela retundere, demonſtrabo.

Quiſquis igitur ſubſtinere velit affirmantem ſententiam, poterit illam ſequentibus argumentationibus comprobare. Primo Num. XII. 6. 7. 8. de Moſe legitur: *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum. At non talis ſervus meus Moyſes, qui in omni Domo mea fideliſſimus eſt: ore enim ad os loquor ei: & palam, & non per ænigmata & figuras Dominum videt.* Et Exodi XXXIII. 11. *Loquebatur autem Dominus ad Moyſen facie ad faciem.* Et v. 18. *Oſtende mihi gloriam tuam. Qui reſpondit: Ego oſtendam omne bonum tibi.* De Paulo 2. ad Corinth. XII. *Raptus eſt in Paradiſum, & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui.* Quæ eſt enim revelatio tam mirabilis, quæ verbis deſignari non poteſt, niſi manifeſtatio divinitatis, de qua Iſaias cap. 64. *Oculus non vidit, Deus, abſque te quæ præparaſti diligentibus te?* Scripturis itaque videtur conſentanea ſententia affirmans.

Eamdem confirmare poſſumus Patrum auctoritate. Etenim Auguſtinus lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 27. de Moſe hæc ſcribit: *Concupiverat enim, ut in Exodo legimus, videre Deum, non utique ſicut viderat in monte, nec ſicut videbat in Tabernaculo, ſed in ea ſubſtantia, qua Deus eſt, nulla aſſumpta corporali creatura, quæ mortalis carnis ſenſibus præſentetur, &c.* Eadem repetit de Moſe ac Paulo Ep. 147. alias 112. cap. XIII. n. 31. Et Hilarius lib. 1. de Trinit. cap. 3. & lib. VIII. cap. IX. Rupertus lib. 3. de Victoria Verbi Dei cap. 28. Iſidorus Hiſpalenſis cap. 37. de vita & morte SS. narrant Eſaiam fuiſſe a Judæis inter-

fectum, quod ſcripſerit cap. 6.-- VIDI DOMINUM SEDENTEM SUPER SOLIUM EXCELSUM -- &c. Ait autem Hilarius: *Deum Propheta vidit, & gloriam ejus uſque ad invidiam Propheticæ dignitatis aſpexit.* Baſilius quoque de Moſe ſcribit Hom. 1. in Hexam. *Qui octogeſimum ætatis agens annum vidit Deum, ut erat homini videre poſſibile, immo ut nemini potius licuit alii.* Et Ambroſ. lib. 2. cap. 2. *Hic itaque, non in viſione, neque in ſomniis, ſed ore ad os cum Deo ſummo locutus, neque in ſpecie, neque per ænigmata, ſed clara atque perſpicua præſentiæ divinæ cognitione dignatus.* Omitto autem quæ de ſeipſo narrat Auguſtinus lib. IX. Confeſſ. cap. 10. Et de Sancto Benedicto D. Bernardus ſerm. IX. de Diverſis.

Congruentiæ etiam ſatis manifeſtæ poſſunt afferri. Quis enim hoc privilegium conceſſum negaverit B. M. V., quam ſcimus creaturas omnes gratiarum cumulo, & amplitudine præcellere meritorum? Et certe hanc ei gratiam fuiſſe collatam tradunt Rupertus, Albertus Magnus, & Pater pauperum Thomas Archiepiſcopus Valent. ſerm. de Reſurrect. necnon Theologi eruditiſſimi, ut obſervat Gavardus Quæſt. IV. de Inviſib. Dei art. IV. De Moſe autem ac Paulo ait S. Thomas 2. 2. quæſt. 175. ad 1. congruenter manifeſtatam illis eſſentiam fuiſſe divinam; *nam ſicut Moyſes fuit primus Doctor Judæorum, ita Paulus fuit primus Doctor Gentium.* Scripturis itaque, Patribus, & probabilibus congruentiis ſic opinio affirmans defenditur.

Negativa ſententia pariter ex ſacris Scripturis primitus ſic oſtenditur. Exodi XXXIII. Moſi ſummopere deſideranti divinam eſſentiam conſpicere reſpondit Dominus: *Non videbit me homo, & vivet.* Et inſiſtenti petitionibus verſu ult. ait: *Videbis poſteriora mea, faciem autem meam videre non poteris.* Quibus verbis aliqui Chriſti humanam formam, aliqui imperfectam viſionem, aliqui manifeſta Dei opera putant ſignificari. Joan. cap. 1. v. 18. ait: *Deum nemo vidit unquam.* Scripſit autem, quod valde notandum eſt, poſt Epiſtolam 2. ad Corinth. in qua Apoſtolus raptum ſuum refert uſque ad tertium cælum. *Quem nullus hominum vidit, nec videre poteſt*, ſcribit quoque Paulus in VI. ad Timoth. ſcripta poſt Epiſtolam ad Corinthios nuper laudatam. Hæc autem minime diceret, ſi videre Deum ſibimet fuiſſet paullo ante conceſſum. Scripturis itaque hæc ſecunda ſententia non adverſatur.

Probatur autem ex PP., & miſſis Irenæo, Tertulliano, Origene, aliiſque vel errore Millenariorum ſuſpectis, vel ſuboſcure loquentibus, idem aperte docent Nazianz. Orat. 34. S. Leo ſerm. de Transfig. Gregorius lib. 18. Moralium, S. Evariſtus Epiſt. 1. & alii, quos refert Petavius lib. VII. cap. XII. & Sylvius Quæſt. XII. art. XI. Quantum vero ſpectat ad Auguſtinum, etſi aliquando ſtetit in priori ſententia, huic tamen ſenior ac doctior factus acceſſit: nam Tract. 3. in Joan. ait: *Quid vidit Moyſes? vidit nubem, vidit angelum, vidit ignem: omnis*

nis illa creatura eſt, typum Domini ſui gerebat, non ipſius Domini præſentiam exhibebat. Lib. 2. de Trinit. c. 16. *Cum vero hic apertiſſime demonſtretur, nec deſideranti hoc fuiſſe conceſſum; quis audeat dicere, per ſimiles formas, quæ huic quoque viſibiliter apparuerunt, non creaturam Deo ſervientem, ſed hoc ipſum quod Deus eſt cujuſquam oculis apparuiſſe mortalium?* Similia repetit S. P. lib. 3. contra Maxim. cap. 12. Quæſt. 154. ſuper Exodum, lib. 4. de Symbolo ad Cathecum. cap. 3. Ex quibus ſatis colligi poteſt, inquit Sylvius, Auguſtinum non judicaſſe quod Moyſes & Paulus in hac vita Deum viderunt, tametſi aliquando fuerit in eam ſententiam propenſior.

Neque deſunt etiam pro hac parte probabiles conjecturæ. Primo enim in Dei viſione noſtra ſita eſt beatitudo: Beatitudo ſemel habita non poteſt amitti, nec Deus poteſt eam ſubtrahere, quoniam pœnam nunquam irrogat abſque culpa: Si ergo Paulus ac Moſes Deum vidiſſent, in hac vita fuiſſent beati, & nunquam in poſterum ipſa privati eſſent beatitudine. Deinde adhuc viatores extitiſſent, nec tamen ambulaſſent per fidem; fides enim tollitur manifeſta revelatione eorum quæ creduntur. Itaque rationi, Patribus, & Scripturis videtur negativa ſententia pariter conſentanea.

Hactenus pro utraque parte protulimus argumenta. Modo dicam quo pacto ſingula poſſint viciſſim retundi. Scripturarum textus pro parte affirmante facillime poſſunt exponi. In XII. cap. Num. oſtenditur tantum diſcrimen inter Moſen, alioſque Prophetas, quibus per ſomnia & imaginarias viſiones Dominus locutus eſt, cum Moſi apparuerit frequenter, familiariſſime, & abſque internuncio, & eum fuerit adlocutus non ſolum propheticorum vaticiniorum velamine, ſed manifeſta legis, rituum, rerumque gerendarum ſignificatione. Quod etſi quibuſdam aliis momentanee fuerit conceſſum, ut Abrahæ ſub quercu Mambre, & Jacobo luctanti cum Angelo, Moſi tamen datum legimus ſæpenumero, & ordinaria amicorum conſuetudine. Et ſi pertinaciter inſiſtas, Moſen vidiſſe Dominum ſecum familiariter colloquentem; poſſum & iſtud concedere: erat enim Angelus ille, non Deus, ut habetur Actor. VII., idque tandem animadvertit Auguſtinus Tract. 111. in Joannem ſcribens: *Quid vidit Moyſes? vidit nubem, vidit angelum, vidit ignem*. Eodem modo expeditur textus Exod. XXXIII. de quo tamen eſt aliquid particulariter advertendum. Comminatus fuerat Dominus v. 3. ſe non aſcenſurum ulterius cum Moſe ob populum duræ cervicis, diviniſque juſſibus reluctantem. Hoc luctus ac timoris cauſſa. Moſes itaque Dominum placaturus ait: *Præcipis, ut educam populum iſtum: & non indicas mihi quem miſſurus es mecum, præſertim cum dixeris, novi te ex nomine, & inveniſti gratiam coram me. Si ergo inveni gratiam in conſpectu tuo, oſtende mihi faciem tuam*. Quid ergo eſt. *Oſtende mihi faciem tuam*, niſi, Sis, quæſo, ut feciſti hactenus,

 dux

dux itineris noſtri, ne moriamur in ſolitudine? Certe hunc ſenſum ipſa lectione poterit quiſque dignoſcere, neque hanc explanationem poteſt rejicere quiſquis oculos in hebraicum injecerit, ubi legitur, *Oſtende mihi, quæſo, viam tuam* ! הוריעני־נא את דרכך Verum eſt quod Moſes in hujus promiſſionis teſſeram, *Facies mea præcedet te*, poſtulavit quoque, ut manifeſtationis particeps fieret divinitatis, repetens, *Oſtende mihi gloriam tuam*. Verum huic petitioni reſpondit Dominus: *Ego oſtendam omne bonum tibi, & vocabo in nomine Domini coram te*, ideſt, Præter id, quod petis, omnia tibi præſtabo, exhibebo favorem, patrabo ſigna, ero dux ac rector itineris, faciam quidquid vis: veruntamen: *Non poteris videre faciem meam*; *non enim videbit me homo & vivet*. Denegavit ergo Deus Moſi gratiam quam petebat; atque ut eum novo ſingularique comularet beneficio, ſeſe illi manifeſtavit a tergo, ideſt fulgentiſſimo quodam lumine, quod eſſet divinitatis indicium, at non facie ad faciem. De raptu autem Pauli levior eſt difficultas, quoniam ipſe non ait ſe in tertio cælo vidiſſe Deum, ſed audiviſſe arcana, quæ ratus eſt eſſe ſilentio occultanda. Neque anceps fuiſſet an hujuſmodi raptus in corpore contigiſſet vel extra, ſi claram Dei obtinuiſſet viſionem, quæ adeo debet eſſe vivida ac ſplendida, ut procul ignorantiam omnem, dubitationemque depellat. Id vero adeo indubitatum eſt, ut idem Apoſtolus poſt raptum ſcripſerit ad Timotheum, quod nullus hominum Deum viderit. Atque hoc pacto argumenta petita ex ſacris literis diluuntur.

Ad PP. auctoritates reſpondeo non eſſe hanc quæſtionem ex genere illarum, in qua neceſſe eſt, omnes Eccleſiæ Doctores convenire. Quamquam & ad ea quæ opponuntur patet reſponſio. Nam quod attinet ad Auguſtinum, in opere de Geneſ. ad liter. plura quæſita eſſe quam inventa, & eorum quæ inventa ſunt pauciora firmata, fatetur idemmet in II. Retract. cap. 24. Deinde conſtat ex dictis, in poſtremis operibus ſuis priorem rejeciſſe ſententiam. Præterea poteſt ubique exponi de vividiori quadam ac ſublimiori contemplatione in raptu, non vero de plena ac manifeſta per ſpeciem. Quod narrat Hilarius de Eſaia occiſum fuiſſe, quod ſcripſerit a ſe viſum Deum, fateor verum eſſe: ſed Judæi, qui Prophetam inteſtino proſequebantur odio, quod eos appellaſſet Principes Sodomorum, populumque Gomorrhæ, ut ſcribit citato loco Iſidorus Hiſpalenſis, inde mortis injuſtiſſimam cauſſam prætexerunt. Conſtat namque cap. VI. narrari a Propheta viſionem per ecſtaſim quam habuit in templo, & vaticinari judicium de Rege, primoribus, ac populo faciendum. Ambroſius lib. V. de Fide cap. ultimo oppoſitum docet, probatque ex Scripturis; unde & ipſe in eadem opinatione non ſtetit, vel exponi debet, quemadmodum diximus de Auguſtino. Is vero, ac Benedictus, aliique eximia ſanctitate præditi raptu ſublimiori dignati ſunt, ſed non clariſſima viſione Dei, niſi exuti corpo-

corporibus. Unus eſt Baſilius, quem fruſtra Eſtius in II. diſt. VIII. §. X. ex ejus Homilia I. de Jejunio ad ſe trahere ſtudet; nam is, ut obſervat Petavius, poſt verba ſuperius producta addidit: *Moſen in potiendis præſentibus Dei conſpectibus fuiſſe, dum viveret, Angelis coæqualem*. Sed Baſilio opponitur Gregorius Nazianz. Hieronymus, Cyrillus, Athanaſius, & Epiphanius, quorum verba refert Sylvius, Petavius, Eſtius, Smiſing, & L'Herminier, majori præ ceteris eruditione.

Conjecturis autem poſtremo loco productis reſp. multo fuiſſe convenientius, ut nemo ante beatiſſimam Chriſti animam divino frueretur aſpectu; quod potiſſimum valet de Moyſe: item, ut nullus in via eſſet ſimul viator & comprehenſor: ulterius, ut beatitudo non ad momentum, ſed ad perennem ſervaretur felicitatem. Quæ tamen vellem diſcuti cum exceptione B. M. Virginis, cui majorem gratiarum copiam contulit Deus, quam ulli mortalium. Attamen neque Deiparam in terris vidiſſe in ſe Deum, ſalva pietate ac fide poſſumus affirmare: quod & magnus numerus docet Theologorum, & nulli Apoſtolicæ Eccleſiæ opponitur definitioni.

Reliquum eſt ut argumenta ſolvantur negativæ ſententiæ. Atque ad verba Exodi XXXIII. dico, utique ibi denegatam Moſi viſionem beatam, præſtantiſſima namque gratiarum dona non ſtatim petentibus conferuntur, ne exiſtimentur communia; at conceſſam eſſe poſtmodum colligitur ex cap. XII. Numerorum. Quem poſtremum locum non poſſumus de ſola frequentia ac familiaritate divini ſermonis accipere: utrumque enim hinc affirmatur, & aperta ſignificatio divinorum decretorum per ea verba; *Ore enim ad os loquor ei*: & viſio beatifica & gloriæ participatio, per ſubſequentia, *Et palam, & non per ænigmata & figuras Dominum videt*. Hinc LXX. verterunt, καὶ τὴν δόξαν Κυρίου εἶδε, *Et gloriam Domini vidit*. Neque poſſumus exiſtimare, Moſen vidiſſe tantum facie ad facie Angelum, quum aperte aſſeratur facie ad faciem vidiſſe Dominum, quod hebraica lectio deſignat vocabulo Dei propriiſſimo, ac tetragrammato. Porro legem datam miniſterio Angelorum conſtat ex cap. VII. Act. Apoſtolor. & ex cap. 2. ad Hebr. ſed ſolos Angelos apparuiſſe Moſi non recte illinc infertur: nam ipſe Moſes morti proximus Deut. XXXIII. v. 2. cum Angelorum exercitu Dominum legem daturum apparuiſſe, his verbis teſtatur: *Dominus de Sinai venit, & cum eo Sanctorum millia*. Angeli quoque nomine Deum deſignari obſervat Hilarius in I. de Trinit. cap. 3. dicens: *Habes diſpenſationem in Angelo, quia in Angelo officium eſt non natura: habes in naturæ nomine Deum, quia Angelus Dei Deus eſt*. Revera Act. VII. 3. dicitur Angelum apparuiſſe Moyſi in igne rubi; & tamen Ex. III. 2. ait ille qui apparuit: *Ego ſum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Jacob*. Ergo ex quo lex lata fuerit miniſtrantibus Angelis, non conſequitur Moſen Angelos vidiſſe, non Deum.

Deum. Fuit quidem dictum Moſi: *Non videbit me homo, & vivet*: Sed hoc ita ab Auguſtino explicatur: *Deum nemo videbit vivens vita iſta, qua mortaliter vivitur in iſtis ſenſibus corporis: ſed niſi ab hac vita quiſque quodammodo moriatur, ſive omnino exiens de corpore, ſive ita averſus & alienatus a carnalibus ſenſibus, ut merito neſciat, ſicut Apoſtolus ait, utrum in corpore, an extra corpus ſit, cum in illam rapitur & ſubvehitur viſionem*. Hæc Auguſtinus lib. XII. de Gen. ad lit. cap. 27. qui ſimilia repetit lib. de vid. Deo, ſive epiſt. 147. cap. XIII. Joannes vero cap. I. loquitur de viſione comprehenſiva, de ea nimirum, quam habet Unigenitus in ſinu Patris, ut conſtat ex textu: alias neque Angeli Deum viderent; male enim de ſolis hominibus quidam dictum putant, *Deum nemo vidit*: Eſt enim grece Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε cum excluſione tam hominum, quam Angelorum. In I. ad Timoth. 6. excluditur pariter viſio Dei pleniſſima, & ea quæ per ſenſum oculorum habetur: & præterea nihil obſtat, quin in generalibus aſſertionibus aliqui ſingulari Dei beneficio intelligantur excepti, quum idem Apoſt. v. ad Rom. ſcribat omnes peccaſſe in Adam; a qua generali ſententia pie a plurimis creditur immunem eſſe Deiparam.

Quod ſpectat ad PP. negandum non eſt plures in oppoſitam abiiſſe ſententiam, & hanc eſſe ob horum auctoritatem valde probabilem. Non ſunt tamen pro negativa in tanto numero, ut adverſarii arbitrantur. Etenim Gregorius Nazianz. aliique Græcorum ſcribunt contra Eunomii & Aetii diſcipulos: quod & facit Ambroſ. in v. de Fide cap. ultimo, qui propterea intelligendi ſunt de viſione comprehenſiva. Alii proculdubio loquuntur univerſali quadam aſſertione, a qua ſpecialiſſimo Dei privilegio aliqui excipiuntur. Quidam, qui expreſſe Moyſen commemorant, de quotidianis ac frequentiſſimis Dei viſionibus verba faciunt, non de illa ſingulari ac rariſſima, quæ narratur in Numeris. Hac ratione conciliantur diſcrepantes Auguſtini ſententiæ, Moſes enim vidit Angelum & ignem in Rubo, ſed vidit quoque Domini gloriam in Sina. Non cogimur ergo aſſerere quod S. P. a priori ſententia diſceſſerit, præſertim cum ipſe tali fuerit ingenio, ut aperte fateretur quid, & ubi inter ſe pugnantia ſcripſiſſet.

Rationes denique poſtremo allatæ non debent ſtudioſum juvenem deterrere. Priori namque, quam urget Franciſcus Sylvius, ſatiſfit dicendo inammiſſibilem eſſe beatitudinem, quæ confertur Sanctis poſt mortem ac permanenter, tanquam merces & corona prædeſtinatorum; non eam beatitudinem momentaneam, qua dignantur viri præſtantiſſimæ ſanctitatis, tranſeunter, & quaſi prælibamine futuræ felicitatis. Neque hujus viſionis ſubtractio dicenda eſt pœna, quia manifeſtatio divinitatis nondum eſt corona juſtitiæ, ſed beneficium ſimile raptibus contemplantium, quos neceſſe non eſt diutiſſime permanere. Idem reſpondetur ad alteram conjecturam, quæ affertur ab Eſtio: nullus enim habitus

bitus deſtruitur niſi contrario. At actus actui, habitus habitui opponitur: & conſequenter actus viſionis momentaneus ac tranſiens non deſtruit habitum Fidei ſtabilem ac permanentem. Habes igitur pro utraque ſententia argumenta, argumentorumque ſolutiones: atque his ſufficienter, quantum arbitror, pertractatis, poteris pro lubitu tam de una, quam de altera diſceptare.

CAPUT VII.

Sint ne beatæ viſionis modo participes Elias & Enoch?

Enoch et Eliam ſive in Paradiſo, ſive alio in loco adhuc vivere, & extremis temporibus contra Antichriſtum venturos, tenet, inquit Rabanus in lib. de Antich., fides Chriſtianorum. Quæritur ergo an his ſaltem, qui tranſlati ſunt ne viderent mortem, & adhuc in corpore ad bonum univerſæ Eccleſiæ ſervantur, viſio illa fuerit conceſſa, qua Beatorum animæ perfruuntur.

Propositio: Enoch & Elias probabilius Dei conſpectu nondum fruuntur, niſi forte momentaneis raptibus, ac tranſeunter.

Demonſtratur: Nondum Eliam & Enoch vita functos communior opinio eſt, quam tenere veteres omnes Rabbinos affirmat R. David in lib. 2. Regum, & traditionem eſſe diſcipulorum Domini ſcribit Irenæus lib. v. adverſus hæreſes. Eam ſequuntur Patres, præſertim Gregorius Magnus hom. xxix. & S. P. Auguſtinus lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſ. cap. 3. & lib. vi. contra Julianum, aliique tam multi, ut Aretas apud Eſtium in cap. xliv. Eccleſ. afferat id credi inviolabiliter a tota Eccleſia: videtur etiam evinci ex lib. Apocal. cap. xi. 3. ubi legitur, *Et dabo duobus teſtibus meis, &c.*, quem locum omnes fere Interpretes de Helia & Enoch exponunt. Probabilior eſt ergo, licet non ſatis explorata, hæc de Elia & Enoch nondum vita functis opinio: Atqui Beatitudo ſaltem permanens, omnium conſenſu, non confertur niſi diſſoluta hujus habitationis domo, expletoque laborum curſu: Ergo permanens Dei fruitio nondum his duobus collata eſt.

Opp. 1. Eccleſ. xliv. 16. habetur: *Enoch placuit Deo, & tranſlatus eſt in Paradiſum*: & iv. Regum 2. 11. *Et aſcendit Elias per turbinem in cælum*. Hic autem, inquit Calmet differt. de Patriarcha Enoch art. 2. debet intelligi Paradiſus Sanctorum, & cœlum Empyreum. Ergo Enoch & Elias in cœlis verſantur, ideoque divino beantur aſpectu.

Reſp. nego conſeq. nam Paradiſi nomine intelligitur quilibet locus, in quo feliciter vivitur, & cœli nomine etiam ſuperior pars aeris deſignatur: quoniam & volatilia *volucres cœli* Pſ. viii. 9. appellantur, & Latroni nondum reſeratis cœli januis per Aſcenſionem Redemptoris, Lucæ

Lucæ XXIII. 43. dictum eſt: *Hodie mecum eris in Paradiſo*. In textu Eccleſiaſtici Paradiſi nomen in græcis, hebraiciſque deſideratur. Appoſuit primum Arabs interpres: & merito Vulgata noſtra retinuit, quum Enoch mortalis vitæ ærumnis fuerit ſublatus. Denique ſi de Beatorum patria accipi poſſent loca præfata, ſequeretur Chriſtum Dominum nequaquam primum omnium in cœlos aſſumptum; contigit namque longe ante Chriſtum iſtorum raptus. Itaque Elias per turbinem, Enoch repentino raptu in ignotam mundi plagam fuere translati.

Dices: Revera raptos in cœlum, tradunt Eccleſiæ Patres. Athanaſ. ſerm. de Aſſumpt. Dom. ſcribit, *Enochum immortalitatis terminos accepiſſe*: Tertullianus de Reſurrect. carnis cap. 58. *De orbe translati*, inquit, *& hoc ipſo jam æternitatis candidati*. Hieronymus epiſt. ad Pamachium: *Necdum mortui, & Paradiſi jam coloni, habent membra cum quibus rapti ſunt, & translati*. Bernardus ſerm. 6. de Aſcenſ. *Felices plane, qui ſoli jam Deo vivunt, ſoli vacant intelligendo, diligendo, fruendo*. Et Avitus Vienn. Epiſc. poſtquam dixerat Enoch translatum in cœlos lib. IV. Carm. capite 6. ait:

Quamquam, qua Noe proavus conſcenderat Enoch,
Elias curſu poſt tempora longa ſecutus
Scribitur ignitis ſcandens penetraſſe quadrigis.

Reſp. Eliam & Enoch, quum a mortalitatis contagione illos præſervet mirabilis Dei providentia, atque tali confirmet gratia, ut nullo terrenarum cupiditatum deſiderio premantur, merito dici ab Athanaſio immortales, a Tertulliano æternitatis candidatos, a Bernardo & Avito felices ac translatos ex orbe, a Hieronymo Paradiſi colonos. Certe Bernardus eo ſenſu felices vocat, quod eis *omnes materiæ & occaſiones ablatæ ſunt, quæ eorum intellectum impediant, vel affectum, quia ſoli Deo viventes nec noverunt niſi Deum, nec cupiunt niſi Deum*, ut ſermone explicat præcedenti. Eo itaque modo fruuntur Deo, quomodo fruuntur animæ viatorum, qui Deum ſpecialiter diligentes diliguntur ab ipſo, Angelicis dignantur conſpectibus, neque ſenſuum pulſantur illecebris, neque dæmonum tentationibus. Quandoque etiam divina apparitione recreari videtur mihi veroſimilius. Ceterum ſi contendas in Chriſti aſcenſione & iſtos in cœlum aſſumptos, ut opinatur citato loco Hieronymus, quod tamen negat cum majori Sanctorum Patrum numero Eccleſiæ columen Auguſtinus, jam non reſtat præſenti locus diſputationi.

Inſurges: Paradiſi nomine, ſi de loco, ad quem Enoch translatus dicitur, quæſtio inſtituitur, intelligi nequit Hortus voluptatis, quem pro Adam plantavit Dominus a principio. Quamquam enim Auguſtinus lib. contra Julianum VI. illic vitam degere ſcribat, *ubi eſt ipſum lignum vitæ, ubi ſit poteſtas vivendi, nec ulla moriendi neceſſitas*: obſolevit tamen iſta priſcorum Patrum ſententia; & probabilior eſt

eſt Recentiorum opinio, aquis diluvii paradiſum terreſtrem fuiſſe obrutum, & ejuſdem loci ſitum ac viciniam incolis eſſe referta. Igitur Enoch in Paradiſum voluptatis nequaquam translatus eſt, ſed in Paradiſum Sanctorum.

Reſp. Enoch, & Eliam ad ignotam terræ regionem translatos eſſe, ubi in magna corporis animique viventes quiete expectant mundi interitum, ut ſoluto mortis debito & ipſi cum univerſa carne reſurgant. Sive ſit hortus Eden, ſive domicilium aliud longe ab hominum cognitione remotum, divinare præſumptio non debet humana. Nullum ex veteribus tradidiſſe, quod aquis diluvii, vel alia de cauſſa terreſtris Paradiſus deperierit, affirmat Bellarminus lib. de Gratia primi Hominis cap. 14. Magna ergo probabilitate aſſeritur quod Paradiſus adhuc ſuperſit, ibique mundi exitium expectent præfati Patriarchæ clariſſimi, ut ſcribit aliquando Auguſtinus. At is de iſtorum in terris vita nullibi dubitat; de loco autem non ſemel hæſitat, fluctuatque. Nam lib. 1. de Peccat. meritis & remiſſ. cap. 3. *In Paradiſo*, inquit, *fortaſſe paſcuntur, ſicut & Adam, priuſquam propter peccatum exire meruiſſet*. Et lib. de peccato originali cap. 23. in delectu quæſtionum, in quibus quid verum ſit humana & infirma ſuſpicione conjicitur, has locat: *Cum quæritur qualis, vel ubi ſit Paradiſus, ubi conſtituit Deus hominem, quem formavit ex pulvere; cum tamen eſſe illum Paradiſum fides Chriſtiana non dubitet: vel cum quæritur ubi ſit nunc Elias & Enoch, an ibi, an alicubi alibi; quos tamen non dubitamus, in quibus nati ſunt, corporibus vivere*. Quapropter cum magno Protoparente dicimus Eliam & Enochum adhuc eſſe ſuperſtites: ubi, & quibus vivant ſubſtentaculis, ignoramus.

Opp. 2. Niſi Enoch & Elias divino fruerentur conſpectu, etiamnum viatores forent ac mererentur: Id vix redditur Theologis credibile; quippe in dies illorum meritum augeretur, tantoque ſæculorum intervallo omnium Sanctorum, Virginis quoque Deiparæ, excederent ſanctitatem: Sunt ergo in Patria, ac in termino, bonorumque operum ac laborum retulerunt mecedem.

Reſp. non unam eſſe Theologorum ſententiam an Elias & Enoch viatores adhuc ſint, & in ſtatu merendi. Negant Vaſquez 1. 2. diſp. 206. Suarez tom. 2. in 3. part. diſp. 55. Pererius Tom. 1. in Geneſ. lib. 7. cap. 5. quæſt. 5. Eſtius in cap. 4. Geneſ. In horum itaque ſententia nego majorem. Quamvis enim Elias & Enoch confirmati ſint in gratia, ſunt nihilominus extra hominum converſationem, tanquam hanc vitam non amplius agentes, nec reficiuntur Eccleſiæ ſacramentis, nec meritum ſibi comparant, quemadmodum erant PP. in Limbo, inquit Eſtius, & quemadmodum ſunt animæ defunctorum in Purgatorio, ait Vaſqueſius: ſcilicet ne mereantur officit tantum ſtatus, non defectus gratiæ vel caritatis. Sunt & qui cenſent adhuc mereri, ut Abulenſis,

ſis, Joannes de la Haje, aliique apud Sylveiram Opuſc. tertio reſolut. 1. Atque juxta horum placitum nego quod poſſint, quantavis caritatis opera exerceant, ad meritum Dei Genitricis unquam pertingere. Etenim non ex diutina ſolummodo exercitatione virtutum meritum comparatur, ſed etiam ex vehementi dilectione; in qua abſit ut aliquis Reginam Angelorum ac dominam valeat æquare. Quod ſi talia opinantibus conditionem ſtatus opponas; reſpondebunt, dummodo vivant in corpore, non tolli rationem meriti per hoc quod ſint extra communem vivendi ordinem, quoniam & Catharinæ Senenſi, & Mariæ Magdalenæ Virgini abſque corporali cibo vitam agere datum eſt aliquandiu, ſive in ecſtaſim raptis, ſive ſumpta in alimonium ſacra duntaxat Synaxi, eoque tempore fuiſſe amplioribus meritis cumulatas: hanc vero rationem minime militare pro Animabus corpore ſolutis, & reddentibus pro minimo quadrante rationem.

Ultimo objicies: Sacrum ac perantiquum Carmelitarum Inſtitutum S. Patris Eliæ ſolemni cultu Feſtum concelebrat a Romanis Pontificibus approbatum. In exitu quoque animæ illam ſolent presbyteri Deo commendare per merita Eliæ & Enoch. Sunt ergo ambo Sanctorum ſorte, & Dei viſione donati.

Reſp. nego conſequentiam. Invocantur enim religioſo cultu, quod confirmati in gratia, & corpore & ſpiritu per Dei protectionem nec deficientes, nec proficientes, certiſſime credantur amici Dei, conſtet judicio Eccleſiæ ſingularis illorum virtus, & revelatus ſit in Scripturis futurus eorum exitus. Quæ ſi ceteris viatoribus convenirent, poſſet & iis ſolemnis cultus decerni. At vero militantibus, quorum ignoramus finem, exhibendum eſt caritatis officium, non apotheoſis triumphus: & orandum eſt ut perveniant ad conſummationem virtutis, antequam illis votum reddamus honorificationis & laudis. Eſſe tamen diſcrimen quoddam inter iſtos, alioſque Sanctos ultro fatemur; quum & his magni reſervetur gloria certaminis, & forte, quod viſum Eſtio, in particulari preces noſtras ignorent, & oretur Deus, ut propter eorum merita, & beneficia ipſis collata nobis propitiatus accedat. Quod unice ex precibus pro animabus morti proximis comprobatur.

CAPUT VIII.

An Sanctorum animabus poſt diem judicii ſit clara viſio Dei differenda.

PRæcipuam hujus libri aggredimur controverſiam, num Juſtorum animæ, quibus nihil pœnarum luendum ſupereſt, ſint ſupernorum civium gloriæ, ſplendoriſque conſortes. In qua & turpes Cerinthi erro-

errores, & falſa Papiæ dogmata, & ſubobſcura veterum Patrum dicta aliquam a nobis poſtulant operam. Ergo Cerinthus circa annum vulgaris Aeræ LXXX. præter alia hæreſum portenta, quæ veluti ſibi ab Angelis revelata venditaverat, hanc ſpargere cœpit doctrinam, quod poſt reſurrectionem in terris futurum ſit Chriſti regnum apud inſtauratas Jeroſolymas, Juſtis inter cupiditates voluptateſque carnis verſantibus. Quod cum referant Cajus qui initio III. ſæculi floruit apud Euſebium lib. III. Hiſt. Eccleſ. cap. 28., Dionyſius Alexandrinus, & alii, nullum eſt dubium, quin Cerinthus Chiliaſtarum, ſive Millenariorum conditor debeat haberi.

Altero poſt Cerinthum ſæculo, & circa an. CXVI. vixit Papias Syrus Hieropolitanus Epiſcopus: quem Irenæus lib. V. cap. 33. appellat Auditorem Joannis, & Sancti Martyris Polycarpi ſodalem: ſed, auctore præfato Euſebio lib. III. H. E. cap. 39. Papias ipſe in Præfatione librorum ſuorum, quorum inſcriptio erat, *Expoſitio Oraculorum divinorum* aperte teſtatur ſe nunquam Apoſtolos audiviſſe, ſed eorum duntaxat diſcipulos. Hominem *perexigui judicii* eum vocat Euſebius, certaque profert illius inſcitiæ exempla, inter quæ iſtud de Chriſti regno ad mille annos poſt reſurrectionem in terra hac duraturo. Sanctos tamen ſatiandos fore impuris cupiditatibus & obſtringendos obſervatione legalium, ut dixerat Cerinthus, Papias nequaquam exiſtimavit. Hunc fuiſſe virum diſertiſſimum, & eruditiſſimum ac ſcripturæ peritum habetur cap. 36. ejuſdem libri Hiſtoriæ Euſebii; ſed diligenter obſervandum eſt cum doctiſſimo Henrico Valeſio hoc elogium ab antiquis mſs. abeſſe, neque legi apud Rufinum: unde nulla exinde accedit tenuiſſimo judicio Papiæ commendatio.

In Papiæ errorem conſenſerunt (quod diſſimulandum non eſt) aliqui priorum ſæculorum Patres: inter quos enumerantur Irenæus, Juſtinus, Nepos in Aegypto Epiſcopus, Lactantius, alii. Quorum plerique, tametſi mille annorum regnum non expreſſe admittant, cenſent tamen differri ad diem judicii animarum beatitudinem, cum interim occultis cluſæ receptaculis Judicis adventum expectent, ſuorumque operum retributionem. Hanc gloriæ dilationem propugnavit initio V. ſæculi Vigilantius. Eodem tenebantur errore tempore Florentini Concilii celebrati anno 1438. nonnulli Græcorum: eoque impliciti ſunt plurium ſuperiorum hæreſum ſutores, & Romanæ Eccleſiæ hoſtes infenſiſſimi Martinus Lutherus, & Joannes Calvinus. Quidam in hujus dogmatis patrocinium locis quibuſdam obſcurioribus abutuntur Ambroſii, Auguſtini, & Bernardi: quos, hunc præſertim, ad partes trahere conantur Millenariorum. Pro quibus ſtetiſſe quoque Joannem XXII. tradunt cum illius ætatis Hiſtoricis plures Theologi, quamvis e cathedra hanc quæſtionem non definiiſſe etiam Gallorum eruditiſſimi fateantur. Itaque agendum primo de regno mille annorum juxta ſenſa

Digitized by Google

Cerinthi, & Papiæ: deinde reſolvenda eſt quæſtio de beatitudinis dilatione: præterea inquirendum de mente Ambroſii, Auguſtini, ac Bernardi; ac tandem de errore, quem tribuunt Joanni Papæ, judicium nobis eſt pronunciandum.

Propositio I. Figmentum eſt & anilis fabula illud mille annorum regnum a Cerintho excogitatum, & a Papia, licet tolerabilius, inductum.

Oſtenditur 1. ex Scripturis. Cum enim Phariſæi carnalibus imbuti opinionibus futuram crederent reſurrectionem ad vitam animalem, in qua cibo potuque opus eſſet, & rurſum jungi deberent connubia; ait Chriſtus Dominus Matth. xxii. 30. *In reſurrectione neque nubent, neque nubentur, ſed erunt, ſicut Angeli Dei*. Verum eſt quod horum verborum ſenſus exponitur a Luca: *Neque enim ultra mori poterunt*. At ſi corpora reſurgentium non erunt amplius obnoxia morti, ac defectui; ad quid epulæ? ad quid ſexuum commixtio? quæ ad generis deſerviunt conſervationem. Præterea Paulus ad Rom. xiv. 17. *Non eſt enim regnum Dei eſca & potus*. Quæ verba non ſolum per metonymiam debent accipi, quod non paratur jus ad Regnum Dei edendo ac bibendo, ſed etiam proprie & abſque tranſnominatione, quum ſtatim addat Apoſtolus, *In eſca & potu* pacem non eſſe, nec gaudium in Spiritu Sancto. Hæc duo loca potiſſimum urgent Cerinthum. Addo contra Papiam ejuſdem Apoſtoli teſtimonium 1. ad Theſſalonic. iv. 16. ubi Chriſti adventu, & mortuorum reſurrectione narratis, ait: *Deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur ſimul rapiemur cum illis in nubibus obviam Chriſto in aera, & ſic ſemper cum Domino erimus*. Ubi poſt Chriſti deſcenſum non Chiliaſtarum, ſed ſempiternum regnum promittitur. Atque regnum iſtud prædicitur Lucæ 1. 33. illis verbis: *Regni ejus non erit finis*; quæ Conſtantinopolitanum Concilium inſeruit Symbolo adverſus Appollinariſtas errori Millenariorum addictos. Merito ergo a Damaſo in Romano Concilio celebrato anno 373. tanquam ſacris literis contraria Millenariorum hæreſis fuit proſcripta.

Hanc auctor librorum de cœleſti Hierarch. c. vii. *fabulam* vocat: idem præſtat quæſt. 2. Epiſt. ad Hedibiam Hieronymus. Origenes lib. 2. de Principiis cap. 12. & in Prologo in Cantic. exortam ſcribit ex intellectis ſenſu Judaico Scripturis. Stultam inſaniam S. Ephrem Opuſc. iii. appellat. De ea ſcribit Cajus Romanæ Eccleſiæ presbyter loco citato: *Cerinthum, qui per revelationes, quaſi a magno Apoſtolo ſcriptas, portenta finxerat, velut ab angelis ſibi oſtenſa, intromiſiſſe hanc doctrinam, qua adfirmat, poſt reſurrectionem, regnum Chriſti in terris futurum, & rurſus cupiditatibus & voluptatibus carnem Jeroſolymæ verſantem ſervituram. Quin & dixiſſe inimicum illum Scripturarum divinarum, fallere volentem, in nuptialibus feſtis mille annorum ſpatium tranſactum iri*. Et Euſebius de libris Dionyſii Alexandrini eodem loco ſcri-

ſcribit : *Cauſſam præbuit Nepos quidam Epiſcopus Aegypti, qui promiſſiones ſanctis hominibus factas in divinis voluminibus, Judaico ſenſu exhibendas docebat, & neſcio quod mille annorum ſpatium corporalibus refertum deliciis in hac terra fore affirmabat .... Hunc ergo Dionyſius in libris de Promiſſionibus acriter impugnat.*

Dixi Regnum mille annorum a Papia tolerabilius inductum, cum Auguſtino xx. de Civit. Dei cap. 7. *Quæ opinio eſſet utcunque tolerabilis, ſi aliquæ deliciæ ſpiritales in illo ſabbato affuturæ Sanctis per Domini præſentiam crederentur. Nam etiam nos hoc opinati fuimus aliquando, &c.* Sed tamen ſententia Millenariorum etiam in ſenſu Papiæ recto Judicio Eccleſiæ damnata eſt, ut diximus, magiſque proxima firmabitur propoſitione.

At contra Cerinthum etiam deductas a ratione poſſumus argumentationes urgere. Nam 1. Quo pacto auream atque gemmatam in terris Jeruſalem, inſtaurationem templi, hoſtiarum ſanguinem, otium ſabbati, poſt conſummatas Moſaicæ legis figuras, perfectamque Danielis de perpetua abominatione prophetiam expectare fas eſt, & liberatos a legis ſervitute rurſus circumciſioni, & legalium ſubjicere vetuſtati? Deinde quænam Regni, cui Sancti invideant, conditio eſt, quærere ciborum abundantiam, gulæque ac ventris ingluviem? *Nullo modo*, inquit Auguſtinus citato loco, *iſta poſſunt niſi a carnalibus credi.* Contra Papiam vero, qui illicitas impuraſque voluptates minime cum Cerintho expectandas eſſe affirmavit, ſed inculpatas, ac ſpirituales duntaxat, præter ea quæ dicentur de præſenti gloria Sanctorum, conſtat veram rationalis hominis delectationem ac voluptatem eſſe videre Deum, eique perpetuo adhærere; ut habetur in Pſ. xxxv. 9. 10. *Inebriabuntur ab ubertate Domus tuæ: & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.*

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Cerinthus frivolis quibuſdam ſophiſmatibus abſurdam nitebatur palliare ſententiam. Ac primo opponebat. Matthæi xix. 29. continetur Chriſti promiſſio, quod omnis qui reliquerit temporalia, *Centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit*: Igitur ſanctis præter regnum cælorum ſempiternamque beatitudinem centuplum reddendum eſt divitiarum, voluptatum, epularum, honorumque, quibus pro Chriſti amore nuncium miſerunt.

Reſp. nego conſequentiam. Sanctus enim Hieronymus lib. III. in Math. cap. 19. ait: *Senſus ergo iſte eſt: Qui carnalia pro Salvatore dimiſerit, ſpiritualia recipiet, quæ comparatione & merito ſui ita erunt, quaſi ſi parvo numero centenarius numerus comparetur.* Hoc autem centuplum non eſt ipſa æterna vita, ut quidam exponunt; nam & verba

verba redundarent, & Marci x. 30. aperte promittitur centuplum *nunc in tempore hoc*, æterna autem vita *in ſæculo futuro*. Sed eſt hæc centuplicata merces, ſuperabundantia gaudii in tribulationibus & anguſtiis, affluentia bonorum in paupertate ſpiritus, atque voluptas ex fraterna caritate, quæ, ut obſervant in hunc locum Origenes, Theophilactus, & auctor Quæſt. ad Ortod. Q. cx., longe ſuperat qualecunque toleratum rerum diſpendium. Atque hanc interpretationem approbat Auguſt. Epiſt. 89. ad Hilarium, ubi exponit *centuplum in hoc ſæculo* per illud 2. Corinth. 6. *Nihil habentes & omnia poſſidentes*, necnon Chryſoſt. hom. 40. in Geneſ. 17. dicens id completum fuiſſe & in Abraham, quando relicta paterna Domo in terram abiit peregrinam. Ergo cum centuplum in præſenti vita reddatur, atque ut ait Marcus, ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ *in tempore hoc*, nequit hoc loco deſignari regnum Chiliaſtarum.

Opp. 2. Matth. v. 6. habetur: *Beati qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur*. Ergo juſtis ſatietas quoque, epularumque copia parabitur.

Reſp. nego conſeq. Nam ſaturitas iſtic promittitur ſpiritalis & cæleſtis, non terrena & carnalis. Talis quippe erit ſatietas, qualis nunc fames & ſitis. At loquitur Matth. de fame, & ſiti ſpiritali, ideſt, juſtitiæ. Ergo & de ſpiritali ſaturitate. Fames præterea, ac ſitis citato textu translatione quadam vehementem ſignificant appetitionem, ut cum dicitur a Virgilio: *Auri ſacra fames*, & a Plutarcho *Qui non eſurit, aut ſitit vindictam*. Ita ſaturitas plenum animarum gaudium vocabuli translatione demonſtat: quod non eſt in ſacris literis inuſitatum. Legimus in Pſ. xvi. 15. *Satiabor, cum apparuerit gloria tua*. Et cvi. 9. *Satiavit animam inanem, & animam eſurientem ſatiavit bonis*.

Opp. 3. Lucæ xxii. 29. *Ego diſpono vobis*, (inquit Chriſtus Dominus) *ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum, ut edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo*. Poterat ne clarius exprimi futurus conviviorum in Chriſti regno apparatus?

At hæc ejuſdem generis ſunt. Edere & bibere metaphorice idem ſunt ac frui & oblectari. Quo loquendi genere utitur Chriſtus, quia ſolebat apud Judæos per verba edendi ac bibendi felicitas populariter deſcribi. Sic de cæleſtis doctrinæ ſuavitate dictum Proverb. ix. 5. *Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod miſcui vobis*. Eſaiæ lxv. 13. *Servi mei comedent, & bibent*. De ubertate Gratiæ Joannis iv. 14. *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum: ſed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam*. De fide cap. vii. 38. *Qui credit in me flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*. Confer & locum Apoc. xxii. 17. Hac itaque tritiſſima Scripturarum phraſi cæleſte regnum ſub menſæ apparatu ſignatur.

Putant

Putant quidam hoc impleri in præſenti ſæculo, dum fideles reficiuntur Euchariſtia, quæ in regno Dei, ideſt Eccleſia Catholica, de menſa Dominica miniſtratur. Addo his translationibus Apoſtolicam deſcribi dignitatem. Duabus quippe notis ſolent cognoſci proceres regni, honoris & poteſtatis. Honos eſt in menſæ regalis conſortio: poteſtas in Judiciorum participatione. Utrumque Chriſtus apud Lucam XXII. ſpopondit: Honorem dicens, *Ut edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo*; poteſtatem conſequentibus verbis, *Et ſedeatis ſuper thronos judicantes duodecim tribus Iſrael*.

Quarto opponunt Cerinthiani: Matth. XXVI. 29. Chriſtus in Cœna recumbens ait: *Non bibam amodo de hoc genimine vitis uſque in diem illum, cum illud bibam vobiſcum novum in regno patris mei*. Nedum menſa, ſed & vinum, & quidem uvis expreſſum, loco iſto commemoratur.

Sed eadem eſt adhibenda reſponſio. Vinum lætitiam frequentiſſime ſignificat, & amicorum caritatem, ut II. Cant. 4. & Zachariæ IX. 17., idque, quod vinum exhilaret cor hominis. Neque aptior Chriſto proferri poterat analogia. Vinea Eccleſia dicitur tam in novo, quàm in veteri teſtamento: *Vinea facta eſt dilecto meo*, inquit cap. V. Eſaias: *Ego plantavi te vineam electam*, Jeremias II. 21. *Homo erat pater familias, qui plantavit vineam, &c.* Mat. XXI. 33. Appellatur Chriſtus I. Cantic. 13. *Botrus*, Joannis XV. *Vitis*; ibidem cæleſtis Patris *agricola*, Fideles vero *palmites*. Non potuit ergo melius deſignari gaudium Sanctorum quàm ſub metaphora *Vini*, ſive attendatur conſueta Scripturarum locutio, ſive conferantur quæ de Eccleſia, ejuſque capite ac membris dicta ſunt. Atque ita *Vindemia*, & *racematio* judicium, & uvæ contuſæ, & calcatæ divinam in impios vindictam figurant, plenumque apud Joelem *Torcular* exuberantes nequitias. Sic optima eſt ſcripturarum cohærentia, ſi *Vinum* hoc loco ſpiritaliter accipiamus. Quod ut facilius a nobis percipiatur, appellatum eſt *Novum*, ideſt alterius, & longe præſtantioris virtutis, quàm illud ſit, quo bibax inebriatur. Hoc ſenſu in Apocalypſeos XXI. Beatorum patria appellatur *Jeruſalem nova*: & ne cum Cerintho dictum putes de inſtaurata Paleſtinorum metropoli, monet Apoſtolus ad Galatas IV. 26. ſcribens: *Quæ ſurſum eſt Jeruſalem*. Sunt qui ad literam Chriſti verba interpretantur de ſumptione potus cum diſcipulis poſt reſurrectionem, de qua Petrus Act. X. ait: *Qui manducavimus, & bibimus cum illo*. Hanc interpretationem non approbat Guilelmus Eſtius, quoniam iſtud nondum erat in regno patris, neque novum in comparatione ultimæ cœnæ. Theologi tamen eruditiſſimi & iſtam amplectuntur explanationem: pro qua reſpondere poſſumus Eſtio, Regnum patris dici Eccleſiam, quàm Chriſtus acquiſivit ſanguine ſuo: novum vero, & inauditum, quod habens corpus incorruptibile biberit & comederit, ut *certiori argu-*

mento

mento (inquit Chryſoſtomus hom.83. in Math.) *firmaret reſurrectionem.*

Objicies 5. Apocalypſ.xx. v.2. legitur: *Et apprehendit draconem, ſerpentem antiquum, qui eſt diabolus & ſatanas, & ligavit eum per annos mille*: v. 3. *Miſit eum in abyſſum, & clauſit, & ſignavit ſuper illum, ut non ſeducat amplius gentes, donec conſumentur mille anni: & poſt hæc oportet illum ſolvi modico tempore.* Hoc loco prædicitur apertiſſime poſtrema Eccleſiæ perſecutio per Antichriſtum diabolo ſuadente atque impellente. Prænunciatur enim v. 4. Judicium: *Et vidi ſedes, &c.* Poſt judicium iſtud conſequitur regnum mille annorum: *Et regnaverunt cum Chriſto mille annis.* Ergo poſt Judicium regnum mille annorum certiſſime futurum eſt. Secundo prædicitur ibidem duplex reſurrectio, duplex judicium. Prima eſt reſurrectio juſtorum ut fruantur regno annorum mille, de qua v.5. *Ceteri mortuorum non vixerunt, donec conſumentur mille anni. Hæc eſt reſurrectio prima. Beatus & ſanctus, qui habet partem in reſurrectione prima: in his ſecunda mors non habet poteſtatem: ſed erunt Sacerdotes Dei, & Chriſti, & regnabunt cum illo mille annis.* Erit igitur poſt reſurrectionem juſtorum regnum Chiliaſtarum. Secunda reſurrectio, & ſecundum judicium prædicitur v. 13. *Et mors, & infernus dederunt mortuos ſuos, qui in ipſis erant: & judicatum eſt de ſingulis ſecundum opera ipſorum.* Poſt hæc mors ſecunda, & impiorum ſempiternum ſupplicium. Tertio: Per regnum mille annorum, quod promittitur cap. xx. 6. non poſſumus intelligere, ut quidam arbitrantur, cæleſtem gloriam, qua nunc fruantur electi, quoniam regnum millenarium erit poſt reſurrectionem Juſtorum, & ante reſurrectionem impiorum, ut conſtat ex dictis: & gloria cæleſtis conſequetur poſt damnationem reproborum, ut deſcribitur immediate ſequenti capite. Accipiendum eſt ergo regnum habendum in terris poſt primam reſurrectionem. Denique citatis verbis, *Erunt Sacerdotes Dei & Chriſti*, haud obſcure inſinuatur in regno Milliario immolandas eſſe victimas, & innovanda legis holocauſtomata, ut ajebat Cerinthus, cujus hæc ſunt præcipua momenta.

Ut obſcurum Apocalypſeos intelligatur oraculum, ſingulæ ejus partes ſunt breviter percurrendæ. Itaque cap. xx. verſu 1. memoratur Chriſti primus adventus: & dicitur *Angelus habens clavem abyſſi, & catenam magnam*, quoniam poteſtatem habet cæleſtium & infernorum, & captivam duxit captivitatem. Hinc verſu 2. dicitur ſatanas ligatus *Per annos mille*, quia per adventum Chriſti cohibenda erat uſque in finem ſæculi dæmonis ſævitia ac poteſtas. Adſtringitur autem duratio mundi ad mille annos, ut perfecto numero notaretur hujus temporis plenitudo, inquit S.P.Auguſtinus lib.xx. de Civit. Dei cap.7. Ob futuram Antichriſti perſecutionem, quæ creditur duratura tribus annis, & ſex menſibus, additur: *Poſt hæc oportet illum ſolvi modico tempore*. Interim & ſæculo permanente ſedes poſitæ ſunt, & pro anima-

Digitized by Google

animabus *Decollatorum* datum judicium, quod deſcribitur verſu 4. Decollatorum animæ ſunt martyres, quorum frequentiſſimum ſecuris ſupplicium, ſimulque ſpiritus juſtorum, ac pœnitentium. At per ſedes non judicium extremum poſt Reſurrectionem futurum ſignificatur, iſtud enim deſcribitur v. 11. & ſeq., ſed aut particulare, aut Eccleſiæ regimen, in quo ligandi atque ſolvendi auctoritas exercetur. De iſtis *Decollatorum* animabus ſcriptum eſt, *Vixerunt, & regnaverunt cum Chriſto mille annis*, ſcilicet hoc temporum intervallo, & ante corporum reſurrectionem, quo dormierunt in Chriſto, animæ non perierunt, non detinentur Tartari ruderibus, ſed ad gloriæ ſolium tranſlatæ ſunt. Ex quibus colligitur, quod regnum iſtud mille annorum, quod tribuitur ſolis animabus, non corporibus, & conſtituitur antequam ſolvatur ſatanas, & mortui magni, & puſilli reſurgant, nequit eſſe regnum Chiliaſtarum, quod & corporibus promittunt, & poſt generalem reſurrectionem expectant.

Præſens animarum gloria appellatur reſurrectio prima. Duplex eſt mors, duplex reſurrectio. Prima mors eſt mors tam bonorum, quàm malorum, ideſt ſeparatio animæ a corpore: altera mors, ut conſtat ex verſu 14. eſt impiorum ad ſempiternum ignem damnatio. Prima reſurrectio eſt beatitudo animæ, ita enim appellatur etiam ab Apoſtolo ad Hebræos cap. XI. 35. & a Daniele XII. 2. Reſurrectio ſecunda erit dum corpora a mortuis reſurgent, quod legitur v. 12. Quia vero vita æterna, & prima anaſtaſi ac reſurrectione non gaudent animæ impiorum, propterea additur v. 5. *Ceteri mortuorum non vixerunt, donec conſummentur mille anni. Hæc eſt reſurrectio prima*: Scilicet non vixerunt neque vita animæ & Dei conſortio, neque vita corporis, quam tandem reſument in gehenna carne ſimul ac ſpiritu cruciandi. Ab hac damnatione immunes erunt animæ Juſtorum; unde v. 6. legitur, *Beatus, & Sanctus, qui habet partem in reſurrectione prima: in his ſecunda mors non habet poteſtatem*, ideſt certi ſunt non eſſe mittendos in ſtagnum ignis. Ergo Martyres ac pœnitentes qui jam habent partem in reſurrectione prima & in ſpiritus beatitudine, neque ſubjicientur unquam morti ſecundæ & damnationi animæ & corporis, antequam conſummentur mille anni, & adveniat ſtatutus mundi interitus, ſunt *Sacerdotes Dei & Chriſti*, & ſunt, qui *regnabunt cum illo mille annis*, ita proſequitur v. 6. Sacerdotes dicuntur, ideſt plebs ſancta, regale Sacerdotium, ait S. P. Aug. XX. de Civit. Dei cap. 10. Item quia reddunt Deo ſacrificium laudis, inquit Eſtius. Rurſus quoniam ſunt intimi Dei amici, exponit Natalis Alex. Neque vero de hoſtiarum immolatione ritu Judaico poſſumus iſta accipere, quum ſermo ſit de animabus *Decollatorum*, non de hominibus in corpore viventibus, ut conſtat ex dictis.

Quamquam penitus dilutum eſt Millenariorum fundamentum, tamen juvat dicta ſingulis argumenti partibus applicare. Ad primum

nego conſequentiam, non enim verſu 4. deſcribitur judicium faciendum poſt reſurrectionem ſanctorum Martyrum, cum nulla hactenus memorata ſit reſurrectio, & omnes ſimul tam boni, quàm mali præſentari debeant ante tribunal Chriſti, illis dexteram occupantibus, & his ſiniſtram; ut aperte narratur Matth. xxv., & 2. ad Corinth. 5. Ad 2. nego nomine Reſurrectionis primæ intelligendam eſſe corporum reviviſcentiam, non animæ beatitudinem. Ad tertium dico poſt univerſalem reſurrectionem conſecuturam eſſe gloriam conſummatam ac plenam, & veſtiendos electos duplici ſtola, beatitudine nimirum animæ & corporis, quum ii ſola anima nunc Deo fruantur. Ad 4. nego Sacerdotes eos tantum dici, qui juxta legem Moſis immolant hoſtias, & cruenta peragunt ſacrificia: nam de omnibus prædeſtinatis legitur Apocalyp. 1. 6. *Et fecit nos regnum, & Sacerdotes Deo, & patri ſuo*.

Hactenus dicta vera ſunt, & apud Sacrarum literarum interpretes vulgatiſſima. Grotius Apocalypſim nova quadam, & ingenioſa methodo exponit. Ait Sanctos regnare cum Chriſto per dona ſanationum, quæ conſpiciuntur apud ipſorum Memorias, & per honores, quem illis Eccleſiæ palam habuerunt. Ante tempora autem Conſtantini neque tutum erat ad martyrum monumenta concurrere, & vigente Paganiſmo metui debebat ne honores martyrum a Paganis in ſuperſtitionis ſuæ defenſionem abriperentur. Conſtantinus pro Chriſtianiſmi libertate edictum vulgavit anno cccxi. Mille poſt annis orta eſt Domus Ottomanica, quam condidit Othmen Ciliciæ præfectus, qui primam imperii ſedem, occupata Bythinia, poſuit circa annum 1302. Quoniam vero Ottomani in Aſiam, & Græciam Mahumetis invexerunt impietatem, & inde mala innumera & Eccleſiæ & religioni evenerunt; dicitur quod conſummatis mille annis ſolvendus erat ſatanas, & ſeducturus gentes terræ Gog, & Magog. Quo nomine deſignatas ait Aſiam, & Siriam, ubi Domus Ottomanica cœpit primum dominari. De ea conſequenter dictum eſt, quod debebat circuire caſtra Sanctorum, & civitatem dilectam; quoniam in ejus ditione incluſæ ſunt omnes ſeptem Eccleſiæ, quibus conſcripta eſt Apocalypſis; & tenet nedum civitatem Jeruſalem, ſed & Conſtantinopolim, quam *novam Sion* appellant Græci. Hanc debellavit, fecitque Imperii Turcici ſedem Mahomet II. Ottomanicæ ſtirpis princeps, anno 1453. Igitur juxta Grotium vere regnum Martyrum mille annorum ſpatio duravit, quod modo inter eos coarctatum eſt, qui illorum ſervant religioſiſſimum cultum. Ita hæc dicta ſunto, ut nullatenus a priori Patrum explicatione ſit recedendum. Dignus eſt tamen mihi viſus Grotius, ut illius quoque interpretationem adferrem & propter literalem ſenſum, cui Catholicorum ſententia non omnino repugnat, & propter egregium de cultu Martyrum teſtimonium; in gratiam ſolummodo Novatorum, qui hominem pluris faciunt, quàm Romanæ Communionis Interpretes univerſos.

CA-

CAPUT IX.

Sequitur quæſtio de præſenti ſtatu Animarum ſanctarum.

ALTER autem error a Millenariorum fabulis, ut diximus, longe diverſus, & quo implicatos novimus nonnullos priorum ſæculorum Patres, erat, quem ſequenti explodimus aſſertione.

PROPOSITIO: Nec ad minimum tempus exutis corporibus animabus Dei viſio & gloria differtur, ſi nulla conſperſæ ſint macula.

Hanc definitionem Fidei, de qua extat Decretum Benedicti XII. in Extravaganti *Benedictus Deus*, Florentini Concilii Seſſ. ultim. in Decreto unionis, & Tridentini Seſſ. xxv. Scripturis, Patribus, ac rationibus comprobamus. Scripturarum quidem momenta ſunt. Pſ. 126. *Cum dederit dilectis ſuis ſomnum, ecce hæreditas Domini*. Nam dormire ac ſomnum capere corporalem mortem ſignificat paſſim, ſed apud Pſalmiſtam frequentiſſime, in III. 6. IV. 9. XI. 9. LXXV. 6. &c. Eccleſ. XI. 28. *Facile eſt coram Deo in die obitus retribuere unicuique ſecundum vias ſuas*. Retribuere eſt bonis, maliſve dare quod æquum eſt. Conſonat Eccleſiaſtico illud vulgatiſſimum:

Paſcitur in vivis livor; poſt fata quieſcit.
Tunc ſuus ex merito quemque tuetur honos.

Rurſus 2. ad Corinth. v. 1. *Scimus enim, quoniam ſi terreſtris domus noſtra hujus habitationis diſſolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus domum non manufactam, æternam in cælis. Nam & in hoc ingemiſcimus, habitationem noſtram, quæ de cælo eſt ſuperindui cupientes*: & v. 8. *Audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & præſentes eſſe ad Dominum*. Item ad Philipp. 1. 23. *Coarctor autem in duobus deſiderium habens diſſolvi & eſſe cum Chriſto, multo magis melius: permanere autem in carne neceſſarium propter vos*. Diſſolvi animæ de corporeo carcere notat diſceſſum: & græce habetur ἀναλῦσαι, quod proprie eſt *redire*, nempe ad Deum, de quo Eccleſ. XII. 7. *Revertatur pulvis in terram ſuam, unde erat, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum*. Actorum quoque 7. Stephanus *Intendens in cælum vidit gloriam Dei*. Et in divino officio addit Eccleſia: *Vidit & introivit*. Demum in Apocalypſi VII. 9. & 15. dicitur Sanctos amictos ſtolis albis ſtare ante thronum, & in conſpectu agni; non *procul* ſed prope & juxta, quod in Græcis demonſtrat propoſitio ἐπὶ cum genitivo, quæ etiam idem eſt ac *ſuper*. Et cap. XIV. 13. *Operà enim illorum ſequuntur illos*. Habet hic Vulgata *Amodo*, Græci, ἀπάρτι, quod valet, *Jam nunc, hoc ipſo tempore* requieſcunt, quoniam merces illos conſequitur. Ita per metonymiam opera

 & vir-

& virtutes dicuntur juſtos perſequi, & anteire, quod donetur corona, ſi merita decedentium præeant. Addunt nonnulli verba Chriſti ad latronem: *Hodie mecum eris in Paradiſo*. Ea ſatis ambigua demonſtrat Petavius lib. VII. cap. 14. & Juenin. diſſert. IV. art. 2. Paradiſus equidem generale eſt nomen, ubi feliciter vivitur; neque hinc definire poſſumus, ubinam recepta fuerit latronis anima, an in cœlis, an in ſinu Abraham, an in aliquo alio receptaculo voluptatis. Hoc tamen loco utuntur ad rem noſtram eruditi Theologi, Eſtius, Habert, Tournely, Gotti, Henno, alii. Ego medium incedo iter, & cum Petavio arbitror incertum eſſe, quo loco ſtatim poſt mortem latronis anima fuerit recepta, cum aliis puto ex tunc fuiſſe beatam, & conſortem regni, quod petierat dicens: *Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum*. Cum enim Deus ubique ſit, nullum dubium eſt, quin Paradiſi felicitas habeatur, ubicumque ſe videndum exhibeat. Vide Bellarminum lib. I. De Sanct. Beatitud. cap. 3. & Janſenium, ac Maldonatum in cap. 23. Lucæ. Ex præmiſſis autem Sanctorum Bibliorum teſtimoniis argumentatio iſta conſurgit: Statim ac dormiunt juſti, & illorum domus corporea diſſolvitur, fiunt præſentes ad Dominum, redeunt ad Creatorem ſuum, aperiuntur eis cœli, ingrediuntur illuc, conſequitur ſuorum operum merces, & retributio laborum: Hæc omnia Dei viſionem, & ſempiternam præferunt beatitudinem: Ergo Juſtorum animæ ſtatim poſt mortem vident Deum, optatiſſimamque beatitudinem adipiſcuntur.

Accedit perpetua Sanctorum Patrum traditio. Primo enim Eccleſiæ ſæculo, ex quo nullum hæretici pro ſua poterunt ſententia proferre, Hermas antiquiſſimus Scriptor in vulgatiſſimo Paſtoris Opere, quod ut Canonicum divinumque veteres nonnulli laudarunt, lib. 3. ſimilit. 8. docet omnes, qui pie obeunt, pœnitentibus exceptis, jam in cœlis coronari, ut videre potes Tom. I. PP. Apoſtolic. Cotelerii. Clemens in Epiſt. ad Corinth., quam ſine dubio genuinam ſcribit & Clericus ad annum LXIX. 6. de Petro ait: *Martyr effectus diſceſſit ad debitum gloriæ locum*. Ignatius, cujus Epiſtolas editas ab Iſacio Voſſio omnes recipiunt, & contra Dallæum defendunt Dupin, Alexander, & Armachanus, ad Roman. ſcribit: *Sinite me ferarum eſcam fieri, per quas licet Deum adipiſci. Sinite me purum lumen haurire, &c.* Occubuit autem Ignatius anno CVII.

Altero quoque ſæculo, ſi Papiam excipias, de quo recole dicta ſuperiori capite, & Juſtinum, qui hac in parte alternavit, diſerte veritatem Catholicam tradiderunt Polycarpus Epiſt. ad Philipp., & Eccleſia ejus Smyrnenſis apud Euſebium lib. IV. H. Eccl. cap. 15., ubi de beatiſſimo Antiſtite ait: *Per tolerantiam devicto injuſto præſide, immortalitatis corona recepta, cum omnibus Apoſtolis omnibuſque juſtis exultans Deum glorificat*. De Cajo Romanæ Eccleſiæ presbytero dictum eſt

eſt ſupra. Extat in Apologia Athenagoræ apertiſſimum hujus traditionis argumentum, videlicet: *Perſuaſi ſumus, nos hac mortali defunctos vita, alteram hac terreſtri longe meliorem eſſe victuros, ut apud Deum, & cum ipſo ſimus*. In vetuſtiſſimis quoque Act. S. Symphoroſæ apud doctiſſimum Ruinart p. 20. ita Martyr ſanctiſſima de viro ſuo Getulio, & Amantio fratre compellavit Hadrianum: *Elegerunt enim magis decollari quàm vinci, paſſi mortem, quæ pro nomine Chriſti ſuſcepta inter homines terrenos quidem ignominiam eis peperit temporalem, inter angelos vero decus & gloriam ſempiternam: inter quos nunc gradientes & tropæa paſſionum ſuarum dantes cum æterno rege vita æterna fruuntur in cælis*. Paſſa eſt anno Chriſti 120. Lucius martyr, qui pro Chriſti nomine ſanguinem fudit anno 162., dum ad ſupplicium duceretur, ait: *Se Vrbicio magnam gratiam debere, quippe qui hujuſmodi malis Dominis liberatus ad optimum patrem, regemque eſſet migraturus*. Solus ergo Juſtinus in hac quæſtione fluctuare videtur: ſed in Dialogo cum Tryphone fatetur contra ſe ſtare multos: *Qui puræ, piæque Chriſtianorum ſunt ſententiæ*. Ubi contra omnium exemplarium fidem novi Chiliaſtæ particulam negantem inſeruerunt. Enim vero cum quæſiſſet Trypho, an profiterentur Chriſtiani inſtauratum iri Jeroſolymam, ibique Chriſtianos una cum Judæis ac Proſelytis beatam vitam ducturos, *Faſſus ſum*, inquit, *& prius me & plures alios hoc ſentire, quemadmodum etiam vos omnes ſcitis futurum: ſed multos, qui puræ piæque ſunt Chriſtianorum ſententiæ addicti, hoc non agnoſcere tibi ſignificavi*. Neque obſtat, quod in priori parte Dialogi nihil tale reperiatur, nam pag. 300. poſtquam dixit Jeſum ſuſcitatum a mortuis, ſequuntnr verba, quæ cum ſuperioribus minime connexa ſunt, & lacunam ibidem docti viri obſervarunt, etiam Grabius in Spicilegio PP. ſæculi II. & Joannes Clericus in Hiſtoria duorum ſæcul. ad annum CXL. n. XVIII. Nec pariter obeſt, quæ Juſtinus ſubjicit: *Se, & ſi qui recta per omnia ſententiæ Chriſtiani ſunt, & carnis reſurrectionem futuram noſſe, & mille annis in inſtaurata, exornata & aucta Jeruſalem pie victuros*. Hic enim invehitur in Gnoſticos, qui Chriſtiani vocabantur, ſed corporum negabant reſurrectionem. Ex quibus colligere juvat & Juſtinum nimis fuiſſe liberalem Tryphoni dando Chriſtum venturum, ut regnet in inſtaurata Jeruſalem, & ſincere oppoſitam multorum Chriſtianorum traditionem fateri.

Ex tertio ſæculo numerantur a Novatoribus Tertullianus & Irenæus: at Apoſtolicæ Traditionis aſſertores habemus Clementem Alexandrinum lib. V. Stromatum, Dionyſium Alexandrinum, qui ſcripſit adverſus Irenæum & Nepotem Aegypti Epiſcopum, Origenem lib. 2. Periarchon, in 6. contra Celſum, & Hom. V. in diverſos, Methodium martyrem, & alios, præſertim Beatiſſimum Cyprianum. Qui in exhortatione martyrii cap. ultimo: *Quanta eſt*, inquit, *& quanta ſecuritas*

ritas exire hinc lætum, exire inter preſſuras & anguſtias glorioſum, claudere in momento oculos, quibus homines videbantur, & mundus, & aperire eos ſtatim, ut Deus videatur, & Chriſtus? Tam feliciter migrandi quanta velocitas? Terris repente ſubtraheris, ut in regnis cæleſtibus reponaris. Similia repetit in lib. de immortalitate Animæ, & alibi. Hortatur etiam Moſem, & Maximum Epiſt. xv. alias xxxvii. his verbis: *Beati ſatis, qui ex vobis per hæc gloriarum veſtigia commeantes jam de ſæculo receſſerunt, confectoque itinere virtutis ac fidei ad complexum, & oſculum Domini, Domino ipſo gaudente, venerunt.* Irenæum itaque Millenariorum imbutum errore fatemur cum doctiſſimo Petavio lib. vii. cap. xiv. Natali Alex. ſæculi 2. diſſert. vii., aliiſque ingenuis Scriptoribus. At Irenæus lib. v. adverſus hæreſes cap. ult. non diffitetur eſſe plures, qui Sanctorum animas ſtatim ab hominis morte in cælos recipi contenderent. Neque obſtat, quod hi, auctore Irenæo, *Supergrediantur ordinem promotionis juſtorum*; nec enim hæreticam putat iſtam eſſe ſententiam, ſed in aliquo tantùm cum Gnoſticis conſpirare, ut ſupra diximus de Juſtino. Eſtius in iv. ſentent. Diſt. 45. §. 3. laudat pro ſententia noſtra Irenæum lib. 1. contra hæreſ. cap. 2., & §. 4. reſpondet ad ea quæ in contrarium objiciuntur, ſed Irenæus ſatis aperit mentem ſuam lib. v. cap. 5., ubi affirmat Juſtorum animas recipi quidem in Paradiſum poſt mortem, ſed hunc non alium eſſe, quam illum, in quo Deus ab initio poſuit hominem, quem plaſmavit: illuc translatos Juſtos, illuc Paulum aſportatum, ibi ſuſceptam Latronis animam, ibi manere Sanctorum animas uſque ad conſummationem coauſpicantes incorruptelam. Quapropter juſtos tranſlatos in cœlum revera non exiſtimat Irenæus.

Poſſumus tamen hunc, alioſque omnes etiam Juſtinum, ac Tertullianum, qui tamen libros de Anima ſcripſit jam Montaniſta, ad aliquam concordiam cum ceteris revocare. Etenim Patres illi, qui Sanctorum animas ad inferos dicunt deſcendere, qui recipi in Paradiſum terreſtrem, qui in loco inviſibili quieſcere putant, non eas in aliquem pœnarum locum abjiciunt, neque aperte negant apud Deum, qui ubique eſt, vivere, & æterna gaudia deguſtare. Quapropter *de ſtatu* diſſentire non videntur, tametſi minimè conveniant *de loco*. Hæc conciliaturæ ratio non fugit ſapientes viros, ut dicemus infra diſputantes de mente Auguſtini. Hanc nedum amplectitur, ſed etiam erudite propugnant Joannes Voſſius diſput. vi. de ſtatu animarum quæſt. 2. Errat tamen fortaſſe Voſſius, dum ſcribit idem ſentire Calvinum, quod lib. iv. inſtitut. cap. xxv. commate vi. ſtatuat certò animas Deo vivere, & nihil definiendum eſſe de loco. Nam lib. iii. ejuſdem Operis cap. xxv. pag. 365. Calvinus ait: *Stultum ac temerarium eſſe inquirere, quo in loco ſint animæ juſtorum, & an gloria fruantur, nec ne. Interea cum ſcriptura ubique jubeat pendere ab expectatione adventus Chriſti, & gloriæ*

gloriæ coronam eo uſque differat, contenti ſimus his finibus divinitus nobis præſcriptis: animas piorum militiæ labore perfunctas in beatam quietem conſedere, ubi cum felici lætitia fruitionem promiſſæ gloriæ expectant. Ergo Calvinus non ita credit Juſtorum animas vivere, ut Dei viſionem, & gaudia ſempiterna poſſideant. Porro ſi animabus Sanctorum adverſarii glorioſam concederent beatitudinem; *Non eſſemus*, inquit Bellarminus lib. 1. de Beatit. SS. c. 6. *multum ſolliciti de Cælo illo corporeo*. Sed redeo ad inſtitutum.

A quarto ſæculo, ſi Lactantium exceperis virum quidem Grammaticum ac Rhetorem eloquentiſſimum, non autem Theologicis doctrinis valde eruditum, ejuſque generis pauciſſimos; omnes in hanc noſtram poſitionem conſpiraverunt. Docet id Athanaſius, qui in vita Antonii narrat Ammonis Monachi animam viſam in Cœlum deferri. D. Baſilius orat. de Gordio Martyre; *Erat enim affectus*, inquit, *non ut qui in lictoris manus deventurus eſſet, ſed velut Angelorum manibus ſeipſum commiſſurus, qui ſtatim ipſum recens mactatum, aſſumptum ad beatam vitam translaturi eſſent*. Lege & orat. in 40. Martyres, & de laudibus Julithæ. Gregorius Nyſſenus orat. funebri in Pulcheriam filiolam Theodoſii: *Si a te*, ait, *puella migravit, attamen ad Dominum recurrit. Tibi oculum clauſit: verum ſempiterno lumini aperuit. A tua menſa diſceſſit, ſed ad Angelicam adjuncta eſt. Hinc eſt avulſa planta: verum in Paradiſo conſita eſt. Purpuræ florem exuit: at cæleſtis regni amictum induit*. Vide & orationem 2. in XL. Martyres. Nazianzenus pariter orat. XX. precatur Baſilium, ut ſeſe poſt obitum excipiat, & ſimul Beatam Trinitatem valeant contemplari. Clariùs Sanctorum beatitatem indicat XI. orat. in Gorgoniam ſororem ſuam, & in X. quam ſcripſit in fratrem Cæſarium. Chryſoſtomus in poſteriorem Epiſtolam ad Corinth. ait: *Beati, & ter Beati qui illis bonis fruuntur, &c.* & in orat. de S. Philogonio: *Hinc abiens, & Civitatem ſuam relinquens, in alteram quæ eſt Dei Civitatem aſcendit, & hanc Eccleſiam deſerens in illam conſcriptus eſt, quæ eſt primogenitorum deſcriptorum in Cælis, & feſtis iſtis relictis ad celebrem Angelorum conventum translatus eſt*. Prætermitto S. Ephrem, Hieronymum lib. contra Vigilantium, & Epiſt. ad Marcellum, Cyrillum Alexandrinum in lib. ad Reginas, Monologium Græcorum, hymnos Prudentii, & quotquot in Theſauro Cocci, & apud Controverſiarum Fidei Tractatores, collectos invenias.

Jam vero ex dictis iſtud promitur argumentum. Illud certa fide tenendum eſt, ut commonet Vincentius Lirinenſis n. 2. & Aug. lib. 2. de Baptiſmo cap. 7. quod per univerſam cuſtoditur Eccleſiam, & ſemper, ubique, & ab omnibus traditum eſt; quamquam unus, vel alter extiterit aut imperitus, aut ingenii pertenuis, aut imbutus erroribus, qui in adverſantem ſententiam declinaverit, & maximè ſi & hic

hic doctrinam oppoſitam puram & catholicam fateatur. At ab exordio naſcentis Eccleſiæ ad hæc tempora omnes Eccleſiæ Patres tradiderunt Beatorum animas Deo vivere, & Majeſtatis divinæ lumine colluſtrari, & qui ejuſmodi traditioni adverſantur, judicio præclariſſimorum virorum, ſive homines exigui ingenii fuerunt, ut Papias; ſive ſola profana eruditione, & literarum cultura celebres, ut Lactantius; ſive nullatenus auſi ſunt opinioni detrahere contrariorum, ut Juſtinus & Irenæus: Ergo quod animæ juſtorum certamine expleto coronatæ perpetua felicitate triumphent, erit certa, inconcuſſa, & firmiſſima fide tenendum.

Denique probatur ratione. Ac primò: Impiorum animæ poſt mortem ad inferna deſcendunt, ibique maxima torquentur pœna; id enim catholica tenet fides, & probat exemplum divitis Evangelici Lucæ XVI. Atqui Deus non minus ad puniendum, quam ad præmiandum pronus eſt, imo miſericordia ejus ſuperexaltat judicium, tantumque reddendæ mercedis ſuamet obſtringitur lege, ut Joelis ultimo dicat: *Cito velociter reddam viciſſitudinem vobis*. Si ergo ſtatim poſt mortem punit, ſtatim poſt mortem reddit proculdubio coronam. Deinde: Pium ac ſanctum deſiderium quod a ſuperna caritate excitatur, & in dies augetur exercitamento virtutum, non eſt dicendum inane, & a proprio fine alienum. Tale deſiderium habent juſti, dum vivunt, ut coronam immarceſcibilis gloriæ percipiant, dicentes cum Apoſtolo 1. ad Philipp. *Deſiderium habemus diſſolvi, & eſſe cum Chriſto*, atque ab hac lacrymarum valle in cœleſtem Jeruſalem transferri ardentiſſimè cupiant. Ergo inane ac fruſtraneum credendum non eſt deſiderium hujuſmodi. Poſtremo ſi ad extremum Judicium ſingulis reſervetur corona, quænam erit melior conditio Fidelium poſt Chriſtum paſſum, præ veteribus Patribus, qui in ſinu Abraham uſque ad redemptionis tempora detinebantur? Quid præſtitit his deſcenſus Chriſti, ſi de tenebris, ubi tanquam in refrigerii loco morabantur, eos non evocavit ad lucem? Cur olim expetebatur temporum plenitudo, ut Deus ſervili indutus conditione plebis ſuæ relaxaret facinora, cæleſtis Jeruſalem conſtrueret ædificia? Quare poſt Chriſti mortem Martyrum obitus natalis dies appellatur, ſolemnique ritu, precibus, hymnis, & univerſæ Eccleſiæ colitur plauſu, & lætitia? Verum hæc non eſt opus longa oratione ſuadere.

Satisfit adversantis sententiæ argumentis.

His argumentis adverſarii ducuntur. 1. Matth. xx. v. 8. legitur: *Cum ſero factum eſſet, dicit Dominus vineæ procuratori ſuo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens a noviſſimis uſque ad primos*. Ergo ſub veſperam, ideſt, in fine mundi, merces unicuique tribuitur.

Com-

Communis reſponſio eſt, per ea verba, *Cum ſero eſſet*, non finem mundi, ſed terminum vitæ deſignari, vel ſi ad extrema mundi referantur, accipienda eſſe de beatitudine completa, & corporum ſimul & animæ glorificatione. Poſſumus tamen parabolam non incongrue intelligere de Eccleſia, quam vineam & regnum Dei vocari ſupra monui. Ad Eccleſiam ſuam quoſdam vocavit Deus primo mane, ideſt ab exordio mundi per legem naturæ: quoſdam circa horam tertiam, & media mundi ætate per legem Moſis; quoſdam denique *Cum ſero eſſet*, & finis legis, captivitatis, & culpæ, per legem Evangelicam. Hinc de primis ac ſecundis dicitur quod *Convenit ex denario diurno*, & præſtitutam mercedem ſpopondit; quoniam ſub diſpenſatione fœderis Sinaitici merces propoſita erat definita, ac ſenſibus obvia, nempe naturalium bonorum affluentia, longæva vita, & terræ Chanaan poſſeſſio. Nil tale dictum ultimis, quoniam merces in lege Evangelica repromiſſa talis eſt, quam nec oculus vidit, nec auris audivit. Qui primi hanc amplexi ſunt, fuerunt Gentiles, legi Moſis non addicti, neque ullam habentes repromiſſionem; ideoque reſponderunt Patrifamilias: *Nemo nos conduxit*. Neque inuſitatum eſt comparationibus hujus generis vocationem gentium, & regnum Dei deſignari. Hæc mea ſententia eſt. Propterea nego conſequentiam. Scopus enim parabolæ eſt, Gentiles ultimo ad fidem, & Eccleſiam adſcitos, non minorem accepturos mercedem, quàm Judæi, qui Deo cultum exhibuerunt ſub ſervitute legis, & in eorum comparatione portaverunt *Pondus diei & æſtus*. Atque hæc merces dicitur rependi ſub veſperam, quia neque vigente priori lege, neque durante Moſaica, ſed tantum in poſtrema, ideſt, poſt inſtitutionem Evangelii, reſeratum fuit cælum. Poſſet quoque parabola interpretari de variis juſtorum generibus: quorum aliqui ab ineunte ætate Deo ſervierunt, aliqui in vitæ decurſu ſeverius vitæ amplexi ſunt inſtitutum, aliqui jam ſenio confecti reſipiſcentes prioris vitæ rationem deplorant: qui tamen ſi in pari caritatis perfectione decedant, ſinguli denarium, idemque præmium a Deo remuneratore recipient.

Alter locus promitur ex eodem Matth. cap. xxv. v. 34. *Tunc dicet Rex his, qui a dextris ejus erunt: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum a conſtitutione mundi*. Ergo electi ante Judicis adventum Regnum non poſſident.

Sed hæc verba non animabus ſeparatis, ſed in corpore viventibus dicentur: unde diſtinguo conſ. Regnum non poſſident degentes in corpore, & completa beatitudine concedo: glorioſi anima ſola, & nondum conſummata felicitate, nego. Neque alium eſſe Evangelicorum verborum ſenſum conſtat ex ſequentibus. Impii enim proculdubio cruciantur in gehenna, & tamen reſuſcitatis dicetur: *Diſcedite a me maledicti in ignem æternum*.

Tertio objicitur celebre teſtimonium Pauli ad Hebræos xi. 39. ubi

 de

de Sanctis veteris legis ait: *Hi omnes teſtimonio fidei probati, non acceperunt repromiſſionem: Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non ſine nobis conſummarentur*. Duo ibi affirmat Apoſtolus, unum veteres Patriarchas non habuiſſe repromiſſionem; alterum non eſſe felicitate ſempiterna donandos ſine nobis. Omnes ergo uno, eodemque tempore debent Juſti in cæleſtem patriam aſſumi.

Reſpondeo Paulum ibidem commendare virtutem fidei, & veterum Sanctorum exemplo nos ad patientiam hortari. Veterum autem Patriarcharum duas veluti claſſes diſtinguit, unam eorum qui, ut ait v. 33. *Adepti ſunt repromiſſionem*, aliam illorum, qui ut ſcribit v.39. *Repromiſſionem non acceperunt*. Qui repromiſſionem adepti ſunt, ut ibidem ait Apoſtolus, ſunt Gedeon, David, Samuel, Barac, Jephte, Samſon, & Prophetæ. Qui repromiſſionem non acceperunt, ſunt omnes teſtimonio fidei probati, quos memoraverat, Abel, Henoch, Noe, Abraham, Jacob, Joſeph, Moyſes, aliique experti ludibria, verbera, vincula, & carceres. Ex tanta ergo nube teſtium, ideſt qui ſperandarum ſubſtantiarum nobis exhibuerunt promiſſionem, hortatur Paulus, ut nos per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen. Nego itaque conſequentiam, non enim Apoſtolus per repromiſſionem intelligit cæleſtem gloriam, ſed ſolam poſſeſſionem terræ Chanaan, primis quidem Patriarchis repromiſſam, ſed datam eorum poſteris. Alias ſi repromiſſionis nomine intelligit gloriam conferendam poſt diem judicii, quare de Davide, Samuele, ceteriſque habitatoribus Chanaan, dixit, *Adepti ſunt repromiſſiones?* At inquit Paulus, *Ne ſine nobis conſummarentur*. Utique non fuerunt ſine nobis, & ante Chriſti redemptionem participes æternorum bonorum, pro quibus fide certarunt, & non erunt ſine nobis, & ante Chriſti judicium donandi immortalitate corporis, pro qua lapidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt, in occiſione gladii mortui ſunt. Recte iccirco ait S. Paulus: *Deo pro nobis melius aliquid providente*: non ſolum more humano, & quia cenſentur honoratiores qui expectantur, quàm qui expectant, veluti in conviviis, ut exponit Chryſoſtomus; verum etiam quia ad tolerantiam paſſionum præter fidem & rerum ſperandarum ſubſtantiam, datum eſt nobis exemplum Chriſti, uberior gratia, neque oportet ut alios expectemus ad habendam repromiſſionem, quemadmodum Patriarchæ nos expectarunt. Alioquin ſi in novo quoque teſtamento expectanda eſt retributio, quomodo verum erit, nobis melius Deum providiſſe? Si objicias verba Apoſtoli dicentis ibidem v. 16. *Nunc autem meliorem appetunt*, ideſt cæleſtem, *patriam*; dico particulam *nunc* referri ad tempus, quo vivebant in terra, & tenere locum adverſativæ, vel illativæ, ut animadvertunt Theologi: quorum reſponſionem confirmant verba præcedentia: *Confitentes quia peregrini & hoſpites ſunt ſuper terram. Qui enim hæc dicunt, ſignificant ſe patriam inquirere.*

rere. *Nunc* oppoſitionis eſt ſupra cap. ıx. v. 26. & præſens pro præterito, hoc eodem capite v. 14. & 16., quorum collatione ſenſus Apoſtoli ſatis redditur manifeſtus.

Opp. 4. In 2. ad Timoth. ıv. 8. ait Apoſtolus: *Repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die juſtus Judex:* Corona juſtitiæ eſt gloria cælorum: Ergo cælorum gloria confertur tantum in die illa, ideſt, in die judicii finalis.

Quidam reſpondent diem illam, de qua Apoſtolus, eſſe diem reſolutionis corporis, ac mortis, quam inſtare ac prope eſſe, ait ibidem v. 6. Sed quia *illam diem* ubique Apoſtolus appellat diem judicii, ut in hac eadem Epiſt. cap. 1. v. 12. *Potens eſt depoſitum meum ſervare*, ideſt corpus cuſtodire, *in illum diem*, & 2. ad Theſſalon. cap. 1. v. 10.; ideo reſpondeo, Coronæ vocabulo perfectam beatitudinem corporis & animæ ſignificari, & ſolemnem publicamque aſſumptionem. Sic dicimus potitos regno, nondum tamen corona circumdatos, qui tametſi vere principantur, non referunt ſpectante univerſo ſenatu, ac plaudente populo, regium diadema.

Rurſus objiciunt. In 1. ad Corinth. cap. xv. 16. hæc leguntur: *Si mortui non reſurgunt, neque Chriſtus reſurrexit. Quod ſi Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides veſtra, adhuc enim eſtis in peccatis veſtris; Ergo & qui dormierunt in Chriſto perierunt.* Rejicienda eſt igitur ad reſurrectionis tempus omnis fides noſtra, omnis ſpes.

At futilis ſane illatio. Apoſtoli, ut evincerent verum eſſe Chriſti dogma, hoc præcipue uſi ſunt argumento, quod ſi falſa docuiſſet, non reſurrexiſſet a mortuis. Hinc prædicta omnia conſectaria neceſſe eſt evenire: Si non reſurrexit, falſa nos docuit: ſi falſa nos docuit, falſa eſt fides noſtra: ſi falſa fides noſtra, nondum a peccatis redempti ſumus: ſi nondum a peccatis redempti ſumus & fallax eſt fides noſtra, perierunt qui dormierunt in Chriſto, uti Stephanus qui cauſſa Evangelii lapidibus obrutus eſt. E contra ſi Chriſtus reſurrexit, & veram fidem nos docuit; certiſſima ſpes manet, ut per ipſum juſtificati reſurgamus & nos, & ſeminato corpore animali reſurgat corpus ſpiritale, & corruptibile hoc induat incorruptionem. Patens eſt ſola lectione Paulinæ Epiſtolæ ſenſus.

Arguitur 6. 1. Joannis ııı. v. 2. legitur *Scimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus; quoniam videbimus eum ſicuti eſt.* Non ergo videtur, antequam appareat, & veniat judicaturus vivos ac mortuos.

Duplex eſt horum verborum ſignificatio. Prima literalis ac plana: Nondum apparuit quod erimus, ideſt quomodo futuri ſumus in meliore illo ſæculo, cujus in eo, qui ſanctificat nos, ſpem habemus. Sed ſi apparuerit, tunc erit, quando ſimiles ei erimus non ſanctitate tantum, ſed & beatitudinis æternitate. Juxta hunc ſenſum nego conſequen-

tiam ; quandoquidem ea verba *Cum apparuerit* referenda ſunt ad præcedentia , *Nondum apparuit quid erimus* : & de Chriſti adventu nec verbum quidem hoc loco . Altera eſt , *Cum apparuerit Chriſtus* , & hac explicatione admiſſa , dico quod ſimiles ei erimus corpore & anima , juxta ſimilitudinem Chriſti Capitis noſtri . Ut enim docet S.P. Auguſtinus in Epiſt. ad Dioſcorum , & norunt Theologi omnes , ex viſione beatifica etiam in corpora Sanctorum gloria immortalitatis ſplendoriſque redundat . Prior reſponſio etiam quorumdam Sectariorum ſenſu probatur , ut conſtat ex Criticis Sacris in hunc textum , præſertim ex Commentariis Hugonis Grotii .

Præterea ita argutantur . Apocalypſeos VI. 9. hæc occurrunt : *Vidi ſubtus altare animas interfectorum propter verbum Dei* : & v. 10. *Clamabant voce magna dicentes* : *uſquequo Domine , non judicas & non vindicas ſanguinem noſtrum de iis qui habitant in terra* . Quis autem dixerit animas ſubtus altare poſitas & judicium ac vindictam poſtulantes ſempiterna perfrui beatitudine ?

Verum nil juvat Heterodoxos liber Apocalypſis , in quo cap. ſequenti v. 15. dicitur hujuſmodi animas ſtare ante thronum Dei ; & hoc eodem loco , qui objectatur , v. 11. additur , *Et datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ , & dictum eſt illis , ut requieſcerent adhuc modicum tempus* , &c. Nonnulli vetuſtiſſimi Codices habent : Καὶ ἐδόθη αὐτοῖς ἑκάστῳ στολὴ λευκὴ *Et data eſt illis ſingulis ſtola una*, ideſt , ut Bernardus interpretatur , gloria animæ . Nomine igitur altaris intelligenda eſt humanitas Chriſti : & quia Sanctorum animæ nondum reſumptis corporibus ſunt infra conditionem glorioſi corporis Chriſti , ideo dicuntur eſſe ſubtus altare . Quod ſi ibidem clamant voce magna , non ergo dormiunt , neque veluti alto ſopore preſſæ jacent uſque ad extremum judicium . Iſtud vero expetere dicuntur , & quia magnum habent reſumendi corpora deſiderium , & quia divinæ voluntati conformes non ſolum caritate flagrant , ſed etiam zelo juſtitiæ . Ne valida videatur hæreticorum argumentatio , pauca addam . Utitur Joannes juxta conſuetudinem ſcripturarum rerum ſenſibilium exemplo . Cælum aſſimilari templo neminem latet , cum de cæleſti Jeruſalem eodem libro cap. XXI. 22. ſcriptum ſit : *Dominus Deus omnipotens templum illius eſt* : & cap. XI. 19. *Et apertum eſt templum Dei in cælo* . Ita victimæ reſpondent Juſtis ac Martyribus , dicente Paulo ad Philipp. 2. 17. *Immolor ſupra ſacrificium* , & 2. ad Timoth. IV. 6. *Ego enim jam delibor* . Ergo hunc arbitror habere ſenſum Apocalypſim . Quemadmodum victimarum ſanguis ad limen fundebatur altaris , non extra , ſed intra Templum , ut in conſpectu Sanctuarii Sacrificium præſtitum exhiberetur ; ita mactatæ pro Chriſto animæ ad ejus pedes procumbunt non extra cardines cæli , ſed intra ; habentes teſtimonium Dei , & caracterem martyrii ſui, quod præſtat Deo ſacrificium laudis , & æquitatem poſcit vindictæ .

Inſur-

Inſurgunt 8. In II. Machab. cap. XII. 44. habetur: *Niſi enim eos qui ceciderant reſurrecturos ſperaret, ſuperfluum videretur & vanum orare pro mortuis*. Ergo niſi ſit Reſurrectio, nullum defunctorum animæ habebunt levamen, nullam felicitatem.

Reſp. diſt. conſequens: non habebunt felicitatem, niſi ſit reſurrectio prima, qua ſolvantur a peccatis, & donec conſummentur dies ſæculi regnent cum Chriſto, conc. Niſi ſit reſurrectio ſecunda, qua reſumptis corporibus judicentur; ſubdiſtinguo, non habebunt felicitatem pleniſſimam, ac ſtolam duplicem, concedo: felicitatem animæ, ac ſtolam unam, nego. Reſurrectionem quamfrequenter ſumi pro migratione ad æternam vitam, etiam Druſius in XX. Lucæ 36. & Glaſſius Tract. de Synedoche generis oſtenderunt. De qua reſurrectione dixi in Reſp. ad ult. præcedentis: & de ea Apoſt. 1. ad Corinth. 15. *Miſerabiliores ſumus omnibus hominibus, ſi reſurrectio non eſt*. Lucas cit. loco: *Filii ſunt Dei, cum ſint filii reſurrectionis*; & Pſal. 1. *Non reſurgent impii in judicio*. De hac igitur reſurrectione, quæ eſt ſpei noſtræ objectum, ſermo fit in libro Macchab., ubi conſulto dictum eſt: *Niſi reſurrecturos ſperaret*; Reſurrectio namque corporalis potius creditur, quàm ſperatur: neque de ea oramus pro mortuis; nec omnibus, qui ſurgent e monumentis, ſalubres ſunt noſtræ oblationes ac preces.

Opp. 9. In pluribus Liturgiis Jacobi, Baſilii, Cyrilli, aliiſque Græcorum ac Syrorum fiunt ſupplicationes pro Sanctis, ut eos beata retributio comitetur, ut illi ſacrificia proſint ad gloriam, ut ipſorum animabus donetur requies. Similia recitavit olim Romana Eccleſia in Feſto S. Leonis, ut habetur in Extravaganti de Celebrat. Miſſarum c. *Cum Marthæ*, & in Feſto S. Marcelli, ut conſtat ex Sacramentario Gelaſii. Plura etiamnum extant id genus in Miſſali Romano, ut in Secreta S. Leonis, quæ non fuit cum priore Oratione immutata. Quotidie etiam in Canone Miſſæ deprecamur, ut omnibus in Chriſto quieſcentibus, & dormientibus in ſomno pacis detur locus lucis ac refrigerii. Non ergo gloria & beatitudine modo fruuntur, quamvis in pace dormiant, electi.

Reſp. in his, aliiſque Liturgiis peti gloriam accidentalem, nempe majorem in Eccleſia cultum, nominis exaltationem, rerum geſtarum præconia, imitationemque virtutum. Eſt enim gloria, ut eam definit Auguſtinus, frequens de aliquo fama cum laude: & jure vocant Græci Δόξαν, quaſi exiſtimationem & opinionem, a δοκῶ, quod eſt, *videor, puto*. Hinc de manifeſtatione ſui nominis ait Chriſtus Joan. XVII. 5. *Clarifica me tu Pater*. Iſtam ergo claritatem, iſtam frequentem laudem, iſtam gloriam Martyribus deprecamur: imo & beatiſſimæ Trinitati dicimus: *Gloria tibi Trinitas*, ideſt, Gloria laudis. Deprecamur & aliquando Sanctis requiem, dum indiſcriminatim pro omnibus vita functis oramus, cum in horum complexu ſint animæ Purgatorii. Clariſſi-

riſſimum inter alia occurrit exemplum orationis Villelmi Abbatis, qui pro Divo Parente Auguſtino, quem inter Cælites venerabatur, & indiſcriminatim pro illius genitoribus Patricio, & Monnica ita precabatur: *Memento, Domine, animæ famuli tui Patricii, & famulæ tuæ Monnicæ; & ſi quid pro Anima filii ipſorum Domini mei Auguſtini Confeſſoris tui mihi miſero peccatori licet vel intimo cordis affectu deſiderare*. De qua PP. Ben. in notis ad lib. IX. Confeſs. Aug. cap. 13. Si vero etiam Sanctis precatur Eccleſia requiem, (quæ orationis forma jam pene exolevit) petit gloriam corporis, cujus reſurrectionem animæ ſeparatæ ita vehementer expetunt, ut non omnino quieſcant: quod proximo capite declarabo.

Opp. 10. Hilarius Pictavienſis in Pſ. 120. ſcribit *Juſtorum animas in ſinu Abrahæ locari & nondum recipi in regno Dei*, & in Pſ. 130. *Humanæ lex neceſſitatis eſt*, inquit, *ut ſepultis corporibus animæ ad inferos deſcendant*. Et Chryſoſtomus Hom. 39. in priorem Epiſtolam ad Corinth. *Sine carne*, ait, *anima admirandis illis bonis non fruetur*. Ergo dogma, quod propugnamus, Eccleſiæ Patribus adverſatur.

Reſp. nego conſequentiam. Et quod ſpectat ad Hilarium, ipſe aperte diſtinguit regnum Chriſti a regno Dei, illud in quo animæ permanent uſque ad ſæculi conſummationem; iſtud vero in quo mors omnino perimitur, quod fiet per glorioſam reſurrectionem, & corporum claritatem. At gloriam & viſionem Dei a Regno Chriſti nequaquam ſejungit, neque ſinum Abrahæ ſeparat a ſuperna Jeruſalem: ſed in Pſalm. 65. *Martyres*, inquit, *in cæleſtis domicilii habitaculum introierunt*. Commentario in Pſalm. 130. loqui Hilarium de Sanctis veteris Teſtamenti arbitratur Juenin; ſed alii melius reſpondent, Hilarium exiſtimaſſe, quod quiſquis moritur, exemplo Chriſti debet ad inferos deſcendere, & ea loca luſtrare, quæ Chriſtus conſummationem veri hominis non recuſans dignatus eſt viſitare. Quod & docuit lib. de Anima cap. LV. Tertullianus. At illic animas detineri Hilarius non credidit, ſed aperte affirmavit in Pſalmum 141. *Tranſire in cæleſtem Hieruſalem, in terram viventium, in Paradiſi incolatum, in regnum hæreditatis*. Ad auctoritatem vero Chryſoſtomi, conſtat illum negare gloriam animarum in hypotheſi quod corpora non reſurgant, non quia ſine corpore Anima coronari non poſſit; ſed, quia ſi una pars æterna mercede fruſtretur, conſequenter incoronata jacebit etiam altera: quo ſenſu ait Apoſtolus 1. ad Corinth. XV. *Nam ſi mortui non reſurgunt, vana eſt fides noſtra*. Lege in hunc locum Apoſtoli Theophilactum, & de mente Chryſoſtomi vide Velloxillum in Advert. Sixtum Senenſem in VI. Biblioth an. 264. Petavium lib. VII. cap. XIII. num. IV. & Eſtium in IV. ſent. diſt. 45. §. 6. &c.

Opp. ultimo: Anima ſine corpore non meretur; Ergo ſine corpore non coronatur.

Reſp.

Reſp. nego ant. quippe non omnia bona opera exercentur per corpus, ſed plura ſola animi cogitatione, & voluntate. Præterea anima meriti cauſſa princeps eſt, & corpus inſtrumentalis. Ad hæc, anima ſeparata a corpore felicitatis capax eſt; corpus anima expers, nequaquam. Rurſus: neceſſe eſt, ut corpus in pulverem comminutum putreſcat, & in eo culpæ originalis pœna impleatur; quemadmodum eamdem pœnam experta eſt anima in ergaſtulo carnis. Quæ objiciuntur de Animabus veterum Patriarcharum, & de ipſo Chriſto, qui ſtatim poſt mortem non aſcendit in cœlum; quum illis expectandus eſſet Redemptoris adventus, is vero pro Fidei confirmatione aliquandiu in terris fuerit commoratus, non opus eſt contra protervos ac repugnantes minutiſſime repellamus.

CAPUT X.

Quid ſenſerint Ambroſius, Auguſtinus, ac Bernardus de præſenti Animarum Sanctarum ſtatu.

IN tertia hujus controverſiæ parte pollicitus ſum me demonſtraturum quid fuerint opinati Eccleſiæ præclariſſimi Patres Ambroſius, Auguſtinus, & Bernardus, quorum data opera ſuperiori capite non memini, ut id exequerer diligentius. Ambroſius quidem in lib. de Bono mortis animarum memorat neſcio quæ *promptuaria*, ubi noviſſimum putat eas expectare judicium. Quem librum ſcriptum, ut traditur anno 387., difficulter conciliari cum dogmate Catholico, ſi crude, & ad literam legatur, ait Tournely tom. 1. pag. 293. Contra optimæ notæ, refertum ſententiis utilibus & ſolidis, necnon ratiociniis certis, reique convenientiſſimis, inquit lib. 2. Bibl. Dupinius. At Auguſtinus olim & ante Epiſcopatum ſe Millenariis conſenſiſſe, fatetur lib. de Civit. Dei cap. VII., ex qua tamen confeſſione apparet ſe priorem abjeciſſe ſententiam. Commemorat tamen ſæpeſæpius animarum ſecreta receptacula, quæ ubi conſiſtant, dubius huc, illucque trahitur. Loquitur de iis in Ench. ad Laur. cap. 109. XII. de Civitate Dei cap. 9. in XII. de Geneſ. ad lit. & alibi. De Bernardo ait Durandus haud recte Joannis Apocalypſin intelligentia aſſecutum.

Duo notanda ſunt pro genuino horum PP. ſenſu capeſſendo. Primum, quæſtionem de ſtatu animarum diſcrepare a quæſt. de loco: unde Vives comment. in lib. XII. de Civit. Dei cap. 9. *Non dubitat*, inquit, *de earum gloria etiam ante judicium, ſed de loco gloriæ. Nam ubique poſſunt beatæ eſſe, cum ubique ſit Deus, cujus fruitione fiunt beatæ.* Perſuaſum equidem nobis eſt Beatorum animas in cœlos recipi, quod jam conſtat ex Lugdunenſi Concilio II. in profeſs. Fidei, ex Trid. ſeſs.

ſeſs. 25., ex pluribus fidei formulis, ex Bullis Canonizationis Sanctorum, ex communibus Eccleſiæ precibus, ex univerſorum Fidelium ſenſu; ſed nondum accedente tanto lumine, prudentiſſime dicebantur verſari Juſtorum animæ in abditis receptaculis, propter ambiguam, & tunc valde fluctuantem de loco animarum opinionem.

Alterum notatione dignum eſt, quod animæ plene purgatæ, quamquam Deum vident, non tamen toto impetu, & nulla alia inclinatione affectæ illum intuentur. Sunt enim natura ſua formæ corporum & mediam ſtationem tenentes ſuperne reguntur a Deo, inferne materiam regunt; & ſi alterutro fraudentur, ægreſcunt quodammodo & languent. Sollicitat ergo eas naturale deſiderium ſuorum corporum: idque penitiſſima ipſarum natura petit, & æquitatis judicium. *Quo appetitu* (ait magnus Auguſtinus lib. XII. de Gen. ad lit. cap. 35.) *retardatur quodammodo anima, ne tota intentione pergat in illud ſummum cœlum, quandiu non ſubeſt corpus, cujus adminiſtratione appetitus ille conquieſcat*. Plura illic ad hanc rem illuſtrandam proloquitur S. Pater. His adnotationibus tota conflictatio ſedari poteſt. Sit igitur

Propositio I. Catholico dogmati de Animarum Beatitudine non adverſatur Sanctiſſimus Mediolanenſium Antiſtes.

Ipſe enim lib. x. in Lucam ait: *Unde te evocem, Petre, ut doceas me, quid flens cagitaveris? unde te, inquam, evocem? De cœlo, ubi jam choro inſertus es Angelorum*. Epiſt. 54. de SS. Gervaſio, & Protaſio: *Quorum anima in cœlo, corpus in terra*. Epiſt. 59. Theſſalon. *Acbolius ſuperiorum incola, poſſeſſor civitatis æternæ, illius Jeruſalem, quæ in cælo eſt, videt illic urbis ejus menſuram immenſam, purum aurum, lapidem pretioſum, lumen ſine ſole perpetuum, & hæc omnia jamdudum ſibi comperta, ſed nunc facie ad faciem*. In ipſo libro de Bono mortis cap. XI. *Hanc remunerationem*, inquit, *habent, ut videant faciem Dei, & lumen illud quod illuminat omnem hominem*. Atque hunc librum abſolvit ſic fideles hortando, ut impavidi mortem ſubeant: *Intrepide pergamus ad Redemptorem noſtrum Jeſum, intrepide ad Patriarcharum Concilium, intrepide ad Abraham patrem noſtrum, cum dies advenerit, proficiſcamur. Sed nunc Pater etiam atque etiam extende ad ſuſcipiendum hinc pauperem manus tuas, aperi gremium tuum, expande ſinus tuos, ut plures ſuſcipias, quia plurimi in Deum crediderunt. Ibimus eo, ubi ſervulis ſuis Dominus Jeſus manſiones paravit. Sequimur te, Domine Jeſu, ſed ut ſequamur accerſi, quia ſine te nullus aſcendit. Tu enim via es, veritas, vita, poſſibilitas, fides, præmium. Suſcipe nos quaſi via, confirma quaſi veritas, vivifica quaſi vita. Pande illud tuum bonum, quod videre deſiderabat David. Demonſtra nobis illud bonum, quod eſt ſimile ſui, ſemper indiſſolubile atque immutabile, in quo ſimus æterni*. Ambroſius ergo cenſet Juſtorum animas corpore ſolutas aſſumi in cœlos, videre,

dere facie ad faciem pulchritudinem cœleſtis Jeruſalem, eiſque lumen ſempiternum ſplendeſcere: Qui id ſentit non anceps eſt de præſenti gloria Sanctorum: Ergo jam nunc juſtos gloria circumdatos tradidit beatus Ambroſius.

Opp. 1. Ambroſius in lib. de Bono mortis cap. x. affirmat Juſtorum animas receptas eſſe in quibuſdam promptuariis, ibique expectare extremum judicii diem, ut coronentur.

Reſp. Ambroſium per hæc Promptuaria deſignare diverſas manſiones, quæ ſunt in domo Patris, & per coronam conſummatam beatitudinem, cujus propter inditam inclinationem ad corpus animæ afficiuntur deſiderio: nam in eodem libro Juſtorum animas ſublime ad Deum evolare pluries repetit, ut conſtat ex dictis.

Opp. 2. Eodem lib. cap. x. commendat illorum ſententiam, qui tenebant Juſtorum animas ad inferna deſcendere citans IV. librum Eſdræ cap. 7.

Reſpondeo cum Eſtio eam commendare ut veram pro eo tempore quo dicta fuit, ideſt ante Chriſti mortem ac Redemptionem; nam infra, ut vidimus, diſerte ſignificat rapi electorum animas in ſuperiora habitacula. Quamvis & extra cœlum poſſent frui gloria, ut dixi in 1. adnotatione. Vide etiam quæ dixi Capit. præcedenti ad x. de ſententia aliquorum Patrum, quod omnes animæ debeant exemplo Chriſti deſcendere ad Inferos. Quare demum non poſſumus hæc explicare de Animabus non plene purgatis?

Opp. 3. Ibidem Ambroſius cap. XI. ſtatuit ſeptem ordines lætitiæ Animarum Sanctarum, quorum nullus Dei viſionem complectitur: imo ait animas gloriam ſuam prævidere, & ſine trepidatione ad vultum Dei feſtinare.

Reſp. falſum eſſe, quod a prædictis ſeptem ordinibus Ambroſius Dei viſionem excludat; ait namque: *Quintus ordo exultationis uberrimæ habet ſuavitatem, quod ex hoc corruptibilis corporis carcere in lucem libertatemque pervenerint, & repromiſſam ſibi poſſideant hæreditatem,* Et infra eodem cap. num. 49. *Hanc remunerationem habent, ut videant faciem Dei*. Prævident ergo gloriam conſummatam, in qua Deum impetu intuebuntur vehementiori.

Opp. ult. In 2. de Abel & Cain cap. 2. *Solvitur*, inquit, *corpore anima; & poſt finem vitæ hujus adhuc tamen futuri ambigui ſuſpenditur. Ita finis nullus, ubi finis putatur*.

Reſp. Ubicunque ſit anima, ante Judicii diem in ambiguo ſuſpenditur. Dum ſolvitur corpore, antequam perveniat ad locum tormentorum aut gloriæ, angitur trepidatione animi, & expectatione ſententiæ. Quæ commorabantur in Limbo, ſuſpenſæ erant de tempore exilii, & Reparatoris adventu. Quæ in Purgatorio, non ſunt quidem de certitudine ſalutis ſollicitæ, at ſunt tamen de duratione pœnarum.

rum. Regnantes in cœlis expetunt duplici ſtola veſtiri, & pendent adhuc ab extrema die: de qua Matth. xxiv. 36. *De die autem illo, & hora nemo ſcit, neque Angeli cœlorum.*

Propositio II. Quod Auguſtinus fluctuet de ſecretis Receptaculis Animarum eſt ſummæ ejus perſpicacitatis indicium; verumtamen de gloria & felicitate non dubitat.

Ante Auguſtini tempora de loco Animarum non explorata erat traditio. Quidam aſſerebant tam pios, quam impios εἰς ᾅδην in infernum deſcendere, ut fuſe docent Irenæus lib. v. capite ult. Tertullianus de Anima cap. lv. & Origenes non uno loco. Nomen autem inferni ambiguum erat; nam aliquando accipiebatur prout ſolis convenit damnatis: & aliquando pro recondito loco, in quem mortuorum animæ inferuntur, vel a quo extrahuntur, ſive pœnarum ſit, ſive quietis. Hoc ſecundo ſenſu Patres illi loquebantur; quietem enim dabant juſtis, impiis ſupplicium. De ſitu quoque inferni pleroſque diſſentire, auctor eſt in cap. xxiv. Matthæi B. Chryſoſtomus. In ſinu Abraham piorum animas requieſcere plurimi aſſeruerunt. Ambroſius caute illarum manſiones appellavit, ut vidimus, promptuaria, & obſervatione altera in Mich. videtur paradiſum a cœlorum regno diſtinguere. Hieronymus & Cyprianus docent juſtos cœleſtem inhabitare Jeruſalem. Jam priorem propoſitionis partem ſic probo: Nondum explorata Traditione de ſitu animarum, cautus eſt ac ſumme perſpicax qui aſſerit eas verſari in abditis receptaculis, aut in ſinu Abraham, aut in ſecreto Patris, aut in Paradiſo, neque audet definire ubi ſint ejuſmodi habitacula: At ætate Auguſtini certi nihil compertum erat in quo definito loco Juſtorum animæ conſiſterent: Ergo rectiſſimum jure meritoque viſum eſt Auguſtino illas in ſecretis receptaculis collocare.

Conſtantior tamen eſt S. Pater in illorum opinione, qui Juſtorum animas ſtatim a morte in cœlos recipi contendebant. Etenim lib. xx. de Civitate Dei cap. 15. pro certo habet non deſcendere ad inferos, neque una cum impiis detineri cuſtodia, ut crediderunt Novatianus de Trinit. capite 1. & Lactantius lib. vii. cap. xxi. Et lib. 2. quæſt. Evangelicarum cap. 28. in Pſal. 119. & lib. iv. contra Julianum cap. 3. ſinum Abrahæ, requiem Animarum, & regnum cœlorum indiſcriminatim pro una, eademque re uſurpat. Unde aliqui putant cum Eſtio in iv. diſt. 45. §. neque S. Patrem ancipitem fuiſſe de loco, ac diverſis vocabulis unum deſignaſſe habitaculum, in quo interim videtur Deus, ſed nondum perfecto gaudio propter inclinationem animæ ad corpus.

Pars altera propoſitionis oſtenditur primo, quoniam S. P. redarguens commentum Pelagianorum, qui aſſerebant parvulos ſine baptiſmo morientes æternam vitam conſequi, ſed non regnum cœlorum, utrumque illos adipiſci ſi poſt baptiſmum decedant, utroque privari ſi fungantur vita non baptizati, conſtantiſſime docet lib. iv. contra

Julian.

Julian. cap. VIII. ſerm. XIV. de Verbis Apoſtoli cap. 3. & in 1. de Prædeſt. SS. cap. 13. Regnum autem cœlorum & vitam æternam per Auguſtinum nihil eſt aliud quam Deum videre, ut conſtat ex Tract. 21. in Joannem. Ergo animæ ſolutæ corporibus, nulloque obnoxiæ peccato per Auguſtinum vita æterna, cœlorum regno, & Dei viſione fruuntur. Præterea libro 9. Confeſs. cap. VII. de Nebridio ait: *Et nunc ille vivit in ſinu Abrabæ, quidquid illud eſt quod illo ſignificatur ſinu, ibi Nebridius meus vivit.... Jam non ponit aurem ad os meum; ſed ſpiritale os ad fontem ſuum, & bibit quantum poteſt ſapientiam pro aviditate ſua felix.* Tractatu item 124. in Joan. hunc diſcipulum, quem Jeſus præ ceteris diligebat, non in ſepulcro dormire ſcribit, ut quidam falſo opinabantur, ſed onere ſolutum corporis ad ſummam perfectamque perveniſſe felicitatem, de qua Apoſt. Paulus ajebat, *Cupio diſſolvi & eſſe cum Chriſto*. Lege & librum XII. de Geneſ. ad lit. capite 34. in Pſalm. 119. & XX. de Civit. Dei cap. 7. Laudant aliqui librum Meditat. cap. 22., ſed an ſit Auguſtini inter eruditos non convenit.

Argues 1. Auguſtinus ſerm. 259. ſcribit poſt diei Judicii ventilationem celebrandum eſſe ſabbatiſmum in terra: & 12. de Civitate Dei cap. IX. in ſecretis receptaculis piorum animas locat.

Reſp. præfato ſermone teneri Auguſtinum Millenariorum errore, a quo poſtea reſipuit, quamvis forte ea verba *in terra* genuina non ſunt, utpote quæ ex uno ms. Vaticano fuere ſuppleta. At lib. XII. de Civit. Dei, ut Vives & Coquæus obſervarunt, de loco anceps eſt, non de gloria: & fortaſſis abditas ſedes intelligit manſiones cœleſtes.

Argues 2. Enarrat. in Pſ. 43. in Epiſt. ad Fortun. & tract. 49. in Joannem ait reſervari ſingulis gloriam poſt reſurrectionem, quando Chriſtus apparuerit, & cum in Angelos profecerimus.

Reſp. Hæc Auguſtinum docere de univerſa Prædeſtinatorum Eccleſia, quæ ſolum poſt diem judicii plene triumphos aget: vel ſi in particulari loquitur de piorum Animabus; de gloria corporis eſt explicandus: ſi alicubi, ut in Epiſt. 148., de viſione Dei verba facit, intelligendus eſt de viſione expedita & vehementi, quam non retardet naturalis ad corpora inclinatio, ut contingit in Angelis. Quæ omnia conſtant cum ex dictis, tum ex Epiſt. 119. ad Januarium cap. 13. ubi ait: *Animæ quippe omnium Sanctorum ante reſurrectionem ſunt quidem in requie, ſed in ea non ſunt actione, qua corpora recepta vegetantur*. Plura vide apud Hieronymum Torrenſ. in Confeſs. Auguſtiniana cap. 2.

Propositio III. Immerito carpitur a Durando beatus Bernardus; nam neque is a Catholico recedit dogmate.

Notavi Durandum, propterea quod paullo durius Doctorem eximium inſectatus eſt, eum magnæ devotionis virum, non magnæ auctoritatis compellans; ſed alii quoque modeſtius ſcribunt, Bernardum aſſe-

Digitized by Google

aſſerere Juſtorum felicitatem ante diem Judicii ſuſpenſam: imo Petavius, *De Bernardo*, inquit lib. VII. cap. ult. n. IX., *notiſſima res eſt, hunc in opinione illa fuiſſe*. Falluntur tamen. Etenim Doctor mellifluus Serm. XIX. de diverſis ait. *Hauriunt aquas in gaudio de fontibus Salvatoris, & nudis, ut ita dicam, oculis divinitatis intuentur eſſentiam.* Lib. de diligendo Deo cap. 10. *Immerſas* (Martyrum animas) *ex toto credimus immenſo illi pelago æterni luminis, & luminoſæ æternitatis*. In vita S. Malach. cap. ultimo: *Pro hujuſmodi ergo delectus a Deo & hominibus non immerito hodie Malachias in conſortium Angelorum recipitur, re adeptus, quod nomine dicebatur. Et quidem ante Angelus erat non minus puritate quàm nomine: ſed nunc felicius glorioſi in eo interpretatio nominis adimpletur, quando pari cum Angelis gloria, & felicitate lætatur .... Exultat in Domino ſpiritus Malachiæ, quod levatus pondere corporis, nulla jam fæculenta vel terrena materia prægravatur, quominus tota alacritate ac vivacitate corpoream omnem & incorpoream tranſiens creaturam pergat totus in Deum, & adhærens illi, unius ſit cum eo ſpiritus in æternum*. Serm. 5. de dedicat. SS. *Poſt multos agones jam nunc triumphant in cælis coronati*. Serm. 2. in Sanctum Victorem: *Jam cælos ingreſſus vere nunc revelata facie ſpeculatur gloriam Dei*. Lege & Epiſt. 266. Serm. 6. in Cantica, & de Obitu Umberti. Ex quibus ſequens efficitur ratiocinium; Non adſtruit ſuſpenſam Juſtorum beatitatem qui affirmat Juſtos nunc intueri divinitatis eſſentiam, æterno lumine circumfundi, lætari eadem gloria cum Angelis, & triumphare coronatos in cælis: Hæc diſertiſſime tradit Divus Bernardus: Ergo non putat ad extremam diem Sanctorum gloriam ſuſpendi.

Objicies 1. Serm. 2. de omnibus SS. ſcribit Bernardus quod Sanctorum animæ ante Judicii diem non convertentur in requiem ſuam.

Reſp. requiem eſſe plenitudinem gaudii, & gloriam nedum animæ ſed etiam corporis. Ait enim ibi: *Jam vero conſummato militiæ tempore gaudium habent Sancti in ſpiritu ſuo, donec adveniat dies illa, qua introire mereantur in gaudium Domini ſui, gaudium habituri & in ipſo corpore ſuo, &, licet non plenam, habent tamen lætitiam multam*.

Objicies 2. Serm. 3. diſtinguit tres animarum ſtatus, primum in corpore corruptibili, ſecundum ſine corpore, tertium in beatitudine conſummata: primum in tabernaculis: ſecundum in atriis: tertium in domo Dei; & aperte aſſerit neminem in beatiſſimam domum introire, niſi poſt diem judicii.

Reſp. per domum Bernardum intelligere beatitudinem conſummatam, ut conſtat & ex dictis, & ex ſequentibus in eodem ſermone: *Acceperunt jam ſinguli ſtolas ſuas, ſed non veſtientur duplicibus donec veſtiamur & nos. Stola enim prima ipſa eſt felicitas & requies animarum, ſecunda vero immortalitas & gloria corporum*. Sunt itaque Juſto-

Juſtorum animæ adhuc in atriis, quod una tantum ſtola exornatæ nequeant altera ſine nobis veſtiri.

Opp. 3. Ibi Bernardus ait ſeparatas animas, quantumvis juſtas, aliquam habere rugam, & conſequenter non poſſe ante reſurrectionem recipi in triumphantem Eccleſiam, quæ maculam rugamve non habet.

Reſp. per rugam nihil Bernardum deſignare præter naturalem inclinationem ad corpus, quæ plenam lætitiam retardat quodammodo. *Sed unde tibi* (ait ibidem S. Doctor), *o miſera caro? unde tibi hoc? Animæ ſanctæ, quas propria Deus inſignivit imagine, te deſiderant! quas redemit proprio ſanguine, te expectant! & ipſarum ſine te compleri lætitia, perfici gloria, conſummari beatitudo non poteſt. Adeo ſiquidem viget in eis deſiderium hoc naturale, ut nec dum tota eorum affectio libere pergat in Deum, ſed contrahatur quodammodo, ut rugam faciat, dum inclinantur deſiderio tui, &c.* Vide notat. ſupra ex Auguſtino lib. XII. de Geneſ. ad lit. cap. 35.

Ob. 4. Serm. 4. Scribit Bernardus Piorum animas ante corporum reſurrectionem ſtare ſubtus Altare Dei.

Reſp. dici Altare humanitatem Chriſti, cujus corporis expetunt ſimilitudinem: *Altare ipſum*, ait, *nihil aliud arbitror eſſe, quàm Corpus ipſum Domini Salvatoris*. Vide quæ dixi cap. antecedenti ad VII.

Objicies 5. Eo loco inquit Bernardus exaltandos electos viſione & contemplatione non humanitatis Chriſti, ſed ejus divinitatis; quando poſt diem extremam ſuper Altare collocabuntur.

Reſp. Sanctorum animas reſumptis corporibus juxta Bernardi doctrinam exaltandas contemplatione & viſione, quod expleto naturali ſuorum corporum deſiderio nullam habebunt rugam, quæ illas inclinet, & viſionem Dei conſequentur uberiorem; ut conſtat ex reſp. ad 3.

Ob. ultimo. Cæleſtis Beatitudo ea eſt, de qua in Pſ. XXV. 9. *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ*: At Bernardus Serm. III. inter parvos, nunc LXXXVII. de diverſis, negat id ante reviviſcentiam corporum evenire: Ergo, &c.

Reſp. hoc poſtremo loco S. Bernardum denegare Juſtorum animabus ſolam completam beatitatem. *Comedite*, ait, *amici & bibite, & inebriamini. Prius comedunt, dum in carne adhuc corruptibili degunt. Poſtmodum vero corpore exuti, & in cælum tranſlati jam bibere dicuntur eadem quæ prius comederant: quia jam per ſpeciem contemplantur, quæ prius fide crediderant*. Perſpicue his verbis fatetur D. Bernardus jam animas juſtorum Deum videre. Sequitur autem. *In hoc ergo ſtatu poſiti Sancti bibere quidem poſſunt, ſed inebriari non poſſunt: quoniam a perfectiſſima contemplatione divinitatis quodammodo retardantur, dum adhuc reſurrectionem ſui corporis in fine ſæculi præſtolantur. Qua facta ita corpus menti, & Deo mens inhærebit, ut jam deinceps nihil ſit, quo ab interna ebrietate contemplationis revocari poſſit*. Videntur mihi

hæc

hæc verba ad intelligentiam eorum, quæ obſcuriora ſunt in Sermonibus de Omnibus Sanctis, aurea clavis. Mihi quidem nulla manet hæſitatio, quod futurum ſpero de illis, qui abſque mentis præoccupatione iſta legerint.

CAPUT XI.

De Joannis XXII. circa Sanctorum gloriam doctrina.

TANQUAM privatum doctorem Joannem Papam XXII. docuiſſe quod animæ beatam vitam non haurient, antequam corpora reviviſcant, non tamen id definiviſſe ex Cathedra, fere omnium Scholaſticorum reſponſio eſt, ubi de hujus mente Pontificis diſceptatur. Tuta quidem pro Catholici dogmatis, & Apoſtolicæ Sedis infallibilitate judicii conciliatio. Joannem illius fuiſſe opinionis, eamque libellis & Conſtitutionibus confirmaſſe quidam contendunt, ut Ockamus, Gerſon, aliique perpauci. Re tamen penitius inſpecta videtur mihi a vulgari opinione recedendum, & Pontificem eſſe a nota erroris omnimode vindicandum. Quapropter fit

PROPOSITIO: Joannes XXII. neque ut privatus Doctor aſſertive docuit piorum animas ante corporum reſurrectionem Deum non videre.

Hiſtoriam narro, ac ſimul propoſitionem demonſtro: Anno reparatæ ſalutis 1331. hæc quæſtio acerrime ventilabatur, quam non Joannes, ſed alii exagitare cœperunt, ut obſervat Raynaldus ad ann. 1333. n. 45. Plures quidem affirmativam ſententiam valide propugnabant ſcripturis, Patribus, argumentis, aſſerentes hanc eſſe Catholicæ fidem Eccleſiæ. Pontifex rem diligentius excutiendam affirmabat, quod graviſſima eſſent pro utraque parte momenta; cumque pro una magno numero producerentur, ipſe reliqua pro negantium opinione collegit. Quæſtionem in Procerum conventu propoſuit habitis in Eccleſia ſermonibus in Feſto omnium SS., Dominica III. Adventus, & in Vigilia Epiph. proximi anni 1332. Recitavit ergo quæ ad definiendum dogma videbantur obſtare, ideſt quæ collegerat a Theologis excutienda. Malevoli, quorum habebat plures, fortaſſe nimium addicti Pſeudo-Pontifici Petro de Corbaria, Michael Cæſenas, Guilelmus Ockamus, & alii, ut conſtat ex ms. Vatic. 4009. p. 180. objiecerunt, quod Joannes in his tribus ſermonibus, *Dogmatizatus eſt, quod Sancti in cœlo non vident, nec videbunt uſque ad diem generalis judicii & futuram corporum Reſurrectionem faciem Dei*. At contra calumniatores Pontificis ſcripſit inſignis doctor Germanus Ulricus demonſtrans Papam Scholaſticorum more collecta a ſe recitaſſe, & dubia propoſuiſſe quæ expenderent eruditi, ut conſtat ex eodem Raynaldo ad annum 1331. n. 45.

Sparſi

Digitized by Google

Sparſi interim de errore Joannis rumores, & controverſia acerrime diſputata Pariſiis, traducentibus Joannem calumniatoribus. At præclariſſimæ Univerſitati compertum eſt quid dixerit, quid hac in re præſtiterit Summus Pontifex. Nam anno 1332. in data ad illum Epiſtola hæc habet: *Veſtræ beatitudini cum qua poſſumus humilitate, & reverentia totis cordis præcordiis ſupplicamus, quatenus prædictæ quæſtioni, in qua pro una parte veſtra Sanctitas pulcherrime & ſubtiliſſime allegavit, & quamplures auctoritates adduxit, imo tot, quod non recordamur nos legiſſe doctorem aliquem, quas ad unum propoſitum adduxit tot, & tantas, ſemper tamen recitando, & nihil determinando, aſſerendo, ſeu etiam opinando, ſicut audivimus; dignetur veſtra Sanctitas finem dare, partem illam, qua nutrita fuit hactenus devotio totius populi Chriſtiani veſtro regimini crediti, veram eſſe determinatione Apoſtolica confirmando*. Vide hanc Epiſtolam Tom. 1. Theſauri Anecdoctorum Martene pag. 1384.

Poſtero anno 1333. Joannes ſcripſit XIV. Kal. Decembris ad Philippum Francorum regem hanc Epiſtolam: *Quia, amantiſſime fili, ſcimus, quod in his vel aliis ut elucidetur veritas intendis, rogamus benevolentiam regiam, ut per fidelem, ſeu fideles nuncios Magiſtris in Theologia, & Baccalariis Pariſiis legentibus & degentibus facias nunciari, quod talibus minis illatis non obſtantibus quilibet dicere & diſputare, & prædicare valeat, quod ſibi juxta doctrinam Evangelicam & Apoſtolicam diſputandum videbitur, aut etiam prædicandum, donec aliud ordinatum per ſedem fuerit Apoſtolicam, aut etiam declaratum. Sic etiam ad veritatem quæſtionis prædictæ poterit promptius perveniri*. Ex quibus apparet Pontificem primum indixiſſe ne affirmativa ſententia in publicis concionibus exponeretur tanquam definita ab Eccleſia, cum adhuc eſſet dubia & ventilanda, ſed veritatis ſtudio poſtea mandaſſe, ut unuſquiſque rem diligentius inquireret; quod profecto indicium eſt, ſe valde ancipitem pendere, & velle quæſtionem diligentiſſime dirimi.

Hujuſmodi ſtudium magis præſetulit proximo anno 1334. Tunc enim pro utraque parte ſumma cura collegit momenta, præcepit etiam ſub Eccleſiaſticis cenſuris, ut ſingula revocarentur ad trutinam, atque IV. Kal. Martii Petro Rothomagenſi Archiepiſcopo, & Francorum Reginæ has dedit literas: *Quid circa quæſtionem viſionis animarum ordinaverimus ad regalem notitiam credimus, diu eſt, perveniſſe. Injunximus quidem Fratribus noſtris S. R. E. Cardinalibus, ac Prælatis aliis, & Doctoribus Theologiæ, ac juris Canonici præſentibus in curia, ut ſuper illa cum diligentia ſtudeant, nobiſque quid eis videtur exponant. Quod ut promptius poſſint facere multarum auctoritatum tam Canonis, quam Originalium Sanctorum pro utraque parte collectorum copiam fecimus. Et ut hæc diligentius ſtuderent facere ſententiam excommuni-*

municationis ipſos volumus incurrere, qui præmiſſa non adimplerent; abſolutione nobis, noſtriſque ſucceſſoribus reſervata.

Cum adhuc obloquerentur Pontificis detractores, eodem anno 1334. die 3 Januarii in Conſiſtorio Apoſtolico ipſe coram S. Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus declaravit, ſe nihil unquam de hac Quæſt. determinaſſe, & ſi quid a ſe prolatum fuiſſet, in quæſtionis propoſitione, ſive auctoritatum allegatione, quod ſcripturæ ſacræ videretur adverſum, præter intentionem ſibi excidiſſe: qua publica confeſſione nihil ſincerius, nihil humilius. De qua teſtem habemus Benedictum XII. in ſuo diplomate *Benedictus Deus*, Ptolemæum Lucenſem lib. 24. Hiſt. cap. 42. ms. Vaticanum n. 4008. p. 172. Imo ante mortem, quæ contigit Avenione die XIV. Decembris ejuſdem anni 1334. coram S. R. Eccl. Cardinalibus, quorum nomina in laudato nuper ms. referuntur, & coram Tabellionibus hac de cauſſa vocatis, præcepit ut legeretur ſequens Scriptura: *Fatemur & credimus, quod animæ purgatæ ſunt in cælo, cælorum regno, & paradiſo, & cum Chriſto, in conſortio Angelorum congregatæ, & vident Deum & divinam eſſentiam facie ad faciem clare in quantum ſtatus & conditio compatitur animæ ſeparatæ*. Hujus declarationis meminit Joannes Villanus in Hiſt. Florent. cap. 19. lib. XI.

Demum Theologi Pariſienſes interrogati a Rege quænam revera eſſet Joannis Pontificis opinio, in Autographo quod etiamnum ſervatur Pariſiis in Arch. FF. Prædicatorum, & recitatur a Bullæo Tom. 4. Hiſt. univ. inquiunt: *Quidquid in hac materia Sanctitas ſua dixit, non aſſerendo ſeu opinando protulit, ſed ſolummodo recitando*. Prætermitto Fidei Confeſſionem, quam Joannes ad Armenios, Tartaros, Perſas & Lithuanos tranſmiſit; quam vide apud Rayn. ad annum 1331. necnon Bullas Canoniz. SS. Thomæ Aquinatis, Ludovici Toloſani, & Thomæ Herfordienſis: de quibus vide Emin. Gotti Tom. 2. Th. p. 179.

Jam vero ex dictis hoc argumentum conflatur: Ille neque ut privatus Doctor aſſertive docuit purgatas animas ante reaſſumpta corpora beatifica carere viſione, qui hujus opinionis fundamenta conſcripſit & recitavit hiſtorice tantum, eo animo ut a Theologis ventilarentur, & quæſtio, in qua veteres non convenerant, matura diſcuſſione innoteſceret, ipſe interim nihil aſſerens, nihil definiens, nihil vel opinando ſcriptitans. Atqui Joannes XXII. auctoritates Canonum ac Patrum, quibus Millenariorum videbatur probari error, collegit eo animo, ut illas Theologi expenderent, juſſitque & publicis concionibus, & Epiſtolis, indicta quoque excommunicatione, ut ſedulo diſcuterentur, neque interim pro ulla parte ſententiam dixit, nihil declaravit, nihil aſſeruit. Ergo Joannes XXII. neque ut privatus doctor circa eam ſententiam erravit, de qua præſens inſtituitur diſputatio. Præterea Doctiſſimi Galliarum Theologi, Juenin, Tournely, L'Herminier, alii, expenſa proteſtatione Pariſienſium Theologorum, quam memoravi ſuperius,

rius, & cui addere poſſunt Epiſtolam a me laudatam ex Edmundo Martene, ingenue fatentur Pontificem nihil circa hanc quæſtionem ex Cathedra definiiſſe, in falſam tamen ſententiam, ut Tournely ait, inclinaſſe; atque, ut ceteri loquuntur, ut privatum Doctorem erraviſſe: Atqui in ea Pariſienſium Theologorum declaratione, ſicuti & in memorata Epiſtola, non ſolum habetur Joannem XXII. nihil ex Cathedra & aliquo Pontificio diplomate declaraſſe, ſed etiam quidquid aut ſcripſit, aut dixit, ſcripſiſſe & dixiſſe non aſſerendo, non opinando, ſed ſolummodo recitando: Ergo neque ut privatus doctor a dogmate receſſit Catholicorum, opinative ſaltem & aſſertive. Denique Joannes tametſi recitavit & collegit ſpeciali cura momenta pro una parte, quod pro affirmante omnia vulgata eſſent ac proferrentur; incubuit tamen animo, ut conſtat ex Epiſtola ad Reginam, & ad Rothomagenſem Antiſtitem, ut pro utraque parte colligerentur, & huic muneri ipſemet inſudavit, omnium copiam fecit, omniaque ex æquo ventilari mandavit: Ergo incertus erat cui adhæreret, & in utramque fluctuans, veritatem, quam tandem aſſecutus eſt, inquirebat.

Solvuntur Objectiones.

Opponunt 1. L'Herminier, & Tournely. Raynaldus ad annum 1331. n. 44. refert Joannem XXII. conquiſitis undequaque teſtimoniis pro negativa ſententia in publicis concionibus pro eadem fuiſſe dogmatizatum. Reſp. Raynaldum aſſerere, quod *Ita calumniabantur hoſtes Pontificis*, ut demonſtrat num. 45. ex Ulrico, & ex ms. Vaticano Codice 4005. & 4009.

Opp. 2. Joannes omni favore & gratia proſequebatur quos ſtare noverat pro ſententia negante, præſertim Gerardum Generalem Minorum. Contra qui diffidebant dure a Pontifice excipiebantur, ut conſtat de Thoma Valleſio, qui in carcerem conjectus eſt, quod opinionem Joannis publica confutaſſet concione. Reſp. Thomam Valleſium non a Joanne XXII. ſed a Quæſitoribus Fidei Avenione damnatum carceri, non quod pro SS. vindicanda gloria ſolemnem habuiſſet concionem, id enim permiſerat Pontifex, ut apparet ex Epiſt. ad Galliarum Regem Philippum; ſed quoniam e ſuggeſtu in Aſſertores adverſantis ſententiæ divinam maledictionem eſt imprecatus, ut narrat Bzovius ad annum 1331. n. xi. quod vertente controverſia, maxime privato homini, audaciæ, quamvis forte zelus fuerit, imputabatur. Gerardo autem quidnam Papa præſtitit, quod ampliſſimum ordinem moderantis merito, ac dignitati eſſet impar?

Opp. 3. Durandus Meldenſis Epiſcopus, cum dogma Catholicum propugnaſſet, a Fidei Cenſoribus in jus vocatus eſt, etſi Regis patrocinio judicium declinavit Quæſitorum. At hæc annuente Pontifice fuere

peracta. Reſp. Durandi cauſſam aliam eſſe ab ea, quam eruditi narrant Theologi. Pontifex Durandi Tractatum nulla permotus indignatione, & quamlibenter excepit, pluribuſque Theologis præbuit examinandum; ut conſtat ex ms. Jacobi Cardinalis S. Priſcæ in Bibl. Vatic. n. 208. In Durandi autem Scripto in ea, quam probabat propoſitione, nil cenſura dignum notatum eſt. In argumentationibus vero aliqua videbantur abſurda: inter quæ erat, quod niſi animæ expiatæ videant divinitatem Chriſti, mori nulla ratione ſit lucrum: unde videbatur conſequi, quod ex contemplatione humanitatis nullum reſultet gaudium, aut lucrum. Tum alia novem aſſerta, quorum alia probata fuerunt, alia confutata. Ergo propter Aſſertum de actuali viſione Dei, ut conſtat ex ms. Vat. n. 4004., nihil actum contra Durandum, ſed propter doctrinas inſertas, & non ſatis apte expoſitas, aut non bene intellectas. Vide Raynaldum ad annum 1333. num. 58.

Opp. 4. Pontificem aſſertive præfatum tradidiſſe errorem innumeri propemodum ſcribunt Auctores. Gobelinus in Coſmodromii Aetate VI. cap. 71. Albertus Krantzius lib. VIII. Vandaliæ cap. 16. Bzovius ad annum 1331. Ciacconius in Vita Joannis XXII. Ptol. Lucenſis ad an. 1335. Adrianus in IV. Sent. de Sacram. Confirmat. Gerſon ſermone in die Paſchatis, &c. Reſp. Hos omnes, & ſi qui ſunt alii, falſo rumore deceptos. Nam multæ fuerunt contra Joannem linguæ *malignantium*, ut in ſuo diplomate teſtatur Benedictus XII. Sed his opponimus omnium Theologorum Pariſienſium teſtimonium, qui, *Multorum fide dignorum relatione audita*, declararunt quod Sanctitas Sua nihil aſſerendo, ſive opinando protulit, ſed ſolummodo recitando. Quamquam non omnes, qui ab adverſariis citantur, revera Pontifici errorem affricant. Bzovius cit. loco ait: *Eodem tempore ipſe idem Pontifex alios adverſariorum adverſum ſe excitavit, cum antiquorum Doctorum .... de clara Dei viſione opinionem nondum ab Eccleſia damnatam recitaſſet; & in partem quorumdam FF. Minorum aſſerentium animas a corpore ſeparatas non ſtatim beata viſione divinæ eſſentiæ frui, ſed eam uſque ad diem judicii expectare, diſſerendo quidem, non autem aſſerendo, neque decernendo inclinavit.* Et Alphonſus Ciacconius: *Ipſe*, inquit, *omnibus Theologis juſſit, ut quid de ea ſentirent diligenter inquirerent, & ſibi afferrent, affirmans ſe nihil niſi diſputandi gratia afferre, & nihil adhuc ſe determinaſſe*. Hi nimirum de mente Joannis tantummodo dubitant. Idem dico de Ptolemæo Lucenſi, qui lib. 24. cap. 43. ait: *De hoc dubium fecerat*. Idem de Adriano, qui utitur his verbis, *Fertur*, *dicitur*. Gerſonis ſermo genuinum non eſſe plures affirmant: ſi eſt, Univerſitatis Pariſienſis teſtimonio, & Epiſtolis redarguitur.

Opp. ultimo. Joannes morti proximus pœnitentia ductus errorem ſuum revocavit. Ergo erraverat. Reſp. nego antec. Non enim proprie revocatio & retractatio dicenda eſt Joannis omologia. Declarat in ea, ſe plu-

Digitized by Google

ſe plura in hac quæſtione allegaviſſe = *Non intendens aliquid determinare, vel decidere* = Et ſi forſan in ſermonibus aut collationibus ſuis aliqua viderentur a veritate aliena = *Ipſa præter intentionem a ſe fuiſſe prolata* = . Quam declarationem a ſe fieri proteſtatur = *Ne quis ſiniſtre interpretari poſſit ſenſiſſe aliquid, aut ſentire quod Scripturæ Sacræ obviet, aut fidei orthodoxæ*. Voluit ergo ea declaratione Joannes *linguis malignantium obviare* = , ut ſcribit in ſuo diplomate Benedictus; neque enim neceſſe erat, ut dicta revocaret, & caneret palinodiam.

Verum etiamſi Pontifex ut privatus Theologus in quæſtione ad ſolvendum perdifficili, utrinque validiſſime propugnata, dubia eo tempore, nec definita, in falſam inclinaſſet opinionem; nullum inde aut illius exiſtimationi, aut Apoſtolicæ Cathedræ infallibilitati poſſet conſequi præjudicium. Etenim nulla Conſtitutione quid fide tenendum eſſet definita ſententia pronunciavit: quod ex dictis ſatis arbitror manifeſtum. Guilelmi autem Ockami, quod fuerit Romanorum Pontificum infenſus hoſtis, & ultro fateatur ſe referre quæ ex aliorum acceperat narratione, nemo eſt qui pili faciat auctoritatem.

CAPUT XII.

De inæqualitate beatificæ viſionis, ac ſempiternæ Juſtorum felicitatis.

JOVINIANUS Stoico infectus contagio, quemadmodum nullam in meritis diſcrepantiam, ita nullam agnovit inæqualitatem retributionis. Adverſus hunc duos libros conſcripſit circa annum 392. beatus Hieronymus; in quorum poſtrema parte iſtum impugnat execucullati errorem hæretici. Novatores, qui putant homines juſtificari per eamdem Chriſti Sanctitatem ſingulis imputatam, in eaſdem ferme inciderunt caſſes. Oportet nunc perverſum dogma inſectemur, oſtendentes rependendam non eſſe ſingulis juſtis parem omnino mercedem: & pauca ſuperaddamus de Scholarum diſſidio, unde inæqualis beatitudinis ratio ſit repetenda.

PROPOSITIO I. Inæqualis gloria meritis inæqualibus reſervatur.

Hæc eſt ſcripturarum ſanctarum doctrina. Nam in Evangelio Joannis cap. XIV. 2. legitur: *In domo Patris mei manſiones multæ ſunt*. De quo loco Tertullianus Scorpiaco: *Quomodo multæ manſiones, ſi non pro varietate meritorum*? Paulus 1. ad Corinth. III. 8. *Unuſquiſque propriam mercedem accipiet, ſecundum ſuum laborem*. Cap. XV. 41. *Stella enim a ſtella differt in claritate: ſic & reſurrectio mortuorum*. Et 2. ad Corinth. 9. *Qui parce ſeminat, parce & metet*. Idem probant

textus, quibus meritorum aſſeritur inæqualitas; ut parabola de ſemine apud Matth. 19. 8., quod fructum dedit *aliud centeſimum*, *aliud ſexageſimum*, *aliud trigeſimum*; egregie expoſita eo verſu, *Serta terdenis, &c.* in hymno D.Joannis Baptiſtæ: necnon alia de quinque talentis cap. xxv., & de decem minis apud Lucam cap. xix. Accedit definitio Sacroſanctæ Tridentinæ Synodi Seſſ. vi. cap. 16.

Eadem eſt SS. PP. aſſertio: Chryſoſtomus hom. 41. in 1. ad Corinth. *Tametſi in regno cæleſti ſint omnes, non omnes tamen iiſdem potiri præmiis ſignificatur illa ſimilitudine ſtellarum: uti nec in gebenna peccatores omnes eadem tormenta patientur*. Ambroſ. lib. 5. in Lucam: *Etſi unum regnum, diverſa tamen merita ſunt in regno cælorum*. Gregorius Nazianz. Orat. 34. *Prout illorum eſt ordo, plus, minuſve Deum cernunt*. S.P. Auguſtinus Tract. 67. in Joannem. *Multæ manſiones diverſas meritorum in una vita æterna ſignificant dignitates*. Fulgentius de Fide ad Petrum: *Diverſa erit Sanctorum gloria*. Proſper in ſent. 360. *Ut Deus omnia in omnibus erit, ſic etiam in diſpari claritate par gaudium*. Gregorius lib. 4. Moralium cap. 31. *Quia in hac vita nobis eſt diſcretio operum, erit in illa proculdubio diſcretio dignitatum, &c.*

Argumenta a ratione æquum eſt ab illo præclariſſimo Eccleſiæ Doctore depromantur, qui Jovinianum ſingulari certamine profligavit. Quorum primum ſic necti poteſt: Ordo, qui eſt in viſibili Eccleſia etiam in cæleſti ſervatur Jeruſalem, & militans refert imaginem triumphantis; hæc enim, quæ per fidem ambulat, plurimas habet manſiones, & alium tenent gradum Pontifices, alium Sacerdotes, alium Levitæ, alium Æditui, alium fidelis plebs; illa, quæ ſurſum eſt Eccleſia continet Archangelos, Angelos, Thronos, Dominationes, Poteſtates, Cherubim, Seraphim, variaſque Sanctorum claſſes: Atqui in viſibili Eccleſia diverſitas nominum denotat graduum, munerum, ac dignitatum diſcrepantiam: Ergo diverſam poteſtatem dignitatemque deſignat pariter varietas nominum, quibus appellantur ſupernæ Jeruſalem incolæ. II. Conſilium eſt Evangelicum Matth. xx. ut *Qui vult major eſſe ſit omnium minimus*, & idcirco pauperes ſpiritu ſeſe abjiciunt, ut exaltentur, noviſſimoque recumbunt loco, ut ſuperius aſcendant: Conſilio iſto exercitamentum humilitatis fruſtra ſuaderetur, niſi in cælis unus eſſet altero major: Eſt ergo illic majoris, minoriſve præmii diſtributio. III. Gloria cæleſtis eſt merces, & redditur unicuique ſecundum proprium laborem: Inter Verbi Dei Præcones plus ſuſtulit laboris D. Paulus, qui prædicavit Evangelium, & ne quem gravaret, manibus ſuis illis quoque qui ſecum erant miniſtravit, quàm ferant alii, qui prædicant, & de Evangelio vivunt. Igitur conſentaneum eſt, ut Paulus plus mercedis recipiat, quàm ceteri Evangelii Concionatores. Hæc ex Hieronymo in 2. adv. Jovinianum. Quartum addo ex D. Gregorio lib. ix. Moral. cap. 39. Impares ſunt reproborum pœnæ: quod

quod probatur ex damnatione Babylonis Apocalyp. XVIII. *Quantum exaltavit ſe & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum, & luctum*; & ex parabola zizaniæ in faſciculos alligatæ, Matth. XIII., ut quos ſimilis culpa inquinat, par etiam pœna conſtringat. Ergo etiam juxta modum meriti ſequitur retributio beatitudinis.

Argumenta opposita refelluntur.

Prima objectio eſt hujuſmodi: Operarii, de quibus Matth. xx., acceperunt ſub veſperam ſinguli denarium, ita ut qui portaverant pondus diei, & æſtus, murmuraverint adverſus Patrem familias quod pares ſibi feciſſet qui noviſſimi una hora laborarunt: Hæc parabola diverſitatem meritorum deſignat, & æqualitatem retributionis: Ergo diverſis operibus eadem merces ac retributio rependitur.

Reſp. 1. diſt. minorem: hæc parabola deſignat æqualitatem retributionis quantum ſpectat ad vitam æternam, in qua eadem eſt in æternitate menſura, concedo: quantum ad intenſionem gaudii, & perennis gloriæ ſplendorem, nego. *Unus denarius*, inquit 2. lib. cit. S. Hieronymus, *non unum eſt præmium, ſed una vita, & una de gehenna liberatio*. S. P. Auguſtinus ſerm. 59. de Verb. D. cap. 4. *Denarius ille vita æterna eſt, & in vita omnes æquales erunt. Quamvis enim meritorum diverſitate fulgebunt, alius magis, alius minus, quod tamen ad vitam æternam pertinet, æqualis erit omnibus. Non enim alteri erit longius, alteri brevius, quod pariter ſempiternum eſt*. Vide & Gregorium lib. IV. Moralium cap. XXXI. Reſp. 2. nego ſingulos illos operarios non eſſe æquales in merito: ſive enim intelligas parabolam de Sanctis veteris, ac novi teſtamenti, ſive de diverſis Juſtorum generibus, fieri poteſt ut plures qui noviſſime venerunt ad fidem ad antiquorum Patriarcharum meritum gloriamque pertingant, & etiam ampliorem referant laborum mercedem, & qui poſt multa ſcelera reſipiſcunt caritatis fervore doloriſque acrimonia illorum coronam adipiſcantur, qui ab ineunte ætate vitam incontaminate duxerunt: atque ita, ut ait Gregorius Naz. Ora. 40. *Ad laboris modum plus contulerint qui priores ingreſſi ſunt, non tamen quantum ad voluntatis ardorem*. Pro qua reſponſione vide quæ diximus ad 1. cap. IX. Reſp. 3. non opus eſſe ut comparationes ac parabolas tam anxie perſequamur; nam non omnia in his ſemper congruunt cum re, quam ſignificant: quod aſſerendum eſt de præſenti, alias in regno cælorum eſſent murmura & querimoniæ, uti fuerunt in operariis, qui accipientes denarium adverſus Patrem familias murmurabant.

Ob. 2. Gloriæ inæqualitas parere poſſet invidentiam, ac deſiderium amplioris felicitatis.

Reſp. invidiam arceri a perfectiſſima caritate, quæ *non æmulatur*, & qua

& qua beatæ mentes ita uniuntur, ut non minus de propria, quam de aliorum felicitate lætentur. *Quantum enim quiſque diligit aliquem, tantum de bono ejus gaudet*, inquit Anſelmus in Proſolog. 25. Lege & Caſſiodori librum de Amic. Deſiderium autem expellit ſumma ac perfecta ſatietas, quam explet quiſque in *torrente voluptatis* pro modulo ſitis ſuæ. *Sicut enim corporalis ſaturitas omnes ſaturos æqualiter habet, quamvis ſinguli cibum non æqualiter, ſed pro poſſibilitate perceperint; ita omnes ſancti etſi fuerint aliqua graduum ſuorum diverſitate diſtincti, una beatitudine perfecti erunt, &c.* ait lib. 1. de Vita contemplat. cap. 4. Julianus Pomerius Afer, cujus opus paſſim ſub Proſperi nomine laudatur. Vide etiam aptiſſimum exemplum corporis, in quo oculus non vult eſſe digitus, neque digitus oculus, apud Auguſtinum lib. XXII. de Civit. Dei cap. 30., conferens quæ habet Apoſtolus ad Epheſios IV. 16.

Opp. 3. Damnati eadem pœna damni afficiuntur, quæ eſt privatio, ideoque non ſuſcipit magis & minus. Ergo eadem gloria coronantur electi.

Reſp. diſt. ant. Pœna damni non habet magis & minus ratione ſui, concedo: ratione adjuncti, nempe inimicitiæ Dei, & ex conſequenti cruciatu, quo plus minuſve impii contriſtantur dum percipiunt ſe divinæ eſſentiæ contemplatione privari, nego. Vide Abulenſem quæſt. 640. in cap. 25. Matth. Hoc autem eſt diſcrimen inter viſionem, privationemque viſionis; quod hæc, cum ſit carentia, æqualis eſt in omnibus reprobis ratione ſui, & inæqualem infligit pœnam ratione apprehenſionis, & cauſati inde mœroris: at viſio, cum ſit ipſa mentis apprehenſio, per ſe piorum animas exhilarat, & gaudium parit.

Opp. ult. Beati vident Deum ſicuti eſt.

Reſp. vident quidem eumdem Deum, ſed ut capiunt; & gloriam *ſpecie* unam poſſident ejuſdem objecti contemplatione & dilectione: at non omnes illud contemplantur eadem vi intelligentiæ, neque diligunt eodem caritatis ardore. Satiantur tamen ſinguli, quia vident ut capiunt, amant ut poſſunt, fruuntur ut cupiunt, inebriantur ut ſitiunt; & gloriæ diſcrimen non a Deo, ſed a propria uniuſcujuſque capacitate repetitur.

Propositio II. Cauſſa moralis inæqualitatis beatitudinis eſt meritum, effectrix vero eſt lumen gloriæ, quod pro meritorum ratione illuſtrat mentem, inflammatque corda Sanctorum.

Quod ſpectat ad cauſſam moralem conſtat ex dictis; nam merces meritum conſequitur, & virtutes ſuam petunt remunerationem. Hinc recte Fulgentius in lib. de Trinit. *Tanto amplius alius alio in illa vita Deum videbit, quanto amplius in hac vita eum dilexit*. Et S. P. Auguſtinus ſerm. 59. de Verbis Domini: *Meritorum diverſitate fulgebunt, alius magis, alius minus*.

De

De cauſſa autem effectrice probatur. Ea eſt indoles cauſſarum ſecundarum, ut quando ad agendum nativam virtutem non habent, ſed aliena corroborantur, ab hac unice pendeat major effectus perfectio. Idque & in naturalibus & in ſupernaturalibus valet: nam ſi aqua caleſit, receptoque calore injectam uſtulat manum, aduſtio non aquæ principaliter tribuitur, ſed calori; neque quod ſit validior ab elementi particulis oritur, ſed ab iſtarum agitatione & qualificatione. Pariter in actibus ſupernaturalium virtutum, ſi ſapientior ardenti caritate Deum diligat, aut robuſtiori fide credat, caritas fideſque a ſola gratia perficiuntur; neque naturali ſcientia exornatus, ſuffultus eadem gratia, quam habet ignarus, iſto perfectius credit aut diligit, neque ullus ab alio naturali mentis perſpicacia diſcernitur, ſed ſola voluntate moventis, & beneficia gratiæ largientis. Quæ ad probandam propoſitionem ſuppeditant duo argumenta. Ac primum: Beati Deum vident facie ad faciem, & ei firmiſſime adhærent non vi intellectionis & amoris nativi, ſed facultate luminis gloriæ divinitus ipſos illuminantis, & inflammantis: Quotieſcunque ſecunda cauſſa operatur non ſibi naturaliter indita, ſed ſupernaturali virtute ab hac tantummodo exoritur inæqualitas, & major aut minor excellentia operationis: Ergo contuitus & amor beatorum ſpirituum, non ab intellectu aut voluntate eorumdem, ſed a luminis gloriæ diverſitate ſuam habet inæqualitatem. Deinde: Doctiſſimi Scoti diſcipuli, quibus etiam ſubſcribunt ex noſtris Aegidius Luſitanus & Landon, & e Schola Thomiſtica Eminentiſſimus Cajetanus, docent inæqualitatem viſionis repetendam eſſe etiam ab inæqualitate intellectus, quod hic ſit potentia activa, & cum lumine gloriæ unam totalem cauſſam conſtituat: Videtur autem hæc ratio infirma: Ergo & ſententia, quæ huic rationi nititur. Prob. minor. Perfectior actus E. G. fidei, etſi proveniat ab intellectu & a gratia, nullo pacto ſuam perfectionem nanciſcitur a naturali acumine intellectionis, ſed a ſola motione divinæ gratiæ, quia licet intellectus una cum gratia eliciat fidei actum, non id præſtat naturali virtute, ſed gratiæ: Ergo viſio Dei intenſior, tametſi efficiatur ab intellectu & a lumine gloriæ, majorem ab intellectu nequit habere intenſionem, quoniam ille non virtute nativa Deum videt, ſed ea, quam ipſi lumen gloriæ largitur. Hinc eſt quod Guilelmus Pariſienſis Antiſtes anno 1240. & iterum Stephanus Pariſienſis ann. 1267. proſcripſerunt hanc propoſitionem: *Cui meliora fuerint naturalia, neceſſario major erit gratia & gloria*. Denique ex ſententia oppoſita conſequitur meritis non ſemper gloriam reſpondere; nam ſi aliquis habeat idem meritum, ſed vim intellectivam hebetiorem, minori potiretur beatitate quam alter, qui eſſet par meritis, & ingenio ac mente pollentior.

Re-

Refutantur Objectiones.

Ob. 1. Cum æquali gratia unus altero intenſius diligit Deum: Ergo cum æquali lumine unus Deum videt alio perfectius.

Reſp. diſt. ant. & perfectio dilectionis pendet a gratia, non a viribus naturalibus, conc. ſecus, nego. Habet utique humana voluntas, ut poſſit gratiæ reſiſtere, vel reddere illam otioſam, non enim Dei munera liberum tollunt arbitrium, ſed ei opitulantur. At ſi liberum arbitrium bona opera exerceat, tota perfectio meriti eſt a gratia, neque operis excellentia poteſt unquam motionem ac vim auxilii ſuperexcedere. Ceterum in hoc infirmitatis ſtatu datur etiam gratiæ inæqualitas, & qui intenſius operatur, majori efficacia divinorum auxiliornm trahitur ac præmovetur: Ad hæc: lumen gloriæ non ſubeſt arbitrio, ſed neceſſario mentem rapit beatorum; & eam ob rem hi videre nequeunt niſi ad luminis divini menſuram.

Ob. 2. Si duæ cauſſæ ad aliquem effectum concurrant, & una ſit efficacior, eſt etiam effectus perfectior: Intellectus & lumen gloriæ ſunt duæ cauſſæ, quæ influunt in eamdem viſionem: Ergo ſi intellectus ſit efficacior, erit etiam viſio vividior.

Reſp. diſt. majorem: ſi fuerint duæ cauſſæ ejuſdem ordinis, ut duo equi eamdem rhedam trahentes, conc. Si diverſi ordinis, ut ſunt arbitrium & gratia, intellectus & lumen gloriæ, & una inſuper cauſſa agat virtute alterius, nego.

Ob. 3. Vegetior oculus cum eodem lumine videt perſpicacius. Ergo perfectior intellectus cum eodem lumine ſpiritali percipiet lucidius.

Reſp. nego conſequentiam; quippe oculus & lumen ſunt ejuſdem ordinis, mens autem, & fulgor divinæ gloriæ, diverſi. Et præterea: lux corporalis oculi ſupponit expeditam completamque potentiam: quam ſpiritale lumen non invenit in intellectu, ſed efficit.

Ob. 4. Non proprio marte, ſed divino ſpiritu afflante ſcripſere E. G. Paulus & Lucas, & prophetarunt Amos, & Iſaias, at quoniam Paulus erat naturalibus ſcientiis imbutus, Iſaias Hebraicarum, Chaldæarumque literarum cultu & delectu, antecellit ſcriptura Pauli libros Lucæ, & Iſaiæ vaticinium prophetias ceterorum. Ergo etſi videant Beati divinitatem ſuperno lumine gloriæ, quo magis tamen pollent naturali vi intellectrice, Dei ſpeciem magis magiſque contemplabuntur.

Reſp. diſt. antec. Pauli ſcripta & Iſaiæ vaticinia ceterorum præcellunt libros ſtyli venuſtate & orationis ornatu, conc. veritatis oraculo & arcanorum intelligentia, nego; & retorqueo argumentum. Quamquam Paulus in lege eruditus & cultus eloquio politiori ſtylo conſcripſerit, quod facultatis eſt naturalis; arcanorum tamen penetratione non ſuperavit Scriptores alios divinorum librorum, niſi ad menſuram ſu-

ſublimioris raptus, aut validioris afflatus divinitatis. Quod ſi verborum quoque ſplendorem ac ſtylum effici velis ſuperna ſpiritus concitatione, & afflatu; dicam hunc ſeſe Prophetarum indoli attemperare, eoſque congrua quadam motione ad prophetandum fortiter æque ac ſuaviter urgere; ita, ut occultarum rerum vaticinationes, nec non flos ornatuſque verborum exigi tantum debeant ad menſuram impetus flaminiſque divini. Atque ita ad luminis gloriæ excitationem & modum penſanda eſt beatæ viſionis vehementia.

C A P U T XIII.

De beatæ viſionis objecto.

QUID Beati in Deo videant in hujus libri complemento dicendum ſupereſt. Ac primo conſtat ex dictis, videre unitatis ac Trinitatis myſterium. Illud namque revelandum nobis eſt quod fide credimus, & contemplandum in ſpecie quod nunc videmus per *ſpeculum & in ænigmate*. Vident conſequenter perfectiones divinitatis, ſcientiam, omnipotentiam, immenſitatem, & alias, de quibus libro diſputavimus præcedenti. Hæc cum ſint a Deo penitus indiſtincta, dici ſolent in Scholis *objectum primarium*.

Deinde vident creaturas per Verbum conditas, terram, cælum, reliqua. Spectant enim omnia ad ordinem Univerſi, cujus ipſi Beati ſunt partes; & nonnulla naturali cognitione attigerunt, plura noſcere appetierunt. In illa ergo *Arte*, in qua immutabiliter continentur, omnia divini luminis participatione cognoſcunt. Vident quoque ſeſe invicem, ut poſtulat unius Civitatis, regnique ſocietas: Unde ait Auguſtinus Epiſt. 6. *Tunc nihil latebit proximum in proximo; nec erit quod ſuis quiſque aperiat, abſcondat alienis, ubi nullus erit alienus*. Et Bern. Serm. 1. in Dedicatione Eccleſ. *Nec ulla ſeparare eos ab invicem ſuſpicio poteſt; ubi nihil omnino quod in altero ſit, alterum latere patitur penetrans omnia radius veritatis*. Quamobrem etiam cogitationes & affectus ſibi invicem ſponte revelant, ut ſolent domeſtici, & ſincera dilectione conjuncti. In ſupernorum civium numero agnoſcunt & illos, quos nunquam noverunt in terris, & ex notitia rerum præclare geſtarum proficiunt in cognitionem virorum. Vide Magnum Gregorium lib. IV. Dialog. cap. XXXIII.

Rerum, quæ in terris fiunt, illæ Beatis ſpiritibus innoteſcunt, quæ propius ad eos ſpectant; Pontifices Eccleſiæ ſtatum, Reges viciſſitudines regnorum, Parentes familiæ ſuæ conditionem, ſinguli vident ſuorum preces clientum. Nota ſunt exempla Eliæ II. Paralip. cap. 21. v. 12., & Jeremiæ, & Oniæ II. Macchab. cap. XV. Recte id ſummi Nu-

Digitized by Google

minis providentia inſtitutum, ut pro nobis intercedant ejus amici, regnique conſortes, ut definit Conc. Senonenſe in Decr. Fidei cap. XIII. probantque Eccleſiæ Patres, Ambroſius in Orat. de obitu Theodoſii, Auguſtinus Epiſt. 259. ad Cornelium, & Gregorius lib. XII. Moralium cap. 17. Vident & damnatorum pœnas, non ut miſereantur, ſed ut gaudeant uberius, animadvertentes quanta evaſerint mala; quod explicat idem Gregorius Hom. 40. in Evangel. aptiſſima comparatione picturæ, in qua *Niger color ſubſternitur, ut albus vel rubeus clarior videatur*. Futura omnia, & poſſibilia, & contingentia minime noſcunt, præſertim diem judicii, & ſecreta cordium; niſi ea ſibi manifeſtent, ut amici ſolent, alterutrum, aut a Deo revelentur qui *ſcrutatur renes & corda*. Hæc omnia diſtincta a Deo beatificæ viſionis *objectum* ſunt *ſecundarium*.

Circa princeps objectum quæritur num divinitus fieri poſſit, ut videatur una Perſona ſine alia, aut ſine attributis eſſentia. Affirmativam ſententiam propugnant Scotiſtæ, Paludanus, Alarcon, L' Herminier, in eamque propendet noſter Luſitanus. Stant ex adverſo Auguſtiniani ac Thomiſtæ, Sylvius, Habert, Tournely, Juenin, Gotti, Piette, Florez, & alii. De objecto autem ſecundario viſionis variæ inſtituuntur quæſtiones, quæ ex dictis facillime reſolvuntur.

Propositio: Neque per abſolutam potentiam Dei fieri poteſt, ut videatur divina Eſſentia ſine attributis, aut una Perſona ſine alia.

Probatur 1. ex Scripturis. Joannis XIV. 9. habetur: *Philippe, qui videt me, videt & Patrem*. Quem locum eludunt Henno & Fraſſen dicendo exponi a PP. de cognitione per Fidem, cujus ſufficiens motivum erant opera a Chriſto patrata: vel reponunt valere quidem de ordinaria potentia, non de abſoluta. Nolo priorem interpretationem rejicere; quum de viſione per fidem ſatis appoſite accipiantur verba immediate ſequentia: *Verba, quæ ego loquor vobis, a me ipſo non loquor. Pater autem in me manens ipſe facit opera*. Neque me latet illam explicationem admitti a Chryſoſtomo Hom. LXX. in Joannem, a Cyrillo lib. 9. cap. 37. a Tertull. cap. 24. contra Praxeam, & breviter ſic exprimi a Nonno;

Nimirum mecum eſſe Patrem: ſum namque Parenti
Connexus: mea vox ſonat; at res efficit ille.

Ea itaque interpretatione admiſſa ſic arguo: Quoniam eadem ſunt opera Patris & opera Filii, qui credit in Filium neceſſe eſt ut credat etiam in Patrem: Ergo quia eadem eſt veritas & lux Patris & Filii, opus eſt ut videns Patrem videat quoque Filium.

Eadem eſt S. P. Auguſtini ſententia: qui in Pſ. 85. in ea verba Joannis: *Neſcitis quia ego in Patre & Pater in me eſt?* inquit: *Me viſo videtur & Pater, & patre viſo videtur & Filius; Patris & Filii ſeparari non poteſt viſio. Ubi non unius ſeparatur natura & ſubſtantia, viſio*

viſio ſeparari non poteſt. Tract. 70. in Joannem: *Cur inſeparabilia ſeparatim deſideras noſſe?* & in 2. de Trinit. cap.8. *Neuter ſine altero poteſt oſtendi. Unum quippe ſunt, ſicut ipſe ait: Ergo & Pater unum ſumus*. Quæ profecto etiam de abſoluta tenent potentia, quum nullatenus dividi poſſit ac ſeparari in qualicumque hypotheſi divinarum Perſonarum ſubſtantia, veritas, & viſibilitas.

Hinc multiplex depromitur ratio. Ac prima: Quæ divinis Perſonis, aut proprietatibus conveniunt ratione naturæ, ſunt prorſus inſeparabilia; neque enim Mundum E. G. condere potuit Pater abſque Filio, cum ſit utriuſque eadem virtus creatrix, quæ eſſentiam conſequitur, non relationem. Atqui divinarum Perſonarum una eſt veritas & intelligibilitas, quæ ratione ſubſtantiæ ex æquo in ſingulis reperitur: Ergo divinarum Perſonarum viſio eſt penitus inſeparabilis. Deinde Scotiſtarum ſententia ſupponit in Deo formalem diſtinctionem, ob quam cum ſit liberrimus ſe videndum exhibeat ſecundum unam *formalitatem*, non ſecundum aliam: Hæc diſtinctio commentitia eſt, ut vidimus lib. 2. cap. 3. prop. 2. Igitur & ruit opinio de ſeparatione viſionis. Rurſus ad viſionem intuitivam neceſſe eſt, ut videatur plenitudo divinitatis tota ſimul, & non partiliter; quod exemplis & rationibus oſtendi cap. 1. hujus libri in Reſp. ad 3. Sed dum videretur una perſona ſine alia, non inſpiceretur tota ſimul plenitudo divinitatis: Ergo non videretur Deus viſione intuitiva. Demum ſi divina natura in ſola perſona Patris ſubſiſteret, quiſquis videret eſſentiam abſque Patre, non eam videret intuitive & prout *eſt in ſe*; etenim *in ſe* non eſſet eſſentia nulla terminata hypoſtaſi, ſed ſingulari individuata *ſuppoſito*. Igitur cum ſit in tribus perſonis, non videbitur ut eſt in ſe, niſi tres Perſonæ videantur ſimul. Atque hæc omnia militant de Attributis, ſive cum divina ſubſtantia, ſive inter ſe comparentur.

Argumenta opposita diluuntur.

Opp. 1. Poteſt una Perſona ſine alia incarnari: Ergo poteſt una Perſona ſine alia videri.

Reſp. nego conſeq. tum quia incarnatio ſive extraneæ naturæ aſſumptio fit hypoſtaſi, quæ non eſt in divina eſſentia unius generis, ſed multiplicis; conſtituitur enim relatione, non abſoluta aliqua proprietate: at e contra viſio habetur ratione ſummæ & indiſtinctæ cognoſcibilitatis, quæ non alia eſt divinæ ſubſtantiæ ac relationum, ſed eadem, unica, inſeparabilis. Tum quia Incarnatio eſt unio divinæ & humanæ naturæ in eodem ſuppoſito, non prout natura divina eſt in ſe, ſed prout eſt in Verbo, ſcilicet ut refertur ad Patrem: viſio autem intuitiva eſt unio intentionalis mentis noſtræ cum Deo, quatenus *eſt in ſe*: id enim poſtulat ratio viſionis intuitivæ. Ceterum hoc argumento noſtra corrobo-

roboratur ſententia. Primo quia licet natura humana uniatur hypoſtatice Verbo, non Patri, propter diverſam hypoſtaſim utriuſque; opus Incarnationis efficienter eſt a tota Trinitate, quoniam trium perſonarum una eſt potentia & virtus effectrix. Ad hæc ſi Patris & Filii, quemadmodum eſt una natura, ita eſſet eadem ſubſiſtentia; Filius abſque Patre incarnari non poſſet: ſicuti nequit incarnari Filius, niſi incarnetur Deus ſapiens, immenſus, omnipotens, & quidquid eſt a Perſona Filii indiſtinctum: Igitur cum in ratione viſibilitatis nullum diſcrimen in Deo inveniatur, non erit viſio ratione aliqua ſeparabilis.

Opp. 2. Poteſt divino Verbo communicari Eſſentia non communicata paternitate. Ergo pariter eſſentia videri poteſt paternitate non viſa.

Reſp. Eſſentiam ac paternitatem rem unam eſſe, quæ ſi in ſe abſolute conſideratur, vocatur eſſentia, ſi connotative & ſecundum relationem, nuncupatur perſona: quæ juxta hanc ideam accepta nedum non communicatur, ſed neque communicari poteſt, cum repugnet inter relativa indiſtinctio. Quare nego conſequentiam: paternitas enim communicatur *eſſentialiter*, & non communicatur *perſonaliter*, quoniam repugnat communicari quod dicit ratione ſua diſtinctionem ab alio: at non repugnat eſſentiam ſine perſonis videri; quinimo ſi videatur *in ſe*, videri debet utrumque, eo quod utrumque *in ſe* eſt una eademque impartibilis veritas & ſubſtantia. Ea propter urgetur contra adverſarios argumentum; quandoquidem Filio communicatur eſſentia, & omne quod communicabile eſt, omnipotentia, ſapientia, immenſitas & quidquid habet Pater, hoc excepto quo Pater eſt, quia Eſſentia communicatur *ut eſt in ſe*: Igitur ſi videatur divina Eſſentia prout eſt *in ſe*, videri debet quidquid eſt viſibile, & ab ea penitus inſeparabile.

Opp. 3. In illo priori, in quo Pater Filium generat, perfectam habet beatitudinem, & tamen nondum Filium videt.

Reſp. talem eſſe beatitudinem, quale eſt illud *prius*, ſcilicet cogitationis noſtræ figmentum. *Cum enim dicitur Filius a Patre genitus, oſtenditur ordo, non quo alter ſit prior altero, ſed quo alter ſit ex altero*; ait S. P. lib. 3. contra Maxim. cap. 14. Quamquam ſi per impoſſibile in aliquo inſtanti non eſſet Filius, videretur tamen a Patre eo modo, quo eſſet, nempe quamprimum a ſe generandus.

Opp. 4. Divina Eſſentia ſufficiens eſt beatitudinis objectum: Eſſent ergo plene beati qui eam tantummodo intuerentur. Ant. probatur, quandoquidem ſi divina ſubſtantia non eſſet ſe ſola plenum beatitudinis objectum, non eſſet ſummum bonum & undequaque perfectum: Eſt ſummum, maximum, & undequaque perfectum bonum: Eſt igitur beatitatis ſufficiens, plenumque objectum ſola divina eſſentia.

Reſp. diſt. ant. Divina eſſentia eſt beatitudinis ſufficiens objectum, & una

& una res ſimpliciſſima cum divinis proprietatibus ac perſonis; concedo: ab his quoquo modo ſecreta & ſeparabilis; nego ant. Ad cujus probationem nego majorem: quod enim videri non poſſit eſſentia Dei abſque relationibus non provenit ex ejus imperfectione, quaſi non ſit pleniſſimum maximumque bonum, ſed ex perfectioue ac ſimplicitate ejuſdem eſſentiæ a relationibus & proprietatibus prorſus indiſtinctæ. Quod illuſtratur creationis exemplo: nam Pater omnipotens eſt, & tamen abſque Filio & Spiritu Sancto Mundum creare non potuit. Id vero non aliunde, niſi quod efficientia & virtus eſt in tribus perſonis una & indiviſa: atque ut legimus in Symbolo, quod tribuitur Athanaſio, eſt quidem *Omnipotens Pater*, *omnipotens Filius*, *omnipotens Spiritus Sanctus*: *Et tamen non tres omnipotentes*, *ſed unus omnipotens*. Ab eo quod omnes Perſonæ ſint una res ſumma, ſimplex & impartibilis, oritur inſeparabilitas beatæ viſionis, dicente Auguſtino: *Neuter ſine altero poteſt oſtendi*, *unum quippe ſunt*.

Opp. 5. Abſoluta abſque relativis cognoſci poſſunt, etiam viſione, quam appellant intuitivam; videtur enim in pariete color, & non videtur quomodo parieti inhæreat: videtur in Euchariſtia quantitas, & non videtur quomodo exiſtat: videbatur humanitas Chriſti, & non videbatur illius ſubſiſtentia.

Reſp. Abſoluta abſque relativis videri poſſe quotieſcunque non ſunt una, eademque ſimpliciſſima res, ut in exemplis productis. Nam color inhærens connotat ſubjectum a quo eſt ſeparabilis, quantitas panis in Euchariſtia Chriſti corpus a quo diſtinguitur, natura humana Verbi perſonam a qua aſſumitur. Color ergo, extenſio, humanitas Salvatoris videri poſſunt abſolute, etiamſi non videantur connotative, ideſt quatenus referuntur ad aliquid a ſe diſtinctum. Quod non valet de ſumma perfectiſſimaque Dei natura, in qua abſoluta & relativa ſunt eadem indiviſibilis veritas. Præterea nulla eſt horum exemplorum convenientia, quum neque inhærentia coloris, neque exiſtentia quantitatis in Euchariſtiæ Sacramento, neque Verbi Divini ſubſiſtentia ſint objectum viſibile: cum e contra omnis divina perfectio objectum intelligibile ſit. Inſuper retunditur telum iſtud. Nam videre nemo poteſt colorem in ſe niſi circumſtantem videat figuram & magnitudinem, & quiſquis hominem aſpicit ut eſt in ſe, intuetur formam vultus, corporis proceritatem, membrorum aptitudinem, veſtimentorum qualitatem, & quidquid oculis objicitur. Similiter itaque divinitatem videns facie ad faciem videre debet Perſonas, attributa, & quidquid eſt inſeparatum a Deo, & beatorum menti repræſentatur.

Sed forte Peripateticorum improbata ſententia, repones nullam eſſe coloris & quantitatis naturam quæ alia ſit a corporea ſubſtantia, & fictitiam eſſe accidentium, qualitatumque inhærentiam, & tamen unum & idem corpus præciſive videri ac tangi. Verum minus urget in recen-

recentiorum Philoſophorum ſyſtemate argumentatio. Defendunt hi lumen in certa particularum corporis lucidi ſitum eſſe motione, & nihil eſſe præterquam vis in nobis vividum ſenſum excitandi: corpus autem pellucidum illud eſſe, quod meatibus undique perviis inſtructum eſt; opacum contra, quod tranſverſariis perviiſque meatibus caret. Sic alborem in his corporibus ajunt eſſe, quæ aſperitate ſcabriſque incidentes luminis radios repercutiunt; nigrorem vero in iis, quorum particulæ attritæ admodum & conciſæ exceptos radios luminis non reflectunt. Ita ergo diverſi videntur colores, aut idem majori, ſeu minori intenſione conſpicitur, ſi minutæ particulæ corporum, vel ſint atomi Gaſſendi, vel ſubtilis materia Carteſii diverſo pacto concutiantur; ac propterea docent flammæ, quæ admodum lucet, ſummam celeritatem eſſe, & vividas ſcintillas videri in ſilicis & chalybis colliſione. Quantitatem pariter tangi inquiunt, dum tendinum fibræ recipiunt ab externis corporibus impreſſionem: quæ fibræ cum alicujus ſint magnitudinis nequeunt ab exiguis corporibus agitari, unde ſolida tangimus, non aerem vel halitum. Sed plura de his Rohaultius, Carteſius, Le-Grand, aliique Optices, ac Phyſiologiæ ſtudioſi. Ex quorum placitis nequit demonſtrari viſio præciſiva in ſumma ac ſimpliciſſima re, in qua nullæ ſunt partes, quæ excitari poſſint, vel concuti; neque plures unius ſpiritus formæ, ſecundum quas partim ſit manifeſtus, partim reconditus.

Opp. 6. Indiſtincta eſt ab Omnipotentia Dei creaturarum poſſibilium continentia: & tamen videns omnipotentiam non videt creaturas omnes poſſibiles. Poteſt ergo ejuſdem rei ſummæ & inſeparabilis ſeparari contuitus.

Reſp. diſt. antecedens: Et beati vident omnipotentiam abſolute, in ſe, ſcilicet ipſam divinam ſubſtantiam potentem omnia producere, concedo: vident omnipotentiam connotative, nimirum ipſas creaturas ſeparatas a divina ſubſtantia, & ab ea producibiles, nego. Recole a me dicta cap. 11. Prop. 2. in reſp. ad ult.

Opp. ultimo: Deus eſt Beatorum ſpeculum voluntarium: Poteſt ergo Beatis pro ſuo lubitu unam perſonam manifeſtare abſque altera.

Reſp. diſt. ant. Eſt ſpeculum voluntarium abſolute, eo quod gloria beneficium ſit gratiæ & divinæ liberalitatis; concedo: in hypotheſi quod gloriam conferat, & ſeſe manifeſtet, ſubdiſtinguo, eſt ſpeculum voluntarium in exhibendo viſioni beatorum perfectiones a ſe indiſtinctas, quæ ſunt *primarium* beatitudinis objectum; nego: Eſt ſpeculum voluntarium in manifeſtando creaturas a ſe diverſas, quæ ſempiternæ gloriæ objectum ſunt *ſecundarium*; concedo. De hoc *ſecundario* objecto dictum ſupra. Quæ autem aliqui hic inferunt de cognitione poſſibilium in Verbo conſtant ex his, quæ ſupra diſſeruimus de Comprehenſione cap. 11. hujus libri. In quo ſi plura obſcuro dicendi ge-

genere fuere quæſita, manifeſtabuntur in Eccleſia Sanctorum, & in cæleſti Jeruſalem, cujus fundamenta in montibus altis. Utinam eo pervenire mereamur virtute duce, de qua Heſiodus:

Et longa huc & celſa ſimul via ducit euntem,
Ardua principio; ſed ubi eſt ad culmina ventum,
Incipiet molli ſeſe ſubmittere clivo.

DE

Digitized by Google

DE THEOLOGICIS
DISCIPLINIS
LIBER QUARTUS

In quo agitur de altitudine divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei.

QUOMODO mundi corde ex rebus aſpectabilibus, ex incommutabili lumine veritatis, ac tandem prope & revelata facie Deum videant, ſuperioribus libris declaravimus: Inquirendum nunc eſt, quomodo Deus univerſarum creaturarum ſuarum exiſtentiam, affectiones, motum, viciſſitudinem, intimaſque percipiat cogitationes. Qua in re nobis videtur jure exclamandum: *O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei!* cum Apoſtolo ad Romanos XI. 33. eſt enim abyſſus multa, & impenetrabilis Dei ſcientia. Cum tamen *divitiarum* theſaurique notetur appellatione, quod ipſa illuminet abſcondita tenebrarum, diſſertas reddat linguas infantium, diſponat omnia ſuaviter, & per eam erumpant fontes, nubeſque rore concreſcant; cumque ipſa clamitet in plateis, in foribus, in capite turbarum, ut ſi quis ſitit, veniat ad illam, & bibat: humiliter quidem ad ipſam Dei ſcientiam nobis eſt accedendum propter abyſſi profunditatem, alacri tamen animo ob affluentiam theſauri, & uberrimam copiam divitiarum. Accedamus itaque conſectantes veſtigia illius, qui Sap. VIII. 9. ajebat: *Propoſui hanc adducere mihi ad convivendum, ſciens quoniam mecum communicabit de bonis, & erit allocutio cogitationis, & tædii mei.*

Digitized by Google

CAPUT I.

Oſtenditur in Deo eſſe plenitudinem ſcientiæ, quam a divina ſubſtantia ſola ratio humana diſtinguit, dum illam ad varia comparat objecta.

SCIENTIÆ vocabulo non venit hoc loco conſtans notitia ſenſuum ope, aut ratiocinio parta, quæ cum menti accedat, illamque perficiat, non debet in ſumma perfectiſſimaque ſubſtantia Dei cogitari: ſed venit permanens abſque hæſitatione cognitio, cui neque error ſubeſſe valeat, nec fluctuatio. Quam cognitionem ſoli negare audent athei, qui ſuperos terrenarum rerum regimen, curam, prævidentiam & cogitationem habere negant,

Dis indigna putando, alienaque pacis eorum,

Ut ſcribit lib. VI. Lucretius. Nos vero qui omnia ſapientia Dei regi, & providentia gubernari firmiſſima fide tenemus, Theologicis de ſcientia Dei diſquiſitionibus dare operam conſtituimus.

PROPOSITIO I. Eſt in Deo omnis plenitudo Scientiæ.

Ita divinæ Scripturæ, Patres, ratio, & Gentium quoque Sapientes demonſtrant. Ex ſcripturis hæc ſunt apertiſſima: 1. Regum II. 3. *Deus ſcientiarum Dominus eſt*. Job. XII. 3. *Apud ipſum eſt ſapientia & fortitudo: ipſe habet conſilium, & intelligentiam*: & XXVIII. 12. *Sapientia vero ubi invenitur? Et quis eſt locus intelligentiæ? . . . Deus intelligit viam ejus, & ipſe novit locum illius*. Pſalmo CXXXVIII. 5. *Ecce Domine tu cognoviſti omnia noviſſima & antiqua*. Eſther. XIV. 14. *Domine, qui habes omnem ſcientiam*. Sap. VII. 15. *Ipſe ſapientiæ dux eſt, & ſapientum emendator*. Plura ſunt hujus generis in eodem, & ſeq. cap. Eccl. XLII. 19. *Cognovit Dominus omnium ſcientiam*. Ad Rom. XI. *O altitudo divitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei!* Et ad Coloſ. II. 3. de Chriſto, *In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei abſconditi*. Idem docent PP. ſequenti propoſit. laudandi.

Ratione probatur propoſitio: Nemo inveniri poteſt, qui ignoret Deum eſſe quo melius cogitari non poteſt. Ergo nemo inveniri poteſt qui ignoret Deum omnia ſcientem ac ſapientiſſimum eſſe; cum ſapientia præcipua ſit rerum perfectio. Deinde quidquid perfectionis reperitur in rebus conditis, eminenter exiſtit in Deo: In Angelis & hominibus a Deo productis reperitur ſcientia: Ergo ſcientia modo eminenti, ſcilicet abſque ſenſu & diſcurſu, reperitur in Deo. Præterea Deus eſt ſubſtantia vivens materia & corpore expers: Vita ſubſtantiæ expertis corporali materia eſt intelligendi facultas: Ergo facultas intelligendi eſt in Deo; & conſequenter ſcientia, cum in Deo actus & operatio a facultate ſeu potentia nequeat ſejungi.

Digitized by Google

Fatentur hoc idem Ethnici ſcriptores. Plato in Parmenide, Proclus cap. 21., Jamblicus Segment. 1. cap. 15. Simplicius in Epict., Arrianus qui de hoc argumento egregiam inſtituit diſputationem, Menander qui apud Clem. Alex. lib. 5. Strom. Deum vocat oculum omnia cernentem. Cujus rectæ appellationis indicium quoque eſt etymologia hujus nominis *Deus*, quod derivatum diximus lib. 11. cap. 1. a θεάομαι, *ſpecto*, *cognoſco*. Pervulgatum quoque eſt etymon nominis *Daimon*, quo veteres Divos appellant, quaſi δαήμονας, *ſcientes* a themate δαίω, *ſcio*. Aegyptii denique fingentes auream oculi imaginem in templis appendebant, in ſymbolum providæ, quæ omnia circumſpicit, divinitatis.

Oppones: Hæc omnia nihil efficiunt; non textus Scripturarum, nam hi tribuunt etiam Deo humana membra, pœnitudinem, & iram; quæ tamen non ſunt in Deo niſi metaphorice: non Patres, quum Auguſtinus Quæſt. 2. ad Simplic. aſſerat ſcientiam *pertinere ad ea, quæ ſenſibus corporis experimur*: non ratio, quoniam ſcientia eſt quidem perfectio, ſed per demonſtrationem & per cauſſam comparata, quæ duo in Deo locum non habent: Falſum eſt ergo Deum optimum maximum cuncta cognoſcere.

Reſp. nego ant. Et ad probationem dico pœnitentiam, iram, & cetera iſtiuſmodi ſignificare animi perturbationem ac motum, ſicut & corporalia membra materiæ extenſionem, quæ ſubſtantiæ ſpirituali, & immutabili repugnant, quod affirmari non debet de ſapientia: quamvis pœnitudo & ira ſi poſſint percipi ſine hac animi turbatione miro & ineffabili quodam modo in Deo eſſe dicantur apud Auguſtinum. Is ad Simpl. Quæſt. 2. negat in Deo ſcientiam, qua ſenſa & intellecta memoria retinemus, quum neque Deus ſentiat, neque in eum ſubrepat mutabilitas longe ab ipſius ſubſtantia removenda. Ceterum S. Pater ibi ſcientiam Dei eſſe docet *vivacitatem certæ atque inconcuſſæ veritatis, una atque æterna contemplatione cuncta cernentis*. Porro humana ſcientia mutabilitatem habet, ac tranſitus quoſdam a cogitatione in cogitationem, cum recolimus, ut cernamus animo quod in ejus contuitu paullo ante non erat; ideoque comparatur demonſtratione, & cauſſam agnoſcit. Quæ ſi dempſero de humana ſcientia, *inſinuatur mihi utcunque ſcientia Dei*, ait S. Pater.

Propositio II. Divina ſcientia eſt eadem Dei ſubſtantia connotans intelligibilia objecta, ex quorum diverſitate varia ſortitur nomina unam rem ſignificantia, diſtinctam vero ſola terminorum ratione.

Adſtruitur hæc propoſitio primum divinis literis, quæ Dei ſapientiam quaſi rem ſubſiſtentem deſcribunt ſæpenumero, præſertim Prov. VIII. 2. *Nondum erant abyſſi, & ego jam concepta eram .... Ante colles ego parturiebar .... Delectabar per ſingulos dies ludens coram eo omni tempore .... &c.* unde rectiſſime divini Verbi probatur cum Patre

tre indiviſa ſubſtantia. Et Sap. VII. 22. ſapientia appellatur *Spiritus intelligentiæ ſanctus, unicus, multiplex, ſubtilis, &c.* Secundo SS. Patrum auctoritate: Auguſtinus Tract. 99. in Joannem ait: *Ideo non eſt iſta ſubſtantia, cui hoc non eſt eſſe quod noſſe: poteſt enim eſſe nec noſſe. At illa divina non poteſt; quia id quod habet eſt. Ac per hoc non ſic habet ſcientiam, ut aliud ſit illi ſcientia qua ſcit, aliud eſſentia qua eſt, ſed utrumque unum eſt: nec utrumque dicendum eſt, quod ſimpliciter unum eſt.* Cyrillus lib. XXXI. Theſ. *Quum confeſſione omnium ſimplex ſit, non eſt aliquid ab eo diverſum ipſius cognitio.* Bern. lib. V. de Conſiderat. cap. 5. *Dicimur amare, & Deus, dicimur noſſe, & Deus: ſed Deus amat ut caritas, novit ut veritas.* Circumfertur & Syneſii ſententia in lib. de Inſomniis: *Intelligentia eſt ipſa Dei ſubſtantia.* Ratione idem probatur; nam ſi Deus foret ſapiens participatione veritatis, non perfectione ſubſtantiæ, eſſet & compoſitus & mutabilis: Deo compoſitio & mutabilitas quæque repugnat: Ergo Deus ſubſtantialiter ſapiens eſt, non veritatis, ut D. Bernardus loquitur, *participio*.

Conſequitur ex dictis ſapientiæ Dei omnia convenire attributa, quæ de natura divina enunciantur. Quare Sap. VII. dicitur ſpiritus intelligentiæ *Sanctus*, nulla mentis contagione inquinatus; *Unicus & multiplex*, ſimpliciſſimus ex parte Dei, & late ſe per omnia genera rerum diffundens: *certus*, & nulli obnoxius errori; *ſubtilis*, & cuncta pervadens: *omnibus mobilibus mobilior*, & rebus omnibus motum tribuens ac directionem: *Candor lucis æternæ & ſpeculum ſine macula*, abſque concretione terrena, & nube corporei ſenſus: *omnia potens*, energia & virtute: *in ſe permanens*, immutabilitate perpetua: *omnia innovans* multiplici efficientia.

Quæ cum ita ſint; variæ, quas tradunt Theologi Scientiæ divinæ partitiones, nos in ordine ad diverſa objecta & connotata explicabimus. Ac primo dicenda erit *ſapientia*, quatenus pertinet ad ſcrutationem rerum æternarum, in quibus tanquam in cauſſis etiam mutabiles creaturæ præcontinentur: *Scientia* vero dicetur, prout alia a ſe Deus contemplatur, & intuetur. Dicitur *ſpeculativa*, quatenus eſt cognitio objecti non operabilis, ut ſcientia ſui ipſius, rerum poſſibilium, malorum culpæ: *Practica* e contra, quatenus eſt cognitio objecti operabilis, ut ſcientia mundi e nihilo producendi, bonorumque operum divino auxilio perficiendorum. Diſtinguunt præterea Theologi divinam ſcientiam in *liberam*, & *neceſſariam*; quarum prima eſt, quæ pro objecto habet quidquid pendet a libero decreto Dei; & talis eſt ſcientia creaturarum exiſtentium: Altera eſt, quæ omne decretum Dei antecedit, & habet pro objecto creaturas tantùm poſſibiles. Poſtremo alia eſt ſcientia *ſimplicis intelligentiæ*, alia ſcientia *viſionis*. Scientia *ſimplicis intelligentiæ* eſt ea, quæ verſatur circa res, quæ non exiſtunt, neque extituræ ſunt, ut cognitio rerum poſſibilium, quæ

abſtrahunt ab omni *futuritione*, & ab omni exiſtentia. Scientia *viſionis* eſt illa, quæ verſatur circa res in aliqua temporis differentia exiſtentes, ut cognitio rerum præſentium, futurarum, præteritarum. Inter ſcientiam *viſionis*, *& ſimplicis intelligentiæ* ſtatuunt aliqui ſcientiam futurorum conditionatorum, quæ a nullo dependent efficaci & abſoluto decreto: & hæc eſt celeberrima *Scientia media*, de qua poſtmodum. Nam hic de ſcientiæ Dei a divina ſubſtantia indiſtinctione tractandum erat.

CAPUT II.

An aliquid ſit, quod ſcientiam Dei ſubterfugiat?

QUÆRUNT Theologi num Deus omnia revera cognoſcat, ſemetipſum, creaturas poſſibiles, præteritas, exiſtentes, futuras, peccata, cordium cogitationes, & humanæ mentis figmenta: atque de his omnibus diſputationem inſtituo.

PROPOSITIO I. Deus ſemetipſum cognoſcit, atque comprehendit.

Cognoſcere ſemetipſum probatur ex ſacris literis: Joannis x. 15. *Sicut novit me Pater, & ego agnoſco Patrem*. 1. ad Corinth. II. 10. *Spiritus Dei ſcrutatur omnia, etiam profunda Dei*. Probatur auctoritate Auguſtini lib. xv. de Trinit. cap. 14. *Novit omnia Deus Pater in ſeipſo, novit in Filio, ſed in ſeipſo tanquam ſeipſum, in Filio tanquam Verbum ſuum, &c.* Probatur ratione: Neceſſe eſt ut primæ Menti propoſitum ſit præſtantiſſimum intelligibile: Deus eſt prima mens: Ergo propoſitum eſt illi præſtantiſſimum intelligibile: At nihil ſeipſa præſtantius habet: Ergo ſemetipſam intelligit. Ex quo argumento illud infertur, quod Deus eſt ſcientiæ ſuæ objectum, ut Scholaſtici appellare conſueverunt, *primarium, ac ſpecificativum*.

Se autem Deum comprehendere ſic oſtendo. Comprehenſio eſt infinita cognitio, in qua nihil latet videntem: Spiritum, qui ſcrutatur etiam profunda Dei, nihil latet: Ergo Dei Spiritus Deum comprehendit. Rurſus *Sapientiæ Dei non eſt numerus*, ut habetur in Pſalm. 146. Igitur nulla terminatione ſapientia Dei circumſcribitur. Præterea in eo ſita eſt natura comprehenſionis ut præter eſſentiam rei tota ejus percipiatur efficientia, ut dixi lib. III. cap. II. Prop. 2. Deus videt ſeipſum, ut probatum eſt nuper, & quidquid ad ejus efficientiam attinet, ut mox dicetur: Semetipſum ergo comprehendit. Et denique Divina ſcientia nequit cogitari præſtantior: At poſſet, niſi propriam divinitatem comprehenderet: Comprehendit igitur.

Opp. 1. Scientia & omnipotentia idem ſunt: Nequit omnipotentia habere pro objecto ipſum Deum: Ergo iſtiuſmodi objectum nequit habere ſcientia.

Reſp.

Reſp. Nullum diſcrimen eſſe inter ſcire & poſſe Dei. Ratione noſtra ſecernuntur, quod ſubſtantiam intelligentem & connotantem cognoſcibilia vocamus ſcientiam: & ſubſtantiam potentem creaturas producere appellamus omnipotentiam. Igitur diſtinguo majorem. Idem, ſunt ſubſtantialiter & in re, concedo: ratione objecti & connotati, nego. Alii reſpondent hanc eſſe diſparitatem, quoniam ſcientia eſt actio immanens, omnipotentia tranſiens, ideoque objectum ſcientiæ poteſt eſſe intrinſecum cognoſcenti.

Opp. 2. Quidquid comprehenditur *ſcientis comprehenſione finitur*; ait S. P. lib. 12. de Civit. Dei cap. 18. Deus nulla ratione finitur: Ergo Deus nulla ratione comprehenditur.

Reſp. diſt. ma. Finitur negative, nempe nihil penitus ſupereſt quod lateat videntem, concedo: Finitur poſitive, ſcilicet attingitur ultimus terminus viſibilis, ſubdiſtinguo; dum comprehenditur objectum numero ac termino circumſcriptum, con. nulla limitatione coarctatum, nego.

Propositio II. Nulla eſt creatura ſive poſſibilis, ſive futura, ſive præterita, ſive extans nunc, quæ Dei ſubterfugiat ſcientiam.

Prob. 1. ex Scripturis. Eccl. xxiii. 29. *Domino enim antequam crearentur, omnia ſunt agnita; ſic & poſt perfectum reſpicit omnia*. In Epiſt. ad Hebr. iv. 3. *Non eſt ulla creatura inviſibilis in conſpectu ejus: omnia autem nuda & aperta ſunt oculis ejus*. Huc ſpectant quæ Prop. 1. Cap. præcedentis commemoravi. ii. Ex PP. Clemens Alexandrinus lib. vi. Strom. *Deus*, inquit, *omnia novit non ſolum, quæ fiunt, ſed etiam futura, & quemadmodum erit unumquodque, ac particulares motiones prævidens, &c.* S. P. Aug. lib. xii. de Civit. Dei cap. 20. *In una Dei ſapientia eſſe immenſos quoſdam atque infinitos theſauros rerum intelligibilium, in quibus ſunt omnes inviſibiles atque incommutabiles rationes rerum etiam viſibilium, & mutabilium, &c.* iii. Probatur ratione: Deus videt quæ a ſua voluntate dependent, quæ ad ipſius quoquo modo ſpectant efficientiam, quæ in ejus aut arte, aut idea, aut decreto quomodolibet continentur: Nihil fuit unquam, nihil erit, nihil eſſe poteſt, quod non pertineat ad vim effectricem Dei, ad ejus artem, voluntatemque: Ergo nihil eſt quod divinam poſſit latere ſcientiam.

Opp. 1. Beatus Hieronymus in 1. Caput Habacuc ait: *Ceterum abſurdum eſt ad hoc Dei deducere majeſtatem, ut ſciat per momenta ſingula quot naſcantur culices, quotve moriantur: quæ cimicum, & pulicum & muſcarum ſit in terra multitudo, quanti piſces in aqua natent, & qui de minoribus majorum prædæ cedere debeant*. Non ergo Deus habet rerum minimarum cognitionem.

Reſp. diſt. conſ. Non habet rerum minimarum cognitionem ſimplicem, nego: cognitionem providam, ſubdiſt. cum amore ſtudioque parti-

Digitized by Google

particulari conjunctam, qualem habet de nobis conc. univerſalem, quam poſtulat ſingularum creaturarum conditio, nego. D. Hieronymum denegare ſolam ſpecialem curam, providamque ac ſollertiſſimam rerum minimarum inſpectionem, qualem Deus habet hominum, quibus & angelorum cuſtodiam deputat, & innumera gratiarum dona largitur, non vero detrahere generalem diſpoſitionem, ac ordinem, ex verbis paret, quæ immediate præcedunt & ſubſequuntur. Subdit namque: *Non ſimus tam fatui adulatores Dei, ut dum potentiam ejus etiam ad ima detrahimus, in nos ipſos injurioſi ſimus, eamdem rationabilium, quam irrationabilium providentiam eſſe dicentes.* Atque hæc præmiſerat: *Sicut igitur in hominibus etiam per ſingulos Dei currit providentia; ſic in ceteris animalibus generalem quidem diſpoſitionem, & ordinem curſumque rerum intelligere poſſumus.* Neque Hieronymus aliter ſentire potuit, qui Epiſt. 111. miratur Creatoris ſollertiam *in minutis quoque animalibus formica, culice, vermiculis, & iſtiuſmodi generis, quorum magis ſcimus corpora, quam nomina.*

Opp. 2. Futurarum rerum cognitio dicitur præſcientia: In Deo nulla præſcientia eſt, ut docet S. P. Auguſtinus in lib. II. quæſt. ad Simplicianum q. 2., Greg. Magn. lib. XX. Moralium cap. 23. aliique apud Petavium lib. IV. Theol. Dogm. cap. VI. Ergo in Deo nulla eſt rerum futurarum cognitio.

Reſp. diſt. minorem: In Deo non eſt præſcientia, quæ rerum acceſſione perficitur, & qua objecta bis innoteſcunt, & prænoſcendo antequam ſint, & cognoſcendo eum jam ſunt, conc. In Deo non eſt præſcientia, qua immutabiliter omnia, quaſi nunc gerantur, in ſua ſimplici cognitione conſiderat, nego minorem. *Nam & confiteri eſſe Deum, & negare præſcium futurorum apertiſſima inſania eſt*, inquit S. P. Aug. in V. de Civit. Dei cap. 9.

Opp. 3. Paritur cognitio a potentia & objecto: Igitur ſi Deus cognoſcat creaturas, iſtæ erunt cauſſa divinæ ſcientiæ.

Reſp. diſt. ant. Paritur cognitio ex objecto, tanquam termino, conc. tanquam vi effectrice, nego.

Propositio III. Neque latent divinam ſcientiam futura quælibet contingentia & conditionata.

Futura contingentia ea ſunt, quæ certam non habent & imperturbatam connexionem cum cauſſis, ſed vel libere pendent ab hominum voluntate, ut peccata; vel extra ordinem rerum eveniunt, ut monſtra & oſtenta. Conditionata vero ſunt, quæ non erunt reapſe, eſſent tamen, ſi certa poneretur conditio, ut Tyriorum pœnitentia, ſi Chriſti vidiſſent miracula: vel reipſa erunt certa conditione poſita, ut negatio Petri ſi ab ancilla tentabitur.

Probatur aſſertum de futuris contingentibus contra Crellium, Wolzogenium, alioſque Socinianos, 1. Scripturarum oraculo. *Qui finxit*

finxit ſigillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum, legitur in Pſ. XXXII. 15. *Signa & monſtra ſcit anteqnam fiant & eventus temporum & ſæculorum*, Sap. VIII. 8. Iſaiæ 48. 8. *Scio quia prævaricans prævaricaberis*. Et cap. XLI. 23. *Annuntiate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quia Dii eſtis vos*. II. Probatur ex PP. Auguſtinus lib. V. de Civit. Dei cap. 9. & 10. ubi Ciceronem Dei præſcientiam negantem refellit, inter plurima hæc habet: *Deo certus eſt omnium ordo cauſſarum &c.* Origenes apud Euſeb. in III. de Prep. Evangelica: *Quidquid aliquando futurum eſt, id Deum multo ante futurum prænoſſe, ut ſcripturæ abeſſet auctoritas, vel ipſamet ex Dei notione is profecto demum intelligat, qui probe vim illam & excellentiam divinæ mentis intelligit*. Cyrillus Alex. lib. IV. in Iſaiam, *Deo natura convenit omnem habere & jam præteritorum & futurorum notitiam &c.* III. Probatur ratione; ac primum Deus non ſemel hujuſmodi futura prædixit, ut regnorum everſionem, Meſſiæ adventum, vocationem Gentium, infidelitatem Judæorum, templi abominatiouem, & his longe plura: Ergo prænoverat; atque ut ſcribit Tertullianus lib. 2. contra Marcionem cap. V. divinæ præſcientiæ tantos habemus teſtes, quantos ipſe fecit Prophetas. Rurſus ſapientiſſimus artifex optime noſcit quidquid elaboratis a ſe operibus poteſt contingere: Deus omnia in ſapientia conſtituit: Novit ergo, ut ſcribit Ambroſ. lib. V. de Fide, ſuorum operum virtutem, cauſſam, efficientiam, & quidquid poteſt inde prodire. Hac ſpectant argumenta, quæ petuntur ex idea comprehenſionis, & omnia ſuperiorum Propoſitionum.

De futuris, quæ talia ſunt, ſi certa ponatur conditio, exhibet nobis argumenta Dei verbum lib. Sap. cap. IV. 11. *Raptus eſt ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius*. Præſcivit ergo Deus quoſdam, quos ex hac vita immatura morte ſubtrahit, crimina, ſi diutius viverent, patraturos. Legimus quoque I. Regum cap. XXIII. II. Davidi dum conſuleret Dominum *Si tradent me viri Ceilæ in manus ejus*, ideſt Saul, reſpondiſſe Dominum, *Tradent*. Pervulgata eſt etiam prædictio futuræ pœnitentiæ Tyriorum & Sydoniorum, ſi Chriſti opera ac virtutes vidiſſent, Matth. XI. 21. *Væ tibi Corozain, væ tibi Bethſaida, quia ſi in Tyro & Sidone factæ eſſent virtutes quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent*.

Multa ſunt Auguſtini loca contra Pelagianos diſputantis, quæ egregie hanc veritatem confirmant, veluti in lib. De dono perſeverantiæ cap. XI. *His quos prævidit, ſi apud eos facta eſſent, ſuis miraculis credituros, quibus noluit ſubvenire, non ſubveniſſe: de quibus in ſua prædeſtinatione occulte quidem, ſed aliter judicavit*. Et lib. de Corrept. & Gratia cap. VIII. *Reſpondeant ſi poſſunt, cur illos Deus cum fideliter & pie viverent, non tunc de vita hujus periculis rapuit, ne ma-*

malitia mutaret intellectum eorum, & ne fictio deciperet animam eorum? Utrum hoc in poteſtate non habuit, an eorum mala futura neſcivit? nempe nihil horum niſi perverſiſſime atque inſaniſſime dicitur. Idem docet Proſper in Reſponſione VIII. ad Excerpta Genuenſium, Cyrillus lib. III. contra Julianum, Gregorius Magnus lib. XXXIII. Moral. cap. 17. nunc 19. Bernardus ſerm. de Innocentibus, Chryſoſtomus lib. I. ad Stagirium, Gregorius Nyſſenus orat. de Infantibus, qui morte rapiuntur acerba, Magnus Leo ſerm. XVI. de Paſs. cap. 2. Ratramnus Monachus lib. 2. de Prædeſtinat., & alii unanimiter.

Quædam circa divinarum prædictionum veracitatem, quæ a Socinianis objiciuntur vide lib. II. cap. VII. Propoſit. unica. Præter ea rurſus oppones. Futura libera quæ ab hominum pendent arbitrio quamfrequenter Deus cum dubitatione prænunciat, ut Jeremiæ XXVI. 3. *Si forte audiant, & convertantur unuſquiſque a via ſua mala.* Ezech. II. 5. *Si forte vel ipſi audiant, & ſi forte quieſcant.* Joel II. 14. *Quis ſcit, ſi convertatur & ignoſcat*: Matth. XXI. 37. *Verebuntur filium meum.* Joan. VIII. 19. *Si me ſciretis, forſitan & Patrem meum ſciretis, &c.*

Reſp. hæc & ſimilia humano more dicta eſſe, ſcilicet ut homines loqui ſolent monita, doctrinamque adhibentes, atque ad probandum liberum hominis arbitrium: unde Hieronymus in locum cit. Matth. *Noſtro*, inquit, *loquitur affectu, ut liberum homini ſervetur arbitrium.* Et in Ezech. *Loquitur autem hæc Deus ambigentis affectu.* Adverte, quandoquidem iſte incidit ſermo, adverbia dubitandi non ſemper importare incertitudinem, Oſtendunt aliquando ſollicitudinem, & ſpem erigunt, ut Exodi XXXII. 30. Moſes, qui tamen firmiſſime volebat orare pro populo, ait: *Aſcendam ad Dominum, ſi quomodo quivero eum deprecari pro ſcelere veſtro.* Et hoc ſenſu ait Deus per Joelem: *Quis ſcit ſi convertatur, & ignoſcat?* Quandoque expletivæ particulæ ſunt, quaſi *utique*, *ſane*, præſertim ubi in Græco reſpondet cum aoriſto indicativi εἰ, *Si*, ut docet Priſcianus: quod locum habet Joannis VIII. 19. quorum verborum ſenſus eſt: *Si me ſciretis, utique Patrem meum ſciretis*, ut adnotavit Salmeron tom. I. pag. 320. Sæpenumero non dubitationem, ſed rei difficultatem deſignant, ut Paulus ad Philip. III. 15. *Si quo modo occurram ad reſurrectionem.* Nam numquam de mortuorum reſurrectione Paulus dubitavit. Hæc tamen valent potiſſimum ex parte Dei, ſive ejus certiſſima revelatione ſuppoſita: & recte Auguſtinus tract. XXXVII. in Joannem: *Dubitationis*, inquit, *verbum eſt, quando dicitur ab homine, ideo dubitante quia neſciente: cum vero dicitur a Deo verbum dubitationis, cum Deum nihil lateat, illa dubitatione arguitur infidelitas, non opinatur divinitas.*

Opp. 2. Quæ contingenter futura ſunt determinatam veritatem non habent: Nequeunt ergo a Deo prævideri.

Reſp.

Digitized by Google

Reſp. diſt. ant. Veritatem non habent determinatam in mente Dei, in qua immutabili æternitate conſiſtunt quæcunque in tempore mutabili contingentia prætereunt, nego: in ſecundis cauſſis mutabilibus ſubdiſtinguo, pro futuro tempore, quo dubio procul aut evenient, aut non, nego; pro tempore præſenti, quo apud homines futurorum ignaros manent ſuſpenſa, concedo. Contingentia eſſe determinata, ut inquiunt, in *actu ſignato*, ſive pro tempore, quo eveniunt, demonſtrant argumentis pluribus Dialectici. Nolo ea repetere. Alterum addo apertiſſimum. *Nullum arbitror eſſe dicturum, quod quæ nunc fiunt, antequam fierent eventura non fuerint*; inquit lib. v. de Conſolatione Boetius. Quæcunque autem nunc fiunt, nunc determinate ſunt vera. Atqui plura fiunt nunc contingenter, ita ut potuerint non fieri: Ergo antequam fierent, & quando contingentia futura erant, habebant determinatam veritatem in *actu ſignato*, & pro tempore præſenti, quo jam actu ſunt. Vide noſtrum Ariminenſem Diſt. xxxviii. Quæſt. 1. art. 2. concl. 1. & Quæſt. 2. art. 1.

Inſiſtes. Non alia ratione probant Dialectici futuris contingentibus determinatam veritatem ineſſe, niſi disjunctive, ſcilicet demonſtrando quod vel non erunt, vel erunt, cum neceſſe ſit ex duabus propoſitionibus contradictorie oppoſitis unam eſſe veram, alteram falſam. Ergo, inquit antiquus Theologus Aureolus, cognoſci poſſunt a Deo futura contingentia tantummodo disjunctive; nempe id tantum noſcit Deus, quod vel erunt, vel non erunt.

Reſp. Ratiocinari Dialecticos de veritate quatenus apprehenditur a mente creata, quam latet nexus cauſſarum, ac temporum fluctuatio; non ut percipitur a mente divina minime obnoxia falſitati, & certos rerum eventus firmiter intuente. Alioquin erit nullum inter Dei, hominumque ſcientiam diſcrimen; ut bene ac ſapienter in v. de Conſol. Proſ. iii. Boetius: *Quæ eſt hæc præſcientia, qua nihil certum, nihil ſtabile comprehendit? Aut quid hoc refert vaticinio illo ridiculo Tireſiæ? Quidquid dicam, aut erit, aut non. Quid etiam divina providentia humana opinione præſtiterit, ſi, uti homines, incerta judicat quorum eſt incertus eventus?*

Opp. 3. S. P. Auguſtinus, Proſper, & Fulgentius ſcientiam conditionatorum rejiciunt.

Reſp. diſt. ant. Rejiciunt in ſententia Pelagianorum, qui electionem Dei commentitiis meritis ſubjiciebant aſſerentes homines prædeſtinari ex præſcientia bonorum operum naturæ viribus, non gratiæ auxilio perficiendorum, & in ſenſu Semipelagianorum, qui affirmabant ex duobus parvulis unum non alterum conſequi gratiam baptiſmatis, quod præſciret Deus illum non iſtum, ſi vixiſſent, fore ſibi obtemperaturum; concedo: Rejiciunt hi Patres ſcientiam conditionatorum in ſententia Catholica, quæ docet præſcire Deum futura conditionata, ſi certa po-

natur conditio, quam nos in operibus naturalibus liberis contendimus eſſe determinationem voluntatis ſeſe ad agendum applicantis, & in ſupernaturalibus auxilium divinæ gratiæ; nego antecedens.

Propositio IV. Deus intimas cujuſque creaturæ rationalis ſcrutatur cogitationes, & quæcunque peccata.

Sequitur ex enucleatis hucuſque; & hæc poſſunt addi: Pſ.LXVIII. 6. *Deus tu ſcis inſipientiam meam, & delicta mea a te non ſunt abſcondita*. Et CXXXVIII. 3. *Intellexiſti cogitationes meas de longe*. Job. XXXI. 4. *Nonne ipſe conſiderat vias meas, & cunctos greſſus meos dinumerat?* Jerem. XVII. 10. *Ego Dominus ſcrutans cor, & probans renes, &c.* Vide & Ephrem Syrum Tractatu de vita ſpirituali, Ambroſium lib. I. de Off. cap. 14. Hilarium in Pſalm. 137. Bern. Epiſt.42. Proſperum Sent. 379. qui omnes ſubſcribunt Auguſtino dicenti lib. III. de lib. arb. cap. 4. *Deus prævidet eos qui propria voluntate peccabunt, &c.* Suffragatur & ratio: nam cordium cogitationes vel ad bonum ſunt, vel ad malum: ſi ad bonum, ab ipſo Deo præmovente efficiuntur; ſi ad malum, permittuntur, ſinente Deo ut mutabilis creatura ſponte ab incommutabili bonitate deflectat: At novit Deus quidquid miſericorditer operatur, providoque conſilio permittit: Ergo, &c.

Opp. 1. Habacuc I. 13. legitur: *Mundi ſunt oculi tui ne videant malum, & reſpicere ad iniquitatem non poteris*. Et Matth.XXV. 12. fatuis virginibus reſpondetur a Sponſo: *Amen dico vobis, neſcio vos*. Igitur reprobi eorumque mala opera a Deo minime cognoſcuntur.

Reſp. diſt. conſ. Mala reproborum opera non cognoſcuntur a Deo ſcientia practica, & approbationis, concedo: Scientia ſimplici, & ſpeculativa, nego. Prophetam Habacuc de priori ſcientia loqui ſatis conſtat; miratur enim cur Deus patiatur Chaldæos tanta perpetrare flagitia, & victorias ſuis idolis referre. Addit propterea: *Quare reſpicis ſuper iniqua agentes, & taces devorante impio juſtiorem ſe?* ideſt, cur pateris, cur hæc permittis? Legebatur ante Sixtinam correctionem: *Quare non reſpicis?* & idem ſenſus eſt, ſcilicet, quare non punis, non vindicas? In Evangelio pariter ea verba, *neſcio vos*, æquivalent his, *vos pro meis non habeo*. Frequens eſt in ſacris Bibliis hæc phraſis, & ſcientia approbationis deſignatur Pſalm. I. 6. *Novit Dominus viam juſtorum*. 2. ad Timoth. II. 19. *Cognovit Dominus qui ſunt ejus*, & alibi, Hebræorum more, qui hac ſignificatione uſurpant verbum ידע, *novit*.

Inſurges. Geneſ. XXII. 12. ait Dominus ad Abraham: *Nunc cognovi quod times Deum*. Ergo ante immolationem Iſaac de ejus fide & obedientia anceps erat.

Reſp. nego conſeq. Senſus enim prædictorum verborum eſt, nunc experimento comprobatum feci quod Deum timeas. Primo quoniam conſueta eſt phraſis hæc in Scripturis, ut Jeremiæ XXIV. 5. *Si cognoſcam*

ſcam tranſmigrationem Juda, quam emiſi de loco iſto in terram Chaldeorum, in bonum. Deinde quia antea Gen. XVIII. 19. dixerat Deus ſe optime Abrahami probitatem noviſſe. Demum, quia ita hunc locum intelligunt S. P. Auguſtinus lib. 1. de Trinit. cap. 12. & lib. LXXXIII. quæſt. Q. LX. Ambroſius lib. v. de Fide ad Gratianum cap. VII. & VIII. Hilarius lib. IX. de Trinitate, aliique plurimi, qui nobis in obſcurioribus Scripturæ locis facem præferunt.

Opp. 2. Peccata nihil ſunt; ergo omni carent cognoſcibilitate.

Reſp. diſt. conſequens, carent cognoſcibilitate intrinſeca, qua cognoſcantur tanquam aliquid poſitivum a cauſſa efficiente productum; conc. carent cognoſcibilitate extrinſeca, qua videantur tanquam aliquid privativum in cauſſa a veritate ac bonitate deficiente, nego. Diximus lib. 1. cap. VIII. Prop. 2. diſputantes adverſus Manichæos malum non eſſe ſubſtantiam aliquam, ſed ſecundæ cauſſæ a recta ratione deficientiam. Quare ut malum cognoſcatur, ſufficit ſi videatur cauſſa ſecunda a juſtitiæ tramite, & regula veritatis deflectens. Vide quæ illic diſſeruimus, & clariſſimum Aegidium in 1. diſt. 36. quæſt. IV.

Eadem ratione cognoſcuntur a Deo impoſſibilia, idola mentis, quæ dicimus *entia rationis*, & privationes quæcunque. De his Scriptor de Divinis nominibus cap. 2. ait dignoſci formis oppoſitis, ut per ideam lucis noteſcunt tenebræ: quod Scholæ dicunt cognoſci *indirecte & oblique*. Nolumus hic quæſtionem miſcere, quo in medio hæc omnia videantur a Deo. Jam cuncta ab illo cerni liquido comperimus, & cum Boetio lib. v. Metro II. fideliſſime profitemur:

Uno mentis cernit in ictu
Quæ ſint, quæ fuerint, veniantque;
Quem, quia reſpicit omnia ſolus,
Verum poſſis dicere Solem.

CAPUT III.

Num Dei præſcientia cum animorum libertate conſiſtat.

TETERRIMA ex opinione Democriti portenta errorum exorta, norunt quotquot veterum ſcita legerunt. Cum enim ille cenſeret a cauſſis antecedentibus pendere omnia, & tali colligatione conſerte fieri, ut nec quidquam eſſet penes nos, & cuncta neceſſitate contingerent; jecit ſemina inevitabilis diſpoſitionis & fati, quod vertente quarto ſæculo in ſiderum impulſu ſtatuit Priſcillianus Hiſpanus genere, & Manichæorum & Gnoſticorum dogmate imbutus. Ex quo fonte Joannes Us, & qui poſt illum auſi ſunt inficiari libertatem arbitrii, quod

 everti

everti putant ex certa ſupernarum cauſſarum ratione, pus venenumque biberunt. Ubi de antiquis Philoſophorum placitis, præſertim Hæracliti & Democriti diſſeruit ornatiſſime Marcus Cicero in lib. de Divinatione & de Fato; ne fatalem illorum fateretur neceſſitatem, ſatius eſſe exiſtimavit ſi ſuperiorum cauſſarum diatheſin, divinamque præſcientiam negaret. Atque ita, *ut homines faceret liberos*, inquit S. P. lib. v. de Civit. Dei cap. 9., *fecit ſacrilegos*, ideſt incaute ſubſtulit ſummi Dei cognitionem & cultum: quandoquidem non eſt Deus, qui univerſorum ordinem non comprehendit. Jam vero vindicata nuper Scientiæ Dei plenitudine, rejicienda eſt Gnoſticorum & Huſſitarum mala conſecutio, quod ex præſcientia conſurgat contingentium neceſſitas, & interitus libertatis.

Propositio: Ex divina præſcientia non conſequitur inevitabilis contingentium eventus. 1

Dogma iſtud Fidei probatur 1. In Dei ſcientia nihil eſt præteritum, vel futurum, ſed ſola incommutabilis æternitas, in qua nihil mutatur, nihil ſuccedit; eſt autem ſucceſſio quælibet & mutatio in rebus temporalibus & creatis. Quare Deus unico & indiviſibili intuitu videt præterita futura ac præſentia, neque illi eſt aliquid futurum aut præteritum, ſed præſentia ſunt omnia, ut videbimus cap. ſequenti. Atqui ſcientia qua cognoſcitur aliquid præſens, ſive præteritum nullam inſert rebus neceſſitatem: Ergo nullam neceſſitatem infert Præſcientia, qua Deus cognoſcit futura. Hoc argumento utitur S. Anſelmus in libro de Concordia Preſcientiæ Dei cum libertate, Boetius lib. v. de Conſolat. Proſa 4. & S. P. Auguſtinus lib. III. de lib. arbitrio cap. 4.

Secundo: Si præſcientia tolleret libertatem, hoc eſſet quoniam Deo infallibiliter certus eſt ordo omnium cauſſarum: At ex quo Deo infallibiliter certus ſit ordo omnium cauſſarum, non infertur libertatis exitium: Ergo non tollit libertatem Dei præſcientia. Prob. min. In ſerie & ordine omnium cauſſarum ſunt cauſſæ liberæ, & hominum voluntates: Ergo ex quo cognoſcat Deus ordinem omnium cauſſarum, cognoſcit quoque multa fieri a cauſſis liberis & ab hominum voluntate. Argumentum eſt S. P. Auguſtini lib. v. de Civit. Dei cap. x.

Præterea: Deus proculdubio videt quidquid eſt ipſe facturus, & hæc ſcientia non affert Dei operibus neceſſitatem; Si enim neceſſitatem inferret non eſſet in Deo libertas, forent omnia opera ejus æterna, & nihil operaretur in tempore: Ergo pariter ſcientia Dei non aufert operum cauſſarum ſecundarum indifferentiam. Ita ratiocinatur S. Pater lib. III. de lib. arbitrio cap. 3.

Rurſus: Plura fieri poſſunt, quæ tamen non fient; Ergo multa fient, quæ poſſent non fieri; aut ſaltem id non repugnat. Atqui ſi non repugnat quod fiant multa, quæ poſſent non fieri, non repugnat ſciri aliquid eſſe contingenter futurum, id enim quod ita fiet ut poſſit non fieri,

fieri, nihil eſt aliud quàm futurum contingens: Igitur non repugnat præſciri aliquid futurum, quod tamen poſſit non fieri. Quod argumentum confirmatur ſequenti: Non pugnant invicem hæ duæ enunciationes: *Judas traditurus eſt Magiſtrum*, &, *Judas poterit Magiſtrum non tradere*: Ergo nec repugnantes ſunt iſtæ, *Prævidet Deus Judam traditurum eſſe Magiſtrum*, &, *Judas poterit Magiſtrum non tradere*; & conſequenter nec implicat qnod Deus prævideat futuram Judæ proditionem, & tamen Judas libere & contingenter tradat Magiſtrum. Prob. ant. Hæ duæ propoſitiones, *Judas poteſt Magiſtrum tradere*, &, *Judas poteſt Magiſtrum non tradere*, ſunt ambæ veræ, quoniam ſunt, ut loquuntur dialectici, in materia poſſibili. Iſtæ vero, *Judas tradet Magiſtrum*, &, *Judas non tradet*, nequeunt eſſe ſimul veræ; eſt tamen vera una vel altera determinate, cnm ſint contradictoriæ: Ergo aut veræ erunt iſtæ duæ, *Judas tradet Magiſtrum*, &, *Judas poteſt Magiſtrum non tradere*: aut hæ, *Judas Magiſtrum non tradet*, &, *Judas Magiſtrum tradere poteſt*. Vide plura hujus generis apud Gregorium Ariminenſem Diſt. XXXVIII. Quæſt. II. art. 3. lege & Boetium lib. V. Proſa VI.

Poſtremo: Conſtat ex dictis cap. I. prop. 2. Scientiam Dei eſſe eamdem incommutabilem divinam ſubſtantiam, quæ dicitur *præſcientia* connotative ad futuros eventus. Quare licet ſcientia ſit Deo neceſſaria, præſcientia tamen potuit non eſſe: quæ enim relative dicuntur, ſublatis terminis immntantur, non quidem ratione ſui, ſed reſpectu connotatorum: Ergo præſcientia, quatenus hoc nomine exprimitur, & dicitur connotative ad futura, eſt variabilis. Quod autem variabile eſt nullam inferre valet contingentibus rebus neceſſitatem. De quo argumento vide Guilelmum Eſtium Diſt. XXXV. libri primi §. 2.

4

Oppositiones refelluntur.

Oppon. I. Si Deus futura prænoſcat, evenient omnia infallibiliter & neceſſario: Ergo aut non prænoſcit, aut infertur inevitabilis eorum neceſſitas. Prob. Antecedens primum auctoritate, deinde ratione: auctoritate quidem, dicente Auguſtino in III. de Libero arbitrio cap. 4. & lib. VI. ſuper Geneſ. cap. 22. *Aliter fieri non poteſt quod Deus præſcivit*. Et Anſelmo de Concordia præſcientiæ ac libertatis: *Illud quod Deus præſcit, neceſſe eſt eſſe futurum*. Ratione autem, quoniam niſi fiat quidquid a Deo præſcitum eſt, fallitur Dei præſcientia: Dei præſcientia nequaquam falli poteſt; Ergo quidquid a Deo eſt prævisum, illud ſit immutabili neceſſitate.

Reſp. cum Gregorio diſt. XXXVIII. quæſt. 2. art. III. Futurum comparari poſſe & ad cauſſam primam æternam & immutabilem, & ad cauſſas proximas obnoxias mutationi & temporales. Si referatur ad primam

primam æternamque cauſſam, quæ eſt divina ſcientia, neceſſario evenire, ſi ad cauſſas ſecundas ac proximas, contingenter. Quam reſponſionem tradit Boetius lib. v. de Conſ. Proſa ult. dicens: *Hæc ſi ad divinam notitiam referantur, neceſſaria; ſi per ſe conſiderentur, neceſſitatis nexibus ſunt abſoluta*. Similia docet noſter Aegidius in 1. Sententiarum diſt. XXXVIII. quæſt. ult. necnon eodem loco S. Thomas. Ex quibus obiter noto, & hos Scholarum Principes ad contradicentes enunciationes ſolvendas aliquando ad noſtram diſtinctionem connotatorum confugere. Quapropter diſt. antecedens: Si Deus futura prævideat, neceſſe eſt ut eveniant reapſe, connotative ad ſcientiam Dei, & primam cauſſam immutabilem, concedo: comparate ad cauſſas proximas mutabilitate permixtas, nego. Neque vero minimum pugnat eamdem rem ſi ad diverſa referatur dici neceſſariam & contingentem. Atque diſtinguo eadem ratione conſequens poſtremæ argumentationis. Idem eſt ſenſus verborum Auguſtini & Anſelmi. Quum enim hi Patres animadverterent Deum unico ſimpliciſſimo intuitu cuncta pervadere, & præſcientiam improprie de illo enunciari, cum comparate ad æternitatem nihil ſit futurum; optime docuerunt fieri non poſſe, quin eveniant quæ Deus prævidet. Quemadmodum vero ſi rem præſentem intueamur, neceſſario ea præſens eſt, nec tamen cauſſarum ſuarum detrahitur libertati; ita de divina ſcientia ratiocinandum eſt, cui nil advenit, niſi ratione noſtra, & comparate ad cauſſas mutabiles. Proinde Auguſtinus lib. v. de Civit. Dei cap. x. demonſtrat non ideo peccare hominem, quia Deus illum peccaturum eſſe præſcivit, ſed quia ille, cujus præſcientia non fallitur, ſi homo peccare noluerit, etiam hoc ipſe præſcivit: & quia in ſerie omnium cauſſarum etiam voluntates liberas in æternitate comprehendit. Et Anſelmus præfato loco vocat hanc *neceſſitatem ſequentem poſitionem rei*. Quam Theologi e Schola appellant *neceſſitatem conſequentiæ, & in ſenſu compoſito*.

Opp. 2. Præſcientia Dei eſt certa, neceſſaria, immutabilis: At poſita Dei præſcientia exempli cauſſa peccati futuri, ſequitur ex dictis neceſſitate conſequentiæ peccatum: Ergo peccatum conſequitur certo, neceſſario, & immutabiliter. Prob. min. ex vulgatiſſimo axiomate, *Quod ſequitur ex antecedenti neceſſario, neceſſarium eſt*.

Reſp. nego majorem; divina namque ſcientia, quatenus exprimitur hoc nomine præſcientiæ non dicitur abſolute, ſed connotative, ideoque mutabilis eſt & contingens, ut ſupra diximus. Diſtinguendum eſt tamen inter certitudinem & neceſſitatem futurorum eventuum; qui dicuntur certi & infallibiles comparate ad ſcientiam, neceſſarii relative ad cauſſam ſecundam & proximam: dicit enim infallibilitas & certitudo relationem ad mentem cognoſcentis; quare non repugnat futura eſſe certa & infallibilia ſuppoſita Dei præſcientia; quamvis minime ſint neceſſaria ſi ad cauſſas proximas comparentur. De præfato axio-

Digitized by Google

axiomate non una eſt eruditorum virorum opinio. Archiepiſcopus Tranenſis in libello de origine hæreſis Pelagianæ & Joan. Gonzalez de Grat. ſuff. & efficaci art. 3. putant damnatum a Sixto IV. in propoſitionibus Petri de Rivo, & ab eo revocatum, proferentes autographum teſtimonium Univerſitatis Lovanienſis. Negant id permulti, ſed haud vereor quin abſolute prolatum de quocunque antecedenti neceſſario ſit falſum; præſertim de antecedenti quod neceſſarium eſt neceſſitate accidentali, & ex ſuppoſitione, quo pacto neceſſaria quoque eſt præſcientia. S. Thomas 1. part. quæſt. 14. art. 13. reſpondet argumento *quod quando in antecedente ponitur aliquod pertinens ad actum animæ, conſequens eſt accipiendum non ſecundum eſſe quod in ſe eſt, ſed ſecundum quod eſt in anima*, unde infert futurum contingens neceſſarium eſſe prout ſubeſt divinæ ſcientiæ, non quatenus eſt in ſe. Quam Angelici Doctoris reſponſionem pluribus exagitat Ariminenſis, ab eaque recedit Eſtius quamquam in D. Thomam obſequentiſſimus. Et quidem infallibilis eſt conſecutio iſta: Scit Deus lapidem eſſe extenſum; ergo lapis extenſus eſt: & in antecedenti ponitur ſcientia quæ eſt actus animæ; nec tamen lapis extenſus eſt ſecundum eſſe quod habet in anima. Quapropter tritiſſima eſt via, ſi negaveris hujus argumenti, Deus præſcit Petrum E. G. peccaturum; ergo peccabit, antecedens eſſe neceſſarium abſolute.

Inſurges: Dei præſcientia eſt æterna, & ſi comparetur ad futura eſt præterita: Quod eſt æternum ac præteritum, eſt abſolute neceſſarium: Ergo abſolute neceſſaria eſt Dei præſcientia.

Reſp. diſt. priorem partem majoris, Dei præſcientia eſt æterna ſi referatur ad id quod importat in recto, nempe ad divinam ſubſtantiam omnia prævidentem, concedo: eſt æterna, ideſt, æterna ſunt quæ prævidentur, nego. Quotieſcunque ſermo inſtituitur de attributis divinis, quæ comparantur ad extrinſeca connotata, nunquam ex æternitate infertur abſoluta neceſſitas. Aeterna eſt creatio ſi ad divinam referatur ſubſtantiam, & tamen libera: æterna voluntas, & libera: æterna ſupernaturalium auxiliorum præparatio, ſed libera. Diſtinguo & alteram partem minoris. Quod eſt præteritum, eſt abſolute neceſſarium, ideſt neceſſario poſitum fuit, nego: ſcilicet ex ſuppoſitione quod fuerit, jam neceſſario præteriit, concedo. Futurum contingens quidnam eſt? quod poterit non eſſe, ut futurum Petri peccatum. Quidnam contingens præſens? quod poteſt non eſſe, ut præſens Petri ambulatio. Illud ergo quod ita præteritum eſt ut potuerit non eſſe, erit præteritum quidem, ſed contingens. Atqui præſcientia, ut oſtendimus potuit non eſſe: Ergo quamvis dicatur præteriiſſe, eſt nihilominus contingens. *Præſcientia Dei*, inquit Eſtius, *quatenus eſſentia Dei eſt, & æterna eſt & neceſſaria; ſed quatenus connotat reſpectum ad futura, proprie non eſt æterna, cum ſit tantum ens rationis:*

nis: improprie tamen æterna dicitur, quia ab æterno fuit Eſſentia Dei cum hoc rationis reſpectu ad rem in tempore futuram.

Opp. 3. Dei præſcientia eſt cauſſa futurorum: poſita cauſſa conſequitur neceſſario effectus: Ergo poſita præſcientia neceſſario evenient futura.

Reſp. diſt. maj. Dei præſcientia eſt cauſſa futurorum, ut præſcientia eſt, nego: ut idem eſt ac voluntas, aut providentia, directio & regimen ſupremi Numinis, ſubdiſtinguo, cauſſa neceſſitatis adſtricta legi, nego: pleniſſima operans libertate, concedo. Porro non omnem præſcientiam eſſe cauſſam rerum, indubitatum mihi videtur; legi enim apud S. Protoparentem in tertio de Libero arbitrio cap. 4. *Sicut tu quædam quæ feciſti meminiſti; nec tamen quæ meminiſti omnia feciſti: ita Deus omnia quorum ipſe auctor eſt, præſcit, nec tamen omnium, quæ præſcit, ipſe auctor eſt*. Quando ergo Theologi affirmant ſcientiam Dei eſſe cauſſam rerum, id de ſcientia practica debet intelligi, quam priori capite definivi.

Opp. ultimo: Divina præſcientia ſuppoſita non poteſt res non evenire: Ergo evenit neceſſitate.

Reſp. diſt. ant. Non poteſt res non evenire neceſſitate ſimplici & abſoluta, nego: neceſſitate conditionis & conſequentiæ, concedo. *Duæ ſunt neceſſitates*, ait Boetius Proſa ultima, *ſimplex una, veluti quod neceſſe eſt omnes homines eſſe mortales; altera conditionis, ut ſi aliquem ambulare ſcias, eum ambulare neceſſe eſt. Quod enim quiſque novit, id eſſe aliter ac notum eſt, nequit. Sed hæc conditio minime ſecum illam ſimplicem trahit. Hanc enim neceſſitatem non propria facit natura, ſed conditionis adjectio. Nulla enim neceſſitas cogit incedere voluntarie gradientem, quamvis eum tamen cum graditur incedere neceſſarium ſit. Eodem igitur modo ſi quid providentia præſens videt, id eſſe neceſſe eſt, tametſi nullam habeat neceſſitatem. Atqui Deus ea futura, quæ ex arbitrii libertate proveniunt, præſentia contuetur. Hæc igitur ad intuitum relata divinum, neceſſaria fuit per conditionem divinæ notionis: per ſe vero conſiderata ab abſoluta naturæ ſuæ libertate non deſinunt*. Salvantur ergo hujuſmodi repugnantiæ *notione Dei præſentaria*, ut diximus priori argumento:

Nam quod ubique agitur, quod geſtum eſt, quodque gerendum eſt,
Ante oculos Domini puncto ſubſiſtit in uno:

inquit Auctor Carminis de Providentia apud Proſperum. Vel reſpondetur, ut ad primum, futura evenire ſimul neceſſitate, & contingenter *diverſa connotatione*.

* * * *
* *
* *
*

CA-

Digitized by Google

CAPUT IV.

De creaturarum omnium in immutabili æternitate præſentia.

PRoximo ſequitur limine perplexa quæſtio de ſempiterna rerum creatarum, ut D. Thomas appellat, *præſentialitate*, qua ſupra futurorum contingentiam eventuum defendere conabamur. Verum tametſi diſtrahuntur Theologi, etiam qui de nomine beati Thomæ nuncupantur, quorum plerique præſentiam illam phyſicam eſſe contendunt, ut Cajetanus, Gonet, & major pars florentiſſimæ Scholæ, alii objectivam tantum propugnant, ut Silveſter, Bancel, Hervæus; arbitror tamen poſſe diſſidium componi ſi ad rectas animi perceptiones a perſonantibus *menſurarum* voculis retrahamur. Itaque aliquam rem eſſe in æternitate multiplicem ſenſum complectitur. Res dicitur in æternitate conſiſtere, quod interminabilis æternitas omnia ſimul comprehendat, & quæcunque vario tempore peraguntur, dum ſunt immenſæ ejus durationi reſpondeant, veluti omnia ædificia ampliſſimæ urbis continentur intra mœnia, & ſingulæ lineæ circuli reducuntur ad centrum. Rurſus eſſe in æternitate ita accipi poteſt, ut ante omnia ſæcula nedum in cauſſa, verum etiam in ſe res extiterint, quemadmodum præſentes extant creaturæ: quod forte melius dixeris ab æterno, quàm in æternitate, conſiſtere. Denique dicuntur a D. Thomæ diſcipulis creaturæ Deo in æternitate præſentes, quoniam exiſtunt quidem in propria ipſarum natura, non comparate ad ipſas, quatenus ſunt in aliqua temporis differentia, ſed ad æternitatem, in qua nulla temporum ſucceſſio præterlabitur.

Propositio I. Primo modo explicato creaturæ omnes ſunt in æternitate præſentes.

Auctoritate Sanctorum Patrum, & ratione probatur. Ambroſius lib. 1. de Fide cap. 7. *Deo*, inquit, *quæ ſunt futura præſentia ſunt; & ei, cui præcognita ſunt omnia, ventura perfecta ſunt, ſicut ſcriptum eſt: Qui fecit quæ ventura ſunt*. S. P. Auguſtinus in xv. de Trinit. cap. 7. *Quis ergo hominum poteſt iſtam ſapientiam qua novit Deus omnia; ita ut nec ea quæ dicuntur futura, quaſi deſint expectentur ut veniant, ſed & præterita & futura cum præſentibus ſint cuncta præſentia*. Et lib. 2. ad Simplic. probat Dei præſcientiam non eſſe, ſi proprie loquamur, præſcientiam, ſed ſcientiam, quod præſcientia non ſit niſi ſcientia futurorum: *Quid autem*, ait, *futurum eſt Deo, qui omnia ſupergreditur tempora?* Et Magnus Gregorius lib. xx. Moralium cap. 23. *Quomodo eſt præſcius dum nulla quæ futura ſunt præſciantur? Scimus quia*

Deo futurum nihil eſt, ante cujus oculos præterita nulla ſunt, præſentia non tranſeunt, futura non veniunt.

Prob. 2. ratione. Hanc dotem habet æternitas, ut comprehendat ſimul univerſa: Si æternitati non eſſent omnia præſentia, æternitas non ſimul univerſa comprehenderet: Igitur æternitati præſentia ſunt omnia. Præterea nulla ſunt intervalla locorum, quæ non reſpondeant immenſitati. Ergo neque ullæ temporum differentiæ, quæ non coexiſtant æternitati.

Propositio II. Nulla creatura cognoſcitur a Deo in æternitate ſecundo modo, videlicet ut ab æterno conſiſtens.

Fatentur id omnes Theologi, & probatur. Nulla creatura producta eſt ab æterno: Deus eo modo videt creaturas quo productæ ſunt: Ergo Deus nullo modo videt creaturas productas & extra ſuas cauſſas poſitas ab æterno.

Propositio III. Creaturæ non videntur ab æterno in propria conſiſtentes natura neque comparate ad æternitatem, & in *menſura*, ut inquiunt, ſuperiori, neque *menſura* propria, atque relate ad ſe.

Oſtenditur auctoritate Auguſtini: qui v. de Geneſ. ad literam cap. 18. ait: *Quomodo ergo Deo nota erant, quæ non erant? Et rurſus quomodo ea faceret, quæ ſibi nota non erant? non enim quidquam fecit ignorans. Nota enim fecit, non facta cognovit. Proinde antequam fierent & erant, & non erant. Erant in Dei ſcientia; non erant in ſua natura.* Probatur ratione: Nullo modo creatura exiſtit in ſua natura, niſi ponatur extra ſuas cauſſas: Sed ponitur extra ſuas cauſſas tantummodo in aliqua temporis differentia: Igitur creatura nullo pacto videtur ab æterno exiſtens in ſua natura. Ulterius exiſtere in ſua natura, & eſſe præſens ſolum in ſuperiori *menſura* aperta eſt repugnantia: Creaturæ in æternitate præſentes ſunt ſolummodo in *menſura* ſuperiori: Minime ergo ſunt præſentes in ſua natura. Prob. ma. Exiſtere in ſuperiori tantum *menſura* eſt exiſtere in arte Conditoris, & in virtute effectrice cauſſarum: At implicat rem aliquam in propria natura conſiſtere, & eſſe tantum in arte Conditoris & in virtute cauſſarum: Ergo implicat eſſe in propria natura præſens, & exiſtere ſolum in ſuperiori *menſura*. Prob. minor; etenim quæ exiſtunt ſolummodo in arte Conditoris, ſunt ipſa vita artificis, & eadem Dei ſubſtantia & effectrix omnipotentia, ut demonſtrat S. Pater in verba illa Joannis: *Quod factum eſt, in ipſo vita erat*. Quæ vero eſſe habent in propria natura, quamplura vita carent & anima: Atqui repugnat carere vita, & eſſe virtutem ac vitam ſupremi Artificis: Igitur repugnat creaturam aliquam in propria eſſe natura, & exiſtere in arte Conditoris tantummodo.

Obje-

Digitized by Google

Objecta diluuntur.

Opp. 1. Poſtrema hæc propoſitio pugnat cum priori. Deus enim omnia intuetur præſentia, & omnia æternitati coexiſtunt; ergo ſunt omnia Deo phyſice coexiſtentia ab æterno.

Reſp. nego conſequentiam; aliud quippe eſt cernere omnia præſentia, aliud coexiſtere æternitati, aliud phyſice præſens eſſe ab æterno. Videre omnia præſentia eſt præſentaria notione omnia ſive ſint, ſive non ſint, adæquare: unde S.Thomas 1. de Veritate Art.v. ad 10. ait: *Quamvis res non fuerint ab æterno in propria natura, intellectus tamen divinus fuit adæquatus rebus in propria natura futuris in tempore, & ideo veram cognitionem habuit ab æterno de rebus etiam in propria natura, quamvis rerum veritates ab æterno non fuerint*. Coexiſtere æternitati eſt inter creaturam & æternitatem nullum verſari intervallum; quemadmodum coexiſtere loco eſt inter unum & alterum nullum intercipi ſpatium: quare æternitas quæ ab univerſis rebus nulla temporis intercapedine ſejungitur, vere futuris rebus coexiſtit, ſicuti cuilibet loco divina immenſitas. At exiſtere ab æterno in propria natura, eſt ſemper in ſe fuiſſe etiam extra ideam, artemque omnipotentis Opificis.

Opp. 2. Videre rem præſentem eſt illam videre, ut eſt nunc: Si ergo Deus omnia videt in æternitate præſentia, omnia penes Deum in æternitate actu ſunt.

Reſp. diſt. ma. Videre rem præſentem in propria natura concedo: rem præſentem in ſempiterna ſcientia, nego. Vide quæ ſupra ex Auguſtino lib.v. de Gen. ad literam recitavimus. Vel diſt. minorem: Deus omnia videt in æternitate præſentia, ſcilicet videt res omnes ab æterno exiſtere, nego: videt immutabili cognitione, ac præſentaria notitia ſingulas res, prout in aliqua differentia temporis eventura ſunt, concedo. Si quis ex altiſſima ſpecula videat copias militum ſervato ordine accedentes ad arcem, & ſucceſſivis lineis gradientes, uno contuitu cernit proximiores & remotiſſimos, quod non contingit exercitum in planitie ſpectanti. Ergo ne milites omnes jam acceſſerunt ad mœnia? Ita Deus in prætereunte creaturarum ſerie tam præſentes, quàm futuras prope ſuiſque oculis proximas intuetur; neque tamen conſequitur jam univerſas ad temporis differentiam, ſine qua nequeunt exſtare, perenni veluti curſu acceſſiſſe.

Opp. 3. Divina ſcientia eſt immutabilis: Ergo habet ſemper objecta præſentia.

Reſp. diſt. antecedens, eſt immutabilis comparate ad divinam ſubſtantiam omnia videntem, concedo: relative ad rem videnti Deo ſubjectam, nego. Juxta doctrinam Aegidii diſt. xxxviii. q. 1. art. 2. negatur conſequentia; Scientia enim dicitur mutabilis, vel immutabilis a principali objecto, quod in Deo eſt ars omnipotentiæ plena omnium

 ratio-

rationum incommutabilium. *Ibi*, inquit S. P. 6. de Geneſ. ad lit. cap. ultimo, *novit omnia Deus quæ fecit per ipſam, & ideo cum decedant & ſuccedant tempora, non decedit aliquid, vel ſuccedit ſcientiæ Dei.* Si quid vero remanet diluendum, facile ex dictis convellitur.

CAPUT V.

Deum in ſuis ideis, & etiam immediate univerſas conſpicere creaturas.

SUBJICIT nunc quintum caput de medio, in quo Deus creaturas intuetur, diſquiſitionem. Non ambigitur quin cuncta in ideis ſuis introſpiciat; ſed quid ſint iſtiuſmodi *ideæ*, Theologi inquirunt. At cum plura, quæ huc attinent, priori libro ſint expedita, ſatis eſt animadvertere idearum nomine nos nequaquam intelligere *formas* rerum abſtractas, quales invexit Platonicorum Phyſiologia, ſed *incommutabiles rationes rerum intelligibilium*; ut eas deſcribit in XII. de Civit. Dei cap. 20. Magnus Auguſtinus. Sunt vero ideæ a Dei ſapientia penitus indiſtinctæ; & multiplices dicuntur ſola rerum faciendarum comparatione, veluti plures illæ domus, quæ ſunt in una arte ac mente Architecti. Quoniam autem hæc exempla & imagines non exhibent res ut futuras, niſi accedat Artificis propoſitum & voluntas; ideæ rerum etiam præfinitionem complecti debent, ut ideæ ſint non poſſibilium, ſed futurorum. Atque hinc eſt quod græci Patres *ideas* definiunt *παραδείγματα*, ſive exempla, rationeſque ſubſtantiarum efficientes. Num vero præfinitio iſta, ac prædeſtinatio voluntatis in rebus futuris cujuſque generis ſit præfinitio voluntatis Dei, an ſola effectio creaturarum ſe libere determinantium, magna diſſenſio eſt in ſequentibus dirimenda. Quamobrem ideas modo ab his præfinitionibus ratione noſtra ſecernimus, quaſi ſint imagines divini intellectus, non placita voluntatis; ſeu formæ intelligibiles poſſibilium, non futurorum. Inquiritur conſequenter, an poſſibilia, quæ divinarum idearum notione videntur, dici recte valeant in ſe cognita immediate.

Videre autem objecta in ſe ipſis poteſt duplici ſenſu accipi: quo diſtincto videtur mihi poſſe ſententias oppoſitas facile conciliari. S. Thomas Quæſt. XIII. art. V. ait: *In ſeipſo quidem cognoſcitur aliquid, quando cognoſcitur per ſpeciem propriam adæquatam ipſi cognoſcibili: ſicut cum oculus videt hominem per ſpeciem hominis: in alio autem videtur id quod videtur per ſpeciem continentis, ſicut cum pars videtur in toto per ſpeciem totius, vel cum homo videtur in ſpeculo per ſpeciem ſpeculi, vel quocunque alio modo contingat aliquid in alio videri.* At Gregorius Ariminenſis Diſt. XXXVIII. Q. I. prope finem ait videri immediate in

ſe

Digitized by Google

ſe ipſo quidquid videtur nullo vertente medio inter facultatem intellectricem & objectum, quemadmodum videntur in mente rationes intelligibiles & veritates intime affulgentes, & ab oculo interius exaratæ corporalium rerum imagines.

Propositio I. Deus videt omnia in ſe ipſo, & in incommutabili rerum intelligibilium ratione.

Certiſſima eſt hæc propoſitio, & probatur ex Auguſtino dicente lib. xv. de Trinit. cap. 14. *Novit omnia Deus in ſe ipſo*. Confirmatur ratione, nam, ut conſtat ex dictis, in Dei ſapientia ſunt infiniti theſauri rerum intelligibilium. Explicatur exemplo; etenim expertus artifex aſſequitur mente quidquid elaborate poteſt efficere.

Propositio II. Non videt Deus creaturas in ſeipſis priori ſenſu juxta D. Thomam delibato.

Ita Theologi innumeri, noſtrique inſtituti Aegidius, Argentinas, Gerardus, Paulus Venetus, Brunus, & alii. Probatur: Videre creaturas in ſeipſis in ſenſu D. Thomæ eſt videre per ſpecies & imagines creaturarum: Deus non videt creaturas per ſpecies & imagines creaturarum: Ergo Deus non videt creaturas in ſeipſis. Major eſt D. Thomæ art. v. citato; & minor revocari nequit in dubium, cum Deus omnia videat per eſſentiam ſuam, & per immutabiles rationes rerum intelligibilium a ſe penitus indiſtinctas. Vide S. Patrem Auguſtinum in vi. de Trinitate cap. x.

Propositio III. Deus videt creaturas in ſeipſis immediate in ſenſu Ariminenſis nuper expoſito.

Facillime hac argumentatione ſuadetur: Quotieſcunque inter potentiam videntem & objectum nullum intercedit medium diſtinctum, videtur objectum in ſe immediate: Inter Deum & creaturas nullum medium diſtinctum intercedit: Ergo Deus videt creaturas in ſeipſis immediate. Probatur minor. Si aliquod intercederet diſtinctum medium, eſſet illud vel notitia ipſa, vel ſpecies: Deus non cognoſcit creaturas per notitiam vel ſpeciem a ſe diſtinctam, cum in Deo intellectus, notitia, & ſpecies ſint unum; Ergo, &c.

Solvuntur contraria argumenta.

Opp. 1. Nullatenus Deus creaturas in ſeipſis introſpicit: Falſa eſt igitur poſtrema propoſitio. Prob. ant. S. P. Auguſtinus in iv. de Geneſ. ad literam cap. 23. diſtinguens duplicem cognitionem creaturarum in Verbo, & in ſeipſis, illam matutinam, hanc veſpertinam appellat, unam luci comparat, alteram nocti. *Omnis cognitio*, inquit, *qua creaturam quamlibet in ſeipſa novimus, non immerito nox dici poteſt.* Similiter lib. xi. de Civit. Dei cap. 7. *Cognitio*, inquit, *creaturæ in ſe ipſa decoloratior eſt, ut ita dicam, quàm cum in Dei ſapientia cognoſcitur,*

ſcitur, velut in arte, qua facta eſt. At a Deo omnis notitia decolorata, ac veſpertina eſt removenda.

Reſp. Deum condidiſſe naturam Angelicam participem incommutabilis lucis, in qua ſunt rerum omnium quæ temporaliter fiunt ſempiternæ rationes. In hac luce, quam nos ideam anticipatam & ingenitam non incongrue appellamus, accidentalia creaturarum prædicata extantiæ, loci, aliorumque hujuſmodi adjunctorum nequeunt ſplendeſcere. Ut ergo Angeli hæc videant, idea illa ingenita exhibens rationes æternas duntaxat univerſaliter contrahi debuit, & quodammodo determinari a rerum creatarum exiſtentia & loco factis ſibi objective præſentibus. Ita ergo poſitis creaturis extra cauſſam eas in propria natura agnoverunt, accedente modificatione quadam ac determinatione idearum illarum non per corporalem ſenſationem, qua carent, ſed per objecti præſentiam. Deinde Angeli ex creaturis in propria natura inſpectis aſſurgentes in laudem & honorem Creatoris majori claritate eas in luce incommutabili perceperunt, & cognitio facta eſt matutina. Hæc vero lib. x. cap. VIII. & IX. reddentur ex ipſo Auguſtino manifeſta. Duplici ergo ex capite cognitio creaturæ in ſeipſa dicitur ab Auguſtino decolorata; primo quia accipit determinationem a re creata ac mutabili: deinde quia nondum relata eſt ſancta delectatione in laudem, & amorem Creatoris. Quæ duo in cognitione, qua Deus videt creaturas in ſeipſis locum non habent; quoniam neque advenit ei cognitio accidentaria per earum præſentiam, neque poteſt delectari niſi de ſua bonitate; ideoque non eſt in Deo cognitio aliqua decolorata, ſeu veſpertina.

Opp. 2. Idem S. P. Auguſtinus lib. 83. quæſt. 46. ait: *Non enim extra ſe quidquam intuetur Deus: hoc autem opinari ſacrilegum eſt*.

Reſp. diſt. ant. Deus non intuetur quidquam extra ſe, nimirum omnia videt ſapientia ſua, a qua indiſtinctæ ſunt ideæ rerum intelligibilium, concedo. Nihil intuetur extra ſe, ſcilicet non percipit immediate res omnes a ſe diſtinctas ſecundum proprias ipſarum rationes, nego. Platonici exiſtimabant rerum ideas eſſe formas quaſdam abſtractas, quibus conſtitutum arbitrabantur mundum archetypum; ita ut illum extra ſe productum Deus in creaturarum molitione contemplaretur. Merito illos S. Pater redarguit, dicens: *Has autem rationes ubi arbitrandum eſt eſſe, niſi in ipſa mente Creatoris? Non enim extra ſe quidquam poſitum intuetur, ut ſecundum id conſtitueret quod conſtituebat: nam hoc opinari ſacrilegum eſt. Quod ſi hæ rerum creandarum creatarumque rationes in divina mente continentur, neque in divina mente quidquam, niſi æternum, atque incommutabile eſſe poteſt; atque has rerum rationes principales appellat ideas Plato: non ſolum ſunt ideæ, ſed ipſæ veræ ſunt, quia æternæ ſunt, & ejuſmodi atque incommutabiles manent, &c.* Ex quibus apparet Auguſtini verba haud fideliter

Digitized by Google

deliter ab Adverſariis recitari, ac diverſum habere ſenſum, ac ipſi contendant. Hac divinarum idearum incommutabilitate pervia ſunt cetera teſtimonia Auguſtini quamfrequenter affirmantis Deo ſemper univerſa eodem modo innotuiſſe.

Opp. 3. Quod cognoſcitur in ſe immediate eſt objectum ſcientiæ princeps, &, ut vocant, *motivum*: Creaturæ eſſe nequeunt objectum *motivum* ſcientiæ Dei: Ergo a Deo creaturæ non cognoſcuntur in ſe immediate.

Reſp. diſt. majorem: Quod cognoſcitur in ſe immediate eſt objectum *motivum*, dummodo videatur per ſpeciem propriamque ideam ſui, ideſt per ſpeciem partam ex ipſomet objecto, concedo: Si cognoſcatur per ſpeciem, ideamque alienam, nego. Conſtat reſponſio ex II. Propoſitione, atque ex definitione objecti *motivi*, quod eſt illud, *quod a potentia attingitur ratione ſui*. At Deum res creatas intueri per ideas adſcititias, & per ſpecies creaturarum nemo, qui ſit compos ſui, unquam dixerit.

Opp. ultimo. Perfecte continentur creaturæ in Dei omnipotentia, nec tamen in ea continentur ut ſunt in ſeipſis: Ergo perfecte videbuntur in Dei Verbo & eſſentia, quamvis immediate in ſeipſis non videantur.

Reſp. nego conſequentiam. Nam continere eſt aliquid habere in ſe: Deus vero cum ſit infinitus ac ſimplex, nequit in ſe habere res compoſitas & limitatas; ideoque non poteſt illas, ut in ſe ſunt, *formaliter* continere. Perfecte autem rem cognoſcere non eſt illam in ſe continere *formaliter*, ſed *objective*, ideſt eam percipere quocunque modo percipi poteſt. Sum quidem ego corporeus quod in hominis ſtructura contineatur materies: non tamen ſum lapis quod aſpiciam ſaxa, quæ non viderem, ſi & ipſe *formaliter* eſſem lapis. Atque ita continere *formaliter* creaturas repugnat Deo, non repugnat illas undequaque cognoſcere. Quod ſi eadem eſſet ratio utriuſque; Deus, quia nequit habere malitiam, non judicaret peccata; neque ſpiritualis corporalia videret, aut infinitus finita.

CAPUT VI.

Non prænoſcere Deum futura libera naturalis ordinis in præfinitionibus & decretis prædeterminantibus.

D. Thomæ diſcipuli prædeterminationis phyſicæ aſſertores ac vindices ſtrenuiſſimi illam in unaquaque cauſſarum ſecundarum operatione neceſſariam eſſe defendunt. Ab ea pendere putant, ut cujuſque generis

neris effectus ad naturam pertranſeant futurorum: talem eſſe ajunt conditionem cauſſarum ſecundarum, ut nihil valeant peragere niſi inflexibili Dei præmotione: nullum indifferens poſſe ſolis viribus nativis in certum actum prodire; & tamen creaturarum dependentiam a Deo, earumque libertatem his limitibus contineri. Clamant ex adverſo Societatis Jeſu Theologi futura omnia talia eſſe independenter ab iſtiuſmodi præfinitionibus: has primum a Bannes inductas ad implacabile Scholaſticorum diſſidium: veteribus Theologis fuiſſe incompertas: ad Janſenianorum & Calvinianorum dogmata accedere; præſtantiſſimum Conditoris beneficium, arbitrii ſcilicet libertatem, evertere. Nos librata undequaque abſque ullo partium ſtudio veritate a multis annis medium iter arripuimus, quod calcaſſe comperimus etiam veteres Inſtituti noſtri Magiſtros. Ergo cum Thomiſtis efficaces præmotiones propugnamus in operibus ſupernaturalibus ſtatus naturæ lapſæ, quæ efficiuntur ab hominum arbitrio victrice gratia ſuffulto; ab operibus naturalibus, & ſtatu naturæ nullo vulneratæ peccato, tanquam minus neceſſarias rejicimus. Has quæſtiones pertractant Theologi in diſſertationibus de Voluntate ac Providentia Dei; & revera decreta & præfinitiones attinent ad voluntatem: quare agentes de ſcientia Dei eas tantummodo explicant, ut divinæ cognitionis medium conſtituant. Verum viſum eſt ſingulas, quandoquidem neceſſe eſt ut jam telam ordiamur, hoc eodem libro expedire.

Acturis ergo de divina prædeterminatione in operibus naturalibus, præmittendum eſt neminem noſtrum negare præmotionem Dei generalem, qua Deus humanam mentem inceſſanter illuminat rerum ideas exhibendo, & voluntatem inclinat generatim in bonum; ut fuſe demonſtrant Philoſophi. Quamobrem exoritur contentio de motione ſpeciali, & ad certum actum ſpectante, quatenus mens in hujus veritatis judicio ſiſtit, & voluntas flectitur in hujus boni deliberatam electionem. Nam generalem illam motionem nullus inficiabitur, qui animadvertat creaturam nihil habere a ſeipſa, neque mentem eſſe cauſſam ſui luminis, ſuique niſus & propenſionis principium. Concurſum quoque ſimultaneum, quo Deus cauſſas a ſe productas regit conſervatque unanimi ſenſu defendimus. Quare ad ſolam illam ſpecialem ac prædeterminantem motionem præſens controverſia devolvitur.

Secundo præmittendum eſt Phyſicam prædeterminationem nequaquam a nobis rejici ob vocabuli novitatem, ut in eam debacchatur Auctor libri, qui inſcribitur: *Calviniſmus beſtiarum*. Quælibet enim hæreſis novas quæſtiones, & inuſitata vocabula in Eccleſiam invexit, quibus & diligentius veritas cuſtoditur, & falſitas exploditur manifeſtius. Ita Epheſina Synodus Virginem Mariam nominavit *Theotocon*, & Florentina docet rectiſſime ad Symbolum Nicænum additam novam particulam, *Filioque*. Inſigne quoque habemus exemplum in vocibus *Homou-*

Homouſiu, & *Tranſubſtantiationis*; quarum primam contra Arianos, alteram contra Novatores uſus conſecravit Eccleſiæ. Non eſt quidem hujus generis nomen phyſicæ prædeterminationis, neque Sacrorum Canonum definitione probatum; ſed jam in ore omnium verſatur, & ubi ſpecialem motionem juxta Auguſtiniana ſcita intereſſe arbitrabimur, abſque profanæ novitatis piaculo illud ſæpiſſime pronunciabimus.

Abſit vero ut vel ſuſpicione leviſſima exiſtimemus Calvini aut Janſenii notam juſte inuri Thomiſtarum ſententiæ. *Quem enim invenient Janſeniani inter Thomiſtas, qui concedat ita neceſſarium conſenſum, quem voluntas præbet motioni gratiæ quamdiu illa inhæret, quemadmodum neceſſarius eſt amor beatificus quamdiu durat viſio? Quem invenient qui dixerit voluntatem divina gratia prædeterminatam carere proxima ad diſſentiendum potentia?* Ita temperato calamo ſcribit libro de Libertate incoacta prædeterminationis phyſicę impugnator Annatus.

Pariter Scientiæ mediæ defenſores, illos nempe, qui defendunt futura libera independenter a decretis prædeterminantibus videri a Deo, nulla poſſumus cenſura perſtringere. Nam in celebri Congregatione de Auxiliis habita coram Summis Pontificibus Clem.VIII. & Paulo V. cauſſa acerrime pertractata, nihil Magiſtra veritatis Eccleſia rata eſt definire, ut poſſis interim pro lubitu ſeu Molinæ, ſeu Thomiſtarum ſententiam in Scholis tenere. Commemoratur quidem decretum Pontificis, quo ſcientia illa media proſcribitur, pictiſque tabellis in Hiſtoria de auxiliis conſpiciuntur ad genua provoluti hinc Prædicatores promulgationem flagitantes, illinc vero ſupplices Jeſuitæ poſtulantes ne publicetur peremptoria Sedis Apoſtolicæ definitio. At aſſertæ iſtiuſmodi Conſtitutioni nullam omnino fidem eſſe adhibendam Innoc.X. ann.1654. die 23. Aprilis publico decreto ſancivit, quod revera non fuerit ex præſcripto juris promulgata. Vetitum autem a Paulo V., Urbano VIII. & præfato Innoc. ne hanc quæſtionem agitantes Adverſarios ſuos dicteriis, ac cenſuris proſcindant; quod nedum a nobis poſtulat Sancta Mater Eccleſia, ſed etiam mutuæ caritatis neceſſitudo, & amor inveſtigandæ veritatis ingenuus. Quæ an ſervent aut invidioſas Pelagianiſmi notas, aut nefaria Calvini placita adverſariis objicientes, ipſi viderint.

Tandem neque illos laudare poſſumus, qui D. Thomam omnium approbatione clariſſimum, tanquam vulgarem Scriptorem contemnunt. Hunc Scholarum principem ducemque reverentur celebriores Academiæ, Salmanticenſis, Duacenſis, Lovanienſis, Patavina, aureaque tabula univerſæ Eccleſiæ lumen præfulgidum, clariſſimumque Univerſitatis ſpeculum appellat Pariſienſis. Præ ceteris Regularium Ordinum Statutis, illius doctrinam approbant quoque Conſtitutiones noſtræ P. v. cap. 2. Ex tanta autem erga D. Thomam exiſtimatione noſtra nemo jure a nobis contenderit, ut nunquam ab ipſius placitis recedamus, quod neque Auguſtino vellem ego concedere, ſi alicubi erraſſe

deprehenderem. At neque Doctorem Angelicum a nobis diſſentire in his controverſiis dicturi ſumus, quod erit magnum reverentiæ noſtræ argumentum. Quod ſi ægre ferant Prædicatores doctiſſimi; non proinde minor nobis erit ſive Thomæ, ſive Scholæ, quæ de ejus nomine dicitur, exiſtimatio.

Propositio I. Deus non prædeterminat actiones liberas naturales, & conſequenter neque ea prævidet in efficaci ſuæ voluntatis præfinitione.

Ita unanimiter recentiores Theologi contra Thomiſtas, nedum Jeſuitæ, ſed etiam alii, Tournely, Habert, L'Herminier, Henno, Thomaſſinus, Witaſſe, &c. Laudant pro ſe Thomiſtæ aliqui Claudium Fraſſen & fideliores Scotiſtas. Verum hi præfinitionem a prædeterminatione ſecernunt, & ab intrinſeca præmotione decretum; ita ut in vocabulo iſto *præfinitio*, particula *præ* nullam anteceſſionem cauſalitatis deſignet, ſed præordinationis & præſcientiæ mediorum ad actum. Ex quo igitur Scotiſtæ decreta, & præfinitiones fateantur, non conſequitur quod etiam phyſicam ſtatuant prædeterminationem. Recte Joannes Gonzales diſſert. de Grat. ſuffic. art. 2. *Scoti diſcipuli*, inquit, *admittunt prædefinitionem, & negant præmotionem phyſicam intrinſece receptam in voluntate*. Noſtri vero, præſertim Itali, unanimiter hanc propoſitionem defendunt, Adeodatus Summanticus Epiſcopus S. Severi, Fulgentius Bellelli Ordinis Exgeneralis, Felix Leoni ExProcurator Generalis, eruditiſſimi & clariſſimi viri ac præceptores mei ſapientiſſimi Benedictus Gattini Procurator Generalis, Hieronymus Zazzeri ExAſſiſtens Italiæ, & in Romanæ Sapientiæ Archigymnaſio publicus Sacrarum literarum Profeſſor, & Congregationis Sacrorum Rituum Conſultor, Joannes Jacobus ipſius Frater, necnon Silveſter Merani in Urbe Regens, qui omnes de naturæ viribus, & gratia in hoc tantum ſtatu victrice præclara volumina conſcripſerunt: & quos hoc tantum loco honoris cauſſa nominavi. Ex veteribus vero prædeterminationem phyſicam negant Martinus Albiz, Aegidius a Præſent., Leonardus Coquæus, Petrus de Aragonia, Brunus, Antonilez, Gavardi, & alii.

Probatur 1. propoſitio. Futura libera ordinis naturalis minime efficiuntur a Deo eadem efficaciter prædeterminante: Ergo in efficaci præfinitione a Deo non videntur. Conſequentia ſequitur, nos enim præfinitionem ac prædeterminationem indiſcriminatim accipimus de præfato Scotiſtarum diſcrimine minus ſolliciti. Probatur ant. Hanc Dei prædeterminationem propugnant Thomiſtæ vel ad ſalvandam dependentiam cauſſæ ſecundæ a ſuprema, vel ut virtus indifferens creaturarum determinetur ad actum: At neutro ex capite hæc prædeterminatio requiritur. Non ad ſalvandam dependentiam creaturarum a Deo, primum quia ſtat perfecta hujuſmodi dependentia ſi creatura inceſſanter

ter illuminetur a Deo & ab ipſo nacta ſit inclinationem in bonum, quæ duo conſtituunt præmotionem generalem; et ſi Deus ſimultaneo concurſu creaturam ſuam regat. Tunc enim ſequitur cauſſam ſecundam nil penitus operari, niſi adjuvante ſuprema. Atqui generalis *illa* præmotio, & conſervatio cauſſarum ſecundarum non ſunt phyſica prædeterminatio, quoniam requiruntur ex parte potentiæ, non actus, & virtutem perficiunt, non prædeterminant. Salvatur ergo perfecta creaturarum a Deo dependentia abſque phyſica illa præfinitione. Præterea ita ſecundæ cauſſæ ſubordinantur ſupremæ, ut hæc ad earum actus concurrat juxta uniuſcujuſque exigentiam: Cauſſæ neceſſariæ, cum ad unum ſpecie effectum ſint ſuapte natura ordinatæ, in illud a Deo neceſſitate impelluntur: Ergo liberæ, & ad utrumlibet indifferentes verſatili tantum indigent præmotione. Rurſus eſſentialis dependentia ita intrinſeca eſt creaturæ, ut quidquid hoc titulo convenit, eſſentiali conveniat neceſſitate: Igitur ſi titulo dependentiæ ſtatuenda ſit phyſica prædefinitio; eſſentialiter & ex neceſſitate erunt prædeterminata quæcunque efficiuntur a creatura. Inſuper quod requiritur ratione eſſentialis dependentiæ requiritur quoque ex parte facultatis & actus primi, quum etiam facultas, & actus primus eſſentialiter a prima cauſſa dependeant: Atqui ex parte actus primi non datur prædeterminatio: Ergo hæc prædeterminatio ratione illa dependentiæ nequaquam requiritur.

Advertas tamen, quod cum dicimus prædeterminationem phyſicam non exigi ratione eſſentialis dependentiæ & vix componi poſſe cum ſecundarum cauſſarum indifferentia; non dicimus Dominum univerſorum non poſſe creaturam liberam in quocunque ſtatu prædeterminare, ſi velit. Magis quippe ipſe habet in ſua poteſtate voluntates noſtras, quam ipſi noſtras: & quomodo creaturam rationalem poſt Adæ culpam efficienter ad opera ſupernaturalia prædeterminat, ſic potuiſſet prædeterminare innocentem, & poteſt nunc, ſi ita ei videatur, ad naturales effectus determinare creaturam quamcunque liberam. Fatemur quoque, ſi id Deus efficiat, non conſequi neceſſario libertatis interitum, cum ille intimior nobis intimo noſtro non ſolam voluntatem, ſed etiam modum agendi prædefineret, & contingenter fierent, quemadmodum fiunt dum voluntas libere determinat ſemetipſam. Quod explicabimus cap. XII. Regula II.

Sed non arbitramur concedendum eſſe, hoc quod poteſt Deus, ita unicuique operi ineſſe, ut niſi divina accedat prædeterminatio, nequeat creata libertas prodire in actum, eo quod talem habeat a ſuprema cauſſa dependentiam, ut eſſentia ſua petat ad omnia opera prædefiniri. Hanc dependentiam in hoc ſitam eſſe contendimus, ut creatura moveatur a Deo ſecundum rationem proprietatis ſuæ, & indifferenter, ſi indifferens ſit, neque habeat in ſe contrariam atque ad oppoſitum trahentem

hentem inclinationem, qualis eſt in ordine ad opera ſupernaturalium virtutum liberum hominis arbitrium ſub pondere, & lucta concupiſcentiæ. Quod proximo capite VIII. demonſtrabitur enucleatius. Verumtamen ſi ita cauſſa ſecunda pendeat a prima, ut nihil omnino, niſi ab hac prædeterminetur, valeat perficere, videtur eamdem eſſe conditionem cauſſæ liberæ, ac neceſſariæ, cujus duntaxat proprietas eſt eſſe ad unum eſſentialiter determinatam. Atque niſi hæc probentur, & qualiſcunque prædeterminatio videatur cum indifferentia conſiſtere, ut docent docti viri complures, ſaltem ex alio capite arbitror eſſe rejiciendam, quod in operibus naturalis ordinis neceſſaria non ſit, in malis vero etiam noxia.

Quod vero minime ſit neceſſaria, ut cauſſa ſecunda indifferens prodeat in actum, probatur: Indifferentia quæ ab alia cauſſa exigit determinari, eſt indifferentia paſſiva, qualis eſt materiæ quæ determinatur per formam, & corporis vita expertis, quod ab extrinſeco agente movetur. Atqui cauſſarum liberarum indifferentia activa eſt, non paſſiva. Ergo cauſſæ liberæ, tametſi indifferentes, nequaquam exigunt ab alia cauſſa determinari.

Probatur 2. Ad infallibilitatem divinæ ſcientiæ neceſſaria non eſt certa futurorum prædeſtinatio: Ergo fruſtra ponitur decretum efficax ac prædeterminans, ut Deus certo futura libera præcognoſcat. Prob. antec. Stat ſine prædeſtinatione præſcientia, dicente Auguſtino de Præd. SS. cap. x. *Prædeſtinatio ſine præſcientia eſſe non poteſt; poteſt autem eſſe ſine prædeſtinatione præſcientia*. Ergo ad ſcientiæ certitudinem non requiritur prædeſtinatio.

Confirmatur: Patres, qui de futurorum contingentium præſcientia loquuntur, nullibi, niſi ubi ſermo occurrit de operibus ſalutaribus, divinæ efficientiæ meminerunt; ſed ideo cognoſci docent, quod Deus unico ſimplici actu univerſa comprehendat, omniaque ſint ei in æternitate præſentia. Quorum verba protulimus Prop. I. cap. IV. Imo ſunt qui diſerte aſſerunt non propterea Deum aliqua prænoſcere, quia prædeſtinata ſunt; ſed e contra quia futura erant, iccirco fuiſſe præſcita, ita ut non præſcientia futuris vim inferat, ſed futura cauſſa ſint præſcientiæ: quod potiſſimum valet de operibus naturalibus, atque de malis culpæ. Si ergo Deo ſunt omnia in æternitate præſentia, præſens eſt & humana voluntas, præſens libera voluntatis determinatio, præſens omnis actus ab iſta libera determinatione proficiſcens. Quare ergo Thomiſtæ, qui illam phyſicam præſentiam majori, quàm faciant alii, contentione propugnant, aliud divinæ cognitionis medium exiſtimant neceſſarium?

Poſtremo videri a Deo actus liberos ordinis naturalis in ideis rerum, quibus præconcepta eſt diſpoſitio univerſi, in qua exhibetur cujuſque creaturæ poteſtas, motus, affectio, & paſſio omnis intimior; & nul-

& nullam videntis intereſſe præfinitionem, etiam idoneis demonſtratur exemplis. Si enim ferocem equum fræna mordentem, & ſeſſorem minime tolerantem a longe proſpiciam; an non appropinquantem præcipitio caſurum prænoſco? aut ſi quem evaginato gladio in proximum furentem videro, nonne occidendum præſentio? Et tamen neque habenas equi moderor, neque iracundum provoco ad necem. Igitur multo magis plura videt Deus abſque efficaci præmotione, dum a futuris eventibus nullo temporis intervallo ſejungitur, atque volentis & currentis naturam condidit, facultatem conſervat, intuetur inclinationem, cordis cogitationes comprehendit.

Propositio II. Non videtur alienus a præfata aſſertione Doctor Angelicus.

Principio diximus phyſicam prædeterminationem neceſſariam non eſſe ad ſalvandam cauſſarum ſecundarum dependentiam a prima, & hanc ſola generali præmotione illas adjuvare, quam præmotionem creata voluntas pro ſuo lubitu determinet. At hæc videntur conſentanea doctrinæ D. Thomæ: qui 1. 2. Q. ıx. art. 6. ad 3. *Deus*, inquit, *movet voluntatem hominis, ſicut univerſalis motor ad univerſale objectum voluntatis quod eſt bonum; & ſine hac univerſali motione homo non poteſt aliquid velle: ſed homo per rationem determinat ſe ad volendum hoc vel illud, quod eſt vere bonum, vel apparens bonum. Sed interdum ſpecialiter Deus movet ad aliquid determinate volendum, quod eſt bonum; ſicut in his, quos movet per gratiam*. Docet ergo S. Thomas in operibus naturalibus voluntatem creatam determinare ſeipſam.

Reponent Thomiſtæ, Angelicum Præceptorem *motionem univerſalem* appellare prædeterminationem naturaliter ſecundis cauſſis applicatam, *motionem* vero *ſpecialem* eſſe Gratiam victricem ſupernaturali beneficientia collatam. At Gratia eſt quidem ſpecialis motio, & interdum quoque prædeterminans. Verum beatus Thomas huic tantum ſpeciali motioni tribuit, quod moveat ad aliquid determinate volendum, in motione autem univerſali aſſerit tantum hominem per rationem determinare ſeipſum. Igitur per D. Thomam ſola ſpecialis motio, quæ eſt gratiæ, actum aliquem prædeterminat. Præterea veteres D. Thomæ Commentatores, inter quos Cajetanus, quem ſui ceterorum principem eſſe fatentur, ita hunc locum interpretantur, ut Deus conferat voluntati determinatam volitionem hujus, illiuſve boni eo tantum ſenſu, quod indidit rationali creaturæ inclinationem ad bonum, in qua, veluti concluſio in principiis, continetur omnis determinata voluntas; hanc vero determinare ſeipſam, quoniam nihil omnino velle poteſt, niſi habeat a prima cauſſa generalem illam volitionem. *Et hæc volitio*, ait Cajetanus, *eſt illa, ad quam dictum eſt oportere voluntatem moveri ab alio, etiam quoad exercitium actus: ſecundum hanc enim fertur actu in finem, & ex hac vult quidquid vult*. Quapropter,

propter, ut Deus ſit prima cauſſa cujuſque motionis, ſat eſt, ſi hæc determinata volitio ex inclinatione ad bonum procedat, abſque ulla actus præfinitione. Rurſus S. Thomas Q. 1. de Potentia art. 4. ad 3. ait: *Dicendum, quod licet cauſſa prima maxime influat in effectum; tamen ejus influentia per cauſſam proximam determinatur*. Et Q. CIX. 1. 2. art. 1. comparat Dei motionem illi, quam exercent in inferioribus cæleſtia corpora: quorum univerſalis motio, ut docet Quæſt. 2. de ver. art. 4. ab inferioribus corporibus determinatur.

Secundo diximus non exigi phyſicam prædeterminationem a cauſſarum ſecundarum indifferentia, cum iſta activa ſit, non paſſiva. Quæ non videntur doctrinæ Sancti Thomæ adverſari. Nam ille in 1. contra Gentiles cap. 82. duplicem indifferentiam diſtinguit: unam quando potentia & virtus indifferens ad utrumlibet *Nondum conſecuta eſt ſuam perfectionem, per quam ad unum poſſit determinari*; quam indifferentiam explicat *exemplo intellectus dubitantis, qui nondum aſſecutus eſt principia, ex quibus ad alterum determinetur*: altera eſt indifferentia ad utrumlibet, *cum operans perfectam habet virtutem, ſed a neutro dependet*; quam indifferentiam declarat comparatione Artificis, *qui pro lubitu diverſis utitur inſtrumentis*. Porro D. Thomas docet primam indifferentiam eſſe ab altera cauſſa determinandam; & nequaquam alteram indifferentiam: ex quo infert Deum, tametſi indifferens ſit ac liber, non determinari ab alia cauſſa, quoniam habet in ſe infinitam, pleniſſimamque virtutem. Atqui per D. Thomam 1. 2. Q. CIX. art. 2. habet rationalis creatura per ſua naturalia *ſufficientiam operativam virtutis* ad plures naturales actus efficiendos, in hoc etiam corruptæ naturæ ſtatu: Non erit ergo neceſſe, ut hujus virtutis indifferentia ab alia cauſſa determinetur. Deinde Franciſcus Ferrarienſis Sacri Prædicatorum Ordinis Generalis Magiſter, & librorum contra Gentes Commentator illuſtris, hæc in citatum locum proloquitur: *Si aliquid ſit indeterminatum per modum materiæ, & potentiæ paſſivæ, & ſit ad utrumlibet ex parte virtutis, oportet ut tale ſit potentia, & ab aliquo extrinſeco agente determinetur. Si autem ſit indeterminatum per modum agentis liberi, & ad utrumlibet ſe habentis ex parte ejus ad quod dicitur, oportet tale ſit in potentia, nec ab aliquo extrinſeco determinari, ſed ipſum ſe ratione ſuæ libertatis determinare poteſt*. Quo in loco *indeterminatum ex parte virtutis*. Non appellat doctiſſimus Ferrarienſis agens liberum & indifferens, ſed cauſſam nondum conſecutam virtutis ſuæ perfectionem, atque *indifferentem paſſive*. Id enim & ex productis verbis ſit manifeſtum, & ex collatione eorum, quæ præmiſſa ſunt ex Angelico: tum quod afferat indifferentiam activam, & quæ ad operationem refertur, poſſe a cauſſa ſecunda ratione ſuæ libertatis determinari; ac tandem quod virtute determinata ad unum ex parte potentiæ non cauſſæ liberæ polleant, ſed neceſſariæ.

Dixi-

Digitized by Google

Diximus tertio Patres, ubi ſermo inſtituitur de futuris contingentibus ordinis naturalis, nunquam aſſerere quod prævideantur a Deo in decretis prædeterminantibus, ſed prænoſci vi ſimpliciſſimi contuitus, quo & voluntates & earum determinationes, & opera nullo temporis intervallo a ſe ſeparata dignoſcit, quemadmodum videmus hominem voluntarie incedentem. Et ſimilia docet Angelicus: qui 1. P. Q. XIV. art. XIII. demonſtrat effectum contingentem non poſſe certo præſciri in ſua cauſſa, ſed tantum conjecturaliter. Deum vero ideo illum cognoſcere in ſua cauſſa, & prout eſt actu in ſeipſo, quoniam Dei æternitas tota ſimul exiſtens ambit totum tempus, & Dei intuitus fertur ab æterno ſuper omnia, pro ut ſunt ei præſentia. Quoniam autem Thomiſtæ hunc locum judicant pro ſua prædeterminatione invictiſſimum; præſtat illum exſcribere. Ergo ait S.Thomas: *Et licet contingentia fiant in actu ſucceſſive, non tamen Deus ſucceſſive cognoſcit contingentia, prout ſunt in ſuo eſſe, ſed ſimul: quia ſua cognitio menſuratur æternitate, ſicut etiam ſuum eſſe. Aeternitas autem tota ſimul exiſtens ambit totum tempus, ut ſupra dictum eſt. Unde omnia, quæ ſunt in tempore, ſunt Deo ab æterno præſentia, non ſolum ea ratione, qua habet rationes rerum apud ſe præſentes, ut quidam dicunt: ſed quia ejus intuitus fertur ab æterno ſuper omnia prout ſunt in ſua præſentialitate.* Ubi animadvertunt Thomiſtæ, & omnium noviſſimus tempore, primus autem eruditione ac ſapientia Cardinalis Gotti Quæſt. v. de ſcientia Dei Dub. I. §. III. num. XII. D. Thomam præter modum cognoſcendi futura ratione *præſentialitatis phyſicæ in æternitate*, ſupponere alium modum certo ea cognoſcendi, ut *objective præſentia* in ideis, non abſolute ſumptis, ſe adjuncto decreto de illis producendis. At non audio in verbis Thomæ decretum iſtiuſmodi. Plana eſt profecto loci hujus interpretatio: Deo ratione æternitatis omnia ſunt præſentia, non ſolum rationes rerum & ideæ, ſed etiam voluntates creatæ, earumque liberæ determinationes: videt proinde contingentia tam in rationibus illis, quàm in ſeipſis; ut nos præcedenti diximus propoſitione. Atque hæc adeo vera ſunt, ut ubicunque de futuris contingentibus occurrit ſermo, nullibi decreta prædeterminantia commemoret, ſed ſolam eorum præſentiam. Loca ſunt inſigniora 1. P. Q. LVII. art. III. & Q. LXXXVI. art. 4. quæ ſtudioſi poterunt ſeipſis expendere.

Triplex ergo via aperitur conciliandi textus Doctoris Angelici, in quibus aſſerit Deum futura cognoſcere, quia ipſe illorum eſt prima cauſſa. Primo quia omnes cauſſæ ſecundæ ſeſe movent virtute univerſalis motionis, in qua Deus prænoſcit liberam earum determinationem, non quod hæc ſit a prima cauſſa efficaciter præmovente, ſed quia nulla creatura determinat ſeipſam, niſi vi generalis motionis. Deinde quia interdum cauſſas ſecundas prædeterminat, etiam liberas, ac præſertim ad actus ſupernaturales hujuſce ſtatus. Demum, quia ut vi-

ut videantur contingentia in cauſſa, nulla alia determinatio requiritur præterquam cauſſæ proximæ, ſi videnti nihil ſit futurum; ut in incommutabili æternitate contingit.

Ad argumenta, quæ in contrarium objiciuntur.

Contra prædicta arguitur 1. Videtur hæc noſtra aſſertio adverſari Auguſtino, imo, quod caput eſt, ſacris literis. Etenim S. P. lib. de Prædeſt. SS. cap. x. *Prædeſtinatione*, inquit, *Deus ea præſcivit quæ fuerat ipſe facturus*. At Deus omnia operatur in nobis, ut paſſim legitur in ſacris literis. Omnia ergo novit Deus *Prædeſtinatione*, & in efficaci decreto. Accedit quod Auguſtinus lib. xxvi. contra Fauſtum affirmat illud eſſe ſine dubio futurum, *Quod Deus vult*. Itaque abſque divinæ voluntatis præfinitione nequit prænoſci futurum. Rurſus S. P. in lib. de Corrept. & gratia cap. xiv. ait: *Deus magis habet in poteſtate voluntates hominum, quàm ipſi noſtras*. Quare ſi nos actus noſtros liberos determinamus, poteſt eos prædefinire etiam Deus. Ulterius quod Iſraelitæ Saulem ac Davidem conſtituerint ſibi reges, fuit naturalis actus in eorum poſitus voluntate; & tamen S. P. eodem loco aſſerit Deum Iſraelitarum corda inclinaſſe *Omnipotentiſſima ſua poteſtate*. Tradidit ergo Auguſtinus etiam actus liberos naturales a Deo efficaciter prædefiniri.

Reſp. nego ant. Et ad primum Auguſtini teſtimonium, dico utique videri a Deo in ſua prædeſtinatione quæ ipſe Deus operatur; ſed quædam tamen præſciri, quæ ipſe non facit. Nam ait ibidem S. Pater: *Poteſt autem eſſe ſine prædeſtinatione præſcientia*. Ergo quæ ſpeciali indigent præmotione, prædeſtinantur, & in prædeſtinatione noſcuntur. At quæ egent ſola præmotione generali, non alia ratione prædeſtinantur, niſi prout fiunt: decernit ſcilicet Deus aptare cauſſas tam neceſſarias, quàm liberas, & ſingulis vim, ac poteſtatem impertiri, illis determinatam, iſtis ad utrumlibet inclinabilem. Atque ea ratione Deus operatur omnia in nobis, quoniam neceſſariæ cauſſæ determinantur ad unum, liberæ ſe determinant virtute ſibi a ſupremo Conditore collata, omneſque ab auctore ſuo producuntur, perficiuntur, reguntur. Quod ſcribit magnus Auguſtinus contra Fauſtum indubitatum eſt: at non omnis voluntas Dei eſt efficax & prædeterminans. Interdum a Deo prædeterminari actus naturales, ſi ei videatur expedire, ut de Iſraelitis aſſerit S. Doctor, fatentur noſtri, & diſerte ſapientiſſimus P. Magiſter Bellelli in priori Opere, quod inſcribitur *Mens Auguſtini*, P. 2. cap. xxvii. negant tantum phyſicam prædeterminationem in omnibus futuris indiſcriminatim, & ex capite eſſentialis dependentiæ: aliud eſt enim quod Deus tanquam ſupremus Dominus poſſit ſalva quoque libertate prædeterminare cauſſam ſecundam; aliud cauſſam ſecundam ita Deo

Deo ſubjici, & ab eo dependere, ut nequeat prodire in actum; niſi prædeterminetur. Quomodo autem conſiſtat libertas cum prædeterminatione explicabimus, Deo dante, in ſequentibus. Verum reſpondere quoque poſſumus, Deum *Omnipotentiſſima poteſtate* inclinaſſe corda Iſraelitarum, non ut ſubderent ſe Regibus, quod poterant ex libertate, ac nativa virtute; ſed ut ſubderent ſe cum bona voluntate & cum merito. *Non enim*, inquit ibi eximius Eccleſiæ Doctor, *non ex animo, aut non ex bona voluntate fecerunt, quod fecerunt corde pacifico.* Et nos quidem ad bonam voluntatem, ac meritum poſt Adæ culpam eſſe neceſſariam prædeterminationem contendimus.

Opp. 2. Deus eſt cujuſque effectus creati prima cauſſa: Sed non eſt cauſſa niſi per efficacem præfinitionem: Ergo evenit efficaci divina præfinitione quicunque effectus. Confirmatur hæc, quam Thomiſtæ palmarem putant, argumentatio. Principio exigit ratio primæ cauſſæ, ut ſit primum movens: Ergo & illud jure ſuo petit, ut ſit primum determinans. Deinde ſine præmotione prædeterminante non ſalvatur perfectiſſima dependentia cauſſarum ſecundarum a prima; hæc enim debet eſſe major, & perfectior quàm poſſit excogitari. Magis autem ab alio dependet quod ab eo neceſſario prædeterminatur, quam id, quod verſatili agitur univerſalique motione. Tertio poſtulat ſupremum dominium Dei, ut ſpecialem in creaturis ſuis poteſtatem exerceat; Ergo ſupremi dominii titulo debet Deus prædeterminare creaturas ſuas. Rurſus ſi præmotio Dei univerſalis determinetur a voluntate, voluntas erit prima cauſſa determinationis comparate ad motionem divinam; quod valde videtur abſurdum: Ergo cauſſa ſecunda & proxima minime determinat univerſalem Dei præmotionem. Poſtremo cauſſæ ſecundæ ſunt univerſalis ac primæ inſtrumenta: Inſtrumenta a primario agente prædeterminantur: Ergo cauſſæ ſecundæ prædeterminantur a prima & univerſali.

Reſp. nego minorem. Salvatur enim, ut diximus, abſque phyſica prædeterminatione, in Deo ratio ſupremæ cauſſæ, & quia ipſe contulit cauſſis liberis facultatem, eaſque dominas conſtituit operationum ſuarum: & quia eas præmovet generaliter, inceſſanter illuminando, & inclinationem in bonum illis inſpirando; quod etiam eas regat, ſervet, & ſimultaneo concurſu ipſis individuus auxiliator aſſiſtat. Hac ratione ſemper Deus eſt prima cauſſa, quamvis liberos actus cauſſarum ſecundarum non prædefiniat: Ad primam confirmationem dico, in noſtra quoque ſententia Deum eſſe primum prædeterminantem, cum ille voluntatem creatam antecedenter ad qualemcunque motionem ipſius determinet ad bonum in communi; & virtute hujus prædeterminationis rationalis creatura plenam facultatem, poteſtatemque recipiens facta domina ſuorum actuum ſemetipſam ad bonum in particulari determinet.

Ad alteram confirmationem dico in eo ſitam eſſe perfectiſſimam ſecundarum cauſſarum dependentiam, ut prodire nequeant in actum, niſi a cauſſa ſuprema exiſtentiam, regimen, atque facultatem recipiant. Habet autem hæc dependentia quamdam extenſionem & amplitudinem. Cauſſæ enim neceſſariæ ita dependent a prima, ut expertes ſint indifferentiæ, neque valeant Deo præmovente contraniti. At liberæ ita Deo ſubduntur, ut accepta virtute adhuc indifferentes ſint ad utrumlibet. Quæ libertas nullatenus dependentiæ adverſatur; ea namque & voluntate Conditoris donatæ ſunt, & poſſunt pro ejus arbitratu expoliari. Quamobrem conſtituta hac cauſſarum ſecundarum diverſitate, ſi quæ liberæ factæ ſunt egent ſola univerſali motione, nullum infertur ſupremo dominio Dei præjudicium, ſed in ea libertate commendatur conſilium, placitum, & liberalitas Auctoris. Alioqui ſi omnes res creatæ eodem pacto ſubditæ fiant univerſorum Motori, erunt omnes neceſſariæ, nec reſiſtere poterunt præmoventi: nam hæc eſt major dependentia, quàm ſi derelinquantur a Deo in manu conſilii ſui. Sed horrent Chriſtianæ aures hanc Calvinianam blaſphemiam.

Quod ajunt cauſſas ſecundas in noſtra ſententia determinare concurſum Dei, perinde eſt ac ſi dicant voluntatem creatam uti vel abuti pro ſua libertate concurſu Dei, qui illius non prædeterminat indifferentiam. Ex quo nihil Deo indignum conſequitur. Etenim non reddit creatura efficacem Dei concurſum, ſed ipſa virtute concurſus Dei propriam exercet efficientiam, exeritque vires ſuas in opus, non in Dei præmotionem. Manifeſta hæc fiunt ex conditione ſupernaturalium habituum, qui non ſunt ad actus determinati; & ſi eis voluntas utitur, recipit, non dat eis efficiendi virtutem. Falſum quoque eſt determinationem creaturarum eſſe divina determinatione priorem; nam efficitur opus ab utraque indiviſim; & alias creatura determinat ſeſe virtute præmotionis divinæ: quod ſatis arbitror repetitum.

In poſtrema confirmatione non opus eſt morari diutius. Nam aliud eſt inſtrumentum inanime & vita carens, aliud vitale, activum, & dominio ac libertate donatum. Hujus generis ſunt creaturæ rationales reſpectu Dei: quæ cum ſint conſtitutæ eſſentialiter indifferentes, non opus eſt ut a cauſſa prædeterminante ad inſtar mallei, ſerræ, runcinæque applicentur.

Opp. 3. Qui ad noſtras partes trahere ſtudent Doctorem Angelicum, nimium ſe demonſtrant in ejus lectione peregrinos. Innumera ſunt teſtimonia quæ de ejus mente reddunt nos certiores. Reduci ea poſſunt ad quatuor capita. Docet primo omnes cauſſas ſecundas moveri a prima, & voluntates noſtras ejuſque effectus a Deo cognoſci per hoc quod ſit nobis cauſſa volendi, ut 1. P. q. cv. art. 4. & III. contra Gentes cap. 56. Affirmat 2. Deum cauſſas ſecundas inclinare, ut 1. P. q. 60. art. 2. & q. 116. art. 1. Tertio aſſerit omnem cauſſam contingen-

gentem determinari ad effectum ab aliquo exteriori, ut 2. Phyſicorum textu 48. & VI. Metaph. lect. 3. Quarto ait voluntate Dei non ſolum res produci, ſed etiam modum, quo producantur prædeterminari, ut i. ad Annib. diſt. 47. art. IV. Exemit omnes ſcrupulos circa D. Thomæ doctrinam in ſuo erudito Opere de divina motione Antoninus Maſſoulie.

Reſp. poſſe hæc omnia facillime cum hac ſententia conciliari. Nam auctore D. Thoma Deus eſt cauſſa prima omnium effectuum etiam contingentium, duplici titulo, 1. quia fiunt omnia ex præmotione ejus univerſali, ut docet 1. 2. Q. IX. art. 6. 3., deinde quia ſicut motus gravium & levium tribuuntur generanti, qui dedit formam, ita omnis operatio tribuitur Deo, qui dedit virtutem; ut explicat in 3. contra Gentes cap. 67. Similiter docet primum agens ſubditas ſibi cauſſas inclinare, in quantum *inclinatio naturalis eſt indita ab Auctore naturæ*, ut explicat 1. p. q. IX. art. 1. ad 2., non autem prærordinare fatali neceſſitate, de qua diſputat citata Quæſt. CXVI. art. 1. Præterea ſapientiſſime in 2. Phyſic. ſcribit cauſſam contingentem determinari ab exteriori principio, quum ibidem aſſignet diſcrimen inter cauſſam ſecundam & primam, quæ non habet ab alia cauſſa inclinationem ad bonum in communi, qua voluntas ſe determinat ad bonum in particulari, ut ſupra oſtendimus ex lib. 1. contra Gent. cap. 82. Explicabimus ergo hæc, aliaque id genus de præmotione univerſali, & determinatione ad illam volitionem, in qua, ut ille ait, tanquam concluſiones in principiis, ceteræ continentur. Tandem per D. Thomam Deus in rebus producendis modum determinavit, quia decrevit alias condere neceſſarias, & alias liberas; & quibuſdam effectibus aptavit cauſſas quæ deficere poſſunt, quibuſdam autem defectibiles, ut inquit 1. Parte Q. XIX. art. 8. Atque hæc malumus reſpondere, quàm D. Thomam, ut quidam fecerunt, tanquam vulgarem ſcriptorem dimittere. Quanta autem probabilitate id præſtiterimus conſtat & ex dictis, & ex Opere edito in defenſionem S. Thomæ ab erudito viro Petro a S. Joſeph Monacho Fulienſi.

Opp. ultimo: In principio indifferenti videri nequeunt certo & infallibiliter res futuræ.

Reſp. diſt. propoſit. In principio indifferenti *paſſive*, concedo: in principio indifferenti *active*, ſubdiſt. videri nequeunt infallibiliter ab homine vel ab Angelo, quibus præſens non eſt determinatio cauſſæ liberæ, & opus inde proveniens, concedo: videri nequeunt a Deo, cujus ſempiternæ menti & ſimpliciſſimo aſpectui ſunt omnia *objective* præſentia, nego. Sed hujus argumenti levitas ſatis ex antecedentibus poteſt deprehendi.

CAPUT VII.

Deum non prævidere mala culpæ in decreto efficaciter prædeterminante materiale peccati.

ET in hoc capite, quod conſectarium eſt præcedentis, ab Aſſertoribus phyſicæ prædeterminationis eſt recedendum. Diſtinguunt hi, ne faciant Deum auctorem peccati, in operibus malis actionem, ac deficientiam ſecundæ cauſſæ: eſt enim peccatum *factum, vel dictum, vel concupitum contra legem æternam*. Quod ſit *factum, vel dictum, vel concupitum*, pertinet ad ſubſtantiam actus, & dicitur *materiale peccati*; quod vero ſit diſſonum a lege æterna, eſt in peccato, ut inquiunt, *formale*. Itaque cum doceant prædeterminationem exigi a dependentia cauſſarum ſecundarum, coguntur aſſerere prædefiniri a Deo peccatum ut actio eſt; & ne ad Calvinianum dogma declinent, negant a Deo prædeterminari illius actionis malitiam. Sentiunt id Thomiſtæ doctiſſimi Alvarez, Lemos, Ledeſma, Joannes a S. Thoma, Gonetus, Salmanticenſes, Gotti, alii. Nonnulli tamen, qui etiam ſequuntur doctrinam Angelici, negant Deum prædeterminare entitatem & ſubſtantiam actus mali, licet fateantur ad eam immediate concurrere: quod refert Alvarez lib. 3. de Auxiliis diſp. XXIV. & Ledeſma Q. de Aux. art. 18. ubi laudat ſapientiſſimum Magiſtrum Zumel. Commemorant Salmanticenſes Tract.4. de Volunt. Dei diſp.10. etiam Gonzales. Addimus Lodovicum Bancel, qui media incedens via contendit Deum prædeterminare actum malum ſufficienter, non *poſitive efficaciter*. Auctore ergo Ledeſma, & Alvarez, judicio aliquorum Thomiſtarum prædeterminatio neceſſaria non eſt eo titulo, quo illam plures propugnant; neque omnes, qui ſequuntur Angelici Doctoris placita, de ejus mente concordant. Extra Thomiſtarum caſtra vix invenies, qui hanc prædeterminationem ad actus malos approbent de mente D. Thomæ parum ſolliciti. At nos dum iſtorum opinioni plenis votis ſubſcribimus, ut fecimus hactenus, etiam beato Thomæ erimus obſequentiſſimi.

Propositio I. Non videt Deus mala culpæ in decreto, ſeu prædeterminatione actus, cui adnectitur peccati malitia.

Auguſtini, aliorumque Patrum auctoritate hæc propoſitio probatur. Ait S. P. de Prædeſt. SS. cap. x. *Prædeſtinatio ſine præſcientia eſſe non poteſt; poteſt autem eſſe ſine prædeſtinatione præſcientia. Prædeſtinatione quippe Deus ea præſcivit quæ fuerat ipſe facturus; præſcire autem potens eſt etiam quæ ipſe non facit; ſicut quæcunque peccata*. Et lib. 3. de lib. arbitrio cap. IV. *Omnia quorum Deus eſt auctor, præſcit; non tamen omnium, quæ præſcit, ipſe auctor eſt. Quorum autem non eſt auctor, juſtus eſt ultor*. Eadem eſt doctrina Proſperi in Reſp. ad cap. Gallo-

Gallorum cap. 12. & 13. Fulgentii libro ad Monimum 1. cap. 19. & fere omnium Patrum.

Communis eſt Adverſariorum reſponſio, Auguſtinum, ejuſque Aſſeclas docere Deum non prædeſtinare peccata quantum attinet ad malitiam, ac privationem debitæ rectitudinis, ſed ea tantum prædefinire, quatenus ſunt actiones phyſicæ, cum quibus illa privatio connectitur.

Nolo cum Thomaſſino reſpondere hanc eſſe puerilem ineptiam, & diſtinctiunculam abhorrentem a mente & gravitate Auguſtini. Abeant hinc rigidi ac ſuperciliosi cenſores. At aſſero S. Patrem nunquam exiſtimaſſe dari actus mali indeclinabilem præmotionem. In primis negat peccata præſciri prædeſtinatione; quod eſſet falſum ſi prædeſtinaret actionem phyſicam, cui indivulſe adhæret privatio rectitudinis & malitia; prævideret enim Deus deficientiam actioni conglutinatam in hujus præfinitione, nec verum eſſet dari aliquando ſine prædeſtinatione præſcientiam. Deinde abſolute S. Pater affirmat Deum non prædeſtinare opera mala, malas voluntates, peccata, quæ non ſolum privationem ſignificant, ſed etiam actum; neque ullibi unum ſecernit ab altero. Præterea per Auguſtinum Deus permittit quidem peccata, ſed non facit; at fortaſſis non eſt auctor peccati, qui eſt auctor actionis, qua poſita peccatum impediri non poteſt? Rurſus ait Auguſtinus Deum non prædeſtinare opera, quorum juſtus eſt ultor: Deus autem nedum ulciſcitur in peccato averſionem a bono & malitiam pœna damni, ſed etiam punit converſionem ad bonum apparens, & actionem phyſicam pœnæ ſenſus. Hujus vero actionis quomodo poteſt eſſe juſtus ultor, ſi eſt auctor? Denique & Auguſtinus, & alii PP. ubi explicant Scripturæ textus, quibus videtur inſinuari Deum mala facere, affirmant Deum ea permittere efficacem gratiam ſubtrahendo, & nullibi commemorant prædefinitionem actus; quod fuiſſet longe facilius, ſi Thomiſtarum probaviſſent opinationem.

Probatur 2. Argumentis a ratione petitis. Horum primum eſt, prædeterminationem non requiri ad bona opera naturalia, ut ſupra diximus; & conſequenter multo minus ad mala. Sed preſſius urgentur Thomiſtæ: Deus non eſt auctor peccati: Atqui eſſet, ſi prædeterminaret phyſicum peccati actum: Ergo illum non prædeterminat. Minorem pluribus momentis demonſtro. I. Nulla efficacior cauſſa peccati poteſt adinveniri, quàm illa ex qua peccatum ſequitur indeclinabiliter: Ex phyſica prædeterminatione peccatum indeclinabiliter conſequitur: Ergo peccati cauſſa efficacior phyſica prædeterminatione nequit inveniri. II. Potiori jure eſt auctor peccati qui ad peccatum impellit definita præmotione, quàm ad peccatum trahens ſuggeſtione ac ſuaſione nihil intrinſecum operando in hominum voluntate: Diabolus qui trahit ad peccatum ſuggeſtione ac ſuaſione, eſt auctor peccati: Ergo potiori jure erit auctor peccati Deus, ſi ad illud certa prædeſtinatione præmoveat.

veat. III. Poſita lege prohibente E. G. homicidium, ſi Deus illius actum efficaciter prædeſtinaret, quiſquis occideret, conformaret ſe divinæ voluntatis decreto: Igitur aut non peccaret, aut peccatum divina voluntate committeretur.

Repetunt eamdem cantilenam Adverſarii, Deum non eſſe cauſſam peccati, quia vult actionem, non malitiam: Diabolum ex adverſo malitiam intendere, non actionem: prædeſtinari a prima cauſſa ſubſtantiam actus, non rectitudinis privationem.

Inſurgerent Maurus libro 2. quæſt. LXXXI. & Tournely Tom. 1. pag. 387. neque Calvinum affirmaſſe Deum prædeterminare voluntatem malam quatenus mala eſt; lib. enim 1. Inſtitut. cap. 18. n. 4. loquens de defectione Tribuum a Filio Salomonis ait: *Videmus ut Deus perfidiam nolendo, defectionem tamen alio fine juſte velit*. Sed non ſunt hoc libramento ponderanda Catholicorum ſcita virorum. Calvinus enim ait ex divina præfinitione conſequi peccata neceſſitate; quod non affirmant Thomiſtæ. Refutantur tamen; quiſquis enim vult opus malum etiam malitiam velit neceſſe eſt: alias poſſet quiſque voluntarie oculos effodere, vulneribus hoſtem configere, amputare caput, & nihilominus non eſſe cauſſam cæcitatis ac mortis. Quod in agentibus conſilio ac libertate inſanum eſt judicare. Ad hæc malitia peccati, & privatio debitæ rectitudinis, cum non ſint entitates, non efficiuntur per ſe & directe, ſed tantum ratione actus poſitivi: Igitur quiſquis actum poſitivum cauſſat, cauſſa eſt ſaltem indirecta malitiæ. Ulterius nec voluntas creata vult malum qua malum, ſed ſolum actum cui eſt annexa malitia, & nihilominus eſt mali cauſſa effectrix. Diabolus autem intendit quidem malitiam, ſed hæc ſæpenumero præſcindi nequit a materiale peccati; & ſi ratione noſtra ſejungitur, inſeparabilis tamen eſt ab hac numero actione in his rerum circumſtantiis patrata, E. G. ab homicidio, prohibente lege, a privato homine voluntarie commiſſo. Quapropter ad hanc individuam actionem concurrere nequit Deus prædeterminante concurſu.

Poſſent itaque nonnullis videri Thomiſtarum evaſiones cohærentes doctrinæ Chryſippi; quod paucis explicabo, cum nullus hactenus, ut arbitror, id animadverterit. Nota eſt opinio Democriti, qui opinabatur omnia ab antecedentibus cauſſis neceſſitate pendere. Hinc, ut diximus cap. III., originem habuit ſententia quorumdam exiſtimantinm omnia provenire ex fatali ſiderum conſtitutione; de qua Manilius lib. IV.

Fata regunt orbem; certa ſtant omnia lege.
Longaque per certos ſignantur tempora caſus.
Naſcentes morimur, finiſque ab origine pendet.

Hi arbitrium ſervum plane ſtatuerunt. Chryſippus Cleanthis in Schola Zenonis ſucceſſor, voluit, ut ait Cicero in lib. de Fato, *tanquam honora-*

norarius arbiter medium ferire. Affirmavit itaque revera omnia fato evenire, indeclinabilem eſſe præmotionem cauſſarum ſecundarum, malum tamen tribuendum eſſe cauſſis proximis, non ſupremis ac principalibus; quoniam ab his eſt ſolus actus, ab illis vero defectus. Hanc rem illuſtrabat ſequenti ſimilitudine: *Ut qui protruſit cylindrum*, ait Cicero, *dedit ei principium motus, volubilitatem autem non dedit*. Legite Euſebium lib. VI. de Præp. Evangel. cap. VI. Alexandrum Aphrodienſem libro de Fato, & Juſtum Lipſium lib. I. Stoicæ Philoſoph. diſſert. XIV. hunc tamen caute. Nos quidem a nomine Fati abhorrentes diſpoſitionem certam divinæ providentiæ fatemur, qua cauſſas neceſſarias & liberas Deus diſponit ac regit, illas prædeterminando, has indifferenter præmovendo, & ſingularum determinationes immutabili præſcientia prævidendo. Impius Calvinus vult cauſſam primam prædeſtinare actus malos, & iſtos abſoluta neceſſitate evenire: Thomiſtæ defendunt prædeſtinationem actus, ſed non malitiæ, quam in cauſſam proximam refundendam eſſe propugnant. Toto igitur cælo diſtant ab hæreſi Calviniana; & qui eos audent inſimulare, ſunt, me judice, iniquiſſimi obtrectatores. Verum (quod abſque livore dictum ſit, & abſque præjudicio Scholæ Thomiſticæ) videtur Calvinus alter Democritus, & aſſertor prædeterminationis actus mali alter Chryſippus.

Propositio II. Nec D. Thomas certo adſtruit prædeterminationem Phyſicam ad *materiale* peccati.

Ad loca Doctoris Angelici præcedenti capite producta hæc accedunt. Primo Quæſt. LXXX. I. 2. art. I. ait. *Peccatum actus quidam eſt, unde hoc modo poteſt eſſe aliquid directe cauſſa peccati per quem modum aliquis directe eſt cauſſa alicujus actus, quod quidem non contingit niſi per hoc quod proprium principium illius actus movet ad agendum*. Ex quibus infert voluntatem eſſe directe cauſſam peccati, quia ſeipſam interius movet ad actum, Diabolum vero cauſſam indirectam, quia exterius ſuadet & allicit. Igitur ſi Deus ad agendum moveat intrinſece efficaciter præmovendo, uti facit ſeipſam determinando voluntas, erit per D. Thomam auctor & cauſſa peccati. Præterea Q. XLIX. I. p. art. I. demonſtrat quod agens producens aliquam formam eſt cauſſa per accidens corruptionis alterius, quoniam etſi agens tantummodo intendat formam producere, *ad formam intentam ab agente ſequitur ex neceſſitate alterius formæ privatio*. Itaque etiam ſi Deus ſolam phyſicam actionem prædefiniat, cum ex ea conſequatur malitia & privatio debitæ rectitudinis, erit iſtius privationis cauſſa ſaltem per accidens. Ulterius S. Thomas I. P. Q. XIX. art. IX. diſtinguit malum culpæ a malo pœnæ, & a malo naturalis defectus, docens Deum prædeterminare mala poſterioris generis ratione boni cui ſunt conjuncta, & mala culpæ nullo modo velle neque ratione ſui, neque ratione alicujus boni cui ipſa adhæreſcant: *Malum culpæ*, inquit, *quod privat ordine ad bonum divi-*

Digitized by Google

divinum, Deus nullo modo vult, ſed malum naturalis defectus, vel malum pœna vult volendo aliquod bonum, cui conjungitur tale malum. Igitur Deus non vult mala culpæ, nec etiam prædefiniendo phyſicam actionem, atque entitatem ipſis conjunctam. Poſtremo S. Thomas exponens quomodo Deus ad peccatum inclinet, Comm. in cap. 1x. ad Roman. ait Deum cauſſare malitiam tantum permiſſive *quia ſcilicet ex ſuo juſto judicio permittit ruere in peccatum ob præcedentes iniquitates.* Paulo infra ait moveri a Deo homines ad bonum & malum: ad bonum quidem directe & per ſe; ad malum autem occaſionaliter *in quantum ſcilicet Deus homini aliquid proponit vel interius, vel exterius, quod quantum eſt de ſe, inductivum eſt ad bonum. Sed homo propter ſuam malitiam perverſe utitur ad malum.* Quæſtione pariter v. de Veritate docet circa mala non dari aliam providentiam, quàm *conceſſionis, ſeu permiſſionis.* Negat igitur S. Thomas phyſicam prædeterminationem ad malum.

Clamant ſapientes viri quamplures, Angelicum Doctorem negare divinam prædeterminationem ad malitiam, non ad actionem: aſſerere in 2. diſt. 37. q. 2. art. 2. opinionem, quæ docet actus peccatorum, nec etiam in quantum actus ſunt a Deo eſſe, a paucis teneri: nil frequentius legi in aureis Thomæ libris, quam Deum eſſe primam cauſſam cujuſque actionis, non ſolum permittendo, ſed etiam movendo, ut q. 3. de malo art. 2. & 111. contra Gentes cap. 89. Ab eo memorari etiam *prædeterminationem* in 1. diſt. 36. quæſt. 2. art. 5. & q. 3. de Verit. art. 1., falli demum, qui negant hanc vocem in ſcriptis ipſius reperiri.

At fas ſit mihi reponere, hæc omnia nullius eſſe momenti. Falſum eſt enim beatiſſimum Thomam in locis a me productis non denegare prædeterminationem ad actionem peccati. Part. 2. quæſt. 80. art. 1. docet eſſe cauſſam peccati, qui directe movet ad actum, quemadmodum eſt voluntas creata, quæ tamen non intendit malitiam. Idem evincit allatum exemplum agentis, qui dum formam producit, cauſſa eſt privationis alterius. Neque poterat S. Thomas expreſſius loqui, quam aſſerendo Deum *nullo modo* velle peccata, & hæc ſpectare ad ſolam providentiam *conceſſionis.* Rectiſſime autem ſcribit actus peccatorum eſſe a Deo, nec aliquam dari actionem, quæ non proveniat a prima cauſſa: at neceſse non eſt, ut hæc vera eſse dicantur, quod actus omnes prædeſtinentur; quandoquidem ſufficit, ſi voluntas determinet ſe virtute univerſalis præmotionis, & Deus immediate ad omnes ejus concurrat operationes. Quod præcedenti cap. dictum eſt; & colligitur quoque ex animadverſionibus Ferrarienſis in lib. 3. contra Gent. cap. 89. dicentis ſalvari quod Deus ſit primum movens, ſi homo per ejus motionem ad ultimum finem convertatur. Plura ad hæc illuſtranda attulimus ſupra. Denique beatum Thomam nullibi prædeterminationis meminiſse imperiti ſcripſerunt. Meminit in 1. diſt. 36.

præde-

Digitized by Google

prædeterminationis rerum faciendarum juxta ideam vel rationem in Deo exiſtentem; & hæc prædeterminatio eſt decretum producendi cum res liberas, tum neceſsarias: meminit quæſt. 3. de Verit. art. 1. prædeterminationis efficientis ſubſtantias rerum; & hæc prædeterminatio eſt ordo cujuſque creaturæ in ſuum finem. Ceterum prædeterminationis ad materiale peccati ubi meminit? Si quis apertiſſimum locum proderit, dabo me victum: malo enim ſubigi veritate, quam pertinaciter diſputare.

Expediuntur Objectiones.

Opp. 1. Prædeterminare Deum peccata, eaque prævidere in definito conſilio voluntatis ſuæ colligitur ex ſacris literis. Eſt ergo veriſſima opinio hactenus impugnata. Prob. ant. ex cap. II. Act. v. 2. ubi legimus Jeſum *Definito conſilio, & præſcientia Dei traditum*. Et cap. IV. 27. de Pontio Pilato & Herode ſcribitur conveniſſe *facere quæ manus & conſilium Dei decreverunt fieri*. Item habetur Lucæ XXII. 22. *Filius hominis, ſecundum quod definitum eſt, vadit*. At occiſio Chriſti teterrimum horrendiſſimumque ſcelus fuit. Igitur etiam peccata definiuntur ac prædeterminantur a Deo.

Reſp. nego ant. ad prob. dico utique Deum prædeterminaſſe paſſionem Chriſti, maximum caritatis ſuæ opus, & ad redemptionem humani generis ex infinita ejus miſericordia præordinatum, at Judæorum perfidiam, lictorum executionem, impietatem crucifixorum Deum prædefiniſſe, etiam quantum ad actum phyſicum ſpectat, non poteſt ex præfatis Scripturarum locis evinci. Veriſſima eſt eorumdem expoſitio, decreviſſe Deum mundi reparationem, & cum præſcientia ſua intueretur in æternitate voluntatem Judæorum qui aſpernabantur Chriſti doctrinam, eumque maximo odio inſectabantur, hac veluti oblata occaſione Redemptionem hominum perfici voluiſſe. Hac ratione ex parte Dei & prædeterminatio paſſionis Chriſti, & permiſſio culpæ Judæorum eodem momento ſtatuta ſunt: noſtra autem cogitatione prædefinitio paſſionis permiſſionem peccati præcedit. Hæc interpretatio ex locis quæ objiciuntur, ex Patribus, & ex ratione firmatur. Act. II. ſimul ponitur *definitum conſilium & præſcientia*, quod non fuerit citra perfidiæ Judaicæ præſcientiam decretum crucifixionis: ſed Deus, cui notiſſima ſunt quæ infallibiliter, & quæ contingenter ſunt futura, decrevit ut quod a ſua voluntate pendebat compleretur actionibus improborum, quæ illorum arbitrio decernerentur. Sequenti cap. IV. appoſite dictum eſt, *Quæ manus tua & conſilium tuum decreverunt fieri*: non, *decreverunt illos facere*; ut animadvertamus decretam a Deo paſſionem Chriſti, non actionem Judæ, non Herodis, non Hebræorum, non Pilati; atque hanc permiſiſſe liberam eorum determinationem ſu-

percomprehendendo. Hæc reſpondent Juſtinus adverſus Tryphonem, Origenes in Geneſ., & S. Leo ſerm. XIV. de Paſſione Domini. Hujus, quem merito dixeris Latinum Chryſoſtomum, hæc ſunt verba: *Multum diverſum, multumque contrarium eſt id quod in malignitate Judæorum eſt præcognitum, & quod in Chriſti eſt paſſione diſpoſitum. Non inde proceſſit voluntas interficiendi, unde moriendi, nec de uno extitit ſpiritu atrocitas ſceleris & tolerantia Redemptoris. Non enim impias furentium manus in ſe immiſit Dominus, ſed admiſit: nec præſciendo quid faciendum eſſet coegit ut fieret, cum tamen ad hoc carnem ſuſcepiſſet ut fieret.* Ratio autem eſt, quia fiunt Deo prædeterminante opera, ad quæ hominis vires non ſuppetunt: & Auguſtinus inquit in lib. de corrept. & grat. cap. XI. *liberum arbitrium ad malum ſufficit.* Prætermitto etiam Calvinum uti præfato argumento, ut probet Deum auctorem eſſe peccati: & firmiter pronuncio cum Proſpero ad Ob. Vincentianas: *Non caſus mentium, nec malignitatem iniquorum, neque cupiditates peccantium prædeſtinatio Dei aut excitavit, aut ſuaſit, aut impulit.*

Opp. 2. Falſum eſt Deum, ſi prædefiniat actiones malas, fore cauſſam peccati. Ergo non eſt rejicienda ex iſto capite phyſica ad actum malum prædeterminatio. Antecedens pluribus ſuadetur momentis. I. Quotieſcunque plures cauſſæ concurrunt ad eumdem effectum, vitium non in cauſſam remotam refunditur, ſed in proximam. Si puer inelegantes efformet apices, non Magiſtri dirigentis, ſed pueri brachio tribuitur conſcribillatio. Citharam pulſante experto Fidicine, ſi qua ſit diſſonantia, inſtrumento tantum adſcribitur. Nunquam ſolem, ſed terrena corpora cauſſam dicimus, ſi aliquando monſtra gignantur; neque dum claudus ambulat moventem animam reprehendimus, ſed tibiam. Quomodo ergo erit Deus cauſſa peccati, dum prædeterminat actiones malas; ſi eſt cauſſa univerſalis, non proxima? II. Quamquam actionem, qua Deus infundit corpori animam poſt Adæ lapſum, conſequatur peccatum originale, non tamen eſt Deus cauſſa originalis peccati: Igitur neque erit cauſſa peccati actualis, etiam ſi prædefiniat actionem, cui tale peccatum conglutinatur. III. Dum impius Miniſter Sacramenta conficit aut diſpenſat, quorum Deus cauſſa eſt effectrix aut princeps, irretitur crimine ſacrilegii, cujus reatum nemo tribuerit Deo Auctori Sacramentorum. Cur vero ſi cauſſet phyſicam actionem peccati, divinæ ſanctitati derogari cenſendum eſt? IV. Fatemur Deum univerſaliter præmovere, & immediate concurrere ad actus malos, neque tamen eſſe auctorem malitiæ: & quare malitiæ cauſſam arbitrabimur, ſi actionem peccati phyſicam prædeterminet?

His omnibus ex ordine reſpondemus. Atque ad I. diſt. ant. Refunditur vitium in cauſſam proximam, non in remotam, dummodo cauſſa proxima ſit ante determinationem cauſſæ remotæ alias ad vitium

Digitized by Google

tium determinata, ut in allatis exemplis, concedo: niſi ſit aliunde cauſſa proxima determinata, & prædeterminetur a cauſſa remota nego: & retorqueo argumentum. Quum cithara E. G. jam ſit ad ſonum aſymphonum ex tenſione fidium compoſita, aut claudus ex ligamento fibrarum præpeditus, non eſt lyriſtes cauſſa diſſonantiæ, neque anima inæqualis greſſus: at ſi ipſe pulſator cytharæ chordas nimium laxet aut tendat, vel ſibi quiſpiam nervum ſcindat; ſoni, & greſſus non recti ipſe citharœdus, & ipſe incedens auctores dicendi ſunt. Ita ſi Deus ad peccati actum concurrat cum voluntate creata, quæ non a Deo, ſed a ſeipſa determinetur, malitiæ quidem cauſſa non erit; ſecus autem, ſi ipſemet actum malum prædeterminet ac prædefiniat. Diſcrimen præterea eſt maximum inter vitium phyſicum & morale; illud namque tribuitur ut plurimum inſtrumento, iſtud cauſſæ determinanti.

Ad 2. nego conſequentiam. Diſparitas ſatis eſt obvia; nam creatio rationalis animæ non eſt actio per ſe connexa cum originali peccato, neque iſtud ex creatione animæ conſequitur, ſed ex infectione corporis determinata voluntate Protoparentis & carnali concupiſcentia polluti. Contra malitia peccati ex actione prohibita promanat, & idcirco patratur peccatum, quia ponitur actio divino præcepto vetita. Revera productionem animæ non eſſe per ſe cauſſam originalis culpæ ſit manifeſtum, ex quo ſi anima uniatur corpori nulla affecto contagione, ut fuit corpus primorum parentum, nulla macula contrahatur peccati. At prohibitæ actioni privatio rectitudinis eſt ſuapte natura permixta; & reus eſt E. G. homicidii qui privata auctoritate vulnera infigit. Poſſumus etiam argumentum in Adverſarios retorquere. Non eſt quidem Deus auctor labis originalis, at eſſet ſi ipſe pollueret corpus, & ſeminalem inficeret propagationem, qua animæ reatus traducitur: Ergo & eſſet cauſſa culpæ actualis, ſi prædefiniret actionem, unde conſequitur privatio juſtitiæ.

Quod ſequitur eodem pacto diluitur, quippe Conſecrationi non eſt per ſe connexum crimen ſacrilegii, ſed oritur iſtud ex indignitate miniſtri; quam dedecet ſanctitatem Dei quoquo modo prædefinire. Deinde quomodo demonſtrant Adverſarii, Deum prædeterminare miniſtros improbos ad proferenda Sacroſancta conſecrationis verba, aut cetera, quæ Sacramentorum formæ dicuntur? Nego iſthæc Deo prædeterminante proferri. Præterea debemus actum Sacramenti ab actu ſacrilegii ſecernere: illius miniſter impius eſt cauſſa inſtrumentalis, hujus vero cauſſa eſt principalis. At non repugnat Deum uti malis praviſque hominibus ad opera ſupernaturalia perficienda, tanquam inſtrumentis. Ita ſceleſtiſſimos homines aliquando prophetaſſe didicimus, ut fecit Caiphas; in quo, aliiſque hujus generis, prædefinivit Deus ſapiens veritatis oracula, non prædeſtinavit Deus juſtus opera iniquitatis.

 Ad 1v.

Digitized by Google

Ad iv. Reſp. fore Deum cauſſam peccati ſi ad actionem prohibitam phyſice prædeterminet, non eſſe ſi præmoveat univerſaliter, & immediate concurrat, quoniam vitium ac malitia tribuitur cauſſæ determinanti. Manifeſtum id eſt exemplis priori momento prolatis. Cum enim corpora ſublunaria determinent motionem cæleſtium, non ſoli tribuitur generatio hominis, ut hominis, ſed parentibus: & quia tibia determinat motum animæ, non huic, ſed illi obliquus imputatur inceſſus. Succurret aperta ratio; ſi quis animadvertat motionem univerſalem indifferentem eſſe, & ab indifferenti qua tali neque bonum determinate fieri, neque malum. Si tamen voluntas univerſali præmotione ſeſe inclinet ad bonum, iſtud etiam a cauſſa præmovente dependet, quoniam ſe determinat virtute univerſalis agentis, & indita ſibi ad bonum inclinatione. Quod ſi flectatur ad malum, nullo modo iſtud, prout malum eſt, adſcribitur præmoventi; quia malum non eſt a cauſſa movente, ſed tantum a deficiente. Concurſus vero ſimultaneus neque præcedit determinationem voluntatis, neque aliud eſt quam ejus regimen & conſervatio. Hanc conſervationem ſtatuta lege providentiæ nequit Deus creaturis ſubtrahere, quin abeant in nihilum: & propterea cum velit mala permittere ut bona eveniant, ad omnia opera creaturarum ſuarum abſque malorum prædeterminatione concurrit.

Opp. 3. Etiam mala præordinantur a Deo: Quæ præordinantur definiuntur: Ergo prædefiniuntur & mala.

Reſp. explicando majorem. Deus præordinat mala i. quia ſinit homines quandoque in ea labi, ut propriam infirmitatem humiliter fateantur, & virtutem gratiæ ſupervenientem ex alto ſuppliciter flagitent: vide Gregorium lib. 2. Moralium cap. 26. ii. quia non permittit impios in omnia ruere flagitia, & bonos pro mala voluntate vexare: vide Auguſtinum de Prædeſt.SS. cap. 16. iii. quia vult, ut improbi qui in donis ſuis miſericordiam contemnunt, in ſuppliciis experiantur juſtitiam: vide lib. de Sp. & lit. cap. 33. Itaque propoſitionem diſt. mala præordinantur a Deo permittente, cohibente, ulciſcente, concedo: præordinantur a Deo prædeterminante atque impellente, nego majorem.

Opp. ult. Etiam peccatorum, quatenus actiones ſunt, Deus eſt prima cauſſa; nam quidquid eſt, in quantum eſt, bonum eſt. S. Auguſtinus in iii. de Trinit. cap. 4. ait Deum eſſe primam cauſſam omnium corporalium & ſpiritualium motionum. Et D. Anſelmus ſæpe idem repetit in lib. de caſu diaboli cap. 20. & de concordia præſc. & lib. cap. 2. ubi ait Deum in malis prædeſtinare quod ſunt eſſentialiter, non quod mala ſunt. Eadem repetit S. Thomas Q. xx. i. P. art. 4. Niſi id afferatur, non eſt quomodo ſalvari poſſit certa præſcientia malorum.

Habes horum omnium ſolutionem cap. vi. in quo oſtendimus ſalvari rationem primæ cauſſæ abſque prædeterminatione ad actus liberos. Addam aliqua. Proloquium illud: *Omne quod eſt, in quantum eſt,*

eſt, bonum eſt, valet in actionibus liberis, quantum ſpectat ad poteſtatem, non ad voluntatem, dicente Auguſtino lib. de Sp. & lit. cap. XXXI. *Apoſtolus dicit, non eſt poteſtas niſi a Deo. Nuſquam autem legimus, non eſt voluntas niſi a Deo. Et recte non ſcriptum eſt, quia verum non eſt; alioquin etiam peccatorum, quod abſit, auctor eſt Deus, ſi non eſt voluntas, niſi ab illo*. Ulterius etiam mala voluntas a Deo eſt, quatenus ad eam inclinatur arbitrium Deo univerſaliter præmovente.

De auctoritate Anſelmi non eſt cur exultent Thomiſtæ, quippe eodem libro, eodemque cap. 20. ait: *Cum ergo diabolus convertit voluntatem ad quod non debuit, & ipſum velle & ipſa converſio fuit aliquid; & tamen nonniſi a Deo, & de Dei voluntate aliquid habuit. Quoniam nec velle aliquid, nec movere potuit voluntatem, niſi illo permittente, qui fecit illas naturas ſubſtantiales & accidentales, univerſales & individuales*. Docet cohærenter actiones malas prædeſtinari eſſentialiter; quod a Deo prædefinitum ſit eſſentiam creaturæ rationalis eſſe liberam, ac talis conditionis, ut ipſo permittente, & ſubtrahente efficax auxilium, ſi velit peccet, ſi nolit peccare in juſtitia permaneat, non poſſit tamen velle bonum abſque ſpeciali motione gratiæ, aut verſatilis pro ſtatu innocentiæ, aut victricis poſt prævaricationem Adami. De D. autem Thoma ſcripſit olim Campanella Dominicanus a ſuis in ſententiam prædeſtinationis neceſſariæ ex titulo dependentiæ trahi invitum, quod & plures affirmant etiam ex Thomiſtis apud Joannem Marinum Tract. VIII. de Lib. arbitrio diſp. II. ſect. V. Quàm facile exponi poſſint ejus teſtimonia, quæ videntur contraria, puto ſatis a me declaratum.

Conſequens eſt ergo, ut peccata videantur a Deo in ideis rerum, in quantum ideæ exhibent perfectionem, a qua peccata deflectunt, ut in I. ſent. diſt. XXXVIII. docet Aegidius, & nos ſtatuimus Cap. V. Neque vero obſtat quod opponit Fraſſen in ideis non repræſentari res determinatas; quippe id falſum eſt de ideis in Dei ſempiterna mente exiſtentibus, cui nihil futurum eſt, quemadmodum cap. IV. explicavi. *Nihil igitur vetat*, inquit vir eruditus Joannes Baptiſta Du-Hamelius lib. IV. de Scientia cap. V. *quominus cum Aegidio Romano ſtatuamus Deum futura omnia in ſuis ideis, in ſua eſſentia, ut in cauſſa libera, continere*.

CA-

CAPUT VIII.

Neque futura ordinis ſupernaturalis ſtatus naturæ innocentis a Deo prævideri in Decreto abſoluto ac prædeterminante.

TERTIUM diſſidium inter nos, & D. Thomæ diſcipulos eſt de operibus ſupernaturalibus ad ſtatum naturæ integræ pertinentibus; in quibus illi gratiam per ſe efficacem propugnant, nos unius verſatilis aſſerimus neceſſitatem; & conſequenter arbitramur bonorum Angelorum perſeverantiam in nullo prædeterminante decreto fuiſſe præviſam. Facit autem inter Auguſtinenſes ac Thomiſtas diſcrepantiam, verborum Auguſtini, quem utrique pari ſtudio proſequimur, multiplex ſenſus, atque ob diſputantium ambages perplexus. Inter eos qui SS. Angelorum gratiam contendunt fuiſſe victricem ceteros eruditione ac doctrina antecellunt Antoninus Reginaldus, Eſtius, Sylvius, Thomas Angelus, Contenſonius, Gotti, & qui de hoc argumento edidit librum, qui inſcribitur, *Divus Auguſtinus Divo Thomæ conciliatus*, Hyacinthus Serry in Patavina Academia Profeſſor Primarius. Scripſit & de hac quæſtione fuſiori calamo Stephanus Vicentinus Congregationis Oratorii Præsbyter eruditus. Nulla alia gratia, quam indifferenti creaturam innocentem indiguiſſe ex noſtris, qui poſteriori floruerunt ætate, docent Chriſtianus Lupus, Cardinalis Noriſius, Fulgentius Bellelli, Baſilius Poncius, Laſoſſe, Vanroy, Piette, Joannes Schuvcitzerus, aliique numero & eruditione præcipui. Efficacem gratiam Angelis quoque ſtantibus collatam ſcripſerunt Caſalius, Coquæus, Gavardi, & Girken, quos nobis Serrius opponit, & alii etiam numero longe plures; ſed neque hi efficacem gratiam, ſaltem omnes, volunt eſſe prædeterminantem, & toto cœlo a Thomiſtis recedunt. Argentinam haud recte a viro clariſſimo citari, poterit quiſque proprio otio videre: nam in II. diſt. IV. & V. art. I. ſolum ait, non fuiſſe Angelis neceſsariam ad merendum gratiam habitualem, ſed ſufficientem fuiſse motum factum in mente ſpecialiter ab ipſo Deo: ubi neque motionem prædeterminantem commemorat, neque voluntatis victricem inclinationem, in qua potiſſimum ſita eſt gratia efficax. De Aegidio Romano, & de D. Thoma quædam dicturus ſum paullo infra.

Vindicat ſibi hæc quæſtio locum parte horum librorum ſecunda; ſed cum videatur neceſsaria ad percipiendum Theologiæ noſtræ ſyſtema, in illam inquirendum eſt modo; & alibi ſi quæ reſidua erunt, opportunius colligenda. Exponam autem ſententiam, quam puto Auguſtini, alloquens adoleſcentes, non pugnans adverſus viros doctiſſimos:

Quid

Digitized by Google

Quid enim contendat hirundo
Cycnis? aut quidnam tremulis facere artubus hœdi
Conſimile in curſu poſſint, ac fortis equi vis?

Itaque hæc noſtra ſententia eſt. Adam & Angeli non opus habebant adjutorio gratiæ efficacis: beati ſpiritus, qui ſteterunt, ſeſe gratia verſatili ad perſeverandum libero arbitrio inflexerunt: ſupernaturalis gratiæ auxilium, & ſpecialis Dei motio in utroque ſtatu requiritur; ſed ut ſit per ſe efficax, & prædeterminans exigit infirmitatis conditio, & vulnus naturæ; verbo dicam: perſeverantia creaturæ innocentis conditioni annexa fuit non inferenti, ſed indifferenti, ſub qua Deus illam in æternitate præviderat.

Quoniam vero Adverſarii nos ſuppreſſo nomine Janſenianos appellant, quod de hoc argumento ſcripſerit etiam Iprenſis Epiſcopus, Antonius Arnaldus, Vincentius Lenis, & quidam alii Janſeniſmi nota traducti, atque novitatis vocabulo opinionem noſtram deſignant, quo in vulgus Theologorum ſparſa erroris excipiatur execratione; præmittendum duxi, neque novam eſſe, neque characterem vel minimum dogmatis Janſeniani, quod recto judicio, providoque conſilio Romana Eccleſia damnavit. Fuit ergo opinio veterum Theologorum, quatuor eſſe gratiarum genera, habitualem quæ perficit naturam, conſervationem ipſius habitus, cooperationem Dei ac præmotionem univerſalem in operibus naturalibus, & ſpecialem in ſupernaturalibus, & demum motionem quamdam per auxilium excitans, quod faciat hominem velle, & prioribus donis bene uti: nos poſt Adæ lapſum vitiatos omnibus hiſce donis muniri: at creaturam innocentem, cum eſſet condita cum bona voluntate & amore caſto, neque ullis concupiſcentiæ fluctibus jactaretur, dummodo haberet illam præmotionem indifferentem, potuiſſe perſeverare abſque gratia voluntatem efficaciter excitante. Hæc docuerunt Gregorius Ariminenſis in 2. diſt. 29. quæſt. 1. concl. 2. & 3. Joan. Major eodem loco, Driedo libro de Conc. libertatis & Prædeſt. cap. 3. Alphonſus Curiel in 1. 2. quæſt. 19. art. 10. dub. 2. §. 4. Quid ſingulos percenſeo? Etiam Bellarminus lib. 1. de Gratia 1. Hominis cap. 4. Hæc eſt noſtra de Gratia creaturæ innocentis tradita ab antiquis opinio. Addidit Janſenius gratiam etiam delectationis & voluntatis, non efficaciter excitantem, ſed arbitrii pediſequam. Stephanus Dechamps lib. 3. de Hæreſi Janſeniana cap. xv. & ſeq. illud tantum in Janſenio reprehendit quod præter gratiam habitualem, etiam motionem voluntatis in ſtatu innocentiæ exiſtimet neceſſariam; cum gratia Adami hanc motionem minime, ut ille putat, amplecteretur. Hæc opinio Janſenii nullatenus ad noſtram cum Thomiſtis pertinet controverſiam. Sive enim dicamus potuiſſe Adam perſeverare cum ſola gratia habituali, ſive neceſſariam ei fuiſſe gratiam actualem indifferenter moventem; ſemper ſtat in illo felicitatis ſtatu non fuiſſe collatam,

nec

nec neceſſariam ad perſeverandum gratiam victricem. Profecto in quo fuerit conſtituta gratia creaturæ innocentis dicam alibi: nunc tantum contendo non fuiſſe etiam permanentium Angelorum auxilium natura ſua prædeterminans; neque facem nobis prætuliſſe Janſenium; ſed vetuſtos, maximoſque Theologos, quorum invaleſcens recentiorum cavillatio ſenſim induxerat oblivionem. At, auſpice Deo, tanta Theologorum approbatione Auguſtiniana ſententia reſtituta eſt, ut in publicum abſque larva poſſit incedere. Tuentur illam Patres Benedictini, Thomaſſinus, Witaſſe, Franciſcus Macedo, Habert, L'Herminier, Le Cocq, Juenin, & ne ſingulos recenſeam, ſatis eſt Hennum tract. de Principiis act. human. diſp.2. quæſt.v. art.3. & Bellarminum loco citato aſſerere illam eſſe communem. Hæc ad retundendas oppugnantium calumnias opus erat præfari; quas tamen incautis arbitrandum eſt excidiſſe: vel ſaltem eorum cenſura illos tantum perſtringit, qui ex præfato ſtatuum diſcrimine inferunt fallaci conſecutione non dari modo niſi adjutorium quo, & gratiam efficacem, aut alia in abſurda prorumpunt, quæ ex fonte puro Janſeniani ſumma cum cæcitate nequitia arbitrantur effluere.

Propositio I. Innocens creatura auxilio prædeterminantis gratiæ non indigebat, & conſequenter minime novit Deus perſeverantiam Angelorum in efficaci ſuæ voluntatis decreto.

Traditur hæc propoſitio a S. P. Auguſtino lib. de Corrept. & gratia cap. x. xi. & xii. Ex quibus hæc eruuntur argumenta. Sit primum. Cum Adrumetini Monaſterii quidam Monachi, lecta in Auguſtini libro de gratia & lib. arbitrio ſententia de gratia efficaci & de gratuita electione, (quem librum illuc S. P. direxerat, ut erumpentia inde Semipelagianiſmi germina evelleret) contra Auguſtinianam doctrinam inſurgerent, aſſerentes neminem eſſe corripiendum ſi divinæ non obtemperet legi, quum excuſari poſſit quod deſtitutus ſit illa gratia, ſine qua opus non perficitur ſalutare, & quæ non omnibus præparatur; provide Auguſtinus gliſcenti occurrens errori librum de Correptione & gratia conſcripſit: quem S. Proſper plenum vocat auctoritatis divinæ, & Cardinalis Noriſius, PP. S. Mauri, Boudartius, & alii appellant ceterorum S. Auguſtini librorum contra inimicos gratiæ Dei auream clavem. Hoc in Opere S. Pater objectionem Adrumetinorum ſolvit, quoniam ita conſtituit Deus rationalem creaturam, ut ſimul naturam conderet, & elargiretur gratiam, qua opitulante poſſet in accepta juſtitia perſeverare ſi vellet; atque ut vellet in ejus reliquit arbitrio. Ait tali gratia in prima conditione donatos Angelos, & aliquos per liberum arbitrium ſtetiſſe, aliquos vero per liberum arbitrium cecidiſſe; ac potuiſſe perſeverare etiam Adam eodem adjutorio ſuffultum, & ideo recte eſſe corripiendos qui gratia ad perſeverandum neceſſaria deſtituuntur, quoniam illam in protoparente receperunt; is vero acceptis

Digitized by Google

ceptis donis libertate ſua male uſus reddidit ſecum poſteros omnes infirmos. Huic per peccatum contractæ infirmitati ſubventum eſſe uberiori gratia, quæ non ſolum dat poſſe, ſed etiam velle: hanc tamen divina miſericordia uni, non alteri, inſcrutabili Dei judicio, parari. Quapropter qui non habet donum perſeverantiæ eo caret in pœnam peccati, & juſte corripitur: qui habet, habet ex dono miſericordiæ, & illi divino beneplacito præparatur. Hæc eſt ſumma Auguſtinianæ doctrinæ. Atqui ſi neceſſaria fuiſſet creaturæ innocenti gratia prædeterminans, inanem Auguſtinus luſiſſet operam, neque Monachorum ſatisfeciſſet argutationibus. Non ergo creaturæ innocenti fuit neceſſaria efficax iſtud, ac prædeterminans gratiæ auxilium. Probatur minor; nam ſi vera eſt Thomiſtarum ſententia, non ob aliam cauſſam Deus Adamo gratiam victricem non eſt elargitus, niſi quia eſt donorum ſuorum ſupremus Dominus, neque aliud reſpondendum eſt juxta horum Theologorum principia Adrumetinorum objectioni. Quam profecto obviam, vulgatiſſimamque reſponſionem nunquam S. Pater adhibuit.

Quoniam vero futilem hanc noſtram, ſpuriamque conſecutionem putant Thomiſtæ, trahunt enim perdifficiles quæſtiones in diverſa judicia etiam aſſiduos veri amatores, lubeat illam enucleatius exponere. Principio S. P. cap.x. ait: *Saluberrime confitemur, quod rectiſſime credimus Deum Dominumque rerum omnium .... ſic ordinaſſe Angelorum & hominum vitam, ut in ea prius oſtenderet, quid eorum poſſet liberum arbitrium, deinde quid poſſet ſuæ gratiæ beneficium, juſtitiæque judicium.* Intellige arbitrium ſuffultum gratia aliqua, & auxilio *ſine quo*; quippe ſi iſtud *primo homini vel Angelis, cum primum facti ſunt, defuiſſet, non utique ſua culpa cecidiſſent.* Atqui ſi Angeli, & primus homo indiguiſſent ad perſeverandum gratia victrice, nequaquam ſubſiſteret allatum diſcrimen, nequaquam experti eſſemus quid poſſet ſanum arbitrium cum ſufficienti adjutorio, & deinde quanto ſit robuſtius beneficium gratiæ ſanantis. Ergo creatura innocens non opus habebat victricis gratiæ adjutorio.

Reſp. Thomiſtæ hæc dici ab Auguſtino abſque efficacis gratiæ excluſione: tam ſanum arbitrium, quàm infirmum & ſtare & cadere ſua libertate, bene agere & perſeverare a Deo præmotum; nullum indepeti utriuſque ſtatus diſcrimen: oſtenſum fuiſſe in Adæ lapſu, quid poſſit arbitrium ſibi relictum, in perſeverantia Angelorum quid valeat arbitrium efficaci auxilio ſuffultum.

Verum, etſi rectiſſime dicunt in utroque ſtatu libertate ſua hominem & peccare & mereri, non tamen ſi utrobique neceſſaria ſit gratia efficax, quid valeant arbitrii vires poterimus experiri. Si enim duo E.G. æquali luce indigeant ad videndum corpus coloratum, aut pari auxilio ad ferendum pondus; quomodo diſtingui poteſt, quiſnam ſit acie oculi præpollentior, aut vi prævaleat membrorum? Nullus equidem id poterit

terit judicare. At ſi unus eodem lumine objectum eminus cernat, quod alter nequit niſi cominus intueri; tunc recte apparet unum eſſe altero oculis vividioribus. Ita ſi tam creatura innocens, quàm fluctibus concupiſcentiæ jactata ad ſtandum debeat prædeterminante gratia fulciri; qua ratione dignoſci poteſt quid valeat una præ alia? Sed patens eſt, apertumque diſcrimen, ſi dicatur, illa ſtare poteſt cum auxilio verſatili; hæc non ſtat, niſi cum adjutorio victrici & per ſe efficaci.

Amplius dilucidabitur mens Auguſtini ex ſequentibus. Proximo cap. XI. Gratiam Adamo collatam ſic deſcribit: *Tale erat adjutorium, quod deſereret cum vellet, & in quo permaneret ſi vellet, non quo fieret, ut vellet*. Quo in loco ſermonem inſtitui de gratia prædeterminante, quæ dat ipſum velle, nemo unus dixerit. Paucis interjectis ita Auguſtinus proloquitur: *Dederat & adjutorium ſine quo non poſſet in ea permanere, ſi vellet; ut autem vellet in ejus libero reliquit arbitrio. Poſſet ergo permanere ſi vellet, quia non deerat adjutorium per quod poſſet, & ſine quo non poſſet perſeveranter bonum tenere quod vellet. Sed quia noluit permanere, profecto ejus culpa eſt, cujus meritum fuiſſet, ſi permanere voluiſſet. Sicut fecerunt Angeli Sancti, qui cadentibus aliis per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium ſteterunt ipſi: &c.* Ergo per Auguſtinum Adam non habuit niſi adjutorium ſine quo: Atqui cum tali adjutorio *ſine quo* poterat permanere: Igitur ad permanendum non opus habebat alio validiori adjutorio.

Occurrunt Thomiſtæ aſſerentes utique Adamo collatam duntaxat gratiam inefficacem: hujus fulcimento potuiſſe quidem perſeverare; neminem id vertere in dubium. Ceterum agi nunc controverſiam de gratia neceſſaria Adamo, non ut perſeverare poſſet, ſed ut perſeveraret reipſa.

Ad nutum excogitata eſt hæc Thomiſtarum reſponſio; primo quia Auguſtinus ita ſtatuit diſcrimen inter hominem innocentem ac lapſum, ut aſſerat illum *in eo bono, quo factus fuerat rectus, accepiſſe poſſe non peccare, poſſe non mori, poſſe ipſum bonum non deſerere*. Sanctis vero, ad quos pertinet gratia liberationis, dari etiam ipſam perſeverantiam, ipſum adjutorium *quo*, ipſum velle, propterea quod *in malis ſunt, ex quibus clamant ad Deum*, Libera nos *& non habent tranquillam felicitatem, in qua conſtituerat primum hominem, qui fecerat illum rectum*. Ergo adjutorium actualis perſeverantiæ, quod non ſolum dat *poſſe*, ſed etiam *velle*, non erat homini recto ullatenus neceſſarium. Deinde affirmat S. Pater potuiſſe Adam per liberum arbitrium perſeverare, quemadmodum per idem liberum arbitrium angeli boni ſteterunt: non per liberum arbitrium ſola nativa vi operantem, ſed adjutorio *ſine quo* in ſui conditione donatum: At ſtare per liberum arbitrium in Auguſtiniano ſenſu, eſt ſtare per arbitrium ſanum, vegetum, nulla cupiditatum pugna circumactum; quale arbitrium *peccati primi*

primi hominis granditate perdidimus, non quod extincta ſit per Adæ culpam libertas, ſed quoniam adjacent nobis ejus cauſſa carnalis appetitus illecebræ, atque ſanitate primæva privati ſumus. Quamobrem perſeverantia non dicitur in hoc ſtatu ab Auguſtino opus arbitrii, ſed gratiæ: idque hoc eodem loco, ubi ait: *Quæ quidem merita potuit habere, ſed perdidit: & per quod habere potuit, perdidit, hoc eſt per liberum arbitrium: propter quod non reſtat liberandis, niſi gratia liberantis*. Quid ergo? Per Auguſtinum potuit Adam perſeverare cum ſolo adjutorio verſatili: atque cum ſolo adjutorio verſatili Angeli Sancti per liberum ſteterunt arbitrium.

Pergit rotundis verbis Magnus Auguſtinus ſyſtema Gratiæ ſic exponere: *Ille*, inquit cap. XI. de primo homine, *ille in bonis erat, quæ bonitate ſui Conditoris acceperat. Neque enim ea bona & ille ſuis meritis comparaverat, in quibus prorſus nullum patiebatur malum. Sanctis vero in hac vita, ad quos pertinet liberationis hæc gratia, in malis ſunt, ex quibus clamant ad Deum, Libera nos a malo. Ille in illis bonis Chriſti morte non eguit: iſtos a reatu hæreditario & proprio illius Agni ſanguis abſolvit. Ille non opus habebat eo adjutorio, quod implorant iſti cum dicunt, video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis.... Ille vero nulla tali rixa a ſeipſo adverſus ſeipſum tentatus atque turbatus in illo beatitudinis loco ſua ſecum pace fruebatur. Proinde etſi non interim lætiore nunc, veruntamen potentiore gratia indigent iſti*. Viden S. Patrem luculentiſſime aſſerere primum hominem nulla adverſum ſe rixa turbatum, nullo carnis adverſus ſpiritum certamine laborantem, nullatenus indiguiſſe ea gratia potentiore, qua dari ſibi poſcunt homines, ad quos pertinet beneficium liberationis, pugnandi vincendique virtutem? Id profecto nemo eſt qui non videat. Atqui gratia liberationis per Auguſtinum non eſt adjutorium in quo Adam *permaneret ſi vellet, non quo fieret ut vellet*, ſed eſt gratia potentior, *qua etiam fit ut velit*, nimirum adjutorium *quo*, & gratia efficax: Igitur per Auguſtinum Adam gratia efficaci ac prædeterminante minime ad perſeverandum egebat.

Ait Reginaldus utique potentiorem gratiam poſt Adæ lapſum requiri; nam homini innocenti neceſſaria erat, ut ſeſe applicaret ad actum, nunc vero eſt neceſſaria etiam ad vincendam concupiſcentiam: fuiſſe in ſtatu innocentiæ victricem unico titulo dependentiæ a prima cauſſa; at jam talem eſſe duplici capite, dependentiæ, & infirmitatis. Exemplum addit Hyacinthus Serry ſcalæ, qua ut in locum aſcendant prominentem egent tam ægrotus, quam bene valens, ſed de iſto dicimus ſat virium habere ſeipſo, quod illi ſcala adminiculum duntaxat adferat, ut arduo operi valeat vires ſuas applicare.

Non reponam hæc ſubterfugia Thomiſtarum, ut in nos eructat

ipſe P. Serry vir quidem fervidioris ingenii, *gerras eſſe*, *gerras*, *eaſque vaniſſimas*. Abſit. Sunt tamen inventa ab Auguſtini ſenſu remotiſſima. Medicinalem Salvatoris gratiam vulnera ſanare concupiſcentiæ, & etiam facere ut homo velit & actu operetur, quis Auguſtini diſcipulus inficiari audebit? Non hæc a viris doctiſſimis nos divellunt. Dicimus Adam in ſtatu innocentiæ non indiguiſſe neque auxilio ſanante cum non eſſet infirmus, neque prædeterminante cum velle & non velle in ejus eſſet arbitrio. Jam conſtat Adamum adhuc in bonis Creatoris ſui permanentem, non opus habuiſſe potentiore gratia, quæ confertur hominibus periclitantibus in corpore mortis hujus: At Auguſtinus huic tantum gratiæ potentiori, quæ eſt gratia per Chriſtum, gratia medicinalis, gratia concupiſcentiæ victrix, tribuit quod operetur in nobis *velle*: Ergo Adam ſi ad perſeverandum non opus habebat hoc potentiori auxilio, neque indigebat gratia, quæ dat, *velle*, ſeu prædeterminante. Minor eſt ipſius Auguſtini dicentis: *Hæc eſt prima Gratia, quæ data eſt primo Adam: ſed hac potentior eſt in ſecundo Adam. Prima eſt enim, qua fit, ut habeat homo juſtitiam ſi velit. Secunda ergo plus poteſt, qua etiam fit, ut velit, & tantum velit, tantoque ardore diligat, ut carnis voluptatem contraria concupiſcentem voluntate ſpiritus vincat*. Ex quibus fit manifeſtum, niſi tenebras luci velimus offundere, gratiam, qua fit ut velimus, eſſe gratiam in ſecundo Adam, nimirum gratiam medicinalem tantummodo.

Præterea ſive indigeat homo gratia unico titulo, ſive duplici, dummodo ſit efficax trahatque ſecum opus certa conſecutione, id non reddit gratiam potentiorem, ſed ſolam indigentiam in ſubjecto majorem, minoremve demonſtrat. Quid enim arguit diſcriminis ex parte baptiſmatis ſi in puero maculam abſtergat originalem, in adulto diluat & originalem & actualem? In Euchariſtia, ſi in uno producat tantum augmentum gratiæ, in altero deleat quoque peccatorum reliquias? Quænam diſcrepantia in corporis alimento, ſi pubeſcentes augeat & nutriat, grandævos alat nutriatque, non augeat? Quid accidit baculo, ſi via incedens lubrica eo eget ne labatur pede, & alius aut ætate gravis, aut valetudine, illo utitur & ne labatur, & ut regatur? Ergo non recte dixeris auxilium ſecundi Adam potentius auxilio Adam primi, ſi fuiſſet utrumque efficax, & ſuapte natura ipſam donans perſeverantiam; etiamſi in ſtatu innocentiæ fuerit ex uno capite neceſſarium, ſit vero poſt Adæ lapſum multiplici. Id enim non gratiam potentiorem oſtendit, ſed majorem hominum lapſorum neceſſitatem. Imo in Thomiſtarum ſententia illa gratia prædeterminans in ſtatu innocentiæ fuiſſet vere ac proprie medicinalis, quoniam licet non mederetur vulneribus, eſſet tamen medicamentum, ſi vulnera adeſſent: nam medicinalis eſt herba etiamſi impoſitis plagis non applicetur, & vireſcat adhuc in horto, aut ſervetur vaſculis pharmacopolæ. Igitur a vi effectri-

effectrice, non a ſanitate actualiter præſtita appellanda eſt gratia efficax, & potentior. Exemplum Hyacinthi Serry videtur explicandæ ſententiæ noſtræ aptiſſimum. Eget ſanus, ut murum conſcendat, adminiculo ſcalæ; eget ægrotus. Gratia homini innocenti, hominique infirmo neceſſaria eſt. Vir ſanus ſua manu ſcalam aptat muro: Gratiam homo innocens arbitrio ſuo applicat & determinat. Aegrotus habet ſcalam, ſed nequit ob virium imbecillitatem illam e terra elevare, neque muro admovere. Infirmus gratiam habet ſufficientem, ſed alia indiget validiori, qua determinetur ad opus. Quare homo innocens non indigebat prædeterminante auxilio, ſed poterat illud per liberum arbitrium determinare; quemadmodum vir bene valens propriis viribus admovet muro ſcalam.

In confirmationem Auguſtinianæ doctrinæ illud etiam accedit, quod ſententia de gratia efficaci & de prædeſtinatione gratuita taliter connectuntur invicem, ut nequeat una abſque altera ſubſtineri. Atqui per Auguſtinum in ſtatu ſolius naturæ lapſæ prædeſtinatio gratuita eſt: Ergo in ſolo ſtatu naturæ lapſæ admittenda eſt gratia efficax. Minor probatur ex eodem lib. cap. 11. ubi ait: *Nunc autem per peccatum perdito bono merito, in his qui liberantur, factum eſt donum gratiæ, quæ merces meriti futura erat*. Et lib. 14. de Civit. Dei cap. 28. *Non eos jam meritis diſcernens, quandoquidem univerſa maſſa tanquam in vitiata radice damnata eſt, ſed gratia diſcernens*. Fateamur itaque poſt caſum hominis pertinere ad gratiam, ut quiſque accedat ad Deum: ſubventum eſſe infirmitati voluntatis humanæ, ut divina gratia indeclinabiliter & inſuperabiliter ageretur: homini innocenti ac fortiſſimo permiſiſſe Deum facere quod vellet: datam huic perſeverantiæ poteſtatem, & bonum poſſe non deſerere: non opus habuiſſe adjutorio, quod plus poteſt, & facit ut homo velit: iſtud pertinere ad gratiam Chriſti medicinalem;

Nam ſi nunc etiam illæſus vigor ille maneret,
In quo inſons natura fuit, ſua quemque voluntas
Conciliare Deo, pœnaque abſolvere poſſet.

Inquit Carm. de Ingratis cap. 42. Sanctus Proſper.

Propositio II. Non recedit a ſuperiori ſententia Doctor Angelicus.

S. Thomam Aquinatem, quem ipſe Janſenius appellat Auguſtinum contractum potius nobis, quam Thomiſtis ſuffragari, quamquam hi nullam vel minimam de Præceptoris ſui mente conceperint ſuſpicionem, ut certum credo, aut ſaltem arbitror probabilius. Nam liquet primo, D. Thomam nullibi ſtatuiſſe prædeterminationem neceſſariam ex capite dependentiæ, quo unico titulo gratia efficax in ſtatu naturæ innocentis aſſeritur neceſſaria. Deinde utriuſque ſtatus diverſitatem cum Auguſtino non uno tradit in loco, ac præſertim 1. 2. quæſt. 109. art. 9. in corpore, art. 7. ad 3. art. 8. & 9. in corp. quæſt. 3. de malo art. 1. ad 9. ubi proculdubio ex contracta per peccatum originale infirmitate

mitate ſpecialis divinæ motionis neceſſitatem inculcat; ut falſi ſint, & a veritate recedant, qui aſſerunt beatum Thomam nullum inter utrumque ſtatum agnoviſſe diſcrimen. Quæ cum fateantur Thomiſtæ, non eſt cur Angelici Doctoris verba exſcribamus. At iſti eo ſenſu Magiſtrum interpretantur, quod homini ſtanti neceſſaria fuerit gratia efficax titulo dependentiæ, nunc vero neceſſaria ſit etiam cauſsa infirmitatis: quod ego donec videam, audiamque, & librata lance expendam clariſſima teſtimonia, non poſſum, quantum ad rationem dependentiæ attinet, profiteri. Nam hanc ſalvari per univerſalem præmotionem & concurſum immediatum veriſſima ſententia eſt, ut demonſtratum eſt ſupra, etiam non admiſsa prædeterminante motione.

Sed accedit quoque ſpeciale argumentum. Diſputat S. Thomas prima 2. quæſt. CIX. art. X. Utrum homo in gratia conſtitutus indigeat auxilio gratiæ ad perſeverandum; & tertio loco proponit hoc argumentum: *Præterea ſicut Apoſtolus dicit ad Romanos* V., *plus reſtitutum eſt homini per donum Chriſti, quam amiſerit per peccatum Adæ. Sed Adam accepit unde poſſet perſeverare: Ergo multo magis nobis reſtituitur per gratiam Chriſti, ut perſeverare poſſimus; & ita homo non indiget gratia ad perſeverandum*. Quæſtionem pertractat, ut conſtat ex corpore, de homine conſtituto in gratia habituali, & reſpondet præter hanc gratiam habitualem hominem indigere *Divino auxilio ipſum dirigente contra tentationum impulſus*. Reſpondet ne argumento etiam Adamo neceſsarium fuiſse ad perſeverandum auxilium gratiæ prædeterminantis, non quidem ad ſuperandos tentationum impulſus, ſed ad ſalvandam ejus dependentiam a prima cauſsa? Minime gentium. Reſpondet latiſſimam eſſe diſparitatem, Adamum in bonis poſitum Creatoris virtutis ad perſeverandum inopem non fuiſse; conferri nobis actualem perſeverantiam meritis Redemptoris: & tamen primum hominem hoc munere deſtitutum facilius potuiſse perſeverare, quam nunc poſſimus. *Ad tertium*, inquit, *dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit, homo in primo ſtatu accepit donum, per quod perſeverare poſſet, non autem accepit ut perſeveraret: nunc autem per gratiam Chriſti multi accipiunt, & donum gratiæ, quo perſeverare poſſunt, & ulterius eis datur quod perſeverent. Et ſic donum Chriſti eſt majus quam delictum Adæ. Et tamen facilius homo per gratiæ dona perſeverare poterat in ſtatu innocentiæ, in quo nulla erat rebellio carnis ad ſpiritum, quam nunc poſſimus, quando reparatio gratiæ Chriſti etſi ſit inchoata quantum ad mentem, nondum tamen eſt conſummata quantum ad carnem, quod erit in patria*. Similia, & longe his clariora habet S. Thomas 2. 2. quæſt. CXXXVII. art. 4. *Ad ſecundum* (inquit) *dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit in lib. de Corrept. & Grat. primo homini datum eſt, non ut perſeveraret, ſed ut perſeverare poſſet per liberum arbitrium: quia nulla corruptio tunc erat in humana natura,*

quæ

Digitized by Google

quæ perſeverandi difficultatem præberet. Sed nunc prædeſtinatis per gratiam Chriſti non ſolum datur ut perſeverare poſſint, ſed ut perſeverent. Unde primus homo nullo terrente contra Dei terrentis imperium libero uſus arbitrio, non ſtetit in tanta fælicitate cum tanta non peccandi facilitate. Iſti autem ſæviente mundo ne ſtarent, ſteterunt in fide. Quæ verba adeo clara ſunt, ut nulla indigeant explicatione.

Nobiliſſimi Thomiſtæ ajunt de mente Angelici Doctoris non eſse ambigendum, ipſum requirere pro ſtatu naturæ integræ auxilium gratiæ efficacis 1. part. quæſt. 109. art. 2. & art. 3. & 9. ſeqq. eſse ejus verba luce clariora meridiei. Vide Card. Gotti tom. 3. quæſt. VI. de ſcientia condit. dub. VIII. §. 2.

Qui præmotionem univerſalem adſtruunt, qualem nos explicavimus, indeſinentem ſcilicet illuminationem mentis, & inclinationem voluntatis ad bonum generatim ſumptum, quam Deus imprimit voluntati, ſervatque per jugem conſervationem; hi non habent Sanctum Thomam ſibi adverſantem. Priori loco citato: *In utroque ſtatu*, inquit, *indiget homo auxilio divino, ut ab ipſo moveatur ad bene agendum*. Audio Auxilium gratiæ *moventis*, non audio *prædeterminantis*. Secundo loco habet Angelicus: *Homo in ſtatu naturæ integræ non indigebat dono gratiæ ſuperadditæ naturalibus bonis ad diligendum Deum naturaliter ſuper omnia, licet indigeret auxilio Dei ad hoc eum moventis: ſed in ſtatu naturæ corruptæ indiget homo etiam ad hoc auxilio gratiæ naturam ſanantis*. Moventis dixit, non efficaciter *præmoventis*, qualis eſt gratia ſanans, qua *non ſolum datur hominibus ut perſeverare poſſint, ſed ut perſeverent*. Poſtremo loco: *Nulla*, inquit, *res creata poteſt in quemcumque actum prodire, niſi virtute motionis divinæ*. Ex qua generali ratione probat neceſſitatem gratiæ etiam in primo homine, additque ſtatim pro natura infirma ſpecialem rationem, id eſt ſervitutem legis peccati. Bene habet. Inveni rurſus nomen *motionis* univerſalis, & gratiæ *ſanantis*; & nihil ultra. Hi ſunt firmiſſimi Adverſariorum noſtrorum receſsus, & ſummorum virorum inviĉtiſſima propugnacula.

Propositio III. Conſentit hactenus dictis Aegidius Romanus.

Nobis quidem ſolemne non eſt jurare in verba alicujus Magiſtri; præſertim ſi latum unguem diſcedat ab Auguſtino; nam ubi cautum eſt Aegidio nomen dare ad ſervandam in Scholis uniformitatem doctrinæ Conſt. noſtrarum part. V. cap. 2., ibidem eſt ſeveriori lege ſancitum, ne S. Patris, in his præcipue controverſiis, quæ ad gratiam ſpectant, a ſemitis deflectamus; datumque humaniter de aliorum placitis pro libito diſputare. Sed quoniam Thomiſtæ, & qui inter nos de Aegidii nomine nuncupantur, clamitant Eremitanos Italos, Flandroſque Aegidianæ Scholæ nuncium miſiſse; pugnaciter pygmæus cum Hercule contendo illos Aegidium deſeruiſse, nos vero hac in parte, quæ una

una inter nos paries eſt diviſionis, Doctoris placita conſectari.

Aegidius diſt. iv. in 2. ſent. art. 4. ait. *Adhærere Deo amore caſto in ſtatu naturæ corruptæ non poteſt eſſe ſine gratia, ſed in ſtatu naturæ inſtitutæ potuit hoc eſſe per puritatem & innocentiam.* Fulgentius Bellelli vir cum dignitate, tum doctrina conſpicuus lib. 2. de Mente Auguſtini cap. 19. arbitratur ſentire Aegidium, quod Creatura innocens potuerit abſque ulla gratia actuali bonum agere, atque ita pro ſententia noſtra ratiocinatur: *Si bene agere potuit nudum ſine ulla gratia arbitrium; quanto magis id poterit cum ſupernaturali adjutorio, etſi verſatili?* Aliter ego interpretor verba Aegidii, atque idem infero maniſeſtius. Placuit illi Angelos & Adam conditos cum juſtitia originali, quæ tamen non eſset gratia gratum faciens, ſed ſolum ſubjectio inferiorum partium ſuperioribus, quæ, ut obſervat Eſtius in 2. diſt. 25., & idem Bellelli capite laudati Operis primo, fuit plurium Antiquiorum opinio. Quapropter quando Aegidius ait Angelos & Adam conditos abſque gratia, intelligendus eſt abſque gratia habituali, ut animadvertit idem Doctor diſt. xxix. dub. v. laterali: *Cum loquimur abſolute de gratia, intelligimus de gratia gratum faciente.* Porro juxta Aegidium Deus ſimul cum natura contulit gratiam, & inclinationem, quam appellat amorem naturalem, quod ſimul cum natura fuerit primitus inſpirata. *Deus*, inquit, *ſimul dedit angelis naturam & inclinationem. Et hæc inclinatio licet eſſet conſequens naturam, poterat tamen dici gratia, quia erat quid additum naturæ; non enim fuit parvum donum ſimul cum natura dare angelis hujuſmodi inclinationem.* Quæ inclinatio, & amor naturalis dici poteſt, & gratia: *naturalis*, quia ſimul cum natura inſpiratus; *gratia*, quia fuit donum naturæ ſuperadditum. Neque poterat Aegidius melius doctrinam ſuam contra futuros errores Baji communire; neque maniſeſtius aſserere creaturam innocentem non habuiſse nudum abſque ulla gratia arbitrium adverſus interpretationem Bellelli. Illa autem inclinatio, ille amor, illa gratia naturæ ſuperaddita fuit per Aegidium æque in ſingulis Angelis: *Ipſe amor*, addit, *naturalis prout erat innocens & purus, quo omnes Angeli in inſtanti ſuæ creationis Deum dilexerunt, quædam gratia dici poteſt.* Cum vero omnes Angeli non permanſerint in ea dilectione, conſequens eſt non fuiſse delectationem victricem, prædeterminantem atque efficacem. Lege clariſſimum ſui interpretem Aegidium.

Jam vero ſic argumentor. Juxta Aegidium in ſtatu naturæ corruptæ non poteſt homo adhærere Deo ſine gratia; at in ſtatu innocentiæ id potuit per ſolum amorem naturalem, purum & innocentem: Atqui per Aegidium amor naturalis purus & innocens eſt illa inclinatio naturæ ſuperaddita, ſive gratia omnibus angelis collata, quæ profecto non fuit prædeterminans, nam alias angeli omnes ſtetiſsent: Ergo juxta Aegidium in ſtatu innocentiæ poterat homo vel angelus adhærere Deo

Deo atque perſeverare abſque ulla gratia prædeterminante, & cum ſola inclinatione ac dilectione ſingulis ex æquo collata. Major eſt ejuſdem Aegidii, & minor conſtat ex dictis.

Rurſus Aegidius diſt. xxix. art. 2. dub. 1. lat. docet Adam per ſolam originalem juſtitiam, quæ importat ſubjectionem partium inferiorum ad ſuperiora, potuiſſe ſtare & evitare peccata, non tamen potuiſſe proficere & mereri: quod repetit ſeq. art. 3. affirmans quod idcirco non potuiſſet mereri, quoniam, ut diximus, ſupponit non habuiſſe gratiam gratum facientem: Atqui per Aegidium juſtitia originalis non importat gratiam prædeterminantem, ſed ſolam creaturam puram conditam cum ſubordinatione carnis ad ſpiritum, & cum inclinatione gratiæ ſuperaddita naturæ: Ergo per Aegidium potuit primus homo ſtare & evitare peccata abſque ulla gratia prædeterminante. Confirmatur ex ſeq. art. III. Si Adam quemadmodum habuit originalem juſtitiam habuiſſet etiam gratiam habitualem, nedum potuiſſet ſtare & evitare peccatum, ſed etiam mereri & proficere; & ideo potuit ſtare, ſed non potuit mereri, quia habuit originalem juſtitiam, ſed non gratiam habitualem. Igitur juxta Aegidium in ſtatu innocentiæ ut poſſit homo perſeverare & mereri nil ultra requiritur, quàm juſtitia originalis & gratia gratum faciens. Omnes hæ argumentationes ſunt verbis Aegidii compactæ.

Ulterius eadem diſtinct. dub. IV. probat naturam integram non potuiſſe ſeſe præſervare a peccato ſine originali juſtitia, *VEL ſine ulteriori gratia*: quod demonſtrat, quia ut homo præſervet ſe a peccato, habeatque veram juſtitiam & æquitatem, requiritur inferiorum ſubjectio, quam innocentia præſtat originalis; & quæ niſi ſit, neceſſaria eſt ulterior gratia ut comprimat motus, qui inſurgunt in ſenſualitate repugnantes rationi: Igitur ubi ſit juſtitia originalis, ut natura integra poſſit ſe præſervare a peccato, non eſt juxta Aegidium neceſſaria *ulterior gratia*. Et nota quod per ulteriorem gratiam non poteſt Aegidius intelligere gratiam habitualem, nam ut conſtat ex præcedenti dub. I. ſine gratia habituali poterat creatura innocens ſeſe præſervare a peccato cum ſola originali juſtitia. Miror neminem ex noſtris, qui profitentur ſe Aegidianos nunquam hæc obſervaſſe.

Magiſter Gavardi, & Hyacinthus Serry citant Aegidium pro ea quam tenent ſententia P. I. Hexam. cap. XV. & P. 2. cap. III. & XXXI. Nullum alium locum commendant. Sed in his locis Aegidius ſolum docet Angelos primum fuiſſe productos, poſtea diſtinctos: primo naturam angelicam ſignificatam fuiſſe per cælum, deinde per lucem. Vellem audire Aegidium aſſerentem Angelos bonos fuiſſe diſtinctos uberiori efficacis gratiæ adjutorio. At fruſtra id citatis locis requires. Quid ſibi velit Aegidius ex ejus verbis ſatis ſuperque intelligimus. Eo loci, & etiam diſt. IV. in 2. ſent. docet inter creationem angelorum & gra-

tiam habitualem fuiſſe aliquam moram, ac principio collatam illis originalem juſtitiam, poſtea gratiam gratum facientem. En quomodo Angeli prius fuerunt producti, poſtea diſtincti: primo fuerunt cælum, deinde lux. Fuerunt producti cum originali juſtitia, diſtincti per gratiam habitualem: facti cælum per conditionem naturæ, lux per gratiam, lux autem a tenebris diviſa per confirmationem in gratia, & per converſionem bonorum, malorumque averſionem. Imo num Angeli diſtincti fuerint a Deo, vel a ſeipſis, præterit Aegidius alto ſilentio: quamquam utrumque verum eſt, nempe diſtinctos a Deo per confirmationem in gratia, diſtinctos ſeipſis per converſionem ad Deum. Ergo nos neque ab Aegidio recedimus, uti nonnulli ex noſtris conqueruntur.

CAPUT IX.

Argumenta oppoſita refutantur.

OPP. I. S. P. Aug. lib. XII. de Civ. Dei cap. 9. ait: *Aut minorem Angeli mali acceperunt amoris divini gratiam, quàm illi qui in ea perſtiterunt; aut ſi utrique boni creati ſunt, iſtis mala voluntate cadentibus, illi amplius adjuti ad eam beatitudinis plenitudinem, unde ſe nunquam caſuros certiſſimi fierent, pervenerunt.* Ergo per Auguſtinum Angeli qui perſeveraverunt majori gratiæ ſuffulti ſunt auxilio.

Non una eſt Theologorum ad hoc potiſſimum Thomiſtarum argumentum reſponſio. Affirmant quidam, S. Patrem hanc ſub vitæ finem, in libro ſcilicet de Corrept. & Gratia retractaſſe ſententiam; ita ſentit, ſed ut arbitror nulla ductus ratione Franciſcus Henno. Putant alii Angelos, qui perſeveraverunt, adjutos fuiſſe validiori gratia, non tamen efficaci, ſed in eodem gratiæ genere, verſatili nimirum atque ab Angelorum pendula arbitrio, ut cenſet Macedo. Quidam aſſerunt Angelos permanentes fuiſſe magis adjutos eo ſenſu, quod uſi ſunt adjutorio dato ſibi divinitus, dum alii otioſum illud caſſumque reddiderunt. Sed vera eſt, & Auguſtino conformior reſponſio Angelos qui perſeveraverunt, cum poſſent a Deo in ancipiti ſtatione relinqui, in præmium perſeverantiæ cumulatos fuiſſe tanta mentis illuſtratione, tantaque plenitudine caritatis, ut certiſſime noverint ſe in poſterum nunquam ab originali juſtitia fore caſuros. Quod apertiſſime explicat S. P. de Corrept. & grat. cap. x. dicens: *Diabolus vero & Angeli ejus etſi beati erant, erat tamen quod adhuc eorum adderetur beatitudini, ſi per liberum arbitrium in veritate ſtetiſſent; donec iſtam ſummæ beatitudinis plenitudinem tanquam præmium iſtius permanſionis acciperent: ideſt ut magna per Spiritum Sanctum data abundantia caritatis, cadere ulterius omnino non poſſent, & de ſe hoc certiſſime ſcirent.* Itaque illud prius *amplius adjuti ad beatitudinis plenitudinem pervenerunt* & iſtud poſte-

poſterius, *magna per Spiritum Sanctum data abundantia caritatis, &c.* unum idemque ſunt. Igitur diſt. conſeq. Angeli, qui perſeveraverunt, fuerunt magis adjuti, & hoc adjutorium eſt adjutorium perſeverantiæ, nego; eſt major abundantia caritatis accepta poſteaquam per liberum arbitrium in veritate ſteterunt, concedo.

Atque ut omnis præcludatur aditus adverſariis; notandum eſt, omnes fere ex noſtris, hujuſmodi majus adjutorium appellare adjutorium *patriæ*, non *viæ*. Quod oppugnatoribus præbet anſam inſurgendi: Quomodo Angeli Sancti fuerunt magis adjuti auxilio patriæ, ut pervenirent ad patriam? Certe, inquit P. Serry, atque ante illum Guilelmus Eſtius, quod non habetur niſi in termino, medium non eſt quo perveniatur ad terminum; at lumen gloriæ non habetur niſi in termino: ideoque non poteſt eſſe medium, quo perveniatur ad gloriam. Itaque Auguſtinus non ait, Sanctos Angelos fuiſſe magis adjutos ut pervenirent ad gloriam, & beatitudinem. Mimine. Scribit magis adjutos perveniſſe ad plenitudinem beatitudinis. Jam erant beati, erat tamen quod eorum adderetur beatitudini: deerat illis major abundantia caritatis: deerat certitudo, qua ſcirent ſe amplius non eſſe caſuros. En plenitudo beatitudinis: id ſuperadditum eſt, poſteaquam per liberum arbitrium in veritate ſteterunt. Quam beatitudinis plenitudinem, majoremque abundantiam caritatis ideo dicimus auxilium patriæ, quod ſecum trahat certitudinem & inamiſſibilitatem beatitudinis, non quod auxilio iſto Angeli Sancti perſeverarent, & pervenirent ad patriam. Acceſſit enim adjutorium iſtud poſtquam perſeveraverunt, non antea. Attende num id verum ſit. Quando angeli mali ceciderunt boni perſeverarunt: ſed Angeli Sancti receperunt per Auguſtinum majorem divini amoris gratiam, certamque ſuæ beatitudinis ſcientiam poſtquam angeli mali ceciderant: Ergo donati ſunt majori gratia poſtquam perſeveraverant, non, ut adverſarii comminiſcuntur, ut perſeverarent reipſa. Minor propoſitio eſt ejuſdem Auguſtini lib. XI. præcedenti de Civit. Dei cap. XIII. *Si pares fuerunt, POST ISTORUM RUINAM illis certa ſcientia ſuæ ſempiternæ felicitatis acceſſit*. Quapropter ea propoſitio, *Fuerunt adjuti auxilio Patriæ ut pervenirent ad patriam*, falſa eſt, neque a nobis perfertur: hæc vero, *Poſtquam in veritate ſteterunt, fuerunt adjuti pleniori caritate & ſcientia, quæ ſecum trahit beatitudinem inamiſſibilem patriæ*, & vera eſt, & Auguſtiniana eſt, & fruſtra ſophiſmatum impetitur machinamentis.

Denique cum multi diverſa inſtantia in Angelorum via diſtinguant, & in angelis malis multa demerita, quod facit etiam Doctor Subtilis; cur affirmare non poſſumus Angelos malos in primo inſtanti ſuperbia tumidos corruiſſe, bonos autem humili conditionis creatæ conſideratione ſtantes uberiorem gratiam poſtulaſſe: in altero inſtanti ſuperbos ange-

angelos fuiſſe a Deo relictos, bonos vero confirmatos in gratia, & majori abundantia caritatis donatos: ac demum in tertio apoſtatas angelos ſempiternis ſuppliciis addictos, perſeverantes gloria beatitudinis coronatos; & conſequenter gratiæ confirmationem, vegetioremque caritatem fuiſſe adjutorium *viæ*, non neceſſarium ad perſeverandum, ſed datum, in præmium perſeverantiæ, ut facilius ad beatitudinem pervenirent? Hæc quidem rationi conſentanea ſunt; nam ſi diutius in propriæ libertatis relicti eſſent indifferentia cum ſola gratia verſatili, deficere & ipſi angeli boni potuiſſent; ideoque cadentibus aliis ſteterunt ipſi, ſed propriæ conſcii imbecillitatis, & facti aliorum, qui ruebant, timidiores exemplo, majorem gratiam poſtularunt, habuerunt, tantoque ardore dilexerunt Creatorem ſuum, ut ſtatim ei perpetuæ felicitatis copularentur conſortio. Sed de priori argumento ſatis: reliqua perſequamur.

Opp. 2. Angeli boni non poterant ſe reddere meliores, & ab aliis diſcerni ſeipſis: Atqui ſi perſeveraſſent cum ſolo adjutorio gratiæ verſatilis, ſeipſis facti fuiſſent meliores: Ergo non poterant cum ſolo adjutorio gratiæ verſatilis perſeverare. Prob. major ex Aug. eodem loco dicente: *Si autem Angeli boni fuerunt prius ſine bona voluntate, eamque in ſeipſis Deo non operante fecerunt, ergo meliores a ſeipſo, quam ab illo facti ſunt? Abſit.*

Reſp. diſt. min. Facti meliores fuiſſent ſeipſis, ideſt ſolo naturali arbitrio, & nullo adjutorio gratiæ præventi, nego: ideſt arbitrio ſuo cum gratia Conditoris in bona voluntate permanentes, concedo. Id ſolum Auguſtinus docet, bonos Angelos non feciſſe ſeſe meliores angelis malis, quoniam utrique conditi in bona voluntate, & in gratia habituali fuerunt, in qua illi non virtute arbitrii nativa, ſed gratiæ beneficio ſteterunt, quod cujus generis fuerit, an efficax, an indifferens ad Auguſtini ſcopum definire minime pertinebat. Qualecunque enim fuerit, ſemper gratia Dei effecti ſunt meliores, cum gratia fuerit bona voluntas primordio eis inſpirata, gratia illuſtratio mentis ſuperna, gratia auxilium *ſine quo* non poterant in accepta perſiſtere ſanctitate. Explicat ſemet Auguſtinus, dicens ibidem: *Neque enim Angeli ſeipſos meliores fecerunt, quàm a Deo facti ſunt, ſed in eadem bona voluntate permanſerunt, in qua primum conditi ſunt.*

Opp. 3. Pertinet etiam ad angelos dictum illud Apoſt. in 1. ad Corinth. *Quid habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?* At Auguſtinus ex eo principio demonſtrat contra Pelagianos neceſſitatem gratiæ victricis in ſtatu naturæ lapſæ: Ergo iſtiuſmodi gratia erat etiam in ſtatu innocentiæ ad perſeverandum neceſsaria. Profecto monitum Apoſtolicum etiam ad Angelos pertinere affirmat S. P. lib. XI. de Civit. Dei cap. 19.

Reſp. conc. majorem. Etenim etiam Angeli a Deo virtutem acceperunt

perunt perſeverantiæ, ſed non eodem modo, quo filii Adam; in illis enim ſupernaturalis virtus dabat ut poſſent perſeverare; in his præſtat ulterius ut actualiter perſeverent. Atque diſt. minor. Ex præfato Apoſtolico teſtimonio probat Auguſtinus contra Pelagianos neceſſitatem gratiæ victricis, ita ut neceſſitas gratiæ, prout contradiſtinguitur a donis naturalibus, eruatur inde invictiſſime, concedo: ita ut neceſſitas gratiæ victricis, quatenus a gratia indifferenti ſecernitur, ex verbis Apoſtolicis evincatur ſine ſuppoſitione vulneratæ per originale peccatum naturæ, nego. Quidquid creatura habet, deſurſum eſt, ac beneficium liberaliſſimum Largitoris, neque ullatenus gloriari illa poteſt, niſi in Domino. Si Angeli abſque ulla gratia creati eſſent, ſibique ſola naturali virtute ſanctitatem & juſtitiam comparaſſent, gloriari utique potuiſſent ſe habere quod a Domino non acceperunt; & ſi homo fractis viribus, ignarus, pugna ſenſuum ſuorum laceſſitus cum ſola gratia verſatili poſſet bonum agere; poſſet gloriari ſe infirmum debilemque tantum perficere, quantum Angeli præſtiterunt, & quantum primus homo non fecit. Itaque ex Apoſtoli textu nulla facta ſtatuum comparatione probatur neceſſitas gratiæ, prout gratia eſt donum naturæ ſuperadditum, præſcindendo an gratia iſtiuſmodi indifferens ſit, an prædeterminans, idque in unoquoque ſtatu magnum eſt argumenti pondus: at ſi circumſtantiæ ſuperaddantur infirmitatis, demonſtratur inde validioris gratiæ adminiculum, quod non ſpectat naturæ conditionem, ſed lapſum. Nequit homo ſive infirmus ſit, ſive ſanus vivere abſque alimentis, quæ Conditoris providentia miniſtrat: Si deſint hæc, neceſſe eſt moriatur: ſi quis abſque Conditoris munere ſata conderet, pararetque alimonia, ſuperbire poſſet, quod ſe propria induſtria ſervaret. Hæc ratio communis eſt tam homini infirmo, quàm ſano. At mala valetudine affectus nedum eget alimentis quæcunque ſint, ſed talibus, quibus & vita ſervari poſſit, & vires deperditæ reparentur. Aliunde repetitur neceſſitas alimentorum; aliunde talium alimentorum: prima eſt neceſſitas orta ex conditione naturæ; hæc vero neceſſitas proveniens ex contracta virium infirmitate. Hoc allato exemplo de gratiæ neceſſitate loquitur S. P. lib. de Corrept. & Grat. cap. XII. & lib. XIV. de Civ. Dei cap. 27.

Opp. 4. Debuit creatura innocens ut perſeveraret ſuppliciter orare Deum, & auxilium gratiæ humiliter poſtulare: Ergo gratiam, quæ ad actualem requiritur perſeverantiam, non habuit; cum oratio impetratoria ſit, & nihil petatur, niſi quod ab aliena liberalitate conceditur. Atque hinc eſt quod ex Orationibus Eccleſiæ probat Auguſtinus efficacis gratiæ neceſſitatem. Prob. ant. ex Libello Gelaſii adverſus Pelagianos, qui habetur Tom. IV. Conciliorum Philippi Labbei, ubi Romanus Pontifex ait: *Illa prima conditionis integritas, dum ita de ſe fidit, tanquam ipſo qui condiderat non egeret; nec de perceptis agit gra-*

gratias, quod nuſquam feciſſe memoratur, nec pro conſervandis quæ ſumpſerat poſcit auxilium, nec ad eum etiam pulſata tentatoris acceſſu devota concurrit, & conſulit, ſuæque ſe credit inter proſpera voluntati, facile ſine præſidio Creatoris patuit inſidiis deceptoris; & in prævaricationem tracta conſequenter illiciti, conditionem præfixæ mortis invenit.

Reſp. diſt. antec. Debuit creatura innocens Deum orare oratione gemitus, nego: oratione laudis, concedo. Appello orationem gemitus illam, qua petitur auxilium nondum collatum: orationem laudis, qua de accepto auxilio gratiæ Deo referuntur. Sic pauper ſtipem poſtulat gemitu dum percellitur fame: ſed accepta eleemoſyna laudat divitem miſericordem, petitque ne ſe in poſterum derelinquat. Ergo creatura innocens, quoniam originalem juſtitiam ac bonam voluntatem acceperat ex liberalitate Creatoris, tenebatur animadvertere ſe divini muneris conſervatione indigere: atque in hoc erravit magnopere Adam, & malus angelus; quod prioribus verbis ſignificat Gelaſius Papa, dicens: *Dum ita de ſe fidit, tanquam ipſo, qui condiderat, non egeret*. Tenebatur inſuper omnium donorum largitori humiles gratias rependere; nam beneficiorum oblviſci vitium eſt ingratitudinis deteſtabile: quod damnans Gelaſius ſubdit: *Nec de perceptis agit gratias, quod nuſquam feciſſe memoratur*. Tenebatur quoque pulſante tentatione orare ne divino deſtitueretur auxilio, quod, etſi preſto aderat, poterat illud Altiſſimus, qui donorum ſuorum eſt Dominus, ſubtrahere: & ideo addit Romanus Pontifex: *Nec ad eum pulſata tentatoris acceſſu devota concurrit*. Quod autem creatura innocens teneretur petere gemebunda uberius victricis gratiæ adjutorium, fruſtra Adverſarii ex verbis Gelaſii conabuntur nobis inſinuare. Perſiſtere non voluerunt Angeli & Adam, quod Dei gratiam in vacuum receperint, *nec de perceptis gratias referendo, nec ut eadem intemerata durarent, ſuppliciter implorando*, ut repetit S. Gelaſius paulo infra. Itaque ſi oraſſent oratione laudis, & imploraſſent ut accepta dona intemerata conſervarentur, abſque prædeterminante gratia perſeveraſſent. Quo argumenti genere utitur Gelaſius contra Pelagianos, quaſi diceret: Fuit neceſſaria gratia creaturæ innocenti, ergo a fortiori indiget illa homo lapſus: ſi illa ſuperbiendo, ac nimium de ſe fidens in veritate non ſtetit; quomodo nunc ſtare præſumat viribus confracta, ac vulnere ſauciata lethali? Atque argumentum iſtud eſt etiam in Auguſtini libris uſitatiſſimum. Hæc malo reſpondere, quam reponere Gelaſium diverſa ab Auguſtino ſentire.

Opp. 5. In Auguſtini libro de Cantico novo cap. 8. habetur: *Quid valeat liberum arbitrium non adjutum, in ipſo Adamo monſtratum eſt.*

Reſp. (quamvis citatum librum non eſſe Auguſtini communiter cen-

cenſeant Critici, quod neque in libris Retract. neque in indiculo Poſſidii memoretur,) id verum eſse abſque ullo gratiæ verſatilis præjudicio. Primo monſtratum eſt in Adamo cum ſola gratia indifferente hominem eſſe in manu conſilii ſui, & poſse ſive ad ignem ſive ad aquam porrigere manum; quum per efficacem gratiam Salvatoris regatur omnipotenti dextera Dei, & quamvis infirmus non tamen deficiat, neque adverſitate aliqua ſuperetur. Deinde in Adamo monſtratum eſt, arbitrium non adjutum, ſcilicet virium ſuarum confidentia Dei munera peſsumdans ac ſponte abjiciens, & ſic propriis viribus relictum, poſse tantum peccare; veluti in claudo, qui projiciat omne ſubſtentaculum & cadat, apparet non poſse baculo deſtitutum incedere. Hanc interpretationem tradit apertiſſime S. P. ſerm. XI. de Verbis Apoſtoli, dicens: *Regebat eum ipſe qui fecerat; voluit deſerere eum a quo factus eſt: permiſit Deus tanquam dicens, deſerat me & inveniat ſe, & miſeria ſua probet, quia nihil poteſt ſine me. Hoc modo ergo oſtendere voluit Deus, quid liberum arbitrium valeat ſine Deo*. Perperam igitur exponunt Thomiſtæ verba Auguſtini, quaſi in Adam monſtratum ſit, quod ſine gratia efficaci non poterat permanere: cum ibi intelligatur arbitrium nedum deſtitutum gratia efficaci, verum etiam deſerens eum a quo factus eſt, relictum propriis viribus, abjiciens munera Conditoris, fidens ſibi ipſi, & parvipendens adjutorium, ſine quo non poterat perſeverare, potuiſset tamen niſi ſuperbiendo ſibimetipſi maluiſset blandiri.

Opp. 6. In ſtatu quoque innocentiæ juxta Auguſtini placita adſtrui debet gratuita prædeſtinatio; Igitur & gratia victrix ac prædeterminans. Probatur ant. exemplo Chriſti, qui abſque ulla meritorum prævifione electus eſt: unde Auguſtinus in lib. de Prædeſt. SS. cap. XV. inquit: *Eſt etiam præclariſſimum lumen prædeſtinationis & gratiæ ipſe Salvator, ipſe mediator Dei, & hominum Chriſtus Jeſus*.

Reſp. nego ant. Oſtendimus enim ſup. capite in ſtatu innocentiæ prædeſtinationem fuiſse arbitrii mercedem, nunc vero gratiam liberationis, quod accipiendum eſt de arbitrio gratia Dei ſuffulto, & de mercede reddenda meritis gratia comparatis, ſed gratia verſatili ac propria illius ſtatus; nam merita naturalia etiam hominis integri commentitia ſunt, ut definitum eſt a Summis Pontif. Pio V. & Gregorio XIII. Ad probat. dico non eamdem eſse de Chriſto, & de ſimplici creatura rationem. Nam Chriſtus primogenitus multorum fratrum & caput prædeſtinatorum ſpectat ad Eccleſiam iſtam, quam acquiſivit ſanguine ſuo: & in unoquoque corpore eadem eſt vita capitis & membrorum, in unaquaque Eccleſia eadem gratia Capitis & Fidelium, qui ſpiritualem vitam ex eo hauriunt ac participant. Propterea cum nos efficacibus indigeamus adjutoriis, etiam Redemptori noſtro collata ſunt, non ob ejus neceſſitatem, ſed propter Eccleſiæ ſponſæ ſuæ participationem

tionem atque ornamentum. Quamquam Auguſtinus qualem gratiam habuerit Chriſtus expreſse non meminit; videtur autem talem eſse ejuſdem ſenſum verborum: Sicut Chriſtus ut eſset hominum Redemptor, & unionem haberet hypoſtaticam, nullis præcedentibus meritis creditur prædeſtinatus; ita nos ad initium fidei & ad gratiam, atque in hac perditionis maſsa etiam ad gloriam, nullo meritorum intuitu fuimus præordinati. *Sicut ergo prædeſtinatus eſt ille unus, ut caput noſtrum eſſet, ita multi prædeſtinati ſumus, ut membra ejus eſſemus. Humana hic merita conticeſcant, quæ perierunt per Adam, & regnet quæ regnat Dei gratia, per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum*: ait ibidem S. Pater.

Opp. 7. Adverſantur traditæ ſtatuum diviſioni præclariſſimi Eccleſiæ Patres: Fulgentius, qui lib. II. ad Traſimun. cap. 2. ſcribit eamdem gratiam cuſtodiſse angelum a ruina & reparaſse hominem lapſum: Gregorius, qui lib. XV. Moralium cap. XXXII. ad occulta judicia Dei, non ad merita refert, quod ex angelis aliquos ſempiterna beatitudine donaverit, alios æternis addixerit cruciatibus: univerſa demum Eccleſia, quæ vetat anathemate, ne aſſeramus bonis angelis, & primo homini, ſi ad ultimum vitæ perſeveraſset, felicitatem futuram fuiſse mercedem, non gratiam.

Reſp. Fulgentium gratiam Conditoris & gratiam Reparatoris eamdem appellaviſse non quantum ad vim effectricem, ſed quantum ad principium, & virtutem Dei omnipotentis, qui eam impertitur. Conſtat ex eodem Fulgentio, cujus hæc ſunt verba: *Una eſt in utroque gratia operata, in hoc ut ſurgeret, in illo ne caderet: in illo ne vulneraretur, in iſto ut ſanaretur: ab hoc infirmitatem repulit, hunc infirmari non ſinit. Illius eſca, iſtius medicina. Hunc autem quiſquis ſanum ſapit, Filium Dei eſse non ambigit, qui eſt virtus & ſapientia Patris, ſapientia immutabilis, virtus inſeparabilis*. Quo trahunt, quæſo, Thomiſtæ hunc locum, ex quo contra Arianos probatur Unigenitum Dei Filium, nedum hominem factum fuiſſe humani generis Salvatorem, ſed etiam, ut Virtus & Sapientia Patris eſt, ſervatorem fuiſse angelorum, & conſequenter immutabilem Deum, & Patri conſubſtantialem? Hæc ſunt egregia pro efficaci gratia teſtimonia? Si ita eſt; ſi eadem gratia quantum ad vim effectricem in utroque ſtatu requiritur, quomodo erit potentior quæ ſanat vulnera, & reprimit perduellem concupiſcentiam? Et ſi validior eſt; quomodo eſt eadem? Sed lege Fulgentium in lib. de Fide ad Petrum cap. 3. diſerte cum Auguſtino docentem angelos ſanctos non fuiſse a Deo majori gratia ſanctæ dilectionis cumulatos, niſi poſtquam aliis cadentibus ipſi propria voluntate ſteterunt.

Gregorius vero ad inſcrutabilia judicia Dei refert, non quod angeli boni ſteterint, aut mali ceciderint, ſed quod Deus noluerit iſtis igno-

ignoſcere, atque ad reſipiſcendum gratiam largiri: quod cum eſset omnipotens, poterat ſi voluiſset, & quare noluerit latet in altitudine divitiarum ſcientiæ ſuæ. Habet ſimilia S. P. Auguſtinus lib. XI. de Gen. ad lit. cap. 10. quæ perperam ad ſe trahunt Adverſarii. Quid enim ad illorum cauſſam accedet, ſi fateamur Deum potuiſse angelos deſertores convertere, & cur noluerit penes ipſum eſse, ut ſcribunt Gregorius & Auguſtinus? Id nullus ratione præditus negat: cur autem uni, non alteri donetur perſeverantia; pertinet ad inſcrutabilia judicia Dei in hoc tantum ſtatu, in quo uni miſericorditer confertur, alteri juſte denegatur; & quare huic conferatur, non illi, cum omnes in maſſa fuerint perditionis, cauſſa nulla eſt, præter Dei beneplacitum. Hæc ad illum ſtatum non pertinent, in quo perſeverare aut non perſeverare in libero erat arbitrio. Sed age, quandoquidem Magnum Gregorium laudavimus, audias illum hæc lib. V. Moral. cap. 28. ſcribentem: *Mire autem omnipotens Deus naturam ſummorum ſpirituum bonam ſed mutabilem condidit, ut & qui permanere nollent, ruerent, & qui in conditione perſiſterent, tanto in ea jam dignius, quanto ex arbitrio ſtarent; & eo majoris apud Deum meriti fierent, quo mutabilitatis ſuæ motum voluntatis ſtatione fixiſſent.* Quidnam pro ſententia noſtra deſideras manifeſtius? Porro & nos fatemur merita bonorum angelorum fuiſſe ex gratia; ſed negamus fuiſse ex gratia prædeterminante: unde quod ultimo loco opponebatur, urget Bajum, non Auguſtini diſcipulos.

Sunt quædam alia apud Hyacinthum Serry; ſed ex dictis prorſus corruunt. Accuſat nos antilogiæ, quod gratuitæ prædeſtinationis ſimus propugnatores: ſed angelos gratis prædeſtinatos quis hujus noſtræ ſententiæ aſſertor putavit unquam? Ait providentiam certam eſse infallibilitate mediorum: at quis ex nobis in hac providentia, quæ infirmos ſpectat, naturam quoque integram comprehendit? Inquit nos ſtatuere ſcientiam Dei eſse cauſsam rerum omnium: verum quis noſtrum de omni penitus ſcientia, atque de æquali in omni eventu cauſalitate id fatetur? Hæc, & ſimilia eadem exſufflantur, qua proferuntur, facilitate. Iſtius generis ſunt, quæ afferuntur ex hiſtoria Congr. de Auxiliis, in qua Molinianus Orator die 22. Novemb. 1605. curavit evertere neceſſitatem gratiæ efficacis ex lib. de Corrept. & Grat. S. Auguſtini; nam quod Jeſuita affirmaverit auxilium prædeterminans non eſse neceſsarium ex dependentia cauſsæ ſecundæ a prima, verum eſt: quod ex eo principio aſseruerit non opus eſse in hoc ſtatu auxilio prædeterminante, falſum eſt: cum ex eodem Auguſtini libro demonſtretur hujus auxilii neceſſitas ex capite infirmitatis. Quæ vero objiciunt alii Thomiſtæ ex ratione primi moventis, & indifferentiæ creaturarum, fuerunt omnia ſuperius refutata: neque opus eſt recudantur hoc capite, in quo nimis forte ob Adverſariorum meorum dignitatem lectores defatigavi.

CAPUT X.

Sit ne ſcientia futurorum contingentium, de quibus pertractatum eſt, appellanda juxta conſuetudinem Scholaſticorum Scientia Media.

PRIMO hujus libri cap. diximus ſcientiam Dei comparate ad poſſibilia appellari in Scholis ſcientiam *ſimplicis intelligentiæ*, ſeu, ut vocant aliqui, naturalem: connotative vero ad res in aliqua temporis differentia exiſtentes, *ſcientiam viſionis*. Inter res poſſibiles atque exiſtentes ſunt aliquæ, inquit Ludovicus Molina in Concordia quæſt. XXIII. art. 4., quæ non ſunt quidem abſolute futuræ, eſsent tamen, ſi aliqua poneretur conditio, V. G. ſi Tyrii ac Sidonii Chriſti virtutes ac ſigna vidiſsent, ad illum fuiſsent converſi: Si Deus in tali circumſtantia peccantem ad reſipiſcentiam vocabit, aget is certocertius pœnitentiam: quæ dicuntur futura conditionata, & a Deo certiſſime prævidentur, ut vidimus in cap. II. prop. 3. Ergo quemadmodum inter poſſibilia & abſolute futura mediant conditionata; ita inter ſcientiam *ſimplicis intelligentiæ* quæ ſpectat ad poſſibilia, & ſcientiam *viſionis* quæ refertur ad res exiſtentes & abſolute futuras, mediat ſcientia conditionatorum, quæ appellatur *ſcientia media*. Rejiciunt hanc Thomiſtæ, quod nulla res percipi poſſit futura, niſi a Deo cauſsæ ſecundæ prædeterminentur; & prædeterminatione ſuppoſita non poſſint non evenire; & conſequenter affirmant quælibet futura a Deo cognoſci per ſcientiam *viſionis*. Quod ſi quæras, quomodo dari poſſit decretum efficax ac prædeterminans, & nihilominus res non ſint abſolute futuræ; reſpondent id eſse, quoniam circa futura conditionata datur decretum efficax & abſolutum ex parte Dei, ſed conditionatum ex parte objecti.

Neque aliter ſentiunt circa decretum Scotiſtæ, ſed phyſicam prædeterminationem negant tamen, cum decretum divinum a præmotione ſejungant; nam licet antecedens, extrinſecum voluntati creatæ cenſent omnino. Noſtrates vero, qui gratiam prædeterminantem in hoc ſtatu defendunt, ſed neceſsariam non putant pro ſtatu innocentiæ, neque prædeterminationem admittunt ad opera naturalia, neque ad *materiale* peccati, in his omnibus ſcientiam mediam profitentur, eam duntaxat relegantes ab operibus ſupernaturalibus ſtatus naturæ lapſæ: de quibus poſtmodum. Quidam arbitrantur futura conditionata, neque ad ſcientiam *viſionis* pertinere, quod nullum extet de his decretum; neque ad ſcientiam *mediam*, quod iſtiuſmodi futura, non ſint diverſa a re-

a rebus poſſibilibus, niſi rationis noſtræ figmento, ac nomine tenus: ideoque ſpectent ad ſcientiam naturalem, ſive *ſimplicis intelligentiæ*. Atque hæc ſententia & Thomiſtis, & Molinianis adverſatur, & ſive prædeterminationem defendas, ſive rejicias, a vocabulo ſcientiæ *mediæ* ſemper abhorret: ut præ ceteris præſtat in Promptuario divinæ Providentiæ vir eximius, & apud Hiſpanos Auguſtinenſes celeberrimus Joſeph a Villanova. Vides, ut arbitror, ab explicatione hujuſce vocabuli *ſcientiæ mediæ* quæſtionem iſtam pendere, ideoque de nomine, non de re diſceptari. Sed meam de hac re ſententiam excipias.

Propositio I. Si accipias *ſcientiam mediam* pro certa præſcientia futurorum ordinis naturalis, ſive ſupernaturalis in ſtatu naturæ innocentis, necnon operum malorum ejuſdem ſtatus abſque ullo prædeterminante decreto, admitto vocabulum *ſcientiæ mediæ*.

Aſſentiuntur huic propoſitioni quotquot pro diverſitate auxiliorum in utroque ſtatu nobiſcum pugnant. Et prob. Neque ad opera naturalia, neque ad ſupernaturalia naturæ integræ, neque ad peccata debet admitti decretum prædeterminans: Ergo hæc non in decreto prædeterminante, ſed tantum per ſcientiam mediam præcognoſcuntur.

Propositio II. Præſcientia peccatorum in ſtatu naturæ lapſæ ſpectat ad ſcientiam *viſionis*, non ad ſcientiam, quam vocant *mediam*.

Negant id qui nobiſcum prædeterminationem ad *materiale* peccati rejiciunt, dicentes, Deus non prædefinit *materiale* peccati, ergo non prævidet peccata in decreto prædeterminante, ſed per ſcientiam *mediam*. Verum peccata non ſunt objectum *ſcientiæ mediæ*, quoniam non prædefiniuntur, ſed alio ex capite. Neceſſaria eſt in hoc ſtatu, ut actu vitentur peccata, gratia ab intrinſeco efficax: hanc Deus aliquibus elargitur, aliquibus denegat: qui hac gratia privantur, poſſunt quidem per auxilia indifferenter moventia ſeſe continere a peccatis, ſed ob prædominantem cupiditatem, niſi efficaciter adjuventur, libere in ſcelera prolabuntur. Jam vero ſic argumentor: Quod prævidetur a Deo ſub conditione inferente, non eſt objectum ſcientiæ *mediæ*, ſed ſcientiæ *viſionis*: Peccata in ſtatu naturæ lapſæ prævidentur ſub conditione inferente: Igitur non ſunt objectum ſcientiæ *mediæ*, ſed ſcientiæ *viſionis*. Negant minorem quidam ex noſtris, propterea quod denegatio gratiæ efficacis non eſt conditio inferens peccatum, cum ideo quiſquis peccet quia vult, non quia denegatur illi beneficium indebitum: & id quidem verum eſt; ſed ego non conſtituo conditionem inferentem peccatum in denegatione gratiæ efficacis; ſed illam conditionem ſtatuo in ipſa libera voluntate affecta prædominantibus cupiditatibus, & tali pondere concupiſcentiæ, ut ſola gratia victrice poſſit molliri. Quare ita minorem illam ſic probo. Peccati vulnus, veſana cupiditas, perduellis concupiſcentia eſt conditio inferens peccatum, ut ſancta delectatio, & gratia victrix eſt conditio inferens meritum,

tametſi voluntas peccat quia vult, & meretur, quia gratia illi dat velle: ſed in ſtatu naturæ lapſæ præſcientia meritorum pertinet ad ſcientiam *viſionis*, quia prævidentur ſub conditione gratiæ prædeterminantis: Ergo in ſtatu naturæ lapſæ præſcientia peccatorum ſpectat ad ſcientiam viſionis, quoniam in hoc ſtatu peccata prænoſcuntur ſub conditione voluntatis ad malum cupiditate vehementi inclinatæ, & quę libere quidem, ſed certiſſime labitur, niſi gratia prędeterminante adjuvetur.

Propositio III. Si accipiatur *ſcientia media* pro cognitione conditionatorum, quæ non ſit neque ſcientia *viſionis*, neque ſcientia *ſimplicis intelligentiæ*, neque in præſenti ſtatu, neque in ſtatu innocentiæ locum habet.

Ita Joſeph a Villanova diſp. 11. dub. x. cap. 4. & dub. xi. cap. v. & dub. xii. & probatur. Futura quæ reipſa non erunt, ſed forent aliqua poſita conditione, non ſunt futura, ſed poſſibilia: Poſſibilia ſunt objectum ſcientiæ naturalis ſive *ſimplicis intelligentiæ*: Sunt ergo objectum hujus ſcientiæ etiam futura, quæ non erunt reapſe, ſed forent hac, aut illa poſita conditione. Probatur major: S. P. Auguſtinus lib. xxvi. contra Fauſtum cap.4. ait: *Omnia quæ vere futura ſunt ſine dubio fient: ſi autem facta non fuerint, futura non erant*. Atqui futura Conditionata non erunt: Ergo non ſunt vere futura, ſed poſſibilia duntaxat.

Reſpondent Adverſarii ex hoc evinci tantummodo quod non ſint futura abſoluta, non autem quod non ſint futura conditionata. At ſic perſiſto. Futura conditionata non ſunt abſolute futura, ſed tantum dependenter a conditione: Conditio non eſt futura, ſed tantum poſſibilis: Ergo futura conditionata non ſunt futura, ſed poſſibilia. Rurſus aut ponetur illa conditio, aut ſolummodo poteſt poni: Ex quo conditio aliqua ponenda ſit actu, redditur res futura abſolute: Igitur ex eo quod poni quidem poſſit, ſed ponenda non ſit; remanet res conditionata tantum poſſibilis. Item ut tranſeat res futura de ſtatu poſſibilitatis ad ſtatum *futuritionis* non ſufficit conditio tantum poſſibilis: quomodo enim quod in ſe *futuritionem* non habet, illam poteſt rebus tribuere? Tandem in idea ac perceptione rei futuræ venit id quod aliquando erit: Conditionata aliquando non erunt; ergo nequeunt appellari vere ac proprie futura.

Thomiſtæ, qui putant cognitionem futurorum conditionatorum ſpectare ad ſcientiam *viſionis*, reſpondent eadem evadere futura per decretum abſolutum ex parte Dei, conditionatum ex parte objecti. Moliniani contra, qui arbitrantur pertinere ad ſcientiam *mediam*, inquiunt tranſire de ſtatu poſſibilitatis ad ſtatum futurorum per poteſtatem cauſſæ liberæ, cui præſto ſint omnia requiſita ad agendum, aut *tranſitu*, ut quidam dicunt, *objectivo*, ſed non reali.

Verum gratis iſta dicuntur. Ut enim omittam, quæ contra ejuſcemodi

Digitized by Google

ſcemodi decreta partim abſoluta, partim vero conditionata, quamplures opponunt; nos lib. 2. cap. 3. & hoc rurſus, in quo verſamur, cap. 1., oſtendimus decreta, aliaque divina attributa dici tantum connotative, & comparate ad objecta: quare nullum decretum ex parte objecti conditionatum poteſt excogitari, & abſolutum ex parte Dei; ſed qualecunque decretum, quum ſit aliquid connotativum, aut abſolutum, aut conditionatum eſt undequaque. Accedit, eſſe quidem in Deo decretum cauſſas liberas, & neceſſarias juxta ſingularum conditionem præmovendi; ſed liberas Deus nequaquam prædefinit, niſi in ordine ad opera ſupernaturalia hujus ſtatus, ſed præmovet tantum univerſaliter; quæ præmotio non infert certam rerum *futuritionem*, ſed complet tantum, perficitque potentiam, ut pro ſuo arbitratu prodire valeat in actum.

Minus vera eſt opinio aliorum, qui docent conditionata fieri in ſuo genere futura per poſſibilitatem cauſſæ liberæ; in qua, donec manet indifferens, nihil certo poteſt comprehendi, niſi facultas agendi vel non agendi. At hæc indifferens potentia non poteſt eſſe medium cognoſcendi aliquid, præterquam poſſibilitatem eventuum: in cauſſa quippe indifferenti, niſi aliud addatur medium, nihil, omnium conſenſione, dignoſci poteſt infallibiliter. Eſſe autem objectivum in mente Dei nihil addit rebus, niſi cognitionem illarum, prout ſunt in ſe. Quod ſi dicant aliqui extrahi futura conditionata a ſtatu poſſibilitatis per decretum quod non eſt, ſed poteſt eſſe; facile mihi erit reponere, Decretum quod poteſt eſſe, conſtituere rem poſſibilem, ſed non futuram: alias enim quæcunque poſſibilia eſſent futura conditionata, cum non repugnet horum prædefinitio ac decretum.

Habes ex dictis poſſe etiam negari ſcientiam *mediam* ab iis, qui rejiciunt prædeterminationem. Nam futura abſoluta poſſunt a Deo videri in determinatione libera voluntatis, ut diximus cap. VI., & conditionata in comprehenſione omnium poſſibilium: quarum prima eſt ſcientia *viſionis*, altera *ſimplicis intelligentiæ*. Neque his repugnant, quæ definivimus cap. II. Prop. 3. Deum conditionata prævidere ac prænunciare, ut conſtat exemplis eo loco productis: quandoquidem prævidentur per ſcientiam naturalem, & prænunciantur ſub aliqua conditione; quæ cum ſit poſſibilis, & non futura, non extrahit eventum a genere poſſibilium. Quamquam ſi abſolute conditionata futura prænuncientur, complectitur divina prædictio, præter eorum poſſibilitatem, etiam aliquid actu exiſtens. In exemplo ſit: Si David commorabitur in urbe Ceila, tradent eum cives. Duo iſtic divinæ ſcientiæ objecta occurrunt, proditio David, quæ poſſibilis eſt, & cognoſcitur per ſcientiam *ſimplicis intelligentiæ*: & pravus Ceilitarum animus, quem Deus comprehendit per ſcientiam *viſionis*.

At nonnihil ingerit difficultatis genus aliud prædictionum, quæ in

in ſacris literis occurrunt, in quibus aliquid prænunciatur, nec tamen intercedit aliqua conditio inferens, cujus cauſſa poſſint ad ſcientiam *viſionis* quodammodo pertinere. Dum enim Eliſeus Regi Iſrael ait: *Si percuſſiſſes quinquies, aut ſexies, ſive ſepties, percuſſiſſes Syriam uſque ad conſumptionem*; ut habetur lib. IV. Regum cap. XIII. 19., liquet conditionem illam percuſſionis terræ eſſe prorſus indifferentem ac diſparatam, & nullatenus cum Syriæ everſione connecti. Quare verificari nequit divinum effatum, niſi ad ſcientiam, quam dicunt *mediam*, confugiamus.

Verum etiam in his illa duo, quæ diximus, reperiuntur, ideſt, pravus affectus Regis Joas ſpectans ad ſcientiam *viſionis*, & everſio Syrorum pertinens ad *ſimplicem intelligentiam*. Mandans enim Propheta, ut Joas percuteret jaculo terram, oſtendit hoc ſigno, nequaquam Deum velle extremam Syriæ everſionem, quod Joas non declinans a peccatis Jeroboam parum fideret in virtute Domini Dei ſui. Principio enim Eliſeus ait: *Sagitta ſalutis Domini, & ſagitta ſalutis contra Syriam* demonſtrans Deum quidem ad redigendos in poteſtatem Iſraelis Syros omnes futurum fuiſſe paratum, ſi Rex Joas nullum malum feciſſet in conſpectu Domini, fidenterque pugnaſſet. Mox oſtendens diffidentiam torporemque Regis ait: *Percute jaculo terram*. At Joas leviori ictu, tribuſque tantum vicibus terram percuſſit, ſtetitque illico. Quod ſi non in eum diffidentia fractuſque animus irrepſiſſet, inceſſanter, fortiterque jaculando perſtitiſſet ad nutum ſaltem Prophetæ. Qui propterea contra Regem iratus inquit, quod ſi pluribus ictibus terram concuſſiſſet, ſubacta omnino, ac everſa eſſet Regio Syrorum. Itaque Eliſei prædictio parabola quædam fuit, qua Regis Joas redargueret inertiam, pravumque animi temperamentum: quod proinde fuit ſcientiæ *viſionis* objectum.

Præterea, ut ad principia ſua revertatur diſputatio, ſi futuram Syriæ everſionem ad naturalem rerum ordinem dixeris pertinere, fateor abſque decreto ullo prædeterminante fuiſſe præcognitam, ut priori propoſitione dictum eſt. Si vero reponenda ſit inter futura ordinis ſupernaturalis, quod Syria bello vaſtata foret in Dei cultum ac religionem captivanda; neceſſe erat, ut Regis Joas prædefinirentur actiones, eique gratia victrix daretur, qualem forte habuiſſet, niſi ſe omnibus peccatis Jeroboam coinquinaſſet; ut dicam proximo cap. XII. de habitatoribus Corozain & Bethſaidæ.

CA-

CAPUT XI.

Futura ſupernaturalis ordinis ad ſtatum naturæ lapſæ pertinentia prævidet Deus in abſoluta illorum prædeſtinatione.

Est itaque ſcientia *Media*, miſſis vocabulorum ambagibus, præſcientia futurorum independenter ab omni decreto prædeterminante: cumque plures Societatis Jeſu Theologi decretum iſtud etiam ab infirmitatis ſtatu amoveant, quod putent omne antecedens abſolutum, & neceſſarium humanam evertere libertatem, propugnant acerrime ſcientiam *mediam* contra omnes Auguſtinianos, ac Thomiſtas, qui junctis tandem dexteris contra Moliniana ſcita fœdus ineunt.

Adeo ſibi de Scientiæ *Mediæ* inventione complacuit Molina, ut in ſua Concordia membro ult., minime veritus ſit affirmare ſe omnium mortalium primum veram conciliandi cum Gratia libertatem adinveniſſe rationem, quæ latuit Auguſtinum ſummum illum divinæ gratiæ Magiſtrum, ac defenſorem. *Quæ ſi tradita fuiſſet*, inquit, *tempore Auguſtini, aut ab eo fuiſſet expoſita, itum fuiſſet obviam hæreſibus Pelagianorum & Lutheranorum, nec tam multi ex Maſſilienſibus & Gallorum Epiſcopis ad hæreſim defeciſſent*. Ipſi tamen auctori ſuo hæc ſcientia *media* viſa eſt principio ſuſpecta, timebatque editas de illa elucubrationes publici juris facere, ut ſcribit 1. p. diſp. VII. cap. 1. Herice, quod & ingenue de ſeipſo fatetur Fonſeca lib. VI. Metaphyſ. cap. 2. q. 4. At Franciſcus Suarez, ne Molinianum Commentum damnetur a veterum ſtudioſis prætextu novitatis, lib. 2. de Scientia cap. 3. ait Scientiam *mediam* ab antiquioribus Scholaſticis fuiſſe traditam ſub nomine ſcientiæ *ſimplicis*, & *viſionis*, atque pro eadem ſtare Sanctiſſimos Eccleſiæ Patres. Quamobrem in Schola Mediſtarum primum aperte dogmata Sancti Auguſtini rejici, deinde ad Molinæ ſenſa detorqueri cœperunt, quamcitius, ſi ſuperis placet, ſe tantum Auguſtini mentem aſſecutos jactitabunt.

Illud itaque extra dubium eſt Scientiam Mediam fuiſſe traditam a Semipelagianis, & ab Auguſtino improbatam; quod conſtat ex Epiſtolis SS. Proſperi & Hilarii. Nam aſſerebant Pelagiani, inquit Proſper, *tales perdi, taleſque ſalvari, quales futuros illos, ſi ad longiorem ſervarentur ætatem, ſcientia divina præviderit*, & parvulos abſque baptiſmate morte abripi, quod Deo cognitum ſit, *fuiſſe ſi diutius viverent, peccaturos*: voluiſſe etiam Chriſtum apparere, & prædicari hominibus Scientiam ſuam, *quando ſciebat, & ubi ſciebat eſſe qui in eum fuerant credituri*. Quibus victi teſtimoniis Jeſuitæ in reſcripto publicato Romæ, dum graviſſima agitaretur controverſia, hæc inge-

ingenue confeſſi ſunt: *Verum eſt quod Patres Prædicatores evulgarunt, videlicet etiam ipſos Maſſilienſes Semipelagianos hanc ſcientiam mediam docuiſſe quod bene inferunt ex illis verbis Hilarii Epiſtola ad Sanctum Auguſtinum: Cum autem dicitur eis, quare aliis vel alicui prædicetur, quod aliquando pene omnibus, ſicut nunc aliquibus prædicatum non ſit, dicunt id præſcientiæ eſſe divinæ, ut eo tempore, & ibi veritas annunciaretur, quando & ubi prænunciabatur eſſe credenda*. Idem nomine Societatis confeſſus eſt P. Cobos anno 1601. in reſponſione ad quandam Propoſitionem XIV. apud Cenſores a Sede Apoſtolica deputatos. De quibus conſule erudita ſcripta Joannis Gonzales, Thomæ de Lemos, Hyacinthi Serry, & qui omnia collegit, & Hiſtoriæ Congregationis de Auxiliis ampliſſimam ſuppeditavit materiam, Gregorii Nunnez Coronel Auguſtiniani præfatæ celeberrimæ Congregationis Conſultoris & Secretarii, cujus autographa ſervantur in Bibliotheca Angelica urbis, & in Cœnobio Montis Georgii.

Neque Pelagiani Scientiam *Mediam* adinvenere, ſed acceperunt a ſuperiorum ſæculorum hæreticis Arianis. Qui, ut refert Alexander Epiſcopus Alexandriæ in Epiſt. quæ habetur in Actis Nicænæ Synodi, & Theodoretus lib. I. Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ cap. IV., aſſerebant Chriſtum Dominum ex omnibus fuiſſe prælectum, quod Deus, *eum præſcientia & præſenſione prænoviſſet neutiquam ipſum aſpernaturum*. His reciprocam reddit echum Molina I. P. Conc. q. 23. art. IV. ut evidentiſſime demonſtrat Cardinalis Gotti Quæſt. VI. de Scient. futur. Cond. Dub. 3. §. I. & Didacus Alvarez diſp. VII. de Aux. n. X.

Hæc non ideo dicta ſunt, ut in Semipelagianis Scientiam *Mediam* damnatam eſſe quiſquam ſuſpicetur. Non ſum tali ingenio erga Theologos de Eccleſia optime meritos: neque immemor ſum eorum, quæ ſcripſi ſexto cap. præcedenti. Imo duplex oppono Mediſtas inter, ac Semipelagianos diſcrimen. Primum eſt, Semipelagianos aſſirmaviſſe initium fidei eſſe ex nobis, neque veram Chriſti gratiam ad primum conatum fideique primordia credidiſſe neceſſariam: cum Mediſtæ gratiam Chriſti, licet non prædeterminantem, etiam ad primum bonæ voluntatis motum requirant. Alterum vero eſt, quod Semipelagiani cauſſam prædeſtinationis ad gratiam contendebant eſſe illa opera parvulorum, quæ nunquam futura erant, quod Catholici defenſores Scientiæ *Mediæ* nuſquam aut ore, aut calamo tradiderunt.

Quamvis hæc vera ſint, & de Scientia *Media*, donec accedat judicium Eccleſiæ, nihil poſſimus temere definire; diſtinguenda eſt tamen in Semipelagianis duplex cauſſa, cur illam ſcientiam adſtruebant. Prima cauſſa eſt, ne videretur Deus iniquus, & perſonarum acceptator, ſi ex duobus parvulis pariter originali obnoxiis peccato unum, non alterum prædeſtinaret: quod ne ſequeretur, aſſerebant unum non alterum eligi intuitu meritorum, quæ facturi eſſent, ſi vixiſſent: id

vero

vero de prædeſtinatione ſaltem ad gratiam Moliniani non audent proferre. Secunda cauſſa eſt, ne prædeſtinatione antecedenter efficaci fatalis induceretur neceſſitas: & propter hanc cauſſam non ſolum Mediſtæ Scientiam Mediam tuentur, verum etiam in dies veteres Semipelagianorum repetunt querimonias, quod prædeſtinatione beneplaciti, & gratia victrice liberum tollatur arbitrium.

S. P. Auguſtini in hac controverſia quanti facienda ſit auctoritas, manifeſtum eſt ex decretis Pontificum, & Sanctorum Patrum teſtimoniis, qui ejus doctrinam plenis calculis probaverunt, ut dicam in Protheoria libri VI. Sed quantum ad quæſtionem hanc propius accedit, cum in Congregatione de Auxiliis ageretur, præcepit Clemens VIII. ut ad mentem Auguſtini diſcuteretur, quod is viginti annorum ſpatio pro Gratia Dei contra Pelagianos dimicaverit, & eo Duce egerit acies Catholicæ Eccleſiæ triumphum: & nihil prætermiſerit eorum, quæ ad præſentem pertinent controverſiam. Quæ in Hiſtoria Congreg. de Aux. lib. v. cap. 1. P. Meyer, ſive perſonatus cognomine Theodori Eleuterii ingenue fatetur. Atque hinc eſt, quod Scientia *Media*, ut a Molina traditur, cum repugnet Auguſtino, teſte eodem Molina Q.XXIII.Conc., etiam decreto Claudii Aquavivæ Præpoſiti Generalis ampliſſimæ Societatis Jeſu anno 1613. fuit improbata: eamque rejiciunt Azorius & Henriquez, aliique ejuſdem Societatis viri docti: ut dicam agens de Gratia efficaci. Pertinet vero ad præſens inſtitutum hanc Scientiam *Mediam* refutare, & ea reſolvere, quæ in ejus munimentum congeſſere Moliniani.

Propositio: Deus videt futura libera ordinis ſupernaturalis, quæ ſpectant ad ſtatum naturæ lapſæ, dependenter ab efficaci decreto, non per Scientiam *Mediam*.

Non iiſdem principiis nos hanc *Mediam* Scientiam depellimus, quibus utuntur Thomiſtæ, ſed hoc uno, quod & ipſi approbant, ducto ex neceſſitate gratiæ efficacis, quam in hoc ſtatu ad omne opus ſalutare credimus neceſſariam. Itaque Propoſitio hac ratione fulcitur. Eatenus præroſceret Deus futura ordinis ſupernaturalis per Scientiam *Mediam* & independenter ab omni decreto efficaci, quatenus non ſtatuiſſet hominibus lapſis conferre efficacem gratiam, ſed quamdam generalem & arbitrii pediſequam, cujus efficientia ab humana voluntate ipſam gratiam determinante penderet: Atqui Deus hominibus lapſis decrevit miſericorditer largiri gratiam victricem, ſine qua nunquam vulnerata per culpam Adæ libertas opus efficeret ſalutare: Ergo Deus prævidet futura ſupernaturalia hujus ſtatus, non per Scientiam *Mediam*, ſed in abſoluto & efficaci ſuæ voluntatis decreto. Major propoſitio certa eſt: quando enim aliquid cognoſcitur ſub conditione inferente, & ad unum determinata, certum eſt ad Scientiam *viſionis*, non ad *mediam* ſpectare: quemadmodum veritates iſtæ; Si lumen fulgeat, ſi dies eluceſcat,

ſi aperiantur feneſtræ, illuminabitur aula, ſi gravi vulnere hominis præcordia confodiantur, corruet mortuus, ſi aeris nubes valido aquilone perdantur, ceſſabunt pluviæ, & alia effata iſtiuſmodi. Efficax autem Decretum, gratia victrix, ac prædeterminans eſt conditio inferens: & conſequenter objectum aufert Scientiæ mediæ.

At minorem propoſitionem probaturi ſumus ubi de Gratia diſputabitur efficaci. Nunc quædam, ne in primo limine Candidati vacillent, accuratius poſtmodum expendenda ſubjiciam. Appellatur itaque Dei Gratia ſupernaturalis quædam vis nobis Dei liberalitate collata, unde omnes ſanctæ cogitationes, & omnes motus bonæ voluntatis proveniunt: quæ definiri poteſt verbis Auguſtini lib. 4. contra duas Epiſt. Pelagianor. cap. 5. *Gratia eſt inſpiratio dilectionis, ut cognita ſancto amore faciamus*. Hæc vero, quantum ad præſens inſtitutum attinet, abſolute efficax eſt, quando vincit ac ſuperat omnem cordis obdurationem, & facit ut faciamus præbendo vires efficaciſſimas voluntati. De qua ſane gratia inquit S. P. Aug. de Prædeſt. SS. cap. VIII. *Hæc itaque gratia, quæ occulte humanis cordibus divina largitate tribuitur, a nullo duro corde reſpuitur. Ideo quippe tribuitur, ut cordis duritia primitus auferatur*. Præſtat vero hanc appellare abſolute efficacem, quoniam tam valida delectatione trahit, ut contranitens concupiſcentia ſuperetur, & voluntas infallibiliter, libere tamen & cum indifferentia potentiæ ad oppoſitum, ſequatur vocantem; & quoniam tali gratiæ, quæ ex nolentibus volentes facit, nunquam liberum reſiſtit arbitrium. Eſt tamen aliud genus gratiæ, quæ allicit quidem quantum in ſe eſt, tribuitque poteſtatem recte ſancteque operandi, ſi tamen obex pravæ affectionis removeatur, quam placet appellare efficacem relative; quoniam hæc comparate ad varias hominum affectiones & efficax, & ſufficiens tantum nuncupatur. Nam ſi carnalis delectatio, cui humana voluntas obſtringitur, illius gratiæ delectatione prævaleat, fruſtratur hæc ſuo effectu, & redditur inefficax; & hæc eſt gratia ſufficiens, cui liberum arbitrium quamfrequenter reſiſtit. Quod ſi ſancta delectatio carnalem ſuperat concupiſcentiam, reapſe effectum ſortitur, & victrix eſt, ut dicitur ab Auguſtino. Non enim peccator minori concupiſcentiæ pondere preſſus indiget vividiſſima illa inſpiratione dilectionis, quæ a nullo duro corde reſpuitur, ſed ſatis eſt ſi talem habeat, quæ pugnantis concupiſcentiæ motus retundat. Quamobrem hanc gratiæ arbitramur eſſe Oeconomiam; ut primo homini tale collatum fuerit adjutorium, quod generali quadam delectatione integram ejus mentem alliciendo daret poſſe non peccare, poſſe non mori, poſſe bonum non deſerere; ut docet cap. XII. de Corrept. & Grat. S. P. Auguſtinus. Nunc vero gratia determinatam quoque delectationem inſpirat, quæ ſi fortis ſit admodum, & tam vivida ut quælibet cordis duritia auferatur, eſt gratia efficax abſolute: ſi non ſit tantæ vividitatis atque inten-

intenſionis pro varia affectione voluntatis, cui confertur, modo effectum conſequetur, eritque efficax, modo effectu fruſtrabitur, eritque inefficax; quamquam inſpiret ſanctam delectationem ad bonum in particulari, & ſit ex ſuis intrinſecis ſufficiens ad producendum opus ſalutare.

Ergo neceſſitatem victricis gratiæ, quæ talis ſit ſaltem comparate ad cordis noſtri duritiem, oſtendit primum divina Scriptura; quæ non ab humana voluntate, neque a divini auxilii cum ipſa voluntate temperamento, ſed ex modo operandi ejuſdem gratiæ repetit efficaciam. Hujuſmodi ſunt verba Apoſtoli ad Philippenſes II. *Deus eſt qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate*. Et Ezech. 36. *Faciam, ut in præceptis meis ambuletis, & judicia mea cuſtodiatis & operemini*. Quæ poſtrema verba exponens S. P. Auguſtinus in lib. de Grat. & lib. arbitrio cap. 16. ait: *Ille facit, ut faciamus præbendo vires efficaciſſimas voluntati*.

Idem probant Orationes Eccleſiæ, quibus non auxilium ſolum, ſine quo agere non valemus, ſed illud etiam continuo imploramus, quo actu velimus, & quod poſſumus exequamur. His enim ſupplicationibus orat Sancta Mater Eccleſia: *Fac nos, quæſumus Domine, ſemper tuis obedire mandatis*: *Fac nos amare quod præcipis*: *Quod immerito contuliſti, propitius exequaris*: *Tribue quæſumus, ut ad promiſſiones tuas ſine offenſione curramus*: *Tua medicinalis operatio tuis ſemper faciat inhærere mandatis, &c.* Hæc fruſtra a Deo peterentur, ſi mandatis inhærere, currere, exequi, amare a determinatione noſtra penderet. *Prorſus in hac re*, inquit S. P. lib. de Dono Perſev. cap. 7., *Non operoſas diſputationes expectet Eccleſia, ſed attendat quotidianas orationes ſuas. Orat ut increduli credant; Deus ergo convertit eos ad fidem: orat ut credentes perſeverent; Deus ergo donat perſeverantiam uſque in finem*.

Si vero Auguſtiniana Scripta volvamus, teſtimonia occurrent ad rem noſtram innumera. *Quæſtio, quæ inter nos agitur*, ait S. P. in Epiſt. ad Vitalem, *eſt utrum hæc gratia, quoad effectum, præcedat, an ſubſequatur hominis voluntatem; hoc eſt, ut plenius id eloquar, utrum ideo nobis detur quia volumus, an per ipſam etiam Deus efficiat, ut velimus*. Et de Corrept. & Grat. cap. XII. *Subventum eſt igitur infirmitati voluntatis humanæ, ut indeclinabiliter, & inſuperabiliter ageretur, & ideo quamvis infirma, non tamen deficeret*. At plura alibi exſcribam, & ab Adverſariorum circumventione tutabor.

Advertendum eſt interim complures Patronos Scientiæ *Mediæ* repetere gratiæ efficaciam ex eo, quod illam miſericors Deus largiatur in aliquibus circumſtantiis, in quibus prævidet humanam voluntatem ſibi vocanti & excitanti obtemperaturam: & hac ratione per Scientiam *mediam* dirigi putant abſque gratia victrice totius prædeſtinationis noſtræ

ſtræ negotium. Illam gratiam in his loci, ac temporis circumſtantiis collatam *Congruam* appellant, eamque fatentur nunquam effectu proprio fruſtrari. Hi nimirum præter ſufficiens auxilium, quod adſit omnibus, iſtud ſpeciale addunt, quo Molinianam Sententiam liniunt pigmento, & veluti arte gladiatoria nobiſcum ludunt. At perperam. Etenim S. P. Auguſtinus Hom. XXIII. inter L. docet, efficaciam gratiæ minime a circumſtantiis naturalibus eſſe petendam; ſed gratiæ donum eſſe, ſi improbis meditantibus ſcelera deeſt locus ac tempus, ſi non adeſt ſuaſor malorum, ſi præſto ſit qui ad bona opera hortetur. Hoc utique modo, vocat ille qui diſponit omnia ſuaviter, prout videt unicuique congruere: hanc gratiam, ſi lubet, *Congruam* dicamus: ſed in omnibus circumſtantiis divinam fateamur præordinationem, qua Deus pro ſuo beneplacito definivit ita vocare, & hominum voluntates allicere, ut infallibiliter ſequantur vocantem; itaut opportuna hujus, illiusve circumſtantiæ occaſio non ſit divinæ prædefinitionis cauſſa, ſed effectus. Et quod maximum eſt, in lib. de Prædeſt. SS. cap. 2. S. P. exemplo Pauli longiori oratione demonſtrat etiam in oppoſitis circumſtantiis Deum quandoque gratiam largiri: ille enim alienus a fide, *quam vaſtabat, eique vehementer averſus repente eſt ad illam gratia potentiore converſus, convertente illo, cui hoc ipſum facturo per Prophetam dictum eſt: Tu converſus vivificabis nos: ut non ſolum ex nolente fieret volens, verum etiam ex perſecutore, perſecutionem in ejus fidei, quam perſequebatur, defenſione pateretur.* Ex quibus efficacis gratiæ neceſſitas, quantum ad præſens aſſertum neceſſe eſt, comprobatur. Omnia vero, quæ hucuſque diximus ad hanc reducuntur ſynopſin. Eget homo lapſus auxilio ab intrinſeco efficaci: iſtud a decreto abſoluto atque a divino beneplacito in nos derivatur: quidquid ab hujuſmodi pendet decreto non eſt objectum Scientiæ *mediæ*: Ergo opera ſupernaturalia hominis lapſi per Scientiam mediam non præcnoſcuntur.

Addam aliqua ex Auguſtino momenta, in quibus expreſſe de futurorum agitur præſcientia. Ac primum ſit: Prævidet Deus peccatorum converſionem, & cetera opera meritoria, tanquam dona ſua, & veluti opera a ſe principaliter facienda: ſed dona ſua, & opera a ſe facienda prævidet Deus in ſua prædeſtinatione, ſive abſoluto decreto: Ergo in ſua prædeſtinatione, in ſuo decreto videt Deus converſionem peccatorum, & cetera opera meritoria. Ita S.P. lib. de Præd. SS. cap. X. *Prædeſtinatione quippe ea præſcivit, quæ fuerat ipſe facturus.* Et de Dono Perſev. cap. XVII. *Si nulla eſt prædeſtinatio quam defendimus, non præſciuntur a Deo Dei dona*: Et ibidem: *Quod ſi dantur, & ea ſe daturum eſſe præſcivit, profecto prædeſtinavit.*

Præterea Semipelagiani contendebant, ut conſtat ex Epiſt. Hilarii, præſcientiam conditionatorum independenter a divina prædeſtinatione

tione traditam quoque fuiſſe ab Auguſtino Epiſt. ad Porph. 42. n. 102. ubi ſcripſerat: *Si tantæ poteſtatis fuiſſet Pythagoras, ut ubi vellet, & quando vellet, ſua dogmata prædicaret, & ſi haberet etiam cum ea poteſtate ſummam rerum præſcientiam, nuſquam, & nunquam appareret, niſi ubi & quando ſibi homines credituros eſſe præuoſceret:* Et infra: *hoc ſolum eis brevitatis gratia in hujuſmodi quæſtionis diſputatione dicamus, tunc voluiſſe hominibus apparere Chriſtum, & apud eos prædicari doctrinam ſuam, quando ſciebat, & ubi ſciebat eſſe qui in eum fuerant credituri.* Quem locum in patrocinium ſcientiæ *mediæ* produxerunt Patres Societatis Jeſu in diſputatione XXXIII. habita coram SS. D. N. Clemente VIII., eumque ad Scientiam hanc *mediam* confirmandam validiſſimum putat Franc. Suarez lib. 1. de Gratia Prolog. 2. cap. 3. At S. P. lib. de Prædeſt. SS. cap. 9. hæc ex adverſo reſpondet: *Cernitiſne me ſine præjudicio latentis conſilii Dei aliarumque cauſſarum hoc de præſcientia Chriſti dicere voluiſſe, quod convincendæ paganorum infidelitati, qui hanc objecerant quæſtionem ſufficere videretur? Quid enim eſt verius, quam præſciviſſe Chriſtum qui, & quando, & quibus locis in eum fuerant credituri? Sed utrum prædicato ſibi Chriſto, a ſeipſis habituri eſſent fidem, an Deo donante ſumpturi, ideſt, utrum tantummodo eos præſcierit, an etiam prædeſtinaverit Deus, quærere atque differere tunc neceſſarium non putavi.* His autem docet Auguſtinus ſe utique tradidiſſe ſcientiam conditionatorum, ſed abſque præjudicio latentis conſilii Dei, ſive in prædeſtinatione ad fidem, & in propoſito voluntatis ſuæ ante mundi conſtitutionem. Quod ſcientiæ *mediæ* omnino eſt peremptorium.

Neque ullius momenti eſt, quod ait citato loco Suareſius, S. Patrem priorem ſententiam de Præſcientia Dei antecedente decretum potius confirmaſſe, dicens: *Poſſet etiam ſic dici, tunc voluiſſe hominibus apparere Chriſtum, & apud eos prædicari doctrinam ſuam, quando ſciebat, & ubi ſciebat qui electi fuerant in ipſo ante mundi conſtitutionem*, eo vel maxime quod Auguſtinus cit. Epiſt. 502. ſcribit noluiſſe Chriſtum apparere infidelibus, *quos nec verbis, nec miraculis ſuis credituros eſſe præſcivit*: quæ verba accipi non poſſunt de præſcientia conſequente decretum, cum Deus neminem eligat ad non credendum. Non, inquam, hæc dici poſſunt. Quis enim non videat ea verba. *Poſſet etiam ſic dici, &c.* complecti electionem eorum, qui prædeſtinati ſunt ante mundi conſtitutionem? Quis non percipit referenda eſſe ad ea, quæ S. P. ſcripſerat citata Epiſt. nulla tunc facta mentione prædeſtinationis, quam exorta Pelagiana hæreſi laborioſius explicare oportebat? Quis non acquieſcat, poſteaquam Auguſtinus admonuit ſe loquutum abſque præjudicio latentis conſilii Dei? Quis non miretur Suareſium non advertiſſe ea, quæ ſequuntur: *Tunc ſatis erat breviter eſſe dicendum excepta altitudine ſapientiæ & ſcientiæ Dei, & ſine præjudicio*

dicio aliarum cauſſarum? Quis non ſentiat refutari ab Auguſtino Semipelagianorum objecta, non confirmari? De infidelitate autem plurimorum, non eadem ratio eſt, ac de fide: illius cauſſa eſt ſola voluntas; hujus voluntas & gratia: de illa ſtat ſine prædeſtinatione præſcientia, in iſta prævidet Deus quidquid eſt ipſe facturus. Sed & infidelitas, ſi Deus ſubtrahat auxilium efficax, videtur abſque ulla ſcientia *media*, ut dixi cap. præc. propoſ. 2. Quapropter futilis eſt Suareſii argumentatio, & contra eum retorquetur.

Tandem S. P. Auguſtinus, cum illi a Semipelagianis objicerentur quædam teſtimonia veterum Patrum, qui operum præſcientiam independenter a prædeſtinatione, & efficaci divinæ voluntatis propoſito videbantur tradidiſſe; libro de Dono Perſev. cap. 18. reſpondet illos præſcientiæ nomine deſignaſſe prædeſtinationem: *Quid ergo*, inquit, *nos prohibet, quando apud aliquos verbi Dei Tractatores legimus Dei præſcientiam, & agitur de vocatione electorum, eamdem prædeſtinationem intelligere?* Sed præſcientia prædeſtinationi ſubnixa, non eſt illa, quam appellant ſcientiam *mediam*, hæc enim prædeſtinationem antevertit, & nullum decretum ſupponit, niſi conferendi omnibus & ſingulis gratiam verſatilem, in qua nil poteſt certo præſciri, neque diſcretio aliqua unius præ alio contineri: Igitur rejicit Auguſtinus ſcientiam conditionatorum, qualem propugnant Mediſtæ.

C A P U T XII.

Solvuntur ea, quæ obtrudunt Defenſores ſcientiæ mediæ.

PRIMO ita arguunt adverſarii. Deus prævidit futuram converſionem Tyriorum ac Sidoniorum independenter ab omni conditione inferente: Ergo vidit per ſcientiam *mediam*. Probat. antec. Math. XI. 21. ita Chriſtus increpat Corozaitas & Bethſaitas: *Væ tibi Corozain, væ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro & Sidone factæ eſſent virtutes quæ factæ ſunt in vobis, olim in cinere, & cilicio pænitentiam egiſſent.* Itaque vidit Deus futuram converſionem Tyriorum ac Sidoniorum ſub ea gratia, quam habuerunt Corozaitæ ac Bethſaitæ: Sed gratia, quam habuerunt Corozaitæ, & Bethſaitæ non fuit efficax, & conditio inferens: Ergo Deus non prævidit futuram converſionem Tyriorum ac Sidoniorum, dependenter a conditione inferente, & a decreto, auxilioque efficaci.

Reſp. nego conſequentiam: futura quippe converſio Tyriorum ac Sidoniorum, cum ſit conditionata, ſpectat, ut diximus cap. x. prop. III. ad ſcientiam *ſimplicis intelligentiæ*, qua Deus vidit poſſibilem converſionem ad fidem in Tyriis & Sidoniis, ſi apud eos facta eſſent ſigna

gna

Digitized by Google

gna ac prodigia, quæ patrata fuerant apud Corozaim & Bethſaidam. Harum autem urbium cives idcirco Chriſtus increpat, quoniam obſtinati erant, pervicaces, obdurati, & reſiſtebant Spiritui Sancto, cui Tyri ac Sidonii nulla tali obduratione obcæcati obtemperaſſent vocanti. Et hanc Judæorum obdurationem Chriſtus ſcientia *viſionis* comprehendebat. Quapropter eorùm increpatio in comparatione Tyriorum, quatenus ſpectat ad conditionatam iſtorum converſionem infert in Chriſto ſcientiam *ſimplicis intelligentiæ*, & prout ſpectat ad pervicaciam & cæcitatem Judæorum demonſtrat ſcientiam *viſionis*. Illa enim converſio erat poſſibilis: iſta obduratio exiſtens. Ad probat. ant. diſt. majorem: Vidit Deus futuram converſionem Tyriorum ac Sidoniorum ſub ea gratia, quam habuerunt Corozaitæ & Bethſaitæ, & hæc gratia in Tyriis & Sidoniis fuiſſet ab intrinſeco efficax, quæ in Corozaitis & Bethſaitis talis non fuit ob eorum duritiem, concedo: fuiſſet in utriſque tantum verſatilis, nego. Habet gratia Chriſti, quæ convertit corda hominum, gradus ſuos, & in uno eſt efficax, in altero otioſa redditur ob pervicaciam arbitrii. Quapropter credidiſſent Tyrii & Sidonii, ſi æqualia ſigna vidiſſent, quia *non erant ſic excæcati oculi, nec ſic induratum cor Tyriorum & Sidoniorum*, ſicut erant obdurati & excæcati Corozaitæ, inquit S. P. lib. de Dono Perſev. cap. 14.

Sed dices, Non erit ergo Gratia ab intrinſeco efficax, ſed tantum ex liberi arbitrii affectione, ut contendunt Moliniani.

Reſp. hanc propoſitionem falſam eſſe. Aliud eſt enim ponere impedimentum ne gratia Dei effectum ſuum ſortiatur; aliud reddere illam efficacem. Ponit utique liberum hominis arbitrium impedimenta, quibus gratia aliquando effectum ſuum non conſequitur: & hæc impedimenta ſunt peccata quæ præcedunt, pravi habitus, honorum ambitio, odii atque invidentiæ nutrimenta: quæ in ſe habebant arbitrii vitio Corozaitæ; digni proinde graviſſima increpatione, quoniam cur non crederent ipſi ponebant remoram, veluti ſplendentiſſimo Soli clauſos ſponte oculos objicientes. Vide S. Thomam in III. contra Gent. cap. 159. At cur gratia ſit efficax, cur unum diſcernat, non alterum, cur in illo omnia validiſſimo impulſu ſuperet impedimenta, trahatque renitentem hominum voluntatem, non ex nobis, ſed ex Dei munere venit. Interdum enim Deus, qui ſanat contritos corde, & erigit omnes eliſos, talem elargitur gratiam, quæ agit de omni mala cupiditate triumphum: ſed hanc, quæ ſpeciali titulo efficax dicitur, miſericordia Dei non omnibus impertitur. Communior eſt gratia alia, quæ in ſe valida quidem eſt, ſed ei, niſi adſit ſpecialis illa victrix & magna, liberum arbitrium culpabili voluntate reſiſtit. Habet in ſe virtutem ſanitatis medicamentum, neque eſt ab ægrotantis conatu morbi cura, & corporis valetudo. Si autem infirmus velit comedere quidquid appetit, aerem reſpirare malignum, ſurgere e ſtrato, ſpernere medentis conſi-

Digitized by Google

conſilium, nunquam medicinæ poterit experiri in ſe beneficium. Eſt pariformiter gratiæ efficientia a Deo, impedimentum ex nobis.

Inſurges. Si gratia ſit ab intrinſeco efficax, poterant Corozaitæ Chriſto increpanti reſpondere, ſe ideo non credere, quoniam non largiebatur illis efficax adjutorium: injuſte corripi, & nullam eſſe ſui cum Tyriis & Sidoniis comparationem: his adfuturam in hypotheſi gratiam, qua ipſi carebant, potentiorem ac victricem: deeſſe ſibi voluntatem, quæ præparatur a Domino: hanc daret, & niſi credant, corripiantur.

Hæ ſunt vetuſtiſſimæ Semipelagianorum querimoniæ; quibus tenentur quoque reſpondere qui defendunt gratiæ congruæ neceſſitatem. Etenim in horum ſententia poterant reponere Corozaitæ, ſe non vocari ad Chriſti fidem in talibus circumſtantiis, in quibus poſiti Tyrii ac Sidonii fuiſſent, ut aſſenſum præberent vocanti. Itaque recurrendum eſt ad ea quæ reſpondit S. Pater Adrumetinis, videlicet, merito corripi Corozaitas, quia fidei impedimentum, excæcatio, pervicacia, reſiſtentia non ex Deo erat, ſed ex ipſis. In hoc juſte increpari comparatione Tyriorum, quod hi minus eſſent obdurati, minus invidi, minus dediti cupiditatibus. Si ad habendam actualem fidem efficax gratia requiritur, id eſſe poſt Adæ culpam, a qua proficiſcitur humani arbitrii imbecillitas. Parare tamen Deum, qui vult omnes homines ſalvos fieri, auxilia ſingulis ſufficientia. Si adjutorium quo efficitur in nobis bona voluntas, non omnibus ex æquo conceditur, eſſe inſcrutabile Dei judicium. Is cujus vult miſeretur, & quem vult indurat: negat beneficium indebitum, exercet debitum judicium. *Tu quis es*, ait Apoſt. 5. ad Rom., *qui reſpondeas Deo?* Uno verbo: culpanda eſt in infidelitate mala hominis voluntas, laudanda in fide credentium miſericordia liberatoris. *Sed alii credunt, alii contradicunt: volunt ergo iſti credere, nolunt autem illi. Quis hoc ignorat? Quis hoc neget? Sed cum aliis præparetur, aliis non præparetur voluntas a Domino; diſcernendum eſt utique quid veniat de miſericordia ejus, quid de judicio*: ait S. P. lib. de Præd. SS. cap. VI. Addam præclariſſimam ſententiam S. Proſperi reſp. VIII. ad Excerpta Genuenſium. *Quare autem*, inquit, *hoc eis negatum fuerit, dicant, ſi poſſunt, qui calumniantur: & oſtendant cur apud eos Dominus mirabilia, quibus profutura non erant, fecerit; & apud eos, quibus erant profutura, non fecerit? Si rationem facti, & profunditatem judicii ejus penetrare non poſſumus; manifeſtiſſime tamen ſcimus, & verum eſſe quod dixit; & juſtum eſſe quod fecit, & non ſolum Tyrios & Sidonios, ſed etiam Corozaim, & Bethſaida potuiſſe converti, & fideles ex infidelibus fieri, ſi hoc in eis D minus voluiſſet operari.* Refunditur autem ab Auguſtino & Proſperoo in inſcrutabile judicium Dei, quod uni, non alteri donetur efficax gr atia; quia nulli debetur; & cum pares ſint malis meritis, qui eligitur

gitur miſericorditer liberatur: qui derelinquitur juſtiſſimo reprobatur judicio.

Ex dictis conſtat quid ſit reſpondendum ſimilibus Scripturarum divinarum teſtimoniis, V.G. 1. Regum 23. ubi Davidi quærenti, *Si viri Ceilæ tradent me in manus Saul?* ait Dominus, *Tradent*. Jeremiæ XXXVIII. 17. *Si profectus exieris ad Principes Regis Babylonis, vivet anima tua*. Matth. XXIV. 22. *Niſi breviati fuiſſent dies illi, non fieret ſalva omnis caro, &c.* Hæc enim omnia pertinent ad Scientiam *ſimplicis intelligentiæ*, quatenus noſcitur poſſibilis proditio Davidis, vita Sedeciæ, prævaricatio Juſtorum: & ad Scientiam *viſionis*, in quantum videtur conſpiratio Celeitarum, indoles principum Babylonis, infirmitas Juſtorum qui nunc ſtant, ſed in conſilio malignantium, in circumvenientium fraude, in perſecutione impiorum caderent, niſi gratia juvarentur potentiore. Vide cap. præced. prop. 3.

Conantur ſecundo Scientiam mediam comprobare auctoritatibus Auguſtini. Primo quia lib. XII. de Civit. Dei cap. 6. docet aliquos duos æqualiter affectos eſſe, & tamen unum ad impudicam voluptatem percelli, alterum in caſtitatis amore permanere: *Si aliqui duo*, inquit, *æqualiter affecti animo & corpore videant unius corporis pulchritudinem, qua viſa unus eorum ad illicita perfruendum moveatur, alter in voluntate pudica ſtabilis perſeveret: ſi eadem tentatione ambo tententur, & unus ei cedat, atque conſentiat; alter idem qui fuerat perſeveret: quid aliud apparet, niſi unum voluiſſe, alterum noluiſſe a caſtitate deficere?* Quo in loco S. P. non ad gratiam victricem, non ad prædeſtinationem, non ad divinum propoſitum, ſed ad ſolam voluntatem æqualiter affectam, eademque gratia ſuffultam tam impudicitiam refert, quàm continentiam & caſtitatem. II. In lib. de Dono Perſev. cap. 14. ſcribit: *Habere quoſdam in ipſo ingenio divinum naturaliter munus intelligentiæ, quo moveantur ad fidem, ſi congrua ſuis mentibus vel audiant verba, vel ſigna conſpiciant*. Ubi manifeſtiſſime gratiam congruam audimus commendari. III. In lib. de Spi. & lit. aperte teſtatur non omnem voluntatem noſtram ex Deo eſſe. IV. de Prædeſtinat. cap. X. ait: *Poteſt autem eſſe ſine prædeſtinatione præſcientia*: & conſequenter non omnia, quæ certiſſime Deus prævidet, fuerunt ab eo definita. V. In Expoſit. Epiſt. ad Romanos Prop. LV. *Non omnes*, inquit, *qui vocati ſunt, ſecundum propoſitum vocati ſunt: hoc enim propoſitum ad præſcientiam & prædeſtinationem pertinet; nec prædeſtinavit aliquem, niſi quem præſcivit crediturum, & ſecuturum vocationem ſuam, quos & electos dicit*. En Scientia media literis cuſa cubitalibus. VI. lib. I. ad Simplic. quæſt. 2., *Nullius*, inquit, *fruſtra miſeretur: cujus autem miſeretur, ſic eum vocat, quomodo ſcit ei congruere, ut vocantem non reſpuat*. Plura ſunt ibidem pro gratia congrua ſatis pervia legentibus.

Generalis reſponſio eſt, S. Patrem hæc & ſimilia pronunciaſſe abſque præjudicio latentis conſilii Dei, aliarumque cauſſarum, ut ipſemet Auguſtinus inimicis gratiæ Dei reſpondet lib. de Prædeſt. SS. cap. 9. Atque ſi aliquando ante Epiſcopatum Scientiam *mediam* propugnaverat; *Nondum diligenter quæſierat, nec adhuc invenerat, qualis ſit electio gratiæ*: ut profitetur lib. 1. Retractat. cap. 23. Reſp. tamen ad ſingula. Et primo quod proferunt ex lib. XII. de Civit. Dei etiam ab iis, qui gratiam congruam defendunt, ſolvendum eſt. Non ſunt enim æqualiter affecti corpore & animo, qui in diverſis poſiti ſunt loci ac temporis circumſtantiis. Deinde S. P. quærit ibidem cauſſam mali, non boni, ut apparet ex illis verbis: *Quid putamus eſſe cauſſæ, ut in illo fiat, in iſto non fiat voluntas mala?* Profecto mala voluntas habet cauſſam deficientem, & provenit a ſolo homine; ſed voluntas bona excitatur principaliter a Dei gratia. Hinc S. P. probans in libris de Civit. Dei contra Manichæos malum non eſſe a Deo, affirmat unice oriri ab hominum voluntate: ſed in libro de Dono perſev. cap. 3. diſputans contra Pelagianos de origine meriti probat conſimili exemplo non a voluntate, ſed ab inſcrutabili judicio provenire, cur ex duobus, tametſi æqualiter ſint affecti, *uni donetur perſeverantia, non alteri*. Lege in utroque loco Sanctum Doctorem.

Ad 2. conſtat ex ſupradictis habere homines in ſeipſis vim ingenii, ac naturalem indolem, & comparata etiam virtutum officia, quibus ſi congrue vocentur, vocantem non reſpuant. At naturales affectiones naturæ non diſponunt ad gratiam; id enim afferere eſt Semipelagianum, & hæreticum: ſed removent tantum gratiæ obicem & impedimentum: neque ullatenus recte operantur qui naturaliter habent divinum munus intelligentiæ, *Si Dei altiori judicio* (nota quæ ſtatim intonat Auguſtinus) *a perditionis maſſa non ſunt gratiæ prædeſtinatione diſcreti*. Atque hæc eſt gratia congrua Auguſtini, non qualem fingunt Moliniani.

Ad tertium & quartum dicendum non omnem voluntatem eſſe a Deo prædeterminante, ſi ſermo ſit de operibus naturalibus, & peccatis, quorum eſt in Deo præſcientia abſque prædeſtinatione: ſed plura de his cap. VII. præcedenti.

Quintum locum retractat S. P. lib. 1. cap. 23. affirmans ſe adhuc Presbyterum ea verba ſcripſiſſe, cum nondum ſciret etiam fidem inter munera Dei reperiri: unde vellem ab his adverſarios noſtros abſtinere, ne fateri cogantur S. Patrem Scientiam *mediam* revocaviſſe.

Ad ultimum reſpondeo quidquid Auguſtinus exornavit præfato libro 1. ad Simpl. exponendum eſſe juxta ea, quæ de hoc libro ſcribit in 2. Retract. cap. 1. dicens: *In cujus quæſtionis ſolutione laboratum eſt quidem pro libero arbitrio voluntatis humanæ: ſed vicit Dei gratia, nec niſi ad illud potuit perveniri, ut liquidiſſima veritate dixiſſe intelligatur Apoſtolus: Quis enim te diſcernit? quid autem habes, quod non acce-*

Digitized by Google

accepiſti? Deinde non ſic appellat S. P. gratiam congruam, quaſi ipſius efficacia ſita ſit in rerum circumſtantiis, & naturalium affectuum cum divinis auxiliis temperamento: ſed quod Deus omnia tali congruentia diſponat & aptet, ut ubi, & quando ſibi videtur, alliciat, trahatque indeclinabiliter hominum voluntatem. Et hoc apparet ex his quæ ſequuntur: *Cum ergo nos ea delectant, quibus proficimus ad Deum, inſpiratur hoc, & præbetur gratia Dei, non nutu noſtro, & induſtria, aut operum meritis comparatur: quia ut ſit nutus voluntatis, ut ſit induſtria ſtudii, ut ſint opera caritate ferventia, ille tribuit, ille largitur*. Quid plura? recurrit tandem maximus Gratiæ Vindex etiam hoc loco ad inſcrutabilia judicia Dei, qui cujus vult miſeretur, quem vult indurat.

Adoriuntur denique nos adverſarii depromptis a ratione argumentis: quorum primum eſt, ſcientiam *mediam* poſt innumeras oppugnantium argutationes, veluti igne probatam in Congregatione de auxiliis immunem ab omni errore emerſiſſe. Deinde per eam componi facile diſſidia, & liberum arbitrium contra Janſenianos & Calviniſtas defendi: decreta e contra prædeterminantia ex quo fuerunt intruſa fuiſſe ſciſſionum ſeminaria, & Adrumetinos, Maſſilienſes, plurimoſque viros turbaſſe pietate, ac doctrina conſpicuos. Ulterius neceſſariam eſſe ſcientiam *mediam* ut Dei voluntas dirigatur in ſuis decretis circa ſupernaturalia opera ſtatus naturæ lapſæ, cui antequam Deus conferat gratiam, qualem ei videt congruere, explorare debet quidquid poſſit humana voluntas cum adjutorio verſatili, ſi in tali rerum conſtituatur circumſtantia. Præterea nunquam in una tantum cauſſa videri effectum, qui producitur a duabus, & conſequenter bona opera, quæ efficiuntur a gratia ſimul & voluntate, non poſſe in prædeſtinatione gratiæ infallibiliter prævideri. Tandem fruſtra conari Auguſtinianos, ut gratiam victricem cum libertate componant: nam omnis ſuppoſitio antecedens, abſoluta & inimpedibilis deſtruit indifferentiam libertatis: Decreta, prædeſtinatio, gratia victrix ſunt aliquid antecedens, abſolutum, & inimpedibile; Tollunt ergo libertatis indifferentiam.

Quidam ad 1. reſpondent ſub Paulo V. jam exaratum diploma, quo prohibebatur ſententia Ludovici Molinæ, ſed ſic Deo diſponente non fuiſſe publicatum: verum ſi promulgatum non eſt, nullum ſuppeditat adverſus ſcita Molinæ argumentum. Addunt aliqui proſcriptam ſcientiam *mediam* die xv. Jul. ann. 1697. decreto Caroli Mauritii Le-Tellier Remenſium Archiepiſcopi: ſed nihil nos movere debent privata judicia contra ſtatuta Pontificum. Ergo dicimus ſcientiam *mediam* in Congreg. de Auxiliis non eſſe neque damnatam, neque improbatam; tolerari, non commendari; judicium de ea ſuſpenſum, non definitum: ſervandam inter nos caritatis viciſſitudinem, non veritatis deferendam

inquiſitionem; abſtinendum a puerili rixarum prurigine, & a critices intemperantia, non a ſectandis magni Auguſtini veſtigiis. Hæc ad primum.

Ad ſecundum vero dicimus hanc rationem adeo facilem conciliandi libertatem, cum gratia nunquam ab ortu Pelagianiſmi ad Molinam uſque ſive ab Auguſtino, ſive ab Eccleſia fuiſſe probatam: incredibile eſſe tanto annorum intervallo Chriſtianam Fidem Moliniano Magiſterio, ſi ad veritatem accederet, fuiſſe privatam: affirmandum eſſe iis, qui congrua jactant adjutoria, Deum optimum maximum revelaſſe veritatem Auguſtino pugnanti adverſus hæreticos, & conſtituto in circumſtantiis rerum graviſſimis, non Molinæ ſcribenti tranquilla pace, debellatis hæreticis, & finita cauſſa Pelagianorum. Auguſtinianam vero doctrinam turbaſſe horum hæreticorum reliquias, & proſtratorum cinerem ventilantes: conſecratam ad hæc tempora Summorum Pontificum laudibus ſplendidiſſimis: gloriæ characterem eſſe, ſi ea concitati fuerunt ingrati: flocci faciunda Launoji dicteria confoſſa a Clementis XI. vigilantiſſimis curis fulmine Vaticano. Moliniana dogmata e contra non a Semipelagianis, & glorioſis Defenſoribus libertatis refelli, ſed ab Auguſtini ac D. Thomæ catervis pugnantibus pro Chriſti gratia, pro arbitrii facultate, pro Imperturbata Patrum ſuorum traditione.

Ad tertium dico, univerſas vias Domini eſſe miſericordiam & veritatem, ſive juſtitiam & pacem. Iis dirigitur Deus in hoc miſeriarum ſtatu abſque *media* ſcientia. Videt omnes poſteros Adæ originali coinquinatos peccato, & ex una luti maſſa pro ſua poteſtate fingit ſibi vaſa honoris, & permittit coagmentari vaſa contumeliæ. Quos eligit ad honorem, trahit ad ſe omnipotentiſſima gratia, præmovet efficaciter, adjuvat infirmos, erigit eliſos, convertit rebelles: hæc eſt via miſericordiæ. Et quotquot reprobat ad contumeliam, relinquit inhiantes cupiditatibus, ſinit dari ſponte præcipites, ſpernit ſanie voluntaria confectos: hæc eſt via veritatis, & via juſtitiæ. Ut ergo omnia a fine uſque ad finem diſponat ſuaviter, ac fortiter, ſufficit ſcientia *ſimplicis intelligentiæ*, qua comprehendit quidquid ejus ſubditur poteſtati; necnon *ſcientia viſionis*, qua in poſteris Adæ cernit miſeriam, & culpam, hanc objectum juſtitiæ, illam miſericordiæ.

Ad quartum vera eſt reſponſio, in una cauſſa cognoſci effectum alterius, ſi hæc ab illa recipiat virtutem, motum, & determinationem ad actum: quod præſtat divinum adjutorium hominum voluntati. Ut poſtremam aufugias muſcipulam, faciam oppido.

CA-

Digitized by Google

CAPUT XIII.

Quonam pacto divinis prædefinitionibus libertas cohæreat humana.

EX Auguſtiniana doctrina circa prædeſtinationem & gratiam conſequi libertatis exitium querebantur olim Semipelagiani, ut conſtat ex Epiſtolis Hilarii & Proſperi: nec novum eſt, ſed in tali officina elaboratum propoſitum ultimo loco argumentum. Pro cujus ſolutione advertendum eſt, modum conciliandi cum gratia prædeterminante libertatem viſum Sanctiſſimo Protoparenti Auguſtino perdifficilem, ut fatetur lib. IV. contra Julianum cap. VIII. *Iſta quæſtio, ubi de arbitrio libertatis & Dei gratia diſputatur, ita eſt ad diſcernendum difficilis, ut quando defenditur liberum arbitrium negari Dei gratia videatur: quando autem aſſeritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri.* Habet ſimilia S. P. Epiſt. CV. & lib. de Sp. & Litera cap. 39. Hinc merito ſuſpecta nobis redditur concordia per ſcientiam *mediam*, quæ cum ſit facillima & obvia, nunquam tamen probari potuit Gratiæ Magiſtro ac Propugnatori Auguſtino. Dabo in hac re clariſſimorum Theologorum qui ſcientiam *mediam* rejiciunt non unam hujus conciliationis methodum, & quæ planior videbitur, erit nobis eligenda.

PRIMA REGULA.

Thomiſtis familiare eſt recurrere ad ſenſum *compoſitum*, ac *diviſum*, ſeu, quod idem eſt, ad potentiam *poſſibilitatis*, & potentiam *poſitionis*. Senſus horum eſt, ſalvari hominis libertatem, quoniam non poteſt quidem non agere ſuppoſita divina prædeterminatione, ſed poteſt abſolute & ſi ab ea præſcindatur. Quemadmodum dum ambulo non poſſum non moveri, at poſſum tamen deſiſtens ab exercitamento ambulationis. Hanc autem prædeterminationem ponunt ad actum, & reſpectu operationis, non quantum ſpectat ad potentiam: ſcilicet, Deus determinat E. G. actum caritatis, ſed relinquit liberam poteſtatem ad odium: in quo longe recedunt a ſententia Calvini, qui impie aſſeruit non remanere ſub efficaci decreto Dei indifferentiam ad oppoſitum, quod jure damnatum eſt a Tridentino ſeſs. VI. can. 4. Statutum eſt enim *liberum hominis arbitrium a Deo excitatum poſſe diſſentire ſi velit*. Quod non eo ſenſu definitum eſt, quaſi efficax Dei motio ad opus ſalutare non trahat: ſed quod ita trahat, ut voluntas poſſit reſiſtere, licet efficaciter præmota nunquam reſiſtat.

Ad-

Digitized by Google

Addunt aliqui diſtinguendam eſse triplicem neceſſitatem : *abſolutam*, qua aliquid ita eſt, ut non poſſit non eſſe; quo ſenſu neceſſe eſt Deum eſſe : *naturalem*, qua aliquid ita eſt, ut virtute naturali aliter ſe habere non valeat : quo ſenſu neceſſe eſt cœlum moveri : & neceſſitatem *conſequentiæ*, quo aliquid aliter ſe non poteſt habere ob rerum connexionem & cohærentiam ; quo ſenſu neceſse eſt hominem moveri dum currit.

In horum itaque Theologorum principiis negandum eſt quamcunque ſuppoſitionem antecedentem evertere libertatem : & ſi adverſarii inſurgant dicentes fieri non poſſe, ut ſtante efficaci prædeterminatione non eveniat neceſſario res præfinita ; recurrendum eſt ad traditam diſtinctionem, in ſenſu *diviſo*, & neceſſitate *abſoluta* vel *naturali*, nego : in ſenſu *compoſito*, & neceſſitate duntaxat *conſequentiæ*, concedo.

Secunda Regula.

Quidam, atque, ut arbitror, longe melius diſtinguunt inter cauſſas quæ extrinſecus movent, atque impellunt, neque illarum quas præmovent, *formam* penetrant, aut *modum* attingunt ; & inter Deum, qui nobis intimus nedum ſecundam cauſſam movet, ſed etiam efficit voluntatem, & cum libera operatione determinat quoque modum agendi contingenter. Imprimis, inquiunt, ſummam habet Deus poteſtatem inclinandi hominum corda quocunque velit, ut ſcribit Auguſtinus de Corrept. & Grat. cap. XIV. *Magis habet in poteſtate voluntates hominum, quam ipſi ſuas*. Deinde decrevit Deus quædam fieri neceſſario, & quædam libere, & quibuſdam effectibus aptavit cauſſas neceſſarias, quæ deficere non poſſunt, ex quibus effectus ex neceſſitate proveniant; quibuſdam autem aptavit cauſſas contingentes & defectibiles, ex quibus effectus eveniant contingenter ; ut ait S.Thomas I.P. q.20. art.VIII. Addunt hi Theologi contingentiam ſemper in cauſſam proximam eſſe refundendam ; *Sicut germinatio plantæ eſt contingens propter cauſſam proximam contingentem, licet motus ſolis qui eſt cauſſa prima, ſit neceſſarius* : ait idem S. Thomas I. P. q. XIV. art. 13.

Juxta horum principia dicendum eſt inferri quidem neceſſitatem ex ſuppoſitione antecedente cauſſæ extrinſecæ, quæ impellit ad actum, & ex neceſſitate cauſſæ proximæ, quæ ſubſtantia ſua ſit determinata ad unum : non vero ex ſuppoſitione cauſſæ primæ, quæ non ſolum infert actum, verum etiam naturam cauſſat, & modum attingit. Quod ſi dicas : Neceſſe eſt ut quidquid Deus prædefinivit, eveniat infallibiliter; reſpondendum eſt, etiam prædefinitum fuiſſe ut mediis liberis futurum ſit : quæ ſi neceſſario ponerentur, falleretur divina præſcientia, & fruſtraretur definitio, quum Deus præſciat ac definiat fore ut fiant libere & contingenter. Si rurſus inſiſtas, quod poſſibili poſito in actu, nullum,

nullum, ut fert commune proloquium, ſequitur inconveniens: ideoque ſi poteſt homo ſub efficaci decreto diſſentire, ſupponi poteſt quod actu diſſentiat, & fruſtretur decretum; pariter dicendum eſt, verum eſſe Scholaſticum axioma, ſi poſſibile ponatur in actu eo modo, quo poſſibile eſt: non eſt autem poſſibile, ut ponatur diſſenſus niſi ea libertate, quæ fuit a Deo præfinita. Quamobrem ſi res eſt futura, id Deus & præſcivit & definivit; & niſi futura eſſet, etiam hoc a Deo præviſum eſſet ac definitum.

Hæ duæ rationes conciliandi cum divinis prædefinitionibus humanam libertatem ſunt principiis Thomiſtarum valde affines. Quibus ſi nos uti velimus, poſſumus percommode; dummodo decreta abſoluta, gratiam victricem, prædeterminationem non adſtruamus ex capite eſſentialis dependentiæ. Arduum eſt enim percipere, quod modus ſit contingens ac liber, qui ſuapte natura poſtulat ad unum determinatum actum prædefiniri.

Tertia Regula.

Sunt ex Auguſtinianis nonnulli, qui efficacem gratiam etiam in utroque ſtatu propugnant, negant tamen eſſe prædeterminantem. Nam S. P. Auguſtinus, inquiunt, in hoc efficaciam gratiæ conſtituit, quod operetur Deus in nobis bonam voluntatem, & agat motum ejuſdem: quod illam ſtupentem ſuſcitet: quod ex indignatione transferat ad lenitatem; neque aliud eſt gratia Chriſti, quàm caritas diffuſa in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum, qui datus eſt nobis. At impoſſibile eſt hominem velle, diligere, fieri ex nolente volentem ante motum liberum voluntatis. Non ergo præcedit, inquiunt, gratia Chriſti, neque prædeterminat liberum voluntatis arbitrium. Hi propterea, negant gratiam efficacem eſſe aliquid antecedens & neceſſarium: negant præcedere actum liberum; negant conſequi ex gratia neceſſitatem operationis.

Mihi vero tam plana & expedita via, quæ nunquam Auguſtino ſuccurrit, videtur tortilis & obliqua. Diſtinguendum enim eſt inter actus voluntatis indeliberatos, & deliberatos. Gratiam efficacem eſſe ſanctam delectationem indeliberatam, a Deo excitatam in corde hominis, ultro fateor. Sed deliberatam ac volitam, de cujus libertate agimus, quis appellaverit Chriſti gratiam? quis non dixerit gratiam in voluntate ſupponere? Certo per dilectionem deliberatam meremur: & meritum ſubſequitur gratiam, quemadmodum effectus quilibet ſuam cauſſam. Igitur ſicut actus indeliberatus præcedit deliberatum, ita gratia Chriſti antecedit actum liberum voluntatis.

QUAR-

Digitized by Google

Quarta Regula.

Nonnulli, qui admittunt ſtatutum ſupra diſcrimen inter ſtatum creaturæ innocentis & per peccatum corruptæ, tenent, quod ſuppoſitio antecedens ſi neceſſaria ſit ex capite dependentiæ, & requiſita a rerum creatarum conditione & eſſentia, fortaſſis libertatem interimat: at ſi contingens ſit, accidentalis & ex capite infirmitatis, atque neceſſaria duntaxat non propter rerum eſſentiam, ſed propter ſtatus circumſtantias, non libertatem cogere, ſed ſanare. Quod ſequentibus exponunt exemplis. Concupiſcentia etiamſi pondus ſit ad malum inclinans, & adeo grave, ut Apoſtolus illam dicat legem repugnantem rationi, & captivantem in lege peccati: attamen, ut fides Criſtiana docet, vulnerat quidem libertatem, ſed non interimit, eo quod adventitia ſit, accidentalis, & præſupponat in arbitrio indifferentiam, quæ eſſentialiter conſtituit libertatem. Nam nullum accidentale, qualecunque ſit, eſſentiam rerum immutat; velut quod homo ſit albus, aut niger nullam infert eſſentiæ hominis variationem. Itaque cum decretum efficax, gratia victrix, & abſoluta prædefinitio non ſint creatæ libertati eſſentialia, ſed exigantur ob vulnus peccato Adæ contractum, non poterunt evertere libertatis naturam. Imo quemadmodum concupiſcentia, quæ ad malum inclinat minuit voluntarium, non tollit: ita gratia Chriſti, quæ bonam excitat voluntatem, arbitrium perficit, non perimit.

Rurſus divina præſcientia eſt aliquid antecedens, & nihilominus nullam infert neceſſitatem. Quare? attulimus cap. 3. cauſſam multiplicem. Sed fautores Scientiæ mediæ reſpondent præſcientiam non tollere libertatem, quia nihil ponit in rebus, & objectum ſupponit, non facit: quod univerſaliter falſum eſt, multa enim præſciuntur prædeſtinatione, & multorum ipſa præſcientia eſt cauſſa, cum Scientia Dei reſpectu plurium rerum ſit practica. Sed detur adverſariis quod ipſi contendunt. Præſcientia, quæ ſupponit objectum & non facit, non infert neceſſitatem: Ergo neque neceſſitatem infert prædeſtinatio accidentalis, quæ præſupponit arbitrium in ſua eſſentiali conſtitutum indifferentia. Simile quidpiam proferre poſſumus ex gratia congrua, quæ antecedit actum, & infallibiliter ſortitur effectum; nec tamen officit libertati, quoniam ſupponit arbitrium in ſua eſſentiali indifferentia.

Præterea explicatur hæc Sententia ſingulari quadam opinione Suareſii. Diſputatur a Theologis de Chriſti libertate ſuppoſito præcepto Patris. Thomaſſinus docet fuiſſe tantummodo liberum libertate a coactione, ſive lubentiæ. Maurus cenſet non fuiſſe liberum ad tranſgredienda præcepta, ſed ſolum ad illa adimplenda per hunc actum, vel alium. Quamplures affirmant non fuiſſe illi impoſitum præceptum rigoroſum. Multi dicunt fuiſſe liberum non quantum ſpectat ad ſubſtantiam

tiam mortis, ſed quatenus pertinet ad circumſtantias. Quid Suareſius? Is Tom. I. in II. P. diſt. XXXVII. ſect. 3. ait poſſe voluntatem Chriſti conſiderari dupliciter: I. ut voluntas creata eſt. II. ut unita Perſonæ divinæ ipſam regenti; ſalvari autem in Chriſto libertatem propterea, quod licet peccare non poſſit humana Chriſti voluntas quatenus unita Verbo, poteſt tamen ſecundum ſe inſpecta; non enim unio cum Verbo ad humanæ voluntatis eſſentiam pertinet. *Voluntas*, inquit, *Chriſti ſecundum ſe poteſt dici potentia peccandi, ſeu capax peccati, non tamen ut eſt voluntas Chriſti, quia jam componitur cum illa voluntate conjunctio cum potentia divina*. Bene habet. Quomodo ſalvatur libertas in Chriſto, quia ejus voluntas ſecundum ſe eſt eſſentialiter capax peccati, quamvis peccare non valeat prout unita perſonæ Verbi: ſalvatur pariter libertas in voluntate noſtra ex quo eſſentialiter ſit indifferens, licet prædeterminetur accidentaliter, exigente gratiam indeclinabilem ſauciata liberi arbitrii natura.

Itaque ex dictis ita difficultatem reſolvunt: Suppoſitio antecedens, & inimpedibilis tollit libertatem ſi eſſentialis ſit, & exigita titulo dependentiæ, tranſeat: ſi accidentalis ſit, & requiſita ex capite infirmitatis, nego.

Si dicas: Ad veram libertatem in ſtatu naturæ lapſæ requiritur non ſolum libertas a coactione, verum etiam libertas a neceſſitate; eſt enim contraria propoſitio damnata in Janſenio: Atqui ex antecedenti neceſſario, quamvis accidentali, tollitur libertas a neceſſitate: Ergo, &c. Reſpondent diſt. majorem. Requiritur libertas a neceſſitate eſſentiali, concedo: a neceſſitate accidentali, nego. Exiſtimavit Janſenius libertatis eſſentiam conſtitui per ſolam immunitatem a coactione, offendens plura in Auguſtino teſtimonia, quibus non ſemel arbitrii libertas per lubentiam & ſpontaneitatem deſcribitur. At aliter Auguſtinus loquitur de libero arbitrio diſputans contra Stoicos Fati aſſertores, & contra Manichæos facientes Deum auctorem peccati; aliter contra Pelagianos inimicos prædeſtinationis & gratiæ. Agenti enim contra Manichæos & Gentiles Philoſophos, ſat erat aſſerere malam voluntatem eſſe ex nobis, neque ad hanc arbitrium cogi aliqua conſtitutione fatali. At contra Pelagium diſputanti neceſſe fuit demonſtrare humanam voluntatem præveniri gratiæ muneribus eo majoris efficientiæ, quo ſanandum eſt vulnus arbitrii, & regenda validis præſidiis infirmitas. Hæc Janſenius, quamquam in Auguſtiniana lectione aliquandiu verſatus, ſub inverſuſque permiſcens, agens de Gratia definitionem arbitrii contra Stoicos traditam unice uſurpavit. Illud liberrime patrari dixit, quod non ſit coacte, etiamſi eveniat neceſſitate aliqua eſſentiali. Aſſeruit proinde amorem Beatorum in patria eſſe undequaque liberum, quia amant ſummum bonum voluptate ac lubentia; cum tamen neceſſarius ſit neceſſitate eſſentiali, neque relinquat potentiam ad oppoſitum.

Quinta Regula.

Doctrinam nuper traditam, quod Theologorum illorum pace dixerim, verbo tenus, non re a Janſeniano errore diſcrepare arbitramur. Quippe Janſenius non adeo deſipuit, ut crederet beatitudinem eſſe homini eſſentialem, quinimo in beatis veram libertatem, eamdemque ac in viatoribus gratia præventis aſſeruit, propterea quod, ut gratia victrix, ita Dei viſio ad creaturæ rationalis eſſentiam non ſpectat. Et quidem toto libro III. de Statu naturæ lapſæ nititur Janſenius monſtrare victam vitio naturam libertate carere propter ignorantiam & concupiſcentiam, quæ humanam voluntatem captivant in lege peccati, & carnalibus deſideriis obſtringunt: veram autem libertatem reſtitui per gratiam liberantem, & liberum facientem; & tam concupiſcentiam, quam gratiam ita dominari, ut ablata indifferentia ad bonum, & malum agendi inducant neceſſitatem. Ut ergo concupiſcentia non eſt natura, ſed vitium, & gratia non eſt homini lapſo perfectio eſſentialis, ſed donum, ita per Janſenium, peccandi neceſſitas & dominatus concupiſcentiæ accidentalis eſt, quomodo & accidentalis neceſſitas recte agendi quam infert gratia liberatrix. Tantummodo in ſenſu Janſenii ſub dominatu concupiſcentiæ, aut gratiæ conſiſtit libertas a coactione, quoniam homo peccat culpabili cupiditate, & recte agit victrici delectatione: neque cogit arbitrium cupiditas, vel delectatio. Hæc eſt perverſa doctrina Janſenii: quare non video quo jure Theologi quidam affirment Janſenium neceſſitatem eſſentialem, non accidentalem aſſerere, & hoc inani præſidio ſtudeant gratiam cum Dei prædeterminatione componere. Quartam ergo regulam reprobo ſubſtituta ſequenti, quæ eſt Janſenianis principiis oppoſita.

Igitur creatura rationalis duabus facultatibus prædita eſt, intellectu, & voluntate: intellectus objectum eſt verum, & objectum voluntatis eſt bonum. Mens non eſt indifferens ad verum in communi, quia non poteſt cognoſcere quod non eſt verum; neque voluntas eſt indifferens ad bonum in communi, quia non poteſt amare quod non eſt bonum. Ergo ad verum in communi naturaliter determinatus eſt intellectus, & ad bonum in communi eſt naturaliter determinata voluntas. Non ita res ſe habet circa hoc particulare verum, & circa hoc particulare bonum. Si hoc particulare verum ſit per ſe evidenter clarum, nec videatur per aliud, cujuſmodi ſunt veritates, quæ appellantur prima principia, E. G. omne totum majus eſt ſua parte, in quibus nulla intereſſe poteſt ſpecies falſi, naturaliter intellectus determinatur ad aſſentiendum, nec remanet libertas & indifferentia judicii. Si autem hoc particulare verum non ſit per ſe evidenter notum, & videatur per aliud, cujuſmodi ſunt veritates, quibus permiſceri poteſt ſpecies falſi, E. G. hæc propoſitio, Sol circa terram movetur, poteſt mens aſſentiri, vel diſſen-

diſſentiri, & ſive aſſentiatur, ſive non, remanet ſemper indifferentia judicii ac vera libertas. Pariter ſi hoc particulare bonum ita proponatur voluntati, ut non poſſit apprehendi ſub ſpecie mali, & ſit per ſe, evidenter, & omnimode bonum, ut Deus viſus per lumen gloriæ facie ad faciem, voluntas in hoc bonum tendit eadem neceſſitate, qua fertur in bonum in communi, in quo nequit apprehendi aliqua ratio mali, & conſequenter non remanet in voluntate vera indifferentia ac libertas: at ſi hoc particulare bonum non proponatur, ut omnimode bonum, neque evidenter & tale apprehendatur, uti in hac vita fides, caritas, martyrium, quæ ita voluntati proponuntur, ut ea poſſit fugere & nolle, cum poſſit intellectus apprehendere, & proponere aliquam ſpeciem mali in mundi contemptu, in ſui abnegatione, in mortis ſupplicio; tunc quidem remanet in voluntate vera libertas, vera indifferentia, & vera potentia ad oppoſitum.

Ex quibus infertur primo contra Janſenium, Beatos cum Deum videant intuitive, non eſſe in amore beatifico liberos, cum ad amandum Deum clare viſum ſint naturaliter determinati: unde S. Thomas I. p. q. LX. art. V. ait: *Cum in Deo ſit unum & idem ejus ſubſtantia, & bonum commune, omnes qui vident ipſam Dei eſſentiam, eodem motu dilectionis moventur in ipſam Dei eſſentiam, prout eſt ab aliis diſtincta, & ſecundum quod eſt quoddam bonum commune. Et quia in quantum eſt bonum commune naturaliter amatur ab omnibus, impoſſibile eſt, quin diligant ipſum.* Sequitur ſecundo, quandiu in hac mortali vita degemus, poſſe Deum libere odio haberi; quia licet per ideam ſummi boni, & ex rebus aſpectabilibus illum cognoſcamus exiſtere; tamen per plures effectus apprehenditur ſub quadam ſpecie, qua inordinatæ voluntati proponitur tanquam malum, E. G. tanquam prohibens peccata, & pœnam infligens: quod expreſſis terminis docet idem Sanctus Thomas. II. 2. quæſt. XXXIV. art. I. in corpore. Sequitur tertio non ideo concupiſcentiam non evertere libertatem, quia accidit ex Adæ peccato, & eſſentia humani arbitrii pravam inclinationem non exigit, ut fatetur quoque Janſenius hac eadem ratione adſtruens veram peccandi libertatem in damnatis ac dæmonibus: Sed quia concupiſcentia non ita flectit ad malum, ut non poſſit proponi voluntati aliquod bonum illi contrarium, quod concupiſcitur. Sequitur quarto gratiam prædeterminantem & victricem ſtare cum libertate, non quod neceſſaria ſit duntaxat titulo infirmitatis, ſed quia ita mentem illuſtrat, & voluntatem incendit, ut excitari poſſint contrariæ cogitationes & affectus: veluti quando Martyr per efficacem gratiam determinatur ad mortem ſubeundam, poteſt timere mortem ipſam & formidare ſupplicia. Sequitur ultimo tolli veram libertatem a neceſſitate etiam per determinationem accidentalem, ſi talis ſit ut non relinquat potentiam ad oppoſitum; quomodo vincula licet adventitia & accidentalia tollunt libertatem a

 coa-

coactione, ſi tam vehementer conſtringant, ut non remaneat aliqua poteſtas arctiſſimos nodos ſolvendi. Sed hæc alibi accuratius.

Sexta Regula.

Poſtrema regula conciliandi cum divinis præfinitionibus libertatem eſt, quam plurimi probant Recentiores: qui docent efficaciam gratiæ non conſiſtere in mortua aliqua qualitate phyſice prædeterminante, ſed in blanda intimaque delectatione, quæ ſuperat determinatione morali omnem adverſam cupiditatem. Atque hi putant ſe facile nodum ſolvere, dicentes indifferentiam phyſicam non tolli niſi prædeterminatione phyſica, & recte componi cum prædeterminatione morali. Utuntur idoneis quibuſdam exemplis. Dum (inquiunt) vir compos ſui amore tenetur propriæ vitæ ſervandæ, nunquam in ſe convertet gladium, nunquam bibet ſponte venenum, nunquam ex præalta turri deſiliet; quod phyſicæ tamen poteſt, & faciet reipſa ſi naturali rationis lumine deſtituatur. Quis etiam, (addunt) dixerit diſertiſſimum oratorem cogere illos quibus, verbis, ac propoſitis rerum agendarum exemplis ita alicujus rei deſcribit utilitatem, ut non valeant abjicere exhortationes? Ita non cogit, neque affert neceſſitatem Chriſti gratia, quæ efficaciter præmovet blanda, ſuavique caritatis delectatione.

Tria ſunt, ut opinor, in hac regula: unum aperte falſum, unum verum, unum dubium. Verum eſt, gratiam in mentis illuminatione, & ſancta delectatione conſiſtere, ut ex noſtris docent Cardinalis Noriſius, Auguſtinus Burgenſis, Baſilius Poncius, Manſo, aliique plurimi; necnon Macedo, Lauria, Iſambertus, Habert, Gradin, & infiniti propemodum, quibus nec diſſentit Hyacinthus Serry in ſuo D. Thoma conciliato; quamquam communior ſit Thomiſtarum ſententia gratiæ naturam ſitam eſſe in qualitate, quæ hanc illuminationem & ſanctam delectationem præcedit. Sed hæc quæſtio alibi pertractabitur. Falſum eſt autem hanc illuminationem, & delectationem moraliter, & non phyſice prædeterminare liberum hominis arbitrium; illa enim cæleſtis illuminatio & caſta dilectio, non allicit duntaxat ſuadetque, veluti dum nuces oſtendis puero, & trahis illum, ſed vere ac proprie efficit ut faciamus: quare exemplum oratoris non eſt ad rem; & vereor quin iſtud nimis arrideat Pelagianis, qui minime negant gratiam trahentem voluntatem ſola propoſitione objecti. Dubium tandem in hac ſententia remanet, quomodo hæc prædeterminans delectatio libertatem non tollat; ideoque recurrendum eſt ad regulam præcedentem: quam confirmat ipſum exemplum hominis deliri occidentis ſeipſum; qui non peccat, propterea quod mente captus, & nullius conſilii, caret indifferentia judicii: & ex adverſo homo ſanæ mentis ſub determinatione naturalis amoris libere ſervat propriam vitam, quoniam cum

tali

tali amore ſtat judicii indifferentia, ea nempe, quæ apprehendere poteſt in ipſamet vitæ propriæ conſervatione aliquam ſpeciem mali.

Sed quoniam ad cupiditatem & delectationem recurrunt etiam Janſeniani, ut ſententiam hæreticam Sanctorum verbis incruſtatam reddant quodammodo ſpecioſam: obſervandum eſt liberum arbitrium comparari aliquando a SS. Patribus ſtateræ, quæ hinc, indeque ab impoſito pondere flectitur: unde ab Auguſtino in lib. de Spiritu, & litera definitur cap. 33. *Media illa vis, quæ vel intendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem poteſt*. Trahit autem ſua quemque voluptas, & pondus animæ eſt ejus amor; ideoque media illa vis inclinatur in bonum delectatione juſtitiæ, in malum vero perverſa flectitur cupiditate. Ergo Janſeniani in hoc turpiſſime errant, quod liberum arbitrium, quaſi mortua eſſet bilanx, non vis, ſeu activa facultas, poſitum inter cupiditatis & gratiæ æqualia pondera opinentur nihil poſſe operari, ita ut neceſſario agat quod amplius delectat, uti ſtatera a graviori pondere neceſſitate dejicitur; ut ſcribit lib. IV. de Grat. Chriſti cap. 9. malus Auguſtini Interpres Janſenius. Hæc profecto ſententia hæretica eſt; non enim liberum arbitrium eſt indifferens ad inſtar ſtateræ: non eſt potentia paſſiva, ſed activa; neque poſt Adæ lapſum periit, & eſt titulus ſine re, ſed vivit adhuc, agit, & dum trahitur ſive concupiſcentia, ſive ſancta delectatione, habet indifferentiam potentiæ a nobis ſuperiori Regula expoſitam. Quapropter æquilibrium Janſenianum, ſive æqualem, alternamque concupiſcentiæ & gratiæ pugnam, quæ ſopiri non poteſt, niſi altera alteram ſuperet delectando, eoque, ut Janſenius inquit, totum vergat pondus, nec non comparationem ſtateræ, quam alio plane ſenſu, & ad ſignificandam liberi arbitrii indifferentiam activam Patres tradiderunt, perinde ac Calvini dogma rejicimus & damnamus. Neque tamen admittere poſſumus æquilibrium aliud virium arbitrii, quaſi tantum valeat ad peccandum, quantum ad non peccandum æqua penitus lance: ſed firmiter confitemur illud invalidum eſſe, donec per gratiam Chriſti ſanentur omnes languores animæ, ut Epiſt. 186. ad Paulinum docet S. Pater. Unde qui tale æquilibrium propugnant, *Videntur eſſe peccati originalis obliti*, inquiunt graviſſimi Theologi Ludovicus Gotti de Grat. Actuali q.2.dub.5. §. 3. & Benitez diſp. 111. dub. 1. cap. 1. ambo ex claro S. Dominici Ordine, & Angelici Doctoris magna Schola.

His, quantum vires ingenii mei poterant, explicatis, quintam Regulam ceteris præfero, & hujus ope reliquas ad Catholicum ſenſum, in quo ab Auctoribus ſuis traduntur, exiſtimo revocandas. Itaque affirmo ſub efficaci gratia, in ſenſu compoſito ac diviſo Thomiſtarum priori regula explanato, manere veram indifferentiam potentiæ cum determinatione actus, quoniam perſeverat cum tali determinatione indifferentia judicii. Idem affero de modo illo intrinſeco contingenter ope-

operandi, quem modum ſuprema cauſſa in inferioribus attingit, ut dixi ſecunda regula. Hoc idem de prædeterminante gratia, cujus neceſſitas repetitur ex hominum infirmitate. Idem pariter de ſancta delectatione, in qua Chriſti gratiam collocandam eſſe fatemur. Ex quibus etiam apparet, cur tam ſenſus compoſitus & diviſus Thomiſtarum, quàm aliæ omnes regulæ locum non habeant in viſione beatifica; quod ſcilicet non remaneat potentia ad oppoſitum, ubi ſummum bonum ita videtur, ut nequeat in eo apprehendi ſpecies aliqua mali. Atque hæc eſt ratio conciliandi decreta abſoluta, gratiam, ac prædeſtinationem Dei cum libertate humana, abſque ulla Scientia media. In quibus ſi nondum lectores acquieſcant, oro, ut animadvertant, quod principio monui, hanc perdifficilem eſſe quæſtionem. Ego enim in exitu libri ſum, ubi cum Auguſtino de Spiritu & lit. cap. xxxiv. tantum dixero: *Cui reſponſio iſta diſplicet, quærat doctiores, ſed caveat ne inveniat præſumptiores.*

DE THEOLOGICIS
DISCIPLINIS
LIBER QUINTUS

In quo diſſeritur cur Dei voluntas dicatur ab Apoſtolo bona, beneplacens & perfecta.

PROPOSITUM eſt hoc libro de divina Voluntate diſſerere: de qua pertractatis iis, quæ ad prædefinitiones ſecundarum cauſſarum ſpectant, & quæ potiſſimum in hoc argumento ingenia exercent Scholaſticorum, minus prolixa ſupereſt diſputatio. Ergo videndum primo quomodo hæc Dei voluntas ſit *bona ac beneplacens*, ideſt, non delectetur morte peccatoris, neque ulla ſint opera manuum ſuarum, quæ deſpiciat, & in quibus perpeti providoque regimine ordinem rectum fixumque non ſervet. De *perfectione* quoque Voluntatis, quæ eſt perſiſtens cum immutabilitate libertas, agendum erit. Atque ita fiet, ut paucis liber iſte abſolvatur: nam de divino erga electos beneplacito, in libro, qui ad iſtum conſequetur, paullo operoſior inſtituenda erit diſſertatio.

CA-

Digitized by Google

CAPUT I.

An divinum beneplacitum erga ſingulorum hominum ſalutem verſetur.

DARI in Deo Voluntatem conſtat Theologorum omnium conſenſione: non enim hanc negare poteſt, quiſquis cœleſtem Patrem quotidie orat, dicens: *Fiat voluntas tua*: aut eumdem cum Pſalmiſta adloquitur, Pſ. 113. v. 10. *Super miſericordia tua & veritate tua: nequando dicant Gentes: Ubi eſt Deus eorum? Deus autem noſter in cœlo, omnia quæcunque voluit, fecit.* Conſequitur autem voluntas natura ſua intellectionem: neque aliud eſt quam in aliquod objectum conjuncta cum perceptione propenſio. Quiſquis ergo ſubſtantiam abſque voluntatis potentia perſiſtentem excogitet, is non Deum percipiet, ſed rem corpoream ſpiritu ac ratione carentem. Ex his vero, quæ diximus de divina ſimplicitate compertum eſt Dei ſubſtantiam, intelligentiam, ac voluntatem nullatenus ab invicem diſcrepare, diverſamque cum nominum, tum idearum ſortiri rationem, cum ad plures terminos comparantur. Quod enim de ſapientia dictum eſt ſupra, debemus affirmare, ut ſcribit Auguſtiuus in v. de Trinitate cap. x. *De omnibus omnino, quæ de Deo poſſunt pronunciari.*

Quoniam ergo voluntas dicitur comparative ad bonum, atque ipſamet Dei ſubſtantia bonum eſt per ſe ſubſiſtens, & per ſe diligendum, cetera vero omnia bona ſunt quadam participatione ac dependentia: certum omnino eſt ſolam bonitatem divinam eſſe voluntatis Dei objectum *terminativum* ac *motivum*, & bonitatem creaturarum objectum, ut vocant, *terminativum materiale*, atque *ſecundarium*. Quæ cum ſola vocabulorum explicatione facillime intelligantur; ſufficit præfatas dictiones enunciaviſſe.

Ex diverſo quoque reſpectu varia emerſit in Scholis divinæ voluntatis partitio. Alia enim eſt voluntas *ſigni*, alia *beneplaciti*: illa eſt manifeſtatio aut declaratio exterior, qua Deus nobis ſignificat ſe aliquid velle; hæc vero eſt ipſamet interior volitio aliquid tanquam ſibi gratum decernens. Porro ſigna voluntatis divinæ ſunt præceptum aliquid jubens, aut prohibens, conſilium, permiſſio, & operatio. Hanc voluntatem improprie & metaphorice dici eſt manifeſtum; nam voluntas eſt actus immanens, ſignum vero externa manifeſtatio. Quemadmodum ergo exterior pronunciatio verborum non eſt intima mentis contemplatio, ſed ſignum ejuſdem, ita præceptum, divinumque conſilium ſunt duntaxat interioris voluntatis ſignificationes, non ipſamet latens atque interna volitio. Signa vero, quæ nobis Deus exhibet, cum falſa nequeant eſſe, ſemper internam aliquam voluntatem ſuppo-

Digitized by Google

ſupponunt: at non ſemper illam, quam nos ex primo ſigni contuitu poſſumus conjicere. Ita cum Deus præcepit Abrahamo immolationem Iſaac, apparebat hoc ſigno velle Deum mortem ipſius, ſed intendebat ſolummodo experiri fidem & obedientiam Abrahami, & promiſſi Reparatoris atque Unigeniti ſui præſignare crucifixionem. Ita permiſſiones peccatorum latentis alicujus conſilii certiſſima ſigna ſunt, ſed nunquam mortis atque interitus peccatoris, quum velit miſericordiſſimus pater, ut convertatur & vivat. Eapropter cum docent Theologi voluntatem *ſigni* ſæpenumero non impleri, hoc ſenſu debent intelligi, quod non ſemper ea complentur, quæ nos arbitramur hiſce ſignis ſubeſſe: ſed aliquando alia eveniunt longe præſtantiora; quorum cauſſa Deus præſcius futurorum præcedentia ſigna præmiſerat. Atque hæc de voluntate, quam *ſigni* appellant.

At voluntatem beneplaciti, de qua exquiſitior habenda eſt diſceptatio, dividunt Theologi in *antecedentem*, & *conſequentem*. Fautores Scientiæ mediæ voluntatem antecedentem illam dicunt, quæ antecedit voluntatis humanæ conſenſum, ejuſque præſcientiam: conſequentem e contra, quæ talem conſenſum conſequitur. At nos, qui totis lacertis contendimus dari abſolutam voluntatem aliquos ſalvandi ante præviſa merita, & independenter a voluntatis humanæ præviſione, non poſſumus in hoc ſtatu illam probare ſententiam, neque futurum credere bonæ voluntatis actum aliquem, ante divinum liberaliſſimum beneplacitum, quo præparetur ipſa bona voluntas a Domino. Itaque voluntatem antecedentem Thomiſtæ illam dicunt, quæ connotat homines ſecundum ſe ſpectatos, ut conditos ad imaginem ac ſimilitudinem Dei, & pretio paſſionis Chriſti redemptos: & voluntatem conſequentem illam, quæ comparatur ad creaturas rationales in certis conſtitutas circumſtantiis, quibus ſpectatis vult Deus aliquid ſimpliciter & abſolute. Quemadmodum ergo juſtiſſimus princeps vult omnium civium ac totius Reipublicæ incolumitatem ac vitam, & mercator mercimoniorum ſuorum conſervationem; & ille tamen furem & homicidam damnat mortis, is vero tempeſtate jactatus arcas merceſque projicit in mare: ita Deus quemque ad ſalutem invitat, & tota die expandit manus ſuas ad populum contradicentem, ut omnes ad illum accedant, capiantque hæreditatem ſalutis; ſed quoſdam ſceleribus inquinatos, propter gloriam juſtitiæ ſuæ, rejicit, reprobatque. Quibus exemplis utitur D. Thomas 1. p. q. XIX. art. 6.

Nos, non repudiata hac Thomiſtarum doctrina, cum ſit hæc duplex hominum conſideratio, ſecundum ſe, & in genere, atque in certis quibuſdam circumſtantiis, diſtinctio rationis noſtræ, cumque vere ac proprie, & præciſa etiam conſideratione mentis humanæ Deus ſincere voluntate antecedenti velit omnium hominum ſalutem, duo alia connotata paullulum diverſa ſpectamus, unde ſumitur duplicis vo-

luntatis, antecedentis & conſequentis diſtinctio. Attendendus eſt ergo ordo a Deo impoſitus, in quo omnes homines tam juſti, quam impii, donec vivunt, in via, qua ad ſalutem pervenire poſſunt, collocantur; omnes jus habent accedendi ad Eccleſiam, petendi Sacramenta, & obtinendi gratiam, quam hæc efficiunt: omnibus prædicatum eſt Evangelium, exhibita miſericordia, præparata divinorum beneficiorum munera: pro omnibus Chriſtus abunde comulateque ſatisfecit, & pretium redemptionis exhibuit, *non ſolum pro peccatoribus paſſus* (ut ait Cathech. Rom. p. p. cap. 5. n. 11.) *ſed etiam pro illis, qui pœnarum omnium, quas pertulit, auctores, & miniſtri fuerunt*. Hujus ordinis impoſitio eſt objectum voluntatis antecedentis; unde Janſeniani, aliique hæretici, qui affirmant neque Eccleſiam pro omnibus inſtitutam eſſe, neque pro omnibus oblatam paſſionem Chriſti, neque pro omnibus ſatisfactum, nefarie impieque negant Deum velle omnium ſalutem antecedenti voluntate. Deinde attendendum eſt hujus impoſiti ordinis complementum & executio, qua hominum plurimi perducuntur ad ſalutis terminum, accipiunt donum perſeverantiæ, percipiuntque reapſe fructus paſſionis Chriſti: de quibus præfatus Cathechiſmus Rom. P. 2. cap. 4. n. 24. inquit: *Si vero fructum, quem homines ex eo perceperint cogitemus, non ad omnes, ſed ad multos tantum eam utilitatem pervenire facile intelligemus*. Atque ſecundum hanc poſtremam rationem non pro univerſis, ſed pro multis ſuum fudiſſe ſanguinem, & rogaſſe Chriſtum Cathechiſmus ipſe declarat. Igitur voluntatem antecedentem illam dicimus eſſe, quæ ſpectat ad ordinis impoſitionem; & conſequentem eam, quæ executionem reſpicit hujus ordinis: utramque vero eſſe voluntatem beneplaciti, & effectum ſortiri, ad quem primario ordinatur.

Pluribus vocabulis hanc duplicem voluntatem veteres deſignarunt. Tradidit voluntatis utriuſque diſcrimen Damaſc. lib. II. de Fide Orthodox. cap. XXIX. his verbis: *Voluntas antecedens eſt, quod quis a ſeipſo vult. Conſequens, quod ex eorum quæ fiunt cauſſa proficiſcitur. Nam præcedente voluntate vult Deus omnes ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis pervenire: verum nobis peccantibus vult nos caſtigari prout conducit*. Ibidem appellat Damaſcenus voluntatem antecedentem voluntatem *bonitatis*, ſequentem vero voluntatem *juſtitiæ*. Beatus Proſper in fine Reſponſ. ad Ob. Vincent. priorem voluntatem vocat *invitantem*, alteram *judicantem*. S. Anſelmus in cap. VI. Matth. primam nominat *voluntatem miſericordiæ & de rerum poſſibilitate*: ſecundam *voluntatem juſtitiæ, & de effectibus rerum*. Itaque voluntas antecedens, bonitatis, miſericordiæ, & poſſibilitatis rerum efficit ut omnes ſalvari poſſint, & conſtituantur in via ſalutis, eamque conſequantur, ſi velint. Voluntas conſequens, juſtitiæ, & de rerum effectibus præſtat, ut omnes reipſa ſalventur, & ponantur in termino ſalutis. Hæc

Patres:

Patres: in quibus animadvertendum eſt voluntatem conſequentem dici voluntatem *juſtitiæ* comparate ad judicium ac retributionem; nam quatenus electis ſuis media elargitur particularium gratiarum, etiam voluntas conſequens & effectrix appellanda eſt voluntas miſericordiæ.

Quod nunc quæritur eſt, num detur in Deo voluntas antecedens ſalvandi omnes: nam de voluntate ſequenti manifeſtum eſt in ea ſingulos non comprehendi. Videndum etiam, an hæc voluntas antecedens in Deo ſit vere ac proprie, an vero metaphorice tantum, quemadmodum eſt in Deo ira, pœnitudo, commiſeratio. Negant primum Janſenius, Quenellus, Trickius, & ejuſmodi peſtes, qui contendunt, omnes, quos Deus vult ſalvare per Chriſtum, ſalvari infallibiliter, quod damnatum eſt in Propoſitione XXX. Paſchaſii Quenelli: & conſequenter docent velle Deum ſalvos fieri ſolos prædeſtinatos, atque pro iſtorum ſalute tantum fuiſſe Redemptorem ſuffixum cruci. Negant voluntatem antecedentem proprie in Deo eſſe Thomiſtæ præclariſſimi, Bannez, Zumel, Bancel; quibus ſubſcribunt Sylvius & Eſtius, necnon ex noſtris Baſilius Legionenſis, Florez, & alii contra longe plures, quos tamen ego arbitror poſſe facili negocio ſimul conciliari.

Propositio I. Deus voluntate antecedenti vult omnes homines, nemine prorſus excepto, ſalvari.

Demonſtratur hæc propoſitio 1. Divinarum Scripturarum auctoritate. Nam illam beneficam voluntatem Dei teſtatur Ezech. XXXIII. 32. his verbis: *Quare moriemini domus Iſrael? dicit Dominus. Vivo ego. Nolo mortem impii, ſed ut convertatur, & vivat*. Quibus verbis Deus non contentus dixiſſe ſe velle impiorum converſionem, id etiam juramento confirmat. Iſtud vero quantum nos reddat de divina voluntate certiores colligitur ex Tertulliano lib. de Pœnit. cap. IV., ex Hieronymo Epiſt. XLVI., imo ex eodem Apoſtolo ad Hebræos cap. VI. 16. dicente: *Homines enim per majorem ſui jurant: & omnes controverſiæ eorum finis, ad confirmationem eſt juramentum. In quo abundantius volens Deus oſtendere pollicitationem hæredibus immobilitatem conſilii ſui interpoſuit juſjurandum*. In quo enim poſſumus propoſitam ſpem continere, ſi neque firmam anchoram habeamus verbum Dei, & immobile ipſius juſjurandum? Rurſus idem Apoſtolus in 1. ad Timoth. II. ait: *Obſecro igitur primum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus.... Hoc enim bonum eſt & acceptum coram Salvatore noſtro Deo, qui omnes homines vult ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Unus enim Deus: unus & mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus, qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus*. Atqui pro omnibus orandum eſt, ac pro omnibus paſſus eſt Chriſtus, nemine prorſus excepto: Igitur & omnes homines, nemine excluſo, vult Deus ſalvos fieri: alias ine-

Digitized by Google

pta foret, & minus cohæreret Apoſtolica exhortatio. Hinc S. Proſper ad 2. object. Vincentianam, quæ hujuſmodi eſt: *Quod Deus nolit omnes ſalvare, etiamſi omnes ſalvari velint*: reſpondet: *Remota diſcretione, quam divina ſcientia intra ſecretum juſtitiæ ſuæ continet, ſinceriſſime credendum atque profitendum eſt, Deum velle, ut omnes homines ſalvi fiant: ſiquidem Apoſtolus, cujus iſta ſententia eſt, ſollicitiſſime præcipit, quod in omnibus Eccleſiis piiſſime cuſtoditur, ut Deo pro omnibus hominibus ſupplicetur ex quibus quod multi pereunt, pereuntium eſt meritum; quod multi ſalvantur, ſalvantis eſt donum.*

Reſpondent Janſeniani productum Pauli teſtimonium referri ad homines ſtatus innocentiæ, non vero ad illos, quos originalis culpa devinxit. Quod oſtendi poteſt etiam ex idea voluntatis antecedentis, quam ſupra tradidimus ex Thomiſtis: hæc enim reſpicit rationalem creaturam ſecundum ſe, & abſtrahendo a ſuperinductis circumſtantiis peccati. Ubi ergo originalis culpa ſupponitur, voluntas antecedens non habet locum.

At inanis profecto eluſio. Nam in primis Apoſtolus de his loquitur, pro quibus affirmat orandum eſſe: At præcepit ut oremus pro omnibus, etiam regibus improbis, quales tunc orbis terrarum dominabantur, & quos ſpecialiter ibi commemorat: Ergo ad omnes homines Apoſtolica ſpectat ſententia. Imo quemadmodum prior ille ſtatus innocentiæ primi parentis peccato deperiit; ita nos beatus Apoſtolus non hortatur, ut pro hominibus ſtatus innocentiæ Deum exoremus: ſed noſtras præſcribit ſupplicationes pro iis, quorum & vitiata eſt natura, & facilis eſt interitus, poſſibilis tamen Deo miſerante converſio. Præterea Apoſtolus addit Chriſti mediationem, ac redemptionem. Omnes ergo, quicunque *Redempti* ſunt, ſub illa generali voluntate certiſſime comprehenduntur. Neque obſtat, quod in hoc ſtatu ſuperinductæ ſint circumſtantiæ originalis peccati; tum quia etiam originali culpa, imo & actuali quacunque poſita, ſpectant viatores omnes ad ordinis impoſitionem ſuperius declaratam: tum etiam quoniam paſſione Chriſti prioris damnationis chirographum deletum eſt, ac propterea ſubſiſtit adhuc generalis illa voluntas intuitu meritorum Chriſti: per quem *regenerati ſumus in ſpem vivam*, quemadmodum teſtatur Apoſtolus.

Hinc validiſſime probatur propoſitio ex quo Chriſtus pro omnibus hominibus mortem ſubierit. Id in libro de Hæreſi Janſeniana adverſus quintam propoſitionem ſumus demonſtraturi. Nunc ſatis eſt Janſenii dogma breviſſime refutare. Ac primo opponitur allato Pauli teſtimonio: *Unus eſt mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus, qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus*: quod de ſolis prædeſtinatis non poteſt intelligi; quum nos hortetur Apoſtolus, ut nuper diximus, ad orandum pro omnibus, etiam reprobis ac perditiſſimis.

Rur-

Rurſus idem Apoſtolus 2. ad Corinth. cap. 5. v. 14. *Si unus*, inquit, *pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt*. Probatur hoc Pauli teſtimonio omnes Adæ poſteros originalem culpam contrahere, ut conſtat ex lib. VI. Auguſtini contra Julianum cap. 4. & ex XX. de Civit. Dei cap. 6. Igitur ſicuti omnes in Adam mortui ſunt, ita Chriſtus pro omnibus mortuus eſt. Atqui in Adam mortui ſunt omnes: Ergo pro omnibus omnino mortuus eſt Chriſtus. Verum de hac graviſſima controverſia citato loco accuratius.

Poſſumus generalem illam voluntatem ſalvandi omnes auctoritate quoque Patrum corroborare. Nam D. Baſilius Hom. in Pſalm. XXIX. *Pœna*, inquit, *ſecundum Dei judicium; vita vero eſt, quam ille vult. Quid ergo dicit? nempe velle hoc Deum, ſuæ ut vitæ participes omnes fiant*. Macarius Hom. 26. *Dominus in benignitatem, & miſericordiam compoſitus unice deſiderat quod toti prorſus ad eum convertamur, ab omni contrarietate nos eripientes*. Chryſoſtomus in 1. ad Timotheum cap. 2. *Imitare Deum tuum: ſi enim ille omnes vult ſalvos fieri, merito pro omnibus oportet orare: ſi omnes ille vult ſalvos fieri, velis & tu: ſi & tu vis, ora pro iis*. Ambroſius lib. III. de Interpellat. David. cap. 2. *Pulchre itaque Apoſtolus, ut præmiſimus, explanavit quia & omnibus bonus eſt Deus, qui vult omnes homines ſalvos fieri, &c.* Proſperum paullo ſuperius laudavimus: & de S. P. Auguſtino dicendum eſt infra in reſponſ. ad 1. Adde Concilium Arelatenſe tertium, Moguntinum, Valentinum, & Cariſiacum: Theologos quoque celeberrimos cujuſque ordinis, atque ætatis; quorum conſenſio invictum ſuppeditat argumentum.

Ex dictis eruitur quoque validiſſima ratio. Tenemur quippe omnes orare pro ſingulis, petere ac ſperare regnum cælorum, ac Redemptorem noſtrum ardentiſſima caritate diligere, propterea quod nos a perditione per mortem ſuam atrociſſimam liberavit: Atqui tanta ſpei, & caritatis motiva prorſus evaneſcerent, ſi nos pulſare poſſet ſuſpicio, quod divinum beneplacitum non ſe extenderet ad omnium hominum ſalutem: Ergo, &c.

Propositio II. Hæc voluntas ſalvandi omnes eſt in Deo vera, propria, atque ſincera.

Sequitur ex dictis, & breviſſime confirmatur. I. Quidquid ſacræ literæ de Deo affirmant, ſi maxime deceat ipſius bonitatem, miſericordiam, ac providentiam, qua rationales creaturas dirigit in viam ſalutis; id abſque ulla hæſitatione eſt aſſerendum de ipſo Deo: Atqui in ſacris libris legitur velle Deum, ut omnes homines ſalvi fiant; id vero magnopere decet infinitam ipſius caritatem, & directionem creaturarum in finem ultimum: Igitur abſque ulla hæſitatione aſſerendum eſt, Deum proprie ac ſinceriſſime velle ſalutem omnium. II. Voluntas antecedens dicitur comparative ad inſtitutionem mediorum, quibus omnes ſal-

Digitized by Google

ſalvari poſſunt: Hoc autem eſt aliquod vere bonum, quod eſt objectum voluntatis ſinceræ ac propriæ: Ergo eſt in Deo ſincera ac propria voluntas illa antecedens ſalvandi omnes. III. Vere Deus omnes ad agnitionem veritatis invitat, omnibus, ſi velint, Eccleſiæ Sacramenta diſpenſat, pro omnibus redemptionem dedit Unigenitum ſuum. Hæc ſunt ſigna beneficentiſſimæ Dei voluntatis. Atqui iſtiuſmodi ſignis non ſubeſt certa, & abſoluta voluntas omnes efficaciter perducendi ad conſecutionem ſalutis. Subeſt ergo ſaltem voluntas generalis, & antecedens, quæ verſatur circa ſalutis poſſibilitatem, in qua ſinguli comprehenduntur.

Verum quidem eſt, complures Theologos affirmare voluntatem antecedentem, non eſſe in Deo proprie, quod S. Thomas ſcribat eſſe voluntatem inefficacem, conditionatam, ac ſuſpenſam; eamque 1. P. q. XIX. art. 6. ad 1. appellet *velleitatem* potius, quàm voluntatem; quoniam non ſemper impletur: cum e contra illud ſemper compleatur, quod Deus vult *ſimpliciter*. Atque hinc eſt, quod Paulus Irenæus, aliique Janſeniani dogmatis fautores a celeberrimis Theologis jactant ſe minime diſſentire.

At peſſime novæ hæreſeos patroni aberrant. Scholaſticorum enim diſſidium facile componitur, atque a Pſeudoauguſtinianis illis toto diſtat cælo. Diſtinguendus eſt enim duplex divinæ voluntatis effectus. Unus eſt rationalem creaturam ad finem ſupernaturalem ordinare, eamque in via locare ſalutis, necnon ei parare, exhibere, conferre quoque, niſi ea detrectet, auxilia gratiæ ſufficientia. Alter effectus eſt creaturam rationalem ad ſalutem perducere, illam in termino collocare, & præter communia gratiarum dona, eidem ſpecialiſſima & efficacia, etiam finalis perſeverantiæ, largiri. Horum diverſitatem effectuum ex antiquioribus tradiderunt Aegidius Romanus in 1. diſt. 46. q. 1. & Scotus, ac beatus Bonaventura eodem loco: ex recentioribus vero Bernardus Deſirant lib. XXX. Aug. Vindicati, & alii quamplurimi. Dum ergo Theologi aliqui aſſerunt vòluntatem antecedentem in Deo eſſe metaphorice, id Catholico ſenſu pronuntiant. Ac primo, cum nulla ſit intrinſeca Deo diſtinctio, negant eſſe in Deo antecedentem voluntatem diſtinctam a conſequente, quod totum diſcrimen petendum ſit ex parte *volitorum*, ut inquit Durandus Quæſt. 3. diſtinct. 47. Deinde ſi comparetur voluntas Dei antecedens ad actualem gloriæ conſecutionem, atque ad ſeriem auxiliorum, quibus ad ſalutis terminum perducuntur electi, manifeſtum eſt hanc voluntatem in Deo non eſſe propriam ac veram, neque ſemper impleri; quoniam reapſe non omnes electi ſunt, neque omnibus vult Deus talia media impertiri, quæ certiſſime cooperante libero arbitrio ad ſalutem perducant. Sed impletur tamen in aliquo ordine, & ſemper effectum proprium & immediatum conſequitur; primum ſcilicet, qui eſt ordinare creaturam in ſuum finem,

Digitized by Google

nem, eamque in via conſtituere ſalutis. Quæ doctrina Catholica eſt, vera; & ab omnibus, ſi Molinianos excipias, ſumma conſenſione defenditur. Janſenius vero voluntatem hanc generalem a ſtatu naturæ lapſæ procul ablegat, nullam gratiam admittit, cui liberum arbitrium reſiſtat, nullam ſinceram voluntatem ſalvandi niſi prædeſtinatos, nullum præter electos a Chriſto Reparatore redemptum, & licet aliquando ad palliandum dogma perverſitatis Veterum uſurpet verba, longe tamen ab eorum ſenſu recedit. Ita voluntatem Dei antecedentem, quam inculpate Veteres impropriam ac metaphoricam appellaverunt, propterea quod illam comparaverint cum actuali conſecutione ſalutis: adverſus Janſeniſtarum cavillationes nos ſinceram veriſſimamque eſſe contendimus, ſed illam explicandam eſſe cenſemus connotative ad generalem ordinem creaturarum, non ad qualeſcunque rerum circumſtantias: alioquin nullum foret diſcrimen inter duplicem Dei voluntatem, quod nemo conſentit.

Eorum, quæ objiciuntur, refutatio.

Opp. 1. Exponere Apoſtolicam ſententiam *Deus vult omnes homines ſalvos fieri*, de generali voluntate antecedenti, in qua ſinguli homines complectantur, eſt falſa interpretatio, quam S. P. Auguſtinus rejicit tanquam doctrinæ prædeſtinationis & gratiæ hujus ſtatus apertiſſime repugnantem. Ergo & rejicienda eſt ab Auguſtini diſcipulis ejuſmodi commentatio. Prob. ant. Quadrifariam ſanctiſſimus Antiſtes ſententiam interpretatus eſt Apoſtolicam. Primum, ut dicatur Deus velle omnes ſalvos fieri, quia nullus fit ſalvus, niſi Deo volente ac prædeſtinante, quemadmodum de Ludimagiſtro dicimus: *Omnes pueros literas docet*, non quod gymnaſium frequentent omnes omnino pueri; ſed quià illo uno Magiſtro proficiunt quotquot literis impendunt operam. Ita S. P. Epiſt. ad Vitalem, in Enchirid. ad Laur. cap. CII. lib. de Prædeſt. SS. cap. VII. de Corrept. & Gratia cap. XIV. & lib. IV. contra Julianum cap. VIII. Altera Auguſtiniana interpretatio eſt, ut *omnes* accipiantur diſtributive, & pro *generibus ſingulorum*, quomodo dicitur omne animal fuiſſe in arca Noe, ideſt, animal cujuſcumque ſpeciei; itaut ſententia ſit, Deum velle ſalvos fieri nonnullos ex omni genere & conditione, Judæos, Græcos, pueros, adultos, divites, pauperes, &c. Ita S. P. in Enchirid. cap. CIII. de Corrept. & Gratia cap. XIV. necnon Fulgentius, Anſelmus, Beda, aliique. Tertia expoſitio eſt, ut aſſeratur velle Deum omnes ſalvari, quoniam *nos facit velle*: Nam ſicut clamantem Spiritum, ad Romanos VIII., recte dixit Scriptura, a quo efficitur ut clamemus; ita recte dicimus volentem Deum, a quo efficitur ut velimus. Ita S. P. de Corrept. & Gratia cap. XV. & lib. XXII. de Civit. Dei cap. I. Neque ſolum efficit Deus, ut electi

Digitized by Google

electi veliat ſalvari, ſed etiam ut pii homines magnopere deſiderent omnium ſalutem, tametſi non omnes ſalvari velint, ut animadvertit ex Auguſtino Eſtius diſt. XLVI. §. IV. & Sylvius quæſt. XIX. art. 6. Poſtrema expoſitio eſt; Deum contuliſſe humano generi in univerſum auxilia quamplurima externa, quibus ſuam pro omnium ſalute curam ac ſollicitudinem ſignificavit, nimirum legem omnium menti inſcriptam, exemplum ac redemptionem Chriſti, prædicationem Apoſtolorum, orationes Eccleſiæ, Sanctorum virorum merita ac labores, &c. Quam interpretationem affert fideliſſimus Auguſtini Diſcipulus Proſper in Reſp. ad 1. & 2. Ob. Vincent. Hæc omnia interpretamenta excludunt a Deo voluntatem antecedentem ſalvandi omnes, & admittunt duntaxat voluntatem conſequentem pro electis, pro ceteris autem voluntatem *ſigni*, ac metaphoricam. Ergo juxta Auguſtini doctrinam non videtur generalis illa propria ac vera voluntas admittenda.

Reſp. Vaſqueſius 1. p. diſp. 83. cap. 2. beatiſſimum Patrem locum Pauli nullo ex illis modis recte expoſuiſſe, & noluiſſe concedere voluntatem Dei antecedentem circa omnium ſalutem. Sed ſtant adverſus Vaſqueſium Theologi præſtantiſſimi, qui præfatas expoſitiones ſummopere commendant, & ceteris quoque præferunt, S. Thomas q. XIX. art. 6. Eſtius diſt. 46. §. IV. Sylvius q. 3. ad præcit. artic. beati Thomæ, S. Anſelmus & Beda apud Gerardum Voſſium lib. VII. Hiſt. Pelag. parte 1. Theſi 2. ut prætermittam clariſſimos Thomiſtas, & Auguſtinianos univerſos. Itaque reſpondendum eſt, allatas Auguſtini interpretationes, nequaquam cum voluntate antecedenti circa omnium ſalutem pugnare. Nam S. Pater de voluntate conſequenti, abſoluta, efficaci, & quæ eſt de rerum effectibus, non de antecedenti, quæ ſpectat homines in univerſum, accipiendus eſt. Ac primo id præmonuit Sanctus Thomas in 1. diſt. 46. q. 1. art. 1. Deinde hæc eadem Vaſqueſii impoſtura poſt obitum S. Patris in Galliis ſpargi cœpit; eique occurrit beatus Proſper in Præfat. Reſp. ad Object. Vincent. dicens: *Contexunt ineptiſſimarum quarumdam blaſphemiarum prodigioſa mendacia, aſſerentes talia in noſtro eſſe ſenſu, qualia diabolico continentur indiculo.* In illo vero prodigioſorum mendaciorum indiculo, ſecunda contra Auguſtinianam doctrinam objectio erat: *Quod Deus nolit omnes ſalvare*: & conſequenter Vaſqueſius ineptiſſimas Semipelagianorum querimonias ingeminat. Præterea Auguſtinus acerrime in libris laudatis propugnabat prædeſtinationem & gratiam, necnon voluntatem Dei trahentem validiori gratiæ adjumento unum præ alio, quod Pelagiani negabant, ideoque de voluntate efficiente & abſoluta erat ei ſpecialiliter pertractandum. Rurſus S. P. voluntatem antecedentem ſalvandi omnes apertiſſime admittit lib. de Spiritu & lit. ad Marcellinum cap. XXXIII. ubi hanc proponit quæſtionem: *Si voluntate quærimus, de hac quæritur unde ſit. Si natura, cur non omnibus, cum ſit idem*

Deus

Digitized by Google

Deus omnium creator . Si dono Dei , etiam hoc , quare non omnibus ; cum omnes homines velit ſalvos fieri , & in agnitionem veritatis venire ? Ad iſtam vero quæſtionem ſic reſpondet : *Vult Deus omnes homines ſalvos fieri , & in agnitionem veritatis venire : non ſic tamen ut eis adimat liberum arbitrium , quo vel bene vel male utentes juſtiſſime judicentur . Quod cum ſit , infideles quidem contra voluntatem Dei faciunt , cum ejus Evangelio non credunt : nec ideo tamen eam vincunt, verum ſeipſos fraudant magno & ſummo bono , maliſque pœnalibus implicant , experturi in ſuppliciis poteſtatem , cujus in donis miſericordiam contempſerunt . Ita voluntas Dei ſemper invicta eſt : vinceretur autem , ſi non inveniret quid de contemptoribus faceret , aut ullo modo poſſent evadere , quod de talibus ille conſtituit . Qui enim dicit , v. g. volo ut hi omnes ſervi mei operentur in vinea , & poſt laborem requieſcentes epulentur , itaut quiſquis eorum hoc noluerit , in piſtrino ſemper molat ; videtur quidem quicunque contempſerit , contra voluntatem Domini ſui facere : ſed tunc eam vincet , ſi & piſtrinum contemnens effugerit : quod nullo modo fieri poteſt ſub Dei voluntate .* His verbis, exempliſque ſatis liquet non rejici a S. Protoparente Auguſtino antecedentem voluntatem ſalvandi omnes,& ejus interpretationes ſupra recenſitas de voluntate efficaci & abſoluta accipiendas eſſe, quam præſertim nolebant admittere Pelagiani .

Opp. 2. Antiquiores Auguſtini Diſcipuli , & qui fideliores habentur ejuſdem Aſſeclæ, nullam in Deo voluntatem agnoſcunt, niſi divinum erga prædeſtinatos beneplacitum . Fictitia eſt ergo voluntas antecedens ſalvandi omnes . Prob. ant. Auctor Hypognoſt. lib.vi. cap. ult. *Omne*, inquit , *quod Deus vult facere , poteſt , nec prorſus humana voluntate præpeditur , quod vult* . S. Fulgentius lib. de Incarnat. cap. xxxi. *Omnes ergo , quos Deus vult ſalvos fieri , ſine dubitatione ſalvantur : nec poſſunt ſalvari , niſi quos Deus vult ſalvos fieri : nec eſt quiſquam , quem Deus ſalvari velit , & non ſalvetur ; quia Deus noſter omnia , quæcunque voluit , fecit* . S. Proſper Carmine de Ingr. cap. 16.

At vero omnipotens hominem cum gratia ſalvat ,
Ipſa ſuum conſummat opus ; cui tempus agendi
Semper adeſt , quæ geſta velit ; non moribus illi
Fit mora ; non cauſis anceps ſuſpenditur ullis .

Quibus docet , nullam eſſe in Deo voluntatem , quæ ſuſpenſa ſit , neque adimpleatur ; qualis eſt antecedens , conditionata , & inefficax . Patres denique Africani in Sardiniam relegati Epiſtola Synodica cap. xiv. *Omnes* , inquiunt , *prædeſtinati ipſi ſunt , quos Deus vult ſalvos fieri , & ad agnitionem veritatis venire : qui propterea omnes dicuntur , quia in utroque ſexu ex omni hominum genere , gradu , & conditione ſalvantur . Semper quippe voluntas Dei omnipotentis impletur, quia poteſtas ejus nullatenus vincitur* . Fideliores ergo Auguſtini di-

ſcipuli voluntatem ſalvandi omnes ad ſolos referunt prædeſtinatos.

Reſp. diſt. ant. Fideliores Auguſtinianæ doctrinæ ſectatores nullam in Deo voluntatem ſalvandi profitentur, niſi reſpectu prædeſtinatorum, & loquuntur de voluntate conſequente, & quæ eſt de rerum effectu, conc. de voluntate antecedente, & quæ eſt de rerum poſſibilitate, nego. Prædictos Patres de voluntate conſequente verba facere, liquet primum ex eorum ſcopo, & ex argumento quod tractant: quum toti ſint in vindicanda adverſus Pelagianos, horumque reliquias diſcretionem rejiciendorum, atque eligendorum, præparationemque gratiarum, non qualiumcunque, ſed quas Deus juxta propoſitum voluntatis ſuæ impertitur electis. Id namque obtrectatores Auguſtinianæ doctrinæ negabant pugnaciter. Præterea horum Patrum ſenſus haud obſcure ex recenſitis libris, locisque deprehenditur. Etenim Auctor Hypognoſt. loquitur de voluntate ſalvandi *finaliter*, ideſt perducendi reipſa prædeſtinatos ad ſalutis conſecutionem, ac terminum, ut ex ſola lectione capitis ultimi manifeſte colligitur. De hac eadem voluntate accipiendum eſſe beatum Fulgentium, quæ ſubſequuntur verba liquido manifeſtant. Nam ſcribit: *Ipſe prædeſtinando præparavit gratiæ donum, qui gratiam donando implet prædeſtinationis effectum*. S. Proſperum loqui de voluntate abſoluta, quæ ſuum conſummat opus, & ex his carminibus eruitur, & ex Reſponſ. ad 2. Ob. Vincent., de qua ſupra. Afros quoque Patres de conſecutione ſalutis, non de ejuſdem initio diſputare ex eo conſtat, quod in laudata Epiſtola de Prædeſtinatione ſecundum Dei propoſitum agere inſtituant. Sed vide Deſirantium lib. Aug. Vindicat. XII.

Opp. 3. Omnis Dei voluntas impletur; dicitur enim in Pſal. 134. v. 6. *Omnia quæcunque voluit, fecit in cælo, & in terra*: & cap. 46. Iſaiæ v. 10. *Omnis voluntas mea fiet*; Atqui voluntas antecedens non impletur: Ergo voluntas antecedens in Deo minime reperitur.

Reſp. 1. diſt. min. Voluntas antecedens non impletur quantum ad effectum ſibi proprium, qui eſt omnes in via conſtituere ſalutis, ac ſingulis præparare & exhibere auxilia communia, quibus conſequi poſſunt ſalutem, ſi velint; nego: non impletur quantum ad effectum voluntatis conſequentis, qui eſt perducere ad terminum ſalutis, & largiri ſpecialiſſima gratiarum dona, quibus ſalus certiſſime comparetur, concedo. Reſp. 2. diſt. majorem: Omnis Dei voluntas impletur, ſi abſoluta ſit, & conſequens, concedo: Si conditionata, & antecedens, ſubdiſtinguo: non impletur in individuo, & in ſingulis hominibus inſpectis ſecundum peccatorum circumſtantias, ipſomet Deo ita volente ac diſponente in gloriam gratiæ, & manifeſtationem juſtitiæ ſuæ, concedo: non impletur comparate ad creaturas rationales ſpectatas ſecundum ſe in univerſum, & abſtractive a ſuperinductis peccatorum circumſtantiis, volente Deo creaturarum ſuarum perditionem, nego.

Utra-

Digitized by Google

Utraque reſponſio conſtat ex dictis, ſed prior cum tradita a nobis notione voluntatis antecedentis magis cohæret.

Inſiſtes: Si voluntas antecedens dicatur duntaxat connotative ad creaturam rationalem abſtractive ab individuis aliqua circumſtantia affectis; Ergo Deus voluntate antecedenti dicendus erit velle ſalutem etiam damnatorum hominum, ac dæmonum, neque minorem habebit curam reproborum adhuc permanentium in via, quàm dæmonum ac damnatorum.

Reſp. tranſmiſſo antec. nego conſequentiam; quum enim effectus voluntatis antecedentis ſit locare rationales creaturas in via ſalutis, eiſque communia gratiarum dona parare, ut valeant æternam ſibi promereri beatitudinem, donec liberi arbitrii facultate ad bonum, malumve uti poſſunt: non poteſt ad hanc voluntatem pertinere quiſquis jam conſtitutus in termino, neque merendi pollet libertate, neque piorum oratione juvatur, neque ulla interiori gratia excitatur, neque aliquod experiri poteſt divini beneplaciti beneficium.

Opp.4. Non eſt voluntas antecedens propria ac ſincera, quæ conjungitur cum voluntate conſequente illi oppoſita: Voluntati ſalvandi omnes opponitur voluntas conſequens damnandi quamplurimos: Igitur voluntas antecedens ſalvandi omnes in Deo propria, ac ſincera non eſt. Prob. ma. Si enim in poteſtate eſſet mercatoris motos fluctus componere ac tempeſtatem ſedare, & nihilominus in mare merces projiceret; hæc voluntas conſequens & efficax qua projicit merces evidentiſſime oſtenderet non fuiſſe in eo ſinceram, propriamque voluntatem merces conſervandi. Cum ergo Deus poſſit omnes ſalvare; ſi plures damnat ac reprobat, manifeſto ex hac damnandi, ac reprobandi voluntate infertur, illam, quæ verſatur circa omnium ſalutem, in Deo propriam ſinceramque non eſſe.

Reſp. diſt. majorem: Si utraque voluntas antecedens & conſequens connotent eumdem finem, idemque objectum, conc. Si diverſum, nego. Mercator, cum particularis perſona ſit, unicum ſibi finem præfigit, nimirum negotiationem ac lucrum; & comparate ad finem unum non datur duplex voluntas oppoſita, ſed unica. At Deus univerſalis rerum omnium proviſor, ac rector non ſolum voluntate ſua locat omnes in via ſalutis dum vivunt, & vult illos ad impoſitum ordinem pertinere, verum etiam illud definit, quod efflagitat particularis ſingularum rerum conditio, & impoſiti ordinis executio. Reſpicit ergo voluntate antecedenti rationalem creaturam univerſim, eamque viſceribus miſericordiæ & caritatis complectitur: conſequenti vero hæc, vel illa individua, quæ meritorum malorum præſcientia damnat ad oſtenſionem juſtitiæ. Quum ergo in divina voluntate duplex ſit connotatio, ac duplex finis; non implicat voluntatem antecedentem & conſequentem invicem eſſe contrarias; ſive, ut loquar rectius, unam

eamdemque voluntatem, ſi ad diverſa referatur connotata, aliquam dicere oppoſitionem; quæ, cum ſit ex parte terminorum, nullam poteſt in Deo evincere diſcrepantiam.

Opp. 5. Ideo judex voluntate antecedenti vult omnium civium incolumitatem, quoniam non intuetur futuram aliquorum flagitioſiſſimam converſationem, quos de patrato ſcelere accuſatos voluntate conſequente damnat ac punit; quorum peſſimam vitam ſi antecedenter noviſſet, nunquam de ipſorum ſalute fuiſſet ſollicitus: Igitur Deus, qui omnium rerum præſentiſſimam habet cognitionem, de illorum quos voluntate juſtitiæ reprobat, condemnatque, non poteſt habere voluntatem ſinceram antecedentem miſericordiæ, ac beneplaciti, ut ſalvi fiant.

Quidam reſpondent allatum exemplum non eſſe ad rem, nam ſi de improbo, ac peſtifero cive loquamur, quemadmodum & de peccatore finaliter impœnitente, comparatur voluntas ad perſonam in certis circumſtantiis conſtitutam; & conſequenter non remanet objectum voluntatis antecedentis, ſed in his locum habet ſola voluntas conſequens: quæ reſponſio ex tradita definitione utriuſque voluntatis in ſententia Thomiſtarum, eſt manifeſta. Alii docent Judicem non eſſe generalem proviſorem, ſicuti Deus eſt, ideoque ex voluntate antecedente, qua vult homicidam vivere in quantum homo eſt, nulla ei præparare media, ut poſſit capitis pœnam vitare: Deum vero ſingulis hominibus, quantumvis ſceleſtiſſimis, communia ſaltem media præbere: unde in Judice voluntas antecedens eſt ſterilis & otioſa; in Deo autem vera, benefica, & alicujus effectus operatrix. Sed reſpondemus exemplo Judicis noſtram confirmari ſententiam. Etenim etiamſi Judex prævideret civis alicujus meditatum flagitium, quo patrato in reum pœna mortis animadverteret, non tamen civem illum prorſus dereſeret, ſed monitis miniſque a perpetrando ſcelere deterreret, impleretque omnia, quæ munus poſtularet Rectoris, ac Judicis. Ita Deus, quamquam ob multorum, quam prævidet, obdurationem futuramque impœnitentiam illos reprobet ac ſuppliciis addicat, eos tamen generalibus adjumentis non deſerit, ſed miſericordiſſima caritate hortatur, adjuvatque ne pereant.

Opp. ult. Voluntas antecedens de univerſorum ſalute effugium erat Semipelagianorum, quo Auguſtinianam de Electione aliquorum ſecundum Dei propoſitum doctrinam repudiabant.

Reſp. Semipelagianos admiſiſſe in Deo voluntatem antecedentem, quæ ex præſcientia humani conſenſus, fideique ſola naturali facultate elicitæ proprium conſequeretur effectum, impugnaſſe penitus voluntatem ſequentem, qua Deus certos a maſſa perditionis ante mundi conſtitutionem liberare decrevit: excogitaſſe quoque, ut ſalutis initium in nobis ſtatuerent, prævlſionem meritorum, quæ nunquam futura

tura

tura erunt, in parvulis, qui ante uſum rationis rapiuntur. Quæ omnia ſequenti libro ſunt refutanda. Nos e contra dicimus nunquam ab humana divinam præveniri voluntatem, hanc omnium meritorum noſtrorum cauſſam eſſe ac principium; &, quo ab inimicis gratiæ Chriſti magis recedamus, etiam voluntatem conſequentem & abſolutam a divino propoſito, non ab operum præſcientia repetendam eſſe defendimus. Diſtat ergo toto cælo voluntas antecedens in ſenſu Pelagianorum ab ea, quam hactenus propugnavimus.

C A P U T II.

Nullam eſſe in ordine univerſorum Creaturam, quam Deus ſui ipſius cauſſa non amet, & cujus non habeat ſedulam curam ac vigilantiſſimam providentiam.

PRoxima eſt quæſtio de Amore Dei erga creaturas ſuas, & de providentia, quam tenet rerum univerſarum. Pro qua dirimenda illud tanquam certum ſupponimus, in Deo reperiri actum amoris, quo vult rebus a ſe aut productis, aut producendis aliquod bonum; etſi in eo non ſit deſiderium, neque odium, ſaltem inimicitiæ, proprietale. Deſiderium enim eſt de bono tantum abſente; quod nequit in Bono incommutabili, ac ſumma *entis* plenitudine excogitari. Odium quoque eſt velle alteri malum: quod repugnat Deo ſemper ad benefaciendum propenſo. Nam & quando punit, cujuſque malevolentiæ expers eſt; neque movetur animi perturbatione, ſed amore juſtitiæ, & propriæ divinitatis, gloriæque motivo. Quare odiſſe dicitur impios, translata ab hominum indignatione proprietate ſermonis.

Propositio I. Deus amat creaturas ſuas propter propriam ſui ipſius bonitatem.

Duas hæc theſis partes habet. Ac prima probatur ex I. Geneſeos v.31. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona*: & Sap.XI.25. *Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum, quæ feciſti*. Probatur quoque ratione. Deus namque creaturis ſuis aliquod largitur bonum, exiſtentiam, conſervationem, & quidquid ipſarum conditioni, & rerum ordini maxime congruit. Atque, ſi nondum fuerunt productæ, id illis ſempiterna ſua voluntate conferre decrevit. Vult ergo creaturis univerſis aliquod bonum, ideoque vero illas amore proſequitur.

Altera pars propoſitionis, ſcilicet quod Deus omnia diligat propter ſemetipſum, conſtat pariter ex Scripturis; legitur enim Proverbiorum XVI. 4. *Univerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus*. Cui & ratio manifeſtiſſima accedit; & quod ſola bonitas divina ſit caritatis Dei

Dei objectum, ut inquiunt *ſpecificativum*: & quod ita Deo conveniat ratio primi principii, quemadmodum finis ultimi. Quamobrem ut operari non poteſt, niſi ex ſe ipſo; ita nequit, niſi propter ſe, aliquid velle, aut diligere.

Opp. 1. Divinus amor eſt indiſtinctus a Dei eſſentia: Deus non eſt aliud, quam ens a ſe: Ergo non amat aliud, quam ſe.

Reſp. diſt. maj. Divinus amor, & eſſentia idem ſunt, ſi ſpectentur in ſe, conc. ſi comparate ad terminum, atque connotative, nego. Deo idem eſt eſſe ac velle, ſeu illud dicitur ad ſe, iſtud relative; quemadmodum de ſcientia, ceteriſque attributis Dei alibi dictum eſt; unde nil mirum ſi ſcientiæ ac voluntatis divinæ aſſignari poſſit extrinſecum connotatum, tametſi iſtud nequaquam *Eſſentiæ* idea ac nomine comprehendatur.

Opp. 2. Aliquem diligere propter ſe eſt amor concupiſcentiæ: Talis amor Deo videtur indignus: Igitur Deus neminem diligit propter ſe.

Reſp. aliqui non repugnare Deo amorem concupiſcentiæ; non amorem illum, quo concupiſcimus quod non habemus, ſed quo concupiſcimus aliquod bonum ei, quem diligimus. Sed reſp. diſt. maj. eſt amor concupiſcentiæ, ſi inde aliqua diligenti proveniat utilitas ac delectatio, conc. ſecus, nego.

Opp. 3. Deus in creaturis ſuis vult ſæpenumero mala: non ergo eas diligit.

Reſp. diſt. ant. mala culpæ, nego. Mala naturæ, ideſt monſtra ac portenta, ſubdiſtinguo, vult directe, nego; indirecte, ac propter juſtitiæ ordinem, ac regimen univerſi, concedo.

Quæres quid aſſerendum ſit de poſſibilibus.

Reſp. non convenire circa amorem rerum poſſibilium Scholaſticos. Tenent quidam amari a Deo, atque his momentis ducuntur. Primo: Poſſibilia bona ſunt in ſuo genere, nempe non actu, ſed *poſſibiliter*: Quidquid autem bonum eſt, a Deo proculdubio diligitur. Præterea: Poſſibilia a Deo cognoſcuntur, ergo & amantur; ſi enim res poſſibiles, quæ non ſunt, poſſunt eſſe divinæ cognitionis objectum, poterunt quoque objectum eſſe divini amoris; nam qualem veritatem habent, talem etiam habent in ſe bonitatem. Rurſus ſalus omnium eſt poſſibilis, ut capite dictum eſt præcedenti, & tamen illam vult Deus ſincero animo. Mundus ergo poſſibilis, licet nullam habeat, vel habere debeat exiſtentiam, diligi poteſt a Deo, amore ſaltem ſimplicis complacentiæ.

Quidam ex adverſo creaturas poſſibiles a Deo nulla ratione amari putant. Quod primo hac probant argumentatione: Nullam participant creaturæ poſſibiles rationem boni; non enim habent exiſtentiam, quæ prima eſt ceterarum perfectionum, niſi objectivam duntaxat, & a divina indiſtinctam omnipotentia: At illud quod nullam in ſe contineт

net

net bonitatem, nequit eſſe objectum dilectionis, aut complacentiæ. Ulterius: Amor Dei effectivus eſt, non affectivus, & ſemper rebus impertitur quidquid dignum videtur amore: creaturis autem poſſibilibus nihil bonitatis aut perfectionis largitur Deus, & conſequenter minime ab eo diliguntur. Ad hæc: duo ſunt caritatis, & amoris actus, uti, & frui. Utimur rebus, quas ad conſecutionem finis præſtantioris ordinamus: fruimur vero iis, in quibus animus voluptate ac dilectione quieſcit. Hinc Magiſter Sent. in principio prioris libri docet rebus creatis utendum eſſe, Deo autem ſummo bono, atque ultimo fine fruendum. At poſſibilibus Deus neque utitur, neque fruitur. Non utitur; quoniam non eliguntur in uſum propter aliquid obtinendum; nec fruitur, quia nulla re creata Deus tanquam ultimo fine delectatur. Nullus ergo actus amoris erga poſſibilia exiſtit in voluntate divina. Traditur hæc ratio a S. Patre Auguſtino lib. 1. Doctrina Chriſtiana cap. xxxi. ubi poſtquam oſtendit Deum nos diligere utendo, non fruendo, ait: *Nam ſi neque fruitur, neque utitur, non invenio quemadmodum diligat*.

In hac vero opinionum diverſitate, duo nobis certa videntur; primum non diligere Deum creaturas poſſibiles amore aliquo efficaci: quod probant argumenta nuper producta. Secundum vero, quod ſicuti bonitatem & eſſentiam poſſibilium conſtat non eſſe a parte rei, ſed tantum in mente hominis abſtrahentis; ita amor ille divinus erga poſſibilia, non eſt in re, ſed in noſtra ſolummodo cogitatione. Non enim diligi poſſunt, niſi quomodo ſunt, quæcunque amore rectiſſimo diliguntur.

Propositio II. Gubernat Deus providentia ſua omnia etiam abjectiſſima, ac minima.

Adverſus Stoicos & Epicureos, qui negaverunt ſupremi Numinis regimen, & Genethliacos, qui omnia fato & inevitabili ſiderum conſtitutione arbitrabantur contingere, cap. 2. ac 3. primi libri propoſitionem firmavimus. Eamdem ſequentibus momentis communimus. Principio enim divinam hanc providentiam ſacræ teſtantur literæ. Octavo Sap. cap. v. 1. legitur: *Attingit a fine ad finem, & diſponit omnia ſuaviter*. Rurſus ſeq. cap. xii. 13. *Non eſt aliud Deus quam tu, cui cura eſt de omnibus*. Tum Matth. x. 29. *Nonne duo paſſeres aſſe veneunt: & unus ex illis non cadet ſuper terram ſine patre veſtro? Veſtri autem capilli capitis omnes numerati ſunt*. Et cap. vi. 26. *Reſpicite volatilia cœli, quoniam non ſerunt; neque metunt, neque congregant in horrea: & pater veſter cœleſtis paſcit illa*. De malis quoque, ſi ea ſint pœnarum; ait Iſaias xlv. *Ego Dominus faciens pacem & creans malum*: nimirum ad punitionem impiorum, & commendationem juſtitiæ ſuæ. Si vero ſint mala culpæ, ab eo permitti, ut notam faciat potentiam ſuam, *& oſtendat divitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ*, inquit Apoſtolus ad Rom. ix. 23.

Hanc

Hanc Dei providentiam Patres communiter demonſtrant. Joannes Damaſc. lib. 2. de Fide cap. 29. eamdem probat ex infinita Dei bonitate; nam & homines quoque ac beſtiæ propriorum fetuum providentiam habent naturali inſtinctu: *& qui non providet, vituperari ſolet*. Utitur eadem ratione adverſus Adimantum Manichæum S. P. Auguſtinus. Ambroſius in primo de Officiis cap. 13. idem evincit, quod nullus operator negligat operis ſui curam. Theodoretus ac Salvianus de Divina Providentia elegantiſſima conſcripſerunt Opuſcula. Eamdem Paulinus, aliique metro celebraverunt. Neque ſoli Eccleſiæ Patres, etiam Gentiles Philoſophi de ſummi Numinis providentia præclariſſimas protulere ſententias. Eminet inter ceteros Hierocles, qui ſcripſit in Stoicos de Fortuna & uſu Deorum, Chalcidius ad Timæum Platonis, Jamblicus ſegmento VIII. de Myſteriis Aegyptiorum, Alexander Aphrodiſienſis in libro de Fato, Gellius Noctium Atticarum lib. VI. cap. II. Diogenianus Peripateticus contra Chryſippum, & alii. Quorum unanimis ſenſus eſt dari ſeriem & nexum cauſſarum omnium, quæ conſilio & voluntate univerſalis motoris in ſuos quæque effectus diriguntur, ſalva ſemper contingentia eorum, quæ in noſtra ſunt poteſtate.

Eamdem providentiam res ſingulæ conteſtantur. Primo certi cœlorum motus, ratique ordines aſtrorum, quibus anni tempora ac ſæcula imperturbato nexu prætereunt: ſingulæ mundi regiones, mira animantium ac ſatorum propagatio, Regnorum, etiam divinis oraculis prænunciata viciſſitudo, ut Græcorum, Chaldæorum, Medorum: hominum præſertim, inter animalia præſtantiſſimi generis, artes, commercia, conſuetudines. Quæ omnia, aliaque permulta non dubitamus quin opera ſint rationis; ut in altero libro de natura Deorum diſputat Marcus Cicero. Secundo apparet mirabilis hæc providentia, in his, quæ primo aſpectu caſu evenire creduntur, ſed ſpectatis circumſtantiis apparent mirabili diſpoſitione contingere. Explicant id in libro ad Imperatores Aphrodiſienſis exemplo Oedipi, quem Lajus expoſuit, & a bubulco educatus obvius factus parenti ignarus ignarum occidit. Quod fato non eveniſſe conſtat ex præcedenti oraculo Apollinis Pythii,

Te namque perimet, ſi qua erit proles tibi,
Atque inde tota ſanguine undabit domus.

Sed miſſa fabula, quis non fortuito, & ſublata Numinis providentia accidiſſe exiſtimaſſet, ut Moſes in fiſcella ſcirpea ad fluminis alveum exponeretur, Joſeph ad Aegyptios duceretur captivus, David relicto pecore proficiſceretur ad urbem, & aſinis deperditis Saul ad Samuelis domum accederet? Et tamen hæc diſponente Deo facta eſſe probavit eventus. Nam ex tam remotis cauſſarum primordiis Joſeph in Principem Aegypti, Moyſes in populi Ductorem, David ac Saul in Reges maximos evaſerunt. Plura Salvianus in 1. de Providentia, & Nemeſius cap.

Digitized by Google

cap. 42. congeſſerunt. Cum ergo etiam ea, quæ temere nata videntur, ad aliarum rerum occaſionem incidant oportune, dubitare non poſſumus quin contingant ſuperiore aliqua ratione moderante. Poſtremo accedit & ratio: Si enim eſt Deus, is profecto ſapientiſſimus eſt, rerumque univerſarum ideis repletus, tum principium, ac finis omnium creaturarum. Atqui niſi omnibus provideret, & ad ſe omnia ordinaret, non eſſet in eo ratio incommutabilis univerſorum, neque ſumma poteſtas, & ultimi finis dignitas ac præſtantia; vel, quod non minus videtur abſurdum, productis a ſe rebus invideret, & illas in pugnam ac diſtractionem ſineret abripi. Eſt igitur in Deo ratio, diſpoſitio, & regula univerſorum. Atque hæc eſt providentia, quam Boetius lib. IV. de Conſolat. Philoſoph. Proſa ſexta definit: *Providentia eſt ipſa illa divina ratio in ſummo omnium principe conſtituta, quæ cuncta diſponit.*

RESPONDETUR AD OBJECTIONES.

Opp. I. In hac rerum univerſitate plura ſunt, quæ a recto ordine deflectunt, & cum ſuarum cauſſarum fine nequaquam cohærent, ut monſtra & oſtenta: complura etiam, quæ univerſo nullam afferunt pulchritudinem, aut utilitatem, ut innumera inſectilium, ac vermiculorum genera. Igitur erga hæc ſaltem non extat ratio divina, vel providentia.

Reſp. nego ant. Quæcunque enim caſualia & portentoſa videntur, diſtant quidem ab intentione ac fine particularium cauſſarum, ſed non a directione ac regula cauſſæ primæ, & licet videantur noxia & inordinata, ſi comparentur ad cauſſam proximam, ſunt tamen magnopere utilia, & ordinatiſſima ſi referantur ad ſempiternam rationem, & conſtitutam a Deo rerum ſeriem. Quippe & illud ſapientiſſime a Deo æterna lege ſancitum eſt, ut cauſſæ ſecundæ natura ſua mutabiles quandoque in rerum efficientia commutentur, ut in ipſa contingentium varietate unius ſummæ cauſſæ immutata ratio perſiſtat. At vide Reſp. noſtram ad 5. Cap. III. lib. I. Porro etiam minima & viliora ad præordinatum providentiæ finem maxime conducunt, & licet inſipientibus ſuperflua videantur, non ſunt tamen Conditori, & artifici ſuo, qui omnibus utitur ad gubernationem univerſitatis, cui ſumma lege dominatur. Aptiſſimo exemplo id planum facit S. P. Auguſtinus lib. I. de Geneſ. contra Manich. cap. XVI. *Si in alicujus opificis officinam* (inquit) *imperitus intraverit, videt ibi multa inſtrumenta, quorum cauſſas ignorat: & ſi multum eſt inſipiens, ſuperflua putat. Jam vero ſi in fornacem incautus ceciderit, aut ferramento aliquo acuto, cum id male tractat, ſeipſum vulneraverit, etiam pernicioſa & noxia exiſtimat ibi eſſe multa: Quorum tamen uſum, quoniam novit artifex, inſipientiam ejus irridet, & verba inepta non curans, officinam ſuam conſtanter*

exercet. Et tamen tam ſtulti ſunt homines, ut apud artificem hominem non audeant vituperare quæ ignorant, ſed cum ea viderint, credant eſſe neceſſaria. In hoc autem mundo, cujus conditor, & adminiſtrator prædicatur Deus, audent multa reprehendere, quorum cauſſas non vident, &c.

Inſurges: hanc de rebus vilioribus providentiam non habere Deum affirmat Apoſtolus 1. ad Corinth. IX. 9. dicens: *Nunquid de bobus cura eſt Deo?* Conſentit beatus Hieronymus in Caput 1. Abacuc. Videtur quoque divinæ indignum Majeſtati ſummum Deum rebus abjectiſſimis immiſceri.

Reſp. Significare Apoſtolum, quod præceptum Deut. XXV. 4. *Non alligabis os bovi trituranti*, ſpecialiter datum fuit cauſſa hominis; nempe ut mercedem & alimoniam, quam jumentis largimur, magis in homines exerceamus. Probat enim ibi Paulus licitum ſibi fuiſſe victum accipere a Corinthiis, tanquam laborum ſuorum juſtum debitumque ſtipendium: quoniam etiam qui plantat vineam edit, bibitque de ipſius fructu, qui paſcit gregem, de lacte ejus manducat; & Moſaicum præceptum non alligandi os bovi trituranti, propter Eccleſiæ miniſtros datum eſt, quibus, dum ſeminant ſpiritualia, licet carnalia metere, & dum in Sacrario operantur, ea quæ de Sacrario ſunt comedere. Hieronymum aſſerere, quod non ſit eadem providentia, eademque cura de hominibus, ac de ceteris rebus, non vero negare quod Deus omnia immediate dirigat, & gubernet, diximus, & apertiſſime oſtendimus lib. IV. cap. 11. Prop. 2. ad 1. Id minime dedecet altiſſimam Dei majeſtatem. Ut enim ratiocinatur D. Ambroſius: *Si injuria eſt regere, nonne eſt major injuria feciſſe? cum aliquid non feciſſe nulla injuſtitia ſit, non curare quod feceris ſumma inclementia. Quod ſi aut Deum Creatorem ſuum abnegant, aut ferarum & beſtiarum ſe haberi numero cenſent, quid de illis dicamus, qui hac ſe condemnant injuria?* lib. 1. de Officiis cap. 13.

Dices: Atqui videtur congruum, ut Altiſſimus univerſorum Dominator miniſterio creaturarum utens, quemadmodum Reges, terrenique principes, non immediate ſubjecta gubernet.

Reſp. Falſum eſſe ant. quippe quod Reges per conſtitutos a ſe Vicarios remotas regant provincias, non tam dominii argumentum eſt, quàm poteſtatis coarctatio. Contra Deus qui omnipotens eſt, & ubique præſens, ſingulis rebus tribuit efficaciam; & omnia propria poteſtate diſponit. Non deeſt illi dominationis magnificentia, cum per ſubjectam creaturam innumera operatur; neque dum communicat creaturis dignitatem cauſſalitatis, ſuæ prodit indigentiam virtutis. Quanto cauſſis corporeis, quæ invicem ſeparantur agendo, nobilior eſt anima quæ per membra omnia diffunditur, & opera vitæ per corporis organa exercet; tanto, ſi aliquam fas eſt infinito addere comparationem,

reges

Digitized by Google

reges a præpoſitis ſuis loci intervallo ac viribus ſeparatos antecellit Altiſſimus, qui ubique præſens nunquam a creaturarum ſuarum operatione ſejungitur.

Opp. 2. Dei providentia ſi eſſet, foret a juſtitia inſeparabilis: quod falſum eſt de præſenti providentia. Primo enim cur Deus innumera mala permittit ſi juſtus eſt? Deinde ſi homines mali ſunt propria voluntate; quare via impiorum proſperatur, quare florent iniqui? Cur e contra bonis accidunt ſæpiſſime mala? Cur non perdit Deus improbos, & beneficiis non cumulat honeſtiores?

Reſp. Juſtiſſimam eſſe præſentem Dei providentiam. Permittit mala, ut perfectiora & magis defæcata fiant bona: ſunt enim fructus ſuaviſſimi, dum folia & cortex acrioris ſunt ſucci: modulatio vocis magis jucunda cum certa interpoſitione ſilentii; & umbra in picturis eminentiora quæque diſtinguit. Vide has, aliaſque elegantiſſimas ſimilitudines apud Auguſt. de Geneſ. ad lit. Op. imperf. cap. 5. Permittit quoque Deus mala, ut eveniant bona, quemadmodum dixi lib. 1. cap. VIII. Nam & peccatorum occaſione manifeſtatus eſt ordo juſtitiæ, & opera exercentur miſericordiæ. Proſperatur via peccatorum, ut boni ſeſe avertant a cupiditate temporalium: *Nec bona cupidius appetantur, quæ mali etiam habere cernuntur*: ait S. P. lib. 1. de Civit. Dei cap. VIII. Tum, ut Deus juſtus, ſi aliquid boni fecerunt, eis præſentis vitæ mercedem rependat. Non eſt tamen felicitas impiorum, ut creditur, maxima ac diuturna: ſed interiori pace deſtituti innumeris ſeſe immiſcent calamitatibus. Præterea *Omnis malus aut ideo vivit ut corrigatur, aut ideo vivit, ut per illum bonus exerceatur*: inquit idem Auguſtinus in Pſalmum LIV. Bonis adverſitates adveniunt, ut terrena ſpernant; & momentaneum hoc & leve tribulationis ipſorum æternum gloriæ pondus operetur. Non poſſumus denique injuſtam dicere providentiam, quæ in altero ſæculo ſempiterna ſupplicia, & beatiſſimam requiem paravit: nec ſemper in hac vita coronat merita, ut cum juſtum noverimus, ſpe melioris ſubſtantiæ nutriantur ſtudia virtutum.

Dices: Saltem perditiſſimorum hominum, quos ſinit in profundum prolabi peccatorum, nullam habet Deus providentiam.

Reſp. Impios, quamquam de illis non habet Deus eamdem curam, quam tenet de Electis, a divina tamen providentia non deſeri, a qua deſtituti neceſſe foret, ut prorſus perirent, atque reducerentur in nihilum. Relucet vero in his providentiæ Dei rectitudo, quod ex moribus improborum apparet infirmitas ac libertas arbitrii, virtus miſericordiæ & gratiæ in his qui præſervantur, ſumma Dei poteſtas ac beneplacitum in diſcernendis Electis, & in domo magni patris familias ad omnem uſum vaſa tam aurea, quàm fictilia videntur diſpoſita. Ut inſuper piorum exempla nos ad imitationem hortantur; ita impiorum

flagitia reddere debent timidiores, nobiſque pavorem ſimul, ac ſanctam incutere ſollicitudinem. Si vero quæras qui fieri poſſit, ut peccata divinæ ſubjiciantur providentiæ; reſpondendum eſt, quod non eo ſenſu providet Deus peccatis, ut ea curet ac prædefiniat; non enim cauſſam habere poſſunt, niſi deficientem, cum ſint privationes debitæ rectitudinis. Sunt nihilominus ſubjectum providentiæ quantum ad ordinem, cum permittantur altiſſimo Dei conſilio, ut inde majora bona proveniant. *Quædam ergo & facit Deus & ordinat: quædam vero tantum ordinat;* inquit S. P. Auguſtinus cit. lib. de Geneſ. cap. v.

Opp. ultimo. Videtur hæc providentia, quæ ſingulas res ſuis nectit ordinibus, idem ac Fatum Stoicorum, quod ex Chryſippo Gellius ita deſcribit lib. vi. cap. 2.: *Fatum eſt ſempiterna quædam, & indeclinabilis ſeries rerum, & catena volvens ſemetipſa ſeſe, & implicans per æternos conſequentiæ ordines, ex quibus apta, connexaque eſt.*

Reſp. Quæſtionem de Fato, quam Cicero vocat obſcuriſſimam & implicatiſſimam, non debere mentem pulſare Fidelium. Non enim datur Fatum, quod ſit anticipata neceſſitas proveniens ex certa ſiderum diſpoſitione: de quo nonnihil me ſcripſiſſe memini ſuperiori libro cap. III. & VII. Tale Fatum invexit primus omnium Democritus, qui etiam humanarum actionum cauſſam ſtatuit naturam æternam materiæ, & antecedentium cauſſarum colligationem, ut ſcribit lib. I. de Placitis Philoſophorum cap. xxv. Plutarchus: unde ex hoc Gentium fonte hauſerunt errorem Hermogenes, ac Marcion; de quo lib. v. Tertull. ait: *Collocans cum Deo Creatore materiam de porticu Stoicorum.* Ab hac materia eſſe mala ac peccata aſſerebant; quæ tamen digna prædicabant execratione, quemadmodum virtutes, tametſi ſtellarum inclinatione & impulſu patratas, laudibus atque amore. Quod apta comparatione ſic exponit Manilius:

Nam neque mortiferas quiſquam minus oderit herbas,
Quod non arbitrio veniant, ſed ſemine certo.
Gratia nec levior tribuetur dulcibus eſcis,
Quod natura dedit fruges, non ulla voluntas.

Cum ergo noverint hanc malitioſam materiæ vim Dei bonitati repugnare; facile fuit etiam cum Fato æternum principium malorum inducere, & Manichæorum hæreſim ex Perſarum, Magorumque cineribus ſuſcitare. Hinc Priſcillianus *ex Manichæorum & Gnoſticorum dogmate* hæreſim nominis ſui condidit, inquit ad annum Chriſti 381. Euſebius: ad ſubſequentem annum 386. illam refert Sigebertus, propagationis magis, quam ortus rationem habens. Graſſabatur in partibus Hiſpaniarum, ubi primum emerſerat, ætate quoque Auguſtini & Oroſii: quin ibidem exarſiſſe etiam vivente Leone Magno, conſtat ex ejus ad Turibium Epiſtola.

Fatum ſic acceptum nemo eſt qui non damnet. Nam primo, ut ſa-

ſatis liquet ex hujus origine, & ſcribit S. Leo elegantiſſima Epiſtola, quam nuper laudavi, quiſquis fatum adſtruit, *tenebris ſe etiam paganitatis immergit*: nimirum conatur aſſerere neceſſariam ac ſempiternam malitiæ vim, naturæ ſummi Dei optimæ ac perfectiſſimæ repugnantem. Cultum quoque ſiderum per hanc amentiam neceſſe eſt inſtaurari. Deinde neque de bonis, neque de malis actibus ullum poterit eſſe judicium, ſi in utramque partem fatalis neceſſitas motum mentis impellit, & quidquid ab hominibus agitur, non eſt hominum, ſed aſtrorum; ut arguunt citato loco S. Leo, hom. x. Gregorius Magnus, & in lib. ad Oroſium S. P. Auguſtinus. De Fato ſic accepto rectiſſime eo loco Gregorius: *Abſit a fidelium cordibus, ut fatum eſſe aliquid dicant.*

At ſi accipiatur Fatum, ut illud definit Boetius, pro *inhærente rebus mobilibus diſpoſitione, per quam providentia ſuis quæque nectit ordinibus*; dari fatum probatur iiſdem argumentis, quibus divinam aſſeruimus providentiam. Quapropter S. Pater in v. de Civit. Dei cap. x. ſcribit: *Si propterea quiſquam fato tribuit, quia ipſam voluntatem vel poteſtatem fati nomine appellat, ſententiam teneat, & linguam corrigat*. Et juremerito monet a Fati nomine eſſe abſtinendum; quod ſermonis conſuetudine videatur ſignificare certam poſitionem ſiderum, ex qua caſus eveniant inevitabiles. Ceterum providentia Dei rerum non tolli contingentiam conſtat ex quo in certa cauſſarum omnium diſpoſitione, etiam cauſſæ contingentes ac liberæ contineantur; & prima cauſſa nedum ſingulos effectus diſponat, ſed etiam rationem ac modum. Quare ex Dei providentia nulla conſequi poteſt abſoluta neceſſitas; ut dictum eſt præcedentis libri cap. 3., ac poſtremo. Atque hinc eſt, injuſtas eſſe expoſtulationes & querelas mortalium, qui Deo tribuunt moleſtias, & ægritudines, quibus plerunque in pœnam ſcelerum ſuorum afficiuntur. Quod non ſolum exprobat Auguſtinus Enarrat. in Pſalm. 72. & libro 22. adverſus Fauſtum, verum etiam ſapientiſſimus, & antiquiſſimus Poetarum Homerus in hiſce verſibus latine redditis, & a Hierocle, & Gellio adverſus nocentes recitatis, ne cum maleficio revicti ſunt, ad Fati aſylum confugiant:

Dîs facere invidiam mortalis turba laborans
Clamitat a nobis naſci mala; eum tamen ipſi
Per ſcelus accerſant ſupra ſibi Fata dolores.

C A P U T III.

Divinæ voluntati perfectionem libertatis nequaquam deeſſe.

RESTAT tertia voluntatis conditio, quam diximus eſſe plenitudinem libertatis. Hanc reperiri in Deo facile quiſque conjiciet: ſed ejus

ejus rationem exponere Theologi putant maxime arduum atque operoſum. Nam Cajetanus Dei libertatem conſtituit in perfectione aliqua ſubſtantiæ divinæ ſuperaddita, ac pro lubitu variabili: quæ opinio videtur cum ſimplicitati, tum immutabilitati Divinæ naturæ repugnare. Quamquam ſi variationem illam dixeris duntaxat reſpectu terminorum, ut tenent primores Thomiſtæ, & credibilius eſt voluiſſe Cajetanum, multos habet opinio illa, graviſſimoſque Aſſertores. Sed ſunt, qui tenent Dei libertatem non addere ad ſubſtantiam divinam neceſſariam ac immutabilem, niſi reſpectum rationis, itaut per nullam Deo intrinſecam perfectionem conſtituatur: quod poſt Aureolum antiquiorem Scholaſticum noſter quoque Legionenſis, & Vaſqueſius cum nonnullis aliis docuerunt. Alii e contra Dei libertatem ſtare putant in intrinſeca quadam *entitate*, variabili in ſe *virtualiter*, quatenus divinæ voluntatis actus perinde ſe habeat ac ſi poſſit non exiſtere, ut ſatis ambigue explicant Herrera, aliique complures. Nos vero cohærenter ad ea, quæ diximus ſecundo horum Opuſculorum libro, ſcilicet, nihil eſſe in Deo aut mutabile, aut adventitium, aut quoquo modo a perſiſtente natura diverſum, niſi ratione connotatorum, dicimus conſiſtere Dei libertatem ejuſque actum in ipſamet Dei ſubſtantia intelligente ac volente, quatenus terminatur ad exteriora objecta: quod non ſolum docuit noſter Gregorius, verum etiam Scotus, & ex recentioribus Theologis, Tournely, Habert, Fraſſen, Du-Hamelius, Juenin, aliique viri clariſſimi.

Pro hac autem reſolvenda quæſtione, ſupponimus agi nunc de libertate, quæ eſt poteſtas agendi vel non agendi; nam ſi liberum accipias pro eo quod neceſſarium eſt, & liberum tantum a *coactione*, ſeu libertate lubentiæ; certum eſt Deum eſſe liberum etiam comparate ad propriam bonitatem; quam licet neceſſario, lubentiſſime tamen, maximaque diligit voluptate. At eſt hæc libertas ſola naturæ liberæ & ſui juris haud completa proprietas: & quotquot de libertate ſcripſerunt, ad hanc pertinere tradunt, ut ſit pleniſſima poteſtas indifferens ad utrumlibet. Libertatem quoque *contrarietatis*, quæ eſt ad bonum & malum, Deo non convenire, liquet ex his, quæ diſputavimus lib. II. cap. VI. de potentia peccandi: quam eſſe a Deo removendam demonſtrat idea ſummi ac perfectiſſimi *entis*, quod nullatenus poteſt ſive a bonitate, ſive a recta agendi ratione deflectere. Quamquam ſi referas hanc libertatem *contrarietatis* non ad bonum & malum patrandum a Deo, ſed ad pœnam vel præmium rependendum hominibus; aſſentior ego Scotiſtis, qui in ipſo Deo ſtatuunt etiam libertatem *contrarietatis*, quandoquidem unum eligit, alterum reprobat, eamdemque perſonam deſerit peccantem, quam amplectitur pœnitentem. At in his, quemadmodum diverſa intervenit connotatio ac terminorum affectio, ita nulla oſtenditur *contrarietas* reſpectu Dei:

de

de quo illud in præſentiarum inquirimus, num in rebus a ſe productis ſeſe gerat libere itaut unum ſic eligat, ut alterum valeat eligere, atque quidquid facit, eo pacto faciat, ut potuerit non facere: quam communiſſime vocant Scholæ libertatem *contradictionis*.

Propositio I. Eſt in Deo oppoſita neceſſitati libertas.

Oraculis Scripturarum contra Vorſtium, Wicleſum, alioſque hujus farinæ Refractarios hæc roboratur aſſertio. Pſalmo enim 134. habetur: *Omnia quæcunque voluit, fecit*. 1. ad Corinth. 12. 11. *Hæc omnia operatur idem ac unus ſpiritus, dividens ſingulis prout vult*. Matth. xx. *An non licet mihi quod volo, facere? &c.* Ad Rom. IX. 18. *Cujus vult miſeretur, & quem vult indurat, &c.* Idem probatur ex PP. dicente Auguſtino XXII. de Civit. Dei cap. 3. *Non ideo quia Deus peccare non poteſt, liberum arbitrium habere negandum eſt*. Damaſcenus lib. II. de Fide cap. 22. ita adverſus Arianos ſcribit. *In tantum proceſſiſtis impietatis, ut negetis quod Filius Dei liberæ voluntatis ſit. Ac certe ſoletis etiam Spiritui Sancto derogare, & negare non poteſtis ſcriptum eſſe: Spiritus ubi vult ſpirat. Ergo ſi Spiritus ubi vult ſpirat, Filius quod vult non agit? Omnia operatur unus atque idem ſpiritus, dividens ſingulis prout vult. Prout vult, hoc eſt pro liberæ voluntatis arbitrio, non pro neceſſitatis obſequio*. Ac S. Bernard. de Grat. & lib. arbitrio: *Libertas a neceſſitate*, ait, *æque & indifferenter Deo, univerſæque tam malæ, quàm bonæ rationali convenit creaturæ*. Vide & Baſilium Hom. 1. in Hexam. Ambroſ. eodem loco lib. 1. cap. 5. Hieronymum in Epiſt. ad Philemonem cap. 1. 14. &c.

Probatur quoque ratione. Ac primo libertatem exigit ratio ſupremi dominii. Deinde magnificentia ac liberalitas, quæ, auctore Seneca libro de beata vita cap. 24., ita nominatur quia *a libero animo* proficiſcitur. Præterea divinitatis perfectio, quæ non exigua eſt poſſe de rebus univerſis pro ſuo arbitratu diſponere. Ulterius ſumma ejus ratio ac ſapientia, quæ poſtulat, ut omnia fiant a ſuprema cauſſa cum electione & conſilio. His apud Scriptores vulgatiſſimis addo argumentum aliud apertiſſimum atque invictiſſimum. Poſſunt ſingulæ creaturæ a divina ſeparari operatione; neque ulla cum Dei poteſtate junguntur lege neceſſitatis: Eſt ergo Deus in ordine ad creaturas eſſentialiter indifferens ac liberrimus. Antecedens probatur; ſi enim res creatæ a vi effectrice primæ cauſſæ ſeparari non poſſent, conſequeretur omnes creaturas æternas eſſe, quemadmodum æterna eſt Dei virtus ac ſubſtantia: eſſe inſuper Deum imperfectum, niſi operaretur ad extra; neque aliquid eſſe creatum, ſed omnia ſempiterna, & cum divinitate eſſentiali unitate connexa.

Propositio II. Conſtituitur Dei libertas per actum ſempiternum ac neceſſarium divinæ voluntatis a ſubſtantia indiſtinctæ, prout connotat objectum creatum, & effectum contingentem & defectibilem.

Hæc

Hæc propoſitio duas habet partes. Ac prima ſic probatur. Dei libertas perfectio intrinſeca eſt, ejuſque actus eſt immanens & vitalis: In Deo autem nihil intrinſecum ac imminens reperitur præter neceſſariam ac ſempiternam ſubſtantiam intelligentem & volentem; alias foret Deus compoſitus atque imperfectus. Eſt ergo libertas divina idem ac neceſſaria & perſiſtens ſubſtantia Dei intelligens ac volens. Altera pars ſic oſtenditur: Requiritur ad libertatem aliqua indifferentia; liberum enim opponitur neceſſario: Sed actus divinæ voluntatis non eſt indifferens prout comparatur ad bonitatem divinam, quæ perfecte cognita non poteſt cadere ſub indifferentia judicii; quum nullum ſit bonum, quod cum ſummo Deo valeat æquiparari: Ergo hæc indifferentia attendi debet penes connotata, ideſt exteriora objecta, quæ contingenter, & ex libera Dei voluntate efficiuntur in tempore. Ex quibus ſequitur, libertatem Dei eſſe ex genere illorum, quæ connotative, non abſolute dicuntur; ſcilicet, unum ſignificant, & aliud, ut inquiunt dialectici, conſignificant. Primum eſt ipſamet Dei natura, quæ eſt & ſuum eſſe, & ſua operatio; alterum vero quidquid in aliqua temporis efficitur differentia: quod pro ſolutione argumentorum eſt apprime obſervandum. Lege quæ diximus de Dei immutabilitate lib. II. cap. IV. Prop. III.

Respondetur Oppositionibus.

Opp. I. Libertas importat electionem; eſt enim deliberatio, ſive dijudicatio animi, qua ſe aliquid facere, vel dimittere quiſquam proponit: In Deo non reperitur Electio: Ergo in Deo non exiſtit libertas. Ad hæc: Poſtulat libertas indifferentiam ſaltem activam; hæc autem repugnat Deo; quandoquidem, ubi datur indifferentia activa, datur poteſtas, quæ eſſe poteſt ſine actu: Atqui in Deo nulla extat potentia, quæ poſſit eſſe ſine actu: Ergo neque aliqua indifferentia. Rurſus: Non conſiſtit cum immutabilitate libertas: Deus eſt immutabilis: Igitur non eſt liber.

Reſp. ad primum nego minorem; licet enim in Deo non ſit electio cum permixta conſultatione, quæ mutationem importat intelligentiæ, animique ancipitem ſuſpenſionem; eſt tamen electio, quæ eſt unius optio præ alio, abſque ulla animi hæſitatione. Nam illa voluntatis ante electionem indeliberatio ac ſuſpenſio, cum ex ignorantia proveniat, arbitrii defectus magis dicenda eſt, quàm perfectio. Ad ſecundum dico eſſe quidem in Deo indifferentiam activam; ſed cum hæc dicatur connotative, indifferens Deus eſt non comparate ad propriæ entitatem ſubſtantiæ, ſed ad mutabilitatem effectuum: quamquam poteſtas etiam ſine actu non ſemper dicat imperfectionem; non enim homine, qui actu loquitur, eſt ſemper imperfectior ille, qui, cum loquendi habeat

habeat poteſtatem, ſilentium ſervat. Verum in Deo nulla eſt potentia ab actu diſtincta, niſi prout actus accipitur terminative; exigente ſumma Dei perfectione, ut idem ſit ejus poteſtas & operatio. Ad tertium nego majorem; quippe ſalvatur Dei immutabilitas cum indifferentia actus liberi, dummodo iſte contingens ſit, quatenus connotat terminum, non pro eo, quod dicit in recto. Etenim creatio mundi eſt actus liber; & tamen ex quo Deus in tempore mundum condiderit, non eſt intrinſece mutatus. Libera fuit quoque Verbo divino humanæ naturæ aſſumptio; at non proinde aliquid Perſonæ Verbi putandum eſt acceſſiſſe: nimirum cum Deus ſit actus puriſſimus, libere agit abſque ſui mutatione; alias foret in Deo potentia indeterminata ac ſuſpenſa, & ejus libertas creaturarum ſubjiceretur defectibus, quos de ſummo Deo differentes caute debemus ab omni ejus proprietate ſecernere.

Opp. 2. Cum Nicolao L'Herminier. Actus Dei liber conſtituendus eſt in actione voluntatis, quæ potuerit non eſſe; & diſcrimen aliquod aſſignari debet inter libertatem & actum. At diſcrimen nullum eſt, niſi quod libertas eſt quædam facultas pertinens ad Dei ſubſtantiam, actus vero operatio ejuſdem facultatis, qui poſſit non eſſe. Deinde quæritur quid ſit Dei libertas *formaliter* & in abſtracto: atque huic quæſtioni non bene ſatisfit, dicendo, libertas Dei eſt ipſa divina ſubſtantia terminative accepta: ſicuti quærenti quid ſit æternitas, haud recte reſpondetur dicendo eſſe divinam ſubſtantiam principio ac fine carentem. Rurſus etiam Dei ſcientia eſt *Entitas* divina connotans creaturas: Non ergo per hujuſmodi connotationem propria ratio libertatis poterit explicari.

Reſp. ad primum utique actum Dei liberum eſſe actionem, quæ poteſt non eſſe: at quoniam quidquid in Deo eſt, ſi ſpectetur ſecundum id quod importat in recto, eſt neceſſarium atque immutabile; opus eſt, ut hujus liberæ actionis indifferentia verſetur tota penes extrinſecum connotatum. Diſcrimen vero inter facultatem & actum in Deo pariter nullum eſt; niſi hoc unum, quod facultas connotat terminum ut poteſt poni, actus illum reſpicit ut poſitum, vel ponendum in aliqua temporis differentia: atque hoc pacto libera poteſtas creandi connotat creaturam poſſibilem, decretum liberum creaturam futuram, creatio & conſervatio actualis creaturam actu exiſtentem. Ita Deus nulla ratione mutatus dicitur & potens, & volens; quemadmodum idem nummus appellatur pretium, & arrha. Ad ſecundum nego hanc non eſſe optimam Aeternitatis definitionem: *Aeternitas eſt ipſa Dei ſubſtantia, prout caret fine ac principio*. Nam ait Auguſtinus in Pſalmum primum & centeſimum: *Non enim aliud anni Dei, & aliud ipſe Deus; ſed anni Dei æternitas eſt. Aeternitas ipſa Dei ſubſtantia eſt, quæ nihil habet mutabile*. Habet ſimilia beatus Anſelmus in Monologio cap. 26., ubi de divina ſubſtantia ait: *Aeternitas ejus nihil aliud eſt,*

quàm ipſe. Falſum eſt ergo quod cenſet L'Herminier, Aeternitatem Dei, aliaque divina attributa definienda eſſe tanquam *formas* divinitati inhærentes: cum potius ſimiles definitiones repugnent Deo, qui ſubſtantialiter eſt ſua æternitas, ſua voluntas, ſua libertas. Ad tertium reſpondeo ſcientiam pariter ac libertatem ſumptas in recto eſſe unam Dei, eamdemque ſubſtantiam: diſtingui autem viciſſim diverſa connotatione; nam ſcientia terminatur ad creaturas, ut veritatem habent intelligibilem; libertas vero eaſdem reſpicit, quatenus exiſtentiam habent contingentem, & prout ſunt media libere ad ultimum finem ordinata.

Opp. 3. Actus liber Dei vitalis eſt; Ergo eſt illi prorſus intrinſecus.

Reſp. diſt. ant. Eſt actus vitalis connotans extrinſecum objectum; concedo. In eo tantum, non in perfectione intrinſeca, quæ eſt ipſamet Dei ſubſtantia, conſiſtens; nego. Multa ſunt Dei intrinſeca, quæ tamen ad objectum creatum comparantur, ut præſcientia, virtus creatrix, prædeſtinatio, & cetera iſtiuſmodi. Atque etiam *ab intra* perſonæ Patris intrinſeca eſt generatio ac paternitas, quæ tamen abſque ordine ad Filium a perſona Patris diſtinctum nequeunt comprehendi.

Inſurges: Hujuſmodi connotatio vel intrinſeca eſt, vel extrinſeca: Si iſtud dixeris, conſtituetur Dei libertas per aliquid externum, atque adventitium; Si primum, erit Deo intrinſecus ac neceſſarius reſpectus ad res creatas. Rurſus ſi tali connotatione divina conſtat libertas, erit imperfectior libertate creata, quæ ſine iſtiuſmodi terminatione conſiſtit. Inſuper nulla divina perfectio etiam inadæquate conſtitui poteſt per aliquid extrinſecum, & creatum: Iſtiuſmodi connotatio extrinſeca eſt, & creata: Igitur nequit etiam inadæquate divinam conſtituere libertatem.

Reſp. ad 1. Talem connotationem ſpectatam ex parte actus, atque ſecundum id quod ſupponit in recto intrinſecam eſſe, neceſſariam quoque, & ſempiternam; contingentem autem eſſe, extrinſecam, ac variabilem ratione termini & objecti. Quod explicari poteſt exemplo relationis Dei Creatoris ad res creatas, aliiſque ſupra productis. Eſt enim Deus in ſe revera Creator, & quæcunque ipſius operatio æterna eſt, neque a divinitate ſejungitur; & tamen liberrima eſt ipſius omnipotentia: advenitque ei nova Creatoris denominatio per ſolam rerum creatarum connotationem. Hoc ferme pacto nulla facta in *fundamento*, ut inquiunt, mutatione, nova illi ex acceſſione termini venit aut ſimilitudinis, aut æqualitatis, aut coexiſtentiæ, relatio. Illud vero quod de libertate creata dictum eſt, noſtram confirmat aſſertionem. Enim vero in libertate creata & indeterminatio, & volubilitas, & diverſorum actuum variatio ſuccedit, neque opus eſt, ut exterius contingentiam ſuam mutuetur. At Dei libertas, cum non ſit ſuſpenſa ac muta-

mutabilis; neque in ſe actus habere poſſit diverſos, a terminis duntaxat ſuam accipit indifferentiam. Quapropter qui actum Dei liberum in ordine ad connotata nobiſcum exponunt, nihil divinæ derogant perfectioni; ſed loqui videntur de divina ſimplicitate, atque immutabilitate decentius. Sed & illud negari poteſt, voluntatem noſtram nullatenus per extrinſecum objectum conſtitui. Conſtituitur enim, non quidem accepta ſecundum *formam*, pro qua ſupponit, ſed comparate ad terminum, quem conſignificat. Hoc pacto conſtitui quoque divinam perfectionem, ſi ea ſit de genere earum, quæ connotative dicuntur, non eſt indecens, ſed per quam maxime congruum. Nam hac ratione, ut diximus, omnia fere attributa explicantur; quæ, tametſi connotent creaturas, non appellantur tamen Deo extrinſeca, ſed ab ejus natura ac ſubſtantia ſunt penitus indiſtincta.

Opp. 4. Si idem eſſet actus Dei liber, ejuſque ſubſtantia, quemadmodum iſta, ita ille æternus foret, & neceſſarius. Præterea eadem Dei perfectio eſſet ſimul immutabilis & contingens; immutabilis, quoniam talis eſt Dei natura; contingens vero, quoniam talis debet eſſe actus liber. At hæc valde repugnant ſanæ, rectæque rationi. Male ergo a nobis Dei libertas, ejuſque exercitium exponitur.

Reſp. utique actum Dei liberum æternum ac neceſſarium eſſe, ſi ſpectetur in eo, quod importat *in recto*, ut nuper diximus de hujus actus connotatione. At cum tali neceſſitate ſtat contingentia ratione termini & objecti. Neque pugnat eumdem actum immutabilem, & contingentem eſſe reſpectu diverſorum, quomodo eadem creatio æterna eſt ſi comparetur ad Deum, temporanea ſi referatur ad creaturas: eadem voluntas abſoluta reſpectu prædeſtinationis Sanctorum, conditionata relative ad meritorum retributionem: eadem denique ſcientia practica comparative ad objectum operabile, ſpeculatrix in ordine ad ea quæ ab artifice univerſorum non fiunt.

Quod ſi inſiſtas: Actus Dei liber fuit ab æterno, neque tamen ab æterno extitit aliqua creatura; occurrit ſemper eadem reſponſio, ſcilicet, Actum Dei liberum fuiſſe ab æterno ſecundum ſubſtantiam ſuam, non quoad terminum. Et ſi rurſus objicias, quod ſi ab æterno nulla erat res creata, neque etiam potuit eſſe connotatio, quam requirimus ad libertatem; reſpondemus ab æterno talem connotationem fuiſſe ad terminum futurum, quæ productis jam creaturis tranſiit ad terminum exiſtentem, quomodo ipſa creatio ac virtus omnipotentiæ ſpectabat ab æternitate mundum producibilem, quem nunc connotat jam productum; & ſcientia, quæ erat futurorum, facta eſt ſcientia præſentium, nulla accedente ex parte Dei mutatione.

Opp. ultimo: Quælibet creatura dependet a libera Dei voluntate, & eſt effectus liberæ determinationis ipſius; ergo reſpectus ad creaturas non conſtituit, ſed ſupponit actum liberum voluntatis divinæ.

 Reſp.

Digitized by Google

Reſp. diſt. ant. Creatura eſt effectus voluntatis Dei liberæ, inadæquate acceptæ & pro actu in Deo permanente, pro quo ſupponit, concedo: adæquate, & acceptæ etiam pro termino quem connotat, nego. Non ſequitur creatura dependet a libera Dei voluntate, & eſt effectus determinationis ipſius; igitur non conſtituit ulla ratione actum Dei liberum. Conſtitutiva enim per modum termini & connotati poſſunt a re quam conſtituunt vere ac proprie produci; & ſat eſt, ſi hæc præſupponatur abſolute & in ſeipſa conſiderata vel tempore, vel natura, vel origine ſola præcedens. Nam Pater conſtituitur in eſſe patris per relationem ad Filium, & tamen Filius a Patre procedit & generatur. Secus dicendum eſt de conſtitutivis per modum *formæ* inhærentis. Verum iſtud in Deo conſtitutivum nullum eſt præter incommutabilem ejus ſubſtantiam.

Ex quibus plura fas eſt ad rem Theologicam conjicere. Primum quidem nullam eſſe in Deo intrinſecam indeterminationem; quæ cum ſit irreſoluti animi fluctuatio, & quædam ſuſpenſio neſcientis quid ſit eligendum, neque ad eſſentiam libertatis requiritur; neque poteſt cum perfectiſſima Dei ſcientia componi. Infertur ſecundo nullam eſſe cauſſam Voluntatis divinæ, niſi prout cauſſa accipitur lata quadam ſignificatione pro ſuo termino, atque objecto; ſicut nulla datur cauſſa, nullumque principium divinitatis. Sequitur tertio non dari in Deo libertatem *contradictionis* in ſenſu, quo illam explicant complures Scholaſtici, ideſt voluntatem intrinſece ſuſpenſam ab omni actu *volitionis*, aut *nolitionis*, quorum neuter poteſt de novo incommutabili Deo contingere; dari tamen *contradictionis* libertatem, ut eſt poteſtas indifferens ad agendum vel non agendum, indifferentia ſpectata ex parte connotatorum; quæ cum ex dictis ſatis comprobari poſſe videantur, perſequar deinceps Librum de Electione Sanctorum, quæ divinæ Libertatis ac Providentiæ actus eſt ſingularis, atque præſtantiſſimus.

Digitized by Google

DE THEOLOGICIS
DISCIPLINIS
LIBER SEXTUS

In quo de Electione Juſtorum ſecundum propoſitum voluntatis Dei, Auguſtino ductore, certatur.

SPOPONDI quarto libro cap. XI. huic, Præfationis loco, præmittere Auguſtinianæ commendationem doctrinæ, quam tentarunt inofficioſi quidam Scriptores labefactare. Sed cum obtrectatoribus obſecuti ſint, debitumque ſupernumeraverint Carolus Moreau, Fulgentius Laſoſſe, Cardinalis Noriſius, aliique viri doctiſſimi, ne videamur ferre ad ſylvam ramuſculos & ramenta, pauca ex iis, quæ ad Gratiæ ac prædeſtinationis cauſſam attinent, colligenda breviter nobis erunt.

Itaque S. Auguſtini doctrinam Summi Catholicæ Eccleſiæ Paſtores mirifice coluerunt. Innocentius aſſeruit, illam *integra ratione conſiſtere*, ſe vero iis, quæ adverſus Pelagium S. Pater elucubraverat, *pari aſſenſione* adhærere. Bonifacius, ut ſcribit contra Collatorem cap. 21. S. Proſper, cum eſſet doctiſſimus, *adverſus tamen libros Pelagianorum Auguſtini reſponſa poſcebat*. Cæleſtinus comprimens Semipelagianorum audaciam Epiſt. ad Galliarum Epiſcopos teſtatur, quod

quod Auguſtinum ſanctæ recordationis virum *nunquam ſiniſtræ ſuſpicionis rumor aſperſit*. Hormiſdas vero in Epiſtola ad Poſſeſſorem ait: *De arbitrio tamen libero, & Gratia Dei quid Romana, hoc eſt Catholica ſequatur & aſſeveret Eccleſia in variis libris beati Auguſtini, & maxime ad Proſperum & Hilarium*, poſſe cognoſci, & contineri de his *in ſcriniis Eccleſiaſticis expreſſa Capitula*. Prætermitto Felicem IV., Gelaſium, Zoſimum, de quibus lege Noriſianas Vindicias cap. VI. Subſcribunt Pontifices ſinguli Joanni XXII. Conſtitut. 2. data anno 1326. hæc aſſerenti: *Celeberrimus Pontifex Auguſtinus profligatis hæreſibus, earumque radicibus extirpatis, Catholicæ Fidei veritatem in lucem produxit, eduxit in publicum, firmis ac invictis rationibus ſolidavit*. Optima hæc Auguſtini exiſtimatio apud ceteros Eccleſiæ Paſtores ſemper obtinuit. *Ducem Eccleſiæ* appellavit Clem. VIII., *Eccleſiæ auctoritatem* Paſchalis II. *Eccleſiæ quietem* Leo X. *Eccleſiæ irrefragabile jubar* Innoc. XI. *Eccleſiæ fulgidiſſimum lumen* Clemens XI. Quæ in laudem Auguſtini vulgata ſunt erroneis, praviſque dogmatibus emergentibus, eoque tempore, quo proſcriptis hæreſibus Lutheri, Calvini, Queſnelli, Janſenii, plures Scientiæ mediæ aſſertores arrepta occaſione coctam crambem recoxerunt, Auguſtinianum dogma, novum, libertati fatale, & exceſſu prolatum vaferrime traducentes. Quorum clamoribus aliquos timidiores defecerat animus, præſertim ubi Auguſtinianis ſententiis fraudulenter intextas damnari viderunt Novatorum hominum propoſitiones: qui & Scripturis divinis, & maximorum virorum textibus munire ſatagunt falſitatem; quemadmodum verſipelles auctores mendacii Sacramentis, ut ſibi captivent humanam fidem, ſæpenumero mentiuntur. At recreavit nos humaniſſimis Epiſtolis datis ad FF. Prædicatores Papa Beatiſſimus Benedictus XIII. quibus ita Auguſtini ac Thomæ diſcipulos alloquitur: *Magno animo contemnite, dilecti Filii, calumnias intentatas ſententiis veſtris de gratia præſertim per ſe & ab intrinſeco efficaci, ac de gratuita prædeterminatione ad gloriam ſine ulla prævisione meritorum, quas laudabiliter hactenus docuiſtis, & quas ab ipſis SS. Doctoribus, Auguſtino & Thoma, ſe hauſiſſe, & verbo Dei, ſummorumque Pontificum, & Conciliorum decretis, & Patrum dictis conſonas eſſe ſchola veſtra commendabili ſtudio gloriatur*. Ex quibus quanti fecerint Romani Antiſtites Auguſtiniana circa prædeſtinationem dogmata ſatis arbitror comprobatum.

Neque minorem Auguſtino Sacroſancta Concilia detulerunt honorem. Synodus enim Arauxicana celebrata v. Kal. Julias anno Chriſti 529. XXV. S. P. Auguſtini propoſitiones de Gratia verſas in Canones conſecravit, approbante Felice IV. Pontifice Maximo. Concilium v. Oecumenicum, *Sequimur*, inquit, *per omnia Sanctum Auguſtinum: & ſuſcipimus omnia, quæ de recta fide, & condemnatione hæreticorum*

Digitized by Google

rum expoſuit. Eumdem Auguſtinum vocat Toletana x. Synodus *partem contra hæreticos munitiorem*: ceteris illum præfert ſeſs. VII. Florentina hoc celeberrimo elogio: *Nunc Sanctorum Doctorum auctoritates in medium proferamus*: *ac in primis Auguſtini illuſtriſſimi Latinorum Doctoris, quem Quinta Synodus conſecravit*. Canones de juſtificatione, de gratia, & de peccato originali editos a Tridentina iiſdem ferme Auguſtini verbis majori ex parte conſtructos demonſtrat in Opere de Mente hujus Concilii circa Gratiam Antoninus Reginaldus. Veraciſſimam ac fideliſſimam appellat Auguſtini doctrinam in lib. de Tribus Epiſt. cap. 35. Lugdunenſis Eccleſia: eamdem compendio exſcripſerunt in Epiſtola Synodica Africani Patres in Sardiniæ inſulam relegati.

Quid ſentiant de Auguſtini libris Eccleſiæ Patres, neminem arbitror ignorare. Fulgentius lib. 1. ad Monimum cap. xxx. ſcribit ex libris Auguſtini, & Reſponſionibus Proſperi poſſe cunctos cognoſcere, *quid debeant de prædeſtinatione Sanctorum, impiorumque ſentire*. Rhemigius in lib. de tenenda veritate S. Script. affirmat Auguſtinianis de Gratia & libero arbitrio pleniſſimis clariſſimiſque definitionibus *quod Fidei Catholicæ neceſſarium eſt, contineri, &, ſi quid inde ſubtrahatur, violari veritatis integritatem*. Hieronymus Epiſt. 25. inter Auguſtinianas, ſic S. Patrem alloquitur: *Catholici te Conditorem antiquæ rurſum fidei venerantur, atque ſuſpiciunt*. Quæ de Gratia Chriſti, pro qua tanto animi ardore pugnavit, a Hieronymo dici, neminem latet. Paulini, Proſperi, Alipii, Thomæ Archiepiſcopi Valentini, aliorumque Auguſtino ſive amicitia, ſive ratione inſtituti conjunctorum laudes præclariſſimas non opus eſt recenſere. Graviſſimam Arnobii Junioris ſententiam prætermitto, ut eam, aliorumque Patrum auream pro Auguſtino catenam legas majori cum voluptate in Vindiciis Noriſii.

Quali vero reverentia Auguſtinum ſuſpiciant Theologi, infinitus ero, ſi velim commemorare. Aliquos tantum numerabo ex venerabiliſſimo Ordine, quem profeſſi ſunt Adamus, Martinonus, Annatus, Bonartus, & quidam alii in carpendo Auguſtino liberiores, ex ampliſſima nempe Societate Jeſu, qua neque majori æquitate ornatum judicem poſſum eligere, neque ſapientia ac doctrina magis conſpicuum. Dixi cap.xi.quarti libri Patrem Meyer, qui ſub nomine Eleuterii vulgavit Hiſtoriam de Auxiliis adverſus eam, quam ſcripſit Hyacinthus Serry, ingenue fateri lib. v. cap. 1. Clementem VIII. in Proluſione diſputationum præcepiſſe, ut ad normam doctrinæ Auguſtini, tanquam ad heraclium lapidem exorta circa Prædeſtinationem & Gratiam diſſidia componerentur. Quare videant, qui ſiniſtre judicant de Auguſtino, an maximis controverſiis dirimendis regula ſoleat aptari non recta. Bellarminus de narratis ſupra decretis Synodi Arauſicanæ lib. 2. de Grat.

Grat. & lib. arb. c. II. ſcribit: *Porro in illis Capitulis* (ex libris S. Auguſtini verbatim excerptis) *continentur omnia fundamenta ſententiæ de Prædeſtinatione gratuita, ut non poſſit ullus prædeſtinationem negare, niſi velit illis Capitulis contraire*. Suareſius, quo neminem temperatum magis ac modeſtum memini me legiſſe, Prolog. VI. de Grat. cap. VI. in quæſtionibus de Prædeſtinatione ait: *auctoritatem Auguſtini maximam eſſe, & ſemper ceteris præferendam*. Et Vaſqueſius ipſe ingenio ad criticem proniori: *Quamvis* (inquit 1. 2. diſp. 190., cap. 6.) *nullus eſſet ex PP. commemoratis, quem pro hac ſententia de gratiæ neceſſitate ad ſingula opera bona Moralia Scholaſtici Doctores allegare poſſent, in uno ſolo Auguſtino, ejuſque ſchola ſuæ opinionis præſidium libenter collocarent, eumque ſibi ſufficere merito arbitrarentur, quod unicus ſit, qui dum agitur de gratiæ neceſſitate, ſicut ſol inter reliquos præfulget*. Claudius quoque Aquaviva Præpoſitus Generalis ann. 1584. conſilio & opera clariſſimorum Societatis virorum ſelegit ſententias, quas tenerent ubique inclyti Sodalitii Præceptores: atque in opinionum delectu pag. 37. iſta protulit: *Item definitum eſt prædeſtinationis nec rationem, nec conditionem eſſe ex parte noſtra. Id ad pietatem parum pertinere dicet aliquis. At hanc Auguſtini doctrinam non modo communiter Theologorum Schola jam recipit, ſed & Eccleſiæ Patres per mille, & ducentos circiter annos, &c.*

Unum eſt, quod inter Scripta ſummorum Virorum dolui aliquando vehementer, ornatiſſimum nempe Dionyſium Petavium, quo nemo accuratiùs Auguſtinianam propugnavit ſententiam, & a falſis interpretamentis Vaſqueſii, Leſſii, aliorumque Sociorum ſtuduit vindicare, mutata inopinato facie lib. X. Theolog. dogmatum cap. 1. maluiſſe eam retractare, quàm preſſis laudabiliter veſtigiis inſiſtere; ita ut initio hujus capitis ſcripſerit: *Jam pridem in utramque partem diſputari cæpit in Scholis iſta quæſtio, neque pro aliquo præjudicio valere ad hanc controverſiam credita eſt auctoritas Auguſtini*. At re maturius inſpecta animadverti nulli hominum Auguſtini diſcipulos magis debere, quàm ipſi Petavio. Primo quia ubi viri aliqui docti Societatis conati ſunt in ſententiam oppoſitam, ut ſutores faciunt corium, Auguſtinianas trahere auctoritates, Petavius demonſtravit interpretes eſſe non bonos. Deinde quia ubi plures illas falſitatis, antilogiæ, & affinitatis Calvinianæ damnaverunt; oſtendit vir eximius eſſe a damnatis erroribus alieniſſimam, atque a multis ſumma cum doctrinæ ac pietatis commendatione defendi. Hæc a me eiſdem Petavianis verbis ſunt dicta, ut dum is laudat pro Sententia Molinæ Auguſtinum, dum ille S. Patrem erroris inſimulat, duo hi Jeſuitarum arietes domeſtico propugnaculo reprimantur.

Vereor inſuper, ne Petavius aliquid humani paſſus in gratiam Societatis contra propriam mentem librum illum decimum cogitaverit ſuper-

ſuperſtruere. Quod & ex ejus Epiſtolis probat Auctor Hiſtoriæ Congregat. de Aux. pag. 104. & ex doctrina alibi ab ipſo Petavio tradita poteſt inferri. Etenim lib. VII. cap. XI. num. V. exponens Evangelicæ parabolæ clauſulam, *Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi*, ſcribit, *regni cœleſtis & æternæ ſalutis adipiſcendæ modum ac rationem non ex humanis æſtimari judiciis, neque ex eo, quod in uſu hominum & conſuetudine verſatur, ſed ſola Dei gratuita voluntate, ac pro ejus arbitrio totum illud adminiſtrari*: & infra, *totum ſalutis regnique cœleſtis negotium ex Dei arbitrio & voluntate pendere: quod ab Apoſtolo traditum ſæpe adverſus Pelagianos, & eorum reliquias inculcat Auguſtinus*; &c. Ex quibus apparet quænam ſit Petavii ſententia ubi ex libertate loquitur, non ex domeſticorum impulſu. Nam ſi aliter eſt, & proprio loquitur ſenſu; neceſſaria conſecutione poſſum inferre, Petavium, ipſomet judice, deteriori cauſſæ patrocinari. Enim vero lib. IX. cap. VI. n. I. præmonet: *Cum de Gratia vel prædeſtinatione diſputandum eſt, minorem haberi antiquorum Patrum rationem, qui extiterunt ante exortam hæreſim Pelagianam, quàm eorum, qui poſtea ſunt ſecuti. Latinorum vero multo majorem, quàm Græcorum etiam hæreſi illa poſteriorum, quoniam magis aliquanto Latinam Eccleſiam, quàm Orientalem exercuit hæreſis Pelagiana; & Græci plerique intima Pelagianorum dogmata, vel ignorarint funditus, vel minus accurate perſpexerint. Ac Latinorum omnium, quorum in hac controverſia major eſt auctoritas, principem eſſe conſenſu Theologorum Auguſtinum*. Hæc & longe majora de Auguſtini ſententia promit Petavius ille eloquentiſſimus. Quid ergo? Dum altero libro ſententiam Auguſtini retractat, atque textus Apoſtoli cum nonnullis Græcorum in oppoſitum ſenſum detorquet; nonne illos ſequitur, qui minorem habent in his controverſiis, ipſo Petavio judice, auctoritatem? Aut ergo Petavius Societati ſuæ contra compertam ſibi veritatem morem geſſit; aut contra majorem auctoritatem ſuperba fronte pugnavit. Ipſius autem momenta quanti pendeant dicam infra: nam hactenus ex Romanis Pontificibus, ex Conciliis, ex Patribus, ex Theologorum conſenſu, quæ ſit in hac materia auctoritas Auguſtini probandum erat.

Pugnat adverſus dicta, quod alii quoque Patres ſummorum Pontificum Conſtitutionibus laudantur; ex quo ſequitur nullam eſſe Auguſtino præ ceteris auctoritatem. Rurſus quod idem Auguſtinus Epiſt. IX. ad Hieronymum ſcribit ſolis Scripturarum libris Canonicis auctoritatem certiſſimam eſſe deferendam. Tertio quod non poſſumus aliquam propoſitionem infallibilem exiſtimare, propterea quod a ſolo tradita ſit Auguſtino, ut definitum eſt ab Eccleſia. Tandem quod Auguſtinus in plurimos graviſſimoſque errores lapſus fuerit.

Sed hæ nubeculæ nequeunt ſplendidiſſimi Solis lucem obumbrare. Detur ſiquidem nullum eſſe in ceteris libris Auguſtinum inter alioſque

Digitized by Google

Patres diſcrimen: detur non fuiſſe indutum virtute ex alto, ut abundantius omnibus laboraverit, quemadmodum teſtatur Fulgentius; attamen dum agitur de Prædeſtinatione & de Gratia Auguſtino nefas eſt refragari, ſi in ejus libris continetur quod aſſeverat Eccleſia, ut affirmant Pontifices; ſi antiquam fidem rurſus condidit, ut narrant Patres; ſi ejus Sententiæ Canones evaſerunt, ut colligitur ex Conciliis; ſi unicus ſufficit, ubi diſputatur de Gratia, ut fatentur Theologi. Habent etiam alii Patres in his, quæ data opera contra hæreſes elaborarunt, ſuum cum Auguſtino honorem, ſi æquali ab Eccleſia exaltati fuerint præconio. Rectiſſime vero S. P. ſcribit Hieronymo privatis Scriptoribus non eſſe deferendam infallibilem auctoritatem: at quando quæ a privatis Doctoribus exarata ſunt Eccleſia commendat, ſumma excipienda ſunt reverentia. Neque credimus Auguſtino, quia ſcripſit hæc Auguſtinus; ſed quoniam recte Auguſtinum ſcripſiſſe, ſuperiori accipimus teſtimonio. Defendendum eſſe Auguſtinianum dogma non reſpiciendo ad aliquam Pontificum Bullam, non audent proferre niſi hæreticus ac ſeminator zizaniorum: qui ut eludant Eccleſiæ decreta, ululant: *Dixit Auguſtinus*, quando Auguſtinus non loquitur. Neque ullus mortalium, neque portæ inferi adverſus Petram, ſupra quam fundata eſt Domus Domini, poterunt prævalere. Ego quidem, ſi Eccleſia Auguſtini ſcripta damnaret, omnium primus in ardentem rogum Magiſtri libros projicerem: ſed celebratos univerſalis Eccleſiæ plauſu Catholico exponam ſenſu, & filiali officio tutabor. Auguſtinianas antilogias, exceſſus, abſurda fingunt homines aut invidi, aut improbi. Ubicunque ſe dederit occaſio, & ego infirmiſſimus pro gloria tanti Patris certabo. Sed deſiſtam proloqui, ne oratio mea limites excedat præfatiunculæ.

CAPUT I.

Dari aliquam prædeſtinationem electorum, eamque multiplicem: de qua agendum ſit, & qua methodo: quomodo definiatur, & proprie ſit explicanda.

Complector unico capite plures parvi momenti quæſtiones, neceſſarias tamen tironibus, de Prædeſtinationis exiſtentia, nomine, partitione ac natura.

Propositio I. Datur aliqua Electorum ad gloriam prædeſtinatio.

Probatur 1. ex Epiſt. Pauli ad Rom. cap. VIII. ubi hæc habentur: *Quos prædeſtinavit, hos & vocavit*. Deinde ſuadetur ratione: nam prædeſtinare eſt rationalem creaturam ad æternam vitam præeligere: Atqui

Atqui Deus plures ad æternam vitam prælegit; de fide enim eſt multos reapſe a Deo in beatiſſimam requiem aſſumi: Ergo, &c.

Opp. 1. Si aliqui eſſent prædeſtinati, tollerentur orationum, jejuniorum, aliorumque bonorum operum merita, & ſancta flacceſceret ſalutis æternæ ſolicitudo, quum prædeſtinatio in noſtra non ſit poteſtate.

Reſp. argumentum iſtud diluendum infra, ubi de Prædeſtinatione gratuita diſputabitur. Modo diſt. ant. Prædeſtinatio non eſt in noſtra poteſtate quantum ad cauſſam, conc. quantum ad terminum, atque ſempiternæ vitæ conſecutionem, nego. Si dicas Damaſcenum lib. 2. de Fide Orthodoxa cap. 30. aſſerere: *Prædeſtinationem eſſe earum rerum, quas Deus abſolute vult, præſcientiam vero illarum, quæ in noſtra poſitæ ſunt poteſtate*; Dico Damaſcenum velle, quod Deus prænoſcat, non prædeſtinet ea ad quæ poteſtas noſtra ſola ſufficit, ut opera naturalia & peccata: quæ vero etiam a Deo prædeterminante operantur, & præſciri & prædeſtinari; quamquam non omnia mediis neceſſariis perficienda definiuntur, ſed juxta cauſſarum ſecundarum ſtatutam ab ipſo Deo conditionem; ut conſtat ex lib. IV.

Opp. 2. Si Deus aliquos prædeſtinaret, forent omnes Electi; ideo enim prædeſtinantur aliqui, ut oſtendatur in his divina bonitas ac liberalitas. At hæc magis manifeſtaretur, ſi prædeſtinatio extenderetur ad omnes.

Reſp. & Dei miſericordiam magis, magiſque apparere in comparatione miſeriæ, in quam ſponte ruunt præcipites plurimi: atque ad divinam pertinere providentiam, ut manifeſtetur ſimul juſtitia in reprobis, & miſericordia in Electis, eo vel maxime, quod nec impios iſta deſerit: ut dictum eſt libro præcedenti cap. 2.

Propositio II. Multiplex eſt prædeſtinatio, variiſque vocabulis deſignatur.

Alia enim eſt ad bonum, alia ad malum, pœnæ ſcilicet, ſed non culpæ: Ita Conc. Valentinum can. 3. *Fidenter confitemur prædeſtinationem electorum ad vitam, & prædeſtinationem impiorum ad mortem.* Idem affirmat S. P. Aug. in Enchirid. ad Laurent. cap. 100. Atque Fulgentius ad Monimum: *Non ergo*, inquit, *prædeſtinati ſunt mali ad hoc, quod male operantur a concupiſcentia ſua abſtracti, & illecti: ſed ad hoc, quod juſte patiuntur inviti*. Deinde prædeſtinatio ad bonum (jam enim uſus invaluit, ut communiter in bonam partem Prædeſtinationis trahatur vocabulum) alia eſt ad *finem*, alia eſt ad *media*. Illa eſt divinum propoſitum conferendi rationalibus creaturis æternam gloriam; iſta vero propoſitum largiendi gratiam, ac præſertim finalem perſeverantiam. Porro prædeſtinatio ad gratiam vel eſt ad gratiam ſufficientem ac verſatilem, vel ad gratiam efficacem: De prima ait S. P. lib. de Prædeſt. SS. cap. 6. *Electio quippe iſta gratiæ, non utique*

Digitized by Google

que meritorum. De ſecunda inquit eodem lib. cap. x. *Prædeſtinatione Deus præſcivit quæ fuerat ipſe facturus*. Quas omnes diviſiones conſtat diverſa tantum connotata ſpectare.

Prædeſtinati ad gloriam, de quibus agendum ſpecialiter, vocantur *Præfiniti* ac *Prædeterminati*, quod eſt prorſus idem. Appellantur quoque *Dilecti*, & *Electi*: unde Apoſtolus 2. ad Timotheum: *Omnia*, inquit, *ſuſtineo propter electos*. Vocantur item *Cogniti & Præcogniti*: ſic in altera ad Timoth. Epiſt. ait Apoſtolus: *Cognovit Dominus, qui ſunt ejus*. Et Petrus Epiſt. 1. *Præcogniti ante mundi conſtitutionem*. Ulterius dicuntur *Probati*, *præordinati in vitam æternam*, & *vocati ſecundum propoſitum*: idque apud eumdem Paulum non ſemel. Etiam vocantur ab ipſomet Apoſtolo *vaſa miſericordiæ*, necnon *vaſa in honorem*. Joannes cap. x. appellat *oves*: & cap. xi. *Filios Dei*: Matthæus denique cap. xxv. *Benedictos a Patre*.

Similiter Prædeſtinatio appellatur *Dilectio*, *Electio*, *Propoſitum*, *Diſcretio*, *ac Præparatio*. Quæ nomina, licet ſæpiſſime pro eadem ſignificatione uſurpentur, ſecundum tamen rationem noſtram ordinem quemdam important. Cum enim Prædeſtinatio ſit ordinatio creaturæ rationalis in finem, videtur ſupponere divinam ſcientiam: quoniam velle alicui finem ultimum eſt actus dilectionis; dilectio vero cognitionem præſupponit. Nullam hæc omnia præſeferunt difficultatem.

Propositio III. Prædeſtinatio ad gloriam definiri poteſt: *Præſcientia & præparatio beneficiorum Dei, quibus certiſſime liberantur quicunque liberantur*.

Traditur hæc definitio a S. P. Auguſtino lib. de Dono Perſev. cap. xiv. Non conveniunt Theologi in hujus definitionis explicatione. Fautores Scientiæ *mediæ* putant loqui Auguſtinum de Præſcientia conditionata. Nos de Scientia abſoluta, quæ ab efficaci pendet decreto, ſi loquamur de Prædeſtinatione hominum lapſorum; quam certum eſt S. Patrem potiſſimum definire. Supponit enim liberatio miſeriam, miſeria culpam. Et cum hominibus lapſis præparetur a Dei beneplacito donum finalis perſeverantiæ, rectiſſime ait S. P. prædeſtinationem eſſe præparationem beneficiorum, quibus certiſſime liberantur, quicunque liberantur. Quapropter Auguſtinus de prædeſtinatione hominum poſt originale peccatum ratione quadam ſpeciali locutus eſt. Si de ſtatu innocentiæ ſermo ſit, erit prædeſtinatio præſcientia quædam conditionata: ſed non præparatio finalis perſeverantiæ, quam Deus angelis & primo homini in viribus reliquit arbitrii. Manifeſta ſunt hæc ex cap. viii. & xi. lib. iv. Ergo Prædeſtinationem, prout utrumque ſtatum complectitur, poſſumus cum D. Thoma 1. P. q. xxiii. art. 1. definire: *Eſt ratio tranſmiſſionis creaturæ rationalis in finem vitæ æternæ*.

Propositio IV. Prædeſtinatio pertinet ad mentem Dei ſimul, ac voluntatem.

Media

Digitized by Google

Media hac via inter Scholaſticos incedo: & aſſero quod ſi prædeſtinatio accipiatur pro ſola ordinatione & directione creaturæ rationalis in finem æternæ vitæ, ut nuper diximus cum S. Thoma, prædeſtinatio eſt actus intellectus connotans actum voluntatis, ut docent Thomiſtæ: ſi vero accipiatur pro divino propoſito & decreto conferendi gratiam & gloriam, quo ſenſu ait S. P. Auguſtinus de Prædeſt. SS. cap. x. *Prædeſtinatio eſt præparatio gratiæ in præſenti, & gloriæ in futuro*: arbitror cum D. Bonaventura, Scoto, & doctiſſimo Ariminenſe Prædeſtinationem eſſe actum voluntatis ſupponens actum intellectionis.

Atque ſic probatur pars 1. Ordinare unum ad aliud eſt opus intelligentiæ, *ſola enim ratio dirigit*, inquit 2. Metaphyſ. Ariſt. Ergo ſi accipiatur prædeſtinatio prout dicit directionem & ordinationem creaturæ rationalis, ad munus ſpectat intelligentiæ. Hujuſmodi autem ordinationem connotare actum aliquem voluntatis conſtat: nam eapropter Deus aliquos dirigit in vitam æternam, quia illos amat, cum amare nihil ſit aliud, quam velle alteri bonum. Igitur prædeſtinatio præſupponit, & connotat actum voluntatis, amoris, ac beneplaciti, ut dicebamus modò. Secunda propoſitionis pars certiſſima mihi videtur; primo quia propoſitum, decretum, dilectio pertinent ad voluntatem: deinde quia S. P. lib. de Dono perſev. cap. 22. apertiſſimè ad voluntatem Dei prædeſtinationem refert: & denique quia etiam Hilarius ac Proſper in Epiſt. ad Auguſtinum illam appellant *Divinæ voluntatis propoſitum*. Connotare autem actum intelligentiæ certiſſimum quoque eſt: nam voluntas ſupponit intellectum ſibi proponentem quod beneplacito ſuo eligat, & proſequatur.

Opp. 1. Prædeſtinatio definitur ab Auguſtino: *Præſcientia & præparatio mediorum, &c.* Præſcientia eſt actus intellectus: Eſt ergo actus intellectus prædeſtinatio. Reſp. nego conſequentiam; ſi enim præſcientia pertinet ad intellectum, præparatio ac propoſitum ſpectat ad voluntatem: quare Auguſtinus exigit ad prædeſtinationem actum utriuſque potentiæ, intellectus dirigentis, & voluntatis determinantis. Præterquamquod eſt opinio inter Philoſophos valde probabilis etiam judicium directivum ac practicum non mentis eſſe, ſed voluntatis operationem.

Opp. 2. Dirigere eſt actus liber & efficax: Libertas & efficacia ſpectat duntaxat ad voluntatem: Ergo. Reſp. directionem ſpectare ad voluntatem, prout importat propoſitum, ac decretum; atque ad intellectum, ſi accipiatur pro ſola præſcientia ac directione, ut dictum ſupra.

Opp. ultimo: Prædeſtinatio eſt pars providentiæ: Providentia per Boetium Prof. 6. libri IV. ad ſolum pertinet intellectum: Ergo &c. Reſp. nego minorem. Providentia enim attinet ad intellectum ſimul & voluntatem, quoniam intellectus non ordinat unum ad aliud, niſi voluntas velit unum propter aliud. Boetius ait: *Providentiam eſſe ipſam divi-*

nam

nam rationem, quæ multa diſponit. Atque id quidem recte; nam ſolæ cauſſæ ratione utentes finem ſibi ipſis aut ſubjectis ſibi cauſſis proponunt, & provident media: cetera in finem propoſitum ab auctore naturæ contendunt.

C A P U T II.

Refutatur Ambroſii Catharini palmaris error.

CATHARINUS non omnes, qui ſempiternam adipiſcuntur beatitudinem, voluit in numero prædeſtinatorum comprehendi: ſed duplicem illorum, qui ſalvantur, proprio marte conſtituens ordinem, in una parte locavit eximiæ ſanctitatis electos, ut Deiparam virginem, Apoſtolos, ceteroſque virtutibus ac miraculorum gloria conſpicuos; in altera homines minoris meriti ac perfectionis, qui tamen redduntur regni cœlorum participes. Sanctos prioris generis prædeſtinatos eſſe concedit, & uberiori gratiarum copia donari, ita ut infallibiliter paratam ſibi gloriam obtineant. At homines poſtremi generis, ordinaria ſcilicet virtute exornatos negat prædeſtinari, aut efficaci aliquo adjutorio ſubtrahi a perditione; ſed communibus auxiliis ſuffultos docet & ipſos ad beatitudinem pervenire. Pervertens quoque nominum ſignificationes, noluit prædeſtinationem interpretari, quaſi ſit electio omnium ſalvandorum ante mundi conſtitutionem; ſed particulam *Præ* in hoc nomine ſolummodo arbitratus eſt importare majorem cumulum meritorum, atque prioritatem dignitatis, non temporis. Quam Ambroſii Catharini ſententiam *novum commentum* appellat Eſtius, & Dominicus Bannez ejuſdem inſtituti 1. p. q. 23. art. 7. *hæreſim manifeſtam*. Et quidem videtur valde propinqua errori Pelagianorum, qui apud Auctorem Hypognoſtici lib. 6. prædeſtinationem in ſolis Apoſtolis aſſerebant: quamquam initium ſalutis eſſe ex nobis, quod proprie eſt hæreſis Pelagiana, nunquam revera tradidit Catharinus; ut facile poſſit contra fratris ſui accuſationem defendi. Erravit tamen omnium judicio ſolemniter, ut mox demonſtrabo.

PROPOSITIO I. In vocabulo *Prædeſtinationis* propoſitio *Præ* non dignitatis, ſed temporis denotat præeminentiam.

Demonſtratur; nam 1. ad Corinth. cap. 11. habetur: *Prædeſtinavit Deus ante ſæcula*. Et ad Epheſ. 1. *Elegit nos ante mundi conſtitutionem*. Item Matth. xxv. *Poſſidete regnum, quod vobis paratum eſt a conſtitutione mundi*: ideſt, ut exponit S. P. Tract. 105. in Joannem: *Ante mundum, & ante omnia tempora*. Probatur etiam ratione: Prædeſtinatio eſt propoſitum divinæ voluntatis: Atqui propoſitum divinæ voluntatis æternum eſt, cum ſit actio divina: Ergo &c.

Opp. Catharinus: Ait Apoſt. ad Rom. VIII. *Quos prædeſtinavit hos*

Digitized by Google

hos & vocavit, & quos vocavit hos & juſtificavit: quos autem juſtificavit illos & glorificavit. Sed vocatio, juſtificatio, glorificatio, licet ſint actus divini, ſunt tamen in tempore: Igitur & prædeſtinatio. Reſp. Diſparem eſſe rationem inter prædeſtinationem, vocationem & juſtificationem: nam prædeterminatio, præſcientia, decretum, & cetera iſtiuſmodi, ſunt actiones immanentes, & dicuntur relative ad intelligentiam ac voluntatem divinam: at vocatio, juſtificatio, & glorificatio ſunt actiones tranſeuntes, & dicuntur connotative ad effectum productum in tempore.

Propositio II. Soli prædeſtinati ſalutem conſequuntur æternam.

Communem hanc aſſertionem tradunt Scripturæ, confirmant Patres, ſuadet ratio. Matth. xxii. dicitur, quod illi, qui non ſunt ex numero Electorum, mittentur *in tenebras exteriores.* Item ex cap. xxiv. manifeſtum eſt inter electos ac reprobos non dari medios. Rurſus cap. xxv. Electis cœleſte regnum promittitur *paratum a mundi conſtitutione.* Salvantur ergo electi tantummodo.

Idem docet S. P. Auguſtinus, qui lib. iv. contra Julianum cap. 4. affirmat ex duobus parvulis ante mortem unum baptizari, alterum non baptizari eo quod unus ſit prædeſtinatus, non alter: atque Juliano objicienti locum Apoſtoli: *Bonitas Dei ad pœnitentiam adducit*, reſpondit: *Verum eſſe conſtat, ſed quem prædeſtinavit adducit*. Libro quoque de Corrept. & Gr. cap. 1. *Neque hos moveat*, inquit, *quod filiis ſuis quibuſdam Deus non det perſeverantiam. Abſit enim ut ita eſſet, ſi de illis prædeſtinatis eſſent, & ſecundum propoſitum vocatis, qui vere Filii ſunt promiſſionis*. Igitur Auguſtinus docet neminem eſſe perſeveraturum, ſalvandum neminem, qui non ſit de numero prædeſtinatorum. Neque aliud tradit lib. de Fide ad Petrum cap. 35. beatus Fulgentius, imo & Sacroſancta Tridentina Synodus Seſſ. 6. cap. xii.

Denique probatur ratione: Salvandi, qui non ſunt prædeſtinati, aut pervenient ad gloriam ſola naturali virtute liberi arbitrii, aut adjutorio ſupernaturalis gratiæ: Si primum dicatur a Catharino, manifeſte profitebitur, ut conſtat, hæreſim Pelagianorum: ſi ſecundum, jam prædeſtinationem aliquam fatetur; non enim conferuntur media, niſi ratione finis, neque gratia niſi ratione gloriæ. Non dico autem omnia gratiarum dona, quæcunque ea ſint, conferri ex decreto efficaci dandi gloriam: minime: ſed, quod ſat eſt ad impugnandum Catharini aſſertum, dico quod prædeſtinatio importat ſeriem auxiliorum, quibus prædeſtinati æternam ſalutem conſequuntur, ſive ſint efficacia, ſive ſufficientia duntaxat. Ergo ſi omnes adipiſcuntur ſalutem per gratiam, jam ſalus erit prædefinita, tanquam per gratiam comparanda. At quænam gratia ex Dei prædeſtinatione conferatur, quemadmodum an prædeſtinatio gratuita ſit, an ex præſcientia meritorum, non eſt hujus loci definire.

Opp. I.

Opp. 1. Matth.xx. habetur: *Erunt noviſſimi primi, & primi noviſſimi*, ideſt poſtremum tenebunt locum, qui primum electi ſunt: Ergo datur duplex ſalvandorum ordo, unus eorum, qui vocati ſunt & non electi, alter eorum qui ſimul electi ſunt, & vocati.

Reſp. 1. cum Eſtio primos & noviſſimos dici & reſpectu hominum, & reſpectu Dei, ita ut Evangelicæ ſententiæ ſenſus ſit: *Multi qui judicio hominum videntur primi, erunt Deo noviſſimi: & multi e contra qui judicio hominum noviſſimi videntur, primi erunt judicio Dei*. Homines enim ceteris præferunt divites, nobiles, ſæculari gloria præclaros: at Deus humiles ſpiritu, pauperes, & qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam.

Reſp. 2. in regno cœlorum, quo nomine hujus temporis Eccleſia dicitur, primos eſſe noviſſimos, & noviſſimos primos, quoniam Judæi, qui primi ad Eccleſiam vocati ſunt, nondum ad Chriſti fidem acceſſerunt, ad quam venerunt Gentiles, *noviſſimi*, & poſt illos Apoſtolica prædicatione invitati.

Opp. 2. Multi ſunt prædeſtinati *a conſtitutione mundi*, ut legitur cap. xxv. Matth. Ergo non omnes qui ſalvantur ab æterno prædeſtinati fuerunt.

Reſp. Idem eſſe *a conſtitutione mundi*, &, *ante mundi conſtitutionem*, quia Deus nihil diſponit in tempore, quod non prædefinierit ab æterno; quare dicitur quidem in Evangelio Cœlorum regnum paratum *a mundi conſtitutione*; ſed ad Epheſ. 1. *ante mundi conſtitutionem*, & in 1. ad Timoth., *ante tempora ſæcularia*.

Opp. 3. Vocati in vineam hora undecima non erant electi, & tamen receperunt mercedem: Conſequuntur ergo ſalutem aliqui, qui non erant prædeſtinati.

Reſp.Ut ad 1. in Evangelica parabola noviſſimos dici Gentiles, qui ad Chriſtum converſi receperunt eandem mercedem cum Judæis, qui legis Moſaicæ ſervaverant inſtituta. Quamquam in parabolis ſcopus attendi debet, neque neceſſe eſt omnia omnibus reſpondere. Sed vide, quæ de hujuſmodi parabola diximus ix. capite lib. iii. Adverte tamen, non in eo erraſſe Catharinum, quod aliquos eximie ſanctos, & efficaciſſima vocatione electos eſſe affirmaverit; nam idem de Paulo ſcribit S. Pater lib. de Grat. & lib. arb. cap. v. ſed ideo erravit, quia erga ſalvandos inferioris ordinis nullam agnovit electionem, nullum propoſitum, nullam ſpecialem Dei providentiam.

CA-

C A P U T III.

Deum neminem eligere ſive ad gratiam, ſive ad gloriam ex præſcientia operum naturalium, neque propter opera præcedentia moralium virtutum.

ORIGENES hydra hæreſeon omnium, ut ſcribit lib. I. Hiſt. Pelagianæ Noriſius, contendebat non una cum corpore animas procreatas, ſed antequam carnalibus vinculis colligarentur, ſeparatas omnino propriam ſortem bonam, aut malam promeruiſſe. Ita ex naturalibus meritis comparatis ante unionem ad corpus placuit Origeni quamcunque prælectionem repetere. Pelagius vero, qui ex Rufino Origeniſta exitioſiſſimum hauſit venenum, aliquos prædeſtinari voluit ad gloriam, alios ad ſupplicia, quia illos Deus prævidit pie ſancteque victuros viribus arbitrii nullo indigentis gratiæ Salvatoris beneficio; hos e contra uſque in finem novit in ſcelera prolapſuros. Is nimirum non utique præexiſtentiam animarum, ſed præſcientiam tamen naturalium meritorum cum Origene adſtruit. Temperarunt errorem aliquantiſper Semipelagiani aſſerentes bona opera compleri per gratiam Chriſti, ſed præcedere ex nobis initium fidei, & primum ſanctæ cogitationis exordium: vel ſaltem, ſi etiam prima fides muneri divino inſpiratur, pendere ex arbitrio ſolo illius acceptationem & uſum; atque ita divinæ electionis eſſe cauſſam meritum naturale fidei initialis, aut cæleſtium donorum acceptationis. Hæc omnia plenis Theologorum ſuffragiis reprobantur. Eſt tamen quorumdam opinio, qui tenent prædeſtinationem ad primam gratiam pendere nonnunquam a prævisione operum virtutum moralium; non quod hæc opera *de condigno*, & ex rigoroſo debito Deum ad elargiendum gratiam obſtringant; ſed quoniam *de congruo*, & condecentia quadam Dei liberalitatem alliciunt ac trahunt. Sunt vero morales virtutes illæ, quæ naturaliter abſque gratiæ auxilio exercentur: eaſque certum eſt de ſe peccata non eſſe, hominemque reddere pravis cupiditatibus minus addictum. At ineſſe illis aliquam rationem meriti titulo quoque decentiæ, negant Auguſtiniani Theologi. Sed ad ludum literarium jacienda jam alea.

PROPOSITIO I. Erronea eſt animarum præexiſtentia, quam finxit Origenes, & commentitium meritum Prædeſtinationis comparatum ante illarum unionem ad corpora.

Non eſt operoſum Origenianam hæreſim confutare. Primo impugnatur ex Scripturis, nam conſtat ex Hiſtoria Geneſeos univerſorum Conditorem antea formaſſe corpus Adam ex limo terræ, deinde inſpi-

raſſe in faciem ejus *ſpiraculum vitæ*, & hominem factum tunc eſſe in animam viventem. Non ergo anima corpori præexiſtebat. Secundo rejicitur ex Apoſtolo; qui Epiſt. ad Rom. cap. v. ait. *Per unum hominem peccatum intravit in mundum*. Nullum ergo datur peccatum antequam anima informet corpus; alias mors & peccatum non per Adam intraſſet in mundum, ſed per meritum Animæ antecedenter prævaricatæ. Et cap. 9. de Jacob, & Eſau: *Cum nondum*, inquit, *nati eſſent, aut aliquid boni egiſſent aut mali*. Quæ verba nihil ad rem facerent, ſi animæ eorum priuſquam in corporeum carcerem detruderentur aliquid fuiſſent promeritæ. In II. etiam ad Corinth. cap. v. ſcribit Apoſtolus, *Homines judicandos ſecundum ea, quæ geſſerunt in corpore*. Tertio damnata eſt Origeniana Sententia Capite I. Quinti Generalis Concilii his verbis: *Si quis dicit, aut ſentit præexiſtere hominum animas, utpote quæ antea mentes fuerint, & ſanctæ virtutes, ſatietatemque cepiſſe divinæ contemplationis, & in deterius converſas eſſe, demiſſaſque in corpora ſupplicii cauſſa; anathema ſit*. Denique apparet errorem Origenis principiis abſurdiſſimis inniti, cujuſmodi ſunt fabuloſa unitio omnium creaturarum rationabilium, angelorum, dæmonum & hominum, atque ſingularum productio abſque numero, & ordine: de quibus lege Scholion primum ad Capitula contra Origenem clariſſimi noſtri Chriſtiani Lupi.

Propositio II. Non prædeſtinantur Electi ex prævisis meritis comparandis ſola facultate liberi arbitrii.

Eſt definitio Fidei contra hæreticos Pelagianos. Et probatur I. ex Apoſt. dicente ad Rom. cap. II. *Si autem gratia, jam non ex operibus, alioquin gratia non eſt gratia*: & infra. *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* II. ex Auguſtino ſcribente ad Vitalem: *Scimus gratiam Dei nec parvulis nec majoribus ſecundum merita noſtra dari*. III. ex ratione Theologica, ſiquidem opus naturale non poteſt ſupernaturalia beneficia promereri: Gratia & vita æterna beneficia ſupernaturalia ſunt: Ergo opus naturale nullum gratiæ, aut vitæ æternæ meritum habet.

Propositio III. Neque prædeſtinantur Electi ob præſcientiam fidei aut bonæ voluntatis ex ſolo libero arbitrio naturaliter prodeuntis.

Ad fidem pariter hæc propoſitio pertinet, & contra Semipelagianos definita eſt a Synodo Arauxicana Canon. II. & a Tridentina de Juſtificat. Canone v. Prob. I. ex Apoſtolo 2. ad Corinth. 3. *Non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid a nobis, quaſi ex nobis*. II. ex Auguſtino hæc verba in lib. de Prædeſt. SS. cap. 2. ſic exponente: *Attendant hic, & verba iſta perpendant, qui putant ex nobis eſſe fidei cœptum, & ex Deo fidei ſupplementum. Quis enim non videat prius eſſe cogitare, quam credere?* III. ex ratione: Gratia enim eſt donum gratis collatum: Non ergo retribuitur fidei, aut cuivis operi ſolius liberi arbitrii facultate patrato.

Pro-

Digitized by Google

Propoſitio IV. Libera acceptatio, & bonus uſus arbitrii præviſus antecedenter ad gratiam, non ſunt cauſſa prædeſtinationis.

Sequitur ex dictis; & probatur I. quia ſine gratia nemo opus aliquod bonum, quod revera ſit meritorium ſalutis æternæ, poteſt efficere; Igitur neque motivum prædeſtinationis eſſe poteſt acceptatio gratiæ, & uſus arbitrii prævifus antecedenter ad gratiam, II. quoniam plurimi prædeſtinantur, qui neque gratiam acceptaturi ſunt, neque recte eadem uſuri, ut ſunt infantes qui Sacro tincti baptiſmate ante rationis uſum decedunt. Quos non prædeſtinari propter merita Parentum, neque propter bona opera, quæ ſi diutius viverent facturi eſſent, certum eſt in Auguſtiniana ſententia, ut oſtendam in ſequentibus. III. Per Auguſtinum in lib. de Prædeſt. SS., de Dono Perſev. de Corrept. & gratia, quod liberum arbitrium Deo vocanti conſentiat, & bene utatur acceptis donis, eſt donum gratiæ deſcendens a Patre luminum. Igitur commentitia eſt præſcientia acceptationis & recti uſus arbitrii antecedenter ad gratiam. In his quatuor propoſitionibus Catholici omnes conveniunt.

Propoſitio V. Opera moralium virtutum a Deo præviſa nullo pacto prædeſtinationis noſtræ cauſſa ſunt.

Loquimur etiam de merito condecentiæ, ſive *de congruo*. Et probatur I. Si opera moralium virtutum meritum aliquod haberent ſive gratiæ, ſive gloriæ, noſtra ſempiterna ſalus ab operibus naturalibus duceret initium: Atqui id falſum eſt: Ergo &c. Prob. minor: Initium noſtræ ſalutis eſt fides ſupernaturalis; quæ eſt donum Dei: Nam Apoſtolus ad Epheſ. cap. 2. ait: *Gratia ſalvati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt*. Quæ Apoſtoli verba exponens Tridentinum Concilium Seſſ. 6. cap. VIII. ait: *Perpetuus Eccleſiæ Catholicæ ſenſus tenuit, ut per fidem juſtificari dicantur, quia fides eſt humanæ ſalutis initium*.

Si dixeris Tridentinum explicandum eſſe de merito *de condigno*, non *de congruo*; dico id gratis omnino aſſeri, & contra Sacroſanctæ Synodi mentem. Nam eadem Seſſ. definitur, *Juſtificationis initium ſumi a vocatione Dei, qua nullis eorum meritis præcedentibus vocantur*: Excluditur ergo qualecunque meritum etiam *de congruo*. Præterea Fides, quæ ab Apoſtolo, & a Concilio initium ſalutis appellatur, vitam æternam atque juſtificationem *de congruo* tantum promeretur, non *de condigno*: At libero arbitrio ſine gratia virtutes morales exercenti, ut conſtat ex Auguſtiniana Epiſt. ad Xyſtum, non ineſt meritum, quale ex divino adjutorio tribuitur Fidei: Igitur eidem libero arbitrio ſine gratia operanti nullum meritum ſalutis æternæ concedendum eſt, etiam ſolius congruitatis atque decentiæ.

Rurſus demonſtratur propoſitio; quippe ſi opera moralium virtutum noſtram prædeſtinationem quomodolibet promererentur, gratia

Digitized by Google

non eſſet gratia ; quoniam daretur ſecundum merita noſtra : quod damnatum eſt in multis Conciliis Dioſpolitano, Arauxicano, aliiſque omnibus poſt exortam hæreſim Pelagianorum.

Probatur etiam auctoritate S. P. Auguſtini, qui lib. 1. ad Simplic. quæſt. 2. ait: *Non habeo quid intuear in eligendis hominibus ad gratiam & ſalutem, niſi vel majus ingenium, vel minima peccata, vel utrumque. Addamus etiam, ſi placet, utiles honeſtaſque doctrinas. Sed cum hoc ſtatuero, ita me ridebit ille, qui infirma mundi eligit ut confundat fortia, ut eum intuens, & pudore correptus ego irrideam multos, & præ quibuſdam peccatoribus caſtiores, & præ quibuſdam Piſcatoribus Oratores*. Et libro 1. de Peccatorum meritis & remiſs. *Unde fit*, inquit, *ut homo ab ineunte pueritia modeſtior, ingenioſior, temperantior, in eo loco ſit, ubi ei prædicari gratia Chriſtiana non poſſit: alius autem tardus ingenio, libidinibus deditus, flagitiis coopertus ita gubernetur, ut audiat, credat, baptizetur, rapiatur?* Hæc Auguſtinus, qui manifeſtiſſimis exemplis demonſtrat aliquando prædeſtinari quoſdam moralibus virtutibus minus deditos, idque non a meritis naturalibus pendere, ſed a Dei beneplacito. Contrariæ opinionis cenſuram, affert Ludovicus Habert de Prædeſtinat. Paragrapho v. & Juenin cap. vi. art. 1. Concl. 3.

His occurrunt quidam Theologi reponentes officiis virtutum moralium gratiam rependi decentia quadam & congruitate, quæ non operibus naturalibus ineſt in ſe inſpectis, ſed vi conventionis, de qua complacuit Divino Patri cum Chriſto paciſci, ſe quidem *facienti quod in ſe eſt* gratiam & gloriam minime denegaturum. At ſuppoſitum eſt & ad libidinem fictum pactum iſtud Molinianum, nullius nixum Scripturæ Sacræ auctoritati, & exemplis eorum qui inter Ethnicos relinquuntur, productiſque Auguſtinianis verbis oppoſitum; diſſonum quoque rationi: non enim conſtituto pacto, quod retribuitur beneficium eſt, ſed juſtitia. Quare ſequentem propoſitionem: *Quia opera viribus ſolius naturæ elicita omnino ſterilia ſunt, atque incapacia merendi dona intrinſece & theologice ſupernaturalia, ideo dicimus obligationem quam Deus habet conferendi gratiam facienti quod eſt in ſe viribus naturæ, ſeu viribus gratiæ pure naturalis, ſive non theologice ſupernaturalis, non oriri ex bonitate talium operum, aut ex ullo merito ſive condigno, ſive congruo, quod inſit illis operibus in ordine ad gratiam; ſed ex pacto inter Chriſtum fidejuſſorem noſtrum & Patrem inito, ad gratiam hominibus conferendam propter Chriſti merita, reſpiciendo ea naturalia opera ut purum terminum, non ut meritum ullum aut rigoroſam conditionem*: Iſtam, inquam, Propoſitionem in Comitiis Generalibus Cleri Gallicani die 4. Septembris anno 1700. habitis in Regio Palatio Sangermano notatam hoc tetro commate invenimus: *Pactum iſtud, quod inter Deum & Chriſtum aſſeritur, commentum eſt temerarium, erroneum, nec ſolum*

lum tacente, ſed etiam adverſante Scriptura, & SS. Patrum traditione prolatum.

Opp. 1. legitur in Evangelio: *Venite benedicti Patris mei. Eſurivi enim & dediſtis mihi manducare: ſitivi, & dediſtis mihi bibere*: Igitur eleemoſyna, aliaque moralia opera ſunt cauſſa ſalutis. Prob. conſeq. nam opera nuper in Evangelio commemorata non ſunt a caritate Chriſti & a fide: alias ibidem juſti non reſponderent: *Domine, quando vidimus te eſurientem?* Ergo opera illa naturalia ſunt, & viribus arbitrii patrata.

Reſp. nego conſequentiam; nam opera meritoria æternæ ſalutis referri debent in Deum, & in ejus obſequium exerceri, quod abſque fide & caritate nemo præſtat: & ideo opera quæ non proficiſcuntur a gratia veram rationem meriti nequeunt habere, ſed abunde compenſantur per temporalem aliquam mercedem, ut de naturalibus virtutibus Romanorum non ſemel aſſeruit Auguſtinus. Juſti ergo in extremo judicio mercedem ac præmium referent eleemoſynarum, quas ob Chriſti amorem elargiti fuerint minimis ac pauperibus. Ad probationem conſequentiæ dico eapropter juſtos dicturos eſſe: *Domine, quando te vidimus eſurientem?* quoniam ipſi non viderunt Chriſtum in carne pauperem & mendiculum: unde correpti admiratione, quandonam, inquient, vidimus te regem gloriæ more pauperum cibum, potum, atque indumenta petentem? Quam admirationem ab eis ſupremus Judex removendo dicturus eſt: *Quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.*

Opp. 2. In Actibus Apoſtolorum cap. x. Cornelius promeruit eleemoſynis ſuis, ut inſtrueretur in fide. Lucæ xix. Zachæus ſtudio videndi Chriſtum impetravit, ut ab eo videretur, & vocaretur. Lucæ xxiii. Latro ſocium increpans & Chriſti prædicans innocentiam ab eo meruit audire: *Hodie mecum eris in Paradiſo.*

Reſp. Cornelium non ſine aliqua fide eleemoſynas erogaſſe, ut ait S.P. cap.vii. de Prædeſt. SS. ac probatur ex illo Pauli teſtimonio: *Quomodo invocabunt in quem non crediderunt?* Promeruit ergo, ut inſtrueretur in fide, quoniam orabat, & eleemoſynam largiebatur ex fide aliqua, tametſi nondum valida atque perfecta. Idem dicendum eſt de Zachæo & Latrone, in quibus ut ait Proſper cap. 13. & 14. adverſus Collatorem: *Præceſſit aliqua præparatio ex ſupernaturali fide*: quæ facile potuit in ipſis eſſe, quoniam ambo erant Judæi. Fidem præſertim Latronis, qua credidit in hominem crucifixum, agentem animam, plenum opprobriis, derelictum a ſuis, nullo prædicante, blaſphemantibus omnibus, quis non credat maximum opus gratiæ, ac præſtantiſſimum paſſionis Chriſti beneficium? Lege Homiliam S. Joannis Chryſoſtomi in Sanctum Latronem. At nihil nos debent movere iſtiuſmodi exempla, quibus abutebantur etiam Semipelagiani.

Opp.3.

Opp. 3. In multis Scripturæ locis aſſeritur Deum invenire bonos, ac propterea illis gratiæ beneficia rependere; ut Geneſ. 18. Job. 13. & alibi. Præterea Zachariæ cap. 1. *Convertimini ad me*, ait Dominus, *& ego convertar ad vos*: & Prov. 16. *Hominis eſt præparare animam, &c.*

Reſp. *Deum invenire in bonis hominibus illud tantum, quod ipſe facit*; Ita S. P. lib. 2. contra duas Epiſt. Pelagianorum: exhortationibus Scripturarum commendari liberum arbitrium, ſed non excludi gratiam prævenientem, quemadmodum, ubi dictum eſt *Converte nos Deus ſalutaris noſter*, *Converte nos Domine*, *& convertemur*, &, *Præparatur voluntas a Domino*, commendatur gratiæ beneficium, non denegatur libertas; ita S. P. lib. de Grat. & lib. arb. cap. 5.

Opp. 4. Auguſtinus de Dono Perſev. cap. 14. ſcribit. *Habere quoſdam in ipſo ingenio divinum naturaliter munus intelligentiæ, quo moveantur ad fidem.*

Reſp., ut diximus lib. IV. cap. XII., Auguſtini verba tantum probare, quoſdam propter virtutum moralium exercitamenta habere minorem in ſe obdurationem, & facilius, ſi a Deo vocentur, moveri: non vero ex allatis verbis infertur naturalia opera habere aliquod gratiæ meritum. Conſtat ex verbis quæ ſubſequuntur: *Si Dei*, inquit ibidem Auguſtinus, *altiori judicio a perditionis maſſa non ſunt gratiæ prædeſtinatione diſcreti, nec ipſa eis adhibentur vel dicta divina, vel facta per quæ poſſent credere, ſi audirent talia, vel viderent. In eadem perditionis maſſa derelicti ſunt etiam Judæi, qui non potuerunt credere factis in conſpectu ſuo tam magnis, clariſque virtutibus.* Hæc S. P. Itaque ſi ab altiore judicio Dei deſcendit ut aliquis credat & ſalvetur, & quiſquis tali judicio diſcretus non eſt, nequaquam credit; profecto ſola naturalia opera nullatenus ſupernaturalis fidei promerentur initia.

Opp. 5. Chryſoſtomus Hom. 45. in Geneſ. docet *Abrahamum ſe prius diſpoſuiſſe, quam a Deo tam magna gratiæ acciperet beneficia.*

Reſp. Propter graſſantem hæreſim Manichæorum, qui negabant liberum arbitrium S. Joannem Chryſoſtomum paſſim eam dicendi adhibuiſſe rationem, præſertim in Homiliis ad populum, ut illum ad bona opera inflammaret. De Chryſoſtomi ſententia dicendum alibi. Immerito Vaſqueſius tantum Eccleſiæ Patrem Semipelagianis adnumerat. Poſſumus omnia loca Chryſoſtomi, ubi negat Deum prævenire hominum voluntatem, commode exponere, quod eam non præveniat libertatem evertens, ut commenti ſunt Manichæi. Aperte ſeſe explicat Sanctus Doctor Hom. XII. in Epiſt. ad Hebræos, ubi ait: *In Dei poteſtate ſunt omnia, ſed non ita, ut noſtrum liberum lædatur arbitrium*: & infra: *Non prævenit noſtras voluntates, ne perdat noſtrum liberum arbitrium.*

Opp. 6.

Digitized by Google

Opp. 6. In Martyrologio Romano die Junii ultima legitur, Baſilidem Ethnicum militem recepiſſe mercedem quod ſanctam virginem Potamienam viſitaſſet dum ad ſupplicium duceretur, ejuſque pudicitiam tutatus eſſet. Reſp. vel mercedem ibidem dici orationem a Virgine factam pro Baſilide, vel in iſto aliquam fidem præceſſiſſe ex ſupernaturali Dei beneficio; qua deinde Martyr occubuit, ut ſcribit Euſeb. Hiſt. Eccl. lib. 6. cap. 5.

Opp. ultimo Scholaſticum proloquium, *Facienti quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam*. Reſp. ſenſum hujus axiomatis eſſe, quod qui facit ex viribus primæ gratiæ quod poteſt, gratiam a Deo habet uberiorem ac pleniorem. Explicatum alio ſenſu *mutatis tantum vocibus Semipelagianiſmum inſtaurat*, inquit in laudata Cenſura Clerus Gallicanus. De hoc Scholaſticorum proloquio plura dicam in diſputationibus de Gratia Chriſti: ubi propoſitiones hujus capitis novorum argumentorum acceſſione erunt confirmandæ. Sunt enim nunc pro neceſſitate hujus libri leviter delibatæ, atque labiis, ut inquiunt, extremis.

CAPUT IV.

Prædeſtinationem ad gloriam priorem eſſe prædeſtinatione ad gratiam.

De prædestinatione ad gratiam inquirendum reſtat, num electionem illam antecedat vel ſubſequatur quæ eſt ad gloriam. Sunt autem in divinis omnia ſimul, & ſola ratione noſtra unum præcedit alterum; ideoque de hac tantum *prioritate* præſens quæſtio inſtituitur.

Propositio. Prædeſtinatio ad gloriam præcedit prædeſtinationem ad gratiam.

Breviter probatur I. ex Scripturis; ſic enim habetur Act. XIII. *Et crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam*: Ergo præordinatio ad vitam cauſſa eſt, cur Deus largiatur donum fidei, & conſequenter gratia ſubſequitur prædeſtinationem ad gloriam, ut cauſſam effectus. II. ex Fulgentio, qui lib. I. ad Monim. cap. 13. ſcribit: *Illi cum Chriſto regnabunt, quos Deus gratuita ſua bonitate prædeſtinavit ad regnum; quia enim tales prædeſtinando præparavit ut Regno digni eſſent, præparavit ſecundum propoſitum vocandos ut obediant; præparavit juſtificandos, ut accepta gratia recte credant, & bene vivant, &c.* Et S. P. Auguſtinus de Prædeſt. SS. cap. X. *Gratia*, inquit, *eſt prædeſtinationis effectus*. III. Probatur ratione: Finis eſt omnium cauſſarum prima, quippe prior eſt finis in intentione, & ejus cauſſa aguntur omnia, & media opportune parantur: Atqui gloria eſt finis, & gratia eſt

eſt medium conſequendi ipſam gloriam: Ergo in Dei mente ac prædeſtinatione gloria prior eſt, quàm gratia.

Opp. 1. In re gratia præcedit gloriam: ſed ordinem, quem res habent in ſe, habent etiam in divina prædeſtinatione: Ergo, &c.

Reſp. nego minorem quoniam in executione media præcedunt finem, in intentione vero finis præcedit media. Conſtat id exemplis evidentiſſimis. Aegrotus prius intendit ſanitatem & hujus gratia eligit medicamenta; in executione vero medicamenta præcedunt ſanitatem: & ſanus prius decernit iter Romam verſus habendum, & hujus cauſſa parat equum aut rhedam; & tamen prius hanc conſcendit, quàm perveniat ad Urbem.

Opp. 2. Quamquam operans prius intendit mercedem quàm opus, qui tamen indicit operam prius intendit opus, quàm mercedem; ita colonus primo vult denarium, deinde vineæ culturam; ſed Dominus vocans operarios vult primum culturam vineæ, deinde ſolutionem denarii. Ergo Deus, qui nos quaſi operarios conducit in vineam ſuam, primo intendit opera noſtra ac merita, poſtremo mercedem & gloriam.

Reſp. conc. ant. nego conſeq. ac paritatem. Homines præcipue in conducendis operariis ſpectant propriam utilitatem, ideoque prius volunt opus tanquam ſibi utile; & quia hanc utilitatem habere nequeunt niſi ſolvant operariis mercedem, ideo hanc mercedem intendunt ſecundo loco. Contra Deus, qui bonorum noſtrorum non indiget, ſed ſpectat gloriam ſuam, ac noſtram utilitatem, primo vult noſtram beatitudinem, in qua magnopere glorificatur; & quoniam beatitudo haberi non poteſt abſque gratia, iccirco gratiam ſecundo loco intendit. Atque ita reſpondet Eſtius diſt. XL. §. VIII. Sed reſpondere quoque poſſumus majorem eſſe falſam, quando aliquid intenditur tanquam beneficium indebitum, antequam proponatur ut merces: quod planius erit in ſequentibus dilucidandum.

CAPUT V.

Ex Sacris literis oſtenditur Prædeſtinationem ad gloriam in hoc ſtatu non eſſe ex præſcientia meritorum.

QUæstionem aggredimur magna contentione inter Theologos agitatam. In qua jam non diſputatur de meritis naturalibus, quæ comparate ad gratiam vel gloriam nulla ſunt, ſed de meritis Deo per gratiam auxiliante patratis. Hæc autem quæſtio non verſatur circa Prædeſtinationem quantum ad omnes ejus effectus; ſic enim accepta comprehendit gratiam, quam non eſſe ex operibus docet Catholica Fides: ſed diſputatur de gloria cujus intuitu divina beneficia, præſertim

ſertim vero finalis perſeverantia donantur. Neque dubium ullum eſt de meritis Chriſti, dicente Apoſtolo ad Epheſios 1. 5. *Prædeſtinavit nos in adoptionem filiorum per Jeſum Chriſtum*; ſed de meritis perſonalibus ipſorum prædeſtinatorum. Inquiritur autem de hoc ſtatu, in quo ſupponitur originale peccatum; nam de prædeſtinatione Angelorum nos quidem adverſariis conſentimus.

Sunt ergo duo inter ſe pugnantia Scholarum placita. Primum eſt eorum, qui tenent Deum æqualiter velle omnes ſalvos fieri, ſingulis conferre media ad ſalutem, & illos ad gloriam eligere, quos prævidet bene operaturos, & perſeveraturos uſque in finem. Alterum illorum, qui docent ex perditionis maſſa Deum pro ſuo beneplacito ante præviſionem futurorum operum alios prædeſtinare, alios relinquere: atque his, quos prædeſtinat, præter communia gratiarum dona, beneficia talia parare, quibus a perditione certiſſime liberentur. Tenent priorem Sententiam Henricus Gandavenſis, Okamus, Gabriel, & cum aliis recentioribus Jeſuitis Vaſqueſius, Leſſius, Valentia. Stant pro oppoſita S. Thomas, Aegidius, Gregorius Ariminenſis, Bellarminus, Suareſius, Simonet, Abulenſis, Eſtius, Sylvius, & alii. At diſcipuli Scoti diſſident inter ſe, quod eorum Anteſignanus 1. Sent. diſt. 41. aſſerat utramque Sententiam eſſe probabilem; Maſtrius tamen, quem fere omnes ſequuntur, gratuitam prædeſtinationem defendit; tenet contrariam Sententiam Claudius Fraſſen. Quoniam Mediſtæ complures Prædeſtinationem gratuitam nedum rejiciunt, ſed etiam cum Joanne Adamo dicunt ab Auguſtino per exceſſum fuiſſe traditam, in eaque deſiderari Catholicum aliquod temperamentum; non abs re erit meminiſſe decreti Claudii Aquavivæ, de quo diximus in Præfatione. Probatum illud fuiſſe votis Joannis Azorii, Gaſparis Gonzalez, Jacobi Tyrii, Petri Buſæi, Antonii Guiſani, & Stephani Tucci, demonſtrat Noriſius in Vind. cap. III. §. VII. Addimus Eminentiſſimum Bellarminum, ad quem nuper acceſſit Edmundus Simonet, lib. 2. de Grat. cap. XI. in fine hæc proferre: *Hæc ſententia non quorumvis doctorum opinio, ſed fides Eccleſiæ Catholicæ dici debet*. Neque Bellarminus ipſe adduci unquam potuit ut aſſentiretur Sententiæ P. Caroli Faraonis Præceptoris ſui, ut ſcribit in vita Bellarmini cap. VI. Jacobus Fuligatus. Quid plura? P. de Rhodes Jeſuita diſp. V. de Deo quæſt. 2. ſect. 5. hæc de Sententia noſtra pronuntiat: *Tenent illam* I. *Scripturarum interpretes nobiliſſimi Abulenſis, Salmeron, Pererius, Toletus, Lyranus, & ad unum veteres omnes*. II. *Controverſiarum Scriptores celeberrimi Bellarminus, Driedo, Ricardus, Caſtro, Eſtius, Horantius*. III. *Scholaſtici fere omnes. Scripturas habent pro ſe apertiſſimas, ac multos Patres, rationes denique omnino efficaces*. Addit Sententiam oppoſitam a pleriſque fuiſſe exceptam, quoniam ignari citius illi acquieſcunt, neque in ea ſtatim ſe prodit divinorum judiciorum abyſſus.

Digitized by Google

Diſtinguendus eſt autem duplex ordo, *intentionis* ſcilicet, & *executionis*, qui diverſum connotant terminum; quatenus Deus videns univerſam perditionis maſſam aliquos miſericorditer voluit eripere & ad gloriam transferre: noluit tamen hanc largiri niſi tanquam coronam juſtitiæ, & bonis arbitrii meritis, ideoque ſpecialia gratiarum dona electis ſuis præparavit, ut hæc merita ponerentur, quibus gloria rependenda eſſet tanquam merces ac præmium. Itaque *intentionis* ordo dicitur relative ad maſſam perditionis, in qua comprehenduntur aliqui nulla meritorum prærogativa ab aliis ſecreti & ſola miſericordia prædeſtinati: & ordo *executionis* dicitur comparate ad opera meritoria, quibus divina promiſſione ſuppoſita gloria non tam beneficium eſt, quàm retributio mercedis. Fatemur itaque omnes gloriam coronam eſſe, denarium, bravium, juſtamque retributionem. Idque negant ſolummodo Calvinus, Gomarus, & hujus furfuris pauci, dicentes bona opera Deo pluribus titulis deberi, ideoque non eſſe meritoria felicitatis æternæ. Sed frivola ſunt hæc; nam qualiacunque ſint bona opera creaturarum, ſi non merentur gloriam ſecundum abſolutam æqualitatem, merentur tamen divina præſuppoſita ordinatione. His prænotatis de ordine divinæ intentionis, e Scripturarum, Patrumque doctrina repetimus diſcuſſionem.

Propositio: Ex Sacris literis demonſtratur prædeſtinationem ad gloriam eſſe in ſtatu naturæ lapſæ gratuitam.

Quamplurima ſunt Scripturarum divinarum teſtimonia, quibus noſtrum roboratur theorema. Primum ſit Joan.xv. habetur: *Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, ut eatis, & fructum afferatis, & fructus veſter maneat*. Alterum deſumi poteſt ex Epiſtola ad Epheſ. cap. 1. ubi Apoſtolus ait: *Elegit nos Deus in Chriſto ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu ejus in caritate*: & infra: *Prædeſtinavit nos in adoptionem filiorum ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ, in laudem gloriæ gratiæ ſuæ*. Tertius locus ſit ex Epiſt. ad Coloſſ. cap. 1. *Qui dignos nos facit in partem ſortis Sanctorum*: ubi ſortem appellat Apoſtolus Electionem ad gloriam, quod obtingat adinſtar ſortis præter hominum intentionem, ac ſtudium. Accedunt verba ejuſdem Apoſtoli ad Titum cap. 3. *Non ex operibus juſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſalvos nos fecit*: quo loco utitur potiſſimum S. Thomas. Afferri quoque poſſunt ex Epiſt. ad Corinth. loca omnia quibus docet ſolam Dei gratiam homines diſcernere, & nemini gloriandum eſſe, niſi in Domino; E. G. hæc verba: *Quis enim te diſcernit? quid autem habes, quod non accepiſti? ſi autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?*

Neque diſſimilia ſunt quæ ex veteri teſtamento poſſunt proferri. Eligam perpauca. In Pſalmo 17. legimus: *Salvum me fecit quoniam voluit me*. Apud Ezech.38. promittens Deus Electis ſuis immutationem cordis,

cordis, aliaque ſpiritualia bona, quæ ſunt effectus prædeſtinationis æternæ, ait: *Non propter vos ego faciam, ſed propter nomen ſanctum meum*. Et ne multus fiam, 1. Regum, Pſalm.22. 78. 105. & Jerem.14. implorant juſti gratiam, ſalutem, ac beatiſſimam æternitatem propter gloriam divini nominis. Conſtat ergo ex his, aliiſque permultis Sacrarum Scripturarum textibus non propter merita hominum, ſed ſecundum beneplacitum Dei fieri prædeſtinationem Sanctorum.

Adverſarii reſpondent in his locis agi tantum de Electione ad fidem, ad Evangelium, ad gratiam, ſive de prædeſtinatione ad gloriam complete & adæquate acceptam, prout etiam auxiliorum dona complectitur. Sed inaniter ludunt operam. Nam fructus qui manet, non eſt fides, non gratia; ſed finalis perſeverantia, conſummata caritas, & ſempiterna beatitudo. Neque eligi dicuntur Sancti ad Sanctitatem & gratiam, ſed e contra Sanctos & immaculatos fieri, quia ſunt electi; ut obſervat in primum caput ad Epheſ. Hieronymus. Sors quoque Sanctorum non poteſt eſſe ſola fides aut gratia, quoniam hæc reprobi quamplures participant. In Epiſt. autem ad Titum expreſſe ex Dei miſericordia repetitur conſecutio ſalutis. Diſcernunt quidem fides & gratia inter incredulos & fideles, inter impios ac Sanctos; ſed diſcretio iſta eſt temporalis, non ſempiterna; nam qui prædeſtinati non ſunt partem habebunt cum infidelibus. Quid, ultra expetis? Ut dicatur cælorum regnum complacita Dei benignitate promiſſum? Id Lucas affirmat cap. XXII. 32. *Nolite timere, puſillus grex, quia complacuit Patri veſtro dare vobis regnum*. Et Chriſtus Dominus de ovibus, quas *dedit ei Pater*, Joannis X. 28. *Et ego*, inquit, *vitam æternam do eis: & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quiſquam de manu mea*. Quinam ſunt autem niſi prædeſtinati ad gloriam, oves, quæ e manu paſtoris rapi non poterunt? & quare non erunt oves hæ rapiendæ, niſi quia Pater eas elegit, & dedit Chriſto? Sed hæc omnia breviſſime complexus ſum, ut unicum D. Pauli teſtimonium accuratius expendam.

Eſt illud in Epiſt. ad Romanos cap. IX. ubi Apoſtolus ad demonſtrandum adoptionem filiorum Dei ex carnali generatione, aut ex operibus prævifis nequaquam pendere, ſed unicam habere cauſſam in Dei beneplacito, affert exemplum duorum filiorum Iſaac, Jacob, & Eſau, & v. 11. ait: *Cum enim nondum nati fuiſſent, aut aliquid boni egiſſent aut mali, ut ſecundum electionem propoſitum Dei maneret, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt ei: Quia major ſerviet minori, ſicut ſcriptum eſt: Jacob dilexi, Eſau autem odio habui*. Hoc loco Apoſtolus pares fuiſſe demonſtrat Jacobum & Eſau quantum ad parentes quia ex uno concubitu eos genuit Rebecca; & quantum ad merita eorum, quia ex ſolo Dei propoſito, extantibus adhuc puerulis in utero, prædictum eſt matri Geneſ. XXV. 23. *Major ſerviet minori*. Et ne quis objiceret Deum eſſe iniquum, qui abſque meritorum intuitu unum elegit,

 non

non alterum, addit protinus: *Quid ergo dicemus? nunquid iniquitas apud Deum? Abſit. Moyſi enim dicit: Miſerebor, cujus miſereor, & miſericordiam præſtabo, cujus miſerebor. Igitur non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei*. Rurſus aptiſſimo exemplo coercet hominum querimonias. *O homo*, inquit, *tu quis es, qui reſpondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei, qui ſe finxit: Quid me feciſti ſic? Annon habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorem, & aliud in contumeliam?* Deinceps ne quis reponeret Deum eſſe crudelem, qui odiſſet Eſau; ait odium erga Eſau fuiſſe ex juſtitia, & amorem erga Jacob ex miſericordia: *Quod ſi Deus volens oſtendere iram, & notam facere potentiam ſuam, ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ apta in interitum, ut oſtenderet divitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ quæ præparavit in gloriam*. Ex quibus apparet filios promiſſionis & adoptatos in hæreditatem Chriſti fuiſſe præfiguratos in Jacob: Atqui Jacob nullo meritorum ſuorum intuitu electus eſt, ſed benevola voluntate Dei, qui miſeretur cujus vult miſereri: Ergo, &c.

Contra apertiſſimum teſtimonium Apoſtoli variis interpretamentis ſeſe adverſarii tutantur. Ac primo nonnulli reſpondent loqui Apoſtolum de prædeſtinatione ad Evangelicam legem, & ad gratiam, non vero de prædeſtinatione ad gloriam: ſed refutantur quamfacillime. 1. quia vocati *ſecundum propoſitum* ſunt juxta Apoſtolum prædeſtinati etiam ad gloriam. Scribit enim præcedenti cap. VIII. *Scimus, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui ſecundum propoſitum vocati ſunt Sancti*. At iis, qui electi ſunt ad ſolam fidem vel gratiam, non omnia cooperantur in bonum, quia ex iſtis reprobi peccant, & plures nuſquam a peccato reſurgunt, & omnes peſſima morte decedunt; & conſequenter his neque mors, neque permiſſio peccati cooperantur in bonum. Deinde de prædeſtinatis ait ibidem Apoſtolus vocari, juſtificari, glorificari. *Quos autem prædeſtinavit*, inquit, *hos & vocavit, & quos vocavit hos & juſtificavit, quos autem juſtificavit illos, & glorificavit*. Qui ergo non glorificantur non ſunt de numero illorum prædeſtinatorum, de quibus D. Paulus inſtituit ſermonem. Rurſus de his ſcribit non ſeparari a caritate Chriſti, ſed anguſtias, famem, nuditatem, gladium, & adverſa omnia ſuperare *propter eum, qui dilexit nos*. At qui fidem & gratiam recipiunt, ſed non finalem perſeverantiam, ab ea caritate morte perpetua ſeparabuntur. Præterea Apoſtolus vocat prædeſtinatos vaſa miſericordiæ; & vaſa honoris; honor autem electorum eſt vita æterna, qui enim hanc deperdent, in opprobrium ſempiternum tradendi erunt. Denique concludit Apoſtolus vaſa miſericordiæ præparata eſſe in gloriam; at quamplurimis confertur gratia, quibus tamen non eſt præparata gloriæ beatitudo. Quamvis ergo loquatur Apoſtolus de vocatione ad legem Evangeli-

gelicam & de prædeſtinatione ad gratiam, quod verum eſt; tamen non denegat electionem ad gloriam, ſed contra oſtendit ex hac electione conferri Electis a Deo & fidem & gratiam, & ſpecialiter efficax auxilium, quo ſeparari non poſſunt a caritate Dei, quo finaliter perſeverant, quo in vaſis miſericordiæ gloriæ ſuæ divitiæ manifeſtantur.

Alii reſpondent loqui Apoſtolum de prædeſtinatione ad gloriam, & hanc non eſſe ex prævifione meritorum, quæ comparantur naturæ viribus, ſed eſſe tamen ex præſcientia operum, quæ perficiuntur auxilio gratiæ. Verum neque hæc reſponſio ſubſiſtit. Si enim Apoſtolus ſola naturalia opera excluderet, fruſtra ſibi objieciſſet Deum fore iniquum, & acceptatorem perſonarum. Immerito quoque recurriſſet ad merum beneplacitum Dei, qui miſericordiam impendit cui vult; atque nulla ratione ex his, quæ dixerat ſequenti cap. XI. concluſiſſet prædeſtinationis myſterium & judicia Dei eſſe inſcrutabilia. Etenim quilibet etiam ingenio rudis percipit quæ affirmat Apoſtolus locum non habere, ſi prædeſtinatio fiat ex prævifione meritorum etiam quæ comparentur per gratiam. Tunc enim non eſt reſpondendum: *Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei*, aut, *Cujus vult miſeretur, & quem vult indurat*. Non utique; ſed reſpondendum eſſet, nullam apud Deum eſſe iniquitatem, nullamque perſonarum acceptationem, quia hunc prædeſtinavit, illum repulit non ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ, ſed ſecundum præſcientiam meritorum. *Quis illum acutiſſimum ſenſum* (inquit S. P. Auguſtinus Epiſt. 194. alias 105.) *defuiſſe Apoſtolo non miretur? Hoc quippe ille non vidit, quando ſibi velut adverſantis objecti quæſtione, non id potius tam breve, tum apertum, ſicuti iſti putant, verum abſolutumque reſpondit. Cum enim rem ſtupendam propoſuiſſet, quomodo de nondum natis, nec aliquid agentibus boni aut mali recte dici potuerit, quod unum Deus dilexerit, alium odio habuerit, ipſe ſibi objecta quæſtione motum exprimens auditoris: Quid ergo dicemus, inquit, nunquid iniquitas apud Deum? abſit. Hic ergo erat locus ut diceret quod iſti ſentiunt. Futura enim Deus opera prævidebat, quando majorem minori ſerviturum eſſe dicebat*. Quæ Auguſtini reſponſio militat de præſcientia operum, quæcunque ſint, ſive naturalia, ſive comparata per gratiam unicuique communem. Accedit quod Apoſtolus ait: *Antequam aliquid boni egiſſent aut mali, ut ſecundum electionem propoſitum Dei maneret, non ex operibus, ſed ex vocante, &c.* Vide non ad opera gratiæ, ſed ad vocantis electionem ac propoſitum Jacobi prædeſtinationem referri? Tandem duo illi gemini Jacob & Eſau, *Cum nondum nati fuiſſent*, neque naturalia, neque ſupernaturalia opera perpetraverant; & conſequenter Apoſtolus utraque excludit.

. Reſpondet Beccanus ex noſtra explicatione ſequi etiam Eſau fuiſſe reprobatum abſque præſcientia meritorum, quod eſt dogma Calvinianum.

Digitized by Google

num. At inepta conſecutio; noſtra enim ſententia docet reprobationem negativam fieri propter originale peccatum, quod oderat Deus in Eſau; poſitivam vero in adultis & baptizatis propter peccata actualia: & Deum gratis damnare homines, & prædeſtinare ſine culpa ad ſupplicium, nemo Calvino concedit. De utraque reprobatione agam in fine hujus libri. Nunc adverte Apoſtolum appellare prædeſtinatos *vaſa miſericordiæ, quæ præparavit in gloriam*: reprobos *vaſa iræ apta in interitum*. Non prædeſtinat ergo iſtos ad malum, ſed adinvenit *aptos ad interitum*.

Denique quidam reponunt non agere Apoſtolum de ſingulorum hominum prædeſtinatione, aut reprobatione, ſed de ſorte populi Judæorum & populi Gentilium, utriuſque enim typum gerebant Jacob & Eſau, ut habetur Geneſ. xxv. 23. & Malachiæ 1. 2. & 3. & conſequenter deſignare prædeſtinationem Judæorum ad poſſeſſionem terræ Chanaam, Gentium ad hæreditatem in ſolitudine, & inter dracones deſerti. Addunt non eſſe firmiſſimum argumentum a ſenſu literali, ad myſticum. Verum & hæc futilia ſunt, & inania. Detur namque Jacobum prædeſtinatum ad poſſeſſionem terræ Iſrael typum fuiſſe Judaici populi, Eſau præordinatum ad montium ſolitudinem figuram fuiſſe Gentilium, certe Paulus non de electione ad bona temporalia loquitur, ſed de prædeſtinatione ad gloriam, ut ſupra vidimus. Hinc fatetur ſibi eſſe triſtitiam magnam & continuum dolorem cordis, quoniam Iſraelitæ, qui erant cognati ejus ſecundum carnem, & quorum erat adoptio filiorum, & teſtamentum, & legiſlatio, & promiſſa, a caritate Chriſti, & Sanctorum ſorte deciderint. Ait tamen non excidiſſe Dei verbum, quoniam veri Iſraelitæ ſunt filii Dei, & filii promiſſionis æſtimantur in ſemine. Sic a literali ſenſu ad myſticum tranſit Apoſtolus, & in Jacob prædeſtinatos, in terra Chanaam cæleſtis Jeruſalem hæreditatem exponit: quaſi dicat, Quemadmodum nullis prævifis operibus Jacob prædeſtinatus fuit ad terram promiſſionis; ita ante præſcientiam meritorum ad cæleſtem patriam præordinantur electi. De ſenſu autem literali ad myſticum validiſſime argumentamur, ſi prior ſenſus, ut contingit in caſu, ſit in veteri Teſtamento, alter expreſſus in Novo.

Objectiones solvuntur.

Primo opponunt locum Matth. cap. xxv. *Venite benedicti Patris mei: poſſidete paratum vobis regnum a conſtitutione mundi; eſurivi enim, & dediſtis mihi manducare, &c.* Ergo intuitu operum regnum cæleſte paratum eſt.

Reſp. diſt. ant. & Evangelica verba ſimul explano: ita ut illo textu, *Eſurivi, & dediſtis mihi manducare*, ſignificetur cauſſa ac motivum poſſeſſionis regni, conc. cauſſa ac motivum præparationis ac prædeſtinatio-

nationis, nego. Ea verba *Eſurivi*, *&c.* non referuntur ad dictionem iſtam *paratum*; ſed ad verba, *venite*, & *poſſidete*: & ideo non reſpiciunt regni præparationem, ſed poſſeſſionem. Quod conſtat ex verbis quæ conſequuntur. Dicturus eſt enim Chriſtus reprobis: *Diſcedite a me in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis ejus: eſurivi enim, & non dediſti mihi manducare*. Porro hoc in loco cauſſalis, *Eſurivi enim*, *&c.* refertur ad verba *Diſcedite in ignem æternum*, non ad alia, *qui paratus eſt diabolo, & angelis ejus*. Diabolo enim non eſt paratus infernalis ignis eo quod homines facturi non eſſent opera miſericordiæ. Sic itaque etiam prior ſententia exponenda eſt.

Inſurgit Fraſſen; Ex prædicto loco infertur reprobos damnari propter demerita; Ergo infertur electos prædeſtinari propter prævisa merita.

Reſp. cum alio Scotiſta Franciſco Henno retorquendo argumentum. Non infertur ex prædicto loco ignem inferni paratum diabolo propter carentiam eleemoſynarum: Igitur neque inde infertur regnum cælorum paratum fuiſſe propter eleemoſynarum diſtributionem. Reſp. 2., ut ſupra, propter demerita reprobos in ignem ſempiternum detrudi, ac propter merita electos regnum poſſidere: neque iſtic agi de prædeſtinatione, ſed de judicio: præſertim cum etiam parvuli baptizati regnare debeant in cælis, qui nullam largiti ſunt pauperibus eleemoſynam.

Opp. 2. In Scripturis æterna vita appellatur *merces*, *denarium*, *bravium*, *corona juſtitiæ*, *&c.* Ergo propter bona opera prædeſtinantur electi.

Reſp. diſt. ant. & hæ appellationes concernunt ordinem *executionis*, conc. ordinem *intentionis*, nego.

At inquies: Nemo vult dare alicui mercedem ac præmium niſi ex meritis: Igitur ſi in Scripturis gloria appellatur merces ac præmium, Deus non intendit conferre gloriam niſi propter merita.

Reſp. diſt. ma. Nemo vult dare alicui mercedem ac præmium niſi ex meritis, ita ut merita ſint motivum voluntatis dandi mercedem ac præmium, nego ma. ita ut qui vult dare mercedem comparandam ex meritis, præparet etiam ipſa merita, quibus merces comparetur, conc. ma. Utique Deus vult dare gloriam ut mercedem, atque ut præmium meritorum: ſed merita non ſunt motivum divinæ voluntatis, qua primo intendit gloriam alicui. Quod explicatur exemplo. Si Rex audiens præclara alicujus viri facinora, eumque antecedenter vix noverit, & propter egregia ejus opera illum ad Reipublicæ munia, ac Magiſtratus honores promoveat, vult quidem honorem conferre meritis, & ſunt hæc cauſſa princeps regiæ voluntatis. At ſi Rex inter familiares ſuos aliquem ſummopere diligens velit illum ad gradus ac dignitates promovere, ſed quoniam conferuntur ſtrenuis & qui inferiora

riora munera obierint, idcirco electo familiari media miniſtret, quibus dignitatem promereatur, E. G. conſtituat ducem militiæ, exhibeat illi arma, committat regimen urbium, pecuniam atque indulta largiatur, expletiſque negociis ad præfixum honorem adſumat: tunc certe Rex confert dignitatem ex meritis; ſed τὸ *ex meritis* non appellat beneplacitum Regis, ſed ſolam diſpenſationem mercedis; eo quod familiari ſuo primum liberalem impenderit dilectionem, deinde ex præconcepta intentione omnia illi prædicta media ſuppeditaverit. Hoc ſecundo modo de divina prædeſtinatione diſcurrendum eſſe contendimus. Addo ex Suareſio lib. 2. de Cauſſis Prædeſtin. cap. 23. non ſequi, datur meritum reſpectu gloriæ, quæ eſt effectus prædeſtinationis, ergo datur meritum reſpectu prædeſtinationis quæ eſt cauſſa gloriæ: multæ ſiquidem ſunt cauſſæ effectus prædeſtinationis, quæ non ſunt cauſſæ prædeſtinationis illorum effectuum. Prædicatio enim D. Ambroſii fuit cauſſa converſionis Auguſtini, & converſio Auguſtini eſt effectus prædeſtinationis ejuſdem. At prædicatio Ambroſii non eſt cauſſa prædeſtinationis Auguſtini, ſed eſt effectus ac medium ad converſionem. Eodem modo prædeſtinatio eſt cauſſa gloriæ, merita ſunt media ad gloriam, gloria eſt effectus prædeſtinationis ac meritorum, nec tamen ſequitur merita eſſe cauſſam prædeſtinationis. Denique Adverſarii nonne adſtruunt generalem voluntatem ſalvandi omnes antecedentem ad merita, & tamen docent gloriam meritis ipſis retribui? Nihil ergo nos dicimus de voluntate efficaci, niſi quod ipſi docent de voluntate conditionata.

Opp. 3. Apoſt. ad Rom. cap. 8. ait: *Quos præſcivit, & prædeſtinavit*: Ergo præſcientia meritorum eſt cauſſa prædeſtinationis.

Reſp. 1. diſt. ant. Et nomine præſcientiæ intelligitur actus dilectionis, conc. Intelligitur actus cognitionis bonorum operum, nego. In Sacris literis præſcientiæ nomen ſæpiſſime pro dilectione uſurpatur, ut ad Rom. XI. *Non repulit plebem ſuam, quam præſcivit*. Ad Tim. 2. *Cognovit Dominus qui ſunt ejus*. Mat. 25. *Non novi vos*. Joan. X. *Ego ſum paſtor bonus, & cognoſco oves meas*. Hoc pacto in adducto textu nomen præſcientiæ uſurpatur. Primo quia abſolute ponitur nomen præſcientiæ, neque ulla mentio fit meritorum: non enim ait Apoſtolus *quos præſcivit bene victuros*: ſed tantum *quos præſcivit*. Deinde quia verbum *præſcivit* particula *Et* copulavit cum verbo *prædeſtinavit*; ita ut unum ſit alterius explicativum ac ſynonimum, ut in lib. 2. de Dono perſev. cap. XVIII. aſſerit Auguſtinus. Uſurpant verbum *cognoſcere* pro *diligere* etiam latini Scriptores, & Hebræi paſſim. Vide lib. IV. cap. 2. Præterea diſt. conſ. Ergo præſcientia eſt cauſſa prædeſtinationis: *præſcientia* perſonæ, quæ opera meritoria factura eſt, conc. *præſcientia* meritorum illius perſonæ, nego. Si velis præſcientiæ nomen pro actu intellectionis accipere, dicam quod Deus præſcivit, ideſt præcognovit

gnovit perſonas, quas prædeſtinavit conformes fieri imaginis Filii ſui: non quod ante prædeſtinationem novit earumdem perſonarum merita; quoniam hæc ipſe Deus *præparavit in Chriſto*, *ut in illis ambulemus*.

Opp. 4. II. ad Tim. 2. habetur: *Si quis emundaverit ſe*, *erit vas in honorem*: Vas honoris deſignat prædeſtinatum. Ergo ab emundatione vitæ prædeſtinatio dependet. Reſp. diſt. & explico textum Apoſtoli: *Si quis emundaverit ſe*, *erit vas in honorem*, quemadmodum ab æterno per gratuitam prædeſtinationem electus erat, conc. *Erit vas in honorem*, ideſt locabitur in prædeſtinatorum numero intuitu prævisæ emundationis, nego.

Opp. 5. Joannis XVI. habetur: *Pater amat vos*, *quia vos me amaſtis*. Præcedit ergo amor hominum, & cauſſa eſt amoris divini, atque electionis. Reſp. explanando verba Joannis: *Pater vos amat*, ideſt, majoribus cumulat beneficiis, *quia vos me amaſtis & crediđiſtis*, concedo: Pater ab æterno amavit vos, quia vos me amaturi eratis in tempore, nego. Iſtæ, & conſimiles Scripturæ phraſes tantum ſignificant, quod gratia gratiam meretur, ut obſervat Ven. Beda Homil. ſuper Evang. Domin. ante Aſcenſionem, & Eſtius diſt. 41. §. VII. ad 7.

Opp. 6. Pſalmo 18. legitur: *Intende ad viſitandas omnes gentes*, *non miſerearis omnibus*, *qui operantur iniquitatem*: Deus ergo priuſquam miſericordiam exerceat, expectat an homines operentur iniquitatem. Reſp. diſt. ant. Et loquitur Sanctus David de juſtitia infligente pœnas, quas merentur iniqui, concedo: de miſericordia, quæ iniquos prædeſtinat, nego. Obvius prædictorum verborum ſenſus eſt: *Intende ad viſitandas omnes gentes*, juſtiſſimis in eas ſuppliciis animadvertendo, *neque miſerearis impiorum*, qui operantur iniquitatem, niſi peccatorum ſuorum egerint pœnitentiam.

Ultimo opponunt illud Pauli in 1. ad Timoth. 2. *Deus vult omnes homines ſalvos fieri*. Sed inde tantum conſequitur neminem eſſe, quem Deus *voluntate antecedenti* nolit ſalvari: quæ voluntas *antecedens* reſpicit omnes, ut diximus libro præced., neque eſt voluntas illa *efficax & abſoluta*, quæ refertur ad ſolos prædeſtinatos, & qua præparantur beneficia gratiarum, quibus electi a perditione certiſſime liberantur.

CAPUT VI.

Stet ne revera pro hac Sententia Auguſtinus.

QUIDAM ex Adverſariis fatentur Auguſtinum gratuitam quidem prædeſtinationem tradidiſſe, ſed novam inveniſſe ſemitam, nova impreſſiſſe veſtigia: multis ejus ſententiam videri horridam atque aſperrimam: ex ea multos fideles fuiſſe turbatos & ad Pelagianos

defeciſſe: ridiculos eſſe ejus nominis adoratores, qui illum credunt fideliſſimum teſtem antiquitatis. Alii e contra, ne Auguſtini deſertores habeantur, & ne tanti Doctoris videantur abjicere auctoritatem, illum nobis adverſari propugnant. Et primis quidem debitam vicem rependit Noriſius cap. ult. Vindiciarum; atque ſupra a me nonnulla quoque dicta fuerunt, unde poſſit redargui tanta verborum licentia. Nunc contra ceteros de vera Auguſtini mente diſputandum.

Propositio: S. P. Auguſtinus docuit apertiſſime gratuitam prædeſtinationem ad gloriam.

ARGUMENTUM PRIMUM.

Cum aſſereret Pelagius prædeſtinari homines a Deo, quia illos ſanctos & immaculatos fore prævidit, S. P. Auguſtinus ex adverſo docuit ſanctitatem ac meritum non eſſe cauſſam prædeſtinationis, ſed potius effectum: Ergo Auguſtinus tradidit homines ad gloriam gratis prædeſtinari. Prob. ant. verbis S. P. lib. de Prædeſt. SS. cap. XVIII. *Præſciebat, ait Pelagianus, qui futuri eſſent ſancti & immaculati per liberæ voluntatis arbitrium, & ideo eos ante mundi conſtitutionem in ipſa ſua præſcientia, qua tales futuros eſſe præſcivit, elegit. Elegit, inquit, antequam eſſent, prædeſtinans filios, quos futuros ſanctos, immaculatoſque præſcivit: utique ipſe non fecit, nec ſe facturum, ſed illos futuros eſſe prævidit.* Hæc eſt Pelagianorum doctrina. *Intueamur ergo* (ſequitur Auguſtinus) *verba Apoſtoli, atque videamus, utrum propterea nos elegerit ante mundi conſtitutionem, quia ſancti, & immaculati futuri eramus, an ut eſſemus? Benedictus, inquit, Deus & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui nos benedixit in omni benedictione ſpirituali in cæleſtibus in Chriſto; ſicut elegit nos in ipſo, ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti, & immaculati. Non ergo quia futuri eramus, ſed ut eſſemus. Nempe certum eſt, nempe manifeſtum eſt; ideo quippe tales eramus futuri, quia elegit ipſe, prædeſtinans ut tales per gratiam ejus eſſemus.* Ergo quod aliqui ſint ſancti & immaculati, atque tales a Deo prænoſcantur, per Auguſtinum non eſt motivum, ſed effectus prædeſtinationis divinæ.

Dices cum Vaſqueſio agere Auguſtinum de prædeſtinatione ad *gratiam*, quam negabant hæretici Pelagiani.

Reſp. Vaſqueſium apertiſſime decipi. Nam Pelagius quadruplex genus gratiæ admittebat. Prima gratia eſt ipſum liberum arbitrium, ejuſque poſſibilitas: de qua gratia non diſputat Auguſtinus, quia omnibus hominibus communis eſt, neque ad illam unus præ altero eligitur. Secunda Pelagianorum gratia eſt remiſſio peccatorum, de qua pariter non inſtituitur diſputatio, quia Pelagiani aſſerebant remiſſionem peccatorum dari ſine meritis, ut ſcribit S. P. lib. de Grat. & lib. arb.

Digitized by Google

arb. cap. 6. Tertia gratia Pelagianorum eſt lex & doctrina; neque de hac ab Auguſtino præfato loco diſſeritur, quia hæc non minus confertur electis, quàm reprobis. Quarta gratia eſt vita æterna. Gratuitam ergo prædeſtinationem ad ipſam æternam vitam negabat Pelagius, dum affirmabat prædeſtinationem fieri ex præſcientia meritorum; ideoque Auguſtinus contra hæreticum iſtum diſputat de prædeſtinatione ad gloriam. Præterea Pelagius arbitrabatur hominem poſſe ſine gratia juſtificari & ſalvari, & tamen fatebatur eligi ac prædeſtinari certos homines præ aliis; ergo dum aliquorum prædeſtinationem commemorat non de prædeſtinatione ad gratiam accipiendus eſt, ſed de prædeſtinatione ad gloriam; & conſequenter de hac redarguitur ab Auguſtino. Rurſus Sanctus Pater probat quidem gratis homines prædeſtinari ad gratiam, ſed inter eos qui vocantur gratis, & juſtificantur, duo diſtinguit genera, unum eorum qui non perſeverant & non coronantur, alterum eorum, qui recipiunt gratiam perſeverantiæ, & coronæ, & ait illos, qui ſecundum propoſitum vocati ſunt, certiſſime gloriam conſequi: *Electi ſunt* (inquit proximo capite) *ea vocatione, qua Deus id quod prædeſtinavit implevit: quos enim prædeſtinavit, ipſos & vocavit, illa ſcilicet vocatione ſecundum propoſitum; non ergo alios; ſed quos ita vocavit, ipſos & juſtificavit; nec alios, ſed quos prædeſtinavit, vocavit, juſtificavit, illos & glorificavit*: ubi perſpicue appellat prædeſtinationem ſecundum propoſitum non prædeſtinationem ad gratiam, qua plures vocantur & juſtificantur, ſed prædeſtinationem ad gloriam, qua vocati & juſtificati glorificantur. Quare utraque prædeſtinatio per Auguſtinum præcedit merita.

Dices 2. Loqui Auguſtinum de prædeſtinatione ad initium Fidei contra Semipelagianos.

Reſp. neque hanc ſtare interpretationem: ſiquidem prædeſtinatio ad fidem communis eſt tam electis, quam reprobis.

ARGUMENTUM II.

Auguſtiniana de prædeſtinatione *ſecundum propoſitum* evulgata Sententia, adverſus illam multi Maſſilienſes concitati ſunt, ut ſcribit Proſper data ad Auguſtinum Epiſtola: *Multi*, inquit, *ſervorum Chriſti, qui in Maſſilienſi urbe conſiſtuut, in ſanctitatis tuæ ſcriptis, quæ adverſus Pelagianos hæreticos condidiſti, contrarium putant Patrum opinioni, & Eccleſiaſtico ſenſui, quidquid in eis de vocatione Electorum ſecundum Dei propoſitum diſputaſti*. Dicebant enim Maſſilienſes, Deum ante mundi conſtitutionem *eos prædeſtinaſſe in regnum ſuum, quos gratis vocatos, dignos futuros electione, & de hac vita bono fine exceſſuros eſſe præviderit*. Vides apertiſſime ab his adſtrui prædeſtinationem

tionem

tionem ad regnum ex meritorum præſcientia. *Hoc autem propoſitum* (inquiunt) *vocationis Dei, quo vel ante mundi initium, vel in ipſa conditione generis humani, eligendorum & rejiciendorum dicitur facta diſcretio, ut ſecundum quod placuerit Creatori, alii vaſa honoris, alii vaſa contumeliæ ſint creati, & lapſis curam reſurgendi adimere, & ſanctis occaſionem torporis adferre: eo quod utraque parte ſuperfluus labor ſit, ſi neque rejectus ulla induſtria poſſit intrare, neque electus ulla negligentia poſſit excidere*. Ajebant quoque *removeri omnem induſtriam, tollique virtutes, ſi Dei conſtitutio humanas præveniat voluntates, & ſub hoc prædeſtinationis nomine fatalem quamdam induci neceſſitatem*. Itaque Sanctus Auguſtinus illam tradidit prædeſtinationem, ex qua Semipelagiani opponebant conſequi libertatis exitium, omnemque removeri humanam induſtriam: Sed opponebant id conſequi ex prædeſtinatione *ad regnum ſecundum propoſitum*, atque antecedenter ad præſcientiam meritorum: Ergo Sanctus Auguſtinus hanc ſecundum propoſitum prædeſtinationem aperte tradidit.

Reſpondent aliqui Semipelagianos improbaſſe in Auguſtino gratuitam prædeſtinationem ad gratiam, & ad fidei initium, & non prædeſtinationem ad gloriam.

Verum hi ſola lectione Proſperi refutantur. Etenim Maſſilienſes dicebant *eos Deum prædeſtinaſſe in regnum ſuum, quos bene operaturos præviderit*; dicebant *quantum ad Deum pertinet, omnibus paratam vitam æternam; quantum autem ad arbitrii libertatem, ab his eam apprehendi, qui ſponte crediderint*: dicebant occaſionem negligentiæ exhiberi *per hanc prędicationem propoſiti Dei, quo fideles fiunt, qui pręordinati ſunt ad vitam ęternam*. Atqui prædeſtinare in regnum, & præordinare in vitam æternam, eſt prædeſtinare ad gloriam, non ad gratiam, vel ad initium Fidei: Reprehendebant ergo Semipelagiani in Auguſtino prædeſtinationem ad gloriam. Ad hæc reprobabant Maſſilienſes illam prædeſtinationem, qua ante prævifionem meritorum, eſt eligendorum atque rejiciendorum facta diſcretio, & qua alii vaſa honoris, alii vaſa contumeliæ creati ſunt, prout placuerit Creatori: Atqui, ut mox oſtendam, non ſunt per Auguſtinum vaſa honoris, neque a maſſa perditionis diſcreti, niſi qui prædeſtinantur ad gloriam: Igitur prædeſtinationem ad gloriam reprobabant in Auguſtino Maſſilienſes. Demum contendebant Semipelagiani illos prædeſtinari ad regnum, quos Deus credituros eſſe præſcivit; Auguſtinus e contra aſſerebat credituros eſſe, ac perſeveraturos uſque in finem, quos Deus ſecundum propoſitum prædeſtinaverat. Igitur Semipelagiani negabant in electis fidem ac perſeverantiam eſſe effectum prædeſtinationis ad gloriam.

Alii reponunt improbari a Semipelagianis in Auguſtino prædeſtinationem ad gloriam, quæ fit ex prævifione meritorum; nolebant enim

enim acquieſcere, inquit S. Proſper, *Prędeſtinatum Electorum numerum nec augeri poſſe, nec minui.*

Sed perperam id reponitur: nam Semipelagiani eam prædeſtinationem improbabant, ex qua eis videbatur auferri liberum arbitrium, & fatalem neceſſitatem induci: Atqui hæc abſurda Semipelagiani conſequi putabant ex gratuita prædeſtinatione ad gloriam, quæ exercitium antecederet libertatis: Igitur Semipelagiani hanc prædeſtinationem ad gloriam in Auguſtino improbabant. Rurſus conſtat ex eodem Proſpero Semipelagianos admiſiſſe prædeſtinationem ex meritis: non ergo reprehendebant in Auguſtino quod & ipſi probabant. Ulterius dum aſſerebant numerum electorum poſſe augeri, & minui, loquebantur de numero electorum ante præſcientiam bonorum operum, quæ erant facturi; nam poſt hanc præſcientiam quemadmodum determinata ſunt merita, ita determinatus eſt numerus electorum: Ergo dum negabant prædeſtinatum electorum numerum nec augeri poſſe nec minui, loquebantur de ſola prædeſtinatione ante meritorum præſcientiam.

ARGUMENTUM III.

Illam prædeſtinationem tradidit Auguſtinus, qua unus a maſſa perditionis diſcernitur, alter in eadem maſſa relinquitur: At docuit unum diſcerni a maſſa perditionis, alterum in eadem maſſa relinqui per gratuitam prædeſtinationem ad gloriam: Igitur iſtam gratuitam prædeſtinationem tradidit Auguſtinus. Prob. minor. ex lib. de Corrept. & gratia cap. VII. ubi hæc habentur: *Ab illa perditionis maſſa, quæ facta eſt per primum Adam, debemus intelligere neminem poſſe diſcerni, niſi quod hoc donum habet quiſquis habet, quod gratia Salvatoris accepit.*

Et ne Adverſarii reſpondeant S. Patrem loqui de prædeſtinatione ad gratiam, qua ex divina liberalitate accepta ex meritorum præſcientia fit Electorum diſcretio, operæ pretium eſt demonſtremus, nullo pacto in Auguſtiniana ſententia dici diſcretos ac prædeſtinatos, niſi qui æternam ſalutem infallibiliter conſequuntur. Quod probo 1. ex eodem capite, ubi S. Pater docet illos qui non acceperunt perſeverantiam finalem, etiamſi gratiæ participes facti fuerint, ab illa tamen maſſa perditionis non eſſe diſcretos: *Qui Evangelium*, inquit, *non audierunt, & qui eo audito in melius commutati perſeverantiam non acceperunt... non ſunt ab illa conſperſione diſcreti, quam conſtat eſſe damnatam, euntibus omnibus ex uno in condemnationem.* Hæc Auguſtinus. Sane qui in melius commutantur, prædeſtinati ſunt ad gratiam, & tamen de his affirmat S. Pater, non eſſe prædeſtinatos, niſi illis donetur perſeverantia. Perſpicuum eſt igitur loqui Auguſtinum de ſola prædeſtinatione gratuita ad gloriam, quæ ſola dicitur in ejus libris *diſcretio*,

De

Digitized by Google

De hoc Auguſtiniano teſtimonio ſcribit Petavius lib. IX. cap. VI. n. 10. *Dirimendæ controverſiæ ſufficere poteſt, ſi quis minime ſtudio partium obcæcatus, ſed ęquus veritatis arbiter eſſe velit.*

Sed etiam clariora ſunt verba S. Patris in fine ejuſdem Capitis, ubi ait: *Qui vero perſeveraturi non ſunt, ac ſic a fide Chriſtiana & converſatione lapſuri ſunt, ut tales eos vitæ hujus finis inveniat; procul dubio nec illo tempore, quo bene pieque vivunt, in iſto numero computandi ſunt. Non enim ſunt a maſſa illa perditionis præſcientia Dei & prædeſtinatione diſcreti, & ideo nec ſecundum propoſitum vocati, ac per hoc nec electi; ſed in eis vocati, de quibus dictum eſt, multi vocati: & non in eis, de quibus dictum eſt, Pauci vero electi.* Eadem repetit capite IX. & cap. XIII. ubi diſertiſſime docet non pertinere ad numerum prædeſtinatorum qui aut jacent ſub peccato, quod originaliter contraxerunt, aut volvuntur per diverſas noxias cupiditates, aut gratiam Dei ſuſcipiunt, ſed non perſeverant, & deſerunt ac deſeruntur. Demum in hanc graviſſimam ſententiam prorumpit: *Numerus ergo Sanctorum per Dei gratiam Dei regno prædeſtinatus, donata ſibi etiam uſque in finem perſeverantia, illuc integer perducetur, & illic integerrimus jam ſine fine beatiſſimus ſervabitur, adhærente ſibi miſericordia Salvatoris, ſive cum convertuntur, ſive cum præliantur, ſive cum coronantur.* Omnia verbo dicam. Non ſunt per Auguſtinum prædeſtinati & electi ſecundum propoſitum niſi prædeſtinati & electi ad perſeverantiam & ad gloriam; ita ut qui credunt, baptizantur, & Deo vivunt, ſed non habent donum perſeverantiæ, Electi non dicantur niſi a neſciis futurorum. Si ergo Sanctus Pater tradidit prædeſtinationem, & electionem gratuitam; de prædeſtinatione & electione ad regnum eſt certiſſime accipiendus.

ARGUMENTUM IV.

Prædeſtinatio parvulorum, qui ſacro tincti lavacro aſſumuntur in gloriam gratuita eſt, & ex nullo meritorum intuitu: ſed Auguſtinus ejuſdem generis eſſe contendit prædeſtinationem parvulorum & adultorum: Igitur gratuitam utrorumque electionem S. Pater aſſeruit. *Ex duobus itaque parvulis* (inquit de Dono Perſev. cap. IX.) *originali peccato pariter obſtrictis, cur iſte aſſumatur, ille relinquatur: & ex duobus ętate jam grandibus impiis cur iſte ita vocetur ut vocantem ſequatur, ille autem aut non vocetur, aut non ita vocetur ut vocantem ſequatur, inſerutabilia ſunt judicia Dei. Ex duobus autem piis, cur huic donetur perſeverantia uſque in finem, illi autem non donetur, inſcrutabilia ſunt judicia Dei. Illud autem fidelibus debet eſſe certiſſimum, hunc eſſe ex prędeſtinatis, illum non eſſe.* Hoc loco manifeſtiſſimum eſt S. P. Auguſtinum loqui de prædeſtinatione parvulorum qui aſſumun-

aſſumuntur in gloriam, & de prædeſtinatione adultorum quibus donatur finalis perſeverantia; & conſequenter non de quacunque electione ad gratiam, ſed de electione ad vitam æternam inſtituere ſermonem. Sed & illud manifeſtiſſimum eſt excludi ab Auguſtino præſcientiam meritorum, etiam comparatorum per gratiam, tum quod merita ac perſeverantiam repetat ex divina prædeſtinatione, tum quod recurrat cum Apoſtolo ad inſcrutabilia judicia Dei, nunquam vero ad futurorum operum præſcientiam.

Pelagiani, qui hoc argumento Auguſtini magnopere premebantur, ne in parvulis aſſumptis veritatem faterentur prædeſtinationis, in reprobatis vero maculam originalis peccati, dicebant illos eligi, iſtos rejici præſcientia operum, quæ facturi erant, ſi perveniſſent ad uſum rationis. At S. Pater hanc eorum reſponſionem pluribus rejicit. I. Quoniam tribuitur Sap. 4. divinæ miſericordiæ ſi rapiat pueros antequam malitia pervertat intellectum eorum; ideoque peccata quæ prævidentur futura, ſi diutius viverent, divino non puniuntur judicio. II. Quia unuſquiſque, ut ſcribit Apoſtolus in 2. ad Corinth., ante tribunal Chriſti ſtabit, ut referat ſecundum ea quæ geſſit in corpore, non ſecundum ea quæ fuerat patraturus, ſi ultra vixiſſet. III. Quod non remittantur per baptiſmum peccata quæ prævidentur futura: non ergo iſtiuſmodi peccata judicio Dei puniuntur. *Abhorret ergo*, (ut Auguſtini utar verbis lib. de Dono Perſev. cap. IX.) *ea Pelagianorum reſponſio ita a ſenſibus Chriſtianis, aut prorſus humanis, ut id etiam refellere pudeat*. Legite S. P. & de Prædeſt. SS. cap. XII. & Serm. 26. de Verbis Apoſt. cap. 12.

Ulterius Pelagiani afferebant parvulos prædeſtinari ac reprobari propter parentum ſuorum merita: quod falſum eſſe pluribus deprehenditur. I. Quia plerunque feſtinantibus ac paratis miniſtris, ut baptiſmus parvulo detur, Deo ſic diſponente non baptizatus decedit. II. Quia experientia compertum eſt ex bonis parentibus improbos gigni filios, ut Abſalon ex David; ex malis procreari bonos, ut Enoch ex Cain, atque ex eodem ſemore bonos ac malos, ut ex Abraham Iſmael, & Iſaac. III. Quoniam contingit aliquando, ut eadem mater alium natum portet ad gratiam, alium invita ſuffocet: quod merito S. Pater in Dei refert poteſtatem, & in altitudinem divinorum judiciorum.

Reponebant rurſus hæretici Deum velle quidem omnium parvulorum ſalutem, ſed ſecundas cauſſas impedire ne ad gratiam perveniant baptiſmatis. At S. P. Auguſtinus hæc ſubterfugia ſequentibus verbis retundit: *Neque enim fato cogitur Deus illis infantibus ſubvenire, illis autem non ſubvenire, cum ſit utriuſque cauſſa communis: aut res humanas in parvulis non divina providentia, ſed fortuitis agi caſibus opinabimur, cum rationales vel damnandę, vel liberandę ſint animę, quandoquidem nec paſſer cadit in terra ſine voluntate patris noſtri, qui in*

in cælis eſt. Cap. XII. de Dono Perſev. Ita parvulorum exemplo non ſolum refutatur hæreſis Pelagiana, ſed roboratur etiam ſententia gratuitæ ad gloriam præordinationis.

Si dixeris prædeſtinationem parvulorum gratuitam eſſe etiam in ordine *executionis*, ideoque non eſſe normam electionis qua prædeſtinantur adulti; Reſp. *in intentione* & parvulos & adultos prædeſtinari ſecundum propoſitum divinæ voluntatis, & utriſque præparari beneficia certiſſimæ liberationis, quæ judicio Dei inſcrutabili reprobis denegantur: & in hoc eadem eſt cauſſa parvulorum & adultorum. At media, quæ electos ad beatam vitam perducunt, non ſunt prorſus eadem. Parvulis præparatus eſt baptiſmus & raptus ante uſum rationis: adultis vero baptiſmus & finalis perſeverantia. Ergo illi rapiuntur nondum capaces merendi: iſti aſſumuntur poſt meritum. Hæc eſt ratio cur regnum cælorum eſt corona juſtitiæ adultis, non parvulis; licet prædeſtinatio ad regnum ſit gratia tam parvulis, quàm adultis.

ARGUMENTUM V.

Hoc eſt diſcrimen, ut diximus lib. IV. cap. 8. inter prædeſtinationem Angelorum, & filiorum Adæ, quod illis beatitudinis plenitudo fuit *merces meriti*; iſtis vero eſt *gratiæ beneficium*. Id ex eo probatur, quoniam contulit Deus creaturæ innocenti adjutorium, *quo permaneret ſi vellet*; ſed ipſam perſeverantiam in ejus reliquit arbitrio. Infirmitati autem voluntatis humanæ taliter ſubventum eſt, ut per gratiam Salvatoris non ſolum detur illi *poſſe perſeverare*, ſed etiam *perſeverantia ipſa donetur*. Hæc capite laudato ſatis videor mihi demonſtraviſſe. Percipiuntur vero, ut docent Theologi, divina decreta ex qualitate mediorum; & erga eos, quibus conferuntur media indifferentia, datur divina antecedens electio conditionata tantummodo: ſed erga illos, quibus donantur auxilia ab intrinſeco efficacia & infallibilia, datur prædeſtinatio abſoluta, & a nulla conditione dependens. Igitur quemadmodum prædeſtinatio Angelorum fuit conditionata & ex præſcientia meritorum, quia illis datum eſt ſolum *poſſe perſeverare*: ita hominum lapſorum prædeſtinatio eſt abſoluta & antecedens quæcunque merita, quia iſtis donatur etiam actualis *perſeverantia*. Atque hæc ſententia, inquit Ludovicus Habert cap. XIX. Paragr. III. Q. 2., eſt communis inter Theologos poſt S. Auguſtinum lib. de Corrept. & Grat. cap. X. Quare non videntur cohærere principiis, qui negant in Angelis neceſſitatem gratiæ efficacis, & adſtruunt gratuitam eorumdem prædeſtinationem, ut fecit noſter Laſoſſe: ſed aut Thomiſtis, aut Mediſtis, aut nobis aſſentiendum eſt; & in utroque ſtatu debet admitti prædeſtinatio gratuita cum gratia efficaci, aut conditionata cum gratia verſatili; ſive in ſtatu innocentiæ prædeſtinatio ex præſcientia meritorum

torum cum adjutorio *ſine quo*, & in ſtatu infirmitatis cum adjutorio *quo* prædeſtinatio gratuita. Itaque Auguſtinus, qui in hoc ſtatu efficacem gratiam propugnat, etiam abſolutam electionem aſſerere tenebatur. Sed lege capita 8. & 11. libri IV.

ARGUMENTUM VI.

Poſtremo Magnus Auguſtinus, ut cetera prætermittam, lib. de Prædeſt. SS. cap. XV. affirmat prædeſtinationem Chriſti eſſe noſtræ prædeſtinationis exemplar: Sed prædeſtinatio Chriſti ad unionem hypoſtaticam, ad ſanctitatem, & ad gloriam fuit omnino gratuita: Ergo & talis eſt Sanctorum hominum prædeſtinatio: *Eſt etiam* (inquit S. Pater) *præclariſſimum lumen prædeſtinationis & gratiæ, ipſe Salvator, ipſe mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Jeſus, qui ut hoc eſſet, quibus tandem ſuis vel operum, vel fidei præcedentibus meritis natura humana, quæ in illo eſt, comparavit? Reſpondeatur, quæſo, ille homo ut a Verbo Patri coæterno in unitatem Perſonæ aſſumptus filius Dei unigenitus eſſet, unde hoc meruit? quod ejus bonum qualecunque præceſſit? Quid egit ante, quid credidit, quid petivit, ut ad hanc ineffabilem excellentiam perveniret?*

Adverſarii reſpondent etiam hoc loco Auguſtinum loqui de prædeſtinatione ad fidem & ad gratiam: quod probant hoc argumento: Auguſtinus appellat Chriſtum præclariſſimum lumen noſtræ prædeſtinationis & gratiæ: *gratiæ*, inquit, non *gloriæ*. De prædeſtinatione ergo ad gratiam ſermonem habet.

Verum haud operoſum erit reſponſionem illam refutare; cum Auguſtinus ex prædeſtinatione Chriſti inferat eos, qui prædeſtinati ſunt, gratis eligi ad fidem, gratis ad regenerationem, gratis ad finalem perſeverantiam; ita ut ideo credant, ideo ſpeciali vocatione trahantur, ideo in fide ac ſanctitate permaneant quia fuerunt electi ſecundum propoſitum, conformes fieri imaginis Chriſti, ideoque in electis, & fides, & regeneratio, & perſeverantia ſint effecta prædeſtinationis ad Gloriam, non cauſſa. Poſteaquam enim S. Pater Exemplum Chriſti propoſuit, enucleate recenſet quid Deus Electis ſuis impertiatur, atque primum de Fide inquit: *Sicut ergo prædeſtinatus eſt ille unus, ut caput noſtrum eſſet; ita multi prædeſtinati ſumus, ut membra ejus eſſemus. Humana hic merita conticeſcant, quę perierunt per Adam, & regnet, quæ regnat Dei gratia per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum.* Poſthac de ſpeciali vocatione, qua trahuntur Electi, S. Doctor hæc profert: *Vocat enim Deus prædeſtinatos multos filios ſuos, ut eos faciat membra prædeſtinati unici Filii ſui, non ea vocatione, qua vocati ſunt, qui noluerunt venire ad nuptias: illa quippe vocatione & Judæi vocati ſunt, quibus Chriſtus crucifixus ſcandalum eſt,*

eſt, & Gentes, quibus Chriſtus crucifixus ſtultitia eſt: ſed ea vocatione prædeſtinatos vocat, quam diſtinxit Apoſtolus dicens ipſis vocatis Judæis, & Grecis predicare ſe Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam, ſciens eſſe quamdam vocationem eorum, qui ſecundum propoſitum vocati ſunt, quos præſcivit, & predeſtinavit conformes imaginis Filii ſui. Inſuper de iis, qui hac peculiari vocatione trahuntur, ait Auguſtinus: *Ad hanc vocationem qui pertinent, omnes ſunt docibiles Dei, nec poteſt eorum quiſquam dicere, credidi ut ſic vocarer: prævenit eum quippe miſericordia Dei, quia ſic vocatus eſt ut crederet. Omnes enim docibiles Dei veniunt ad filium, quoniam audierunt, & didicerunt a Patre per Filium, qui evidentiſſime dicit, Omnis, qui audivit a Patre, & didicit, venit ad me. Iſtorum autem nemo perit, quia omne, quod dedit ei Pater, non perdet ex eo quidquam. Quiſquis ergo inde eſt omnino non perit, nec erit inde qui pereat*.

Itaque Auguſtini argumentum erat, Chriſtum Dominum eſſe prædeſtinationis & gratiæ exemplum præclariſſimum, quoniam ſicut ille nullis præcedentibus meritis prædeſtinatus fuit ut eſſet caput noſtrum, atque ex hac prædeſtinatione natus eſt *de ſpiritu & virgine abſque ullo peccato*; ita qui prædeſtinati ſunt a Deo ut ſint membra Chriſti, non quidem uti ſunt fideles reprobi, ſed membra, quæ non pereant, nec dividantur a corpore, certa vocatione trahuntur, credunt, regenerantur, ac perſeverant, eiſque quodlibet peccatum dimittitur. Hunc Auguſtini ſenſum aperte exhibent vetuſtæ ſententiæ ante annos 800. ex ejus libris collectæ, & editæ a Sirmondo Tom. 2. pag. 944. Quamobrem S. Pater propugnat, traditque gratuitam prædeſtinationem ad Fidem & ad Gratiam, neque id quiſpiam denegat: ſed commonſtrat ſimul & fidem & gratiam & vocationem Electorum eſſe effecta gratuitæ prædeſtinationis ad gloriam; quomodo nativitas & gratia Chriſti effectus fuit illius prædeſtinationis, qua prædeſtinatus eſt ut fieret Caput noſtrum: atque ex ipſa gratuita præſteſtinatione ad gloriam probat Auguſtinus fidem non eſſe ex nobis, quoniam ſi ex nobis, nemo prædeſtinatus eſſet ad gloriam *ſecundum propoſitum*.

Becanus argumento reſpondet nihil eo concludi, quoniam Chriſtus conſecutus eſt gloriam ſine meritis, & nos illam per merita comparare debemus; ideoque de Chriſto ad homines non valet illatio. Sed Becanus ſuamet doctrina revincitur. Si enim exemplum Chriſti allatum ab Auguſtino non tenet de conſecutione gloriæ, quæ nobis rependitur propter merita; accipiendum ergo eſt de *ordine intentionis*, in quo ad gloriam prædeſtinentur electi abſque meritorum præſcientia. Deinde neque Chriſtus abſque meritis omnem gloriam conſecutus eſt, illam præſertim, qua conſtitutus eſt Caput prædeſtinatorum, & Sponſus Eccleſiæ. Etenim legimus in Evangelio: *Nonne oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam?* Et de Eccleſia ſcribit Apoſtolus,

Quam

Quam acquiſivit ſanguine ſuo. Habuit itaque Chriſtus a primo inſtanti beatitudinem, eamque præcedentem quæcunque merita: ſed non habuit omnem gloriæ extenſionem, quam ſibi promeruit morte, teterrimoque Crucis ſupplicio.

Quod ſi dicas nonne debet eſſe diſcrimen inter prædeſtinationem Capitis ac membrorum? Imo & maximum: at non ſitum eſt in eo quod Chriſtus prædeſtinatus ſit gratis ad gloriam, & nos ad gratiam. Non, inquam, iſtud intercedit inter nos & Chriſtum diſcrimen: ſed ille ex nullius meritis, nos ex meritis ejus fuimus prædeſtinati; idque pertinet ad gloriam Capitis, atque ad conditionem membrorum.

Solutio eorum, quæ objiciuntur.

Opp. 1. S. P. Auguſtinus lib. 1. ad Simpl. Q. 2. explicans verba Apoſt. ad Rom. IX. *Ut ſecundum electionem propoſitum Dei maneret*, ait: *Non ſecundum electionem propoſitum Dei manet, ſed ex propoſito electio, ideſt non quia invenit Deus opera bona in hominibus quæ eligat, ideo manet propoſitum juſtificationis ipſius: ſed quia illud manet, ideo invenit opera, quæ jam eligat ad regnum cælorum: nam niſi eſſet electio, non eſſent electi; nec recte diceretur: Quis accuſabit adverſus Electos Dei? Non tamen electio præcedit juſtificationem, ſed electionem juſtificatio: nemo enim eligitur, niſi jam diſtans ab illo qui rejicitur. Unde quod dictum eſt, Quia elegit nos Deus ante mundi conſtitutionem, non video quomodo ſit dictum niſi præſcientia*. Atqui ex his verbis conſtat electionem a bonis operibus, non a Dei beneplacito petendam eſſe: Ergo, &c.

Huic argumento non una reſponſione Theologi occurrunt. Quidam cum Bellarmino reſpondent Auguſtinum, dum hæc ſcripſit, *Nondum diligentius quæſiviſſe quænam ſit electio gratię, de qua dicit Apoſtolus: Reliquiæ per electionem gratiæ ſalvæ factæ ſunt*: ut ipſe profitetur lib. 1. Retract. cap. 23. Neque officit quod opponunt Leſſius & Vaſquez, S. Patrem, in 2. Retract. lib. cap. 2. & de Prædeſt. SS. cap. 4. affirmare ſe in libris ad Simplicianum tradidiſſe veram de gratia ſententiam: hoc namque perleve eſt; approbat enim duntaxat quæ ſcribens ad Simplicianum ſpecialiter pertractaverat, ſcilicet gratiæ neceſſitatem, non vero vocabulum *electionis*, quod a ſe minus recte acceptum teſtatur. Alii reſpondent verba Auguſtini hunc ſenſum reddere: *Non quia Deus invenit opera bona in hominibus ideo manet propoſitum, quia hæc bona opera diſponuntur ex vi ejuſdem propoſiti, unde non ſunt cauſſa ipſius, ſed effectus*: ideoque ex hoc loco Auguſtiniana ſententia potius corroboratur: & hac reſponſione utuntur communiter noſtrates. Henricus Florez plurium rationum complexu nititur oſtendere præfata verba non ex mente Auguſtini proferri, ſed ex ſententia adverſario-

rum, quam in ſequentibus rejicit, dicens: *Non igitur ex præſcientia voluit intelligi factam electionem minoris, ut major ei ſerviret*. Sunt qui reponant omnem quidem electionem importare diſtantiam inter eum, qui eligitur & eum qui rejicitur, ut advertit Sanctus Pater; ſed neceſſe non eſt talem diſtantiam præſupponi, cum ſæpenumero ab ipſa electione cauſſetur. Nam electio ad gratiam, ut fateri debent adverſarii, non ſupponit in electis diſtantiam, ſed facit; & amor, quo Deus proſequitur creaturam, non præſupponit in ea bonitatem antecedenter ad Dei amorem, ſed ipſe amor bonitatem creaturæ impertitur. Hæc omnia probabilia ſunt, & ſufficiunt ad argumenti propoſiti ſolutionem.

Sed ego aliter reſpondendum eſſe arbitror. Docuit Sanctus Pater duplicem eſſe *electionem*, ut demonſtrat adverſus Vaſqueſium P. Petavius. Alia eſt *electio* antecedens & gratiæ: alia eſt *electio* conſequens & juſtitiæ. De priori electione loquitur Auguſtinus lib. v. adverſus Jul. cap. 3. dicens: *Nullum elegit dignum, ſed eligendo effecit dignum*: de ſecunda lib. de Prædeſt. Sanctorum cap. 17. *Intelligamus ergo vocationem, qua fiunt Electi*. Electio illa præcedit vocationem ac meritum: electio iſta meritum & vocationem conſequitur: una eſt cauſſa cur præparentur electis gratiæ beneficia; altera eſt hujuſmodi beneficiorum effectus: per illam electi diſcernuntur in mente Dei ab æterno; per iſtam ſeparantur in tempore.

Reſp. itaque nullum eſſe adverſus nos propoſitum argumentum; nam in 1. ad Simplicianum Q. 2. loquitur Auguſtinus de electione conſequenti, non antecedenti. Et conſtat, quandoquidem S. Pater ait: *Electio non præcedit juſtificationem, ſed electionem juſtificatio*. Igitur *electio*, de qua loquitur Auguſtinus eſt temporalis aſſumptio ad gloriam, quæ ſubſequitur juſtificationem. Deinde ait: *Nemo enim eligitur niſi diſtans ab illo qui rejicitur*: in electione autem æterna nullus diſtabat ab alio, ſed omnes in eadem eramus perditionis maſſa. Tertio dixerat paullo ante non eſſe electionem ex præſcientia: *Non igitur ex præſcientia voluit intelligi Apoſtolus factam electionem*; igitur dum ait electionem eſſe ex præſcientia, de diverſo electionis genere eſt exponendus. Si autem quæras, cur Auguſtinus *Electionis* nomen, quo proprie ſignificatur æterna prædeſtinatio, uſurpet ad demonſtrandum prædeſtinationis effectum; tunc reſpondeo adhuc fuiſſe ambiguum, num daretur vera Electio inter pares, & nondum diligentius diſtinxiſſe inter *Electionem* gratiæ, & *Electionem* juſtitiæ, ut animadvertit citato lib. Retract. 1. cap. XXIII. qua diſtinctione poſita araneorum telæ ſufflamine diſſipantur.

Nota obiter Vaſqueſium, qui hoc argumento potiſſimum utitur, exponere Auguſtinum in aliis omnibus teſtimoniis de Electione ad gratiam, non ad gloriam. Quare ergo hoc loco de prædeſtinatione ad gloriam Auguſtinum interpretatur? Ait Auguſtinus eadem Quæſtione

ad

Digitized by Google

ad Simplicianum, paucis interjectis, prædeſtinatum fuiſſe Jacobum *liberalitate donorum Dei*, *non electione meritorum*. De qua diſputat prædeſtinatione? Si de Prædeſtinatione ad gratiam, quare Vaſquesius detorquet verba Auguſtini ad ſolam gloriæ electionem? Si de Prædeſtinatione ad gloriam, cur non fatetur hanc fieri citra omnem præſcientiam meritorum? Sed lege Dionyſium Petavium adverſus Vaſquez diſſerentem lib. IX. cap. XIV.

Opp. 2. Auguſtinus lib. de Prædeſt. SS. cap. XIX. aſſerit prædeſtinationem, de qua tractat, ad fidem pertinere: *Hoc ſcio*, inquit, *neminem contra iſtam prædeſtinationem, quam ſecundum Scripturas Sacras defendimus, niſi errando diſputare potuiſſe*: Gratuita prædeſtinatio ad gloriam non ſpectat ad fidem: Igitur Auguſtinus non diſputat de gratuita ad gloriam prædeſtinatione.

Reſp. non deeſſe qui cenſent Auguſtinianam de Prædeſtinatione ad Gloriam ſententiam pertinere ad fidem. Nam Patres Synodi Sardinienſis in fine libri de Incarnat. & Grat. id aperte teſtantur. Claudius Aquaviva in delectu quæſtionum, de quibus ſcripſi pag. 416. affirmat hanc doctrinam communiter recipi in Scholis, tradi ab Eccleſiæ Patribus, & ſemper hujus prædeſtinationis oppugnatores male audiviſſe. Ab hac de Prædeſtinatione ſententia Recentiores non ſine periculo recedere, ſcribit ad annum 490. Baronius. De Bellarmino & Simoneto dictum ſupra. Poſſet ergo negari minor propoſitio. Reſponderi etiam poſſet ſpectare ad fidem, in quantum ex veritate irrefragabili, quod finalis perſeverantia ſit ſpeciale donum gratiæ, ipſa prædeſtinatio gratuita ad regnum neceſſaria illatione conſequitur. Sed ut nullum de alienis placitis proferamus judicium, dicimus ſpectare utique ad fidem gratuitam prædeſtinationem ad gratiam, & de hac etiam pertractare Auguſtinum; ſed illam inviĉtiſſime comprobare ex divino propoſito dandi gloriam, ex quo ſeries omnis gratiarum præparatur Electis; ut argumentis præcedentibus demònſtravi. Addunt quidam Auguſtinum ſcripſiſse traditam a ſe doctrinam pertinere ad fidem, quoniam eo tempore illam oppugnabant ſoli Semipelagiani.

Prætermitto quæ opponi ſolent ex libro VI. Hypognoſticon, ex quæſtione 68. inter LXXXIII. atque ex Propoſitione LV. in Expoſit. Epiſt. ad Rom. Liber enim Hypognoſticon falſo tribuitur Auguſtino. Quæſtiones LXXXIII. conſcriptæ ſunt ante Epiſcopatum, cum adhuc Semipelagianorum detineretur errore. Quæ vero traduntur laudata Prop. LV. retractantur lib. I. Retract. cap. XXIII.

* * * *

CA-

CAPUT VII.

Utrum alii ab Auguſtino Patres hanc ſententiam ſecuti fuerint.

UT de aliorum Patrum ſententia certum proferatur judicium; necnon ad ipſorum intelligentiam latiſſima ſternatur via; non abs re factum puto, ſi pluribus, breviſſimis tamen theorematibus quæſtionem iſtam reſoluero.

Propositio I. De Patribus, qui ſcripſerunt ante exortam Pelagianorum hæreſim, minus debemus eſſe ſolliciti.

Prob. verbis S. Patris lib. de Prædeſt. SS. cap. xiv. *Quid opus eſt, ut eorum ſcrutemur opuſcula, qui priuſquam iſta hæreſis oriretur, non habuerunt neceſſitatem in hac difficili ad ſolvendum quæſtione verſari, quod proculdubio facerent, ſi reſpondere talibus cogerentur?* Confirmatur hæc ratio exemplo ipſiuſmet Auguſtini, qui antequam cum Pelagianis glorioſum iniret certamen, de prædeſtinatione non tam exquiſite ſcripſerat, ut vidimus capite ſuperiori. Comprobatur etiam, nam Patres præcedentium ſæculorum aut de gratia Dei quid ſentirent breviter ac tranſeunter attigerunt, aut immorabantur diſputando adverſus alios inimicos Eccleſiæ, aut populum ſacris concionibus ad virtutes & orationis frequentiam ſimpliciter hortabantur; ut ſcribit citato loco Auguſtinus.

Prop. II. Si de Græcis loquamur Patribus, non debemus excipere auctoritatem Origenis.

Probatur: nam Origenes Pelagianam doctrinam in libris Periarchon aperte prædocuit: unde Hieronymus in Epiſt. ad Cteſiphontem: *Doctrina tua*, inquit, *Origenis ramuſculus eſt*. Deinde Origenis opera, dato gratis, quod olim extiterint pura, ut aliqui autumant, interpolata tamen fuerunt a Rufino Presbytero Pelagianorum, ut appellant, Choriphæo. De S. autem Joanne Chryſoſtomo putat Vaſquez Semipelagianis adhæſiſſe: ſed tanti Patris doctrinam alibi ab erroris ſuſpicione vindicabimus.

Propositio III. Veteres Patres, qui verbis ambiguis de SS. prædeſtinatione tractarunt poſſumus commode exponere, quamquam videantur alicubi a meritorum præſcientia illam repetere.

Et quidem primo accipere poſſumus præſcientiam operum pro ipſa prædeſtinatione, ac præparatione divina, ſine qua nequeunt merita cogitari. Hinc S. P. lib. 2. de Prædeſt. SS. cap. xix. ait: *Quid ergo nos prohibet, quando apud aliquos verbi Dei tractatores legimus Dei præſcientiam, & agitur de vocatione electorum, eamdem prædeſtinationem intelli-*

intelligere? Maluerunt autem uſurpare nomen præſcientiæ, quod & facilius intelligatur, & non repugnet veritati; & ne viderentur evertere libertatem, & ſentire cum Manichæis, quorum tunc temporis nefaria hæreſis graſſabatur. Secundo modo poſſumus PP. exponere de prædeſtinatione conſiderata ſecundum ultimum ac principalem effectum, ideſt quantum ad executionem: uti explicavimus verba Evangelica: *Percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi: eſurivi enim, &c.* Rurſus poſſumus illos Patres accipere de Electione ac prædeſtinatione, qua Deus intendit conferre gloriam tanquam mercedem ac præmium meritis comparandis per gratiam præparatam electis ex vi antecedentis propoſiti, ut diximus in ſolutione argumentorum, quæ adverſus nos objiciuntur ex ſacris literis. Denique exponere eos poſſumus dicendo merita & gratiæ uſum habere rationem cauſſæ comparate ad noſtram prædeſtinationem, ſed cauſſæ finalis, non efficientis ac meritoriæ, prout docet S. Thomas Quæſt. XXIII. art. V. dicens: *Uſus gratiæ præviſus non eſt ratio collationis gratiæ, niſi ſecundum rationem cauſſæ finalis*; quia nimirum ad hoc gratia confertur, ut ea bene utamur, quemadmodum ſcribit Apoſtolus, Deum nos elegiſſe ante mundi conſtitutionem, *ut eſſemus Sancti & immaculati*. Ad Epheſ. cap. 1. 4.

Propositio IV. Patres, qui floruerunt poſt Auguſtinum, gratuitam Prædeſtinationem apertiſſime tradiderunt.

Recenſebo nonnullos. S. Proſper ad object. Vinc. cap. 2., *Illi*, inquit, *cum Chriſto regnabunt, quos Deus gratuita bonitate ſua prædeſtinavit ad gloriam*. Fulgentius ad Monimum lib. 1. cap. 13. *Potuit ſicut voluit prædeſtinare quoſdam ad gloriam, quoſdam ad pœnam. Sed quos prædeſtinavit ad gloriam, prædeſtinavit ad juſtitiam; quos autem prædeſtinavit ad pœnam, non prædeſtinavit ad culpam*. Gregorius Magnus lib. 1. Dialogor. cap. 8. *Ipſa quoque perennis regni prædeſtinatio ita eſt ab omnipotente Deo diſpoſita, ut ab hoc electi pro labore perveniant, quatenus poſtulando merentur accipere, quod eis omnipotens Deus ante ſæcula diſpoſuit dare*. Bernardus Serm. 78. n. 3. *Intuere nunc mecum in hoc tam magnifico opere noſtræ ſalutis tria eſſe quædam, quæ ſibi vindicat auctor Deus, prævenitque in illis auxiliatores & cooperatores ſuos, prædeſtinationem, creationem, inſpirationem*. S. Thomas Q. citat. ad 3. *Quare hos elegit in gloriam, & illos reprobavit non habet rationem, niſi divinam voluntatem*. Idem docet Petrus Diaconus in lib. de Incarnat. & Grat. cap. 1. Primaſius Epiſcop. Africanus in Epiſtolam ad Romanos cap. 5. Gregorius VII. in Pſalmos Pœnit. S. Thom. de Villanov. Conc. III. de S. Joanne Baptiſta. Et alii apud Bellarminum lib. 2. de Grat. & lib. arb. cap. XI. Petavium lib. IX. cap. XVI. & Thomaſſinum lib. VIII. cap. 8. Idem tenent Gallicani Antiſtites in Concilio Valentino III. & præſertim Eccleſia Lugdunenſis in libro de tribus Epiſt., & quotquot Auguſtinianam probavere Sententiam, de quibus dixi in Præf.

Reſol-

Reſolvitur ex dictis quæſtio propoſita. Etenim Patres qui floruerunt poſt hæreſim Pelagianam gratuitam prædeſtinationem eliquatiſſime tradunt: Alii autem vetuſtiores vel parem non habent in hac materia auctoritatem, vel poſſunt commode exponi. Communi ergo traditione veritas hujus aſſerti firmatur.

Responsio ad Objecta.

Opp. I. Veteres PP. exponentes verba Apoſtoli: *Jacob dilexi; Eſau autem odio habui, &c.* aſſerunt id eſſe dictum ex futurorum operum præſcientia. Subſcribunt ergo ſententiæ repetenti prædeſtinationem ex meritis. Prob. ant. I. ex Irenæo lib. IV. adverſus hæreſ. cap. 38. ubi ait: *Ex futurorum præſcientia dictum fuit, Jacob dilexi, &c.* II. ex Hieronymo in cap. I. Malach. ubi pariter docet *dilectionem & odium Dei ex præſcientia operum* proficiſci. III. Ex Chryſoſtomo, qui Hom. XV. in Epiſt. ad Rom. cap. 8. ſcribit: *Qua igitur de cauſſa hic amori, ille autem odio habendus erat? Quoniam quidem hic malus, ille autem bonus erat.*

Reſp. nego ant. ſi de prædeſtinatione quantum ſpectat ad *intentionem* ſolummodo proferatur. Et ad primam probat. dico utique ex præſcientia futurorum dictum fuiſſe, *Jacob dilexi, &c.* ut ſcribit Irenæus, quandoquidem Deus præſciebat quid erat ipſe facturus in Jacob per auxilium gratiæ ſuæ. Hieronymi ſuper Malach. ſcribentis ſenſus eſt: *Deum diligere illum qui odit vitia, ſed ut vitium odio habeat efficit Deus ipſe potentiſſimis Auxiliis.* Chryſoſtomus exponendus eſt de prædeſtinatione ad gloriam conſiderata ſub ratione mercedis ac præmii, quo ſenſu utique meritorum prævisionem importat: ſed hæc merita nuſquam Chryſoſtomus negat præparari a Domino; imo id luculenter affirmat lib. I. de Provid. & Hom. XII. ſuper illud ad Corinth. VIII. *Quid habes quod non accepiſti?* Itaque frequentiſſimam illam propoſitionem, *Gloria confertur ex præſcientia meritorum*, ita diſtinguimus, ex præſcientia meritorum, quæ inducant divinum propoſitum, nego: quæ ex divino propoſito deducantur, concedo. Merita comparantur per gratiam: gratia confertur ex intentione dandi gloriam: gloria præpatur Dei beneplacito, ideoque hinc inferuntur merita, non merita Dei propoſitum antevertunt. Vide Reſp. ad I. cap. IV.

Opp. 2. Joannes Damaſc. exponens ea verba Apoſt. ad Roman. IX. *An non habet poteſtatem figulus, &c.* inquit: *Non ipſe Deus honorabilia, aut ignominioſa ſtruit vaſa, ſed propria uniuſcujuſque electio.* Et lib. 2. de Fide ſcribit: *Secundum præſcientiam ſuam præjudicavit omnia Deus.*

Reſp. priori loco Damaſcenum non agere de æterna prædeſtinatione, ſed de præſenti merito bonorum operum, per quæ reddit quiſque ſemet-

ſemetipſum vas honorabile Electione voluntatis ſuæ: ſed hæc voluntas debet a Domino præparari, quod Damaſcenus minime negat. Alterum teſtimonium accipiendum eſt de prædeſtinatione in ordine *executionis*; nam paucis interjectis ait *Deum prædeſtinare aliis præmium ſecundum bonitatem ſuam, aliis ſupplicium ſecundum juſtitiam ſuam*. Adde Joannem Damaſcenum eodem lib. II. cap. 30. docere πρόγνωσιν, ideſt *præſcientiam* eſſe eorum, quæ libere a nobis fiunt, etiamſi fiant divina præordinatione: προορισμὸς vero, ideſt *prædeſtinatio* non liberam Electionem finis per Damaſcenum ſignificat, ſed τὸ ἔργον προορίζοντος, *Electionem & opus præſcientis*: ac propterea *prædeſtinationis* nomine Damaſcenus ſignificat prædeſtinationem in *executione*, & nomine *præſcientiæ* prædeſtinationem in *intentione*.

Opp. 3. S. Hilarius in Pſalm. 64. hæc ſcribit: *Non res indiſcreti judicii Electio eſt, ſed ex meriti delectu facta diſcretio eſt*.

Reſp. beatum Hilarium Electionis & diſcretionis vocabulo non intelligere propoſitum æternum Dei, ſed temporalem aſſumptionem, qua homo ad uberiorem gratiam, vel gloriam eligitur, ut diximus Cap. præced. de Auguſtino ſcribente ad Simplicianum. Nam eligere ſecundum vocis etymon non eſt præordinare, ſed ex pluribus unum legere atque actu carpere. Exponit autem Hilarius verſum illum Pſalmi: *Beatus, quem elegiſti & aſſumpſiſti, inhabitabit in atriis tuis*. Hæc utique aſſumptio, hæc electio ſupponit merita; ſed hæc merita ab omnium gratiarum largitore pro ſuo beneplacito præparantur.

Opp. 4. S. Proſper ad XII. Object. Vincent. ait: *Quia præſciti ſunt caſuri, non ſunt prædeſtinati: eſſent autem prædeſtinati, ſi eſſent reverſuri*.

Reſp. prædeſtinationem dupliciter accipi. I. Quantum ad Divinum propoſitum, ut in illis Apoſtoli verbis: *Quos præſcivit & prædeſtinavit, &c.* II. Quantum ad manifeſtationem & ſignum; ut de Chriſto Domino apud eumdem Apoſt. *qui prædeſtinatus eſt filius Dei*, ſcilicet, *manifeſtatus*. Itaque diſtinguo & explico verba D. Proſperi: Et Sanctus Doctor accipiendus eſt de prædeſt., quatenus eſt electio, & præordinatio divina, nego: quatenus eſt ſignum ac manifeſtatio divinæ præordinationis, concedo. Eodem modo exponendum eſt vulgare illud proloquium, quod circumfertur tanquam Auguſtinianum: *Si non es prædeſtinatus, fac ut prædeſtineris*; nempe, ſi malis operibus oſtendis impium ac reprobum temetipſum, ſatage ut te manifeſtes converſione & exemplo electum ac ſanctum. Ceterum Proſperum gratuitam prædeſtinationem fateri conſtat ex I. Reſp. ad Ob. Gallorum, & ex univerſis ejus operibus, ubi Auguſtini inſiſtens veſtigiis, docet quomodo ſpectet ad inſcrutabile Dei judicium quod unus, non alter eligatur,

Nec diſcernantur merito qui munere diſtant,

ut inquit in Carmine de Ingratis.

Opp. ultimo: S. Fulgentius lib. 1. ad Maximum cap. 24. ſic loquitur: *Prædeſtinavit ad ſupplicium quos a ſe præſcivit voluntatis malæ vitio diſceſſuros: prædeſtinavit ad regnum quos ad ſe præſcivit miſericordiæ prævenientis auxilio redituros*: Ex quibus verbis ſic arguitur. Ex Fulgentio prædeſtinatio ad gloriam ſe habet quemadmodum prædeſtinatio ad pœnam: Prædeſtinatio ad pœnam ſupponit prævisionem meritorum: Igitur & prædeſtinatio ad gloriam.

Reſp. diſt. ma. Prædeſtinatio ad gloriam ſe habet quemadmodum prædeſtinatio ad pœnam, in ordine *executionis*, conc. in ordine *intentionis*, nego. Reſponſio conſtat ex dictis. Certe Fulgentius prædeſtinationem ratione intentionis præcedere docet præſcientiam meritorum, cum alibi, tum libro de Fide ad Petrum cap. 3. ubi ait: *Illi cum Chriſto regnabunt, quos Deus gratuita bonitate ſua prędeſtinavit ad REGNUM*.

CAPUT VIII.

Eſſe gratuitam prædeſtinationem rationibus quoque Theologicis conſentaneam.

NE quis dicat Auguſtinianam doctrinam ſolummodo auctoritate niti, accedit ſequens

Propositio: Gratuita prædeſtinatio rationibus comprobatur:

Ex plurimis, quæ poſſent produci, quatuor tantum argumenta, eaque ex dictis notiſſima, nunc proponam. Sit primum: Divina voluntas homines in perditionis maſſa exiſtentes ad gloriam prædeterminans eſt voluntas abſoluta, efficax, & omne meritum antecedens: Ergo prædeſtinatio eſt pro hoc ſtatu gratuita. Probo ant. Voluntas conferendi media quæ efficaciter perducant ad finem, ſupponit voluntatem efficacem & abſolutam ejuſdem finis: Media quæ Deus hominibus lapſis largitur, ut conſequantur ſalutem, ſunt ab intrinſeco efficacia, & infallibiliter ad ſalutem perducunt: Ergo ſupponunt abſolutam & efficacem voluntatem ejuſdem ſalutis. Minor propoſitio certa ſupponitur, & probanda eſt de Gratia Chriſti, quam pro hoc ſtatu omnes Auguſtini diſcipuli efficacem propugnant, & præſertim ad perſeverantiam finalem, quæ non donatur niſi prædeſtinatis: vide interim Arg. 111. Cap. v. 11. Merita quibus ad gloriam pervenitur ſunt prædeſtinationis effectus, efficiuntur namque per gratiam, quæ prædeſtinatis confertur eo fine ut gloriam adipiſcantur; Ergo hæc merita nequeunt habere rationem cauſſæ reſpectu prædeſtinationis. 111. Prædeſtinationis myſterium inſcrutabile eſt, & in altitudinem refunditur divinorum judiciorum. Non ergo pendet ex meritorum præſcientia, & ex libero humanæ voluntatis arbitrio.

bitrio. IV. Deus prædeſtinat quamplures, qui ſi illorum ſpectentur merita, criminibus obnoxii ſunt atrociſſimis, quales fuerunt olim vas Electionis Paulus Apoſtolus, Maria Magdalena, felix Latro, magnus Auguſtinus, Joannes Mantuanus, Francus Senenſis, Margharita de Cortona, aliique permulti. Igitur non attendit Deus, *qui mel producit de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo*, merita hominum, ut inſerat oleaſtrum in bonam olivam, & fingat ex luto vaſa honoris: ſed ipſe futura bona opera præparat, ut in illis ambulemus; &c.

Ad contraria Argumenta responsio.

Opp. 1. Poteſt quis efficaciter velle finem, etiamſi ponat talia media, quæ ſufficiant ad finem conſequendum, niſi aliunde impediantur; ſive poſtea ſequatur effectus, ſive non ſequatur. Aegrotus enim & medicus volunt efficaciter ſanitatem dum ponunt media, quæ illam præſtare valent, tametſi quandoque ſanitas non habeatur. Poteſt ergo etiam Deus velle nobis gloriam per modum finis, licet media conferat non efficacia, ſed duntaxat ſufficientia, talia nimirum, quibus ſi bene utamur, gloriam conſequi poſſimus.

Reſp. nego ant. Etenim voluntas finis non eſt efficax, quando media ad conſecutionem finis neceſſaria efficacia non ſunt. Atque exemplum medici & ægroti in adverſarios retorquetur: nam ſi medicus certo cognoſceret medicinam talem eſſe efficacem, eamque in ſua haberet poteſtate, illam proculdubio exhiberet infirmo, quem efficaciter vellet ſanum fieri. Igitur ſi Deus velit efficaciter gloriam prædeſtinatis, neque deſunt ei certiſſima remedia liberationis, ſcilicet gratia victrix, ac perſeverantia finalis, media iſtiuſmodi Electis nequaquam denegat.

Opp. 2. Merita hominis lapſi, excepta finali perſeverantia, non ſunt medium efficax ad gloriam: Ergo etſi Deus operetur in nobis merita noſtra per auxilium efficacis gratiæ, non ſequitur eſſe eadem merita prædeſtinationis effectum.

Reſp. quod eo ipſo quod finalis perſeverantia effectus eſt prædeſtinationis, ipſa prædeſtinatio non fit ex præſcientia meritorum: ſiquidem prædeſtinare ex præſcientia meritorum, eſt prædeſtinare præſertim ex præſcientia finalis perſeverantiæ. Nam niſi quis prævideatur perſeveraturus uſque in finem, quomodo meritorum intuitu eligeretur ad gloriam? At perſeverantia finalis effectus eſt prædeſtinationis ad gloriam; & conſequenter prius eſt ratione noſtra hominem eſſe prædeſtinatum, quam prævideri perſeveraturum uſque in finem. Ergo concedo totum argumentum; quum ſæpenumero multi ſint vocati, & juſtificati, in quibus niſi ſit præparatum donum perſeverantiæ, neque vocatio, neque juſtificatio ſunt effectus prædeſtinationis; & illis tantum qui ſunt prædeſtinati datur donum perſeverantiæ: *Hęc utique dona Dei, quę dan-*

dantur electis ſecundum Dei propoſitum vocatis (in quibus donis eſt & incipere credere , & in fide uſque ad vitę hujus terminum perſeverare) hęc inquam Dei dona , ſi nulla eſt prędeſtinatio quam defendimus , non preſciuntur a Deo : preſciuntur autem ; hæc eſt igitur prędeſtinatio , quam defendimus ; S. P. de dono Perſev. cap. XVII. vide Cap. V. Arg. III.

Opp. 3. Qui prædeſtinationem gratuitam aſſerunt , incidunt neceſſario in illud dilemma , ex quo nunquam ſeſe expedient : Aut prædeſtinatus ſum , aut reprobatus : Si prædeſtinatus , conſequar , quidquid fecero , præparatam beatitudinem : ſi autem ſim reprobatus , damnabor certiſſime . Quod incommodum in adverſariorum ſententia vitatur : quapropter verior hæc eſt , atque rationabilior .

Reſp. nego ant. Nam , ut diximus , quamquam Deus homines gratis eligit , non vult tamen dare gloriam adultis niſi ut mercedem & coronam juſtitiæ : gratis enim eligit ad gloriam obtinendam per merita ; itaut merita connotent prædeſtinationis *objectum* , non *motivum* ; Quare Prædeſtinationis actus gratuitus quidem eſt , ſed *objectum* , ut inquiunt , *onerosum* . Neque dicas fieri non poſſe , ut actus prædeſtinationis ſit liberalis intentio , complementum vero non exigat meritorum conditionem . Cum enim hæc merita comparentur per gratiam beneplacito divino collatam , non tollunt liberalitatem prioris intentionis , ut explicatum eſt Cap. IV. in Reſp. ad I. Hujuſmodi argumentum ex Semipelagianorum latebris erupit , ut ſcribit in Epiſt. ad Auguſtinum beatus Proſper. At S. P. lib. de Dono Perſev. cap. XV. ſic illud in Adverſarios contorquet : *Nonne ſi Deus illos bonos futuros eſſe praſcivit , boni erunt , in quantalibet nunc malignitate verſentur : ſi autem malos , mali erunt in quantalibet nunc bonitate cernantur ? Nunquid ergo propter hujuſmodi cauſſas ea , quæ de præſcientia Dei vera dicuntur , vel neganda ſunt , vel tacenda : tunc ſcilicet , quando ſi non dicantur , in alios itur errores ?* Nimirum tenentur adverſarii eidem reſpondere argumento , cum tam ſit certa & invariabilis Dei præſcientia quam ipſi negare non audent , quàm Dei prædeſtinatio , quam nolunt fateri . Ac multo magis retorquetur argumentum de gratia congrua , quam recentiores excogitarunt .

Appellatur præfatum argumentum *Ruſtici* , cui rudibus quoque exemplis eſt reſpondendum , E. G. aut hac infirmitate morieris , aut non : cur ergo ad ſanitatem uteris medicamentis ? Certa eſt futuri anni ſegetum copia : quare ſeris & occas ? Vel manus afferent fures , vel parcent tabernæ foribus ; & quid invigilas mercimoniis ? Tentanti diabolo ſimplicem quoque anachoretam ferunt reſpondiſſe : ſum aut Electus , aut reprobus ; fruſtra ergo me ad peccandum ſollicitas , inſidiaſque moliris . Vide Cæſarium lib. I. c. 27. Itaque operibus bonis incumbendum eſt : nam Deus miſericors eſt ſimul , ac juſtus ; & licet nos præveniat ut miſericors Pater , reddet tamen coronam ut juſtus Judex .

Opp. 4.

Opp. 4. Non eſt Dei voluntas irrationalis: debemus ergo aliquam ipſius cauſſam aſſignare.

Reſp. ſecluſa conſideratione meritorum dari cauſſam prædeſtinationis, ſi conſideretur abſolute, & hanc eſſe, *ut oſtendat divitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ*: at ſi prædeſtinatio accipiatur comparative, ideſt, ſi quæras cur ex eadem maſſa unum eligat, non alterum, quam cauſſam inquiris præter divinam voluntatem ac poteſtatem? *An non habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Ita reſpondet Apoſtolus ad Rom. IX. *Contra iſtam veritatis tam claram tubam quis homo ſobriæ vigilantiſque fidei voces ullas admittat humanas?* S. P. Auguſtinus De Dono Perſev. cap. VII.

Addo argumentum, ſi quid habet roboris, evertere etiam *prædeſtinationem ad gratiam*.

Opp. 5. Si Deus unum præ alio eligeret abſque meritorum intuitu eſſet perſonarum acceptator: Ergo. &c. Prob. ant. Acceptator perſonarum ille dicitur, qui æqualibus inæqualia diſpenſat: At Deus in ſententia hac noſtra æqualibus, nempe in eadem maſſâ conſtitutis, inæqualia præberet ac præpararet, uni ſcilicet gratiam finalis perſeverantiæ, alteri auxilium tantum ſufficiens; illi gloriam, huic gehennam. Igitur eſſet acceptator perſonarum.

Reſp. nego ſeq. ad prob. diſt. ma. Acceptator perſonarum ille eſt, qui æqualibus inæqualia largitur, & alicui debitum fraudat, concedo: Si nulli fraudet debitum, ſed ex miſericordia det uni quod ei non debetur, & ex juſtitia reddat alteri quod debetur; nego quod ſit perſonarum acceptator. *Acceptio perſonarum* (ait S. P. lib. 2. ad Bonif. cap. 7.) *ibi recte dicitur, ubi ille qui judicat relinquens cauſſam meritorum, de qua judicat alteri, contra alterum ſuffragatur, quia invenit aliquid in perſona quod honore vel miſeratione dignum ſit. Ubi autem eſt commune delictum & nullum meritum, acceptio perſonarum nequit eſſe*. Affert ibidem S. Pater exemplum duorum debitorum, quorum uni creditor remittit debitum, ab altero autem exigit: idque abſque ulla iniquitate & acceptatione perſonarum. Videte in lib. de Dono Perſev. cap. VIII. explicationem parabolæ Matth. xx. ubi pater familias querulo cuidam operario dixit: *Nonne ex denario conveniſti mecum? Tolle quod tuum eſt, & vade: volo autem & huic noviſſimo dare ſicut & tibi. Aut non licet mihi quod volo facere? an oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum?* Legite & in Epiſt. ad Sixtum exemplum parvulorum, *in quibus Pelagiani hujus argumentationis vires perdunt*. Sciſcitamini demum, an ſit acceptatio aliqua perſonarum uni gratiam *congruam* largiri, & illam alteri denegare?

Opp. 6. Prædeſtinatio juvatur precibus & orationibus Sanctorum: Aliquam ergo habet cauſſam.

Reſp.

Reſp. diſt. ant. Juvatur Sanctorum precibus quantum ad *conſecutionem* effectus, conc. quantum ad *intentionem* conferendi gloriam, nego.

Opp. ultimo: Gratuita prædeſtinatio deſtruit libertatem: non eſt igitur defendenda. Prob. ant. Si prædeſtinatio eſt gratuita, decretum divinum antecedit omnem actum voluntatis creatæ, eam prædeterminat, & ſalus conſequitur infallibiliter & ex neceſſitate: neque obſiſtere poteſt voluntas, alias poſſet fruſtrari ipſum divinum decretum, quod eſt omnino immutabile.

Ad argumentum iſtud cuſum, ut conſtat ex dictis cap.5. arg. 11., in officinis Maſſilienſium, reſpondeo nego ant. ad prob. diſt. antecedens. Decretum divinum antecedit ac prædeterminat voluntatem creatam prædeterminatione, qua inſpirando Sanctam delectationem vehementem quidem, & corda trahentem, ſed nullum neceſſitatis vinculum imponentem libertati, Deus facit ut faciamus, ut in præceptis ejus ambulemus, ut vitemus peccata, a quibus liberum eſt abſtinere; concedo antecedens. Decretum divinum antecedit, ac prædeterminat voluntatem creatam, prædeterminatione, qua aut ſe facie ad faciem manifeſtando, aut pleniſſima boni delectatione trahendo, aut externa vi compellendo reluctantes, Deus liberum arbitrium neceſſitate conſtringat; nego antecedens. Doctrina eſt Adverſariorum noſtrorum, præſcientiam, quamquam antecedens eſt, non tollere libertatem, quia nihil efficaciter in hominum arbitrio operatur: & conſtans eſt aſſertio noſtra, Prædeſtinationem & decretum Dei efficax libertatem non evertere, ſed perficere, quia ita efficaciter per inſpirationem caritatis operatur, ut cum indifferentia, & poteſtate ad oppoſitum eidem liberum arbitrium cooperetur; quemadmodum explicavi poſtremo capite lib.IV. & repetam differens de libero arbitrio, & exagitando Hæreſim Pelagianam.

CAPUT IX.

Argumenta, quibus permotus Petavius Auguſtinianam retractavit ſententiam, eodem Auctore ſolvuntur.

GRAVISSIMUM clariſſimumque Theologum Petavium decimo Theologicorum Dogmatum libro Auguſtinianam de prædeſtinatione retractaviſſe ſententiam, quam præcedenti egregie propugnaverat, jam in præfatione præmonui. Ne quis id factum arbitretur rationibus invictiſſimis, quamquam munivi ſatis Scholarum noſtrarum aſſertum, ad uberiorem notitiam argumenta Petavii referam quambreviſſime, neque alio Magiſtro, quàm Petavio ipſo, refellam.

I. Libro x. cap.1. num.3. ait verbum ὁρίζειν, ſignificare aliquando prædeſtinationem citra merita, & uſum voluntatis: unde eo verbo utitur Apoſtolus ad Rom. cum de Chriſto loquens dicit, *prædeſtinatum* *eſſe*

eſſe filium Dei in virtute. At verbum προορίζειν non abſolutam Dei voluntatem deſignat, ſed eam, quæ ſupponit ſingulorum merita; nam in IV. Act. Apoſt. ubi legitur de nefario Judæorum facinore: *manus tua & conſilium tuum decreverunt fieri*; ibi eſt verbum προώρισε: idem ſcilicet cum priori ſola addita propoſitione. Nullus igitur ſanus ac ſobrius ex illis verbis poteſt liquido judicare, qualis ſit Sanctorum prædeſtinatio.

Reſp. lib. IX. cap. I. num. 2. ait Petavius: *Itaque quod ὁρίζειν Græce ſcriptum eſt in loco illo primi ad Romanos Capitis*; Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute, *Latinus noſter vertit, quaſi eſſet προορισθεὶς ut eſt in nono capite*, Quos præſcivit & prædeſtinavit. Atqui loco illo primi capitis ſignificatur prædeſtinatio citra præſcientiam meritorum: Igitur verbum προορίζειν, non ſignificat decretum, cujus cauſſa pendeat ex hominum voluntate, atque ex humano arbitrio rationem, & originem habeat ſui. Præterea, ut ſeq. num. dicam, juxta Petavium Apoſtolus verbo illo προορίζειν ſignificat prædeſtinationem ad legem atque Evangelium: quæ proculdubio eſt citra humanorum meritorum præſcientiam: itaque eodem verbo deſignatur ſola gratuita prædeſtinatio. Neque contrarium evincunt verba Act. IV. 27., cum referantur ad Redemptionem humani generis ſola Dei voluntate præfinitam, non ad Judæorum, vel Gentilium nefarium facinus; ut vidimus lib. IV. cap. 7. Sed hæc perlevia ſunt, & tam verbum, ὁρίζειν, quàm προορίζειν ſolam prædeſtinationem ſignificare concedimus: ſed Apoſtolus loquitur de prædeſtinatione κατὰ πρόθεσιν, *ſecundum propoſitum*, verſu præcedenti; & de ea, per quam: *cujus vult miſeretur, & quem vult indurat*, ſeq. cap. IX. v. 18.

II. Obſervat Petavius Apoſtolum in Epiſt. ad Romanos exemplo Jacob & Eſau velle tantum oſtendere vocationem ad legem & Evangelicam gratiam, quæ utique eſt ex ſola voluntate Dei. Sed minime ſequitur, ex ſolo Dei propoſito homines eliguntur ad gratiam; ergo & gratis prædeſtinantur ad gloriam: quemadmodum non ſequitur, Judas electus eſt ad Apoſtolatum: igitur eſt etiam prædeſtinatus ad regnum. Ita ratiocinatur Lib. x. cap. I. n. V.

Reſp. lib. IX. cap. XII. n. 3. ait Petavius: *Quod ad Romanos ſcribens Apoſtolus breviter accurateque verbis iſtis explicat*: Nam quos præſcivit, & prædeſtinavit conformes fieri imaginis filii ſui. *Hoc vero non minus in juſtitia, quàm æterna gloria conſiſtit*. Et paucis interjectis, *Elegiſſe Deum aſſerit ſuos, ut Sancti ſint & immaculati; tum ut adoptivi ſint per Chriſtum filii, non qualicunque modo, ſed ut perfectam in ſe Dei, ac Chriſti ſimilitudinem referant. Id enim filiorum natura poſtulat*. Quod Petavius probat non ex ſolo Auguſtino, ſed luculentiſſimis Scripturis, & Veterum teſtimoniis: & concludit prædeſtinationem, de qua loquitur Apoſtolus, perinde Sanctitatem & gratiam, ac

Digitized by Google

ac ſalutem & gloriam importare. *Nam utraque nos Deo ſimiles facit: utraque ſimul a maſſa damnata liberat*. Hæc Petavius. Loquitur ergo Apoſtolus de prædeſtinatione ad legem, & gratiam Evangelicam, & ſimul ad gloriam; & ex una infertur alia, non in ſingulis qui credunt & vocantur, ſed in his qui ſunt prædeſtinati *conformes fieri imaginis filii Dei*. In qua prædeſtinatione non comprehenditur Judas: & ideo non ſequitur, Electus fuit ad Apoſtolatum; Ergo & ad regnum. In prædeſtinatione enim gratia & æterna felicitas colligantur; quoniam illa confertur electis ex certo Dei conſilio & propoſito dandi æternam felicitatem. At proditoris Judæ vocatio nullum habuit ad æternam gloriam ex divino propoſito ordinem ac reſpectum: ut erudite Petavius ſequenti num. IV.

III. Ex conſuetudine, inquit, Scripturarum odium Eſau nonniſi minorem ſignificat dilectionem. Neque Dei propoſitum quod commemoravit Apoſtolus abſoluto ſuffragatur decreto. Alioſum enim trahuntur hæc verba etiam ab ipſomet Auguſtino lib. I. Q. 2. ad Simplic., antequam ad alteram deſciſceret opinionem. Explicandum eſt ergo Dei propoſitum cum prævifione voluntatis ejus, qui eligitur. Ita lib. X. cap. I. num. VII.

Reſp. Scripſerat ibidem paullo ante Petavius: *Uti Jacob nullis ſuis meritis divinum illum favorem obtinuit, fratri ut ſuo anteponeretur: quo ex favore & gratia promiſſam Paleſtinæ regionem pinguem & uberem eſt adeptus: Eſau vero nullis item meritis ſuis hoc infortunio percuſſus eſt, ut ſterilem & incultam ſolitudinem poſſideret. Sic & Judæorum olim populus nullis ſuis officiis hanc a Deo gratiam emeruit, ut legis, Sacramentorum, ac regni Dei compos & hæres eſſet*. Igitur etiamſi Eſau, ac reprobi a Deo aliquo diligantur amore; nam & ipſis plurium gratiarum dona impertitur: etiamſi dicas Eſau probabiliter ſalvum cum Eſtio, Platelio, aliiſque, parum id refert. Ratiocinatur Apoſtolus procedens de literali ſenſu ad myſticum: Jacob nullis meritorum officiis electus fuit ad uberrimam regionem Paleſtinæ; Nulla ergo prævifione meritorum prædeſtinantur electi ad cæleſtis Jeruſalem poſſeſſionem, cujus typum gerebat terra Chanaan. Auguſtinum in lib. I. ad Simplic. loqui de ſola electione conſequente demonſtrat Petavius lib. IX. cap. XIV. probatque eo loco gratuitam prædeſtinationem magnopere adjuvari. Qua ergo fronte ſcribit Auguſtinum ab opinione, quam tenuerat deſciviſſe, notata in margine quæſtione ad Simplic. 2. Illa duplici *electione*, quam Petavius maxime probat lib. IX. cap. XII. n. VII. Græcorum Patrum, & Auguſtini ad Simplic. ſenſa explicantur. De Vaſqueſio hujus loci præſidium ſibi advocante, *Quid aliud* (ſcribit Petavius citato cap. XIV. n. XI.) *quam non expendiſſe verba illa Auguſtini, Vaſqueſium, alioſque putandum eſt?* Vide num iſtorum albo ſeſe præclariſſimus Scriptor accenſeat.

IV. Maſſam

Digitized by Google

IV. Maſſam luti, ex qua figulus pro ſua poteſtate fingit vaſa honoris & contumeliæ, Auguſtinus abſoluti decreti propugnator accipit pro multitudine hominum peccato contaminata, ſed ex adverſo ſtat Chryſoſtomus Hom. 16. in Epiſt. ad Rom. pag. 142. Hieronymus in Epiſt. 150. ad Hedibiam. Ita Commentator Ambroſii, Origenes, Tertullianus, Methodius, Theodoretus, & alii, qui docent totum inter vaſa diſcrimen petendum ex hominum voluntate. Ita lib. x. cap. 1. num. 1x. & ſeq.

Reſp. Affirmat Petavius lib. 1x. cap. v1. n. 1., cum de gratia, vel electione ac prædeſtinatione diſputandum eſt, majorem haberi rationem Latinorum Patrum, quam Græcorum, atque inter illos principem conſenſu Theologorum eſſe Auguſtinum, propterea quod hæreſis Pelagiana magis aliquanto Latinam, quàm Orientalem exercuit Eccleſiam, & adverſus illam acerrime Auguſtinus pro Catholica Fide pugnavit. Cur ergo Auguſtino ceteros præfert? Cap. xv1. num. 11. ait Hieronymum in Epiſt. ad Hedibiam *Apoſtoli verba minus commode interpretatum*. Sed manifeſtum eſt loqui Hieronymum de electione conſequente, & de prædeſtinatione *quæ liberum ſervat arbitrium*. Eodem cap. num. 1. demonſtrat Petavius Ambroſium ſententiæ Auguſtini minime refragari; quod eodem momento Deus prædeſtinatos elegerit, & decreverit pro meritorum magnitudine majorem, minoremve mercedem. Addit, quod eruditis omnibus compertum eſt, præcitatos Commentarios non eſſe Ambroſii. Divum Joannem Chryſoſtomum nobis adverſari revera arbitratur Petavius: ſed tamen hunc alioſque debemus accipere de electione, qua unus præ alio aſſumitur, præſertim cum Chryſoſtomus rejiciat ſcientiam, quam vocant conditionatam, auctore ipſo Petavio cap. 111. num. 1x. Sed de Patrum cum Auguſtino conſenſu dixi ſuperiori cap. v11.

V. Quæ ſcribit Apoſtolus ad Epheſ. 1. v. 4. *Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus Sancti & immaculati in conſpectu ejus in caritate*; Auguſtinus ad prædeſtinationem retulit. Sed Paulus de ſola electione intelligendus eſt, quam ipſe declarat, dicens, *ut eſſemus Sancti*; quod facit & in cap. 8. ad Romanos ſcribens: *Nam quos præſcivit, & prædeſtinavit conformes fieri imaginis Filii ſui*: quæ verba de ſola electione ad fidem prolata fruſtra pro abſoluto decreto, quo & gratia & gloria nectuntur, ſolent obtendi. Ita lib. x. cap. 1. n. x1v.

Reſp. Hæc ſunt verba Petavii lib. 1x. cap. x11. n. 3. *Hinc ab eodem Apoſtolo ſcriptum eſt alibi*: Sicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus Sancti & immaculati in conſpectu ejus in caritate: *Mox vero*: Qui prædeſtinavit nos in adoptionem filiorum per Jeſum Chriſtum, in ipſum, ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ. *Elegiſſe Deum aſſerit ſuos, ut Sancti ſint, & immaculati: tum ut adoptivi ſint per Chriſtum filii, non qualicunque modo, ſed ut perfectam*

in ſe Dei ac Chriſti ſimilitudinem referant. Id enim filiorum natura poſtulat.... Joannes vero perfectam cum Deo ſimilitudinem (quam filiorum naturam conditionemque propriam eſſe dixi) ſic in futura vita pollicetur, ut in hac interim eſſe nos Dei filios aſſeveret: Cariſſimi, nunc filii Dei ſumus: & nondum apparuit quod erimus. Scimus quoniam cum apparuerit ſimiles ei erimus; quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Hactenus Petavius. Itaque electio, de qua Apoſtolus ad Epheſ. 1. & ad Rom. VIII., ex mente Petavii eſt gratuita: Hæc electio eſt ad perfectam Chriſti ſimilitudinem, quam nobis Joannes pollicetur in futura vita: Ergo electio ad perfectam ſimilitudinem Chriſti in futura vita obtinendam eſt gratuita.

VI. Apoſtolus electionem refert ad incomprehenſibilia judicia Dei, ad Rom. XI. 33. Electio autem ad gloriam non ſpectat ad incomprehenſibilia judicia Dei, in Scripturis enim Deus patefecit, quod pro eo ac quiſque geſſit in corpore recepturus eſt in judicio. Igitur de electione ad fidem, & ad Chriſti notitiam intelligendus eſt D. Paulus: nam hujus electionis cauſſa nemini comperta eſt.

Reſp. Hæc habet Petavius lib. IX. cap. VIII. num. IV. *Sit enim verior illa ſententia, quæ Deum mortales omnes ſalvos eſſe velle definit, ex eoque decreto ſufficientem omnibus ad illam adipiſcendam vim & auxilium ſufficere: poſtea, ut quiſque conceſſis ſibi adjumentis uti voluerit, aut noluerit, ita eligi vel reprobari: tum profecto ſi quis iniquum id eſſe Dei arbitrium cauſſari vellet, non exceptione ac perſcriptione illa ſummovendus eſſet adverſarius, qua uſus eſt Apoſtolus, nec arcanorum Dei judiciorum altitudo commovenda: ſed recta & facilis eſſet illa defenſio, ac communibus hominum ſenſibus aptior; ideo juſtam eſſe Dei in utramque partem ſententiam, quod & illos qui invitati paruerint ad cæleſte convivium admiſerit, & eos qui perinde vocati renuerint excludendos cenſuerit.* Salvatur ergo in Auguſtiniana Sententia, auctore Petavio, arcanorum judiciorum impenetrabilis altitudo. Vide cap. VIII. in Reſp. ad IV.

VII. Univerſæ viæ Domini ſunt, ut habetur in Pſ. 24., *miſericordia, & veritas*. Ubi de miſericordia agitur, non eſt locus inquiſitioni meritorum, nec repetuntur rationes; quod ex Sacris literis accepimus pertinere ad vocationem & gratiam: ſed viciſſim Scripturæ ipſæ nos docent, gloriam meritis Sanctorum ex juſtitia deberi. Id nos admonet Paulus 2. ad Corinth. 9. & 2. ad Timot. 4. Id Parabolæ patrisfamilias conducentis operarios in vineam, & illius qui peregre abiturus pecuniam ſervis diſtribuit. Id forma judicii a Matthæo cap. XXV. deſcripta, & alia fere innumera, quæ ſtudioſe collegit Leſſius. Ita lib. X. cap. 11.

Reſp. Legimus apud Petavium lib. IX. cap. XII. num. 2. *Deum itaque putandum eſt ſelectis illis & eximiis, quos ex infecta primi parentis*

rentis ſcelere maſſa liberavit, æternam ſalutem haud abſolute deſtinaſſe; ſed modo quodam ac via comparandam. Non enim gratis, ac tanquam liberale aliquod munus hanc illis decrevit dare; ſed ut bravium ac merces bonorum eſſet operum iis, quibus per ætatem ſic aſſequi liceret. Nam de parvulis, quos ante uſum rationis

Abſtulit atra dies, & funere merſit acerbo,

Aliter exiſtimandum eſt. Docet conſequenter per Auguſtinum gloriam eſſe coronam juſtitiæ, & tamen prædeſtinationem ad gloriam Dei eſſe ex beneplacito; quoniam divina voluntas non eſt de ſalute electorum ſimpliciter, ſed ſimul & pro indiviſo gloriam & gratiam dare conſtituit, ita ut adjumentorum ſeries, quibus ad merita & Sanctitatem adducimur, nobis ex divino propoſito conferantur. Addit n. VI. adverſarios noſtros in quadam latebra captionis verſari, & gratuiti vocabulum ab objecto ad Deum agentem transferre. Quare ambæ viæ Domini, miſericordia & veritas, in Auguſtiniana doctrina late patent; & aurea quadam catena beneficia connectuntur miſericordiæ, & retributiones juſtitiæ. Miſericordia Domini eſt, quod nulla ex nobis occaſione captata aliquos eligat, & omnem ſeriem præparet adjumentorum: juſtitia vero quod meritis vitam æternam rependat. Sed de his actum a nobis quinto Capite. Tranſit deinde Petavius ad probandam generalem in Deo voluntatem ſalvandi omnes, & Salvatoris noſtri pro ſingulis hominibus mortem: quæ duo nos abſque præjudicio gratuitæ prædeſtinationis fatemur eſſe certiſſima.

Prætermittendum non eſt Auguſtini a veteribus Patribus diſſonantiam objectaſſe primum Semipelagianos, deinde eam aſſeruiſſe in Annalibus Belgicis Hugonem Grotium, & lib. VII. Hiſtoriæ Pelagianæ Gerardum Voſſium, poſtea ſolemniſſimum incentorem Joannem Launojum. At omnium jacula retundit ipſemet Auguſtinus in lib. de Prædeſt. SS. cap. XIV.; & cuique horum reſpondet in vulgatiſſimo Epigrammate beatus Proſper:

Te ſtylus iſte
Conficit, & verbis perderis ipſe tuis.

CAPUT X.

Chriſti merita noſtræ prædeſtinationis eſſe cauſſam.

SALVARI omnes prædeſtinatos beneficio mortis Chriſti nemo Catholicorum in dubium vertit. Solus enim propter ſalutem noſtram Crucis patibulum ſubiit

Eripiens quidquid veteris migraverat hoſtis
In jus, per noſtrum facinus, cum femina prima

Præce-

Præceptum ſolvens culpa nos perpete vinxit .
Inquit Carmine XVI. Apollinaris Sidonius. Illud tantum quæritur ; an Electionis Sanctorum merita Chriſti cauſſa fuerint, an vero illam ſint ſubſecuta, ut diximus de illorum auxiliorum complexu, quibus pervenitur ad gloriam, & quæ cauſſa ſunt meritorum, ſed electionem ac propoſitum Dei conſequuntur.

Propositio : Fit ex Chriſti meritis prædeſtinatorum electio.

Tradit hanc propoſitionem Apoſtolus, qui in Epiſt. ad Epheſ. cap. I. ait : *Benedictus Deus, & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benectione ſpirituali in cæleſtibus, ſicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus Sancti & immaculati in conſpectu ejus in caritate. Qui prædeſtinavit nos in adoptionem filiorum per Jeſum Chriſtum, in ipſum, ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ.* Conſtat etiam ratione : nam Chriſtus nobis promeruit omnes prædeſtinationis effectus, ideſt gratiam, juſtificationem, ac finalem perſeverantiam, dicente eodem Apoſtolo : *Creati ſumus in Chriſto in operibus bonis, ut in illis ambulemus.*

Opp. 1. Ipſe Salvator eſt prædeſtinationis noſtræ exemplar lumenque præclariſſimum, ex Auguſtino cap. XV. de Prædeſt. SS. Sed prædeſtinatio Chriſti eſt omnino gratuita & reſpectu ſuipſius, & reſpectu alterius : Ergo & noſtra.

Reſp. diſt. majorem Prædeſtinatio Chriſti eſt exemplar prædeſtinationis noſtræ, ita ut ille ſit mediator Dei & hominum, primogenitus prædeſtinatorum & Caput Eccleſiæ, nos vero filii adoptivi, palmites, & membra ; conc. Ita ut pares ſimus dignitate, neque nos ab illo redemptionem, gratiam, ac ſpiritualem vitam participemus, nego. Sed vide cap. VI. arg. ult.

Opp. 2. Mors Chriſti & meritum ipſius medium eſt, quo ſalutem conſequimur : Sed, ut dictum ſupra, Deus, ratione ſaltem noſtra, prius vult finem, quàm media : Voluit ergo prius ſalutem hominum, quàm mortem Chriſti, & conſequenter hæc nequit eſſe prædeſtinationis noſtræ cauſſa ac motivum.

Reſp. Principio Deum prædeſtinaſſe numerum Electorum etiam permanente ſtatu innocentiæ, ut ſcribit S. P. lib. XIV. de Civit. Dei cap. X. Deinde quantum ſpectat ad creaturam innocentem, quoniam hæc indigebat ſola gratia verſatili, decretum tulit Angelos hominesque ſalvandi conditionatum, non efficax. Ad hæc cum prius vellet oſtendere quid poſſet liberum arbitrium, deinde beneficium gratiæ ſuæ ; permiſit innocentem creaturam delinquere. Definivit poſtmodum Incarnationem æterni Verbi ad reparandum humanum genus, oblatumque pretium mortis ſuæ pro univerſorum redemptione ſuſcepit. Voluit denique ex redemptis hominibus, & in jus hæreditatis miſericorditer reſtitutis, inſtaurare numerum prædeſtinatorum, a quo per liberum

rum arbitrium homo prævaricator exciderat: atque ut ſuperabundaret gratia ubi abundavit delictum, non ſolum voluit quod poſſint omnes ſalvari, ſed certos ſtatuit liberandos a perditione, quibus beneficia ſpecialiſſima præparavit. Ita mors Chriſti, ejuſque meritum eſt cauſſa noſtræ prædeſtinationis, non quidem quatenus Deus determinavit numerum Electorum, ſed quatenus hunc numerum ex hominibus a Chriſto redemptis voluit efficaciter inſtaurare. Igitur diſtinguo conſequens: Deus prius voluit mortem Chriſti, quàm numerum prædeſtinatorum, nego conſequentiam: quàm inſtaurationem hujus numeri, concedo.

Reſp.2. Deum voluiſſe hominum redemptionem, & propter hanc decreviſſe Incarnationem Verbi: deinde vero ex redemptis hominibus aliquos prædeſtinaſſe, & intuitu paſſionis Chriſti his auxilia efficacia præparaviſſe. Habent ergo Chriſti merita rationem medii ſi comparentur ad redemptionem humani generis: & rationem cauſſæ, ſi referantur ad abſolutam electionem aliquorum ex numero Redemptorum.

CAPUT XI.

De Sanctorum pro Electis interceſſione.

Quæritur nunc utrum Sanctorum precibus Prædeſtinati juvari poſſint, non quantum ad divinum propoſitum, ſed quantum ſpectat ad conſecutionem ſalutis.

Propositio: Utiles ſunt prædeſtinatis Orationes Sanctorum.

Id cum Scripturis, tum exemplis probatur. Scripturis quidem; nam in Canonica Epiſtola Jacobi legimus: *Orate pro invicem, ut ſalvemini*. Exemplis autem; nam propter orationes beati Stephani Saulus Eccleſiæ perſecutor in vas Electionis, Fideique Præconem, & propter lacrymas preceſque piiſſimæ Matris Monnicæ S. Pater Auguſtinus de ſervitute Babylonis in civem fideliſſimum ſupernæ civitatis Jeruſalem, vocati ſunt. Hæc vero non ita dicta ſint, quaſi orationes Sanctorum promereantur nobis omnes omnino prædeſtinationis effectus; quandoquidem & ipſa Oratio Sanctorum inter iſtiuſmodi effectus connumeratur: quatenus E. G. ex propoſito ſalvandi Saulum & Auguſtinum, decrevit Deus ut pro illo poſitis genibus clamaret beatiſſimus Protomartyr; pro iſto piiſſima parens aſſiduis fletibus ingemiſceret.

Ob. 1. Oratio SS. vel eſt pro aliquo particulari, vel pro omnibus in communi, vel pro aliquo indeterminate: At nullo ex his modis confert ad noſtram prædeſtinationem: Ergo, &c. Prob. min. nam cur Deus in particulari hunc, non illum trahat, nullam habet cauſſam, niſi voluntatis ſuæ beneplacitum: ideoque oratio Sanctorum pro aliquo in particulari inutilis eſt, & fruſtranea. Rurſus fruſtranea eſt, & inutilis pro

pro omnibus in communi, cum non ſalventur omnes, ſed plurimi reprobentur; quod ſpectare ad perfectionem univerſi, multi Theologi affirmant. Poſtremo oratio pro aliquo indeterminate nullam requirit efficacem intentionem conferendi gloriam. Igitur, &c.

Reſp. Juvari orationibus Sanctorum prædeſtinationem noſtram, non quod per eam divinum immutari poſſit decretum: ſed quoniam prædefinita eſt tanquam medium, quo comparatur prædeſtinationis effectus, ſcilicet deteſtatio peccatorum, juſtificatio, ac finalis perſeverantia. Sive ergo pro aliquo in particulari, ſive indeterminate Sancti orent atque intercedant, non agunt fruſtranee; eſt enim illorum oratio, non ad divinum propoſitum ordinata, ſed ad conſecutionem finis, quem Deus mediis cauſſis obtinendum eſſe decrevit.

Opp. 2. Illud, quo poſito, vel non poſito ſequitur nihilominus effectus, nihil confert ad eumdem effectum: Sed prædeſtinatio conſequitur effectum ſuum, ſive Sancti pro nobis orent, ſive non orent; quippe quæ impediri nullatenus poteſt: Ergo, &c.

Reſp. Divinam prædeſtinationem eſſe quidem infallibilem, neque impediri poſſe; quia proculdubio evenit in tempore quod prædefinivit Deus ab æterno: ſed evenit eo modo, quo Deus ipſe diſpoſuit, & mediis cauſſis ſecundis, ideſt, Sanctorum interceſſionibus, rectiſque ipſorum prædeſtinatorum operibus.

Opp. ultimo: Electio E. G. Auguſtini præceſſit prævifionem lacrymarum & orationum piæ Matris Monnicæ, alias non fuiſſet electio gratuita. Igitur licet Monnica non oraſſet, Auguſtinus ſalutem & gloriam conſequutus fuiſſet.

Reſp. diſt. ant. Electio Auguſtini præceſſit præviſionem precum ac gemituum Monnicæ, ordine intentionis, conc. ordine executionis, nego: *Si aliqui nondum ſunt vocati* (inquit S. Pater lib. de Dono Perſev. cap. 2.) *pro eis oremus, ut vocentur. Fortaſſis enim ſic prædeſtinati ſunt, ut noſtris orationibus & accipiant gratiam, & efficiantur electi.* Erat ergo ita prædeſtinatus Auguſtinus, ut orante ac flente uberrimis lacrymis pia Matre gratiam conſequeretur, & beatiſſimi Ambroſii cederet hortationibus.

CAPUT XII.

Effectus prædeſtinationis connumerantur.

PRÆDESTINATIONIS effectus ſunt beneficia, quæ Deus optimus maximus confert Electis ex efficaci intentione illos ad vitam æternam perducendi. Ut vero aliquod donum dicatur effectus prædeſtinationis, tria requiruntur: ac primum, quod bonum ſit, & Deo auctore efficiatur,

ciatur, nam moralis malitia, cum ſit averſio a Deo, nequit ad vitam æternam ſuapte natura ordinari. Neceſſe eſt deinde, ut proficiſcatur ex intentione conferendi gloriam; ſiquidem qualecunque medium ad finem referri debet: ideoque gratiarum munera, quantumvis præclara, collata reprobis non ſunt appellanda effectus prædeſtinationis ad gloriam. Requiritur denique, ut cum effectu ad gloriam perducat: eſt enim prædeſtinatio præparatio mediorum, quibus certiſſime liberantur quotquot liberantur. Sequentibus autem poſitionibus quinam ſint hujuſmodi effectus demonſtrabo.

Propositio I. Effectus prædeſtinationis primarii ſunt Vocatio, Juſtificatio, & glorificatio.

Apoſtolus ad Rom. VIII. 30. ait: *Quos autem prædeſtinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & juſtificavit: quos autem juſtificavit, illos & glorificavit*. Hæc omnia a divina prædeſtinatione, tanquam a cauſſa oriuntur; Ergo ſunt ejuſdem prædeſtinationis effectus. Prob. mi. etenim, ut nuper dicebamus, prædeſtinatio eſt præparatio auxiliorum, quæ certam trahunt eorum, qui eliguntur, liberationem. At glorificatio a corporis animique miſeriis perpetuo liberat: vocatio autem, & juſtificatio ipſam glorificationem præcedunt. Hinc beatiſſimus Pater pauperum Thomas a Villanova Conc. 3. de S. Jo. Bapt. docet, *Catena indiſſolubili hæc omnia ex prima illa origine gratuita emanare*.

Opp. 1. Vocatio & juſtificatio conferuntur ſæpenumero etiam reprobis: impium enim eſt, damnatumque Calvinianum dogma, nunquam dari reprobos vere juſtos.

Reſp. diſt. propoſitionem: Deus impertitur gratiam vocationis, & juſtificationis etiam reprobis, ex efficaci intentione hos perducendi ad gloriæ conſecutionem, nego. Ex voluntate, qua vult hos quoque credere, obtemperare vocanti, atque ad tempus ſervare juſtitiam, deſerendos tamen juſtiſſimo Dei judicio, nec finaliter perſeveraturos, concedo. Jam diximus requiri ad prædeſtinationis effectum, ut deſcendat ex efficaci divinæ voluntatis propoſito largiendi beatitudinem, quod ſane propoſitum ad nullum reprobum attinet.

Rurſus objicies: Deſerunt aliquando prædeſtinati vocationem, excidunt a juſtitia, & etiam in Apoſtaſiæ crimen prolabuntur: quomodo erit ergo in his gratia, quam conculcant ac proterunt, medium ad beatitudinem obtinendam?

Reſp. Etiam. Reviviſcunt enim præcedentia merita per ſubſequentem pœnitentiam, atque ex recordatione prioris vocationis magis Electus trahitur ad aſſentiendum præſenti: ex præterito etiam lapſu timorem, & humilitatem concipit: reſipiſcens majorem erga ſe Liberatoris miſericordiam experitur: conteritur animo quod fuerit quidem immemor beneficii: gratificantem ſibi diligit vehementius; atque verba Davidis repetit: *Priuſquam humiliarer, ego deliqui; propterea*

Digitized by Google

pterea Eloquium tuum cuſtodivi. Pſalm. cxviii. verſ. 67.

Tertio ſic argumentaberis: Glorificatio non eſt medium, ſed finis: non eſt ergo prædeſtinationis effectus.

Reſp. effectum prædeſtinationis eſſe quodcunque beneficium eo fine collatum ut electi a maſſa perditionis liberentur, ſive liberentur per modum medii, ſive per modum termini. Quare glorificatio, qua Electi ab illa maſſa penitus ſubtrahuntur, non ſolum prædeſtinationis effectus eſt, ſed etiam maximus, ac præcipuus.

Denique oppones: Gratia collata Adam in ſtatu Innocentiæ, quamquam reſtituta per ejus pœnitentiam, non fuit effectus prædeſtinationis Adami: Igitur neque prædeſtinationis effectus erit gratia, quam alii Electi receperunt, perdiderunt autem propter culpam, tametſi ſuperveniente pœnitentia reviviſcat.

Reſp. conc. ant. nego conſ. Gratia enim, & reliqua dona ſtatus originalis innocentiæ nequaquam provenerunt ex intentione efficaci largiendi gloriam; hæc enim efficax intentio originalem noxam ſupponit: ut ubi abundavit delictum, ibi ſuperabundet & gratia.

Propositio II. Subſtantia quoque prædeſtinati, aliaque naturalia dona inter prædeſtinationis effectus poſſunt aliquo ſenſu connumerari.

Hanc concluſionem ita temperandam eſſe putamus: quoniam ſi ſubſtantia prædeſtinati ſpectetur abſolute, nimirum, ut pendet a ſolo creationis decreto, certum eſt non eſſe prædeſtinationis effectum: quippe decretum creandi homines præcedit ratione noſtra præſcientiam originalis peccati; ideoque in hac parte nos conſentimus Vaſqueſio, ceteriſque Societatis Jeſu Theologis. Itaque ſubſtantiam prædeſtinati dinumeramus inter effectus prædeſtinationis, in quantum ſervata miſericorditer poſt peccatum præordinatur ad gloriam. Subſtantia enim prædeſtinati ſervata eſt poſt originale peccatum propter merita Redemptoris: Ergo eſt prædeſtinationis effectus. Conſequentia videtur evidens; nam ſi ſubſtantia prædeſtinati ſervata eſt non vi prioris decreti ſpectantis ad creationem, ſed intuitu meritorum Chriſti, apparet poſſe & ipſam ad gloriam efficaciter præordinari. Probatur ergo ant. Propter Adæ peccatum non ſolum expoliatum fuit humanum genus ſupernaturalibus donis, ſed ulterius quoque promeruit, ut redigeretur in nihilum, ideoque beneficio miſericordiæ præſervatum eſt. Igitur propter Chriſti merita huic malo ſubventum eſt: unde Auguſtinus Serm.11. de Verbis Apoſt. c. 5. docet Electos *per Jeſum Chriſtum eſſe creatos*.

Opp. 1. Voluit Deus hominum redemptionem, & ejus cauſſa Unigenitum Filium miſit in Mundum: præſupponitur ergo ad Chriſti merita ſubſtantia prædeſtinatorum, qui redimendi erant, & ex numero redemptorum præeligendi.

Reſp. diſtinguendam eſſe ratione noſtra duplicem in Deo voluntatem:

Digitized by Google

tatem: unam redimendi humanum genus per Chriſti incarnationem; alteram inſtaurandi numerum Electorum ex hominibus per Chriſtum redemptis. Falſum eſt igitur ſubſtantiam prædeſtinati ſervatam Chriſti merito non eſſe poſteriorem Incarnatione, quatenus præordinatur ad numerum illum inſtaurandum. Quare diſt. conſeq. Subſtantia prædeſtinati præſupponitur ad Chriſti merita, ideſt, voluntas redimendi humanum genus antecedit ratione noſtra decretum Incarnationis, concedo: voluntas implendi ſtatutum prædeſtinatorum numerum, & quoſdam præ ceteris ad hunc finem præordinandi præſupponitur ad Chriſti merita, nego. Vide cap. x. ad 2.

Opp. 2. Prædeſtinatio facta eſt poſt prævifionem originalis peccati: Atqui peccatum originale ſupponit ſubſtantiam prædeſtinati: Ergo ſubſtantia hæc præſupponitur ad prædeſtinationem.

Reſp. diſt. mi. Peccatum originale ſupponit ſubſtantiam prædeſtinati ſpectatam abſolute, prout creata & producta eſt; co. Spectatam quatenus miſericorditer præſervata ordinatur ad inſtaurandum numerum Electorum, nego minorem.

Opp. 3. Si humana ſubſtantia modo explicato prædeſtinationis effectus eſt; erit etiam effectus prædeſtinationis ſubſtantia reproborum, quoniam & hæc meritis Chriſti ſervatur. Adde non poſſe numerari inter prædeſtinationis effectus quod eſt commune tam Electis, quàm reprobis: Sed ſubſtantia etiam ut conſervata poſt peccatum communis eſt tam Electis, quam reprobis: Ergo hæc numerari non poteſt inter prædeſtinationis effectus.

Reſp. nego ſequelam: & ad probat. dico eſſe quidem reproborum ſubſtantiam effectum meritorum Chriſti, nec tamen dici poſſe effectum prædeſtinationis: quia non omne beneficium meritis Chriſti collatum prædeſtinationis effectus eſt, ſed illud quod habet conjunctum propoſitum conferendi etiam gloriam; ut diximus ſupra de vocatione & juſtificatione. Quapropter illud etiam, quod Electis reprobiſque commune eſt, in illis, in quibus omnia ordinantur ad gloriam, cenſetur inter prædeſtinationis effecta: tametſi non eſt tale in filiis perditionis & gehennæ, quibus non confertur eo fine, ut perducantur ad gloriam.

Quæ diximus de ſubſtantia prædeſtinati, valent etiam de naturalibus donis. Et ſi opponas iſtiuſmodi dona minime pertinere ad gloriam, quam ſupernaturalis gratiæ auxilio tantummodo comparamus; Reſpondeo utique naturalia, E. G. voluntas, liberum arbitrium, ingenium, &c. ſe ſolis ad æternam ſalutem, imo ad fidei, aut cujuſque meriti initium non ſufficere; ut adverſus dogmata Pelagiana quiſque Catholicorum fatetur; ad illam tamen gloriam conducere virtute ſupernaturalium auxiliorum. Firmiter quippe tenendum eſt contra nefariam Calvinianorum hæreſim etiam naturalem arbitrii facultatem active ad opera pietatis concurrere, dummodo gratiæ beneficio adjuvetur. Atque

Digitized by Google

que hoc duntaxat ſenſu naturales potentias inter effectus prædeſtinationis ad gloriam percenſemus.

PROPOSITIO III. Etiam permiſſio peccati eſt aliquo pacto prædeſtinationis effectus.

Non loquimur de peccato finali, quod per pœnitentiam non deletur, & ſempiternam perditionem ſecum trahit; tale enim peccatum in prædeſtinatis nullum eſt, quibus paratum eſt perſeverantiæ donum ex liberalitate Creatoris. Neque ſermo eſt de effectu, qui immediate & per ſe ad gloriam conferat, & quem conſueverunt Scholaſtici appellare effectum *elicitum*; cum revera permiſſio peccati per ſe videatur magis pœna, quam donum, neque ad comparandam beatitudinem immediate conducat: ſed de effectu remote, & mediate ad gloriam perducente, & quem dicunt Scholæ *imperatum*. Atque ſic explicatam theſim demonſtro 1. teſtimonio Apoſtoli dicentis ad Rom. VIII. 28. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui ſecundum propoſitum vocati ſunt Sancti*. Quæ verba expendens Auguſtinus de Corrept. & Grat. cap. 9. ait: *Diligentibus eum omnia cooperantur in bonum: uſque adeo prorſus omnia, ut etiam ſi qui eorum deviant, & exorbitant, etiam hoc ipſum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt, atque doctiores*. Idem Auguſtinus lib. XIV. de Civit. Dei cap. 13. *Audeo dicere*, inquit, *ſuperbis eſſe utile cadere in aliquod apertum, manifeſtumque peccatum, unde ſibi diſpliceant qui jam ſibi placendo ceciderant. Salubrius enim Petrus ſibi diſplicuit quando flevit, quàm ſibi placuit quando præſumpſit. Hoc dicit & Sacer pſalmus: Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum, Domine*. Similiter beatus Gregorius lib. II. Moralium cap. 26. *Fit ut aliquando ſe hæc gratia utiliter ſubtrahat, & præſumenti quantum infirmatur, oſtendat: tunc enim vere cognoſcimus bona noſtra unde ſint, quando hæc quaſi amittendo ſentimus, quia a nobis ſervari non poſſunt*. Ex his vero conficitur ratio Theologica: Quod ex divina ordinatione conducit ad bonum ſpirituale prædeſtinati, effectus eſt prædeſtinationis ſaltem *imperatus*: Permiſſio peccati ex divina ordinatione conducit ad ſpirituale bonum prædeſtinati, ideſt, ad humilitatem, & æquiorem beneficiorum divinorum exiſtimationem: Ergo permiſſio peccati eſt prædeſtinationis effectus ſaltem *imperatus*. Vide Propoſit. 1. ad ſecundam objectionem.

Opp. 1. Permiſſio peccati non eſt Dei beneficium, non confertur ex meritis Chriſti, non eſt actus miſericordiæ largientis dona, ſed opus juſtitiæ aut punientis culpam, aut derelinquentis hominem in manu conſilii ſui, non denique liberalis diſtributio, ſed æqua denegatio victricis gratiæ: Ergo non eſt cum prædeſtinationis effectibus dinumeranda.

Reſp. permiſſionem peccati poſſe duplici ratione conſiderari, ideſt, in

in ſe, & prout divinæ providentiæ ſubeſt ordinationi. In ſe quidem ſpectata importat divinorum auxiliorum juſtam denegationem, & pœna eſt hominis præſumentis, non gratia Domini liberantis: at in intentione illius, qui, ut ait Auguſtinus de Corrept. & Grat. cap.x. *Melius judicavit de malis bona facere, quàm mala nulla eſſe permittere*, habet & ipſa permiſſio peccati quamdam rationem beneficii, quatenus ſcilicet trahit ad majorem humilitatem, pœnitentiam, ſolicitudinem, & gloriam prædeſtinati. Diſtinguenda eſt ergo illa propoſitio. Permiſſio peccati non eſt beneficium, &c. ſpectata in ſe, & ſolitarie, concedo: ut ſubeſt propoſito, conſilioque Liberatoris, nego antecedens.

Opp. 2. Prudens rerum univerſarum Proviſor permittere non debet maximum malum, quale eſt peccatum, ex intentione largiendi majorem humilitatem, aut gradum gloriæ ſublimiorem: quomodo non eſt ſapientiſſimi Medici morbum permittere, ut conferat ſanitatem ægroto. Nam infirmitas eſt animæ, & etiam deplorandus interitus, ſi mortali crimine maculatur.

Reſp. Deum ſapientiſſime peccata permittere, ut aſſequatur finem in quo magis magiſque juſtitia, miſericordia, atque incomprehenſibilis providentiæ ratio deprehenditur. Ut enim in Sententia Adverſariorum noſtrorum vult Deus negativam reprobationem multorum ad manifeſtandam juſtitiæ rectitudinem erga reprobos, & amplitudinem miſericordiæ erga Electos: ita prudentiſſime peccatum permittit, ut demonſtretur neceſſitas gratiæ, infirmitas arbitrii, pœna ſuperborum, virtus pœnitentiæ, miſericordia Liberatoris, ac præmium denique humilitatis. Quæ licet comparanda non eſſent peccato, quod maximum malum eſt, ſi conſiderentur ratione ſui, ſunt tamen longe meliora ſi in his ſpectentur Redemptoris merita, & glorificationis majeſtas. Alioqui nunquam Deus permiſiſſet peccata abſque nota imprudentiæ: quod irreligioſum, horrendumque eſt cogitare. Ad exemplum vero Medici dico non permitti ab eo morbum, ut ſimpliciter conferat ſanitatem; permitti tamen interdum, ut ſanitatem conferat robuſtiorem. Atque conſimili ratione non permittit Deus in prædeſtinato peccata, ut ſimpliciter eum juſtificet; ſed ut juſtificet firmiori ſanctificatione, in qua humilior perſeveret. Præclare & conſiderate Bernardus in Pſalmum 90. *Nonne cooperatur nobis ille caſus in bonum, unde & humiliores efficimur, & cautiores?* At quæ hoc loco tractanda erant, abſolvimus.

CAPUT XIII.

Quomodo Electorum prædeſtinatio fixa ſit, certiſſima, & immutabilis.

Duobus modis conſiderari poſſe prædeſtinationem Sanctorum, hoc eſt, in intentione Dei, & in rerum executione, ſæpe hoc eodem libro dictum eſt. Utroque modo ſpectatur, dum quæritur, ſit ne infallibilis & certa: nimirum an talis ſit comparate ad Deum eligentem, & ad hominem quoque libere præcepta obſervantem ut æternam vitam conſequi valeat.

Propositio: Prædeſtinatio tam reſpectu Dei, quàm hominum Electorum eſt omnino immutabilis: ex parte tamen Dei certa eſt, ex parte hominum prorſus incerta.

Quantum ſpectat ad primam partem probatur: Decreta Dei efficacia & abſoluta ſunt omnino immutabilia, non enim Deus voluntatem habet ſimilem humanæ, quæ haud ſemel propoſitum mutat, neque volenti efficaciter ſalvum facere hominum reſiſtit arbitrium. Ergo ex parte Dei Prædeſtinatio immutabilis omnino eſt. Talem quoque eſſe reſpectu hominum, probatur; nam ſuppoſito divino decreto prædeſtinatus infallibiliter gloriam conſequitur: Ergo prædeſtinatio etiam ex parte hominis prædeſtinati immutabilis dicenda eſt. Quomodo autem ſtet cum hac immutabilitate libertas humana, explicatum eſt libro quarto.

Secunda pars demonſtratur; nam reſpectu Dei prædeſtinationem eſſe certam docet Apoſtolus 2. ad Tim. 11. 19. dicens: *Cognovit Dominus qui ſunt ejus*. Et Auguſtinus lib. de Corrept. & Grat. cap. 7. *Nemo eorum perit, quia non fallitur Deus*. Hominibus autem incertam eſſe colligitur ex Eccleſ. ix. 1. *Neſcit homo utrum amore, an odio dignus ſit: ſed omnia in futurum ſervantur incerta*. Ex Trident. Seſſ. 6. cap. 12. *Nemo, quandiu in hac mortalitate vivitur, de arcano divinæ prædeſtinationis myſterio uſque adeo præſumere debet, ut certo ſtatuat ſe omnino eſſe in numero prædeſtinatorum*. Quæ ſunt verba Auguſtini lib. de Corrept. & Grat. cap. 13. Accedit & congruens ratio: decebat enim hominibus talem ſpem futuræ felicitatis præcipi, quæ ſimul anxietatem & timorem incuteret; ut cum metu ac tremore ſalutem propriam operarentur, & gratiæ dona non ſuperbiendo parvipenderent, ſed extimeſcendo cuſtodirent.

Objicies 1. Vulgatiſſimum eſt Auguſtinianum illud proloquium: *Si non es prædeſtinatus, fac ut prædeſtineris*. Serm. etiam 102. de Temp. ait S. P. *Utinam tam cito peccator homo reſurgat ad pœnitentiam, quantum cito Deus vult definitam mutare ſententiam*. Eccleſia pariter orat, ut

ut liber vitæ: *prædeſtinatorum nomina adſcripta retineat*. Atqui ex his liquet prædeſtinationem eſſe mutabilem. Ergo, &c.

Reſp. accipi prædeſtinationem dupliciter, *adæquate* ſecundum omnes effectus, qui catena quadam indiſſolubili in Electis colligantur, ut ſunt vocatio, fides, juſtificatio, incrementa virtutum, perſeverantia, & corona: *inadæquate*, ſecundum aliquos tantum effectus, quas aliquando in prædeſtinato certum eſt deperdi atque intermitti, ut juſtificatio, devotionis fervor, rigiduſque modus vivendi. Itaque prædeſtinatio accepta *adæquate*, ut effecta omnia complectitur, præſertim vero finalem perſeverantiam, & retributionem mercedis, aut conſiderata in ſe, ut eſt Dei propoſitum, & firma ſtabiliſque voluntas ea omnia præordinans, immutabilis dicenda eſt: ſumpta vero *inadæquate*, nempe pro juſtificatione, ſive effectu alio intermedio, eſt omnino mutabilis. Igitur diſt. minorem: liquet prædeſtinationem eſſe mutabilem, quantum ſpectat ad effectum aliquem medium, ideſt, ad juſtificationem, & opera prædeſtinati, concedo: quantum attinet ad divinum propoſitum, perſeverantiam finalem, & gloriæ coronam, nego. Proloquium illud vulgare, *Si non es prædeſtinatus, fac ut prædeſtineris*, inter Auguſtiniana ſcripta non inveniri plures affirmant; & videtur derivatum ex conſimili ſententia Tract. 26. in Joannem, *Si non traheris, ora ut traharis*. Sermonem quoque 102. de Tempore non eſſe Auguſtinianum ſcribit Eſtius. At dato, quod utrumque genuinum ſit, dico prædeſtinationem illic ſumi *inadæquate*, pro juſtificationis gratia, aut pro ſignis prædeſtinationis, ut dixi cap. VII. ad 4. Eadem eſt ratio verborum Ambroſii dicentis; *Novit Dominus mutare ſententiam, ſi tu noveris mutare delictum*: & orationis Eccleſiæ, in qua luſit operam nobilis quidam Orator. Nam hæc, & ſimilia de prædeſtinationis effectu medio, aut de exterioribus ſignis ſunt exponenda.

Reſp. 2. Præfatas Sanctorum auctoritates explicandas eſſe de prædeſtinatione, non comparata ad efficacem Dei voluntatem, & abſolutam beneplaciti ſui præfinitionem, quæ immutabilis eſt, atque efficit reapſe quidquid decernit ac prædeterminat; ſed de prædeſtinatione relate ad legem a Deo promulgatam, in qua ſtatuitur peccatoribus, niſi reſipiſcant, ſempiternum ſupplicium; ſed pœnitentiam agentibus deletur damnationis chirographum, ſcelerumque pœna remittitur. Quæ reſponſio longe facilior eſt, & germanior.

Objicies 2. Prædeſtinatio idem eſt, ac liber vitæ, in quo Electi deſcripti ſunt: Ab hoc vitæ libro deleri poſſunt Electi: Ergo prædeſtinatio non eſt revera immutabilis. Probatur minor ex verbis Moyſis ita Deum alloquentis Exodi XXXII. 31. 32. *Aut dimitte eis hanc noxam: aut ſi non facis, dele me de libro tuo, quem ſcripſiſti*.

Reſp. nego minorem. Et ad probationem dico Sacrarum Scripturarum Interpretes verba Moſis non eodem modo explicare. Nam aliqui conten-

contendunt exponenda eſſe de libro vitæ temporalis, quomodo Num.xi. 15. *Obſecro*, inquit idem Moyſes, *ut interficias me*. Quare optabat potius mortem, quàm videre divinam ultionem in populum, quem in manu forti eduxerat de Aegypto. At ſunt qui etiam de libro prædeſtinatorum hæc acceperunt, dicentes Moſen rem petendo, quam noverat impoſſibilem, voluiſſe exprimere vehementiſſimum cordis ſui deſiderium de Hebræorum incolumitate, & ſalute.

Ob.3. Paulus ad Corinth.1. cap.9. *Caſtigo*, inquit, *corpus meum, & in ſervitutem redigo: ne forte cum aliis prædicaverim, ipſe reprobus efficiar*. Poteſt ergo reprobari etiam Electus.

Reſp. Apoſtolum nomine reprobationis, nequaquam intelligere Dei propoſitum, aut divinæ voluntatis actum, ſed privationem gratiæ, ac reprobationis effectum, ut dictum eſt ſupra.

Ob. ultimo: Si prædeſtinatio eſſet immutabilis, qualiacunque forent opera prædeſtinati, hic ſemper ſalutem conſequeretur: ideoque vulgato dilemmate uti poſſet; vel ſum prædeſtinatus, vel reprobus; Si prædeſtinatus, etiamſi quodcunque crimen patravero, ſalvus ero; Si autem reprobus, quid bonis operibus inſudo?

Reſpondeo locum non habere præfatum dilemma, quoniam eſt quidem prædeſtinatio immutabilis: ſed executioni mandanda liberis meritis prædeſtinati, ut dictum eſt cap.VIII. in Reſp. ad 3. Argumenta autem hæreticorum de certitudine juſtificationis, quæ poſſent adverſus poſtremam theſis partem afferri, excutienda ſunt alibi. Sufficit nunc animadvertere, neminem ſcire certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſecutum, ut definit Tridentinum Seſſ.6. cap.9., & loca quædam Apoſtoli, quibus abutuntur inimici veritatis, vividam ſpem, non certitudinem, niſi moralem, manifeſtiſſime demonſtrare.

CAPUT XIV.

Hiſtoriam hæreſis Prædeſtinatianæ fabulam eſſe, cui fidem nullam debemus.

INTER extremos circa Prædeſtinationem, & Gratiam errores connumerandi duo ſunt, Pelagianorum, & Prædeſtinatianorum. Pelagiani aſſerebant prædeſtinationem haberi ex prævisione operum moralium, & neceſſitatem gratiæ negabant; quam hæreſim aliqui temperantes putarunt initium fidei eſſe ex nobis, atque hinc ſalutis primordia pendere, in ceteris ſupernaturalia auxilia minime denegantes. Hi ſunt, quos ob doctrinæ cum Pelagii dogmatibus affinitatem Semipelagianos appellaverunt. Prædeſtinatiani e contra gratiam etiam victricem, & præ-

Digitized by Google

& prædeſtinationem *ſecundum propoſitum* gloriantur ſe cum Auguſtino defendere: quæ duo cum Semipelagiani noluerint admittere rejicientes Auguſtinianam doctrinam, ex qua videbatur eis conſequi libertatis interitum, tanta pertinacia Prædeſtinatiani defendunt, ut liberum arbitrium tolli, & ſpecioſum eſſe titulum ſine re, pugnaciter fateantur. Atque ita Semipelagiani pro defenſione libertatis, Prædeſtinatiani pro abſoluta prædeſtinatione decertant, ac ſe mutuo conviciis dilacerant, utrique malæ cauſſæ patroni. Illi enim de Chriſti Gratia peſſime, & de Auguſtino irreverenter locuti ſunt: hi de libertate hominis ultra quam impudenter, de Auguſtino autem pluſquam imperite. Conſtans enim eſt ac certiſſima S. Patris doctrina quod neque prædeſtinatio deneganda eſt, neque humana libertas evertenda.

Prædeſtinatianos ergo poſtremis ſæculis extitiſſe, & nunc etiam vigere in Secta Calviniana & quantum ad aliqua dogmata etiam in Janſeniana Catholici omnes norunt. Sunt enim dogmata prædeſtinatiana, Deum ad vitam & ad mortem eadem ratione prædeſtinare, divinam præſcientiam hominem violenter compellere, perire Dei voluntate quicunque pereunt, trahi etiam invitos ad ſalutem, nullam eſſe in Deo voluntatem ſalvandi omnes, & Chriſtum pro ſolis Electis mortem oppetiiſſe: quæ omnia opponebantur a Semipelagianis, tanquam conſectaria Auguſtinianæ doctrinæ, & talia eſſe peſſimi Auguſtini Interpretes, ideſt, iidem Prædeſtinatiani non diffitentur. Exortam hanc hæreſim circa annum 424. apud Monachos Adrumeti Byzacenæ Provinciæ Metropolis, iterumque emerſiſſe in Galliis circa annum 429., renovatam inſuper a Gotheſcalco Monacho Orbacenſi ſæculo IX. & anno 847. affirmant Tyro Proſper, Sigebertus, Baronius, Spondanus, Alvarez, & poſt editum a Sirmondo Viro Clariſſimo librum Prædeſtinati alii Scriptores plurimi. Sed hæc eſſe commentitia tradunt viri alii doctiſſimi, ut Uſſerius, Maguinus, Noriſius, Cabaſſutius, Macedo, Contenſonius, Natalis Alexander, & propemodum infiniti: qui obſervarunt traductos fuiſſe a Semipelagianis odioſo nomine Prædeſtinatianorum Cultores Auguſtinianæ doctrinæ, & hos ſub corio fictitiæ hæreſeos immerito vapulaſſe.

Hæc, ut patitur inſtituti mei ratio, ſuſcepturus examinanda, ad coercendam obtrectatorum noſtrorum (ſi tamen ſunt aliqui) præcipitem loquentiam, præmoneo nullum inferri doctrinæ magni Auguſtini præjudicium, etiamſi concedatur emerſiſſe adhuc eo vivente Prædeſtinatianorum ſectam, & hujus gregales ſeſe tanti Doctoris auctoritate præclariſſimoque nomine circumvallaſſe. Ut enim ſcite ait Facundus Hermienſis lib. 6. contra Motianum, *Melius loqui non potuit Auguſtinus, quàm Prophetæ, quàm Apoſtoli & Evangeliſtæ: quorum verbis male intellectis, & incongrue adhibitis tam multi ſuos defendere conantur errores.* Imo quiſquis ſedulo animadvertat Adrumetinorum

tinorum controverſias opera Auguſtini fuiſſe ſopitas, excitatis autem Semipelagianorum clamoribus, Auguſtinianam doctrinam nedum immunem evaſiſſe, ſed Cæleſtini Romani Pontificis fuiſſe inſigni approbatione condecoratam; cauſſam quoque Gotheſcalchi undecim annis hinc inde ventilatam ab ipſo Hincmaro ceteriſque infelicis Monachi adverſariis ad Auguſtiniana ſcripta, tanquam ad lydium lapidem revocatam, ut contra Joan. Launojum probat Hyacinthus Serry cap. 14. Vindiciarum: quiſquis, inquam, hæc animadvertat, neceſſe eſt fateatur Auguſtinianam ſententiam magnis ſubortis tempeſtatibus emerſiſſe e vado ſcopulos prætervectam. Jam vero quæ præfabar hunc habeant terminum.

Propositio I. Nulla fuit in Monaſterio Adrumeti, Auguſtino ſuperſtite, hæreſis Prædeſtinatiana.

Demonſtratur primo. Etſi Auguſtinianæ doctrinæ defenſores paſſim a Semipelagianis appellati ſunt Prædeſtinatiani; nihilo tamen minus nulla fuit in re horum hominum ſecta, ut doctiſſimi viri tradiderunt. Sanctus enim Prudentius Trecenſis Epiſcopus in lib. contra Joannem Erigenam cap. 4. ait: *Tertiam vero hæreſim, quam Pelagianis contrariam aſſeritis, qua ita donum gratiæ prædicatur, ut libertas arbitrii funditus auferatur, nec legimus, nec audivimus*. S. quoque Rhemigius adverſus eumdem Erigenam, *Quæ eſt*, inquit, *iſta ſecunda hæreſis tam incognita, tam inaudita, quæ libero arbitrio denegato ſolius gratiæ ſit prædicatrix, niſi, ut nobis videtur, diſputator iſte vel beatum Auguſtinum latenter quaſi hæreticum accuſat?* Quæ probant univerſaliter hæreſim Prædeſtinatianam neque ab Adrumetinis exortam, neque inter Maſſilienſes iterum erupiſſe, neque ſuſcitatam fuiſſe per Gotheſcalcum. Sed ne a maritimis Africæ, ſeptiſque Adrumetinis diſcedam; an non Auguſtinus ſcripſit librum de Hæreſibus ad Quodvultdeum circa annum 428. exortis jam, ſedatiſque in Adrumetino Monaſterio diſſidiis? Quomodo ergo Prædeſtinatianam hæreſim nuperrime natam, & a ſe ipſo, ut inquiunt, opportune præfocatam ſilentio prætermiſit, dum obſcuriores quaſque commemoravit? Quo præterea jure prope finem libri potuit aſſerere hæreſim Pelagianam eſſe *omnium recentiſſimam*, ſi alteram ipſe jugulaverat juniorem Pelagiana, eidemque directe contrariam? Verum ad alia accedamus.

Probatur 2. Explicatione diſceptationis Adrumetinorum, brevique rerum geſtarum narratione. Scripſerat Auguſtinus celeberrimam Epiſtolam 105. ad Sixtum, quæ Sententiæ gratuitæ prædeſtinationis, & gratiæ per ſe efficacis munimentum eſt ſingulare. Cum hæc per Florum Adrumetum delata eſſet, & avide inter Monachos legeretur; quibuſdam imperitis viſum eſt, vocationem ſecundum propoſitum & gratiam victricem tollere libertatem humanam, ipſis adeo liberum arbitrium propugnantibus ut tollerent Dei gratiam. At Valentinus Ab-

bas,

bas, & Florus, aliique pro doctrina S. Patris acerrime ſteterunt. Hinc obortæ contentiones, quas Felix & Creſconius inconſulto Monaſterii Præſide, nec ſatis cauſſa perſpecta ad Auguſtinum profecti ambigue admodum retulerunt. Ac principio Florum accuſarunt, tanquam arbitrium negaſſet: ſed interpellati ab Auguſtino, ſe minime in his quæſtionibus verſatos eſſe prodiderunt. Deprehendit nempe S. Pater, Adrumeti Pelagianæ hæreſeos cineres excitari, & ſub prætextu ſalvandi libertatem novum bellum adverſus Chriſti gratiam cieri. Quare ad extirpanda pravitatis ſemina librum ſcripſit de gratia & libero arbitrio, de quo in 2. Retract. cap. 66. hæc habet: *Propter eos, qui cum defenditur Dei gratia putantes negari liberum arbitrium, ſic ipſi defendunt liberum arbitrium, ut negent Dei gratiam, aſſerentes eam ſecundum merita noſtra dari, ſcripſi librum, cujus titulus eſt de gratia & libero arbitrio. Ad eos autem ſcripſi Monachos Adrumetinos, in quorum Monaſterio cœperat eſſe contentio*. Nondum autem Adrumetinis acquieſcentibus, & rurſus opponentibus non eſſe corripiendos legis traſgreſſores, ſi divina conſtitutio humanam prævenire debeat libertatem, quandoquidem deeſt illis auxilium ex Dei beneplacito præparatum; addidit librum de Correptione & gratia *pleniſſimum*, ut ait in Epiſt. ad Auguſtinum beatus Proſper, *divinæ auctoritatis*. Atque hæc origo, hic finis diſſidiorum, quæ moverunt Adrumetini.

Ex his manifeſte evincitur inde Semipelagianorum quidem, non Prædeſtinatianorum hæreſim erupiſſe. Etenim qui opinabantur gratiam dari ſecundum merita noſtra, & negabant Electionem ſecundum propoſitum eo quod videretur afferre exitium libero arbitrio, ac proinde recedebant ab Auguſtino; hi Semipelagiani erant, non Prædeſtinatiani: quippe Prædeſtinatiani & Electionem ſecundum propoſitum agnoſcunt, & Auguſtini doctrinam ſequi magnifice de ſe prædicant, quamquam turpiter in errorem rapiuntur in iis, quæ ſpectant ad libertatem. Sed in Monaſterio Adrumeti erant qui ita negarent Dei gratiam, ut defenderent liberum arbitrium, & ideo recedebant a doctrina Auguſtini. Igitur inter Adrumetinos Semipelagiani quidem nonnulli erant, ſed non Prædeſtinatiani.

Quod argumentum corroboratur teſtimonio Proſperi in Epiſt. ad Auguſtinum: in qua narratis Semipelagianorum adverſus Electionem ſecundum propoſitum Dei oppoſitionibus, *Evenit*, inquit, *ex diſpoſitione miſericordiæ Dei, ut cum quoſdam intra Africam ſimilia moviſſent, librum de correptione & Gratia plenum divinæ auctoritatis emitteres*. Conſimilis ergo fuit adverſus Auguſtinianam Sententiam Semipelagianorum Maſſilienſium, & Adrumetinorum Monachorum expoſtulatio.

Comprobatur denique Aſſertum, & ſimul oſtenditur præter Semipelagianos, non fuiſſe alios prave ſentientes apud Adrumetum.

Creſconius & Felix qui ad Auguſtinum venientes retulerunt obortas inter Cœnobitas diſſenſiones, accuſarunt Florum tanquam prædeſtinatianum, ideſt, hoſtem infenſiſſimum libertatis. At liquet ex Epiſtola Valentini ad S. Patrem, duos illos Monachos falſa narraſſe, ac Florum ſolam gratiam omnia præcedentem merita Catholice propugnaſſe. *Servi tui Flori*, inquit Abbas, *fides eſt, Pater, non ſicut fratres illi locuti ſunt: in præſentiarum audierunt ab eo dictum non juxta merita noſtra dari donum pietatis, ſed per gratiam Redemptoris*. Itaque rumor exortæ in Adrumetino monaſterio Prædeſtinatianæ hæreſeos ex falſa relatione Felicis & Creſconii excitatus eſt: neque ullus Prædeſtinatianus fuit reapſe inter Monachos Africanos. Quis enim talis fingi poteſt? Valentinus? At de hujus fide nullus dubitat. Florus? liquet hunc fuiſſe falſo accuſatum. Creſconius & Felix? Hi vero accuſatores erant erroris, quem imperite ſuſpicabantur in Floro. Reliqui Monachi, qui ita defendebant liberum arbitrium, ut negarent Dei gratiam? Iſti quidem Prædeſtinatiani a nemine, qui ſit ſui compos, appellabuntur. Lege autem cum Valentini Epiſtolam, tum Auguſtini reſponſionem; neque alium Adrumetinum inveneris, qui de hæreſi poſſit eſſe ſuſpectus.

Opp. 1. Fuerunt in Monaſterio Adrumeti, qui ita gratiam aſſerebant, ut arbitrium everterent: Hi erant Prædeſtinatiani: Ergo, &c. Probatur ma. S. P. Auguſtinus in Epiſt. ad Valentinum; *Retulerunt*, inquit, *Monaſterium veſtrum nonnulla diſſenſione turbatum, eo quod quidam in vobis ſic gratiam prædicent, ut negent hominis eſſe liberum arbitrium*..

Reſp. nego ma. Et ad prob. dico Felicem & Creſconium falſa narraſſe. Ut hi ad S. Patrem pervenerunt; ſtatim advertit eos inſcios eſſe, & circa controverſias gratiæ parum verſatos. Eos propterea penes ſe aliquanto diutius retinuit Auguſtinus, ut ſcribit in Epiſtola ad Valentinum, *quo inſtructiores redirent adverſus novos hæreticos Pelagianos*. Optime quippe novit in Adrumeto recentiſſimam Pelagii hæreſim ſuſcitari, poſtquam pluries imperitos relatores interrogaverat. Hinc redeuntibus illis Adrumetum cum libro de Gratia & libero arbitrio, ſic Monachos adhortatus eſt: *Neque negetis Dei gratiam, neque liberum arbitrium ſic defendatis, ut a Dei gratia ſeparetis*. Reſcripſit quoque Valentinus, non eſſe in ſuo Monaſterio, qui liberum arbitrium negarent. Enimverò ſic generaliter loquitur: *Liberum arbitrium Dei gratia non negamus*. Flori quoque fidem commendat, & Felicis & Creſconii, qui ad Auguſtinum proficiſcentes nil Abbati communicaverant, imprudens conſilium redarguit. Sanctus autem Auguſtinus initio libri de Corrept. & Gratia ita Monachis gratulatur: *Hanc fidem, quæ ſine dubio vera & Prophetica & Apoſtolica fides eſt, etiam in fratre noſtro Floro inveniſſe me gaudeo: unde hi potius corrigendi ſunt, qui eum non intelligebant*. Concedo itaque Felicem & Creſconium retuliſſe Auguſtino

Digitized by Google

guſtino quod Adrumeti eſſent qui negarent arbitrium: ſed nego verum narraſſe.

Opp. 2. S. P. Auguſtinus in libro de Gratia & libero arbitrio non ſolum gratiam defendit, ſed liberum arbitrium deprædicat; quod vel ſolo libri titulo ſatis liquet. Sed ex quo defendat gratiam, ſequitur extitiſſe in Adrumeto qui gratiam negarent. Ergo ex quo liberum prædicet arbitrium, infertur etiam fuiſſe, qui negarent idem arbitrium; ideoque Monaſterium in duas factiones, Pelagianorum unam, & alteram Prædeſtinatianorum fuiſſe diviſum.

Reſp. hoc argumentum, quod Adverſarii putant validiſſimum, nullum omnino eſſe. Primo enim quid probat, ſi dicamus Auguſtinum principio crediliſſe Felici & Creſconio, adeoque adverſus Prædeſtinatianos, quos extare audiebat, ſcripſiſſe; quum tamen nulli eſſent, & illi duo Monachi mentirentur, ut reapſe mentitos eſſe declaravit apertiſſime Valentinus? An non bene S. Pater ſe geſſit una cum erumpente Semipelagianiſmi hæreſi evellens etiam ficti erroris radices, quas noverat olim inſitas a Manichæis? Deinde ſi attentius librum de Gratia & libero arbitrio legas: percipies totum in hoc verſari, ut probet gratiam nulla merita noſtra ſupponere, neque tamen liberum perimi arbitrium; propterea quod Pelagiani affirmabant gratiam dari ſecundum merita, & ex Auguſtiniana ſententia conſequi interitum libertatis. Sed rem clarius expediam. Hæc propoſitio, *Non datur ſub gratia efficaci liberum arbitrium*, enunciatur a Pelagianis, & a Prædeſtinatianis æqualiter, ſed ſenſu prorſus contrario. Pelagiani ut tollant Dei gratiam, ita argumentantur: Gratia efficax tollit arbitrium, ergo non datur: quo telo etiam nos impetunt Catholici, clariſſimique viri, qui nullatenus Pelagianis adhæreſcunt, gratiam tamen per ſe efficacem rejiciunt. Contra Prædeſtinatiani illam propoſitionem efferunt, ut negent arbitrium, atque ita peſſime argutantur: Datur gratia efficax; Ergo non datur libertas. Debet ergo quiſquis ſentit cum Auguſtino pugnare pro libertate, ſive contra Pelagianos diſputet, ſive contra Prædeſtinatianos. Et contra Pelagianos quidem, ut retundat quod hi opponunt adverſus Gratiam victricem, & Electionem ſecundum propoſitum: adverſus Prædeſtinatianos autem, ut repellat horrendam conſecutionem, quam Auguſtiniana circa gratiam doctrina obvallare perperam moliuntur. Quare diſtinguo propoſitionem majorem: Auguſtinus non ſolum gratiam propugnat, ſed etiam liberum arbitrium, retundens criminationem Pelagianorum, conc. repellens aſſertionem Prædeſtinatianorum, nego.

Opp. ultimo. Erupiſſe hæreſim Prædeſtinatianam circa ann. 415. ſcribit in Chronico Sigebertus. Ortam ſub Honorio, qui imperium obtinuit circa annum 417. tradit in ſuo Chronico Proſper Tiro. Ejuſdem meminit & Arnobius, qui circa eadem tempora floruit, in

Pſalm. 147. Poſteriores Hiſtoricos quis poſſet ſingulos recenſere?

Reſp. nil mirum ſi hi, aliique plurimi commemorarunt hæreſim Prædeſtinatianorum, cum hoc nomine a Semipelagianis traducerentur veri Auguſtini diſcipuli. Crediderunt nempe nonnulli impoſtoribus: falſaque crimina aut malevolentia, aut bona fide pro veris hiſtoriis venditarunt. Ac Sigebertus fabulam imbibit a Fauſto Rejenſi, qui cum Semipelagianus fuerit, non ex veritate, ſed ex livore Prædeſtinatianos appellavit quotquot doctrinam Auguſtinianam ſectabantur: de quo Fauſto mox dicam. Arnobium etiam Semipelagianum fuiſſe demonſtrat Noriſius lib. 2. Hiſt. Pelag. cap. xv. Sed fuerit frugis melioris: quis demonſtraturus eſt, illum, & ceteros qui Prædeſtinatianos commemoraverunt, non fuiſſe deceptos publica voce, quam ſpargebant Semipelagiani, extare Prædeſtinatianos, qui tollerent libertatem? Nec fidem promeretur Proſper Tyro, qui potuit fabulam ex eodem fonte haurire, & in hiſtoria hoſpes omnino eſt, & anacroniſmis pleniſſimus. Quod, ut plura alia prætermittam, apparet ex anno, cui initium hæreſis Prædeſtinatianæ alligavit, ideſt 417. quo nondum cœperat Auguſtinus pertractare de prædeſtinatione electorum, nec Epiſtolam ad Sixtum adhuc ſcripſerat. Atque, ut prorupiſſet commentitia hæreſis apud Adrumetinos, non tamen ante annum 424. habuiſſet natalia: unde Tiro etiam peccat in Chronotaxi, eoque pejus Sigebertus; qui vulgi opinione decepti errores erroribus implicarunt.

Propositio II. Neque ſub Cæleſtino I. erupit in Galliis ſecta Prædeſtinatianorum.

Qui hanc apud Maſſilienſes ſuſcitatam tradunt, putant adverſus eam Hilarium & Proſperum Auguſtini primum, deinde Cæleſtini imploraviſſe auxilium. At non ita ſe res habuit. Hilarius & Proſper non contra Prædeſtinatianos, ſed contra Semipelagianos ad Auguſtinum confugerunt. Quod probatur ex Epiſtola Proſperi, cujus verba ſuperius cap. vi. fuerunt producta. Ex quibus conſtat Maſſilienſes non probaſſe prædeſtinationem in regnum Dei, & propoſitum eligendorum ac rejiciendorum, quo ante mundi conſtitutionem facta dicitur ab Auguſtino electorum reproborumque diſcretio. Conſimilia ſcripſit Hilarius. Prædeſtinatiani autem & gratuitam prædeſtinationem dicuntur aſſeruiſſe, & Auguſtini ſibi adſciviſſe patrocinium. Obortæ itaque inter Maſſilienſes controverſiæ, non Prædeſtinatianæ hæreſeos ſeminarium fuerunt, ſed Semipelagianiſmi incrementum. Præterea S. P. Auguſtinus acceptis literis Proſperi & Hilarii, occurrit gliſcenti malo editis libris de Prædeſtinatione Sanctorum, & de Dono perſeverantiæ. Hos vero libros, quis non videt contra hoſtes gratiæ Dei, & reprehenſores Auguſtinianæ doctrinæ fuiſſe conſcriptos? Sat eſt oculos in prioris libri initia conjicere: ubi Maſſilienſes, quorum Hilarius & Proſper piam curam gerebant, adhuc in quæſtionibus de prædeſtinatione, &

de

de gratia caligare dicuntur: Pelagianæ favere opinioni; cavendum, ne teneant poeticam ſententiam, *Spes ſibi quiſque, &c.* Quæ dicta ſint ſalva Maſſilienſium pietate ac Sanctitate, qui nondum damnato Semipelagianiſmo, nulla fuerunt hæreſis labe polluti. Semipelagiani tamen habendi ſunt: & conſequenter in his malleus hæreticorum Auguſtinus Pelagianorum compreſſit, contrivitque reliquias.

Opp. 1. Irrupiſſe Cæleſtino Pontifice hæreſim Prædeſtinatianam, & Proſperum & Hilarium de hac hæreſi conſuluiſſe Auguſtinum, teſtatur antiquiſſimus Auctor Prædeſtinati, quem Sirmondus ex vetuſtiſſimo Codice luce donavit, & inſertus eſt Tomo Bibl. PP. viceſimo octavo.

Reſpondet vir ſummus Noriſius, Sirmondum effœta jam ætate, & poſt annum 80. hunc librum publici juris feciſſe, indulgendumque eſſe plenæ viri alioqui doctiſſimi ſenectuti, ſi a veritate deflexit: ejus hiſtoriam nuncupari fabulam a Maguino viro omnigena literatura ornatiſſimo: conſtare ex Epiſtolis Hilarli & Proſperi longe diſtare ab erroribus Prædeſtinatianorum dogmata Maſſilienſium. Addunt viri alii clariſſimi Auctorem Prædeſtinati ſe manifeſto prodere Pelagianum. Docet enim concupiſcentiam eſſe a Creatore, quomodo ab illo ſunt ſingula membra corporis; ac perduelles motus libidinis non pœnam originalis peccati, ſed legem eſſe naturæ. Quæ fuiſſe dogmata Pelagiana conſtat ex libris Auguſtini contra Julianum. Cum ergo Pelagiani appellarent Prædeſtinatianos omnes propugnatores Auguſtinianæ doctrinæ; mirum non eſt, ſi Auctor Prædeſtinati meminerit commentitiæ hæreſeos, de qua Auguſtini diſcipuli poſtulabantur. Quidquid ſit; liber Prædeſtinati ex literis Proſperi & Hilarii fallax undequaque deprehenditur.

Opp. 2. Proſper & Hilarius in ſuis ad Auguſt. Epiſtolis referunt apud Maſſilienſes multos eſſe, affirmantes *divina conſtitutione virtutes removeri, tolli libertatem, & ſub nomine Prædeſtinationis fatalem neceſſitatem induci*. Atqui ſoli Prædeſtinatiani hæc mendaciorum portenta effutiebant. Igitur, &c.

Reſp. Sirmondum, qui hoc utitur argumento, caligantibus ſenio oculis haud recte Proſperi verba legiſſe. Etenim non abſolute ſcripſit Proſper, multos Servorum Dei in Maſſilienſi urbe conſiſtentes denegare libertatem, & divinæ conſtitutioni concedere ut homines violenter compellat: ſed ait hæc a Maſſilienſibus dicta fuiſſe conditionate, illative, & contra ea, quæ S. Pater Auguſtinus de vocatione Electorum ſecundum Dei propoſitum diſputaverat. Vide teſtimonia beati Proſperi ſupra Capite VI. Proſperum contra Prædeſtinatianos ſcripſiſſe putavit etiam magnus Annalium Eccleſiaſticorum AuctorBaronius: cui nequaquam conſentire poſſumus tum propter hactenus diſcuſſa, cum propter auctoritatem Fulgentii, qui lib. 1. ad Monimum cap. 30. teſtatur Proſperum in ſingulis Opuſculis, quæ tunc elucubravit, reſpondere iis, quæ a Semipelagianis *Divi Augu-*

Auguſtini dictis non ex veritate, ſed ex livore objiciebantur.

Opp. 3. Saltem circa annum 470. Prædeſtinatianos extitiſſe negari non poteſt. Colligitur ex libris Fauſti, ex Synodo Arelatenſi, & Lugdunenſi, quæ hanc hæreſim proſcripſerunt: ex Epiſt. ad Lucidum, & ipſius Lucidi palinodia, in qua ore proprio ſe Prædeſtinatianis adhæſiſſe fatetur.

Reſp. dato vera eſſe quæ narrat Fauſtus, neque Synodos Arelatenſem & Lugdunenſem eſſe ab illo confictas, quod non ſoli affirmant Apologiſtæ Janſenii, ut ſcribit Tournely de Gratia Chriſti pag. edit. Venet. 118., ſed etiam Gilbertus Maguinius, quem idem Tournely ſupra pag. 112. condigna laudatione memoravit: dato, inquam, hæc vera eſſe, conſtat Fauſtum fuiſſe Semipelagianum; Semipelagianos vero objeciſſe Auguſtinianis eadem paradoxa, quæ devorant veri Prædeſtinatiani. Cum ergo Fauſtus referret in Synodis eſſe nonnullos erroribus Prædeſtinatianorum imbutos, idque confirmarent alii Semipelagiani, provide Galliarum Antiſtites, inter quos aliqui erant piiſſimi doctiſſimique, ſex illas propoſitiones a Fauſto exhibitas condemnarunt, ut ſi qui eas proferrent, ab horrendis blaſphemiis in poſterum abſtinerent. Duo enim extra controverſiam poſita ſunt, & paradoxa illa in ſe hæretica eſſe, & a Semipelagianis adverſus ſententiam de gratuita prædeſtinatione olim objecta, ut execrabilem illam redderent, ac traherent in invidiam. Ergo merito damnata ſunt, & damnata dicuntur a Fauſto, & Gennadio; cum impia ſint & hæretica; atque hac in parte oberrant miſerrimi Janſeniani, qui negant eſſe damnata. At non hinc ſequitur extitiſſe revera ſectam Prædeſtinatianam: ſed hoc unum, videlicet, damnata fuiſſe dogmata, quæ Semipelagiani falſo Auguſtini diſcipulis imponebant. De Lucido autem, dato pariter quod vera ſint, quæ narrantur a Fauſto, veramque recantatam ab eo palinodiam, tametſi non tenemur hæc etiam concedere Scriptori pice Semipelagianiſmi inquinato: dico Semipelagianos acutos fuiſſe, acerrimos, atque, uti ab Auguſtino appellantur, *ingenia bona*. His ergo impugnantibus Electionem ſecundum propoſitum, quaſi evertat libertatem, cum quæſtio ſit ad ſolvendum difficilis, ab Auguſtiniana doctrina nonnullos minus exercitatos potuerunt facile removere, compellentes ſubtilioribus ſophiſmatibus ad credendum ſe in anteceſſum erraſſe, quamquam ſenſiſſent peroptime: quod ſæpenumero experimur in hominibus pinguioris minervæ, qui cum Adverſariis verſutis, loquentibuſque congrediuntur. Id forte contigit Lucido. Verum hoc etiam dato Lucidum fuiſſe pravi dogmatis aſſertorem, quomodo legimus de Monimo apud Fulgentium lib. 1. cap. 3. nulla ratione ſit conſequens extitiſſe Sectam Prædeſtinatianam, & veram eſſe hiſtoriam, quæ narratur in libro Prædeſtinati: ſed ad ſummum, ut contendit noſter Noriſius, prava ea dogmata a quibuſdam obſcuri nominis tradita,

nun-

Digitized by Google

nunquam vero ſive a Maſſilienſibus, ſive a Monachis Adrumetinis.

Propositio III. Gotheſcalcus Prædeſtinatianus non fuit, licet veram cauſſam imprudenter ſuſceperit defendendam.

Ita cenſent erudititſſimi viri Gilbertus Maguinus, Chriſtianus Lupus in Notis ad 1. Conc. Romanum, Cardinalis Noriſius in Hiſt. Gotheſcalchi, aliique plures: & quamquam ſententiam oppoſitam propugnent multi celebres æque, & eruditi Theologi, noſtra tamen & præſidia habet validiſſima, & horum argumentationibus minime quatitur. Probatur autem 1. teſtimonio Sanctorum Prudentii, & Rhemigii, necnon univerſæ Lugdunenſis Eccleſiæ, recitato Prop. 1. Quam Eccleſiam erraſſe errore facti ſcribit Pagius ad annum 849. ob apertiſſima monumenta, quæ extant apud Hincmarum, Annaliſtam Bertinianum, alioſque ejuſdem ætatis Chronologos, quæ collegit etiam ex Hiſtoria Ludovici Cellotii Natalis Alexander Diſſert. v. Sæculi ix. Honoratus Tournely de Hæreſi prædeſtinatiana, aliique. Sed hæc omnia neque Prudentii & Rhemigii elevare poſſunt auctoritatem, neque Gotheſcalcum aperte hæreticum demonſtrare. Id vero probatur ſingula breviter excutiendo.

Primo, inquiunt, Gotheſcalcum anno 847. docuiſſe duplicem Prædeſtinationem ad vitam, & ad interitum ſempiternum in collatione quam habuit apud Inſubres cum Eberardo religioſiſſimo Comite, & in colloquio cum Epiſcopo Brixienſi Nothingo. Hunc certiorem reddidiſſe Rabanum Archiepiſcopum Moguntinum, illumque ſollicitaſſe ad confutandum Gotheſcalcum. Id clariſſimum Archiepiſcopum abunde præſtaſſe, & inſequenti anno 848. damnaſſe Gotheſcalcum in Synodo Moguntina. Verum hæc infirma ſunt; primo quia non conſtat Gotheſcalcum aſſeruiſſe prædeſtinationem ad malum culpæ, quam tradunt Prædeſtinatiani, ſed e contra liquet ex ipſius Confeſſione ſolam propugnaſſe prædeſtinationem ad pœnam ob prævisa demerita infligendam; unde etiam Voſſius, qui de cauſſa Goteſcalchi diſputat libro vii. Hiſtoriæ Pelagianæ P. iv. dubitat, ne cauſſa tanta contentione agitata vere fuerit Logomachia. Qui vero reponunt Gotheſcalcum in gemina Confeſſione errorem ſimulaſſe, repugnant ſibi ipſis, dum miſerrimum Monachum uſque ad extremum fuiſſe pertinaciſſimum, & perfricatæ in defenſando errore frontis, continuis clamoribus conqueruntur. Præterea ipſe Rabanus & Hincmarus fatentur Gotheſcalcum Auguſtinianæ doctrinæ fuiſſe ſtudioſiſſimum: quod etiamſi hæretico Prædeſtinatiano convenire poſſit, Monachus tamen Orbacenſis non ideo ſe jactabat adhærere Auguſtino, ut negaret liberum voluntatis arbitrium: ſed, ut de ipſo libero arbitrio teneretur *quicquid a beato Auguſtino, & ceteris Catholicis PP. inculcatum eſt, non juxta pernicioſiſſimum dogma Gennadii Maſſilienſis*: ut fatetur idem Hincmarus lib. de Prædeſt. cap. 21. Nothingus vero parum, ut Noriſius inquit, in Auguſtiniana palæſtra exerci-

exercitatus, non is erat, qui poſſet Rabanum circa altiſſimam quæſtionem informare: unde iſte *non neceſſariam, & ad rem non pertinentem diſputationem aſſumpſit*, quomodo in libro de tribus Epiſtolis affirmat S. Rhemigius. Neque tamen ego de Rabano viro doctiſſimo ſiniſtrum fero judicium: ſed errores prædeſtinatianos rectiſſime damnatos pronuncio; at nego a Gotheſcalco vere fuiſſe prolatos, tametſi aliquam cauſſam damnationi, & quidem ſpecie tenus juſtam dederit poſtulatio Nothingi, & intemperans ingenium Gotheſcalchi: de quo dicam in fine diſputationis.

Secundo proferunt adverſus Gotheſcalcum luculentiſſima teſtimonia Hincmari, & Annaliſtæ Bertiniani, nec non Synodum Cariſiacam, quæ anno 849. edidit contra Gotheſcalcum quatuor anathematis Capitula, in quibus ſunt proculdubio Prædeſtinatianorum dogmata fulgurita. Verum neque hæc valida ſunt, ut videntur. Nam quod pertinet ad Hincmarum, *fuit illi fallere & falli proclive*, inquit Cl. Sirmondus diſſert. de 2. Dionyſiis cap. 4., *Camaleonti* a Nicolao Pontifice comparatus; & coacta ab illo Concilia ab eodem Romano Pontifice appellata ſunt in Ep. 46. *Conventicula de Sanguinibus*. Præcipitem fuiſſe in ferendis ſententiis conſtat ex eadem cauſſa, in qua ipſe accuſator, ipſe teſtis, ipſe judex Gotheſcalcum damnavit, & cæſum virgis inaudito irreligioſitatis & crudelitatis exemplo vi compulit ad projiciendam in ignem Apologeticam Scripturam, quam Concilio offerendam in ſui defenſionem paraverat. Conſtat & ex altera cauſſa circa Trinam unitatem, in qua Gotheſcalcum veram traditionem propugnaſſe nemo jure negabit, cum univerſalis Eccleſia Trinam deitatem affirmet; & nihilominus Hincmarus etiam in hac cauſſa Gotheſcalcum blaſphemum, & hæreticum declaravit, temere mutilatis Eccleſiaſticis hymnis, editiſque de hoc etiam argumento fallacibus lucubrationibus. Conſtat etiam ex cauſſa Rothadi, quem violentiſſima oppreſſione tentavit compellere, ut in propriam damnationem ipſe ſubſcriberet, quem tandem Romanus Pontifex, ut cauſſæ meritum poſtulabat, abſolvit, & Hincmaro exprobravit Epiſt. 41. atrociſſimum ſcelus, imitationemque Dioſcori.

Licet ex his appareat Synodum Cariſiacam conventiculum fuiſſe Hincmaro auctore coactum, neque certum ſit damnaſſe Gotheſcalcum, ut demonſtrat Noriſius Tom. 4. pag. 686. reſpondeo tamen quatuor illius Synodi Capitula, ſive anathematiſmos immerito contra Gotheſcalcum urgeri. Enim vero hæc eadem capitula exploſa ſunt a Synodo Valentina celebrata anno 855. canone quarto his verbis: *Porro Capitula quatuor, quæ a Concilio Fratrum noſtrorum minus proſpecte ſuſcepta ſunt propter inutilitatem, vel etiam noxietatem, & errorem contrarium veritati, a pio auditu fidelium penitus explodimus, & ut talia & ſimilia caveantur per omnia auctoritate Spiritus Sancti interdicimus*. Aequum eſt autem, ut potius Concilii Valentini, quàm Cariſiaci auctori-

ctoritas teneatur. In hoc enim convenerunt omnes Epiſcopi trium provinciarum Lugdunenſis, Viennenſis, & Arelatenſis, at in Cariſiaco ſola factio Hincmari interfuit. Deinde Valentinæ Synodi Canones anno 859. a Concilio Lingonenſi firmati ſunt, iterumque a pleno XII. Provinciarum Tullenſi habito eodem anno præſente Carolo Principe. Fuerat ergo injuſta Sententia Synodi Cariſiacæ adverſus miſerum Gotheſcalcum.

Me non fugit doctiſſimum Alexandrum laudata diſſert. v. §. XI. contendere decreta Valentinæ Synodi non pugnare cum Capitulis Cariſiacis. Poſſem inſiſtere, quod aliter judicarunt Valentini Patres, qui in his Capitulis expreſſe fatentur contineri errorem contrarium veritati. Poſſem & appellare ad Hincmarum, qui in II. Opere de Prædeſtinatione miratur eadem Capitula, quorum fuerat ipſe architectus, a tantis ac talibus viris, & Epiſcoporum primoribus fuiſſe damnata. Verum docebor, ut decet, ab Alexandro gravi ac perinſigni Scriptore. Valentinæ Synodi Patres, inquit ille, errore facti putarunt Cariſiacorum Auctores Capitulorum aſſeruiſſe Chriſtum eadem ratione, eodemque ſenſu eſſe mortuum pro iis, qui pereunt, ac pro illis, qui per Chriſti gratiam perſeverant ac ſalvantur. Id veriſſimum eſſe fateor, non enim Synodus Valentina probavit Chriſtum non eſſe mortuum pro omnibus, ut ſibimet perſuadent Janſeniſtæ. Dabo etiam Natali Alexandro, Canones Valentinos fuiſſe conſcriptos ab Ebbone Gratianopolitano Epiſcopo, qui occultas gerebat cum Hincmaro ſimultates; Ebbonem etiam pannum aliquod quarto Canoni aſſuiſſe, quo expoliatur in Synodo Lingonenſi & Tullenſi: tametſi genuinum eſſe præfatum Canonem, conſtet ex citata præfatione ipſius Hincmari, imo etiam probatum a Nicolao Papa Epiſt. 24. affirmet S. Prudentius: nec non idem teſtentur Annales Bertiniani ad annum 859. & Sirmondus ipſe in Hiſt. Prædeſtinat. cap. 12. neque conjecturæ Natalis Alexandri de aſſuto panno ab Ebbone quicquam probent, cum laudatus Canon fuerit paullulum immutatus opera S. Rhemigii, ut conſuleret dignitati Hincmari, & Caroli Regis, quorum auctoritate conſcripta fuerant Capitula Cariſiaca. Verum, ut dixi, omnia Alexandro concedantur.

Sed viciſſim jure poſtulo, ut mihi Adverſarii Gotheſcalchi ſimilia concedant, maxime quod in mea ſententia ſalvabitur a nota hæreſeos infelix ille Monachus, & demonſtrabitur evidentius prædamnata hæreſis Janſeniana: cujus fautores, ſi opponamus dogmata Gotheſcalchi, habebunt fortaſſis rimulas mille. Quid ergo? Erravit, inquis, Synodus Valentina errore facti, & Canone illo quarto proſcripſit hæreſim Semipelagianam, aut, ſi mavis hoc dicere, confirmavit Auguſtinianam doctrinam de morte Chriſti ſufficienter pro omnibus, efficaciter tantum pro Electis, etiamſi hanc negaſſe Patres Cariſiacos nulla ratione probetur, ut opinati ſunt per errorem facti Patres Synodi Valen-

tinæ. Ergo a pari errare potuit Synodus Cariſiaca errore facti, & quatuor Capitulis damnare hæreſim Prædeſtinatianam de morte Chriſti pro ſolis prædeſtinatis, etiamſi hanc hæreſim propugnari a Gotheſcalco crederet Hincmarus deceptus errore facti. Hujus argumenti fulcrum eſt, quod dogma de Chriſti morte aſſertum a Gotheſcalco, quemadmodum & alia capita ſenſum Catholicum patiuntur. Nam Chriſtum efficaciter pro ſolis prædeſtinatis mortuum eſſe, ſicuti & dari prædeſtinationem impiorum ad ſempiternum ſupplicium, non ſolum Gotheſcalcus affirmavit, ſed Auguſtinus, Proſper, Fulgentius, & Theologi complures, qui tamen Prædeſtinatiani non ſunt. Addis: Forte Ebbo Canoni Valentino aſſuit laciniam ob ſimultates cum Hincmaro. Et iſtud licet falſum gratis iterum concedatur: ſed mihi fas ſit reponere; Ergo & Hincmarus ad fallendum Ebbone proclivior potuit ornare fimbriis Capitula Cariſiaca propter iratum, averſumque animum ab homine dura crudelique fortuna jactato.

Videamus modo quare tam humaniter ſentiamus de Gotheſcalco. Prima ratio eſt, quod digniores fide videantur Rhemigius, Prudentius, Lupus Ferrarienſis, Lugdunenſis Eccleſia, & Synodus Valentina, quàm Hincmarus; ut liquet ex dictis. Deinde quia revera dogmata Gotheſcalchi Catholicum habent ſenſum, & toto cælo diſtant ab errore Calvini, & Janſenii. Præterea quoniam ex ipſomet Hincmaro colligitur Gotheſcalcum Catholico, non hæretico ſenſu ea dogmata propugnaſſe. Primo enim accuſatur dixiſſe quoſdam eſſe prædeſtinatos ad mortem æternam; quod de malo pœnæ accipiendum, liquet ex ejus Confeſſione, & ex ipſo Hincmaro: in illa quippe ait, Deum prædeſtinaſſe reprobos ad interitum: *Propter præſcita certiſſime ipſorum propria merita*: & apud Hincmarum de Prædeſt. cap. 21. *Præſcivit eos peſſimum habituros ortum, pejorem obitum: prædeſtinavit autem eos ad luendum perenne tormentum, & ſempiternum interitum*. Accuſatur ſecundo loco dixiſſe non eſſe in Deo voluntatem ſalvandi omnes: quæ aſſertio de voluntate efficaci vera eſt, & traditur ab Auguſtino cap. 96. Enchiridii, & eadem ferme ſunt verba Gotheſcalchi apud Hincmarum in Epiſt. ad Rom. Pontificem Nicolaum. Accuſatur tertio dixiſſe Chriſtum non eſſe mortuum pro totius mundi Redemptione: quæ horrenda quidem, & recte anathemate proſcripta aſſertio eſt: ſed Gotheſcalcus ait Chriſtum non eſſe mortuum pro reprobis, ut ſcribit de Præd. cap. 29. idem Hincmarus, *perpetualiter*, ideſt, abſoluta & efficaci voluntate donandi illis perſeverantiam, & coronam. Rurſus benigne de Gotheſcalco ſentimus, propterea quod hæc tria capita accuſationis ſunt omnino eadem cum objectis Gallorum, ut conſtat ex libro Proſperi adverſus Collatorem, & ex Reſponſione ad Objectiones Vincentianas. Quare Gotheſcalco idem contigit quod aſſertoribus Auguſtinianæ doctrinæ, fuitque de iiſdem commentitiis erroribus accuſatus. Ulterius Hincmarus

Digitized by Google

marus ubique accuſat Gotheſcalcum quod eamdem prorſus teneat pravitatem doctrinæ cum Monachis Adrumetinis, aliiſque veteribus Prædeſtinatianis. At hæreſim Prædeſtinatianam non fuiſſe apud Adrumetinos, neque anathematizatam a Proſpero, demonſtratum eſt ſupra; neque oppoſitum docent Tournely, Pagius, & Alexander. Fatemur itaque Gotheſcalcum audiiſſe tanquam Prædeſtinatianum, erroreſque ei tributos jure fuiſſe proſcriptos: ſed ab eo defenſatos pravo ſenſu, & ſervata undequaque æquitate actum cum eo ab Hincmaro affirmare non poſſumus. Concedimus denique Gotheſcalco claros fuiſſe adverſarios, inter quos Joannes Erigena, qui a Floro Diacono egregie confutatus eſt: ſed non defuerunt ei Defenſores inculpatæ vitæ, ac famæ celebrioris, quos paullo ſupra commemoravi.

Demum in hoc Gotheſcalcum reprehenſione digniſſimum cenſeo, quod verum dogma imprudenter defendit, atque, ut ait Chriſtianus Lupus, non ex chariſmate. Prædeſtinationem enim ad mortem in aures vulgi non ſine offenſione & ſcandalo prædicavit, ita ut multi in deſperationem perducti dicerent: *Quid mihi neceſſe eſt pro ſalute mea, & vita æterna laborare? quia ſi bonum fecero, & prædeſtinatus ad vitam non ſum, nihil mihi prodeſt*: inquit Rabanus in literis ad Eberardum. Meminiſſe debuerat Gotheſcalcus etiam Maſſilienſibus ſanctiſſimis doctiſſimiſque viris apparuiſſe Auguſtinianam doctrinam primo aſpectu perdifficilem & aſperrimam, ac talem multo magis videri hominibus rudioribus, quibus altiſſimæ quæſtiones non ſunt, niſi caute, proponendæ. Imo prædeſtinationem ad mortem, quæ non poteſt niſi verbis admodum crudis explicari, nunquam apud imperitam plebem prædicandam eſſe arbitramur: prædeſtinationem vero ad vitam diverſo plane modo, quàm ſoleant quidam ex Cathedra tranſeuntes ad pulpita, qui ut habeantur doctiores prædicandi officium legitime non obſervant. Talis fuit Gotheſcalcus: qui prædeſtinationem ad mortem inter vulgi catervas, prohibentibus etiam Epiſcopis, pertinaciſſime dogmatizavit, cum tamen nihil intereſſet rei Chriſtianæ, quomodo ſcribit Præf. 2. in Sæculum IV. Benedictinum Eruditiſſimus Mabillonius, incumbere in vocabulum Prædeſtinationis ad interitum, ſi modo aliis verbis Catholica Sententia teneretur. Neque Auguſtinianam doctrinam ſatis ſuperque munitam neceſſum fuit Gotheſcalco a Prædeſtinatianæ hæreſis ſuſpicione purgare, cum damnatis Semipelagianis tranquilla pace, regnoque ſuo potiretur. In hac ergo parte Gotheſcalchi ingenium laudare non poſſumus, eumque propriæ famæ peſſime conſuluiſſe putamus, ita ut neque in ipſo maculam hæreticæ pravitatis inveniamus, neque optimi Theologi temperamentum.

* * * *
* * *

Digitized by Google

CAPUT XV.

An opportunum ſit Populis prædicare Auguſtinianam de Prædeſtinatione Sententiam.

HISTORIA Gotheſcalchi demonſtrat poſſe etiam veræ doctrinæ in aures vulgi effuſione magnam cieri tempeſtatem: cumque nonnulli, qui forte has noſtras diſquiſitiones perlegunt, ſuggeſtum debeant conſcendere, ut vitent contentionum pericula, conſulantque honori Ordinis ſui, & Chriſtianæ plebis utilitati, hanc etiam quæſtionem inſtituo, num, & quo pacto poſſint de prædeſtinatione Sanctorum haberi conciones; quam monitionibus præceptiſque, non argumentationum textura juxta Auguſtini ſenſa reſolvam.

MONITUM I.

Quamquam veriſſimum eſt dari prædeſtinationem Electorum ad vitam, & impiorum ad mortem, illa autem fiat ex Dei beneplacito, hæc ex præſcientia meritorum, atque omnis prædeſtinatus ſalutem conſecuturus ſit, omnis reprobus ſempiternum ſupplicium; imprudenter ſe gereret Orator, qui tantummodo exponeret divinorum decretorum immutabilitatem: E. G. ſi demonſtrandum proponeret, non poſſe prædeſtinatum excidere a vita æterna, aut reprobum eſſe immutabiliter damnandum; atque in his duntaxat aſſertionibus tota verſaretur oratio. Probatur 1. Scripturarum Sanctarum auctoritate, quæ nobis æternam vitam tanquam mercedem & coronam juſtitiæ proponunt, & nos ad obſervantiam præceptorum propoſita retributione exhortantur, eamque apprehendendam eſſe declarant a perſeverantibus uſque in finem. Contra ignem æternum legis tranſgreſſoribus minitantur: quibus ſpei, timoriſque incitamentis removentur vitia, virtuteſque foventur; unde hæc monita exitioſiſſimum eſt prætermittere. Accedit malitia hominis & ad torporem proclivitas, quæ duo percellunt improbos ut nil quærant præterquam patrocinia peccandi: quos etiam tentat ſupplantator in deſperationem inducere. Atque hoc primum præceptum traditur ab Auguſtino in lib. de Dono Perſev. cap. XXII. his verbis: *Quæ tamen prædeſtinatio non ita populis prædicanda eſt, ut apud imperitam vel tardioris intelligentiæ multitudinem redargui quodammodo ipſa ſua prædicatione videatur; ſicut redargui videtur & præſcientia Dei, quam certe negare non poſſumus, ſi dicatur hominibus, ſive curratis, ſive dormiatis, quod vos præſcivit qui falli non poteſt, hoc eritis. Doloſi autem vel imperiti medici eſt etiam utile medicamentum ſic alligare ut aut non proſit, aut obſit.*

Mo-

Monitum II.

Præſertim, ne offendat conſcientiam infirmam, abſtinere debet Concionator a prædicanda prædeſtinatione ad interitum & ad mortem. Quod probatur præclariſſimis Scripturarum exemplis, quibus ubique declarantur ſumma Dei miſericordia, longanimitas, patientia, humanitas, voluntas ſalvandi omnes, alia plurima, quibus ad veniam petendam facile obdurati trahuntur. Cavendum eſt enim, ne ipſa veritas fiat occaſio ſcandali mulierculis ad deſperandum pronis, ac ſimus imitatores Gotheſcalchi, cujus rationem, ingeniumque reprehendimus. Ergo a vocabulis, quæ imperitos turbare poſſunt, abſtinendum eſt penitus. Atque hoc etiam præceptum docet nos S. Pater eodem lib. cap. 16. dicens: *Facile eſt enim, imo & utile, ut taceatur aliquid verum propter incapaces, maxime ſi timendum inde ſit, ne pejores faciamus eos qui non intelligunt, dum volumus eos, qui intelligunt, facere doctiores*.

Monitum III.

Haud recte ſe gereret, qui prædicante Catholico viro prædeſtinationem ex meritis, adverſus ſacram concionem obloqueretur. Primo enim, ut diximus lib. IV. capite 6. & 11. Mediſtarum doctrina nulla perſtringi debet cenſura. Deinde Concionatores illi non Theologicas quæſtiones in roſtris pertractant, neque divinorum decretorum altitudinem tunc inquirunt; ſed moribus formandis incumbunt: & quidquid proferunt, ſi intelligantur de prædeſtinatione in ordine *executionis*, veriſſima ſunt. Quare cum in habendis Concionibus hunc ſibi ſcopum proponant erudiendi plebem, viamque demonſtrandi, qua perducamur ad gloriam, debemus illorum doctrinam probare; neque apud multitudinem redarguere, quæ nullatenus pertinent ad exercitamenta Scholarum.

Monitum IV.

Etſi hæc vera ſunt: debemus tamen gratuitam prædeſtinationem ad gloriam prædicare; quod licitum eſt, ſi prudenter fiat, ſimulque bonorum operum onera, quorum beatitudo merces eſt, & corona, Apoſtolica hortatione ingerantur, neque diſſenſiones Scholaſticæ è ſuggeſtu proſiliant. Hoc monet Auguſtinus citato libro cap. XX. dicens: *Quid eſt, quod invicta concluſi violentia veritatis recte ſe iſti dicere exiſtimant, Etſi verum eſt quod dicitur de prædeſtinatione, non eſt tamen populis prædicandum? Prædicandum eſt prorſus, ut qui habet aures audiendi, audiat*. Id vero S. Pater etiam ratione confirmat; ſi enim recte

recte prædicatur pudicitia, pietas, aut quæcunque alia virtus, ut Deus recte colatur, & diligatur proximus: ergo & recte prædicatur prædeſtinatio gratuita, ut nemo mortalium glorietur in ſeipſo, ſed tantum in Domino.

Monitum V.

Rationem, quam Auguſtinianus in prædicanda prædeſtinatione ſervare debet, eſt excitare in unoquoque ſpem, & ad ſedulam legis obſervantiam vehementer hortari. Quæ profecto conſecuturus eſt, ſi E. G. afferat prædeſtinationis noſtræ cauſſam eſſe Dei miſericordiam & infinita merita Redemptoris, qui regeneravit nos in ſpem vivam: petendam eſſe aſſiduis precibus perſeverantiam a Domino, cum omne donum perfectum deſcendat a Patre luminum: operandum eſſe cuique ſalutem ſuam, cum timore ac tremore, ſervandumque diligenter præcepta legis; quia licet prædeſtinatio beneplacitum ſit Dei, ejus tamen conſecutio meritis liberi arbitrii alligatur: fugiendum denique peccatum tanquam a facie colubri, propterea quod quiſquis damnatur ad gehennam, propter ſola peccata damnatur. Porro Auguſtinianam doctrinam tali cautione proponere videtur valde proficuum: quippe ex conſideratione divinæ miſericordiæ quæ gratiam & gloriam gratis præparat, nemo eſt quantumvis ſceleſtiſſimus, qui ſperare non debeat, cum plus donare poſſit Dei miſericordia, quàm hominum demereri malitia. Ex conſideratione autem infirmitatis humanæ, & incertitudinis finis, quem nemini Deus revelat, ut ſimus ſemper parati, & neſcientes diem, neque horam vigilemus tanquam ad adventum furis, ſalutaris timor incutitur, ſanctaque bonorum operum ſolicitudo. Audiatur eodem lib. cap. XXII. Sanctus Pater hæc præmonens. *Non exiſtimo*, inquit, *debere ſufficere, niſi hoc, vel hujuſmodi aliquid addat, ut dicat, vos itaque obediendi perſeverantiam a Patre luminum ſperare debetis, & quotidianis orationibus poſcere, atque hoc faciendo confidere non vos eſſe a prædeſtinatione alienos, quia etiam hoc ut faciatis, ipſe largitur. Abſit autem a vobis ideo deſperare de vobis, quoniam ſpem veſtram in ipſo habere jubemini, non in vobis. Maledictus enim omnis, qui ſpem habet in homine, & bonum eſt confidere in Domino, quam confidere in homine, quia Beati omnes qui confidunt in eum. Hanc ſpem tenentes ſervite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Ita Auguſtinus; ac ſubinde: *Hæc atque hujuſmodi cum dicuntur ſive paucis, ſive multitudini Eccleſiæ, cur metuimus Sanctorum prædeſtinationem prædicare?*

Monitum VI.

Quoniam in contrariis opinionibus exercitati credunt ex doctrina Auguſtini removeri virtutes, & ad ſtudia operum bonorum torporem indu-

induci, quod falſum omnino eſt, atque ut ſatis conſtat perantiquum Semipelagianorum convicium: quo iis quoque oratio poſſit eſſe jucunda, neque præjudicatis eorum opinationibus collineet: in hunc finem dirigendus ſermo eſt, ut ad pietatis officia audientium corda inflammentur, maxime quod legitimum Concionatoris ſit munus non aures tantum ſono & numeris permulcere, ſed opportune, importune arguere, obſecrare, plantare, evellere in omni patientia & doctrina. Hunc vero finem ex Auguſtiniana Theologia ſatis percommode aſſequetur orator. Humilitas enim E. G., quæ virtutum fundamentum eſt ceterarum, ſive cognitio, qua homo ſibi ipſi vileſcit, facile excitatur, ſi quis animadvertat neminem diſcerni ab altero ex ſemetipſo, ſed divinorum liberalitate donorum; quod præſertim ſuadetur Auguſtiniana ſententia. Ad ſpem trahit meditatio divinæ omnipotentiæ & miſericordiæ, quoniam his magis confidimus, qui præ ceteris nobis opitulari & poſſunt & volunt. Et ſunt quidem noſtræ ſententiæ cardines, quod complacuit divinæ miſericordiæ regnum puſillo gregi parare; & quod potens eſt ſuſcitare filios Abraham ex lapidibus, & producere mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo. Timor quoque oritur ex conſideratione humanæ infirmitatis & indignitatis: Auguſtiniana autem doctrina humanam docet infirmitatem, ubi demonſtrat arbitrium non valere ad bonum, niſi ab omnipotenti bono adjuvetur, neque Deum diligere, ut oportet, ſi non ſancta voluptate & caritate trahatur. Atque adeo nobis merita noſtra mala proponit, ut nullus Auguſtini diſcipulus divinarum gratiarum poſtulet amplitudinem, niſi ab inexhauſto fonte miſericordiæ ac pietatis. Neque faciunt nos Auguſtini dogmata deſides, languidoſque ad agendum; quin validius excitant ad orandum, cum oriatur orationis neceſſitas ex humili cognitione propriæ infirmitatis, & ex contemplatione divinæ miſericordiæ. Caritatis quoque ſingulare motivum eſt, recogitare perpetuam Dei dilectionem, qua elegit nos ante conſtitutionem mundi, ut eſſemus ſancti, & immaculati, non ex operibus juſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam magnam. Excitamur præterea ad grati animi recordationem, & amorem erga Dominum Jeſum Chriſtum, cujus paſſionis merito donatur nobis perſeverantia, & a maſſa perditionis ſpecialiſſimo beneficio ſubtrahimur. Denique indicitur nobis ex Auguſtinianis principiis ne in peccatum aliquod prolabamur, aut negligenter exequamur opera pœnitentiæ, cum incerti ſimus an poſt peccatum & voluntariam obdurationem redonetur nobis præter auxilium ſufficiens ea gratia victrix, quæ ſuperat motus perduellis concupiſcentiæ: quam tamen gratiam debemus, ut dictum eſt, & petere orando, & ſperare ab infinita Dei miſericordia, quæ clamantes ad ſe nunquam deſerit.

His ergo monitis prædeſtinationem Sanctorum poterit quiſque in Auguſtiniana Sententia populis prædicare: imo virtutes promovere, extir-

extirpare vitia, vitare ſcandala, & incontaminatam Auguſtini doctrinam provide tueri adverſus veteres Maſſilienſium objurgationes, quas aliquando repetere nonnullos minime pudet.

Oppositio unica.

Adverſus prædicta objectio una remanet, eaque ex actis adverſus Leonardum Utinenſem inclyti Ordinis Prædicatorum. Is ergo anno 1549. dum per Quadrageſimam Utini conciones haberet, prædicavit Prædeſtinationis nullam aliam rationem dari, quam beneplacitum divinæ voluntatis, & nihil in æternitate præceſſiſſe ipſam Dei voluntatem prædeſtinantem. Protulit inter cetera propoſitiones duas, quarum prima erat, *Prædeſtinatus nullo modo damnari poteſt*: altera, *Prædeſtinatio in voluntate & arbitrio noſtro poſita non eſt*. Cum hæc male a populis exciperentur, Vicarius Generalis Utinenſis data ad Joannem Grimanum Patriarcham Epiſtola Leonardum tanquam hæreticum accuſavit. Grimanus vero, qui Concionatoris defenſionem ſuſcepit, & ipſe tanquam hæreſis ſuſpectus ad Sanctæ Inquiſitionis Tribunal delatus eſt. Non eſt ergo licitum prædicare populo prædeſtinationem gratuitam, & revera hæc ad torporem, deſperationem, vel ſaltem ſcandalum Chriſtianam plebem inducit.

Reſp. 1. Nego conſequentiam: nam, ut liquet ex duabus propoſitionibus, quas Leonardus demonſtrandas aſſumpſit, non videtur ab eo ſervatum primum & ſecundum monitum ſupra ex Auguſtino depromptum. Ceterum etſi Vicarius Generalis, & nonnulli Utinenſium ſteterint adverſus Concionatorem, ejus tamen dogma a Patriarcha, necnon a doctioribus probatum eſt. Et ſane illud prudenter expoſitum non ad deſperationem impellit, ut diximus, ſed ſpem excitat vividiorem. *An vero timendum eſt* (inquit Aug. de Dono Perſev. cap. 22.) *ne tunc de ſe homo deſperet, quando ſpes ejus ponenda demonſtratur in Deo; non autem deſperet, ſi eam in ſe ipſo ſuperbus & infeliciſſimus poneret?* Deinde licet aliqui ſint ad vitia nimium proni, atque in torporem & negligentiam inclinent; non eſt tamen reticenda prædeſtinationis prædicatio ad utilitatem humilium, qui glorientur tamen in Domino, & ad reprehenſionem ſuperborum qui confidunt in homine. Si enim quidam ſint, qui nunquam orent, propterea quod Deus ſcit quid nobis ſit neceſſarium, aut ex prædicatione Orationis fallaci conſecutione inferant non innoteſcere Deo hominum deſideria; *Num propter tales* (ait eodem lib. cap. 17. S. Pater) *hujus ſententiæ veritas deferenda, aut ex Evangelio delenda putabitur?* Sed plura ibidem, & ſequentibus Capitibus acerrimus Prædeſtinationis & Gratiæ Vindex ac Propugnator.

Reſp. 2. Leonardum Utinenſem immerito fuiſſe accuſatum, & pro eo

eo pugnaſſe Joannem Grimanum in Epiſtola ad Vicarium Generalem Utinenſem, in qua gratuitæ prædeſtinationis ſententia proculdubio exponitur ac defenditur. Hanc vero Epiſtolam, quantum ad dogma ſpectat, probarunt Tridentini Concilii Patres. Quod probatur I. Ex Epiſtola Cardinalis Lotharingii ad Pium IV. Pontificem Maximum, in qua refert Patriarcham Aquilejenſem unanimi conſenſu fuiſſe purgatum: unde Pontifex non ſolum Grimanum in gratiam recepit, ſed etiam purpura Cardinalitia exornare decreverat: qua tamen Grimanum denuo accuſatum de amicitia cum quibuſdam hæreticis privarunt poſtea malevoli. II. Ex Epiſtola ad S. Carolum Borromæum data Tridenti die 14. Auguſti anno 1563. & a quatuor Cardinalibus ſubſcripta: in qua hæc leguntur; *Judicarunt omnes abſolvendum a calumnia ipſi ita impoſita, aſſerentes illum nedum proprium, verum etiam ſuæ nationis Theologorum, quibuſcum totum negotium diligentiſſime contulerat, ſenſum eſſe*. III. Ex votis Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, & Theologorum, qui rem diſcuſſerunt: quæ vota poteſt quiſque legere in Hiſtoria Pallavicini, & apud Antoninum Reginaldum in libro de Mente Concilii Tridentini circa Gratiam efficacem Parte I. cap. v. Tandem ex judicio ac ſententia pronuntiata die 14. Septembris eodem anno, & in publicas tabulas relata, quæ talis eſt: *Domini noſtri Jeſu Chriſti nomine invocato, ſolum Deum præ oculis habentes, & de aliorum in Theologia Peritorum conſilio & aſſenſu, judicamus, atteſtamur & pronunciamus literas Joannis Grimani Patriarchæ Aquilejenſis, cum Apologia junctas, non eſſe hæreticas, ſeu de hæreſi ſuſpectas, neque ſic declaratas eſſe ſcandaloſas: non tamen divulgandas propter nonnulla difficilia minus exacte in eis tractata & explicata*.

Dices: Civitas Utinenſis, & Forojulii Provincia Patriarcham Grimanum ad Synodum provocarunt; atque, ut conſtat ex poſtremis verbis ſententiæ latæ, Grimani Epiſtolæ prohibitæ ſunt ne publicarentur. Ergo ſententia de Prædeſtinatione, quam aſſerebat Grimanus, ſuſpecta eſt, non populis prædicanda.

Reſp. Priorem partem antecedentis falſam eſſe, licet enim Vicarius Utinenſis, aliique imperiti concionem F. Leonardi accuſaſſent, & poſtea multi Criminatores etiam Patriarcham Grimanum; tamen Utinenſis Civitas Præſuli ſuo omni humanitatis officio conjuncta operam maximam contulit, ut ipſius innocentia fieret manifeſta, & doctrina haberetur immunis. Nam cum Grimano unum fuiſſe ſenſum Theologorum ſuæ nationis affirmarunt Cardinales quatuor Legati Synodi Tridentinæ citata Epiſtola ad Borromæum. Imo & univerſa Venetorum Reſpublica Grimano publicis Epiſtolis ſedatis tempeſtatibus gratulata eſt. Ad alteram partem antecedentis dico non eſſe a PP. Tridentinis ſtatutum ne prædicaretur Prædeſtinatio gratuita, ſed ne publicarentur Epiſtolæ Grimani, non propter dogma, ſed propter nonnulla, quæ ille minus

minus in Theologicis diſputationibus exercitatus non ſatis exacte explicaverat: quæ ex eadem Epiſtola ad Carolum Borromæum, & ex laudatæ Sententiæ verbis certa ſunt, & majoribus quaſi theatris propoſita.

At Grimanus, inquis, etiam poſt ſententiam Tridentinam ad Sanctæ Inquiſitionis tribunal delatus eſt. Ita ſane: ſed irrito perverſorum Accuſatorum conſilio. Magis quippe, magiſque Præſulis innocentia refulſit: & ſumma cum laude fuit abſolutus, ita ut ipſi honoris cauſſa hymni publice canerentur; quorum unam duntaxat ſtrophen recitabo:

Quam longos ſævoſque fero, Pater, impete triſtis
Inſultus odii ardenti virtute tuliſti!
Non ſecus ac amplam media inter nubila fervens
Efficit urenti ſemitam ſibi lumine Phœbus.

Demum etiamſi Grimanus non propter perverſa tempora graſſantis hæreſis Lutheranæ, ſed etiam ob dogmatum perverſitatem feciſſet purpuræ palliique jacturam: Aſſertoribus ac Prædicatoribus Auguſtinianæ doctrinæ ſufficit, in his, quæ ad hanc ſpectant, Patriarchæ Aquilejenſis Epiſtolas nullam reportaſſe cenſuram, ſed approbationem Patrum Tridentini Concilii, qui Grimanum abſolvendum eſſe judicarunt, quoniam de prædeſtinatione differens ab Auguſtino, Proſpero, Bernardo, & Thoma Aquinate nequaquam receſſerat: ut liquet ex Epiſtola ad Borromæum non ſemel citata.

CAPUT XVI.

De numero, & ſignis Prædeſtinatorum.

Electorum numerum incertum Viatoribus eſſe nemo ignorat; & Eccleſia in Dominicis Quadrageſimæ ita precatur: *Deus, cui ſoli cognitus eſt numerus Electorum in ſuperna felicitate locandus*; quæ verba habet etiam D. Thomas P. p. Q. XXIII. art. 7. Quidam tamen Prædeſtinatos Angelis, qui ceciderunt, numero comparandos eſſe opinantur: aut Angelis etiam, qui ſteterunt. At Angelorum quoque ſive malorum, ſive bonorum multitudinem dinumerare non poſſumus, quamquam id tentarunt otioſi quidam homines, magi præſertim & Cabbaliſtæ. Præterea Auguſtinus lib. XXII. de Civ. Dei cap. 1. de ſempiterna illa Jeruſalem ſcribit: *Nulla civium ſuorum, ideſt Angelorum lapſorum numeroſitate fraudabitur, ſed uberiore etiam copia fortaſſe regnabit*. Quamvis autem Prædeſtinatorum numerus nobis incertus eſt, propter infinitam Dei prædeſtinantis miſericordiam quiſque ſperare tenetur, ſe in eodem numero comprehendi, & ſedulam navare operam ne ob patrata crimina æterno addicatur ſupplicio: atque, ut Bernar-

Bernardus monet Serm. 1. in Joan., ſolicitus eſſe in timore ac tremore, & humiliari ſub potenti manu Dei, quia quales futuri ſumus, id nos ſcire eſt omnino impoſſibile.

Propositio. Magnus eſt Electorum numerus, at valde exiguus, ſi comparetur cum numero damnandorum.

Magnum quidem eſſe Prædeſtinatorum numerum probatur ex cap. VII. Apocalyp. v. 9. *Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis: ſtantes ante thronum, & in conſpectu Agni, amicti ſtolis albis, & palmæ in manibus eorum*. Sed in comparatione reproborum Electos eſſe perpaucos ſuadetur primo ex ſacris literis. Matthæi enim VII. 14. legitur; *Anguſta eſt porta, & arcta eſt via, quæ ducit ad vitam: & pauci ſunt qui inveniunt eam*: Et Lucæ XIII. 24., cuidam Chriſtum interroganti, *Domine, ſi pauci ſunt qui ſalvantur?* Ipſe reſpondit: *Contendite intrare per anguſtam portam: quia multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterunt*. Item Mat. XXII. 14. *Multi ſunt vocati; pauci vero electi*. Comparantur etiam prædeſtinati ab Iſaia Cap. XVII. & XXIV. ſpicis, quæ poſt meſſem in agro remanent, & granis uvarum, racemiſque reſidentibus in palmite poſt vindemiam. Deinde appellantur in Evangelio *puſillus Grex*, non ſolum ob humilitatem, ſed etiam *ob majorem numerum reproborum*, inquit Beda lib. IV. cap. 54. in XII. Lucæ.

Secundo probatur ex PP. S. P. Auguſtinus in Pſ. 48. *Quot ſunt illi*, ait, *qui videntur obſervare præcepta Dei? Vix invenitur unus, vel duo, aut pauciſſimi. Ipſos ſolos liberaturus eſt Dominus, & ceteros damnaturus*. Atque magnus Gregorius Hom. XIV. in Evangelia: *Ad fidem*, inquit, *multi veniunt, ſed ad cæleſtia regna pauci perveniunt*. Joannes autem Chryſoſtomus ita Antiochenos graviſſima Oratione XIV. compellat: *Quos putatis eſſe in Civitate noſtra, qui ſalvi fiant? Non poſſunt in tot millibus centum inveniri qui ſalventur: quin & de his dubito*. Quod ex depravatis in quolibet hominum genere moribus diſertiſſimus Orator demonſtrat.

Accedit evidentiſſima ratio. Triplex enim diſtinguitur hominum ſtatus, naturæ videlicet, legis, & Gratiæ, ſive ab Adam ad Moſen, a Moſe ad Chriſtum, a Chriſto ad hæc tempora & deinceps ad mundi finem. In ſtatu legis naturæ multa malitia hominum erat in terra; cuncta cogitatio intenta erat ad malum, & omnis caro corruperat viam ſuam ſuper terram; ita ut pœnituerit Deum quod hominem feciſſet, & tactus dolore cordis intrinſecus conſumpſerit omnem ſubſtantiam quæ erat ſuper terram ab homine uſque ad pecus, tam reptile, quàm volucres cæli, exceptis animantibus, quæ cum Noe ingreſſa erant in Arcam. Narrat magnam Dei vindictam ſacrum Geneſeos caput ſextum ac ſeptimum. Poſt diluvium iterum graſſata eſt iniquitas, & una cum

gentibus idolorum cultus, præceps appetentia, indomita, atque effrenata libido. Legem ſcriptam Judæi ſoli habuerunt, neque omnes illam ſervarunt, ſed pauci admodum; ita ut David de Iſraelitis ſuæ ætatis hæc pronuntiaverit: *Omnes declinaverunt, ſimul inutiles facti ſunt: non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum*. Quid vero de ſtatu legis gratiæ? Major in ea pars eſt aut Ethnicorum, aut hæreticorum. Vix enim Catholici partem tenent Europæ diſperſi in ceteris mundi plagis tanquam fructiferum arbuſtum in ſylva. Neque omnes Catholici ſalvi fiunt. Horum aliqui Mundani dicuntur, aliqui Clerici, aliqui Fratres aut Monachi. Quantum ſpectat ad illos, quos Mundanos appellant, *Præter pauciſſimos, qui mala fugiunt, quid eſt aliud pene omnis cætus Chriſtianorum quàm ſentina vitiorum?* inquit in libro III. de Provid. Salvianus. De Clericis ob reverentiam Eccleſiaſtici ordinis nihil dicturi ſumus. Mittimus ob eamdem cauſſam Monachos, quos ita alloquitur in Epiſt. ad Guilelmum S. Bernardus: *Quis in principio cum Ordo cœpit Monaſticus ad tantam credidiſſet inertiam Monachos devenire? Ob quantum diſtamus ab iis, qui in diebus Antonii extiterunt Monachi! Sic Macarius vixit? Sic Baſilius docuit? Sic Antonius inſtituit?* Addamus Bernardi verbis: *Sic Auguſtinus præcepit?* Ex his itaque conſtat in omni ſtatu, & in omni hominum genere eſſe Prædeſtinatorum revera puſillum gregem. Debemus autem ex hoc numero Electorum exiguo apprehendere quid poſſit liberum arbitrium, quidque homini deberetur, niſi ei Reparatoris miſericordia ſubveniret; ideoque ſpe ſimul erecti, ac timore concuſſi abjicere ægritudinem animi, atque arrogantiam.

SIGNA autem prædeſtinatorum hæc ſunt. Primum ſenſuum illecebris mundique voluptatibus nuncium mittere, non quidem ſolo corpore, ſed animo ac ſpiritu, neque ex prava deliberatione, ſed ex libertate & conſilio. Pollicitus eſt enim Deus fidelis in omnibus verbis ſuis centuplum & vitam æternam, *Si quis reliquerit domum, vel fratres, &c.* Matt. cap. XIX. 29.

Secundum ſignum eſt tolerare tranquillo animo perſecutiones & injurias *propter juſtitiam*, ut colligitur ex eodem Evang. cap. V. 10.

Tertium ſignum eſt humilitas non ficta, ſed vera, & quæ in omnibus, & erga omnes ſe prodat: legitur enim in Pſalmo C. 7. *Non habitabit in medio Domus meæ qui facit ſuperbiam*: Et Matth. XVIII. 3. *Niſi converſi fueritis, & efficiamini ſicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum. Quicunque ergo humiliaverit ſe, &c.*

Quartum ſignum eſt ardens in Deum & proximum caritas: de qua in Epiſt. ad Rom. cap. VIII. 14. *Quicunque ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filii Dei*. Huic caritati adeſt individua divinorum præceptorum obſervantia, de qua Chriſtus Dominus Joan. XIV. 15. *Si diligitis me, mandata mea ſervate*.

Signum

Digitized by Google

Signum quintum eſt libenter Dei verbum audire, Majorum exhortationibus acquieſcere, & ſpirituali lectione magnopere delectari. Unde Joan.x. 27. legitur: *Oves meæ vocem meam audiunt.*

Sextum ſignum eſt ſpecialiſſimus Deiparæ cultus. Nam de beatiſſima Virgine exponi poteſt verſus 35. Capitis Proverbiorum octavi: *Qui me invenerit, inveniet vitam, & hauriet ſalutem a Domino.*

Septimum ſignum eſt non confidere in homine, ſed in Deo, dicente Davide Pſ. xxxix. 5. *Beatus vir, cujus eſt nomen Domini ſpes ejus.*

Octavum ſignum eſt ſolicitudo in vitandis peccandi periculis, anxietas præteritorum peccatorum, ſtudium placandi Deum fervens & expeditum, Sacramentorum frequentia, verborum caſtigatio, candor morum, puritas mentis, frequens examinatio conſcientiæ, propoſitum perſeverandi uſque in finem, ſumma in reddendis votis fidelitas, & futuri judicii ſine deſperatione formido. Ad hæc omnia alia facile reducuntur.

CAPUT XVII.

An reprobatio poſitiva antecedat præſcientiam peccatorum.

De Prædestinatis hactenus. De reprobis differendum eſt modo; qui in ſacris literis vocantur *maledicti, vaſa iræ, & contumeliæ, repulſi, deſpecti, hœdi a ſiniſtris ſtatuendi*, aliiſque conſimilibus caracteribus. Eſt autem reprobatio duplex, alia *poſitiva*, *negativa* altera. Poſitiva eſt actus divinæ voluntatis, quo reprobis infligenda pœna decernitur. Negativa vero eſt privatio prædeſtinationis, ſive non electio aliquorum ad gloriam electis aliis. Dari autem reprobationem negari non poteſt, dicente Domino in Evangelio Matth. cap. xxv. *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis ejus.* Unde Valentinum Concilium Canone III. *Fidenter*, inquit, *fatemur prædeſtinationem Electorum ad vitam, & prædeſtinationem impiorum ad mortem.*

Calvinus de reprobatione poſitiva aſſeruit nullam aliam cauſſam habere præter divinam voluntatem, ideſt, fieri independenter a prævisione cujuſcunque peccati tam actualis, quam originalis. Docuit enim impius hæreſiarcha aliquos tam Angelos, quam homines conditos fuiſſe a Deo ad æternam damnationem, Deumque ipſum, ut latum a ſe decretum exequatur, imponere reprobis neceſſitatem peccandi, eoſque poſitive & efficaciter ad peccatum impellere. Hæc affirmat Calvinus in Expoſit. Epiſt. ad Rom. lib. III. Inſtit. cap. 21. & alibi: Zuinglius lib. ſeu Serm. de Providentia, Joannes Piſcator in notis ad Collat.

Collat. Vorſtii, Theodorus Beza in libro de Prædeſt. aliique Calviniani: quamquam nonnullis illius ſectæ hæc ſententia viſa eſt deteſtabilis, ita ut multi Magiſtri ſui dogma repudiaverint. Glaſſius Saxo-Gothanus, *Faceſſat*, inquit lib. 3. Grammat. Tract. 3. Can. 30., *illud dogma ad Orcum, ex quo in proſcenium Eccleſiæ productum eſt*. Merito itaque Calvinianam blaſphemiam etiam ab hæreticis reprobatam damnavit Sacroſancta Tridentina Synodus Seſſ. 6. Canone 6. & 17. Quare ſit

Propositio. Calvinianum de reprobatione dogma horrendum eſt, deteſtabile, & omni execratione digniſſimum.

Etenim repugnat 1. Sacrarum Scripturarum oraculis: cujuſmodi ſunt Sap. xi. 25. *Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum, quæ feciſti*. Oſeæ xiii. 9. *Perditio tua ex te Iſrael, tantummodo in me auxilium tuum*. Jacob. 1. 13. *Nemo cum tentatur dicat quoniam a Deo tentatur, Deus enim intentator malorum eſt: ipſe autem neminem tentat*. Et alia quamplurima. Accedunt definitiones Conciliorum. Arauſicani celebrati an. 529. Canon xxv. eſt: *Aliquos ad malum divina poteſtate eſſe prædeſtinatos non ſolum non credimus, ſed etiam, ſi ſunt, qui tantum malum crederent, cum omni deteſtatione illis anathema dicimus*. Et Synodus Valentina habita, ut diximus cap. xiv. in Cauſſa Gotheſcalchi anno 855. Canone 3. poſt verba paullo ſupra recitata ait: *In electione tamen ſalvandorum miſericordiam præcedere meritum bonum: in damnatione vero periturorum meritum malum præcedere juſtum Dei judicium*. Citatus denique Canon 17. Tridentini Concilii talis eſt: *Si quis dixerit reliquos omnes qui vocantur, vocari quidem, ſed gratiam non accipere, utpote divina poteſtate prædeſtinatos ad malum; anathema ſit*.

Probatur 2. Traditione, quam etiam agnoverunt Centuriatores Magdeburgenſes Cent.2. cap.4. ubi de Patribus, qui proximo ab Apoſtolis ævo vixerunt, ita ſcribunt: *De Prædeſtinatione ita docuerunt, ut quantum ad utriuſque, hominis ſcilicet, & diaboli lapſum attinet, negarint eum fatali neceſſitate contigiſſe: nec prædeſtinationem in eo Dei, ſed præſcientiam ſolam admiſerunt*. Egregia Juſtini Martyris in Apologia ad Antoninum Pium, & in Dialogo cum Tryphone teſtimonia collegit Voſſius lib.vii. Hiſtoriæ Pelagianæ P.2. theſi 12. Item Anonymi Scriptoris Quæſtionum eidem Juſtino falſo tributarum, nec non Iſidori Peluſiotæ Epiſt.56. libri primi. Sed his prætermiſſis S. P. Auguſtinus fauces perſtringit Calvino lib. xiii. de Trinit. cap. 12. ubi ait: *Modus iſte, quo traditus eſt homo in diaboli poteſtatem, non ita debet intelligi tanquam Deus hoc fecerit, aut fieri juſſerit; ſed quod tantum permiſerit, juſte tamen*. Et lib. 3. contra Jul. cap. 18. *Bonus eſt Deus, juſtus eſt Deus: poteſt aliquos ſine bonis meritis liberare, quia bonus eſt: non poteſt quemquam ſine malis meritis damnare, quia juſtus eſt*. Atque huc ſpectant omnia, quibus lib. iv. cap. vii. ex Auguſtino

guſtino demonſtravi dari in Deo præſcientiam malorum abſque prædeſtinatione. Concordat S. Proſper, qui cap. 7. ad objecta Gallorum ait: *Reproborum lapſum Deo adſcribere immodicæ pravitatis eſt, quaſi ideo ruinæ impulſor atque auctor eſt, quia eos ruituros propria ipſorum voluntate præſcivit; & ob hoc a filiis perditionis nulla prædeſtinatione diſcrevit.*

Rurſus Calvinus refellitur rationibus ex magno Auguſtino depromptis: quarum ſit prima. Sententia Calvini, quæ docet homines poſitive a Deo reprobari abſque demeritorum præſcientia, æternam legem, & ordinis univerſi tranquillitatem pervertit: Eſt ergo execrabilis & blaſphema. Prob. ant. ex lib. 3. de lib. arbitrio cap. 9. ubi S. Pater ait: *Si peccatis detractis miſeria perſeverat, recte deformari dicitur ordo, atque adminiſtratio univerſi.* Et XIX. de Civit. Dei cap. 13. *Pax omnium rerum eſt tranquillitas ordinis: ordo eſt parium, diſpariumque rerum ſua cuique loca tribuens diſpoſitio. Proinde miſeri, in quantum miſeri ſunt, in pace non ſunt, & tranquillitate ordinis carent. Veruntamen, quia merito & juſte miſeri ſunt, in ſua ipſa miſeria præter ordinem eſſe non poſſunt.* Alterum argumentum eſt, quod ex Calviniano dogmate tollitur divina providentia, & juſtitia: ait enim ibidem S. Pater: *Providentia ſummi Dei, non fortuita temeritate regitur mundus: & ideo nunquam eſſet iſtorum æterna miſeria, niſi eſſet magna malitia.* Juſtitia vero exigit, ut pœna infligatur propter præcedentem culpam: unde inquit idem Auguſtinus lib. III. de lib. arbitrio cap. 18. *Omnis pœna ſi juſta eſt, peccati pœna eſt, & ſupplicium nominatur.* Tertium argumentum illud eſt, quod Pelagiani, qui negabant originale peccatum, affirmabantque parvulos non baptizatos excludi a regno cælorum, & abſque culpa temporalibus miſeriis vexari, ſic ab Auguſtino redarguuntur lib. II. Operis Imperf. contra Julianum, *Cum dicitis nullum peccatum parvulis imputandum, injuſtum facitis Deum, qui eis grave jugum impoſuit.* Et Serm. 14. de Verbis Apoſtoli: *Si parvulus eſt innocens, cur innocens imago Dei a regno cælorum excluditur? Salva juſtitiam, ſi potes.* At Calvinus contendit deſtinari reprobis ſupplicium ante præviſionem cujuſque peccati. Ergo Deum facit injuſtum, pluſquam Pelagiani, qui putabant quidem parvulos nulla culpa inquinatos excludi a gloria, non tamen afferere audebant, quomodo Calvinus dogmatizat, prædeſtinari ex ſola Dei conſtitutione ad interitum ſempiternum.

Reſpondere ſolent Calviniſtæ Deum præparare utique reprobis æternum ſupplicium independenter a meritis, ſed non illud infligere, niſi poſt peccatum: quemadmodum præparat quidem gloriam ante præviſionem meritorum, ſed illam in executione non confert, niſi poſt merita.

Verum dum hæc Calviniſtæ dicunt, nihil plane dicunt. Nam ſi pœna-

pœnarum inflictio foret injuſta, quando pœnis afficerentur innocentes, ut Calviniani fatentur: erit ergo etiam injuſtum decretum, ſive Dei conſtitutio, quæ pœnam infligendam eſſe decernit, nulla præcedente malorum operum præſcientia. Deinde talis conſtitutio abſoluta, & antevertens quæcunque demerita vel juſta eſt, vel injuſta: ſi injuſta, nequit in Deo excogitari. Si autem juſta, poterit actu & executione perfici, etiamſi reprobatus innocens perſeveret. Neque enim valet comparatio prædeſtinationis ad gloriam: quæ cum ſit opus miſericordiæ, non merita ſupponit, ſed efficit. Quippe Deus cum ſit bonus, poteſt ſine bonis meritis liberare; ſed cum ſit juſtus, non poteſt damnare quemquam ſine meritis malis: & miſericordia exibetur indignis, juſtitia autem dignis rependitur. Denique licet Calviniſtis concedatur non infligi reprobis pœnam, niſi poſt perpetrata ab illis ſcelera; faciunt adhuc Deum injuſtum; cum in eorum ſyſtemate Deus vi decreti reprobativi impellat, trahatque inevitabili neceſſitate homines ad peccatum. At peccata nequeunt hominibus imputari, niſi ſint libera, & voluntaria. Nam *peccatum uſque adeo voluntarium malum eſt, ut nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium: & hoc quidem tam manifeſtum eſt, ut nulla indoctorum turba diſſentiat, &c.*; inquit Auguſt. lib. de Vera Relig. cap. 14.

Præterea reponunt Calviniſtæ, in eadem abſurda, quæ ipſis objectantur, impingere etiam Theologos Catholicos, quorum plerique docent Deum propter ſummum dominium, ac ſupremam erga homines poteſtatem aliquos a regno excludere abſque præſcientia, & abſque peccatorum intuitu. Sed & hæc inanis evaſio. Plures enim Catholici (quibus tamen minime ſubſcribimus) antecedenter ad peccatorum præſcientiam haberi putant ſolam reprobationem *negativam*, non *poſitivam*. Aliud eſt enim non eligi ad gloriam, quæ in horum Catholicorum ſenſu indebitum beneficium eſt: aliud deſtinari ad pœnam debitam culpæ. Primum ergo quidam Catholici docent, non ſecundum. Illi vero, qui tenent poſſe Deum etiam innocentes in ignem inferni detrudere, qui perpauci ſunt, & antiquiorum numero, & auctoritate refutantur, non de potentia ordinaria loquuntur, ſed in altera rerum ſerie, atque de extraordinaria potentia, ad quam præſens rerum conſtitutio non ſpectat. At Calviniani contendunt dari prædeſtinationem ad mortem independenter a culpa ſtante hac providentia: quod perverſum eſt, & hæreticum dogma, Deique Ordinationi ac juſtitiæ plane contrarium.

Ad ea, quæ objiciuntur a Calviniſtis.

Poſſunt huc revocari loca illa divinarum Scripturarum, quibus videtur affirmari definitio ac prædeſtinatio ad malum, ut, quod legitur cap.2.

Digitized by Google

cap. 2. Act. Chriſtum traditum in mortem *definito conſilio*: & Gen. 45. Joſeph venumdatum non fratrum conſilio, *ſed Dei voluntate*; Quæ, ut diximus lib. IV. cap. VII. ita accipienda ſunt, ut Deus prædefinierit Chriſti redemptionem, & exaltationem Joſeph, & prævidens eodem inſtanti Judæorum, filiorumque Jacob invidentiam, ſtatuerit juſto judicio hanc non refrænare, ut liberis perverſorum hominum machinamentis Dei prædefinitio impleretur: & ſumma Dei miſericordia ſimul commendaretur, juſtumque judicium; illa quidem in prædeſtinatione ad bonum, iſtud in permiſſione malorum. His ergo prætermiſſis,

Opp. 1. In priori Epiſtola Petri cap. II. 8. hæc habentur: *His, qui offendunt verbo, nec credunt, in quod & poſiti ſunt*. In quo loco habet Vulgata noſtra, non, *in quod poſiti ſunt*, quæ referuntur ad priora verba, *nec credunt*: ſed *in quo poſiti ſunt*, ideſt, *in quo verbo*: atque ita lectione noſtra eludItur Calvinianum præſidium; ſenſus enim eſt: *Offendunt verbo, in quo poſiti ſunt*, non obediunt Evangelio Chriſti, ad cujus fidem prædeſtinati ſunt. At Theodorus Beza ſatis aperte demonſtrat legendum eſſe: *In quod & poſiti ſunt*: quibus ſignificatur aliquos efficienter prædeſtinari ad non credendum. Et quidem τιθέναι *ponere* frequentiſſime ſumitur pro *ordinare* ac *deſtinare*, ut demonſtrat plurimis exemplis etiam Grotius Tom. III. Op. Theolog. p. 1100. Porro lectionem Bezæ eſſe noſtra meliorem probatur ex Græco, in quo legitur, εἰς ὃ καὶ ἐτέθησαν, *in quo & poſiti ſunt*: ubi habetur pronomen neutrum, nec referri poteſt ad maſculinum λόγον, *Verbum*. Deſtituimur enim exemplis, in quibus neutrum ponitur pro maſculino, quando non agitur de perſona, vel ſaltem de aliquo complexo; ut eruditi viri facile demonſtrabunt.

Reſpondeo vulgatam lectionem tenendam eſſe, ceteriſque præponendam: in quam collineat Arabica, & Syriaca, quæ diſerte hanc ſententiam habent: *quod non acquieſcant ſermoni, in quem poſiti ſunt*: בְּדְלָא מְתְטַפִּיסִין לְמֶלְתָא דַּלְהָרָא סִימִין:, quare aut corrigendus eſt Græcus, aut neutrum reſpondet *Verbo*, quatenus etiam Chriſti perſonam ſignificat, ut in primo verſu Epiſtolæ primæ Joannis, *Quod erat in principio, &c.* Deinde perperam Beza exponit *poni* pro deſtinari a Deo. Nam licet τιθέναι hunc ſenſum habere poſſit, tamen non legimus hoc loco *in quod poſiti ſunt a Deo*: ſed tantum, *in quod poſiti ſunt*. Ut ergo Bezæ concederetur reprobos poſitos eſſe in incredulitate, non in Sermone ac verbo: non ſequeretur poſitos eſſe in incredulitate per Dei prædeſtinationem, ſed propriæ voluntatis malitia, & diaboli directione.

Opp. 2. Deus reproborum corda obcæcat, obduratque: nam Exodi VII. 3. *Ego*, inquit, *indurabo cor ejus*. Et Joan. XII. 39. *Propterea non poterant credere, quia dixit Iſaias: Excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum, ut non videant oculis, & non intelligant corde, &c.* At ſi Deus aliquem excæcat, induratque, eſt cauſſa ad

peccatum impellens, pro ſuo lubitu damnans, & prædeſtinans ad interitum. Ergo, &c.

Reſp. diſt. maj. Deus reproborum corda obdurat, *ſubtrahendo gratiam*, concedo: *impertiendo malitiam*, nego. Non eo ſenſu dicitur Deus excæcare corda impiorum, quod eis pervicaciam, malam cupiditatem, & peccandi libidinem infundat, & efficienter ad malum humanam voluntatem inflectat: non enim vult mortem peccatoris, neque ipſe operatur iniquitatem, ut ſacræ literæ, nec non ſummi, boni, juſtique Dei ratio aperte demonſtrant. Sed occulto judicio ſapientiæ ſuæ denegat auxilium efficax, ſine quo impii libero voluntatis arbitrio in ſcelera prolabuntur. Propterea Auguſt. Epiſt. 194. alias 105. ad Sixtum docet Deum improbos obdurare *ſubtrahendo gratiam*, *non impertiendo malitiam*. Et tract. 53. in Joannem: *Excæcat*, inquit, & obdurat *Deus deſerendo*, *& non adjuvando*, *quod occulto judicio facere poteſt*, *iniquo non poteſt*. In libro etiam xx. contra Fauſtum cap. 9. docet in opere malo *aliud venire de aſtutia ſuadentis*, *aliud de nequitia volentis*, *aliud de juſtitia punientis*, *cum diabolus ſuggerit*, *homo conſentit*, *Deus deſerit*.

Dices: At S. P. Auguſt. lib. de Grat. & lib. arb. cap. 20. & 21. docet exemplo Pharaonis, aliorumque reproborum, nec non exquiſitis Scripturarum teſtimoniis, *operari Deum in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocunque voluerit*, *ſive ad bona pro ſua miſericordia*, *ſive ad mala pro meritis eorum*; *quoniam malitiam non ipſe fecit*, *ſed aut originaliter tracta eſt ab Adam*, *aut crevit per propriam voluntatem*. Igitur præſuppoſita in humana voluntate malitia, inclinat Deus, trahitque efficienter reprobum ad damnationem & culpam.

Reſp. diſt. conſequens: Inclinat Deus trahitque ad culpam *directe* & per ſe, nego: *occaſionaliter*, & permiſſive, concedo. Docet nempe Auguſtinus, ut ex ſupra dictis arbitror manifeſtum, impios aliquando deſeri a Deo; quatenus ſinit eos aut perverſorum hominum conſuetudine corrumpi, aut perturbationum & calamitatum magnitudine concuti, aut in bonorum temporalium affluentia ſuperbire, aut aliis rerum circumſtantiis abuti, in quibus etiam licita atque honeſta inordinate ab improbis appetuntur. Hunc nodum erudite ſolvit S. Thomas in Epiſtolam ad Romanos cap. IX. 17. his verbis. *Inſtinctu quodam interiori moventur homines a Deo ad bonum*, *& ad malum*: *unde Auguſtinus dicit lib. de gratia & lib. arbitrio cap. 20. quod Deus operatur in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocunque voluerit*, *ſive ad bona pro ſua miſericordia*, *ſive ad mala pro meritis eorum*. *Nam ad bonum inclinat hominum voluntates directe*, *& per ſe*, *tanquam auctor bonorum*: *ad malum autem dicitur inclinare*, *vel ſuſcitare homines occaſionaliter*: *in quantum ſcilicet Deus homini*

Digitized by Google

mini proponit vel interius, vel exterius, quod quantum eſt ex ſe, eſt inductivum ad bonum: ſed homo propter ſuam malitiam perverſe utitur ad malum. Quam doctrinam illuſtrat S. Thomas exemplo ſatis conſono iis, quæ diximus de generali Dei præmotione; quam juxta Angelicum doctorem affirmavimus eſſe prædeterminantem tantum in ordine ad principia quædam generalia, in quibus particulares & individuæ operationes continentur, tanquam concluſiones in ſuis principiis. Exemplum, illud eſt: *Deus inſtigat hominem ad bonum, puta regem ad defendendum jura regni ſui, vel ad puniendum rebelles: ſed hoc inſtinctu bono malus homo abutitur ſecundum malitiam cordis ſui. Et hoc modo circa Pharaonem accidit: qui cum a Deo excitaretur ad regni ſui tutelam, abuſus eſt hac excitatione in crudelitatem.* Hæc S. Thomas.

Quod ſi inſiſtas: Repugnat Deum ſumme bonum inclinare voluntates reproborum hominum ad malum, etiam *occaſionaliter*; diſtinguenda erit hæc propoſitio: Repugnat Deum ſumme bonum inclinare ad malum occaſionaliter, ideſt hominem conſtituere in tali occaſione, quæ natura ſua trahat ad peccatum, concedo: ideſt hominem ponere in ea duntaxat occaſione, quæ poſſet illum excitare ad bonum, niſi propriæ perverſitatis malitia abriperetur in malum, nego.

Argumentum Calvini ex Epiſtola ad Rom. cap. IX. v. 11. in proximo capite expedietur.

CAPUT XVIII.

Quid ſtatuendum ſit de reprobatione negativa.

THOMISTARUM complures, quibus etiam ſubſcribunt Sylvius, Eſtius, & Collegium Salmanticenſe, tenent negativam reprobationem, quam definivimus ſupra non electionem multorum ad regnum ceteris electis, nullum ex parte reprobi habere motivum; ſed Deum abſolutum donorum ſuorum Dominum, quemadmodum abſque ullo meritorum intuitu electos prædeſtinavit ad gloriam, ita etiam nulla operum habita ratione plurimos reprobaſſe. Docent quippe hi Theologi Deum principio voluiſſe rationalem creaturam, ideſt Angelos, homineſque creare; deinde quoſdam pro ſuo beneplacito ad gloriam prædeſtinaſſe relictis aliis: tum electis ſingularia gratiarum dona paraſſe: ac poſtremo prævidiſſe peccata eorum, qui prædeſtinati non ſunt, eoſque ad ſupplicium ex tali præſcientia damnaſſe. Quæ opinio longe abeſt ab impietate Calvini; non enim graviſſimi illi Theologi ex divina reprobatione peccata hominum fieri putant, neque reprobos conditos fuiſſe ad damnationem, ut viſum hæreſiarchæ illi, qui ſumma cum errore malitia aſſeruit trahi reprobos ad interitum ſempiternum fatali quadam neceſſi-

Digitized by Google

neceſſitate. Neque tamen prædictam Thomiſtarum ſententiam probant omnes illius Scholæ Magiſtri: ſed plures fatentur ſolum originale peccatum eſſe cauſſam cur homines a regno cælorum fuerint excluſi; ut docent Gonet, Lemos, Bancel, & noviſſime Eminentiſſimus Gotti. Hi tamen cum in ſtatu quoque innocentiæ efficacem gratiam, & gratuitam prædeſtinationem propugnent, tenentur ſaltem reprobationem negativam angelorum ſtatuere ante præſcientiam cujuſque peccati, quemadmodum ante prævifionem meritorum defendunt Angelorum bonorum electionem. Nam in eo inſtanti, quo ante quæcunque merita Angelorum aliqui prædeſtinati fuerunt, reliqui profecto reprobati ſunt negative, ideſt non electi. Datur ergo aliqua reprobatio negativa ante præviſa demerita, ſcilicet reprobatio angelorum, ut fatetur Cardin. Gotti de Reprob. q. iv. dub. 2. in fine. At ſi hæc vera ſunt, quomodo valida erunt argumenta, quæ ab his Theologis afferuntur de reprobatione hominum propter originale peccatum, eo quod in Epiſt. ad Romanos cap. 9. exprimatur nomine odii & ab Auguſtino appelletur opus juſtitiæ, & pœna peccati? Hæc manifeſto conſtare nequeunt, niſi viri illi docti reponant, negativam reprobationem in hominibus quidem eſſe opus juſtitiæ, ſed in angelis denegationem beneficii indebiti. Verum ſi hæc dicantur, corruunt argumenta, quibus Auguſtinus demonſtrat adverſus Pelagianos exiſtentiam originalis peccati, propterea quod imago Dei creata cum elevatione ad finem ſupernaturalem, non poſſit abſque culpa a regno cælorum excludi. Etenim reſpondere poterunt Pelagiani, etiam Angelum cum elevatione ad finem ſupernaturalem fuiſſe conditum, & tamen ſine ullo demerito excluſum a gloria, & conſequenter excluſionem iſtam non eſſe pœnam, neque ex ea demonſtrari parvulos, qui non abluti baptiſmo decedunt, & cæleſti regno conſenſu Pelagianorum privantur, originali obnoxios eſſe peccato.

Ergo Auguſtiniana ſententia eſt, quod Deus principio ita diſpoſuit naturam hominum & angelorum, ut in eis prius oſtenderet quid poſſet liberum arbitrium, deinde quid gratiæ ſuæ beneficium. Contulit autem utriſque gratiam, ſine qua perſeverare non poterant, atque ut actu perſeverarent in arbitrii poteſtate reliquit. Voluit proinde in eo priori inſtanti ſalutem & gloriam tam angelorum, quàm hominum, non abſoluta prædeſtinatione, ſed conditionate tantum, ideſt, ſi per liberum arbitrium in accepta juſtitia ſtetiſſent. Prævidit tum ex Angelis quoſdam perſeveraturos, quoſdam caſuros, & illos ad gloriam aſſumens in præmium perſeverantiæ majori adjutorio cumulavit, & certitudine beatitudinis; hos vero juſte in perditione ſua dereliquit. Quare Angelorum pars electa eſt propter meritum, pars propter demeritum reprobata. Vidit pariter Adæ peccatum ex eoque conflatam univerſi humani generis maſſam infectam ejuſdem Adæ nequitia, quam potuiſſet

Digitized by Google

potuiſſet iccirco perdere univerſam. At ſtatuit eam reparare, decrevitque ut pro omnibus hominibus Unigenitus, quem genuit ante Luciferum, natus in tempore ex Maria Virgine mortem ſubiret. Noluit tamen beneficio mortis Chriſti omnes Adæ poſteros fieri eodem modo participes. Quibuſdam beneplacito voluntatis ſuæ conſtituit conferre talem gratiam, quæ concupiſcentiam etiam in baptizatis remanentem ad luctam præſertim in extrema vitæ periodo reprimat, ita ut finaliter perſeverent, & efficaciter perducantur ad gloriam. Atque hi ſunt *vaſa miſericordiæ*, ſive prædeſtinati. Reliquis Deus donorum ſuorum Dominus noluit tantam gratiam impertiri: ſed ut oſtenderet cum miſericordia juſtitiam, permittit ex illa perditionis maſſa nonnullos privari gratia baptiſmatis, nonnullos, etiam ex baptizatis, perduellis concupiſcentiæ motibus aſſentiri, & propria libertate perire. Quapropter quiſquis damnatur propter originale peccatum aliquo pacto damnatur; ſed alii proxime, alii remote: proxime illi, quibus tale peccatum non remittitur per baptiſmum: remote autem & *radicaliter* tantum alii, quibus peccatum originale remiſſum eſt, ſed juſto Dei judicio permittuntur cadere, jactari carnalibus concupiſcentiis, & per liberum voluntatis arbitrium perire.

Hæc eſt vera Auguſtiniana doctrina, quam tradit S. P. Epiſt. 105. ad Sixtum, in Ench. cap. 98., lib. III. contra Julianum cap. 3. Fulgentius lib. I. de Verit. Prædeſt. & grat. Proſper ad Septimam object. Gallorum, Africani Patres in Epiſt. Synodica cap. 6. Etiam S. Thomas ejuſque diſcipuli celebriores Zumel, Lemos, Bancel, Godoy, Gotti, qui, ut diximus, in his quæ ſpectant ad reprobationem hominum nobiſcum ſtant. Ex noſtris vero omnes ferme, Noriſius, Gregorius, Argentinas, Gibbon, Gavardi, Bellelli, Manſo, Piette, omnes, inquam. Tantum de Baptizatis diſſentire videntur Puteanus, Alviz, & Florez, ſed explicatæ a nobis ſententiæ neque iſtos arbitror refragari. Habemus ex Scotiſtis quoque Macedo & Fraſſen: ex recentioribus Juenin, Du Hamel, Habert, L'Herminier: ex ipſa Societate Jeſu Bellarminum, Suareſium, Edmundum Simonnet, Vaſqueſium & quotquot docent peccatum Adæ demeruiſſe poſteris gratiam *congruam*. Sed plura de his apud Noriſium in Vindiciis cap. IV. §. x. Nos, cum cetera capita Auguſtinianæ doctrinæ alibi vindicaverimus, hoc poſtremum de cauſſa negativæ reprobationis facile, Deo auſpice, ac præeunte Auguſtino expedimus.

Propositio: Reprobatio negativa ſuam ex parte reprobi cauſſam habet, nempe originale peccatum.

Tribus argumentorum generibus hæc propoſitio demonſtratur, I. Ex Sacris literis. II. Ex auctoritate Auguſtini. III. Ex ratione theologica. Ex Sacris literis profero unicum teſtimonium Pauli ad Rom. cap. IX, 11, 12, & 13. *Cum enim nondum nati fuiſſent, aut aliquid boni egiſſent,*

egiſſent, aut mali, ut ſecundum Electionem propoſitum Dei maneret; non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt ei: Quia major ſerviet minori, ſicut ſcriptum eſt: Jacob dilexi, Eſau autem odio habui. Et infra v. 21. *An non habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorem, aliud in contumeliam?* Hæc verba nequeunt intelligi de reprobatione poſitiva, ut liquet, hæc enim fit ex præſcientia actualium peccatorum, ut ſupra adverſus Calvinianos eſt demonſtratum. Igitur de reprobatione negativa ſunt proculdubio exponenda. Jam vero ita argumentor, Qui reprobati ſunt negative odio habentur a Deo, & appellantur vaſa iræ, vaſa contumeliæ: Non poſſent autem odio haberi, neque appellari vaſa contumeliæ, vaſa iræ, niſi propter originale peccatum: Ergo propter originale peccatum reprobati ſunt negative. Probatur minor 1. quia nihil poteſt odiſſe Deus eorum, quæ fecit, ut legitur Sap. XI. 25. Omnia enim, quæ ipſe fecit, ſunt valde bona. Quid ergo odiſſe poteſt in Eſau, quid in reprobo, niſi quod ipſe non fecit, ideſt originale peccatum? unde præclare S. P. lib. 1. ad Simplic. q. 2. *Non odit Deus Eſau hominem, ſed Eſau peccatorem.* Et in Epiſt. ad Sixtum: *Quid oderat in Eſau antequam feciſſet aliquid mali, niſi originale peccatum?* Præterea habet Deus poteſtatem ex eadem maſſa perditionis unum eligere, alium reprobare, propterea quod maſſa illa peccato primi hominis eſt inquinata; quomodo figulus ex eodem luto unum vas in honorem, aliud fingit in contumeliam: at ſi hæc maſſa eo fine producta ut ſi perſtitiſſet in accepta originali juſtitia ad beatitudinem eveheretur, antequam ulla nequitia inficeretur foret Dei lubitu deſtinata ut ex ea fierent vaſa iræ, non videretur in Deo perfecta illa juſtitia, quæ poſtulat, ut nemo ſine malis meritis damnetur. Et ideo Auguſtinus in Epiſt. 157. ad Optatum: *Merito*, inquit, *videretur injuſtum, quod fiunt vaſa iræ ad perditionem, ſi non eſſet ipſa univerſa ex Adam maſſa damnata. Quod ergo fiunt inde naſcendo vaſa iræ, pertinet ad debitam pœnam.* Poſtremo qui reprobationem negativam a ſola Dei voluntate repetunt, ex hoc eodem Apoſtolico teſtimonio ſententiam ſuam ſtabilire conantur, dicentes poſſe Deum nulla habita ratione meritorum excludere creaturam rationalem a regno tanquam a beneficio non debito. Sed hoc falſum eſt, quoniam Deus neminem derelinquit, neminem rejicit, niſi ipſe antecedenter ab homine derelinquatur, atque, ut mox demonſtrabitur, ſola excluſio rationalis creaturæ a regno, etiamſi non prædeſtinetur ad gehennam, ignisque ſupplicium, pœna maxima eſt. Aſſignari ergo debet iſtiuſmodi pœnæ, ſive reprobationis, aut ſi mavis iſtud dicere, divinæ derelictionis motivum aliquod ex parte reprobi: ideoque bene ac ſapienter Auguſtinus citata ad Sixtum Epiſtola: *Quærimus cauſſam prædeſtinationis, & invenire non poſſumus: quærimus cauſſam derelictionis, & invenimus eam cauſſam eſſe peccatum originale.*

Ex

Digitized by Google

Ex Auguſtino autem præter ea, quæ dicta ſunt, hæc depromuntur. Ac primum: Auguſtiniana ſententia eſt, Adamum non habuiſſe quidem perſeverantiam, quam ſi habuiſſet proculdubio perſeveraſſet, ſed hoc dono primum hominem minime indiguiſſe, quia tales vires habebat ejus voluntas, quæ ſine ullo fuerat inſtituta peccato, & nihil illi ex ſe ipſa concupiſcentialiter reſiſtebat, ut digne tantæ bonitati, & bene vivendi facilitati perſeverandi committeretur arbitrium. Nunc vero, ut actu perſeveret, opus eſt auxilio validiori: quoniam, ſi in tanta infirmitate vitæ hujus, ſibi relinqueretur voluntas, ut in adjutorio Dei, ſine quo perſeverare non poſſet, maneret ſi vellet, inter tot, & tantas tentationes voluntas ipſa ſuccumberet. Quare peccato Adæ deperdita eſt potentia illa proxime expedita perſeverandi, quæ niſi data eſſet primo homini, non utique ſua culpa cecidiſſet. Data eſt propterea per adjutorium illud, ſine quo non poterat perſeverare ſi vellet, non tamen tali, quo in illo Deus operaretur ut vellet. Hæc ergo potentia proxime expedita potentiori gratia confertur modo prædeſtinatis, per auxilium ſcilicet actualis perſeverantiæ, ſive per adjutorium quo Deus operatur in nobis velle, & perficere. Atque hoc adjutorium, & hæc expedita ab omni impedimento potentia, quibus deeſt, pœna peccati eſt. Hæc docet Auguſtinus de Corrept. & Grat. cap. XI. & XII. iiſdem plane verbis. Ex quibus manifeſto theſis noſtra probatur: quippe illi negative reprobati ſunt, quibus Deus non præparavit donum actualis perſeverantiæ, neque conferre decrevit adjutorium, quo vividiori gratia reddatur in extremo agone potentia proxime expedita ut nulla adverſitate vincatur; cujus potentiæ privatio in nobis pœna eſt originalis peccati: Ergo propter originale peccatum, ſaltem remote, reprobatur quiſquis reprobatur. Atque hoc argumento, mirifice confirmatur ſententia, quæ repetit neceſſitatem gratiæ efficacis ex ſola corruptione naturæ: unde illud alto ſilentio prætereunt, qui ſe Auguſtinianos prædicant, & in utroque ſtatu gratiam efficacem propugnant. Sed recole quæ dicta ſunt lib. IV. cap. 8. & 9. Secundo Auguſtinus nullam prædeſtinationem gratuitam admittit niſi poſt Adæ peccatum; nam lib. de Dono Perſev. cap. XIV. Prædeſtinationem definit *præſcientiam ac præparationem beneficiorum, quibus certiſſime liberantur quicunque liberantur*. Et liberatio quidem miſeriam pœnamque ſupponit. In libro quoque XV. de Civit. Dei cap. 21. *Ex Adami*, inquit, *origine damnata, veluti maſſa una meritæ damnationi tradita, Deus fecit alia in contumeliam vaſa iræ, alia in honorem vaſa miſericordiæ*. Si ergo prædeſtinatio ſupponit peccatum; illud ſupponit & reprobatio negativa, quæ cum ſit non electio aliquorum electis aliis, fit cum prædeſtinatione eodem, ut inquiunt, ſigno & inſtanti. Rurſus negativa reprobatione fiunt homines vaſa contumeliæ, ut ex Apoſtolo demonſtravi: Sed per Auguſtinum ſi fierent homines vaſa contumeliæ
ſine

Digitized by Google

ſine originali peccato, eſſet Deus injuſtus & iniquus; ait enim S. Pater Epiſtola 506. nunc 86. *Hæc maſſa ſi eſſet ita media, ut quemadmodum nihil boni, ita nec mali aliquid mereretur, non fruſtra videretur iniquitas, ut ex ea fierent vaſa in contumeliam*. Ergo per Auguſtinum nemo reprobatus eſt negative niſi propter originale peccatum. Denique S. Pater, negantibus Pelagianis originale peccatum, fatentibus tamen pueros ſine baptiſmate raptos a regno cælorum excludi, propter apertiſſimam Evangelii ſententiam, *Niſi quis renatus fuerit, &c.* telo iſto hæreticos laceſſit, ac reprimit: Excluduntur pueruli a gloria; ergo pœnæ ſubjiciuntur. At Deus juſtus non infligit pœnam abſque culpa: culpam igitur habent aliquam infantes illi, qui ante uſum rationis non expiati Baptiſmatis unda rapiuntur. Quod argumentum, ut ſatis liquet, nullum eſſet, ſi creatura rationalis ad regnum cælorum ordinata poſſet inde excludi abſque culpa. Utitur S. Pater hoc argumento lib. III. contra Julianum cap. 3. ubi recitata Chriſti Sententia, *Niſi quis renatus fuerit, &c.* ait: *Verum vos excellentiſſimi amatores illius vitæ, quæ futura eſt æterna cum Chriſto, nullam pœnam putatis eſſe imaginis Dei in æternum exulare a regno Dei: cum ſi parvam pœnam eſſe diceretis, non eſſet hæc vox beati amatoris illius regni, ſed miſeri contemptoris*. Ac ſubinde: *Porro ſi quod huic ſufficit cauſſæ, parvam ſaltem pœnam fatemini eſſe, quæ magna eſt, ut imago Dei non ſinatur intrare in regnum Dei: obſecro aperite qualeſcunque oculos, & videte qua juſtitia pœna iſta infligenda ſit parvulo, quem clauſis oculis originali obnoxium negatis eſſe peccato*. Sane hæc verba nequeunt intelligi de alia pœna, quam de excluſione ſola a regno Dei; quia hanc ſolam a regno Dei excluſionem Pelagiani concedebant in pueris non baptizatis, adeo pervicaces & impii, ut nullam in his peccati pœnam agnoſcerent.

Ex dictis hæ theologicæ argumentationes petuntur. I. Reprobatio negativa eſt non electio aliquorum electis aliis: Non electio ſupponit maculam originalis peccati: Ergo hanc maculam ſupponit negativa reprobatio. II. Reprobatio negativa eſt pœna: igitur ſupponit culpam. III. Quamvis gloria non ſit debita rationali creaturæ, quemadmodum neque illi debetur gratia, ut contra Bajum Fide Catholica profitemur; ex quo tamen Deus condiderit rationalem creaturam cum originali juſtitia, & cum gratia ſanctificante, iniquus eſſet ſi perſeverantem in gratia & nulli demerito obnoxiam a regno cælorum excluderet: Ergo ideo illam a regno excludit, quoniam acceptam juſtitiam deperdidit, & originali labe contabuit. IV. Ut prædeſtinatis gratis confertur perſeverantia finalis, ita reprobis juſto Dei judicio negatur: Quod careant reprobi perſeverantia finali pœna eſt originalis peccati, cujus effectus eſt privatio potentiæ expeditæ perſeverandi, quam beneficio Conditoris acceperat primus homo: Igitur negativæ reprobationis motivum eſt

Digitized by Google

eſt macula originalis. IV. Dei conſtitutio, qua electis aliis plurimi re**probantur, in ordine ad electos eſt** actus miſericordiæ liberantis: Ergo **in ordine ad reprobos eſt** actus juſtitiæ punientis. Hæc omnia ex dictis **videntur ſatis maniſeſta.**

Contraria argumenta refutantur.

Opp. I. Apoſtolus in Epiſt. ad Romanos citato cap. 9. ait, Eſau odio habitum fuiſſe, *antequam aliquid boni egiſſet, vel mali*; ergo independenter a præſcientia cujuſque peccati reprobatus eſt Eſau. Ad hæc: ibidem Apoſtolus refundit reprobationis motivum unice in Dei poteſtatem exemplo figuli, qui ex eodem luto fingit quædam vaſa in honorem, quædam in contumeliam; ideoque ex Dei voluntate, & inſcrutabili judicio fit tam prædeſtinatio, quàm reprobatio. Ulterius S. P. Auguſtinus lib. de Dono Perſeverantiæ cap. VIII. non minus reprobationem, quàm prædeſtinationem refert ad inſcrutabilia judicia Dei, ſcribens: *Cur in eadem cauſſa me potius, quàm illum puniet, aut illum potius quam me liberabit? hoc non dico: ſi quæris, quare? quia in hac re ſicut juſta eſt ira ejus, ita inſcrutabilia judicia ejus.* Idem docet S. Thomas lib. I. ad Annibaldum q. unica art. 3. dicens: *Voluntas, ſecundum quam vult Deus aliquem non ſalvari, non requirit aliquam rationem ex parte voliti, cum ſalus gloriæ non ſit debita naturæ humanæ.* Denique hæc omnia confirmantur ratione; nam Deus eſt gloriæ Dominus abſolutus; poteſt ergo illam creaturæ rationali denegare, etiamſi nullum in ea præſupponatur peccatum.

Reſp. Apoſtolum per ea verba *antequam aliquid boni egiſſent, aut mali*, excludere merita perſonalia, non originale peccatum, ut ſupra ratione, & Auguſtini auctoritate ſatis ſuperque probavi. Refundit vero in Dei poteſtatem, & in judicia Dei inſcrutabilia reprobationem comparative acceptam, non abſolute: nempe, cum omnes homines ſpectent ad maſſam eamdem luti, ſive ad humanam naturam primi hominis macula infectam, & poſſet Deus juſto judicio univerſam damnare, ex ea quædam vaſa honoris, quædam iræ & contumeliæ fieri conſtituit, ſola quidem ſua poteſtate, quia in hac re ſicuti juſta eſt ira ejus propter peccatum, ita magna eſt ejus miſericordia propter demeritum. Eadem eſt ſententia Auguſtini, eadem eſt D. Thomæ: qui in Epiſtolam ad Romanos ſcribit: *Deus liberam habet poteſtatem ex eadem maſſa corrupta generis humani, ſicuti ex quodam luto .... quoſdam homines facere præparatos in gloriam, quoſdam in miſeria relictos, &c.* & Q. III. de Veritate art. 2. *In ipſa electione ratio eſt divina bonitas: ratio autem reprobationis peccatum originale, ut Auguſtinus dicit.* Quod ergo ſcripſerat ad Annibaldum accipiendum eſt de maſſa generis humani ſpectata cum originali noxa: qua præſuppoſita eſt quidem glo-

ria beneficium indebitum, cum tamen deberetur creaturæ rationali conditæ a Deo cum originali juſtitia & gratia ſanctificante, ſi in his per liberum arbitrium perſeveraſſet. Ex quibus ſolvitur quoque ratio poſtremo loco producta.

Hæc ex dictis facile comprobantur: ſed manifeſtius etiam explicabuntur. Reprobatio abſolute, & comparative poteſt conſiderari. Abſolute, ſi inſtituatur quæſtio; Cur E. G. reprobatus eſt Cain, cur Eſau, cur Judas? Comparative ſi quæras, cur non reprobatus Abel & reprobatus eſt Cain ex uno Adamo progeniti? Cur Eſau, & non Jacob? Cur Judas, non Petrus? Priori ergo quæſtioni abſolute propoſitæ, reſpondemus: Propter peccatum originale; *Ex uno quippe omnes in condemnationem non injuſtam judicati ſunt ire, ſed juſtam. Qui ergo liberatur gratiam diligat, qui non liberatur debitum agnoſcat*, ait lib. de Dono Perſev. cap. VIII. Auguſtinus: & pariter S. Thomas in Epiſt. ad Rom. *Cum omnes homines propter peccatum primi parentis damnationi naſcantur obnoxii, quos Deus per ſuam gratiam liberat, ſola miſericordia liberat: & ſic quibuſdam eſt miſericors quos liberat; quibuſdam autem juſtus, quos non liberat: neutris autem iniquus*. Alteri autem quæſtioni, Quare liberatus eſt Abel non Cain, quare Jacob non Eſau, quare Petrus non Judas, ſi omnes ex uno homine in condemnationem juſtam judicati ſunt ire? reſpondendum eſt cum Apoſtolo: *An non habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Cum Auguſtino eodem loco: *Cur iſte aſſumatur, ille derelinquatur, inſcrutabilia ſunt judicia Dei*. Cum beato Thoma in caput VI. Joannis: *Ratio quidem in generali poteſt aſſignari, ut ſcilicet in his qui non trahuntur appareat & refulgeat ordo divinæ juſtitiæ, in illis autem qui trahuntur immenſitas divinæ miſericordiæ. Quare autem in ſpeciali trahat hunc, & illum non trahat, non eſt ratio aliqua, niſi beneplacitum voluntatis divinæ*. Quamobrem præcedentia argumenta, & ſi quæ ſunt his conſimilia, hac diſtinctione ſolventur: Refunditur in ſolam poteſtatem, & inſcrutabile judicium Dei reprobatio in particulari & comparative accepta, concedo: conſiderata generaliter & abſolute, id nego.

Opp. 2. Saltem in reprobis baptizatis, quibus originale peccatum remiſſum eſt, nequit tale peccatum eſſe reprobationis motivum; quippe Concilium Tridentinum Seſſ. V. de Originali Peccato hoc decretum edidit: *In renatis nihil odit Deus, quia nihil eſt damnationis iis, qui vere conſepulti ſunt cum Chriſto per baptiſma in mortem*. Quod affirmat etiam S. P. Aug. lib. I. ad Bonifac. cap. X.

Perdifficile eſt hoc argumentum, quo plures permoti a ſententia Auguſtini receſſerunt, ejus verba a nobis perverſa intelligentia accipi autumantes, cum iidem profecto minime fuerint illa affecuti. Nequeunt enim percipere, quomodo originale peccatum remittatur, & nihil in renatis

renatis remaneat damnationis, & tamen illud cauſſa ſit reprobationis negativæ omnium damnatorum. Advertendum tamen iis erat, hanc eamdem eſſe ſecundam apud Proſperum objectionem Gallorum, qui Auguſtinianam doctrinam ſuggillabant, quaſi ex ea conſequatur, *quod ab his qui non ſunt prædeſtinati ad vitam non auferat baptiſmi gratia originale peccatum*: Cui tamen objectioni neque Proſper, neque quiſpiam alius Auguſtinianæ ſententiæ vindex reſpondit S. Auguſtinum de baptizatis minime eſſe locutum. Neque hæc ullatenus poterant reſpondere, utpote qui bene noverant odiſſe Deum juxta Auguſtinum in Eſau originale peccatum, cui proculdubio per circumciſionem remiſſum fuerat. Quomodo ergo ex hoc evadendum eſt labyrintho? Non quidem filo quorumdam, qui reſpondent peccatum originale remitti quatenus eſt peccatum perſonæ, non quatenus eſt peccatum naturæ. Non eſt adeo perſpicax ingeniolum noſtrum, ut hæc tam ſpecioſe dicta aſſequatur: quippe non flocci facienda videntur quæ Adverſarii reponunt, peccatum originale dici peccatum naturæ quia contrahitur naſcendo: perſonam vero ac naturam in hoc tantum differre, quod illa eſt natura ipſa per ſe incommunicabiliter exiſtens: irrationabiliter dici remanere infectam in individuo naturam dum perſona renaſcitur: ſeparari non poſſe nequitiam & damnationem unius ab altera: non eſſe denique verum quod nihil damnationis remanet in renatis, ſi remanet natura ipſa damnata; & alia iſtiuſmodi, in quibus, ſi virorum illorum premantur veſtigia, vereor ne adhuc in labyrintho verſemur.

Itaque recurrendum eſt ad ſtatuta ſupra Auguſtiniana principia. Diximus ex originali peccato non ſolum conſequi privationem gratiæ ſanctificantis, ſed etiam privationem potentiæ proxime expeditæ ad perſeverandum, quæ tollitur per auxilium *quo*, neceſſarium in præſentis agonis ſtatu, ubi caro concupiſcit adverſus ſpiritum, ſpiritus adverſus carnem; non quod ſine tali auxilio non detur potentia, & facultas liberi arbitrii, quæ ſtat, ut alibi demonſtrabimus, etiam ſub minima gratia; ſed quia non viget amplius hujus arbitrii ſanitas, quam primi peccati granditate perdidimus; & quam perficit medicinalis gratia Chriſti faciens ut faciamus præbendo vires efficaciſſimas voluntati. Non opus eſt eadem repetere iis, qui Auguſtini libros de Gratia, & Perſeverantiæ dono legerunt. Qui ergo non baptizantur a regno cælorum proxime excluduntur propter peccatum originale, quatenus ſequitur inde privatio juſtitiæ, & gratiæ ſanctificantis. At qui baptiſmatis gratiam perceperunt, reprobantur propter originale peccatum remote, quatenus non datur eis donum perſeverantiæ, & potentia proxime expedita per ſpeciale illud adjutorium, quo Deus in homine operatur ut velit. Hæc Auguſtinus: hæc Patres Africani in Sardinia exules: hæc Magnus Gregorius apud Norifium, quem vide citato loco Vindiciarum.

Nunc vero ad argumentum reſpondeo: Concilium Tridentinum definit in renatis nihil remanere damnationis, ideſt deleri penitus peccati maculam, tolli privationem ſanctitatis & juſtitiæ, infundi habitum gratiæ ſanctificantis, non vero, ut impii putant hæretici, originalem labem non imputari, tegique, aut radi duntaxat; concedo. Definit Tridentinum ita nihil remanere damnationis, ut in ſingulis, qui renaſcuntur, ſanetur vulnus concupiſcentiæ, caro amplius non concupiſcat adverſus ſpiritum, reddatur libertas illa vegetior, quam habuit Adam, aut ne ſuccumbat, conferatur unicuique adjutorium, *quo*, & donum actualis perſeverantiæ; nego. Sacroſancta enim Synodus eodem loco declarat, *Manere in baptizatis concupiſcentiam vel fomitem: quam concupiſcentiam aliquando Apoſtolus peccatum appellat, non quod vere & proprie peccatum ſit, ſed quia ex peccato eſt, & ad peccatum inclinat*. Et Seſſ. VI. Can. 22. definit *juſtificatum ſine ſpeciali auxilio Dei in accepta juſtitia perſeverare non poſſe*.

Dices: Deus remittens culpæ reatum remittit etiam pœnam peccati: Baptizatis remittitur culpæ reatus: Ergo baptizatis remittitur pœna peccati.

Reſp. diſt. majorem: Remittit etiam pœnam peccati, ideſt omne debitum proxime & immediate connexum cum ipſa culpa; concedo; connexum remote tantum & *radicaliter*; nego. Excluſio a gloria eſt proxime connexa cum reatu peccati, & remote connexa cum privatione potentiæ proxime expeditæ, ſive ſpecialis auxilii actualis perſeverantiæ, quæ privatio eſt pœna peccati. Qui ergo percipit baptiſmi gratiam, nequit proxime damnari propter originale peccatum, quoniam reatu hujus peccati caret, & nihil remanet in eo damnationis: damnantur tamen ob originale peccatum remote, quia, ut Africani Patres loquuntur in Epiſt. Synodica cap. 7. *Per nequitiam cordis* (impius) *in hominis terreni vetuſtate permanet, illius ibi judicio derelictus, qui gratis ſalvat, juſteque damnat*.

Inſurges: Adam in ſtatu innocentiæ caruit dono perſeverantiæ, & adjutorio *quo*: neque tamen illo privatus eſt propter originale peccatum. Falſum eſt ergo denegare Deum donum actualis perſeverantiæ in pœnam peccati Adæ.

Reſp. nego conſeq. Nam Adam nulla origine vitiata, nulla putredine nequitiæ compactus non opus habebat hoc adjutorio: eique fortiſſimo permiſit Deus facere quod vellet, ſuffulto gratia, ſine qua perſeverare non poſſet, non qua actu fieret perſeverans. Tali enim gratia felix ille homo nulla pugna laceſſitus minime egebat. Nunc vero ad elationem reprimendam tumoremque ſuperbiæ opus eſt amplioris gratiæ virtute, quam Deus aliquibus miſericorditer elargitur, aliquibus juſte denegat, ne ſibi ipſi humana fidat infirmitas, & gratiam agnoſcat in iis qui liberantur, in iis vero qui derelinquuntur debitum ac judi-

judicium. Legite Auguſtinum de Corrept. & Grat. cap. XII.

Opp.3. Non datur cauſſa prædeſtinationis: Ergo nec reprobationis.

Reſp. nego conſequentiam; ut enim docet S. Pater lib. III. contra Julianum cap. 18. *Bonus eſt Deus, juſtus eſt Deus. Poteſt aliquos ſine bonis meritis liberare, quia bonus eſt: non poteſt quemquam ſine meritis damnare, quia juſtus eſt.* Ideoque *quærimus cauſſam prædeſtinationis, & invenire non poſſumus: quærimus cauſſam derelictionis, & invenimus eam cauſſam eſſe peccatum originale*: ait idem Auguſtinus in Epiſt. ad Sixtum. At de his ſupra.

Opp. Ultimo: Nonnulli Theologi hanc ſententiam comparant refutato ſuperiori Capite dogmati Calviniano.

Reſp. Iniquum eſſe horum Theologorum judicium, & non ſolum fulgidiſſimum Eccleſiæ lumen Auguſtinum, verum etiam cujuſque ordinis Scriptores præclariſſimos hac objectione irreverenter, & maxima ſine pudore nequitia vexari. Inter Auguſtinianam, & Calvinianam ſententiam prima ratio diſcriminis intercedit; quod Calvinus reprobationis primariam cauſſam non peccatum conſtituit, ſed abſolutam Dei voluntatem: Auguſtinus contra neminem ſine malo ejus merito docet reprobari. Deinde Calvinus aſſeruit homines ad interitum violenter impelli: at Auguſtinus, voluntate ſua cadere qui cadit, & adjutorio gratiæ ſtare qui ſtat. Calvinus præterea, radi tantum, ſed non remitti in baptizatis peccatum originis, ideoque proximam in his damnationis cauſſam manere: Auguſtinus, percepta baptiſmi gratia originalem maculam prorſus abſtergi, & remanere concupiſcentiam ad agonem, cauſſam damnationis remotam. Ad hæc Calvinus in ipſa concupiſcentia peccati originalis ſtatuit naturam: Auguſtinus autem in macula reatus, quam penitus delet baptiſma. Calvinus denique nulli reprobo fidem veramque juſtitiam concedit: & Auguſtinus reproborum plurimos & credere & juſtificari fatetur, licet in accepta juſtitia non perſeverent finaliter. Perperam ergo nebulones offundunt tenebras ſplendidiſſimo nomini Auguſtini,

Quem Chriſti gratia cornu
Uberiore rigans, noſtro lumen dedit ævo.

Inquit Proſper cap. 2. Carm. contra Ingratos.

CAPUT XIX.

Abſolvitur liber ſextus nonnullis circa Reprobationem impiorum adnotationibus.

PAucis hoc poſtremum caput expediam quibuſdam propoſitis, quæ ex dictis facillime percipiuntur. Ac nonnulla de Reprobationis effectibus, quædam de reproborum numero, ac via perditionis breviſſime recenſebo.

De

De reprobationis effectibus hæc occurrunt. Primo, cum Deus neminem ad peccatum compellat, neque ſit efficiens cauſſa malorum culpæ, nullum peccatum divinæ reprobationis effectus eſt, ſed potius cauſſa. Definit enim Valentinum Concilium Can. 3. *In damnatione meritum malum præcedere juſtum judicium Dei*. Et quidem originalis culpæ præſcientia hominum reprobationem non ſequitur, ſed antevertit. Alia peccata non efficiuntur Dei prædeterminatione, ſed ex voluntatis malitia, neque decretum aliud ſupponunt, niſi permiſſivum. Sunt vero peccata reprobationis cauſſa diverſo modo; Originale reprobationis negativæ ſenſu quæſtione præcedenti explicato: & peccatum, quod cum morte conjungitur, qualecunque illud ſit, reprobationis poſitivæ, & interitus ſempiterni. Sed in Angelis, qui non ſunt ex vitiata maſſa producti, fuit reprobationis motivum actuale peccatum.

Erunt ergo reprobationis effectus permiſſio actualium peccatorum, & juſta denegatio ſupernaturalium auxiliorum, non quidem omnium, ſed eorum, quæ efficaciter ad gloriam perducunt, quorum non ſunt vaſa iræ, filiique perditionis participes. Deus enim prævidendo aliquorum peccata decernit impios æterna pœna punire, ſtatuitque eadem peccata non impedire ſpeciali gratiæ adjutorio, relinquens hominem in manu conſilii ſui, eumque obdurans & excæcans ſubtrahendo gratiam, non impertiendo malitiam: ad malum quippe ſufficit ſe ſola creata voluntas, imo & inclinatur perduelli concupiſcentia; quæ eſt pœna peccati, neque vincitur niſi contraria delectatione juſtitiæ. Quamobrem ſubtrahente Deo auxilium victricis gratiæ, ſequitur voluntarium peccatum, & obduratio impiorum: cujus permiſſio, non efficientia, erit Deo tribuenda. Non ſunt tamen effectus reprobationis, ſive originale peccatum, ſive actuale Angelorum; quoniam ea quidem permiſit: ſed neque homini, neque Angelis, priuſquam caderent, ſubtraxit Deus aliquod auxilium neceſſarium ad perſeverandum: gratia enim efficaci, quam utique non habuerunt, non egebat rationalis creatura in illo felicitatis ſtatu. Horum ergo peccatorum permiſſio non attinet ad voluntatem prædeſtinantem, aut reprobantem, ſed ad conditionatam antecedentem, qua voluit Deus oſtendere quid poſſet liberum arbitrium abſque prædeterminantis gratiæ adjutorio.

Quæ ergo diximus Cap. XII. de effectibus prædeſtinationis, ſunt de reprobatione ſervato utriuſque ordine confirmanda; ita ut reprobationis ſit effectus quidquid eſt a Deo reprobante, & ad æternam damnationem perducit ex Dei intentione. Unde neque natura reprobi, neque liberum arbitrium, neque cujuſpiam generis facultates inter effectus reprobationis ſunt numeranda, cum non hæc largiatur Deus creaturis, ut pereant: quemadmodum effectus reprobationis non ſunt ſive inclinatio ad malum, ſive culpa, ſive arbitrii perverſitas, quoniam hæc

hæc non ſunt a Deo efficienter. Igitur effectus reprobationis erunt permiſſio peccati quod nunquam dimittitur; juſta denegatio doni perſeverantiæ; excæcatio & induratio, quatenus idem ſunt ac debita hominis impii derelictio, & miſericordiæ ſubtractio, non prout ſunt humani cordis ſingularis inertia ac nequitia: ſupplicium denique ſempiternum, quo Deus juſte punit quod ipſe non fecit. Si autem quæras, quomodo permiſſio peccati, quod nunquam dimittitur, ſit effectus reprobationis, & nihilominus ipſum peccatum ſit cauſſa damnationis, atque ad illam præſupponatur; jam dictum eſt permiſſionem illam eſſe effectum reprobationis negativæ, ob quam denegatur gratia finalis perſeverantiæ, & peccatum cum morte conjunctum eſſe cauſſam reprobationis poſitivæ, atque ſempiterni ſupplicii. Eo pacto donum finalis perſeverantiæ effectus eſt gratuitæ prædeſtinationis, & perſeverantia ipſa eſt cauſſa glorificationis ac perennis felicitatis. Nihil eſt ergo in ea, quam propugnamus ſententia, imperceptibile, vel repugnans.

Numerus reproborum quantus ſit, ille ſolus comprehendit, cui noti ſunt qui permaneant ad coronam, & qui permaneant ad flammam: neque alius poteſt, quam Judex, plectendos pœna diſcernere. Majorem tamen eſſe reproborum, quàm prædeſtinatorum numerum diximus capite ſexto decimo: quod nos humiliores ac timidiores reddere debet, quemadmodum eo loco monuimus.

Scala denique perditionis his gradibus conſtat. Primo reprobus leviora peccata contemnit, iiſque ſuper capillos capitis ſui multiplicatis torpeſcit paullatim, & derelinquit illum cor ejus, creſcit profuſa & effrenata cupiditas, flacceſcit orationis ſtudium, ac ſenſuum cuſtodia, atque a ſcintilla una augetur ignis, & qui minora ſpernit in majora prolabitur. Dein contrahitur macula mortalis culpæ, quam ſequitur individua comes mors animæ, recedente ab ea cum gratia ſanctitatis Deo vita ſpiritualis cujuſque ſubſtantiæ. Deſcendit tanquam tertio gradu impius in peccandi conſuetudinem, qua, veluti catena quadam conſtringitur, adeoque gravatur, ut nequaquam ſurgat ad pœnitentiam. Hinc delabitur in mentis excæcationem: impius enim, cum in profundum venerit, non intelligit, rationem obſcurante faſcinatione nugacitatis; atque ita excæcatur ne videat & non intelligat corde: fitque, ut deſcendenti per ſubterraneos gradus corporaliter evenit, via illius tenebræ & lubricum. Profundior tum, ac deterior ſuccedit greſſus, ideſt, cordis obduratio, maloque inhærens animi pertinacia: de qua Apoſtolus ad Rom. 11. 5. *Secundum duritiam tuam, & impœnitens cor theſaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis juſti judicii Dei*; & Eccl. 111. 27. *Cor durum habebit male in noviſſimo*. Si quis noſtrum (quod Deus avertat) per hos perditionis gradus progreditur, pedem tandem retrahat: clamet de profundis ad Dominum; quia apud illum miſericordia, & copioſa apud eum redemptio; revertatur

tatur a via ſua mala: ne tardet converti ad Dominum, & ne differat de die in diem: apprehendat diſciplinam, ne quando iraſcatur Deus, & pereat de via juſta: ſperet in eo, qui coronat in miſericordia & miſerationibus; timeat de ſe ipſo, Deus enim non ***implanavit*** peccatores, neque neceſſarii ſunt ei homines impii. Utinam hujus libri aſſidua lectio, Deo prædeſtinante ac præmovente, illud præſtet, ut nemo deſperet, nemo intumeſcat.

Explicit Liber Sextus.

PRIO-

Digitized by Google

PRIORIS VOLUMINIS

PROPOSITIONES.

I. *Theologo uſus Dialecticæ ſummopere eſt utilis, ac neceſſarius.* 7

II. *Non ſuperfluit, ſed illi plurimum confert etiam naturalis Philoſophia.* 9

III. *At ea ſola duci non debet, ſed illam in obſequium fidei captivare revelationibus divinis ſubnixus.* 11

IV. *Scholaſtica methodus, ad quam Petrus Lombardus Theologiam revocavit, non eſt abſolute neceſſaria, bene tamen perutilis.* 12

V. *Theologia autem Scholaſtica utilis eſt, neceſſaria, & ad profligandas hæreſes, fidemque firmandam aptiſſima.* 12

VI. *Scientia utique Theologia eſt, ſed non ejuſdem rationis cum aliis ſcientiis.* 23

VII. *Illius habitus ad praxim ſimul, & ſpeculationem reducitur.* 24

VIII. *Quamvis principia Theologiæ lumine ſupernaturali innoteſcant, attamen illa ad naturales ſcientias pertinere videtur.* 25

IX. *Theologia ſive Speculatrix, ſive Moralis, ſive Polemica unus eſt habitus.* 27

X. *Hujus ſcientiæ objectum* attributionis eſt Deus: *objectum* adæquatum *eſt omnis concluſio quæ inferri poteſt ex propoſitionibus fidei: objectum* formale *eſt ipſa revelatio divina.* 28

XI. *Valde probabile eſt, inditam eſſe ſingulis hominibus ab univerſorum Auctore ingenitam, atque anticipatam ideam ſui.* 44

XII. *Idea illa ſuppoſita facile demonſtratur Deum exiſtere.* 54

XIII. *At quod idea entis perfectiſſimi ſit reapſe cuique congenita, non eſt ita certum, ut inde poſſint athei evidenter convinci.* 55

XIV. *Demonſtratur Deum eſſe ex rerum creatarum contingentia,* 60

XV. *Atque ex motu, & ſerie cauſſarum ſecundarum,* 63

XVI. *Necnon ex rerum aſpectabilium compagine,* 66

XVII. *Ex naturali hominum inſtinctu,* 69

XVIII. *Ex communi ſapientum confeſſione,* 71

XIX. *Ex parvo numero, vita, & ignorantia Atheorum.* 72

XX. *Hæc enunciatio* Deus exiſtit *eſt nobis per ſe nota ac manifeſta.* 83

XXI. *Nemo, quantumvis agreſtis ac barbarus, poteſt Creatorem ſuum invincibiliter ignorare.* 84

XXII. *Qui putant Enos fuiſſe Polytheiſmi auctorem labili fundamento nituntur.* 88

XXIII. *Ab Hebræorum gente non fuit exortus Polytheiſmus, neque illum Judaico populo Moyſes præſcripſit.* 89

XXIV. *Idololatria longe ante Moyſen a poſteris Chami originem duxit.* 93
XXV. *Unum eſſe Deum demonſtratur ex ſacris literis,* 95
XXVI. *Atque ex innumeris a Deo patratis miraculis.* 96
XXVII. *Idem evincitur petitis a ratione argumentis,* 97
XXVIII. *Et corroboratur Gentilium quoque Scriptorum teſtimoniis.* 99
XXIX. *Opinio de duobus Diis Bono, ac Malo una cum idololatria a poſteris Cham cæpit diſſeminari.* 110
XXX. *At malum non eſt aliqua ſubſtantia, quam neceſſe ſit ab efficiente ſumma Cauſſa produci.* 112
XXXI. *Non ergo dantur duæ ſummæ Cauſſæ, quarum una ſit cujuſque boni, altera malorum omnium effectrix.* 113
XXXII. *Conſtituitur metaphyſice Dei natura per* Eſſe a ſe. 118
XXXIII. *Divina eſſentia explicari non poteſt magis proprio, atque idoneo vocabulo, quam Hebraico* יהוה Qui eſt. 123
XXXIV. *Deus eſt ineffabilis.* 125
XXXV. *Divinorum nominum alia divinam naturam ſignificant, alia attributa.* 126
XXXVI. *Melito Sardenſis Epiſcopus vix ab errore Anthropomorphitarum poteſt excuſari.* 130
XXXVII. *Ab eodem errore non defenditur certis argumentis Tertullianus.* 131
XXXVIII. *S. autem Epiphanius, & Audius Deum eſſe corporeum minime tradiderunt.* 134
XXXIX. *Deus eſt purus ac ſimplex Spiritus qualicunque corpore expers.* 135
XL. *Gilbertus diſtinxit quidem Deum ab* eſſentia, *& Perſonas a relationibus, at non divinas ab invicem proprietates.* 139
XLI. *Divinorum attributorum diſtinctio nulla eſt, niſi penes extrinſeca connotata.* 140
XLII. *Nulla intrinſeca compoſitio in Deo admittenda eſt.* 155
XLIII. *Deus eſt ſecundum eſſentiam ſuam infinitus.* 156
XLIV. *Immenſitate ſua eſt ubique.* 158
XLV. *Eſt omnino immutabilis.* 162
XLVI. *Sempiternus eſt, nec ejus æternitas alicui creaturæ convenire poteſt.* 169
XLVII. *Jure ac merito Valentiniana Aeonum fabula exploditur.* 170
XLVIII. *Fictitium eſt pariter ſempiternum illud lumen, quo Græci Palamitæ jactabant a ſe Deum videri.* 172
XLIX. *Habet Deus infinitam potentiam.* 173
L. *Poteſt idcirco plura facere, quæ non facit.* 177
LI. *Atque etiam meliora iis, quæ fecit.* 181
LII. *Eſt præterea Deus ſumme verax, neque poteſt eſſe ſeductor, vel auctor mendacii.* 183

LIII.

Digitized by Google

LIII. *Non ſunt Deus ſimul & creaturæ aliquid perfectius, quàm ſit Deus ſolus.* 190
LIV. *Reperitur in Deo ſumma ac perfectiſſima pulchritudo.* 192
LV. *Solo naturali lumine nequit Deus ab aliquo creato intellectu intuitive videri.* 194
LVI. *Neque a Deo creari poteſt rationalis ſubſtantia, quæ poſſit naturaliter ipſum Deum intueri.* 199
LVII. *Intellectus creatus ſuperno aliquo lumine irradiatus poteſt Deum, ut in ſe eſt, conſpicere,* 201
LVIII. *Non autem illum comprehendere.* 205
LIX. *Lumen gloriæ eſt ipſe Deus menti beatorum intime affulgens, ſuoque fulgore ac motione imprimens illi qualitatem & habitum, &c.* 213
LX. *Chryſoſtomus non viſionem Dei in ſe, ſed ſolam comprehenſionem poſſibilem eſſe negavit.* 218
LXI. *Idem aſſerendum eſt de Theodoreto.* 220
LXII. *Neque D. Hieronymus viſionem Dei intuitivam credidit eſſe impoſſibilem.* 222
LXIII. *Auguſtinus affirmavit Deum inviſibilem eſſe corporeis oculis, non dubitanter, ſed aſſertive.* 225
LXIV. *Suppeditavit omnia argumenta, quæ proferunt in hac quæſtione Scholaſtici, aliaque longe iis clariora.* 226
LXV. *Utrum poſt Reſurrectionem Corpora Beatorum futura ſint ſpiritualia, & oculi alterius ab iſtis naturæ, eſt alia quæſtio a præcedenti, & hanc S. Pater prudentiſſime non definivit.* 227
LXVI. *Demonſtravit tamen accurate ſe opinionem de Corpore ſpiritali nequaquam probare.* 229
LXVII. *An aliqui adhuc in hac vita degentes Deum viderint quæſtio eſt ambigua, & in utramque partem trahenda.* 233
LXVIII. *Enoch & Elias nondum Dei conſpectu fruuntur.* 239
LXIX. *Fictitium eſt regnum mille annorum a Cerintho excogitatum, & a Papia, licet tolerabilius, inductum.* 244
LXX. *Nec ad minimum tempus Dei viſio animabus plene purgatis differtur.* 251
LXXI. *Catholico de Animarum beatitudine dogmati non adverſatur Ambroſius.* 264
LXXII. *Quod Auguſtinus fluctuet* de ſecretis Receptaculis *Animarum eſt ſummæ ejus perſpicacitatis indicium; verumtamen de gloria & felicitate non dubitat.* 266
LXXIII. *Immerito a nonnullis carpitur beatus Bernardus; nam neque is a Catholico dogmate eſt alienus.* 267
LXXIV. *Joannes XXII. neque ut privatus doctor aſſertive docuit Sanctorum animas carere viſione Dei ante corporum reſurrectionem.* 270
LXXV. *Gloria inæqualis meritis inæqualibus retribuitur.* 275

LXXVI. *Cauſſa moralis inæqualitatis Beatitudinis eſt meritum, cauſſa vero effectrix eſt lumen gloriæ.* 278
LXXVII. *Neque per abſolutam Dei potentiam fieri poteſt, ut videatur divina Eſſentia ſine attributis, aut una perſona ſine alia.* 282
LXXVIII. *Reperitur in Deo omnis ſcientiæ plenitudo.* 289
LXXIX. *Divina ſcientia eſt ipſa Divina ſubſtantia connotans intelligibilia objecta.* 290
LXXX. *Deus ſemetipſum cognoſcit, atque comprehendit.* 292
LXXXI. *Nulla eſt creatura, quæ ſcientiam Dei ſubterfugiat.* 293
LXXXII. *Neque latent divinam ſcientiam futura qualibet contingentia, & conditionata.* 294
LXXXIII. *Scrutatur Deus intimas cujuſque creaturæ rationalis cogitationes, necnon quæcunque peccata.* 298
LXXXIV. *Ex divina præſcientia non conſequitur inevitabilis rerum contingentium eventus.* 300
LXXXV. *Nulla creatura cognoſcitur a Deo tanquam ab æterno ſibi coexiſtens.* 306
LXXXVI. *Videt Deus omnia in ſeipſo, & in incommutabili rerum intelligibilium ratione.* 309
LXXXVII. *Videt tamen creaturas etiam in ſeipſis immediate.* ib.
LXXXVIII. *Deus non prædeterminat actiones liberas naturales, & conſequenter neque eas prævidet in efficaci ſuæ voluntatis præfinitione.* 314
LXXXIX. *Non videtur alienus a præfata aſſertione Doctor Angelicus.* 317
XC. *Non intuetur Deus mala culpæ in decreto, ſeu prædeterminatione actus, cui adnectitur peccati malitia.* 324
XCI. *Nec D.Thomas certo adſtruit prædeterminationem phyſicam ad* materiale *peccati.* 327
XCII. *Innocens creatura auxilio prædeterminantis gratiæ non indigebat, & conſequenter minime novit Deus perſeverantiam Angelorum in efficaci ſuæ voluntatis decreto.* 336
XCIII. *Idem tradidit Angelicus Doctor,* 341
XCIV. *Conſentit hactenus dictis Ægidius Romanus.* 343
XCV. *Si accipias* Scientiam mediam *pro certa præſcientia futurorum ordinis naturalis, ſive ſupernaturalis in ſtatu naturæ innocentis, necnon operum malorum ejuſdem ſtatus abſque ullo prædeterminante decreto, admittendum eſt vocabulum* Scientiæ mediæ. 355
XCVI. *Præſcientia peccatorum in ſtatu naturæ lapſæ ſpectat ad ſcientiam* viſionis, *non ad ſcientiam, quam vocant* mediam. ib.
XCVII. *Si accipiatur* Scientia media *pro cognitione conditionatorum, quæ non ſit ſcientia* viſionis, *neque ſcientia* Simplicis intelligentiæ, *nec in præſenti ſtatu, nec in ſtatu innocentiæ locum habet.* 356
XCVIII. *Deus videt futura libera ordinis ſupernaturalis, quæ ſpectant ad*

Digitized by Google

ad ſtatum naturæ lapſæ, de pendenter ab efficaci ſuæ voluntatis decreto. 361
XCIX. *Perſiſtit cum divinis prædefinitionibus humana libertas.* 373
C. *Deus voluntate antecedenti vult omnes homines, nemine prorſus excepto, ſalvos fieri.* 387
CI. *Hæc voluntas ſalvandi omnes eſt in Deo vera, propria, atque ſincera.* 389
CII. *Amat Deus creaturas ſuas propter propriam ſui ipſius bonitatem.* 397
CIII. *Gubernat etiam providentia ſua omnia, quamvis abjectiſſima, & minima.* 399
CIV. *Eſt in Deo oppoſita neceſſitati libertas.* 407
CV. *Hæc conſtituitur per actum ſempiternum divinæ voluntatis a ſubſtantia indiſtinctum, prout connotat objectum creatum, & effectum contingentem & defectibilem.* ib.
CVI. *In dogmate Prædeſtinationis & Gratiæ recedendum non eſt ab Auguſtini doctrina.* 413
CVII. *Datur aliqua Electorum ad Gloriam prædeſtinatio.* 418
CVIII. *Prædeſtinatio ad Gloriam recte definitur,* Præſcientia, & præparatio beneficiorum Dei, quibus certiſſime liberantur quicunque liberantur. 420
CIX. *Soli prædeſtinati ſalutem conſequuntur æternam.* 423
CX. *Erronea eſt animarum præexiſtentia, quam finxit Origenes, & commentitium meritum prædeſtinationis comparatum ante illarum unionem ad corpora.* 425
CXI. *Non prædeſtinantur Electi ex prævisis meritis comparandis ſola facultate liberi arbitrii.* 426
CXII. *Neque prædeſtinantur Electi ob præſcientiam fidei, aut bonæ voluntatis ex ſolo libero arbitrio naturaliter prodeuntis.* ibid.
CXIII. *Opera moralium virtutum a Deo prævisa nullo pacto prædeſtinationis noſtræ cauſſa ſunt.* 427
CXIV. *Prædeſtinatio ad gloriam præcedit prædeſtinationem ad gratiam.* 431
CXV. *Ex Sacris literis demonſtratur prædeſtinationem ad gloriam eſſe in ſtatu naturæ lapſæ gratuitam.* 434
CXVI. *Apertiſſime S. P. Auguſtinus tradidit gratuitam ipſam prædeſtinationem ad gloriam.* 442
CXVII. *Veteres Patres, qui verbis ambiguis de Sanctorum prædeſtinatione tractarunt, poſſunt commode exponi, quamquam videantur alicubi illam a meritorum præſcientia repetere.* 454
CXVIII. *At Patres, qui floruerunt poſt Auguſtinum, gratuitam prædeſtinationem evidentiſſime tenuerunt.* 455
CXIX. *Eſt autem Auguſtiniana circa gratuitam Prædeſtinationem ſententia*

tentia etiam rationibus Theologicis conſentanea. 458
CXX. *Argumenta, quibus permotus Petavius Auguſtinianam retractavit ſententiam, nullius ſunt roboris, atque verbis ipſius Petavii facillime refelluntur.* 462
CXXI. *Fit ex Chriſti meritis Prædeſtinatorum Electio.* 468
CXXII. *Utiles ſunt Prædeſtinatis Orationes Sanctorum.* 469
CXXIII. *Effectus prædeſtinationis primarii ſunt Vocatio, Juſtificatio, & glorificatio.* 471
CXXIV. *Subſtantia quoque prædeſtinati, aliaque naturalia dona inter Prædeſtinationis effectus poſſunt aliquo ſenſu connumerari.* 472
CXXV. *Etiam permiſſio peccati eſt aliquo pacto prædeſtinationis effectus.* 474
CXXVI. *Prædeſtinatio Sanctorum fixa eſt, atque immutabilis.* 476
CXXVII. *Nulla fuit in Monaſterio Adrumeti, Auguſtino ſuperſtite, hæreſis Prædeſtinatiana.* 480
CXXVIII. *Neque ſub Cæleſtino I. erupit in Galliis Secta Prædeſtinatianorum.* 484
CXXIX. *Gotheſcalcus Prædeſtinatianus non fuit, licet veram cauſſam imprudenter ſuſceperit defendendam.* 487
CXXX. *Prædicanda eſt populis Auguſtiniana de Prædeſtinatione ſententia.* 492
CXXXI. *Magnus eſt Electorum numerus, at valde exiguus, ſi comparetur cum numero damnandorum.* 499
CXXXII. *Calvinianum de Reprobatione dogma horrendum eſt, deteſtabile, omnique execratione digniſſimum.* 502
CXXXIII. *Reprobatio* negativa *aliquam ex parte reprobi cauſſam habet, nempe originale peccatum.* 509

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google